

ЗБОРНИК
ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ
IV
КЊИГА 2

ИЗАДЈЕ
ВОЈНО - ИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ АРМИЈЕ

ВОЈНО-ИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ АРМИЈЕ

ЗБОРНИК

ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ
IV

КЊИГА 2

БОРБЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 1941 ГОД.

БЕОГРАД
1951

БОРБЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 1941

ОКТОБАР — НОВЕМБАР + ДЕЦЕМБАР

I

ДОКУМЕНТА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА
И ПАРТИСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

БР. 1

ПРОГЛАС ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ И КОМАНДЕ ВОЈНО-ЧЕТНИЧКИХ ОДРЕДА ОД 1 ОКТОБРА 1941 ГОД. ЗА ЗАЈЕДНИЧКУ БОРБУ ПРОТИВ ОКУПАТОРА И УСТАША

ПОШТЕНОМ И РОДОЉУБИВОМ НАРОДУ БОСНЕ!

Дивљачки неизазвани напад Хитлерових хорди на нашу земљу довео је, благодарећи издајницима, петоколонашима и осталим изродима, до распада Југославије. Босна и Херцеговина дошле су, по милости Хитлера и Мусолинија, под власт убице и бандита Павелића, који је у нашим селима и градовима за-
вео власт неодговорног друштвеног олоша-усташа. Напађена и страдалачка Босна, која је у својој историји видјела многе насилнике и крволоке, доживјела је досада нечувена насиља и невиђене злочине. Хиљаде и хиљаде синова Босне побијени су на најзвјерскији начин од разуларених усташких банди. Црне се згаришта попаљених домова широм Босне и Херцеговине. До неба се диже вапај уцвијељених мајки и жена и плач наше сирочади. Хитлеров и Мусолинијев пандур Павелић управио је своје ударце против српског народа у Босни и Херцеговини, желећи да га потпуно уништи. Он покушава да за ту злочиначку намјеру искористи као своје оруђе муслимане и босанске Хрвате. Сијући отровно сјеме шовинизма и вјерскога фанатизма, он настоји да завади народ Босне који вијековима живи на овој грудии натапа је својим знојем и крвљу. Крволок Павелић, изрод братског хрватског народа, успео је да упрегне у своја кола само олош и да заведе нешто несвјеснога и заосталог муслиманског и хрватског живља. Све што је поштено међу муслиманима и Хрватима Босне и Херцеговине осуђује у својој души звјерски поступак Павелићевих бандита према Србима. Њихова осуда још није добила гласан израз, али тај дан није далеко.

НАРОДЕ БОСНЕ!

Чаша тјпљења српског народа у Босни је препуна. Опљачкан до голе душе, прогоњен и мучен као дивља звијер, он се дигао на оружје. Дигао се да брани своја огњишта, свој голи живот, своју нејач, да брани своју част. На терор њемачко-италијанских окупатора и њиховог плаћеника Павелића, српски народ одговара оним средствима која фашистички људождер једино поштује: оружјем. Срби Босне и Херцеговине латили су се оружја с једним јединим циљем: да из наше земље истјерају окупатора и усташке банде, да заштите свој народ од физичког истребљења и да спријече фашистичке хорде у опљачкању наше земље. У тој својој светој и праведној борби српски народ није сам. Широм Југославије диже се све што је поштено и родољубиво против Хитлерових банди. Поробљени народи Европе устали су такође против фашистичке немани. Херојска борба Црвене војске слама ударну снагу најбољих Хитлерових трупа. Енглеска авијација и морнарица наносе тешке ударце њемачкој ратној индустрији и њемачкој флоти. Америка шаље све већу материјалну помоћ Енглеској и Совјетској Русији. Та велика борба читавог напредног човјечанства против најцрњег непријатеља свију народа — фашизма — свршиће се побједом Совјетске Русије и Енглеске. За ту побједу и ми ћемо допринијети свој скромни дио и тако спрати са нашега имена срамоту коју су нам нанијели наше издајце и изроди.

БРАЋО СРБИ!

На оружје! Вијековима сте се борили против туђинског јарма. Вијековима сте устајали против неправде и угњетача. Никада као данас није већа потреба да збијете своје редове, да као један човјек устанете у борбу против Хитлерових и Павелићевих банди. Заборавите све оно што вас је до јуче дијелило и уједините све своје снаге против непријатеља српског рода и имена. Ујединимо се са својом браћом преко Дрине и са осталим народима Југославије у одлучној борби против фашистичке најезде.

ХРВАТИ И МУСЛИМАНИ!

Помозите борбу своје српске браће, која не траже освету, већ своје право да живе слободно у земљи својих предака. Избаците из својих редова усташке бандите који срамоте хрватско и муслиманско име. Придружите се и ви нашој борби да бисмо што брже истјерали из наше земље окупаторе и завели у њој ред и мир за све поштене и родољубиве људе без разлике народности и вјере. Живјели смо вијековима на овој груди и жи-

вјећемо и даље у слози и љубави кад из наше земље немило-
срдно искоријенимо оне који су уносили међу народ злу крв и
од тога вукли корист.

ПОШТЕНА И РОДОЉУБИВА БОСНО!

Устај на оружје! Куцнуо је час обрачуна са нашим крвним
непријатељима — фишистичким и усташким бандама. Тјерајмо
из наше земље бандите и пљачкаше, убојице и паликуће.

Живјело јединство свих Срба Босне и Херцеговине!

На окуп сви поштени и родољубиви Босанци и Херцеговци!

Живјела заједничка борба свих народа Југославије!

Живјела борба свих народа против фашизма!

Живјела Совјетска Русија, Енглеска и Америка!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

1 октобра 1941 године
Положај

ЗА ВОЈНО-ЧЕТНИЧКИ ОДРЕД:
мајор Језда С. Дангић, с. р.
капетан Сергије Михаиловић, с. р.
капетан Перо Ђукановић, с. р.

ЗА ПИТАБ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧ-
КИХ (ПАРТИЗАНСКИХ) ОДРЕДА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ:
Родољуб Чолаковић, с. р.
Слободан Принцип, с. р.
Светозар Вукмановић, с. р.

БР. 2

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД ОКТОБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ТРЕЋЕГ ОДРЕДА ЗА ПРИ- МЈЕНУ ПАРТИЗАНСКЕ ТАКТИКЕ У БОРБИ ПРОТИВ НЕ- ПРИЈАТЕЉА¹

ШТАБ 1 ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ БУНАРА — Б. ВАГАНАЦ

Талијански окупатори продрли су у Дрвар. Они су дошли као помоћ Павелићу и усташким бандама, да разбију наш ослободилачки покрет и да окупирају наше ослобођене крајеве. Штаб нашег батаљона као и сви одреди који су бранили Оштрељ повукли су се са својих положаја, јер није више могла да се води фронтална борба падом Дрвара.

Сада се пред наше одреде постављају задаци не фронталне борбе, него праве герилске-партизанске борбе. То, дакле, значи: нападати непријатеља из бусије, дочекивати њихове возове, камионе, патроле на разним мјестима, пребацивати одреде гдје је најзгодније за напад.

Ми, дакле, настављамо борбу на тај начин. Задатак вашег одреда је следећи:

1) Одмах организовати одред и нападати усташке банде дуж пруге од Бунаре [до] Срнетице и Топле Косе. Нападати њихове радне групе које поправљају пругу, њихове патроле.

2) Повезати се, путем курира, са Роквићевим² одредом за те заједничке акције, и са Одредом прекајским на Бунари.

3) Ваш одред, заједно са овим одредима, не смије дозволити да непријатељ врши транспорт жељезницом, а то ће бити задатак и других одреда дуж пруге Оштрељ—Млиништа—Јајце—Приједор.

Пошто је командир отишао, изаберите одмах командира, а друг Чеко³ може да буде политкомесар, односно да врши ту дужност уколико Штаб не одреди другога.

Изаберите помоћно људство одреда и комесара исхране (кухиње), и друге који ће да се старају за набавку хране.

Важно је да вам се истакне да ваш одред као и други одреди батаљона морају да воде борбу више самостално него

¹ Оригинал наређења је у рукопису. Наређење је писано око 1 октобра 1941 године.

² Мане Роквић

³ Душан Чеко

досада када смо имали фронт. Задаци су вам јасни и не треба да чекате наређење. Нападати непријатеља гдје се год укаже прилика и моменат за то. Тргати пругу стално, постављати на-газне мине. Веза са другим околним одредима мора да буде си-гурна и што тјешња. Веза са Штабом такође. Изаберите добре курире ради ових веза.

Друго, што вам је и раније наглашавано: народне издаји-це — људе који шурују с непријатељем и помажу му — треба немилосрдно уништавати, па ма ко то био. Нама је свако непри-јатељ који, било на који начин, омета нашу свету ослободи-лачку борбу.

Другови, у борбу! Не пропуштајте ни трена. Ми смо повели борбу и морамо је водити до ослобођења. Нама нема, дакле, одмора.

Не вјерујте никаквим лажима и из ваших редова избаците смутљивце и плашљивце. Цијела Југославија се дигла на уста-нак, и наши одреди само су дио тога устанка и они не смију затајити.

Шаљите нам редовно извјештаје, и то све у споразуму са ПП одредом, или сами — уколико не можете преко овог одреда.

Са другарским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Политкомесар,
Илија Дошен

Коман.[дант] бат.
Мића

БР. 3

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“
ОД ОКТОБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ПЕТОГ ОДРЕДА О ЕВА-
КУАЦИЈИ ДРВАРА И ОШТРЕЉА И НАРЕЂЕЊЕ ЗА ПРЕ-
ЛАЗАК НА ПАРТИЗАНСКИ НАЧИН БОРБЕ¹**

ШТАБ 1 БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

КОМАНДИ V ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Примили смо ваш извјештај од 27 о.м. — Веза раније није могла да се ухвати због нове ситуације. Итал. окупатори про-

¹ Оригинал документа је у рукопису. Докуменат је писан око 1 ок-тобра 1941 године.

дрли су у Дрвар. Наш штаб морао је да предузме све мјере за евакуацију Оштреља. Истог дана Оштрељ је запаљен, најважнији материјал и намирнице су пренесене у шуму, итд.

Новом ситуацијом измијенили су се услови наше борбе. Више нема фронта. Наши одреди морају да дјелују право партизански. Што се сада поставља [као] најхитније:

1) Да се чува оружје и муниција. Људство не смије да исто односи кућама или закопава. Људима који би, доласком Талијана у Петровац, хтјели да иду кућама, треба одузети оружје, и све то оружје склонити на сигурно мјесто. Важно је имати један добар одред, па макар он био и мањи — а све оружје сачувати.

2) Одржати конференције са људима. Објаснити им о овој талиј. окупацији, да ли су они наши пријатељи, циљ њихове окупације итд.

3) Не дозволите да се створи паника међу људима, сузбијати лажне и паничне гласине, указати народу да је ова тал. армија пролазна, да се другови Ц.[рне] Горе стално боре и са успјехом против тих истих Талијана, итд.

4) Организовати одмах сакривање жита у шуму и других важних ствари, и објаснити сељацима да они то чувају за себе. Благо мора бити у шуми и не смије пасти у непр. руке.

5) Ваш одред мора и даље држати старе положаје ради одбране села. Повежите се са Врточанима, ако икако можете.

Имамо везу са Шт.[абом] бригаде. Данас ће бити конференција, а закључци исте доставиће се и вама.

Настојте, колико је могуће, да одржите одред а да сачувате оружје по сваку цијену.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Пол. ком.,
Илија Дошен

Ком. бат.
Мића

Обишли смо I и II одр[ед]. — Ви морате сада више самостално да радите. Говорићемо данас о реорганизацији и одреда и батаљона. О свему ћемо вас извијестити. Уколико Штаб не би имао везу са Врточанима, друг Челар², као члан Штаба, има да у том смислу ради — да се повеже са Врт.[очанима], да им даје задатке.

² Здравко Челар

BR. 4

IZVJEŠTAJ ŠTABA HERCEGOVAČKOG ODREDA OD 2 OKTO-
BRA 1941 GOD. O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U HER-
CEGOVINI¹

2-X-1941

Dragi druže²,

Prenosim Ti izvještaj Štaba:³

»18 ov.m. poslao sam ti prvi izvještaj od moga dolaska ovamo. Naveo sam u njemu da su prispjeli drugovi⁴ koje ste uputili ovamo, ali se još nismo bili sastali. Nisam mogao čekati da se prvo sastanemo, pa da ti onda pišem, jer čovjek koji je nosio izvještaj morao je da pođe.

19-og smo održali zajednički sastanak i drug P.⁵ izložio nam je vaše direktive. Prodiskutovali smo odmah o situaciji koja je ovdje i precizirali šta treba odmah preduzeti. Složili smo se da treba raditi po onom planu, kako smo te izvjestili u prvom izvještaju, samo sa još izvjesnim dopunama toga plana. Te se dopune odnose na rad oko organizacije partizanskih odreda. Mi ćemo ti to izložiti. Zatim su učinjene izmjene u raspodjeli ljudi.

Što se tiče partizanskih odreda, mi se ovdje nalazimo u jednom različitom položaju od svih drugih krajeva. Mi smo ovdje našli na vojne organizacije spontano stvorene od samog naroda — to su čete. Ja sam ti u prvome izvještaju⁶ o tome detaljnije pisao. Sad je potrebno načiniti jedan prelaz od tih primitivnih vojnih organizacija, u kojima se nalaze svakovrsni ljudi (pored boraca nalaze se i pljačkaši koji idu iza boraca sa vrećom pod pazuhom, ljudi koji se ni na koji način ne bi htjeli odreći pokolja nad muslimanima itd.). Zatim, u četama nalazi se još dosta kolebljivih elemenata koji ne bi htjeli u ovom momentu da vode borbu protiv okupatora iz straha od represalija. Sem toga, čete su bile organizacije svaka za sebe, bez zajedničkog štaba i jedinstvene komande. Usljed svega toga čete se ne mogu smatrati za partizanske odrede. Čak i one čete u kojima je bio jak naš uticaj nisu smatrale da se nalaze pod komandom Glavnog štaba part.[izanskih] odreda za Jugoslaviju. Stoga

¹ Original izvještaja je u rukopisu. Izvještaj je prepisala Lepa Perović i, priključujući mu svoj izvještaj, prosljedila ga delegatu CK KPJ — drugu Svetozaru Vukmanoviću-Tempu.

² Odnosi se na Svetozara Vukmanovića-Tempa.

³ Štab hercegovačkog odreda

⁴ Odnosi se na španske borce Petra Drapšina, Jakova Baruha, Čeda Kapora i još jednog druga čije ime Redakcija nije mogla ustanoviti.

⁵ Miro Popara

⁶ Vidi dok. br. 199 (prva knjiga).

smatramo da pri formiranju part. odreda treba postupiti na sljedeći način: Iz svake čete treba da se izdvoji najzdraviji elemenat koji će prihvatiti našu liniju borbe i pristati na čvrstu vojnu organizaciju. Odred će u stvari biti kičma čete koja će i dalje ostati kao cjelina da se upotrijebi u većim operacijama. On će danas vršiti gerilske akcije i vaspitanje ljudi u četi, a sam će se stalno povećavati uvlačenjem poštenih boraca odanih stvari Narodne oslobodilačke borbe. Tako će čete postepeno prerastati u part. odrede. U cilju ovoga uputiće se četama jedno pismo potpisano od predstavnika Štaba za B. i H. i Glavnog štaba⁷. Ovo pismo treba detaljno da objasni zašto se pristupa formiranju part. odreda. Stupićemo u kontakt sa komandrom svake pojedine čete, detaljno mu iznijeti naš stav i tražiti da se sazove skup četa, na kome će istupiti naš predstavnik sa pismom. Na ovaj način obratićemo se svima komandirima, pa i onima koji su radili na organizovanju onoga štaba u Ravnome⁸ (o kome si izvješten) ili su ga priznavali. Naravno, razgovaraćemo samo sa ljudima koji imaju svoje čete, kao na pr. Jovan Draganić⁹ i dr. Ukoliko pojedini komandiri odbiju naše prijedloge — a toga će sigurno biti — mi ćemo takve ljude raskrinkati kao sabotere i cjepače narodnih redova, a nastojaćemo da njihove čete upoznamo sa našim stavom, pa da se takvi komandiri smijene. Pri formiranju odreda izvršićemo izbor komandira partizanske čete, njegovog zamjenika i političkog komesara. Komandiri i njihovi zamjenici biće vjerovatno domaći ljudi, seljaci. Za polit. komesare mi ćemo predlagati kandidate, ali smatramo da treba da se i oni biraju na opštem skupu part.[izanske] čete. Mislimo da je ovo najpravičniji put, a osim toga, naimenovanje, bar u ovom prvom momentu, bilo bi vrlo nepopularno i moglo bi da se iskoristi od neprijatelja za napad na naš rad. Poslije toga sazvaćemo komandire part.[izanskih] četa i izabrat ćemo bataljonski štab. Sastav bataljonskih štabova mi smo već predvidjeli, mi ćemo ga predložiti na skupu komandira i vjerujemo da će biti primljen. Biće stvorena dva partizanska bataljona. I bat.[aljon] obuhvataće srezove: Nevesinje, Gacko, Stolac i jedan mali dio Bilećkog sreza; II bat.[aljon] obuhvataće: Trebinje, Ljubinje i glavni dio Bilećkog sreza. Gledaćemo da oba bataljona budu približno jednake snage, ali ćemo voditi računa i o terenskim prilikama, naročito o mogućnosti dobre veze (Imena [ću poslati] posebno). Pri štabovima bataljona predvidjeli smo i part.[iske] organizatore: za I bat. Života,¹⁰ II bat. Nenad.

Komandant I bat. je dosadašnji komandir jedne vrlo dobre čete, seljak, nedavno partiski organizovan. Vrlo je popularan, jer

⁷ Vidi dok. br. 16 (druga knjiga).

⁸ Odnosi se na četnički štab u Ravnom.

⁹ Docnije bio saboter, četnik i neprijatelj NOB.

¹⁰ Života Neimarović ubijen od četnika kao politički radnik na terenu 1942 godine.

se u borbama odlično pokazao¹¹. Komandant II bat. je bivši aktivni poručnik i domaći čovjek¹². Dosad je bio u štabu Trebinjskog sreza, ali je taj štab — usljed opšte neorganizovanosti — dosad slabo što mogao da učini.

Treći naš bataljon bio bi dalmatinski, ali sa tim krajevima nemamo još nikakve veze i moramo je tek uspostavljati. Odmah da napomenemo, mi možemo imati vezu samo sa jednim dijelom Dalmacije: od ušća Neretve, pa do Boke. Sjeverno od toga bilo bi nam vrlo teško održavati ikakav kontakt. Trebalo bi da vi na svaki način obavijestite o ovoj stvari Pokrajinski komitet za Dalmaciju.

Dosadašnji III bat.[aljon] (Konjic) pripašće, po vašim direktivama, pod Drugu brigadu¹³. Mi ćemo s tim bataljonom održavati vezu preko jednog voda za vezu. Mi smo tamo postavili za polit. komesara Španca B.¹⁴ a za part. organizatora Vaska.¹⁵ Dosad još nismo dobili nikakav izvještaj od toga bataljona, ali smo poručili da nam ga pošalju.

Sjedište Štaba brigade biće južnije nego što smo prije predviđeli, radi ulaska u naš sastav dalmatinskih odreda.

Mi smo ovaj plan već počeli provoditi. Već je formirana jedna part. četa od 40 ljudi u okviru jedne čete koja je dosada brojala oko 300 ljudi. Ovaj ćemo odred ubrzo povećati na oko 80 ljudi. Sutra će se održati skup druge part. čete koja takođe broji oko 40 ljudi, a prekosutra će se obrazovati treća. U sva tri slučaja komandiri part. četa ostaju isti koji su bili i komandiri četa. Mislimo da će se poslovi oko daljeg organizovanja odreda odvijati dosta brzo.

Istovremeno sa ovim radom vršimo biranje narodnih odbora koji će biti jedina vlast u ovim krajevima, gdje još nema nikakve vlasti.

Kao što vidiš, ovaj posao oko organizovanja oduzeće nam nešto vremena i usporiće početak gerilskih akcija, ali bez toga ne može da bude. Osim toga, ovaj posao znači i političko pripremanje mase na akcije. U prošlom izvještaju mi smo ti iznijeli kakvo raspoloženje vlada u širim seljačkim slojevima. Ljudi su spremni na borbu i sa talijanskim trupama, ali je još veliki strah od represalija. Osim toga, Talijani se drže vrlo oprezno. Još nikakve mjere nisu preduzimali. Iz svojih garnizona još nisu pravili neke ekspe-

¹¹ Dukica Graovac, narodni heroj; kao zamjenik komandanta operativnog sektora smrtno ranjen u borbi protiv ustaša u Borču 14 aprila 1942 god., prenešen u bolnicu u s. Hodžići gdje je umro poslije desetak dana.

¹² Odnosi se na Vladu Đerića.

¹³ Misli se na Bosansko-hercegovačku brigadu koja je početkom oktobra reorganizovana u Kalinovički NOP odred.

¹⁴ Jakov Baruh, španski borac, poginuo na Bjelemiću 1941 god. u borbi protiv ustaša.

¹⁵ Vasko Gnjatić

dicije, izuzev najbliže okoline. Pokušali su nekoliko puta da pozivaju predstavnike sela da bi tobože čuli njihove zahtjeve. Odziv ljudi bio je vrlo slab. Većina sela drže noću jake naoružane straže. Talijani, izgleda, vrše još neke političke pripreme, vrbovanje pojedinih Srba i dr., da bi definitivno uspostavili svoju vlast. Javljaju nam iz Nevesinjskog sreza jedan karakterističan slučaj. Talijanske vojne vlasti pozvale su predstavnike seljaka iz nekih sela, vodile su s njima pregovore o predaji oružja i u tome nisu ništa uspjele. Na koncu su ponudili seljacima oružje i uniforme pa [da] zajedno s njima idu ubijati muslimane. Nekoliko ljudi (ne znamo broj) iz društva Petra Samardžića izjasnili su se voljnim za to, ali još to nije ostvareno. Čim o tome prikupimo detaljne podatke, obavijestićemo te i izdaćemo povodom toga jedan letak. O radu Vidaka Kovačevića i kompanije takođe prikupljamo podatke, i kad bude svršeno, to će takođe trebati da se objavi. On sad vrši propagandu da ne treba ništa preduzimati protiv Talijana. On to čini u svom kraju, Srez gatački, i tamo je danas najteži položaj naših drugova. Ali tamo se još uvijek nalaze pet gerilskih odreda iz Crne Gore koji su pripremali zauzimanje Gacka. Ti su odredi raspoređeni po selima i uživaju veliki ugled kod naroda. To će mnogo doprinijeti učvršćenju našeg položaja u tome srezu i u mnogom će olakšati stvaranje part. odreda. Mi smo poručili Štabu tih odreda da se s njima sastanemo.

Najteže pitanje ovdje je još uvijek odnos muslimana i Srba. Muslimani koji su napustili svoja sela još se u njih nisu vratili, i kako će se to svršiti, još ne znamo. Mržnja prema muslimanima vrlo je velika i to je jedino u čemu nailazimo na otpor. O saradnji u ovom momentu još se ne može ni govoriti. Tu će biti potreban veliki politički rad. Mi to, naravno, smatramo glavnim pitanjem, od čijeg pravilnog rješenja zavisi budućnost Narodno oslobodilačkog pokreta u ovim krajevima.

Kao težište svega ovoga rada mi danas smatramo uspostavu partijskih organizacija i to smo i postavili kao prvi i najvažniji zadatak, jer ćemo jedino na taj način moći izvršiti potreban politički rad i izvesti stvari na čistinu. Uslovi za part. organizaciju vrlo su povoljni. Još prije našega dolaska drug M.¹⁶ zatražio je pomoć iz Crne Gore za pogranične krajeve. Ta pomoć, izgleda, biće osigurana. Što se tiče veze sa Crnom Gorom, stvar stoji još na mrtvoj tački. Kao što smo ti javili, jedan drug odatle bio je određen za vezu i trebalo je da se stalno nalazi na granici. Ja i M.¹⁷ bili smo tamo, ali ga nismo našli, jer je otišao negdje u unutrašnjost. Mi smo mu poručili da odmah dođe, ali ga još nema. Mi ćemo nastojati na svaki način da što prije dođemo u vezu.

¹⁶, ¹⁷, ²⁰ Miro Popara

Sad pripremamo materijal za partiske kadrove i materijal za rad političkih komesara.

Šta je sa biltenom za B i H i drugim brojem biltena Glavnog štaba?

P.S. Mi smo ovako podijelili dužnosti u samom Štabu brigade: vojni komand.[ant] Čokalija¹⁸, polit. komesar drug P.¹⁹, zamjenik komand. bivši poručnik (aktivni) Perućca, kand.[idat] za Partiju (koga još nismo dobavili), a part.[iski] organizator drug M.²⁰ Drugi put ću vam poslati imena ljudi u batalj.[onskim] štabovima i to ću šifrom javiti, ali sad nemam vremena.

Prilog: pismo koje se upućuje četama.«

1. Izvještaj je pisan 26 septembra 1941.

Ništa nas ne izvještavaju o tome da li su primili one direktive »za Štab Hercegovine« koje si uputio, iako smo ih mi poslali još 21-IX.

2. Kao što vidiš iz izvještaja njihovog, nisu dobili još nikakvog izvještaja od III bat.[aljona] o njihovim akcijama, a ni mi nismo ništa dobili, ni od III bat. ni od organizacije u K.[onjicu]. Sa svoje strane mi smo im uputili opširno pismo u kome smo tražili hitan izvještaj i kritikovali ih oštro za izdavanje onoga letka i ostale nepravilnosti. Već je više od 20 dana prošlo kako su počele akcije III bat.[aljona], a mi nemamo izvještaje. Za to će ih posebno trebati pozvati na odgovornost. Mi o toj akciji i dalje znamo samo iz pričanja; izgleda da su dosada očišćene tri žand.[armeriske] stanice i to: Glavatičevo, Rujišta, Bjelemići.

4. Ono što se u izvještaju odnosi na druga Nenada i njegovu kaznu, mi ćemo Štabu javiti da je on već isključen, što uostalom i on sam zna, pa ako se tamo pokaže dobar, mogu ga natrag primiti u Partiju. Mi smo ovdje o tome pitali neke drugove kojima je stvar poznata, te oni drukčije govore nego drug N. Zato je potrebno ipak da i drug A²¹ (moj predhodnik) da svoje mišljenje, jer je upoznat sa cijelom stvari.

5. Tačno je da smo u zadnje vrijeme mijenjali kurire. Predzadnji naš kurir je stalan. Ali njega nismo mogli poslati i zadnji put, jer je bilo nezgodno da odmah poslije 2 dana putuje. Ovdje, naime, prave pitanje ako dvaput u kratkom roku tražiš propusnicu. Zato smo i tražili od vas da nam pošaljete nekoliko komada. U pismu nije bilo nikakvoga izvještaja — srećom, nego je bilo hitno da nam pošaljete radio i šapirograf, jer je Odred trebalo uskoro da pođe za Štab, a ne treba naglašavati koliko su im te dvije stvari hitno potrebne. Stvari od vas dobili smo

¹⁸ Uglješa Danilović

¹⁹ Petar Drapšin

²¹ Avdo Humo

na vrijeme i ja vam zato odajem drugarsko priznanje (kad su došle, bila je velika radost, jer se nismo nadali tako brzo). U pismu je bilo još nekih pitanja i obavještenja. Javljali smo vam, naime, da tamo odlazi odavde 5 satnija i to izgleda na Romaniju. Dalje smo tražili da nam od ona 4 pobjegla²² pošaljete kojega, po mogućnosti Crnoga²³, jer je on Hercegovac, ukoliko nisu potrebni na drugoj strani. Koliko je i ovdje potrebno, to i sam znaš. Dalje smo tražili ponovo adresu za Kalinovik. Onda: sa Pelješca neki drugovi traže da otsada održavaju vezu sa nama, jer da im je nezgodno sa Splitom, a da im je, navodno, tamošnje rukovodstvo odobrilo da mogu sa nama otsada biti u vezi i vele: ako ne vjerujemo, da će napismeno donijeti. Drug kome su se obratili tvrdi da jednoga zna kao partijca. Oni tamo imaju nekoliko organizacija, a mogli bi nam pomoći pri formiranju dalmatinskog bataljona. Da li da stupimo u vezu sa njima, ili da čekamo dok vi upitate o tome PK Dalmacije? Ovo drugo, bojim se, da će se oduljiti. Javite, dakle, o tome. Pošaljite nam bilten br. 2 Glavnoga štaba, jer ga mi nismo dobili.

7. Bilten Glavnoga štaba rđavo je štampan. Obično mu fali po jedan red gore i dolje na svakom skoro listu, te obratite na to pažnju drugovima gore.
8. U N.[evesinju] su neka hapšenja naših. Nije provala, ali je naša procjena da bi to mogao biti znak da će Talijani početi kupiti naše, pa ćemo pojačati opreznost.
9. Uspostavili smo veze i sa Bil.[ećom] i Treb.[injem]. Tamo ima preko 20 članova, a sve je dosada bilo dezorganizirano i bez veze.
10. Da li će ko skoro ovamo, kao što si rekao u zadnjem pismu?

Drugarski pozdrav: »Smrt fašizmu!«

S.²⁴

P.S. Stvari sekretaru možemo poslati odavde po našem kuriru, ili, ako hoće, neka se vrati sam. Za mjesec oktobar dali smo mu novac.

U zadnjem momentu dobili smo izvještaj iz K.[onjica]. Citiramo pojedine odlomke: »Sa Boraka nismo dobili nijednog izvještaja o događajima koji su se odigrali ovo nekoliko dana. Kako saznajemo od nekih ljudi koji dolaze u grad, naši su partizani zauzeli dobar dio Konjičkog sreza. Čitav kraj u kojem se oni danas

²² Iso Jovanović, Milutin Đurašković, Nisim Albahari i Vaso Miskin, koji su pobjegli iz ustaškog zatvora iz Sarajeva.

²³ Vaso Miskin-Crni, narodni heroj, umro 1945 godine.

²⁴ Lepa Perović-Seka

nalaze očišćen je od žand.[armeriskih] postaja i ustaša. Hrvatsko, a da i ne govorimo o muslimanskom stanovništvu, prelazi sve više i više našim ljudima i mijenja mišljenje o njima. Hrv.[atski] seljaci donose im hranu i voće. Prije dva-tri dana pišu nam sa Boraka: akcije se nastavljaju. Narod se diže cijelim našim krajem. Narodna vojska stiže sve više ugled i priznanje svijeta za svoju stvar. Linija jedinstva naroda ostvarena je zahvaljujući našem pravilnom radu. Raspršene su 4 žand. postaje koje su bile u njihovom kraju. Tri od naših, jedna od bosanskih partizana. Kako doznajemo, našli su dosta oružja i jedan radio-aparat u župnom uredu. Veza s njima bila je česta sve do juče, kad su uhvatili jednu seljanku koja je nosila pismo za nas. Predala ga jednoj građanki koja je poslala po seljanci nešto indiga i papira. Seljanku su uhvatili sa papirom. Postoji opasnost dalje provale. U K.[onjic] je došao krvnik Tomić koji vrbuje dobrovoljce. Naši su izdali proglas »Hrvatima Konjica i okoline«. Tomić je primio na sebe da organizuje odbranu grada i potuče partizane. Moralo se predati sve oružje. Ulazak i izlazak iz grada zabranjen je. Pretstoje, kako čujemo, velika hapšenja i teror. U Konj.[icu] ima oko 35—40 žand.[arma], zajedno sa onima koji su izbjegli. Vojska se razišla po pruzi. Top su odvukli u jedno obližnje selo. Slavna hrvatska vojska bila je »visokog« morala. Mi radimo s njima punom parom. Imamo uspjeha. Daju metke za šljive. Jedan nam je dao pušku. Ustaše se okupljaju oko Tomića, ali se još tresu od straha i ne misle nikad na Borke poći«.

S.

BR. 5

NAREDBA KOMANDIRA IGMANSKE ČETE OD OKTOBRA 1941 GOD. O VRŠENJU STRAŽARSKE SLUŽBE I UNUTRAŠNJEM REDU U JEDINICAMA¹

N A R E D B A

1.) Upozoravaju se drugovi na stražarskim mjestima da budno obavljaju svoju dužnost, pošto nisu isključeni pokušaji neprijatelja da prodru do našeg današnjeg položaja. Stražar treba da bude što bolje sakriven kako ga neprijatelj ne bi primijetio, ali da ima dobar pregled prostora ispred sebe. Radi toga [je] najstrožije zabranjeno

¹ Redakcija raspolaže naredbom u ustaškom prepisu. Naredba je pisana početkom oktobra 1941 godine.

pušenje noću po stražarskim mjestima. Stražari ne smiju puštati u logor nijednu osobu koja ne pripada četi prije nego što obavijeste dežurnog, koji tu osobu treba odmah da odvede do komandira ili političkog komesara.

2.) Iz logora se ne smije udaljiti nijedan partizan ili neka druga osoba bez pismene dozvole. Još jednom se napominje partizanima da za svaki izlazak iz logora treba da traže dozvolu od komandira, jer će se u protivnom prema njima postupati prema naredbi Glavnog štaba od 4 rujna. Pored toga, prije odlaska moraju se javiti vodniku koji treba njihov odlazak odmah da prijavi političkom komesaru.

3.) Ukoliko partizani imaju nekih molbi i žalbi ili obavještenja ma kakve vrste, neka ih podnesu svako jutro političkom komesaru.

4.) Neka se jave političkom komesaru svi partizani koji znaju da se negdje po selima nalazi oružje, municija ili neke druge stvari koje su potrebne odredu.

5.) Radi opasnosti od bolesti moramo da pazimo na čistoću nas samih, kao i onih mjesta gdje stanujemo. Spavaonice moraju biti uređene svako jutro (vršiće se smotre); za svaku neurednost će se odgovarati.

6.) Ulazak u kuhinju je zabranjen svima, osim onima koji pomažu kuharima.

7.) Radio-aparatom smiju da rukuju samo za to određene osobe.

Komandir: Šarenac²

² Boško Šarenac

БР. 6

**ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДЕ ЛЕТЕЋЕГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 3 ОКТОБРА 1941 ГОД.
О НАПАДУ НА БУДИМЛИЋ ЈАПРУ И О ПРИПРЕМАМА
ЗА АКЦИЈЕ НА ПРУЗИ ПРИЈЕДОР—БРАВСКО¹**

ЛЕТЕЋИ ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕД

Јелашиновци 3/X 41.

ШТАБУ I ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

Послали смо прије 5 дана курира за Оташевац, те се до данас није вратио.

Наш одред у заједници са одредима Јелашиноваца, Јапре и Паланке напао је Будимлић Јапру и после жестоке борбе, која је трајала око 7 сати, били су приморани да се повуку. јер је непријатељ био укопан у рововима, као и у појединим кућама; сем тога, била је магла, па се нису могли оријентисати. У тој борби погинуо је командир парт. одреда Јелашиноваца друг Петар Шкундрић и још један друг из одреда Паланке.

Сад се спремамо за операције на прузи Приједор—Бравско. На свим чворовима и станицама непријатељ је укопан у ровове.

Да ли ће у Грмеч бити пребачен још неки одред? То би свакако било добро!

Јуче сам био са командантом за Бос. Крајину,² па ми је нешто причао о новостима, али нам за сада нису јасни тамошњи догађаји. Да ли је Дрвар потпуно срушен и евакуисан?

Шаљите нам новости и литературе, сем тога — летака за хрв. војску, јер можемо их врло лако дијелити. Између војске и усташа долази до размирица.

Са парт.[изанским] поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Курира нам одмах вратите.

Командир
Д. М.³

Пол. ком.
Морача⁴

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису.

² Односи се на Данка Митрова.

³ Драгија Милашиновић

⁴ Петар Морача

БР. 7

**ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДЕ ПЕТОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
ОД 4 ОКТОБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛО-
БОДА“ О НАПАДУ НА УСТАШЕ КОД БИХАЋА И О РАСПО-
РЕДУ ВОДОВА¹**

Ко пише... V...парт. одред..... Одакле... Вођеница.....
Коме. Штабу. I. парт. батаљона... Где... Негде у.....
... Слобода.....

О. Бр..... датум 4 октобра 1941 год. 11. час., мин.
Карта размере 1 :,

Примио сам ваш извјештај у коме дајете упуте за даљњи рад. Одред углавном оперише по водовима. Крњеуша—Рисовац водови налазе се испред Крњеуше према Врточу. Ти водови дочекали су неприј.[атељску] војску која је ишла из Бихаћа преко шуме, те су у заједници са Липањцима напали исту и истјерали је из шуме. Та је војска кроз Врточе отишла према Вакуфу,² гдје је, изгледа, опкољена од Личана. Водови Вођеница—Суваја и Смољана налазе се испред села и тако штите село од непријатељског продора. Подузете су све мјере за извлачење и сакривање жита.

Везу са Грмечом одржавамо свакодневно. Шаљем вам радио-извјештај — ако га немате. Јавите шта има тамо новог. Са другарским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Извјештај пишите читкије.

Командир:
Челар Здравко

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису.

² Кулен Вакуф

BR. 8

IZVJEŠTAJ SEKRETARA OBLASNOG KOMITETA KPJ ZA BOSANSKU KRAJINU OD 4 OKTOBRA 1941 GOD. O PREDUZETIM MJERAMA ZA OTKLANJANJE NEDOSTATAKA U PARTIZANSKIM JEDINICAMA I O RADU PARTISKE ORGANIZACIJE U BANJOJ LUCI¹

ZA TEMPA²

Ovih dana primih izvještaj od Štaba za Bos. Krajinu i dostavljam ga u originalu³.

1) Juče sam se vratio sa terena. Na terenu sam se zadržao punih 8 dana. Održao sam sastanak sa čl.[anovima] Štaba za Bos. Krajinu, kao i sa ostalim komandirima i pol. komesarima pojedinih bataljona, četa i odreda. Glavni predmet razgovora na ovom sastanku jesu direktive G.[lavnog] Š.[taba] za B i H, koje je konačno trebalo sprovesti u djelo. Pitanje nesprovođenja direktiva postavljeno je vrlo oštro. Drugovi su uvidjeli svoje greške i vidi se dobra volja da se te greške poprave i da se što prije krene pravilnim putem. Na licu mjesta su određeni ljudi koji su otišli na razne strane da odmah smjesta postupe tačno onako kako je to predviđeno u pismima upućenim Štabu za Bos. Krajinu od G. Š. za B i H. Cio materijal kojim sam ja raspolagao i koji mi je stizao od vas ponio sam sa sobom i dostavio ga Štabu za Bos. Krajinu, bez obzira što je to slato i ranije i što su neke stvari mali, a neke nisu na vrijeme dobili. Proradili smo obadva broja Biltena, pisma od G. Š. za B i H, kao i cirkular Br. 1⁴. Naročito su podvučene greške koje su počinjene skretanjem ulijevo drugova iz Kozare. Ovo njihovo razmetanje i ultra lijevo fražiranje je od svih prisutnih osuđeno.

2) Prigodom mog boravka na terenu, mogu vam reći da me stanje koje sam tamo našao nije ni izdaleka zadovoljilo, iako ima izvjesnih stvari koje su zadovoljavajuće. Naprimjer: Pri Štabu postoji škola regruta u kojoj se nalazi 32 mladića sa sela i desetak mladića iz grada koji su pobjegli prije nego što su se trebali javiti kao regruti u hrv.[atsku] vojsku. Uglavnom se sa tim mladićima vježba puškom, dok je politički rad potpuno zapostavljen. Na taj nedostatak je ozbiljno skrenuta pažnja. Barake koje su podignute i koje se podižu veoma su sagrađene primitivno i bez eksera. To rade isključivo seljaci iz okolnih oslobođenih sela koji nemaju

¹ Original izvještaja je u rukopisu.

² Svetozar Vukmanović-Tempo

³ Vidi dok. br. 222, tom IV, knj. 1.

⁴ Pomenutim pismima Glavnog štaba kao i cirkularom broj 1 Redakcija ne raspolaže.

pušaka i ne učestvuju u borbama protiv neprijatelja, osim kao izvidnica. Oni sabiraju i dovoze iz sela hranu za partizane, skupljaju žito i prave skrovište za žito, i tako dalje. Osim toga, oni pomažu pri eventualnoj evakuaciji, u prvom redu ranjenika. U selima se održavaju zborovi i biraju se opštinski odbori. Radio-izvještaj izlazi redovno. No, ono što je vrlo nezgodno i što baca gadnu sliku jeste to: da pri Štabu nije život organizovan i uređen na principu drugarske uzajamne pomoći. Nema pravilne i drugarske raspodjele u hrani i odijelu, kao ni u drugim stvarima. A to sve skupa izaziva gundanje i nezadovoljstvo onih koji su u tome pogledu zapostavljeni (o tim stvarima je, također, bilo riječi na ovom sastanku). Usljed slabe organizovanosti i nepravilne raspodjele i sebičnosti pojedinih odgovornih partizana, ni sami ranjenici nisu imali ono što bi mogli da imaju. Usljed toga žalba i protesti od strane bolesnih i ranjenih drugova partizana su opravdani. Odnos prema ženama-drugaricama je u osnovi svojoj nepravilan. Do moga dolaska žene su spavale gdje i muškarci, u istoj baraci. Nekog naročitog obzira prema njima nije bilo. Pomoći u radu od strane drugova nisu imale. (Napr. jedna drugarica, stara žena, svojih 50 god., kuhala je za 145 ljudi sama, bez pomoći drugih). Tek po svršetku diskusije i drugarske kritike učinjena je izvjesna raspodjela rada i među ženama. Odvojene su u posebnu baraku. Podvučeno je kakav treba da bude odnos između drugova i drugarica itd. Sem toga, vidio sam i to da nema one potrebne discipline i reda koji bi trebalo da vlada. Vojna strategija⁵ je, izgleda mi, uopšte nepoznata. Radi karakteristike navodim jedan primjer: Jedan odred od 35 partizana u selu Krminama napada kuću jednoga ustaše. Ovaj iz puške metkom dum-dum teško ranjava jednoga partizana i pobjegne kroz prozor iz kuće u šumu. Naši partizani nisu ni metak ispalili. Vratili se sa smrtno ranjenim drugom, a bandit im pobjegao. Ovakvih i sličnih slučajeva ima dosta. Zaključio sam da odgovorni drugovi i ne vode mnogo računa o jednoj tako važnoj vojnoj disciplini. Bio sam očevidac dvaju napada na hrvatsku vojsku i njemačke kamione sa vojskom. Sve to ide bez planskog i organizovanog napada, što, dakako, ima za posljedicu slab uspjeh, ili napad uopšte ne uspije. O svim tim stvarima je opširno bilo diskutovano. Dobijam utisak da su drugovi rukovodioci stvarno nedorasli ovakvim akcijama a i ne trude se da bi postigli izvjesnu naobrazbu koja im je za rukovođenje operacijama neophodno potrebna.

3) Što se tiče Drvara, iz ovoga izvještaja koji šalje Štab Bos. Krajine kao i iz priloženog pisma upućenog Štabu brigade u Drvaru iz takozvanog sela Srba, sa bcsansko-ličke granice — vidjećete pravo stanje stvari Drvara i okoline. Ona opasnost koja je bila predviđena u prošlom drvarskom izvještaju⁶ (vidi prošli izvještaj iz Drvara) postala je danas akutna. Slaba part.[iska] orga[nizacija] i

⁵ Misli se na taktiku borbe.

Nekako naravno, u vojna prošla godina nije bilo. Poku-
pao sam da pronađem nekakvu misao i male. (Na pr. jedna od-
govor, ovi su ljudi koji su 50 godina, kuhinja je na 118 ljudi
samo bez pomoći drugog). Tek po svršetku diskusije i mu-
njenja kritike nastojao je izvršiti odgovor da i među
u vojna, naravno, ne u politici u buduću. Podvukeno je
da kod Treba da bude odvojeno drugova i drugova
i da - sam to ja vidio sam i to da nema one političke
discipline i reda koji ti Treba da bude. Vojna
disciplina je izabavljena u opseu nepotrebna. Radoš Kar-
koniško novinar i jedan primjer: jedan nared od 85 pa-
trijama u veći Krim, sama napada kuća jednog od
1000. Ovi su puške i ustroji dani - dani, teško ranjivo
jednog potčinjena i dobije ne kroz protor iz kuće i sku-
piti, pa se potčinjeni nisu ni malak isplati. Vratili se na
svoje u najvećem drugova i bavili su se slobodno. Ovak ne i
svoje u slobodno ima dila. tak'niće sam na razgovoru
drugovi i ne vode mnogo računa o jednog toka njihovog
vojnoj disciplini. Bio sam sretno dobio napada a
armade vojske i ne može kamionu na vojnom. Sve
to ide bez flauklog i organizovanog napada. Ovo
napada ima ta pramena kao napad ili napad nije
ne nije. Ovi su u svetu je pobjeda uo diskusio-
vano. Dobitnik istak da su drugovi autoritativni stra-
ro o svakom svakom autoritativu i ne može se na
političke i vojne razgovore i na se ta uvođenje
operativna nepotrebna potreba.

3). Što se tiče oružja, to oružje koje se
sve više koristi kao i iz oružja, prema izjavama
brigade u Orvar iz toka vremena se oružje sa borbeno
veće granice - vizualno oružje stoji Orvar i
oružje. Ova oružja koja se u predviđeno i pro-
stima Orvaru i oružju, i na oružje iz Orvar,
položuje na oružju, i na oružje i na oružju
kada oružje se do oružja da se oružje na oružju
i na oružju. Oružje se u oružju Orvar -
oružje na oružju - oružju, bez oružja u oružju
oružje se na oružju i na oružju da bez i oružja
na oružju i na oružju. Oružje se na oružju
oružje i na oružju kada oružje se oružju. A i na

nedostatak kadra doveli su do toga da je talijanskim banditima uspjelo prevariti tamošnje seljake u okolini Drvara —Srez bosanskograhovski, bez borbe su napustili položaje, te omogućili Talijanima da bez ijednog metka okupiraju cio taj kraj. Pomoć, koju su drugovi dobili u pogledu kadra, stigla je prekasno. A osim toga, 3 »španjolca«⁷ i par drugova poslanih odavde nisu mogli da zadovolje potrebe tako rasprostranjenog fronta. Samome Drvaru, također, prijeti opasnost i prije nekoliko dana (dok sam ja bio na terenu) Drvar je bio spreman za evakuaciju u slučaju potrebe. Tvornica celuloze i pilana bile su minirane s tim da se dignu u zrak u slučaju povlačenja iz Drvara. Nije mi jasno kako stvari u Drvaru stoje zadnjih 3—4 dana. Ovdje se šire glasine da je Drvar evakuisan (ja te vijesti primam sa rezervom). No bez obzira da li je evakuisan ili ne, ukazuje se potreba što hitnije pomoći i u kadru i u oružanom ljudstvu na tom dijelu fronta. Ja vjerujem da Štab za B i H vodi o tome računa.

4) U pogledu part.[iske] organizacije stvar stoji ovako: U B.[anjoj] L.[uci] part. orga.[nizacija] broji 21 čl.[ana]. Podijeljeni u 4 grupe po kvartu. Članovi p.[artije] su većinom mladi ljudi koji su ušli u p.[artiju] tek posle rata. Većina ih je regrutovana iz redova omladine. Stariji članovi su svi kompromitovani i nalaze se u partizanima, jer su bili progonjeni od strane neprijatelja. Što se tiče aktivnosti i rada part. orga[nizacije], ona se uglavnom sastoji u ovome:

a) Snabdijevanje partizana sanitetskim materijalom i odijelom, kao i ostalim potrebnim stvarima. Ovu zadaću je orga[nizacija] dosada vršila uspješno. No još uvijek nije svojim radom uspjela da zadovolji sve potrebe u tom pogledu. Naprimjer: za Drvar je poslano lijekova u vrijednosti 12.000 din. — a tamo je potrebno samo lijekova za veterinu u iznosu od 30—40 hiljada dinara (Ovih lijekova se kod nas uopšte dobiti ne može). Potrebne lijekove za Drvar moraćemo tražiti negdje na drugoj strani. Jer sve ovo što je dosada poslano nije zadovoljavajuće s obzirom na broj ranjenih i bolesnih.

b) Organizovan je pri Mjesnom komitetu odbor za sabiranje lijekova, takozvani Sanitetski odbor.

c) Odbori narodne pomoći, koji su organizovani po kvartovima, sabi[raju] novac, odijelo i hranu.

d) U formiranju je odbor Narodno-oslobodilačkog fonda koji dosada nije postojao.

e) Formirani su i odredi pri grupama i vrši se sabiranje oružja za njihovo naoružanje.

f) U političkom pogledu se radi daleko manje: izdano je nekoliko letaka po raznim aktuelnim pitanjima (mobilizacija, poziv rad-

⁶ Vidi dok. br. 77 (knjiga 1) od 2 septembra 1941 godine.

⁷ Odnosi se na Kostu Nada, Voju Todorovića i Vlada Četkovića.

nika u Njemačku, ubistvo muslimanskog hodže u dvorištu državne bolnice itd.). Prorađen je cirkular br. 1. Naročito u vezi sa skretanjem ulijevo stvar je detaljno raspravljena i uočene su sve posljedice koje bi mogle takove greške ubuduće izazvati. No mi uviđamo da to sve skupa nije dovoljno i moraće se političkom radu posvetiti veća pažnja. Organizacija nije imala nekih jačih pol[itičkih] akcija, a ni ekonomskih koje bi bilo vrijedno zabilježiti.

Što se tiče organizacija u ostalim krajevima Bos. Krajine, ove postoje u Prijedoru, Krupi, [Bos.] Novom, Bihaću i Sanskom Mostu. Detaljniji izvještaj o njihovom radu ću poslati idući put, pošto su veze sa tim krajevima u zadnje vrijeme vrlo labave i neredovne. Poslali smo ljude da u svim tim krajevima prouče i izvide kako stvari stoje i da imamo jasnu sliku. Jer evo šta se događa: ljudi koji mi iz provincije dolaze vole da stvari i rad [partijske] org[anizacije] prikažu daleko ljepše nego što one ustvari jesu, tako da sam vrlo često dobijao netačnu sliku o stanju org[anizacije] u pojedinim mjestima. Stoga je potrebna kontrola i stalni nadzor. Zato, kažem, čim dobijem jasne i tačne podatke o stanju provincije, izvijestiću vas.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU!

4-X-41

Stari

БР. 9

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД 4 ОКТОБРА 1941 ГОД. ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА БОСАНСКУ КРАЈИНУ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ НА ПО- ДРУЧЈУ ДРВАРА¹

ШТАБ 1 ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“
4-X-1941 у 9 ч

ШТАБУ НАРОДНО-[ОСЛОБОДИЛАЧКИХ] ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА Б. КРАЈИНУ

Ваши курири који су пошли [за] Штаб бригаде до данас нису могли доћи до истог, јер је Штаб бригаде на путу, тако да ни наш штаб нема везу с њим.

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису.

Ситуација на сектору око Дрвара уласком талиј.[анског] окупатора у њега није задовољавајућа. Одреди Дрвара и околине, односно људство тих одреда дезорганизовано је и није га могуће било упутити против Талијана, који су својом тактиком (а и великом снагом: 30—40 тенкова, око 10 авиона, неколико хиљада војника, приличан број топова) [покушали да] се покажу народу као његови пријатељи. Људство одреда разишло се кућама (већина њих), оружје је остало у одреду. Сада се врши ресрганизовање тих одреда и у одреде ући ће само брци и упуте се у задатке.

По тражењу Штаба В. Рујишка да им се пошаље нешто оружја, Штаб овог батаљона шаље 1 п.[ушко]м.[итраљез] и 3 пушке са 350 м.[етака]. О овоме биће обавијештен Штаб бригаде чим добијемо везу. Исто ће се одмах послати и ваше писмо.

Талијани ће, изгледа, задржати око 3500 војника у Дрвару. У Оштрељ су ушле усташе. Оштрељ је потпуно изгорио. У Дрвару [су изгорјеле фабрика] целулозе и пилаана.

Наши остали одреди: — Врточки, Вођеничко-сувајски, Је-лашиновачки, летећи одред, одред „Волга“ и III одред „Шековац“ — остали су у цјелини и на одређеним задацима. Једино дрварски одреди су подбацили.

С партиз. поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

К-дант батаљона
Мића

БР. 10

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА РОМАНИСКОГ НОП БАТАЉОНА
ОД 5 ОКТОБРА 1941 ГОД. О ФОРМИРАЊУ НАРОДНО-ОСЛО-
БОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА „РОМАНИЈА“**

ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
„РОМАНИЈА“
Број 161/41

Романија 5 октобра 1941

ДРУГУ

КОМАНДИРУ РОМАНИСКЕ ЧЕТЕ

По наређењу Штаба сарајевске области народноослободилачке војске и по указаној потреби, наместо досадашњег парти-

занског батаљона „Романија“ оснива се одред са истим називом тј. НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКИ ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕД „РОМАНИЈА“, у следећој формацији:

1) РОМАНИСКИ БАТАЉОН

у његовом саставу су: Романиска, Оџачка, Гласиначка, Прачанска и Шипска чета. Оџачка чета је састављена из Гласиначког вода (вод Буре Букића¹), Видрићког вода и Гласиначке друге чете (чета Софрена Башовића), а у састав Романиске чете улази и садања Кнежинска чета.

2) МОКРАЊСКИ БАТАЉОН

у његовом саставу су: Мокрањска, Бјелогорачка, Озренска, Ђевска и Црепољска чета.

3) РОГАТИЧКИ БАТАЉОН

у његовом саставу су: Семећка, Гучевска, Сочичко-месићка и Копитска чета. У састав Сочичко-месићке чете улази и вод Ђи-лански. Патрола на правцу Ракитница—Точионик улази у састав Копитске чете.

ФОРМАЦИЈА

Јединице Одреда као и њихови штабови имају следећи састав:

ШТАБ ОДРЕДА

Оперативни део

Командант одреда
Заменик команданта одреда
Политички комесар
Заменик политичког комесара

Помоћни део

Помоћник команданта одреда
Заменик помоћника команданта одреда
Интендант одреда

Позадински део

Руководилац муниције и спреме
Референт одредских радионица
Одредски лекар
Комора

¹ Касније издао НОБ и постао четник, убијен од партизана 1943 године.

ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЈОНА
"РОМАНЈА"

Романја 5 октобра 1941

Број: 469/41

Изгубљено: Романјски чети
Командару

По наредбама Штаба Сарајевске области народно ослободилачке војске и по указним наредбама на месту додељеног политичког батаљона Романја основан се одред са италијанским т.ј. НАРОДНО ОСЛОБОДИЛАЧКИ ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕД "РОМАНЈА" у следећој форми: и:

1. РОМАНЈСКИ БАТАЈОН

У његовом саставу су: политичка, одреда, гласничка, прачанска и италијанска чета. Одред чети је састављен из гласничког вода (вод Буре Лукића), италијанског вода и гласничке друге чете (чета Софрени Баповића), а у саставу политичке чете улази и италијанска чета.

2. ПОМОЋНИ БАТАЈОН

У његовом саставу су: свинкрвска, брзгорачка, озравама и црношка чета.

3. РОМАНЈСКИ БАТАЈОН

У његовом саставу су: савезна, гучева, совицко - месна и копачка чета. У саставу совицко - месна чета улази и вод гучевски. Патрола на правцу Бакитница - Точковик улази у састав копачке чете.

ФОРМАЦИЈА

Јединица одреда нас и његови штабови има следећи састав:

ШТАБ ОДРЕДА

ОПЕРАТИВНИ ДЕО	Командант одреда Заменик команданта одреда Политички комесар Заменик политичког комесара
ПОМ	Помоћник команданта одреда Заменик помоћника команданта одреда
ПОСАДНИСКИ ДЕО	Интендант одреда Руководилац муниције и опреме Референт одредских радионица Одредски лекар Комесар

ШТАБ БАТАЈОНА

Командант батаљона
Заменик команданта батаљона
Политички комесар
Заменик политичког комесара

ШТАБ ЧЕТЕ

Командир чете са замеником
Политички комесар
Водници

САСТАВ ЧЕТЕ

80 до 120 партизана подељених 2 до 4 вода
2 ордонанса и 2 курира.

САНИТОР ОДРЕДА

Партизанска болница
Одредска амбуланта и провијант.

ВОД ЗА ВЕЗУ састоји се од телефониста, сигнализатора, бициклиста, мотоциклиста, ордонанса, командира и осталих особа за везу. Вод за везу је непосредно потчињен команданту одреда.

У саставу батаљона та манерски вод који се придаје појединим четама за вршење одређених задатака.

Потребан број курира, ордонанса и помоћног особља одреда је командант одреда за штаб одреда, а командант батаљона за штаб батаљона.

Дужности команданта батаљона, командира чете, заменика партизанске болнице и осталих старешини одреда је командант одреда.

ПРЕМА ОБЛИКУ

за штаб
Командант батаљона,

ШТАБ БАТАЉОНА

Командант батаљона
Заменик команданта батаљона
Политички комесар
Заменик политичког комесара

ШТАБ ЧЕТЕ

Командир чете са замеником
Политички комесар
Водници

САСТАВ ЧЕТЕ

80 до 120 партизана подељених [на] 2 до
4 вода, 2 ордонаса и 2 курира

САНИТЕТ ОДРЕДА

Партизанска болница
Одредска амбуланта и превијалиште

ВОД ЗА ВЕЗУ састоји се од телефониста, сигнариста, бициклиста, мотоциклиста, ордонаса, коњаника и осталих средстава за везу. Вод за везу је непосредно потчињен команданту одреда.

У саставу батаљона је минерски вод који се придаје појединим четама за вршење одређених задатака.

Потребан број курира, ордонаса и помоћног особља одређује командант одреда за Штаб одреда, а командант батаљона за Штаб батаљона.

Дужности команданта батаљона, командира чета, управника партизанске болнице и осталих старешина одредиће командант одреда.

ПРЕМА ОВОМЕ, Романиска чета улази у састав Романског батаљона.

ЗА ШТАБ,
Командант батаљона
Чича¹

¹ Народни херој Славиша Вајнер-Чича.

**PROGLAS NARODNOOSLOBODILAČKOG KOMITETA BOSNE I
LIKE OD OKTOBRA 1941 GOD. SRPSKOM I HRVATSKOM NA-
RODU POVODOM EVAKUACIJE DRVARA OD STRANE PARTI-
ZANSKIH JEDINICA¹**

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

SRPSKI I HRVATSKI NARODE,

Na svom ponovnom pljačkaškom i razbojničkom pohodu na naše zemlje i narode, zagazile su Musolinijeve gladne okupatorske horde i u naš Drvar, koji je kroz dva mjeseca bio centar naše oslobođene oblasti i stajao na čelu naše borbe za slobodu. Narod Drvarske doline i okolnih srezova Bosne i Like s oružjem u ruci prognao je ustaške krvoloke sa svoje rođene zemlje. Narod ovih krajeva junački se borio i odbranio svoja ognjišta, svoja žita i stoku i preostale živote. Borio se ne samo sa ustaškim bandama nego i sa njihovim gospodarima — fašističkim okupatorima. Nepunih dvadeset dana naši su odredili na Ploči, na toj kapiji Drvara, suzbijali daleko nadmoćnije talijanske okupatorske trupe, jer su znali da svojim životima brane kolijevku Narodno-oslobodilačkog ustanka ovih krajeva — naš Drvar. Nikada ne bi fašistička čizma zagazila u njega da se nije i ovoga puta našlo sramnih izroda i kukavica koji su izdali našu svetu borbu, napustili busije slobode, proveli neprijatelja iza naših leđa i tako predali narod ovih krajeva na milost i nemilost fašističkim pljačkašima i nasilnicima.

SRPSKI NARODE,

Različiti Novakovići-Longe, Rađenovići, Đurići, Brkovići, Krece, Bilčari i slične izdajice, propali ministri, trgovci i šverceri, tvoje stare derikože i sluge svih dosadašnjih protivnarodnih režima, nastavili su da bestidno trguju tvojom slobodom. To su oni isti koji su i ranije služili okupatorima, ugošćavali njemačke i italijanske oficire, dok si se ti, poput zvijeri, sakrivao i potkradao na povratku sa fronta², na kome su te takovi isti banditi izdali i prodali. Ti isti su onemogućili da jugoslovenska vojska, prilikom otstupanja, uništi drvarske tvornice, oni su omogućili da okupatori mjesecima poslije toga izvoze našu dasku za građenje svojih razbojničkih aviona i

¹ Redakcija raspolaže primjerkom proglašenja u ustaškom prepisu. Proglas je pisan početkom oktobra 1941 godine.

² Misli se na povratak vojnika sa fronta poslije kapitulacije bivše jugoslovenske vojske aprila 1941 godine.

ratnih lađa, našu celulozu za proizvodnju baruta i bombi kojima danas pale naša sela. To su ti stari čankolizi i izdajnici koji, kao i Pavelić i general Nedić, više ljube talijanske lire i njemačke marke nego tvoju slobodu. Oni su te i onda nagonili da predaš oružje svojim krvnicima. Oni su pokušali da se dodvore i samim ustašama, a kada im to nije uspjelo, prebjegli su u okrilje talijanskih fašista, lumpovali s njima i odmarali se na morskim plažama — dok si [ti], narode, bio klan i ubijan, dok si se odmetnuo u šumu i stupao u odrede naše narodne oslobodilačke vojske.

Srpski narode, zar da budu tvoji prijatelji naši vjekovni neprijatelji koji su nedavno uništili nezavisnost naše zemlje, raskomadali je i opljačkali je? Zar da budu tvoji prijatelji talijanski i njemački okupatori koji su te razoružana vješali, ubijali i palili, koji su skidali na stotine tvojih glava za glavu jednog fašističkog razbojnika? Na teroru kakav ne pamti istorija, oni su utvrdili svoju razbojničku vlast nad tobom i ostalim porobljenim narodima Evrope, a onda su ti natovarili na leđa svoga slugu Pavelića, čuvali mu stražu dok je on dovršavao njihov krvnički posao. A kada si se ti digao da sam braniš svoj goli život, onda su oni tvoj ustanak, tvoju pravednu borbu uzeli kao izgovor da dođu ovamo, da ponovno okupiraju našu rođenu zemlju, da te zaštite od samog sebe, da te oslobode od tvoje krvlju otete slobode, da ti nametnu svoju fašističku slobodu pljačke i nasilja nad narodima, da ti ponovno nature svoje stare gulikože, svoje sluge i plaćenike.

Bestidna je laž da mogu biti tvoji prijatelji oni koji su prijatelji i saveznici krvoloka Pavelića, oni čiji avioni danas zajedno sa Pavelićevim bombarduju tvoja sela. Oni nisu stali na Kamenici, kako su objavili u svome letku, oni se nisu zaustavili ni u Drvaru, oni [su] pojurili odmah prema Oštrelju da čim prije slome tvoj ustanak, da te razoružaju i obezglave, da se povežu sa Pavelićevom vojskom, žandarmima i ustašama, koji se i onako u okupiranoj oblasti nalaze pod talijanskom komandom. Dok talijanski okupatori srljaju prema Oštrelju, to isto čine sa petrovačke strane Pavelićeve bande, prodiru u tvoje šume, pale redom tvoja sela, ubijaju nevine i nemoćne. Uporedo s tim, nastoje Musolinijevi oficiri, na lukav način, da te obmanu da se vratiš kući, da odložiš oružje, da uskratiš potporu onim tvojim junačkim sinovima koji nastavljaju borbu za slobodu. Preko tvojih izdajica oni nastoje da pocijepaju tvoje borbene redove, kako bi te onda, u zajednici sa ustašama, mogli lakše pljačkati i uništavati.

HRVATSKI NARODE,

Najveći tvoj izrod i izdajnik — Pavelić prodao je i prodaje sve dalje najljepše i najdragocnije krajeve tvoje i naše zajedničke domovine fašističkim okupatorima. Prodaje tvoju zemlju koja nije

ni nezavisna ni slobodna, koja [je] danas obična kolonija njemačkog i italijanskog fašizma, a tebe gladna i opljačkana goni kao janičara da gušiš pravednu borbu bratskog i mučeničkog srpskog naroda. Krvolok Pavelić hoće da budeš dželat srpskog naroda, srpskih radnika, seljaka i narodne inteligencije, s kojima si se ti zajednički borio za hljeb, nezavisnost i slobodu, i kada nećeš da za račun fašističkih osvajača i svoje razbojničke gospode lijes svoju i bratsku krv, kada nećeš da podupireš politiku izdaje i fašističkog nasilja, onda ustaške bande nasrću i na tebe, ubijaju poštene Hrvate i muslimane, kao što su to činili i ovih dana kod nas u Bjelaju.

Fašistički najamnici Pavelić i Kvaternik gone te, hrvatski narode, i na Istočni front da tamo, u društvu sa pobjesnjelim njemačkim, talijanskim i ostalim fašističkim hordama, i za njihov račun, otimaš trud i muku slobodnih sovjetskih naroda, naše slavenske braće Rusa, naših iskrenih prijatelja i zaštitnika. Gone te u sigurnu smrt i propast, dok tvojom zemljom žari i pali, dok tvoje žito, tvoj trud i muku otima i raznosi fašistička gamad, Hitlerovi policajci, Musolinijeve »crne košulje«, mađarski »strelasti krstovi« i Pavelićeve ustaše.

SRBI, HRVATI I MUSLIMANI,
RADNICI, SELJACI, VOJNICI I GRAĐANI,

Srpska, hrvatska i muslimanska sela gore zapaljena od muslimanskih, hrvatskih i srpskih ruku. Naši vjekovni neprijatelji našim vlastitim rukama hoće da ostvare svoj davnašnji san — uništenje svih slavenskih naroda. Talijanski okupatori govore Srbima da su protiv Hrvata i muslimana. Naprotiv, oni nastoje da što više zavade naše narode, da stvore što veću neslogu među nama, kako bi nas onda lakše dokraja porobili i kao Slavene uništili. Braćo i drugovi, nema nama drugoga spasa i izlaza nego ostvariti punu slogu i borbeno jedinstvo svih nas, bez razlike na narodnost, vjeru i političku pripadnost, protiv zajedničkog dušmanina.

Srpski narode Vase Pelagića, Petra Kočića i Gavrila Principa, hrvatski narode Matije Gupca i braće Radića, braćo muslimani! Hadži Loje i Osmana Đikića, ne dozvolimo da nas naši zakleti dušmanj zavađaju, da nas pomoću naših izdajica cijepaju! Ne predajmo nikome svoga oružja, nego ga, po primjeru naših junačkih predaka, okrenimo protiv svih neprijatelja naše slobode!

Drvarski partizani pokazali su čitavoj Jugoslaviji i čitavome svijetu kako se mora boriti za slobodu. Ni komad daske, ni kilo celuloze, ni jednu drvarsku lokomotivu neće okupatori moći da krenu za svoje razbojničke osvajačke ciljeve. Nad jezivim drvarskim požarom prokleo je narod tuđinske osvajače i zakleo se da će istrajati u borbi na život i smrt do pobjede. Vama, fašistički razbojnici, vama i vašim plaćenicima, svetićemo se na svakome koraku,

nećemo dozvoliti da se u našem Drvaru, da se na našoj patničkoj rodnoj grudni gnjezdite i utvrđujete!

Narodi Bosne i Like, stupajte u partizanske (redove) odrede koji će i nadalje, na našim klancima i busijama, nanositi teške udarce neprijatelju. Partizanski odredi krstare čitavom Jugoslavijom. U njima se bore i Srbi i Hrvati i muslimani, i sinovi ostalih naroda, komunisti i četnici-nacionalisti, u njima se bore svi oni koji su spremni da ginu za slobodu. Narode, pomozite borbu partizana, pružite još snažniji otpor okupatorima i njihovim slugama.

Sada je kucnuo čas. Nepobjediva Crvena armija i čitav sovjetski narod nanosi odlučne udarce fašističkim razbojnicima. Zima je pred vratima, a Hitlerove izgladnjele horde leđima su okrenute i Moskvi i Lenjingradu u unakrsnoj vatri Crvene armije i sovjetskih partizana. Pobjeda je naša, stoput - ona je naša! Narode, ne kloni duhom! Ne daj da tvoja žita i tvoju stoku odnose tvoji zakleti dušmani! Tvoji gerilci (partizani) neće te nikada napustiti niti izdati. Oni će se nalaziti svagdje gdje treba i kada treba. Partizani će braniti tvoja sela i tvoje zbjegove od ustaškog klanja i fašističke pljačke. Partizani će, narode, zajedno s tobom i s tvojom pomoću, protjerati okupatore sa naše rodne grude i nemilosrdno kažnjavati tvoje prezrene izdajice — da im ne ostane ni kamen na kamenu, ni roda ni poroda.

U boj! U boj do konačnog istrebljenja svih okupatora i svih narodnih izdajica, u boj do konačne pobjede slobode!

Živjeli junački partizani Bosne i Like!

Živjelo bratstvo i sloga svih naroda Jugoslavije u borbi za slobodu!

Živio front svjetske demokracije na čelu sa bratskom Sovjetskom Rusijom, Engleskom i Amerikom!

Živjela nepobjediva Crvena armija, najjača udarna snaga protiv fašizma!

Na vješala sa Hitlerom, Musolinijem, Pavelićem i njihovim fašističkim bandama!

Smrt narodnim izdajicama! Smrt svima onima koji služe i šuraju sa okupatorima!

NARODNO-OSLOBODILAČKI KOMITET
BOSNE I LIKE

БР. 12

**НАРЕДБА ШТАБА БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКЕ НОП БРИ-
ГАДЕ ОД 6 ОКТОБРА 1941 ГОД. О ФОРМИРАЊУ ПРАЧАН-
СКОГ БАТАЉОНА, РАСПОРЕДУ И ЗАДАЦИМА ЊЕГОВИХ
ЧЕТА**

ШТАБ
БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКЕ
БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ПАРТИЗАНСКЕ ВОЈСКЕ
6 октобра 1941
ТРЕСКАВИЦА

НАРЕЂЕЊЕ

Према рјешењу Главног штаба босанско-херцеговачких народно-ослободилачких партизанских одреда извршена је ре-организација снага у овом крају.

Дијелови досадашње Прачанске чете сјеверно од пруге Сарајево—Прача—Ужице припали су Романиском пуку¹ Босанске бригаде. Сви остали дијелови досадашње Прачанске чете потпали су под команду Босанско-херцеговачке бригаде, чији је простор ширења јужно од пруге Сарајево—Прача—Ужице.

Водови Милана Симовића² и Манојла Радовића образују Витешку чету која улази у састав Романиског пука.

Од осталих снага бивше Прачанске чете образује се ПРАЧАНСКИ БАТАЉОН у који улазе следеће чете:

1) ГОРОВИЋКА ЧЕТА ствара се од водова Ковачевића Богдана³ и Марка Вуковића⁴. Командир чете Ковачевић Богдан.

Ова чета дејствује и мобилише људство на простору Пале друмом до Сјетлине, па до гребена Равне Планине — до Хоце—Ждрела—Вијенца—ријека Бистрица.

Главни задатак ове чете је рушење пруге и друма од Пала до Сјетлине и онемогућавање сваког саобраћаја на томе дијелу пруге и друма;

¹ Односи се на Романиски одред. Види док. бр. 220. том IV, књига 1.

² Милан Симовић, народни херој, погинуо као командант Прачанског батаљона за вријеме Друге непријатељске офанзиве 1942 године.

³ Богдан Ковачевић, касније постао четник, и као такав погинуо 1942 год. у борби са партизанима.

⁴ Марко Вуковић, касније постао издајник и погинуо као четник у борби против партизана.

извиђање и осматрање простора од Пала до Вијенца и Врела Бистрице (резервоара) и спречавање сваког извоза животних намирница и стоке за Сарајево.

На Требевићу, западно од Горовићке чете, оперише Паљанска чета Требевићког батаљона. Са њом ухватити и одржавати везу преко ријеке Бистрице и Шабини Вода.⁵

Јужно од Горовићке чете (на Равној Планини и Врхпрачи) оперише наша Јахоринска чета Прачанског батаљона. Са њом ухватити и одржавати везу на Вијенцу код резервоара Бистрице, а по могућству и на Ждрелима или Хоци.

Источно од Горовићке чете оперише Витешка чета Милана Симовића (Романиског пука), и са њом ухватити и одржавати сталну везу на друму и прузи или преко Витеза и Врхова изнад Стамбулчића.

2) ЈАХОРИНСКА ЧЕТА.

Ствара се од вода Милована Шуке⁶ и десетине Обрена Каблара и Тешевића Спасоја. Командир чете Ненадић Војин, а замјеник Милован Шуко.

Ова чета шири се и мобилише људство на простору: Сјетлина—Равна Планина (Хоца—Вијенац)—Гола Јахорина—Јабучка—према Фочи, а од Сјетлине до Ораховице и Клека.

Главни задатак ове чете јесте ширење и надирање у два правца и то: преко Превиле и Јабучке ка Устиколини и Фочи, а други преко Клека ка прузи Устипрача—Фоча.

На овим правцима свакодневно упућивати водове и десетине ради мобилисања новог људства и чишћења терена од усташких и жандармериских станица. Муслиманима стално објашњавати нашу Народно-ослободилачку борбу, увлачити [их] у наше редове, или барем неутралисати (не дозволити да их усташе покрену против нас).

Сем овога, Јахоринска чета има да осматра друм који долази од Бистрице, испод Вијенца, уз водовод и да на вријеме, благовременим извиђањем и подесним постављањем засједе. спријечи надирање непријатеља овим правцем.

Западно од Јахоринске чете оперише Паљанска чета Требевићког батаљона, и са њом ухватити и одржавати сталну везу преко Вијенца на Бистрици, у Шабини Водама или Павловцу. Сјеверно оперише Горовићка чета Прачанског батаљона и Витешка чета Романиског пука. Са Горовићком четом ухватити и одржавати сталну везу на Вијенцу, Ждрелима, Хоци или Лисини (Равна Планина), а са Витешком четом преко станице Сјетлина ка Грабовици.

⁵ Шабина Вода

⁶ Милован Шуко, касније издао НО борбу и убијен као четник 1945 године.

Источно од Јахоринске чете оперише Прачанска чета Прачанског батаљона. Са њом одржавати везу преко Шиљака.

Ухватити и одржавати везу са Стевом Хелетом⁷ (који организује чету у Вражалицама) преко Ораховице или Клека.

3) ПРАЧАНСКА ЧЕТА ствара се од водова Манојла Чвора⁸, Манојла Гарића⁹ и Грује Цвјетановића¹⁰.

Командир чете Томо Мањкаловић.

Ова чета шири се и мобилише људство од Сјетлине пругом и друмом до Праче и Реновице, па до Бара.

Главни задатак је онемогућавање сваког саобраћаја на друму и прузи од Сјетлине до Реновице, а по могућству ширење према Дрини и то на правцу Горажде.

Западно од Прачанске чете оперише Јахоринска чета Прачанског батаљона; са њом ухватити и одржавати везу преко Шиљака. Ухватити и одржавати везу и са Витешком четом Романског пука преко Сјетлине и Шипа.

У Вражалицама Стево Хелета образује нову чету, па са њиме ухватити и одржавати везу преко Бара.

Сјеверно оперишу јединице Романског пука, те са њима ухватити и само повремено одржавати везу.

Док се не образује Штаб Прачанског батаљона, Горовићка, Јахоринска и Прачанска чета биће непосредно под овим штабом, гдје слати све извјештаје преко Јахоринске чете, којим путем ће и добивати упутства и наређења за даљњи рад.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ Б.Х. БРИГАДЕ
Раде¹¹

⁷ Стево Елета

⁸ Манојло Чвор, убијен од четника 1942 године.

⁹ Манојло Гарић, касније постао издајник, погинуо у борби против НОП.

¹⁰ Грујо Цвјетановић, касније постао непријатељ НО борбе и као такав ухваћен, осуђен на смрт и стријељан од органа народне власти 1946 године.

¹¹ Раде Хамовић

И Т А Б
БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ПАРТИЗАНСКЕ ВОЈСКЕ

6 октобра 1941
ТРЕСКАВАЦА

Н А Р Е Ћ Е

Према решењу главног Штаба Босанско-Херцеговачких Народно-Ослободилачких партизанских одреда извршена је реорганизација снага у овом крају.

Дјелови доопаљене Прачанске чете северно од путе Сарајево - Прача-Ушће припали су Романичком луку Босанске бригаде. Сви остали дјелови доопаљене Прачанске чете потпали су под команду Босанско-Херцеговачке бригаде, чији је простор ширења јужно од путе Сарајево-Прача-Ушће.

Водови Милана Симоновића и Каноја Радовића образују Ритенску чету која улази у састав романичког пука.

Од осталих снага бивше Прачанске чете образује се ПРАЧАНСКИ БАТАЛЈОН у који улазе следеће чете:

1) ГОРОВИШКА ЧЕТА, отвара се од водова Ковачевића Богдана и Марка Руновића. Командир чете Ковачевић Богдан.

Ова чета дејствује и мобилише муштво на простору: Паже дјелом до Сјетлине на до гробана Равне Плавине - до Ходе-Дрела-Вијенца-ријека Гистрица.

Главни задатак ове чете је рушење путе и друма од Пала до Сјетлине и онемогућавање сваког саобраћаја на томе дјелу путе и друма.

Извршавање и осматрање простора од Пала до Вијенца и Рела Бистрице (резервоара) и опречалање сваког извоза животињских намирница и сточе за Сарајево.

На Требевићу западно од Горовишке чете оперише Паланска чета Требевићког батаљона. На њом ухватити и одржавати везу преко ријеке Гистрице и Дабиних Рода.

Јужно од Горовишке чете (на Равној Плавини и Вихпраци) оперише чета Јахоринска чета Прачанског батаљона. Са њом ухватити и одржавати везу на Вијенцу код резервоара Гистрице, а по могућности и на Дрелу или Хоци.

Источно од Горовишке чете оперише Битенска чета Милана Симоновића (Романичког пука) и са њом ухватити и одржавати везу преко Ходе-Дрела и друма или преко Битене и Ернова изнад Станбулчића.

2) ЈАХОРИНСКА ЧЕТА

Отвара се од вода Милована Шуме и десетине Обрена Каплара и Тешовића Спасоја. Командир чете Ненадић Војин, а замјеник Милован Шума.

Ова чета шири се и мобилише муштво на простору: Сјетлина-Равна Плавина (ХСпа-Вијенац)-Года Јахорина-Јабунка - према Соци, а од Сјетлине до Опаховице и Клека.

Главни задатак ове чете јесте ширење и надзирање у два правца и то: преко Древице и Јабуне на Устиколини и Соци, а други према Клека на друму Устипрача - Соца.

На овим правцима свакодневно упућивати водове и десетине ради мобилизовања новог муштва и чишћења терена од устаничких и калдармерских стажица. Усплимама стално објављивати палу Народне-Ослободилачку борбу улазити у наше редове или барем неутрализовати (недозволити да их устава покрећу против нас).

Сам овога Јахоринска чета има да осматра друм који долази од Гистрице испод Вијенца уз водовод и да на вријеме благовременни извршавањем и подесним постављањем заседе оприједи надирење непријатеља овим правцем.

Западно од Јахоринске чете оперише Паланска чета Требевићког батаљона и са њом ухватити и одржавати сталну везу преко Вијенца на Бистрицу и Дабиних Рода или Павловцу. Северно оперише Горовишка чета Прачанског батаљона и Битенска чета Романичког пука. Са Горовишким четом ухватити и одржавати сталну везу на Вијенцу, Дрелу или Хоци или Лиски (Равна Плавина) а са Битенском четом преко станице Сјетлина на Грабовици.

Источно од Јахоринске чете оперише Прачанска чета Прачанског батаљона. Са њом одржавати везу преко Шлака.

Ухватити и одржавати везу са Стевом Хелетом (који организује чету у Вражепцама) преко Ораховице или Клека.

БР. 13

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
6 ОКТОБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ПЕТОГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА ЗА ОДБРАНУ СЕЛА И ПОЈАЧАН ПОЛИТИЧКИ РАД¹**

ШТАБ 1 ПАРТИЗАНСКОГ БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“
6-X-1941

КОМАНДИ V ПАРТИЗ. ОДРЕДА

Добили смо ваш извјештај од 4 о.м. Ваш одред има важне задатке: одбрану села. Ради тога, а због све веће могућности да непријатељске банде покушају попалити тамошња села, још хитније радите на сакривању жита, пасуља и др. на најсигурнија мјеста. Објашњавајте народу да је то у његовом властитом интересу. Затим, важно је да ви за сам ваш одред створите и набавите залихе хране за зиму. Направите мање магацине хране за одред у шуми, на сигурном мјесту — ако то већ нисте учинили.

С обзиром на тактику талиј. окупатора — да лијепим начином окупирају наше крајеве и да се претставе као наши пријатељи, тако су и усташе почеле да мијењају свој став: позивају народ кући, у Дринићу су дијелили со итд. Треба због тога да се објасни партизанима и сељацима какав је циљ ове нове политике усташа и пол.[итике] талијанских окупатора.

Наши остали одреди стоје овако: II одред отишао је да чисти шуму према Вакуфу. I одред је овдје. Он ће имати задатак на прузи Оштрељ—Срнетица. III одред у заједници са одредом Б.[равског] Ваганца [брани правце] Бравско—Срнетица, Бравско—Петровац. Јелашин.[овачки] одред, изгледа, потпашће под други батаљон, као и VI. То још није дефинитивно. Сви одреди су у цјелини, уз мање измјене људства и командног особља (смијењен командир II одреда, а изгледа биће и III[-ег]).

У Грахову и околини биће формиран поново одред који су се растурили тал.[ијанском] окупацијом. О томе се ради на свим странама гдје су дошли Талијани.

Пазите добро на расположење људства. Уколико буде неких отпадања, оружје мора да остане у одреду. Нарочито обратите пажњу на омладину, јер је она најборбенији дио народа. Чувајте да се међу партизанима не увуку шпијуни и провокатори, а и да сами партизани не праве неку панику и друго.

¹ Оригинал наређења је у рукопису.

Јављајте нам редовно, бар два пута недјељно, о акцијама и стању вашег одреда, са исцрпним извјештајима. За сада Штаб ће остати овдје, док се не среде све прилике у одредима и док Штаб бригаде не изврши распоред својих снага.

И ми смо почели да издајемо радио-вијести, само оскудијевамо у батеријама. Шаљемо вам нешто материјала, Билтен бр. 2 и 3 и др. —

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар
Илија Дошен

Команд. батаљ.
Мића

Соли и дувана сада вам не можемо послати. Дувана ћемо ипак моћи набавити, па уколико га буде, послаћемо га по идућим куририма. — Ако набавимо и соли, послаћемо вам.

БР. 14

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
6 ОКТОБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ О СТА-
ЊУ И НАОРУЖАЊУ ПОДРУЧНИХ ОДРЕДА¹

ШТАБ 1 ПАРТИЗ. БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“
6-X-1941

ШТАБУ БРИГАДЕ

Шаљемо вам писмо упућено од стране Штаба за Бос. Крајину. Курири који су дошли до овога штаба нису могли бити упућени даље, јер се није знало гдје се налази Штаб бригаде. Мислили смо да ће Штаб доћи на оно мјесто које је било предвиђено на састанку.

Штаб за В.[елику] Рујишку тражи помоћ у оружју и муницији, а према писму које су послали вама. Да људи не би поново долазили за исто, овај штаб је дао из 1 одреда 1 п.[ушко] м.[итраљез] и 3 пушке са 350 метака.

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису.

Садање стање дрварских одреда је следеће:

I одред има 35 пушака, 1 п.м. (један је дао Штабу В. Рујишка), 2 т.м. и 4500 м.[етака].

II одред има 64 пушке, 2 п.м., 1 т.м. (један у М.[еденом] Пољу; 1 п.м. је дао бивши командир Вл. Морача²). За командира одреда изабран је друг Срдих Мар[ко], отишао је на задатак, према наредби Штаба бригаде.

III одред има 59 пушака, 2 п.м., 1 тешки м. и 4000 м. Ком.[андир] одреда Д. Роквић³ остао је и даље командир, под условом да мора извршавати наредбе Штаба, а све одлуке мора спроводити договором са замјеником и пол. комесаром.

За формирање Првог одреда одржане су неколике конференције са групама људи и исти су дошли данас у одред.

Пол. ком. Штаба обишао је III одред. Људи су сви на окупу и изјавили су да ће се и даље борити против усташа и окупатора.

Одред прекајски — по извјештају другова Боснића⁴ и Јовића⁵ — формиран је и налази се на задатку код Потока.

Одред Б.[равски] Ваганац има 40 пушака и наређено им је да врше задатке на сектору Бравско—Бунара—Срнетица—Топла Коса (пруга и цеста према Петровцу од Бравска).

Одред Др.[агије] Милашиновића отишао је да руши пругу Бихаћ—Крупа по личној иницијативи.

V одред Рисовац—Вођеница—Оташевац и др. остао је на свом мјесту одбране села од неприј.[атеља]. Састав Одред до сада је исти као и раније.

М. Роквић и И. Десница⁶ били су код овога штаба и тражили су објашњења за многе ствари. Они су успјели разним њиховим „доказима“ да направе прилично нејасности и пометње међу сељацима. Пошто је М. Роквић имао одређен задатак од Штаба бригаде, он је тражио да се упуте сада у Б.[осанско] Грахово и Трубар да сакупља одреде. Од оружја које је било овдје из његовог одреда (1 п.м. и 10 пушака на Плочи) дат му је 1 п.м. и 2 пушке са 250 метака. — Сваком од њих дато је по 300 дин. за набавку хране и дувана за одред. Новац им је дат уз признаницу.

При овоме штабу налази се магацин ствари које су евакуисане из Оштреља. Достављамо списак тих ствари.

Код овог штаба долазили су курири из Штаба Рибник. По њиховим изјавама тамо је стање задовољавајуће. Тражили су

² Владо Морача

³ Душан Роквић

⁴ Рајко Боснић

⁵ Душко Јовић

⁶ Илија Десница

муниције и болн.[ичког] материјала. Дато им је 150 м.[етака] и једна ручна амбуланта.

Достављамо радио-вијести од 4 и 5 (изјутра). —

Извјештаје овога штаба достављаћемо убудуће редовно; важно је да увијек има веза са вама.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар

К. батаљона,
Мића

BR. 15

**UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA DRVARSKЕ BRIGADE
OD 7 OKTOBRA 1941 GOD. ZA POLITIČKI RAD U JEDINICAMA
I U POZADINI**

ŠTAB I BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH ODREDA
— Poltkomesarijat —

**SVIMA POLITIČKIM KOMESARIMA BATALJONA PARTIZAN-
SKIH ODREDA I BRIGADE**

Da bi našа Narodno-oslobodilačka vojska mogla da odgovori svima onim zadacima koji se pred nju postavljaju, šaljem sljedeća uputstva i napomene svim političkim komesarima bataljona za njihov daljnji rad:

1. Primijećeno je da se politički i kulturni rad u našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci nije odvijao onako kako treba i nije bio na dovoljnoj visini. Dešavalo se čak i takvih slučajeva da su pojedini odredi — za čitavo vrijeme postojanja i borbe — ostajali bez političkih komesara. Kada znamo šta znače politkomesari u našoj narodnoj vojsci — kako oni velike i krupne zadaće imaju, tek onda možemo da shvatimo koliki su to nedostaci bili u dosadašnjem našem radu, koje hitno treba otkloniti. A dužnosti politkomesara su: da iz dana u dan otvaraju i razvijaju drugovima partizanima perspektivu borbe; da objašnjavaju karakter i cilj borbe, način na koji treba voditi tu borbu; da stvaraju od partizana neustrašive borce koji će biti spremni da za narodnu stvar dadu i svoje živote; da razvijaju

elan i podižu moral partizana koji će na svakom koraku zbunjivati neprijatelja.

Samo one vojske koje treba da posluže u nenarodne svrhe drže se pod strogom kasarnskom kontrolom — van života i svijeta za koji je svaki čovjek vezan. Onesposobiti vojsku da misli, onesposobiti je da čovječanski osjeća, skućiti joj njene vidike, njene težnje i želje i na koncu stvoriti od nje poslušno roblje — to čine oni kojima su vojske potrebne da se bore za sve, samo ne za svoj narod. Takva vojska niti ima dovoljno svijesti, niti ima dovoljno otporne snage da se suprotstavi svemu što je upereno protiv nje i njenog naroda.

Istorija nam daje čitav niz primjera vojski koje su se, vaspitane u protivnarodnom duhu, borile protiv svog vlastitog naroda. Takav je slučaj bio sa ruskom carskom vojskom, koja, iako je bila sastavljena od radnika i seljaka, u momentu kada se ruski narod podigao u borbu za slobodu 1905 god. pucala [je] u svoj vlastiti narod, umjesto da pomogne njegovu borbu. Još bolji primjer jesu vojske Hitlera i Musolinija, koje već više godina liju svoju krv za interese najcrnjeg neprijatelja naroda, za interese fašizma.

Dosadašnje protivnarodne vlade i režimi u našoj zemlji, koji su svi odreda bili upereni protiv naroda i njegove borbe, nastojali su svim silama da onemoguće narodu da se kulturno i politički podigne, svim su silama nastojali da ga održe u neznanju, kako bi ga lakše držali u pokornosti. U vojsci je naš narod bio još obespravljeniji. Tu ne samo da mu je zabranjivano da slobodno misli, već se svim silama nastojalo da misli za drugoga.

Danas, kada se naš narod digao u borbu za slobodu, potrebno je da mu se pomogne da shvati tu borbu kao neophodnu, koju mora da vodi do konačne pobjede. A vojska koja se danas na sve strane stvara [mora se] osposobiti da njena borba posluži samo svome narodu. Na politkomesarima leži sva odgovornost da li će se to postići ili ne.

2. Da bi politkomesari mogli da vrše svoju dužnost kako treba, oni sami treba da budu politički dorasli za taj zadatak.

3. Nije samo dovoljno imati znanje, važno je znati na koji način njega treba prenijeti na drugoga. Politkomesari moraju posjedovati moć ubjeđivanja, jer u protivnom sav posao ostaće uzaludan.

4. Politkomesari biće odgovorni da li će svi drugovi partizani biti upoznati sa svim pitanjima u vezi sa našom Narodno-oslobodilačkom borbom:

- a) uzroci koji su doveli do ustanka;
- b) neophodnost i opravdanost ustanka;
- c) cilj naše borbe;
- d) način na koji ćemo najprije doći do našega cilja;
- e) ko su sve naši neprijatelji a ko prijatelji;

f) raskrinkati sve metode kojima se neprijatelj služi da bi razbio našu borbu i unio u naše redove zabunu.

Politički komesari biće odgovorni ukoliko ova pitanja ne budu jasna svakom drugu partizanu. Ta se pitanja moraju svakodnevno raspravljati, jer od njih zavise i naši vojnički uspjesi.

5. Da bi se drugovi partizani što bolje upoznali sa svima gore navedenim pitanjima, politkomesari su dužni da organizuju čitanje naše štampe, čitanje naših listova, proglasa itd. Čitanje mora biti kolektivno, sa svima potrebnim komentarima uz čitanje. Naročitu pažnju, zasad, obratiti na članak [iz] Biltena Glavnog štaba »Zašto se narodni partizani bore«, na letak Štaba za Bosansku Krajinu, kao i na letak Narodno-oslobodilačkog komiteta za Bosnu i Liku.

Uz čitanje naše štampe potrebno je i čitanje ostale literature svih naprednih i narodnih pisaca, zatim naučnih djela i referata, uglavnom sve ono što će poslužiti političkom i kulturnom podizanju naših partizana. Organizovati redovne časove izlaganja političke situacije, unutrašnje i najbliže okoline.

6. Politkomesari moraju usko sarađivati sa komandirima na svim vojničkim pitanjima. Pred ulazak u borbu, na političkim komesarima leži u mnogome kakav će biti ishod te borbe. Pred polazak u borbu politkomesari se staraju da snabdiju u svemu partizane kako ne bi oskudijevali ni u čemu što bi ometalo njihovu borbu. Objašnjavati partizanima značaj pretstojeće borbe, podići kod njih moral i volju za borbu. Politkomesari idu zajedno sa odredima u borbu i na licu mjesta, u vatri, sokole i hrabre partizane, izbacujući sve potrebne parole, zajedno sa svojim partizanima, koje će našoj vojsci podizati moral, a neprijateljskoj slabiti. Politički komesari su dužni da sa komandirima zajednički izrađuju i vojnički plan napada i odbrane u cilju što uspješnije borbe. Oni se staraju da u borbi održe disciplinu i moral na visini i da podignu autoritet komandira. Od politkomesara mnogo zavisi da li će u borbi biti hladnokrvnosti, prisebnosti i da li će biti herojskih podviga. Isto tako, poslije bitke dužnost je politkomesara da dadnu analizu bitke, dobre i loše strane, uspjehe i neuspjehe i, na koncu, pouke koje možemo da izvučemo iz te bitke.

7. Dužnost politkomesara je da se staraju o ishrani svoje vojske, kao i o odjeći i obući. Politkomesari ne smiju dozvoliti da njihova vojska gladuje, ili da bude slabo odjevena i obučena. Nastojati da se vojska što bolje snabdije u svakom pogledu. O svim potrebama koje nisu u stanju da učine komesari bataljona, tražiti pomoć od politkomesara Brigade.

8. Politkomesar je odgovoran za red i čistoću svojih partizana-vojnika. Naša Narodno-oslobodilačka vojska mora da bude uzor u svemu, pa i u redu i čistoći, kada znamo šta to znači, pogotovu u takvim jedinicama gdje se nalazi mnogo ljudstva.

9. Polikomesari su dužni da razvijaju drugarstvo među partizanima, da spretno rješavaju sve razmirice i da nastoje da do njih i ne dolazi. Naprotiv, njihova je zadaća da razvijaju diskusiju, zdravu kritiku i samokritiku, da utru put jednodušnosti partizana, da stvore smisao kolektivnog života, kako u privatnom životu, tako i na samome frontu. Isto tako [njihova je dužnost da vaspitavaju drugove partizane da se ne izražavaju] pogrdnim izrazima, što samo kalja naše ime.

10. Na polikomesarima leži odgovornost da li će razviti pravilan odnos između partizana i stanovništva. Partizani moraju osvajati svagdje simpatije stanovništva, oni moraju nastojati da od stanovništva dobiju i moralnu i materijalnu podršku.

11. Isto tako dužnosti polikomesara su da zajedno sa partizanima održavaju zborove i mitinge po selima i krajevima kuda prolaze, da [na] njima objašnjavaju karakter naše Narodno-oslobodilačke borbe, da popularišu našu štampu i da stvaraju narodno-oslobodilačke odbore od najpoštenijih stanovnika.

12. Polikomesari su odgovorni za disciplinu u narodnoj vojsci. Disciplina je jedan od osnovnih uslova da bi jedna vojska — a naročito narodna vojska — mogla da opstane. A disciplina će postojati ako polikomesari budu predano i pametno vršili svoje dužnosti.

13. Sve nedisciplinovane, kolebljive, paničarske, saboterske i druge elemente odstranjivati iz naših redova.

14. Polikomesari bataljona dužni su da u svim odredima svoga bataljona postave polikomesare. Ne smije se više ni časa dozvoliti da neki odredi i dalje ostanu bez polikomesara.

15. Svi polikomesari bataljona DUŽNI SU DA OVA UPUTSTVA PRENESU NA POLITKOMESARE ODREDA KOJE ĆE ONI KONTROLISATI I TRAŽITI OD NJIH REDOVNE IZVJEŠTAJE O NJIHOVOM RADU. Polikomesari bataljona POLAGAĆE POLITKOMESARU BRIGADE REDOVNO RAČUNE O SVOM RADU.

Prijem ovih uputa potvrditi po kuriru.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Št. Br. 7. X. 1941 god.

Polikomesar Brigade,
Veljo Stojnić

BR. 16

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRVARSKJE BRIGADE OD 7 OKTOBRA
1941 GOD. ŠTABU PRVOG BATALJONA »SLOBODA« O IZDAJ-
NIČKOM RADU MANE ROKVIČA, ILIJE DESNICE I VLADA
MORAČE**

ŠTAB I BRIGADE
NARODNO-OSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH ODREDA

ŠTABU I-og BATALJONA PARTIZANSKIH ODREDA »SLOBODE«

Primili smo vaš izvještaj od 6-og ov. m. i materijal koji nam je preko vas uputio Štab za Bosansku Krajinu.

Po izvještaju vidimo da radite punom parom na organizovanju naših part. odreda, što je svakako za pohvalu.

Što se tiče Mane Rokvića i Desnice, stvar stoji ovako: Prema izvještaju koji smo dobili juče od seljaka iz Zaglavice, ova dvojica, u zajednici sa Vladom Moračom, održali su neki zbor u selu u prisustvu talijanskih okupatora, harangiraju protiv naše Komande i izgleda da su spremni na najveću i najprljaviju izdaju — to jest da će stvarati neki odred koji bi se borio protivu nas a za interese talijanskih okupatora. Prema tome budite oprezni i izvidite cijelu stvar, pa nas o tome obavijestite.

Već smo dobili izvještaj da se II odred vašeg bataljona nalazi na položajima koje mu je ovaj štab odredio.

Neophodno je potrebno da imamo redovnu vezu sa vama, ali pošto sada ne možemo poslati k vama našeg kurira, to vi nastojte da sa vašim kuririma održavate redovnu vezu.

Pri povratku članova Štaba sa položaja od Kulen Vakufa dobićete još naknadna uputstva i naređenja za daljnji rad u odredima.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Št. Br., 7. X. 41 u 10 časova prije podne

Politički komesar,
Veljo Stojnić

Za Komandanta brigade,
R. Vujović¹

¹ Ratko Vujović

1. 1. 1941. 2
Štab I. Brigade
Naredbe-slobodilačkih
partizanskih odreda

Štabu I-og bataljona partizanskih odreda "Sloboda"

Primili smo vaš izvještaj od 6-og sv. a. i materijal koji nam je preko vas uputio Štab Za Bosansku Hercegovinu. Po izvještaju na vidimo da radite punom parom na organizovanju naših part. odreda što je svakako sa pohvalu.

Što se tiče Mame Rukvića i Džamice stvar stoji ovako: Približno izvještaju koji smo dobili juče od seljaka iz Zaglavice ovi dvojica u zajednici sa Vladom Meračevićem održali su neki zbor u selu u prisustvu talijanskih okupatora, harangiraju protiv naše Komande i izgleda da su spremni na najveću i najprikladniju izjavu - to jest da će stvarati neki odred koji bi se borio protiv nas a za interese talijanskih okupatora. Prema tome budite oprezni i izvidite cijelu stvar pa nas o tome obavijestite.

Već smo dobili izvještaj da se II odred vašeg bataljona nalazi na položajima koje mu je ovaj Štab odredio.

Neophodno je potrebno da imate relevantnu vezu sa vama, ali nešto sada ne možemo poslati k vama našeg kurira te vi nastojte da sa vašim kuririma održavate redovnu vezu.

Pri povratku članova Štaba sa položaja od Aulen Vakufa dobićete još naknadna uputstva i naredjenja za daljnji rad a odredima.

Uz drugarski pozdrav:

S L O B O D A - N A R O D U !!!

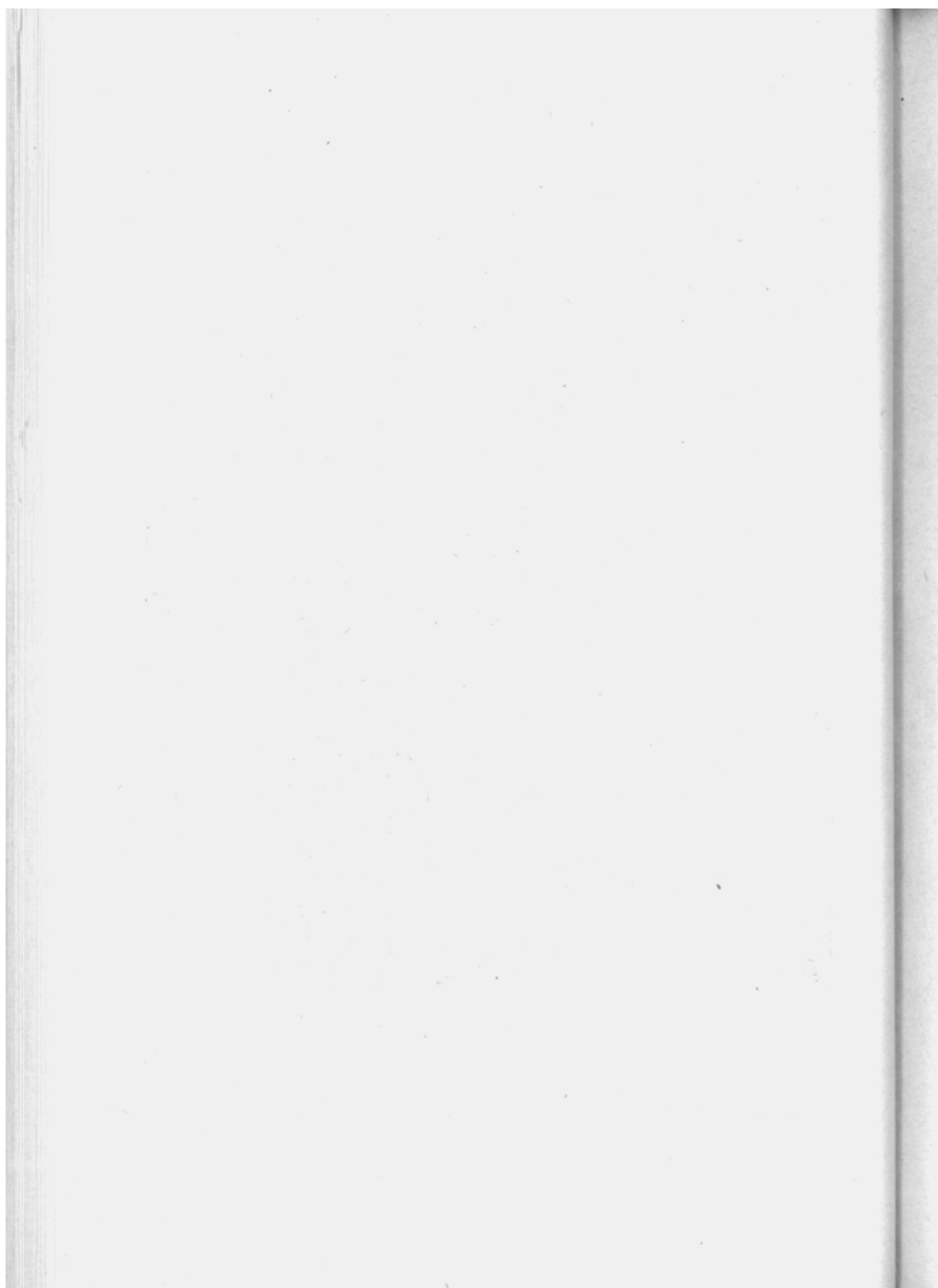
Št. Bp. 7.X.41 u 10 časova prije podne

Politički komesar,

B. C. C. C.

Komandant, Brigade,

P. B. J. J.

БР. 17

**УПУТСТВО ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ДРВАРСКЕ БРИГАДЕ
ОД 7 ОКТОБРА 1941 ГОД. О КОРИШЋЕЊУ ШТАМПЕ У ПО-
ЛИТИЧКОМ ВАСПИТАЊУ БОРАЦА**

ШТАБ I БРИГАДЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
Политкомесаријат

· СЕКЦИЈА: ПАРТИЗАНСКИ ОБАВЕШТАЈНИ БИРО-ПОБ

**СВИМА ПОЛИТИЧКИМ КОМЕСАРИМА БАТАЉОНА ПАРТИ-
ЗАНСКИХ ОДРЕДА**

У тачци 5 упутстава¹ политкомесаријата ове бригаде од 7-ог ов.м. изложен је значај наше штампе и потреба њеног организованог читања и растурања.

При Политичком комесаријату наше бригаде постоји и на-
даље Партизански обавјештајни биро — ПОБ, чији је посебни
задатак да редовно издаје наше новине, редовне радио-дневни-
ке, прогласе, летке и слично.

Наш досадашњи лист „Герилац“ излазиће убудуће редовно
под именом босанско-лички „Партизан“ и биће гласило наше
бригаде и Народно-ослободилачког покрета овога краја.

Промјена назива „Герилац“ у назив „Партизан“ — ма да
су то углавном два истовјетна појма — условљена је потребом
да се сви народно-ослободилачки одреди у Југославији, који
стоје под врховном командом Главног штаба народно-ослободи-
лачких партизанских одреда Југославије, називају јединственим
именом, како би се избјегли евентуални неспоразуми и не-
јасноће.

Дужност је политкомесара да редовно, преко курира, сао-
браћа и са Партизанским обавјештајним биро-ом у циљу снабди-
јевања пропагандистичким материјалом. Сав примљени матери-
јал треба колективно прочитати и протумачити пред читавим
одредом. Приликом тога треба се нарочито трудити и помоћи
да се међу самим партизанима развије дискусија о свим пита-
њима која данас интересују нашу Народно-ослободилачку бор-
бу и давати правилне одговоре.

Нарочиту пажњу треба обратити нашим листовима, напосе
Билтену Главног штаба, као и билтенима осталих штабова који

¹ Види док. бр. 15.

нам дођу до руку и које ћемо увијек умножавати, те нашем босанско-личком „Партизану“ који треба, нашим заједничким радом и испомагањем, да постане стварни организатор и агитатор и пропагатор наше Народно-ослободилачке борбе.

Уколико се ради о осталим стварима, лецима, брошурама и слично, политкомесар ове бригаде, односно ПОБ, скренуће увијек пажњу на оне материјале којима треба поклањати нарочиту пажњу приликом читања и прорађивања.

Сав пропагандистички материјал који стиже политичком комесару појединог одреда треба, у првом реду, да служи политичком васпитању и изграђивању кадра наших партизана, како би могли свјесно да истрају у тешкој и славној борби нашег народа за слободу, како би могли правилно да схвате њен развој и њене перспективе и како би, најзад, били способни да сваки без разлике, гдје год се нађе, може правилно објашњавати наше циљеве и задаће и тако припомоћи опћој мобилизацији народа за оружани отпор против фашистичких окупатора и њихових плаћеника.

Наша штампа оспособљаваће наше одговорне другове партизана који раде на агитацији и пропаганди да увијек могу заузети правилан став према свим питањима и најновијим догађајима. На нашим народним разговорима² којима објашњавамо народу, женама и омладини циљеве наше борбе, потребно је дијелити и наш пропагандни материјал.

Партизани морају се духовно повезати са позадином, са средином од које живе и за чију се заштиту боре, јер ће само тако моћи да успјешно развију опћу народну борбу, да покрену најшире слојеве народа на оружани устанак.

Наша штампа даје политичку линију нашег Народно-ослободилачког покрета. Задатак је политкомесара да ту линију повежу са партизанским одредима, са тим језгрима народног отпора, те да тако наоружају народ најснажнијим нашим оружјем: **ЈАСНОМ СВИЈЕШЋУ О НАШИМ КОНАЧНИМ ЦИЉЕВИМА** и нашим непосредним задаћама. Наша највећа пobjеда биће — ако читав народ успјемо мобилизирати око линије Народно-ослободилачког покрета. А највећа одговорност за спровођење ове задаће пада на душу наших партизанских одреда — на политичког комесара.

Такође је важно да политкомесари, под пуном одговорношћу, организују растурање нашег пропагандистичког материјала намијењеног непријатељској војсци и позадини. Није потребно истицати крупан значај овог нашег задатка.

Наша штампа треба да постане вјеран израз наше борбе. Политкомесари су дужни да организују прикупљање и редовно

² Конференције — разговори с народом

слање дописа и пјесама за наше новине — о свему што интересује њихов одред и њихова села и што се на њиховим секторима борбе догађа.

Напосе истичемо потребу да политкомесари, у сарадњи читавога свога одреда (казивање у перо!) напишу кратку историју свога одреда: како се стварао, кроз какве су све патње морала проћи села и насеља из којих се регрутовао, какве су све борбе и тешкоће досад издржали, какве успјехе и неуспјехе имали, ко се у борбама нарочито истицао (о нашим херојима треба казати пар ријечи — о њиховој прошлости и садањем животу); напосе сакупљати и слати исцрпне податке о усташким и окупаторским звјерствима и зулумима, како би све то могло бити објављивано не само у овдашњем листу него и органима виших тијела Народно-ослободилачког покрета.

Као о читавом осталом своме раду, тако и посебно о овом у вези са штампом, дужан је сваки политкомесар појединих партизанских одреда подносити редовне извјештаје преко политкомесара батаљона политкомесаријату ове бригаде.

Уз другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ -- СЛОБОДА НАРОДУ!

Шт.Бр. 7.Х.41
За П О Б

Политкомесар Бригаде.
Вељо Стојнић

БР. 18

ПИСМО ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА ХЕРЦЕГОВИНУ ОД ОКТОБРА 1941 ГОД. БОРЦИМА И КОМАНДИРИМА УСТАНИЧКИХ ЧЕТА У ХЕРЦЕГОВИНИ¹

ПИСМО БОРЦИМА И КОМАНДИРИМА ЧЕТА У ХЕРЦЕГОВИНИ

Драги другови!

Прилике у којима се налазе народи Југославије су врло тешке, фашистичке окупаторске силе завеле су у читавој земљи режим убијања, међусобног клања и насиља. То се све изводи било учешћем самих трупа фашистичких окупатора, било окупатор-

¹ Редакција располаже примјерком писма умноженим на писаћој машини. Писмо је писано у првој половини октобра 1941 године.

ских слугу и агената њихових банди (Павелић, Милан Недић и др.), или учешћем окупаторских трупа у заједници с тим бандама. Режим под којим живи народ Југославије — неиздржљив је.

Нападом немачког и италијанског фашизма на Совјетски Савез, Црвена армија је везала главне фашистичке војне снаге за свој фронт. Борбом Совјетског Савеза створене су могућности за отворену војничку борбу потлачених народа Европе за своје ослобођење. У Југославији, на иницијативу Комунистичке партије, почели су се организовати партизански одреди и створен је Главни штаб тих одреда за борбу за националну слободу народа Југославије испод окупаторског јарма. Под руководством Главног штаба, партизански одреди прикупљају око себе све борбене и здраве снаге у Југославији и постижу све [веће] војничке успјехе. Партизански одреди у Србији мобилишу у борбу против окупатора читав народ; по Босни, Лици, Црној Гори, Далмацији, Словеначкој, Македонији и Војводини партизанске борбе обухватају све шире масе и задају тешке ударе фашистичком освајачу, ломећи му војску, саобраћај, ослобођавајући читаве крајеве испод његове власти.

У одбрани голих живота од окупаторских чета и њихових агената усташа, народ у Херцеговини се организовао сам, окупљајући се у чете, као једине народне организације. Све што је спремно ма на који начин — [дигло се] да се бори за слободу. У борбама ових крајева, које је народ водио, постигнути су велики успјеси. Читави крајеви, а нарочито села, очишћени су од усташких власти. Данас је у тим крајевима једини господар наоружани народ. Међутим, саме чете у тим борбама показале су многе слабости које су умањивале успјехе борбе, а које су ту борбу често скретале у рђавом правцу, против народних интереса. Да није било тих слабости, данас би, не само села, него и градови у Херцеговини били очишћени од усташких власти.

У првом реду чете, као војничка организација, нису биле чврсте, дисциплиноване јединице, нису биле довољно повезане, нити су имале јединствене команде. Сем тога, као што се показало у народним борбама у Херцеговини, услед немања скоро никакве дисциплине и одговорности, у четама се окупио велики број људи који су користили оружану борбу за пљачку, паљевине и неодговорна убијања заробљеника, небораца, жена и старца. Услед непостојања дисциплине и одговорности, услед опће лабавости чете као војне организације, дешавало се да је један велики дио људи, који се воде у четама као борци, избјегавао борбу, или је ишао за борцима у ослобођене крајеве и убијао, пљачкао и палио позадину. Углед и утицај код народа изабраних и командира и руководиоца чета, под таквим условима, био је мали или никакав. Велике добити које су се могле

постићи кроз народну борбу за националну слободу у овим крајевима — умногоме су смањене.

Да би користи од народне борбе биле што веће и успјеси пунији, потребно је предузети све што би недостатке досадашњих народних организација отклонило. Потребно је увести дисциплину, појачати ауторитет вођства и створити јединствену команду, увести ред и очистити народну борбу од свега што је искривљује и штети. То је нарочито потребно кад помислимо на чињеницу да према себи имамо остатке усташке власти и организовану италијанску силу. Стечену слободу не можемо одбрани нити ићи у даљу борбу ако нам војничка организација остане овако лабава, као што је била досада. Да би се избјегле све слабости наше борбе и да би били спремни да одговоримо задацима које су данашње прилике поставиле пред нас, мора се приступити стварању чврстих и дисциплинованих партизанских одреда по четама. У те одреде ће се прикупити све што је искрено за борбу, не за пљачку, паљевину и неодговорно убијање — већ за слободу.

Организовањем таквих одреда, све здраво у чети би се прикупило и тиме би оздравила читава чета, а народна борба у Херцеговини би доносила највеће користи. На тај начин наша борба би била повезана са борбом свих здравих национално-ослободилачких снага у Југославији и у Европи, и имали бисмо чврсту и јединствену команду.

БР. 19

НАРЕДБА ШТАБА РОМАНИСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 8 ОКТОБРА 1941 ГОД. О НАИМЕНОВАЊУ ВОЈНОГ И ВОЈНОПОЛИТИЧКОГ КАДРА У БАТАЉОНИМА

ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
„РОМАНИЈА“
Број 1/41

Романија 8 октобра 1941

ДРУГУ КОМАНДИРУ ПРАЧАНСКЕ ЧЕТЕ

У вези наређења број 161/41 од 5 октобра о.г. Штаба партизанског батаљона „Романија“, којим је батаљон — на основу наређења Штаба сарајевске области — преформираан у одред, одређује се следеће:

1) За команданта Мокрањског батаљона поставља се друг Јово.¹

2) За команданта Романиског батаљона поставља се друг Аћим, који ће уједно, до даљњег, преузети и дужност командира Одачке чете која настаје спајањем Друге гласиначке, Видричког вода и вода Ђуре Ђукића.

3) За команданта Рогатичког батаљона поставља се друг Никола Продановић.

Командири чета остају до даљњег они који су се затекли, а команданти батаљона се овлашћују да овом штабу предложе измене које нађу за потребно.

4) За политичког комесара Мокрањског батаљона поставља се друг Ђуро, досадањи политички комесар Мокрањске чете.

5) За политичког комесара Романиског батаљона поставља се друг Иво Кумичић², досадањи политички комесар Гласиначке чете.

6) За политичког комесара Рогатичког батаљона поставља се друг Златко,³ досадањи политички комесар Прачанске чете.

Другови политички комесари батаљона ће овом штабу предложити другове за именовање политичким комесарима чета

У вези с изложеним, ће сви командири чета и четни политички комесари слати редовно своје извештаје штабовима надлежних батаљона, а штабови батаљона ће стајати у директној вези са Штабом одреда, коме ће достављати редовно дневне извештаје.

Штабови батаљона ће организовати своју обавештајну службу и обавестити командире чета о свом боравишту.

За команданта романиског фронта⁴ поставља се друг Аћим, командант Романиског батаљона, и под његову команду се стављају привремено, до окончања романиског фронта, све јединице које учествују у борби на том фронту.

За команданта рогатичког фронта поставља се друг Никола Продановић, командант Рогатичког батаљона, и под његову команду се стављају све јединице које учествују у борби на том фронту.

Мокрањски батаљон има дужност да штити десни бок романиског фронта.

Ову наредбу прочитати у строју пред свим друговима партизан[има].

¹ Оскар Данон

² Илегално име Миленка Веркића, шпанског борца, који је погинуо на Мајевици 1942 године.

³ Златко Трпковић, дезертирао из НОБ 1942 год. четницима, али је ускоро био ухваћен од партизана и стријељан.

⁴ Мисли се на Романиски сектор.

ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
"РОМАНИЈА"

Романија 8 октобра 1941

Број 1/41

Другу.

Командант баталона

У овом наређењу број 161/41 од 5 октобра с.г. штаба партизанског баталона Романија којим је баталон на основу наређења штаба сарајевске области преформиран у одред одређује се следеће:

1. За команданта мокрањског баталона поставља се друг Јово,
2. За команданта романиског баталона поставља се друг Анђел, који ће уједно до даљег преузети и дужност командира опачке чете која настаје спајањем друге гласничке, акрићког вода а вода зуре Ђукића.
3. За команданта рогачићког баталона поставља се друг Ђекица Продановић.

Командири чета остају до даљег они који су се изгубили а команданти баталона се обавезују да овом штабу поднесу писане изјаве за потребе.

4. За политичког комесара мокрањског баталона поставља се друг зуре, досадашњи политички комесар мокрањске чете.

5. За политичког комесара романиског баталона поставља се друг Ђоко Кумичаћ, досадашњи политички комесар гласничке чете.

6. За политичког комесара рогачићког баталона поставља се друг Златко досадашњи политички комесар драчичке чете.

Другови политички комесари баталона ће овом штабу подносити друге за именовање политичким комесарима чети.

У овом извршавању ће сви командири чета и четни политички комесари имати редовно саопштавања штабним извршним баталона а извршни баталони ће остајати у директној вези са штабом одреда, коме ће достављати редовне дневне извештаје.

Штаб баталона ће сурганирати овоју обавештајку служба и обавештити командире чета о овом баракисту.

За команданта романиског фронта поставља се друг Анђел командант романиског баталона а под његову команду се налазеју привремено до окончања романиског фронта оне јединице које учествују у борби на том фронту.

За команданта рогачићког фронта поставља се друг Ђекица Продановић, командант рогачићког баталона а под његову команду се налазеју оне јединице које учествују у борби на том фронту.

Мокрањски баталон има дужност да штити десни бок романиског фронта.

Ову наредбу прочитати у строју пред свим друговима партизанима.

Вјерујући да је преформација нашег бившег романиског баталона у одред корисна по даљи успјех наше борбе поздрављамо ове другове партизанима другарском поздравом са

СМРТ САШИЊИ СЛОБОДА НАРОДУ,

За заас
Командант одреда,

Ђоко Кумичаћ

Верујући да је преформација нашег бившег Романиског батаљона у одред корисна по даљи успех наше борбе, поздрављамо све другове партизане другарским поздравом са

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ,
Командант одреда,
Друг Чича

БР. 20

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BATALJONA »SLOBODA« OD 8 OKTOBRA 1941 GOD. ŠTABU DRVARSKJE BRIGADE O IZVEDENIM AKCIJAMA PODRUČNIH ODREDA I IZDAJNIČKOM RADU ILIJE DESNICE I MANE ROKVIĆA¹

ŠTAB I PARTIZANSKOG BATALJONA
»SLOBODA«

ŠTABU BRIGADE

Dobili smo vaš izvještaj, kao i materijal koji ste poslali za pol. komesara. Kasnije ćemo podnijeti izvještaj kako je taj materijal razdijeljen i kakvog je imao dejstva.

Naši kuriri koji su nosili ovaj materijal naišli su na Iliju Desnicu i Manu Rokvića koji su imali do 30 naoružanih ljudi sa dva p.mitraljeza. Kurire su pretresli i uzeli dva letka. Pitali su za Štab brigade i za Vasu T.² Govorili su im kako nema više komunista i kako niko ne smije da puca na Talijane. Ukoliko već nisu došli do vas, to će sigurno učiniti. Morate da budete pripralni i pažljivi. Oni su sa Vladom Moračom bili na nekim pregovorima sa Talijanima u Drvaru. Poslije su govorili da će ići na Petrovac, Talijani će im dati oružje i ići će za njima. Šaljemo vam njihov letak, na koji se mora odmah odgovoriti. Letak su poslali komandiru I odreda. Mi ćemo sve preduzeti da razbijemo njih u ovome kraju.

Odredi ovoga bataljona raspoređeni su kao i ranije.

I odred otići će sutra na zadatak na prugu Oštrej — Brizgać.

Od II odreda nemamo još izvještaja (on je otišao prema Vakufu).

¹ Redakcija raspolaže kopijom dokumenta.

² Vaso Trikić

Jedan vod III odreda otišao je kao pojačanje odredima Štaba Ribnik koji su dočekali voz na pruzi Bravsko — Srnetica (vidi izvještaj toga štaba)³. Ostale desetine toga odreda nalaze se u Jasikovcu i Kozilima. Dosadašnji komandir odreda Dušan Rokvić biće smijenjen zbog saboterske akcije. Politički komesar toga odreda dobio je danas uputstva za to usmeno, kao i materijal koji ste vi poslali.

Odred B. Vaganac—Bunara takođe je učestvovao jednim dijelom snaga u napadu na pomenuti voz. Inače odred ima zadatak da kontroliše prugu Bravsko—Srneticu i cestu Bravsko—Petrovac.

V odred operiše po vodovima radi odbrane sela: Krnjeuša, Risovac, Vođenica, Suvaja, Smiljana. Odred je preduzeo mjere za izvlačenje i sakrivanje žita i drugih namirnica, što mu je to opet naglašeno i sada. Vodovi Krnjeuša i Risovac dočekali su vojsku koja je išla iz Bihaća preko šume i sa odredom Lipe napali istu i istjerali je iz šume. Ta je vojska otišla zatim kroz Vrtoče prema K[ulen] Vakufu. O samoj toj borbi nemamo detaljnijeg izvještaja.

Odred druga Dragije M.⁴ operiše zajedno sa Jelašinovačkim odredom u odbrani Dabra i drugih sela koja su bogata žitom. Ovaj odred i odredi Jelašinovci, Japra i Palanka napali su Budimlje Japru i poslije borbe od sedam sati bili su primorani da se povuku, jer je neprijatelj bio ukopan. U toj borbi poginuo je komandir Jelašinovačkog odreda drug Škundrić Petar. Poginuo je i jedan drug iz odreda Palanke. Po naređenju Štaba za B[osansku] Krajinu, Jelašinovački odred dobio je ime: Partizanski odred »Petar Škundrić«.

Pošto se na ovom sektoru nalazi samo jedan odred ovoga bataljona, mislimo da bi štab trebalo da se prebaci bliže drugim odredima koji operišu od Oštrelja na istok i sjever, a što se vidi iz gornjeg izvještaja o radu tih odreda. Tražimo od Štaba da nas po ovome obavijesti. Pošaljite nam naredbu o promjeni pol. komesara Štaba.

Juče je odavde otišao drug iz Splita za vaš štab sa drugom Dušanom Rodićem.

Uz partizanski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

8-X-1941 godine

Politički komesar:

Komandant bataljona:

³ Pomenutim izvještajem Redakcija ne raspolaže.

⁴ Dragija Milašinović

BR. 21

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GLAMOČKOG BATALJONA DRVARSKЕ
BRIGADE OD 9 OKTOBRA 1941 GOD. ŠTABU PRVOG BATA-
LJONA »SLOBODA« O FORMIRANJU GLAMOČKOG BA-
TALJONA**

ŠTAB PARTIZANSKIH ODREDA
GLAMOČKOG BATALJONA

ŠTABU PRVOG BATALJONA PART. ODREDA »SLOBODA«

Izvještavamo vas da je, po direktivama primljenim od Štaba naše brigade, organizovan Štab Glamočkog bataljona i da su već preduzeti koraci za što bolje organizovanje naših jedinica. Sigurni smo da ćemo vas već u najskorijem vremenu moći izvijestiti o uspješnoj reorganizaciji našeg bataljona.

Još tokom današnjeg dana poći će naš jedan odred za rušenje pruge Bravsko—Srnetica. Molimo vas, drugovi, da odredite stalnog kurira za održavanje stalne veze između naših bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODIMA!

Planina, 9/X 1941 god.

Za komandanta bataljona:

M. Polić²

Polit. komesar:

J. Kecman¹

¹ Jovo Kecman, poginuo kao zamjenik komesara Drugog bataljona Prve krajiške brigade juna 1942 god. za vrijeme ofanzive na Kozari.

² Miloš Polić

**NAREĐENJE ŠTABA DRVARSKJE BRIGADE OD 10 OKTOBRA
1941 GOD. O POSTAVLJANJU NOVOG POLITIČKOG KOMESA-
RA U BATALJONU »SLOBODA« I OBAVJEŠTENJE O PROTIV-
NARODNOM RADU MANE ROKVIČA, ILIJE DESNICE I VLADE
MORAČE**

ŠTAB BRIGADE
NARODNO OSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH ODREDA

ŠTABU I BATALJONA PARTIZANSKIH ODREDA »SLOBODE«

Primili smo vaš izvještaj od 8-og ov. m. Ovom prilikom odgovaramo ukratko, jer će u najskorije vrijeme članovi našeg štaba posjetiti vas i vaše odrede.

Poznato nam je djelovanje Desnice, Mane i Vlade¹. Sva trojica, sa nekoliko svojih ljudi, bili su kod nas. Možete shvatiti s kakvim su zadatkom došli. Mi smo ih dočekali lijepo i na dostojan način o svemu porazgovarali, tako da su naposljetku postali obični očajnici koji i sami uviđaju da su prljavi i da nemaju pravo da govore bilo u ime koga. To im je ustvari bilo najteže. Valja naglasiti da je Vlado Morača u mnogo čemu od njih se odvojio i da ima izgleda da će ostati u našim odredima kao pošten borac. U tom pogledu on je dao i obećanje. Mi ćemo sve učiniti da te ljude ubijedimo o potrebi jedinstva svih narodnih snaga, a ako nam to ne pođe za rukom — narod će biti kadar takvim smutljivcima stati na put.

Primamo na znanje sadašnji raspored vaših odreda. Razmotrićemo novostvorenu situaciju, i ukoliko vaši odredi budu morali prihvatiti nove zadatke obavijestićemo vas na vrijeme. Delegat Glavnog štaba² i komandant Brigade obišli su cjelokupni front od Vakufa prema Petrovcu i održali sastanke sa svima odredima i komandirima. Takav sastanak održali smo i [s] vašim drugim odredom.

Ističemo da ovaj odred obećava mnogo i da je sada jedan od najboljih. Mi ćemo pomoći drugovima iz tog odreda da što bolje učvrste svoj odred i da ga podignu na što veću visinu.

Drug Ilija Materić postavlja se za političkog komesara I bataljona »Sloboda«, a drug Ilija Došen, dosadašnji politkomesar istog bataljona, stavlja se na raspoloženje Štabu bataljona za kulturna i organizaciona pitanja u pozadini i među našim odredima.

¹ Ilija Desnica, Mane Rokvić i Vlado Morača

² Kosta Nad

Što se tiče premještanja vašeg štaba, o tome ćemo se već sporazumjeti.

Izvještaje upućene od strane Štaba za Bosnu i Hercegovinu primili smo i vas ćemo upoznati sa njihovim sadržajem. Ne pišete nam da li je tamo došla kakva desetina od strane Štaba za Bos. Krajinu i da li ste primili neke cigarete. Odgovorite nam na to radi ravnanja. »Partizan« i sav ostali propagandni materijal koji će izaći u najskorije vrijeme dobićete čim izađu iz štampe.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Negdje u šumi, 10 oktobra 1941 god. u — časova.

Politkomesar Brigade,
Veljo Stojnić

(M.P.)

Komandant Brigade,
Ljubović³

БР. 23

**ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДЕ ТРЕЋЕГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
ОД 10 ОКТОБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“ О СМЈЕЊИВАЊУ КОМАНДАНТА ОДРЕДА И
СИТУАЦИЈИ НАСТАЛОЈ ПОСЛИЈЕ УЛАСКА ИТАЛИЈАНА
У БОСАНСКИ ПЕТРОВАЦ¹**

ШТАБУ I БАТАЉОНА „СЛОБОДА“

Смјењивање командира Роквића² извршено је јутрос готово једногласно и без великих потреса. За командира је изабран Дмитар Смиљанић.³

Герилци су припремљени довољно за ову промјену прије доласка Роквића из Оташевца.

Тешки митраљез је (привремено) склоњен и биће закопан.

Италијани су стигли у Петровац са тенковима и позивају по казивању неких, народ да се враћа из Козила кућама.

Потребно је да се Илија⁴ нађе овдје, и то одмах, ради ове нове ситуације која настаје доласком Италијана.

³ Ljubo Babić

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису.

² Душан Роквић

³ Дмитар Смиљанић, погинуо 1942 год. као политички комесар чете Првог ударног батаљона за Бос. Крајину.

⁴ Илија Дошен

Ми смо одлучили, са око 30 пушака и 2 пушкомизраљаза, да кренемо одавде за Бравско, па ћемо видјети да ли ћемо у Пауновац или у Грмеч.

Дали смо пушке сигурнијим људима и прилично прочи-стили наше редове.

Упућујем једну групу тамо са куриром, па их задржите тамо у Одреду ако је згодно.

10-X-41

Д. Смиљанић

В. Крецо

БР. 24

ПРОГЛАС ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА БОС. КРАЈИНУ ОД ОКТОБРА 1941 ГОД. ХРВАТСКИМ ДОМОБРАНИМА ЗА ЗА- ЈЕДНИЧКУ БОРБУ ПРОТИВ ОКУПАТОРА И УСТАША¹

ВОЈНИЦИМА И ОФИЦИРИМА ХРВАТСКЕ ВОЈСКЕ

Хрватски војници из гарнизона Бихаћа, Петровца, Санског Моста, Кључа, Крупе, Дубице, Новог, ви сте свједоци великих борби и побједа Народно-ослободилачке партизанске војске Босанске Крајине — од Рипча и Дрвара до Драксенића, Сводне и Подградаца.

Заведени од фашистичких крволока и издајника хрватског народа — усташе Павелића, ви сте ступили у борбу против нас. Ви сте се борили против нас, у редовима такозване хрватске војске, на страни плаћеничких и разбојничких банди — усташа.

Стотине Јурака, Мата, Муја и Халила, од Горског котара, преко купиначких села, до кршне Босне, заробила је наша Народно-ослободилачка војска. Наша команда ослободила их је и упутила их је живе и здраве својим кућама, својој дјеци.

Наши партизани — којима су усташе попалили огњишта, којима су мајке, жене и дјецу пробадали бајонетима и живе бацали у ватру у запаљене куће — пустили су све ваше заробљене другове кућама.

Јесте ли се икада запитали ко смо ми и каква је то војска која тако братски и другарски поступа са заробљеним хрватским војницима?

¹ Из потписа прогласа не види се који га је партизански штаб издао, али је највјероватније да га је издао Штаб НОП одреда за Босанску Крајину, око 10 октобра 1941 године.

Ми смо једина политички свјесна војска у чијим се редовима боре сви честити и пошгени синови народа, без разлике вјере и народности. Наш главни непријатељ је разбојнички њемачки и италијански фашизам и њихове слуге: Павелић у Хрватској и Недић у Србији, највеће издајнице својих народа.

Ви, хрватски војници, бивши наши заробљеници, ви сте се увјерили да наша Народно-ослободилачка борба није уперена против хрватског и муслиманског свијета, да ми нисмо „четници“ — крволоци, како вам то лаже усташка штампа. Наша војска бори се против таквих четника као што су Павелићеве усташе и банде Пећанца и генерала Недића.

У борбама код Сводне заробили смо 26 хрватских војника, а у Подграцима — 63, који су одмах, по преслушању, ослобођени. Питајте своје другове из I, II, III и IX сатније 3 п. п. који су били у нашем заробљеништву, које смо ослободили, какав је био наш поступак према њима, а како су с њима поступали усташе и хрватски официри. Али на Сводној је заробљена тајна официрска архива, драгоцен материјал из кога можемо повући важне поуке и ми и ви.

Ми смо из тајне архиве дознали да добивате 30 (тридесет) куна дневно. Видјели смо да шаљете кући по 3.000 (три хиљаде) куна. Читали смо из ваших писама да дајете савјете својима код куће да купе кравицу да би вам дјеца имала млијека. Један између вас пише жени да штеди новац, јер да је он за тај новац заложio своју главу.

ХРВАТСКИ ВОЈНИЦИ!

Зар не видите да ви за 30 (тридесет) куна продајете судбину свога народа и своју властиту судбину? Зар се нијесте увјерили да за те лажне куне не можете ништа купити, јер је ова наша земља опустјела и остала без игдје ичега, и јер су плаћеничке фашистичке банде похарале све животне намирнице, оголиле села, испразниле дућане и затвориле градове у којима се данас скапава од глади? Јесте ли причали својима код куће да осим Јудине плаће [од] 30 куна, добивају ваши другови на спроводима и вијенац са натписом: „Теби, захвални војсковођа“? (Наређење мин. хрв. дом., бр. 1629). Захваљује вам, браћо и другови, „војсковођа“, издајник хрватског народа Кватернитков зато што сте му својим животима помогли да преда домовину у руке вјековног непријатеља хрватског народа, подмуклим и лукавим талијанским освајачима, што сте своје кости посијали по босанским планинама у борби против братског српског народа, као и против свих поштених Хрвата и муслимана. Захваљује вам зато што сте своју дјечицу оставили неопскрбљену и

што судјелујете у братоубилачком рату против славенских народа — за рачун Хитлерових и Мусолинијевих пљачкаша.

Јесте ли ви, хрватски официри, казали својим војницима и своме народу за наредбу Мин. хрв. домобранства бр. 254/т. и наредбу бр. 2242 В.Т. од 11. IX којом се наређује да шпијунирате све сељачке и радничке синове — резервисте?

Јесте ли казали народу за повјерљиву наредбу о организовању „штрафунских водова“ (казнених одреда) који ће клати, палити и истребљивати све Србе, поштене Хрвате и муслимане, „сав побуњени народ“?

Док усташка власт позива народ да се врати својим кућама, да се преда, да одложи оружје, гарантујући му ред и мир, дотле се у Бања Луци и другим мјестима стварају целатски водови који имају да се специјално обуче у клању и убијању, „до посљедњег човјека“ — свих који поштено мисле. (Наређење Стожера Врб. див. подручја В.Т.Б. бр. 1562 и бр. 1334/41 и наређење базе Санског здруга бр. 224/41.)

Хрватски официри, јесте ли казали својим војницима и хрватском народу за „ИСКУСТВА ИЗ DOLLERSHEIMA“ (град у Њемачкој)? Реците хрватским војницима и своме народу искрено и отворено: да се у DOLLERSHEIMU обучавају хрватски синови да могу сутра поћи да се боре и пролијевају хрватску крв — за рачун њемачких банкара и империјалиста — на пољанама Украјине, против наше славенске и радничко-сељачке руске браће. Кажите свом народу за пуковнике типа Дефар Либерата, који се јако жалости и љути што хрватска крв не тече за њемачке рачуне брже и у већој количини. (ОСОБНО ВРЛО ЖУРНО. Заповједништво 3 п. п. бр.)

ХРВАТСКИ ВОЈНИЦИ!

Шта ће рећи хрватски народ, кад послије толиких борби са Народно-ослободилачком војском, препуштате Дрвар, Оштрељ, Петровац, Бихаћ, Крупну, Блатну, Сански Мост, Цазин, дакле „Хрватску Крајину“, разбојничким талијанским „црним кошуљама“?

Ваша је дужност била и јест да прекинете борбу против Народно-ослободилачке војске у Бос. Крајини, те да с оружјем у руци приступите нашим партизанским одредима, да заједничким силама истјерамо мрског, подлог и лукавог непријатеља из наше Босне, наше Далмације, Лике и Хрватске.

Куда се повлачите? Гдје су границе хрватске државе? Зар нису на обалама Јадранског Мора? Зар да наша дивна Далмација, наши градови Дубровник, Трогир, Сплит, Шибеник и Сушак, колијевке хрватске културе, пропадају данас под талијанским фашистичким јармом? Зар сте заборавили историју сво-

јих славних дједова, који су некада својим бродовима слободно кретали по Јадранском Мору и нису дозвољавали туђинској разбојничкој хорди да ступи на свето тло хрватске домовине? Ви не смијете дозволити, браћо хрватски војници, туђину да се учврсти у окупираним крајевима. Ви не смијете дозволити да Хрватска остане поробљена од талијанских и њемачких фашиста и издајника хрватског народа усташе Павелића.

Бријеме је, хрватски војници, да спасавате част, иметак и живот хрватског народа, да видите да ће само борба против њемачко-талијанских освајача и њихових слугу Павелића, Кватерника, Недића, Пећанца, Новаковића-Лонге и осталих издајника донијети спас и ослобођење напаћеном народу и хрватском и српском и муслиманском.

Данас, када три најмоћније силе свијета, Совјетски Савез, Енглеска и Америка, воде немилосрдну борбу против фашистичке Њемачке, када сви слободољубиви поробљени народи стварају своје народно-ослободилачке војске и боре се заједно с њима против окупатора и њихових слугу, треба да се и ви, хрватски војници, као вјерни синови свога народа, прикључите овоме народно-ослободилачком фронту.

Не одазивајте се мобилизацији, већ стварајте своје партизанске одреде!

Тражите повратак ваших другова из заробљеништва у Њемачкој и повратак из легионарских логора у Dollersheimu!

Присиљавајте ваше официре да се заједно са нашом народно-ослободилачком војском борите против талијанских и њемачких окупационих чета и усташа!

Братимите се у читавим јединицама са нашом народно-ослободилачком војском!

Разоружавајте усташе и наоружавајте сиромашни народ!

Не дозвољавајте да вас Павелић, за 30 куна дневно, продаје њемачким и италијанским освајачима!

Предајте оружје и муницију народним синовима, борцима-партизанима, јер тако ћете најприје доћи својој кући!

Да живи братство свих потлачених и поробљених народа!

Да живи братство Срба, Хрвата и Муслимана у борби против окупатора!

Ван с окупаторима и њиховим слугама Павелићем и Новаковићем!

Да живи Национално-ослободилачка војска Босне и Херцеговине!

Ш Т А Б
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ПАРТИЗАНСКЕ ВОЈСКЕ

**PROGLAS ŠTABA NOP ODREDA SREZA BIJELJINSKOG OD
OKTOBRA 1941 GOD. SRBIMA I MUSLIMANIMA ZA ZAJEDNI-
ČKU BORBU PROTIV OKUPATORA I USTAŠA¹**

SVOME NARODU SREZA BIJELJINSKOG

Narodno-oslobodilačka borba protiv nezasitog okupatora razvija se i plamti sve više. Ona zahvata sve više i šire slojeve naroda čitave zemlje, i pored svih bezočnih i krvavih zločina okupatora i njihovih domaćih slugu, izdajica narodnih: krvave nakaze Pavelića i komp. u Hrvatskoj, Nedića, Ljotića i Aćimovića u Srbiji. Ona se diže iz dana u dan širom našega kraja, uprkos nezapamćenih progona i ubijanja, uprkos nečuvenih zločina i zulumata koje vrše izrodi i plaćenici — Pavelićevi psi Tolj² i Murat Pašić-beg³ sa svojom begovskom pljačkaškom hordom i bijednim ustaškim bandama. Podjarmivši srpski narod, ta šaka palikuća i zločinaca misli da će zadržati pravednu borbu srpskoga naroda za slobodu putem zvjerskih mučenja, ubistava i hapšenja nevinih i poštenih ljudi.

S jedne strane, ona se nada da će putem terora i prijetnji slomiti otpor našega naroda, i služeći se najogavnijim obećanjima i lažima o tobožnjem boljem postupanju prema Srbima, ta banda domamljuje nevine stanovnike naših sela i grada u svoje razbojničke stanove, gdje ih na sve načine muče i zlostavljaju i do istrebljenja. S druge strane, sve više, putem raznih obećanja i davanja pojedinih poklona od opljačkanog, huška poštene muslimane u bratoubilačku borbu sa srpskim stanovništvom, da bi — po staroj: »podijeli, pa vladaj« — očuvali svoju zločinačku vlast. Vrlo dobro znaju muslimani da su begovi uvijek bili oni koji su, pod firmom vjerske zajednice muslimana, služili se tim oruđem za pljačku, ugnjetavali radne muslimane i gurali iste u propast i bijedu. Pogotovo danas, kada se svi narodi Jugoslavije dižu u oružanu borbu na čelu sa junačkim partizanskim odredima, kada fašizam na svima frontovima dobija udarac za udarcem i kada se jasno vidi njegov slom, sve bjesnijim i odvratnijim sredstvima laži služe se ti razbojnici da bi vezali muslimanski poštenj radni narod za svoja pljačkaška kola. Zar će radno muslimanstvo dozvoliti da bude uništavan veliki narodno-oslobodilački talas srpskog naroda? Zar će to dozvoliti radi šačice begovskih bandita? Zar će dozvoliti da muslimanske majke,

¹ Redakcija raspolaže dokumentom u ustaškom prepisu. Proglas je pisan oko 10 oktobra 1941 godine.

² Ustaški šef policije u Bijeljini, strijeljan poslije oslobođenja 1945 godine.

³ Ustaški tabornik u Bijeljini, strijeljan poslije oslobođenja 1945 godine.

sestre i žene gube svoje sinove, braću i muževe u besplodnoj bratoubilačkoj borbi, u koju ih guraju ovi zločinci? Zar radnom muslimanstvu nije jasno da je kucnuo čas slobode za sve narode svijeta i da se ta sloboda za nas može izvojevati kroz zajedničku borbu sa sprskim i hrvatskim narodom protiv zajedničkog neprijatelja i narodnih izdajica? Ne, muslimani, vi nećete dozvoliti da razni Murati kriju svoje zločine iza vašeg imena. Ne zaboravite da se nalazite pred užasnom opasnošću: da se na sve vas sruši kazna i bijes srpskoga naroda, koju zaslužuju samo oni koji vas huškaju protiv opravdane borbe srpskoga naroda. Radi toga, samo radi toga, mi vas pozivamo da se pridružite oslobodilačkoj borbi koju vode pobjedonosni narodno-oslobodilački PARTIZANSKI BORCI na čelu sa herojskom KOMUNISTIČKOM PARTIJOM JUGOSLAVIJE. Dižite se protiv zajedničkog neprijatelja!

Srpski narode, ti koji u ovim teškim danima podnosiš najveće žrtve, znaj da od tebe, i samo od tebe, zavisi koliko će dugo harati našim krajevima krvavi ustaški teror. Ne čekaj nijednog trenutka, nego naprijed u oslobodilačku borbu! Diži se i onemogući neprijatelja na svakom koraku! Ne vjeruj okupatoru i obećanjima Pavelićevih razbojnika Tolja i Murata, koji ti spremaju ropstvo i smrt, a koji su ti to već pokazali na nizu najsvirepijih zločina po našim selima i gradu. Sjeti se onih dragocjenih života koji čame u ropstvu fašističkog okupatora! Znaj da je borba koju vodi narod u čitavoj zemlji i tvoja borba: osloboditi zemlju ispod jarma okupatora i učiniti kraj svim grozotama ustaških bandita. Ali ne zaboravi da u tvojoj sredini živi podli neprijatelj — srpski izdajnik i ustaški plaćenik, koji ti zabija nož u leđa. Otkrivaj te izdajice i čisti ih iz svojih redova, a nije daleko čas osvete za sve one koji su na bilo koji način služili neprijatelju i kočili svetu oslobodilačku narodnu borbu. Mi, narodno-oslobodilački partizani, koji već dugo vremena vodimo borbu, pozivamo sve poštene rodoljube, bez obzira na vjerske razlike i doskorašnja politička ubjeđenja, da se pridruže našoj svetoj borbi odmah i bez oklijevanja. Svi u jedan front Narodno-oslobodilačke borbe, svi u PARTIZANSKI ODRED, jer je kucnuo čas da zajedno sa velikim narodom Sovjetskog Saveza i svim probranima⁴ narodima uništimo krvavog fašističkog osvajača!

Da živi Narodnooslobodilačka borba!

Da žive junački partizani!

Da živi snažna i nepobjediva Crvena armija!

Da živi organizator i strateg bliske pobjede — drug Staljin!

Da živi Sovjetski Savez! Da živi narodna sloboda!

Smrt izdajcima i fašističkim plaćenicima! Smrt Paveliću!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**NARODNOOSLOBODILAČKI PARTIZANSKI
ODRED SREZA BIJELJINSKOG**

⁴ Pogrešno prepisano, vjerovatno treba da stoji »porobljenim«.

**ПРОГЛАС ШТАБА ДРВАРСKE БРИГАДЕ ОД ОКТОБРА 1941
ГОД. ПОВОДОМ УЛАСКА ИТАЛИЈАНА У ДРВАР¹**

**СВИМ ПАРТИЗАНСКИМ ЈЕДИНИЦАМА,
НАРОДУ И ПРИЈАТЕЉИМА НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
БОРБЕ**

Послије поновног пада Дрвара у руке талијанских окупатора створена је нова војничка и политичка ситуација у нашим крајевима, а наши партизански одреди и читав Народно-ослободилачки покрет стављени су пред нове задаће.

Потребно је стога приказати укратко нашу досадашњу борбу, извући потребне поуке и на основу њих одредити задаће на којима ће се читав народ наших крајева мобилисати и продужити борбу против окупатора и њихових слугу.

1. — Народно-ослободилачки устанак Босне и Лике настас је као реакција, као једино могућ одговор српског народа на сва она нечувена звјерства и зулуме који су над њим припремани и вршени по налогу крволока Павелића и његових фашистичких господара, на сва она клања и убијања хиљада људи, жена и дјеце и безбројна паљења и пљачкања наших села и наше имовине.

Пушке дрварских радника, сељака и народу одане интелигенције одјекнуле су сиротињским и патничким крајевима Босне и Лике као пламени позив на народну буну. И оне су заиста покренуле најшире народне слојеве на оружани устанак против фашистичких плаћеника, а наш Дрвар учиниле колијевком и центром тога устанка.

На челу народне борбе нашли су се најбољи синови народа, они који га никад нијесу изневјерили, који су у најсудбоноснијим часовима народног живота стајали уз свој народ, храбрили га и стварали прве партизанске одреде, прве одреде наше Народно-ослободилачке војске, та основна језгра опћег народног устанка.

У нашим партизанским одредима нашло се и поштених Хрвата и муслимана и њихов је број са развојем устанка растао. Војно и политичко руководство устанка настојало је свим силама да утиче на наше борце да се спријечи братоубилачки рат у Босни и Лици, да помогне што хитније стварање јединственог национално-ослободилачког фронта против окупатора и њихових слугу. Све то јасно доказује да се наш народно-

¹ Проглас је штампан у „Партизану“ бр. 7 од 11 октобра 1941 године.

ослободилачки устанак развијао на оним основама на којима се данас диже и развија народна борба у свим земљама Југославије и читаве поробљене Европе.

Нажалост, у нашим редовима, у редовима наших герилаца - партизана нашло се и таквих елемената који нису поштовали нашу свету заклетву, наша основна схватања о задацима данашње борбе и о условима побједе, који су отворено или прикривено, свјесно или несвјесно, прихватили усташки начин злочиначког пљачкања, убијања и палежа невиних Хрвата и муслимана, који нису служили ствари народне слободе. Таквим својим неодговорним и некажњеним радом било је отежано повезивање Срба, Хрвата и муслимана у заједничкој борби за слободу, бачена је срамна љага на читав Народно-ослободилачки покрет у Босни и Лици.

С друге стране, у нашим редовима било је и таквих појединаца који нису схватили у потпуности да наши партизански одреди нису одреди ове или оне партије, него борбени одреди читавог народа, да се у њима налазе, без разлике на вјерска и политичка увјерења, сви они који су данас спремни да се боре за народну слободу.

Уколико се устанак развијао и јачао, уклањани су ови недостаци и скретање са правога пута народне борбе. Упоредо с тиме, од разасутих и самониклих одреда стваране су чврсте јединице Народно-ослободилачке војске, завођена је чврста дисциплина, успостављено централизовано руководство.

2. — Од самог почетка устанка постављен је пред наше борце и пред читав народ као главни циљ: оружани отпор против фашистичких окупатора и њихових слугу. Ми смо заиста успјели, у силном налету, скоро голоруки, да очистимо дрварску долину и сусједне срезове од усташких крволока, да тако заштитимо нашу огњишта и наше преостале животе од потпуног уништења. Ми смо успјели да кроз два мјесеца онемогућимо непријатељима приступ до наших народних мајдана и тако спријечимо да наше дрво, да наша целулоза, наш угљен и наша жита отимају и одвозе Хитлерове и Мусолинијеве слуге за своје и њихово незасито богаћење и продужење злочиначке политике поробљавања и ратних освајања.

3. — Народни устанак избио је јер је морао да избије, јер се није смјело да чека, јер се морало на вријеме онемогућити наше потпуно истребљење. А кад је једном избио, он је, захваљујући повољним стратешким условима, омогућио да успјешно прихватимо фронтални начин борбе, да чврстим фронтом опашемо нашу ослобођену област, да одољевамо узастопним нападима непријатеља, да га успјешно гонимо и разгонимо и да у нашој позадини несметано вршимо организацију народне власти и наше Народно-ослободилачке војске.

4. — Два мјесеца народ је имао своју слободно бирану власт у овим крајевима, два мјесеца народ је одлучивао својом судбином кроз своје народно-ослободилачке одборе, имао свој војно-народни суд, своју ратну индустрију, свој политички и културни рад, своју штампу, своју слободу коју никад не може заборавити.

Два мјесеца ми смо држали фронт слободе, ми смо организовали свестрану помоћ наше позадине нашем фронту, ми смо постали снага против које су непријатељи вршили своје главне концентрације, ми смо постали снажна кула слободе о којој су морали повести рачуна и фашистички разбојници Рима и Берлина.

5. — Положај Њемачке постаје све слабији због њених страховитих губитака на Источном фронту, као и због све активније заједничке сарадње трију највећих сила свијета — братске Совјетске Русије, Енглеске и Америке — у антифашистичком блоку. Хитлер је принуђен да све више повлачи своје трупе из поробљених европских земаља и све теже му полази за руком да гуши на свим странама Народно-ослободилачку борбу. Овакве промјене у међународној ситуацији морале су нужно да изазову и промјене методе окупаторске политике у земљама Југославије, у часу када народи Југославије устају на одлучну борбу против окупатора и када постаје све очевидније да издајник Павелић као и издајник Недић нису у стању, ни сами ни уз помоћ окупатора, да тај покрет угуше. Промјена окупаторске политике у нашем крају састоји се у томе што се поновно, под маском заштите српског народа од усташких зулума, појављују Мусолинијеве изгладњеле хорде, користе погоршан положај и заузетост Хитлерове Њемачке на истоку, као и Павелићеву немоћ да гуши нашу борбу, како би уз помоћ овдашњих српских издајница поцијепали наше редове, скренули нашу борбу у своје воде, за остварење својих даљњих окупаторских циљева.

Данас, када се, дакле, ради о томе да ли ће нас газити и пљачкати Хитлеров плаћеник Павелић или Мусолинијеве банде — које ће исто тако бити и овдје крволочне када престану разлози и услови за њихово досадашње околишавање и демагогију, — борити се данас само против једног од тих грабљиваца значи стајати у служби, бранити интересе другог, значи радити против своје властите слободе. И зато су дрварске пушке на Плочи, оне пушке које су запуцале на Мусолинијеве „црне кошуље“, далеко одјекнуле, оне су биле свијетао примјер ријешености српског народа да не постане Мусолинијев Мароканац. Дрварске пушке на Плочи остају досада највећи догађај нашег устанка, то су прве пушке у овим крајевима које су се послије окупације Југославије окренуле против самих окупатора, оне

су највећи допринос народа овога краја заједничком фронту и српског и хрватског народа против окупатора и његових слугу.

6. — И поред јуначког отпора наших партизана на Плочи, и поред великих губитака које су окупатори претрпјели у људству и материјалу, Дрвар је пао. Битка за Дрвар, за колијевку и стуб нашега устанка, била је dobrим дијелом ријешена већ раније на Голубићу, Дералама и Грахову. Њу су помогли ријешити народне издајнице, слуге свих противнародних режима, нови српски Вуци Бранковићи, који су због својих прљавих личних рачуна поновно продали свој народ и његову слободу.

То су углавном они исти који су пребјегли у окриље фашистичке Италије и тамо ћердали своје зеленашке добити — док је српски народ крварио, одметао се у шуме и ступао у Народно-ослободилачку војску на прагу оружаног устанка. То су они који су се на готово вратили овамо по наређењу својих фашистичких пријатеља и господара да издају нашу борбу, да продају свој народ талијанским окупаторима. То су Новаковићи-Лонге који би хтјели да их народ поново попне на министарске столице, попови Ђујићи и Арежине који су једно говорили а друго радили и народу нож у леђа забијали, то су шпекуланти, шверцери и зеленаши, различити Рађеновићи, Брковићи, Креце, Билчари и слични, којима је стало само до њихове прљаве трговине, а не и до народне слободе, који су са осталом својом шверцерском и зликовачком братијом организовали продају наше стоке и хране за безвриједне талијанске лире, који су утирали пут окупаторима, цијепали властити народ, распикивали мржњу српског народа против хрватског, ометали наш јединствени народно-ослободилачки фронт, ковали завјере и издаје управо онда када су се највише заклињали на вјерност народу и његовој борби.

7. — Дрвар је пао. Дрвар се није могао дуже бранити на самим својим капијама, дрварски партизани нису могли непрестано одолијевати окупаторским дивизијама, авијацији и моторизацији. Непуних двадесет дана окупатори су насртали од Грахова па до Гламоча, док су с друге стране Павелићеве банде непрестано држале ватру. И када су најзад окупатори продрли у њега, Дрвар је био огромна ломача на којој је сагорјело све оно због чега су окупатори толико и настојали да у њега продру. Пожар народног гњева и освете уништио је све творнице и сва складишта, сав дрвени материјал и сву целулозу, све „Шипадове“ милионе претворио у прах и пепео. Народ је сабрано вршио своју дужност, дрварски радници подузели су све да ништа не падне у руке окупатора што би могло да им користи за њихове пљачкашке циљеве. А потом наши су се борци дисциплиновано повукли, свјесни да су непријатељу на-

нијели тежак ударац, свјесни да то није повлачење последице пораза него припрема за још одлучније борбе.

8. — Ми никад нисмо говорили да ћемо стално остати у Дрвару. Ми смо, напротив, говорили да га можемо двадесет пута губити и двадесет пута ослобађати, али да нико није у стању да нашу коначну побједу доведе у питање. Још мање су то у стању да учине срамне српске издајце својим лажима и обманама. Узалуд они настоје да по наређењу својих фашистичких господара обесхрабре и поцијепају наше редове, да оклевећу наше најбоље борце и руководеће другове, узалуд они настоје да за Јудине лире и куне организују чете издајца и убојица најбољих народних синова. Нико више није у стању да народу саспе луг у очи, да заустави народну борбу за слободу.

Има ли веће лажи од оне да су талијански окупатори заштитници српскога народа? Знамо ми добро да су Латини старе варалице. Као некада латински освајачи, тако и сада Мусолинијеве банде варају на све стране. Међу Србима причају да су против Хрвата и усташа, међу Хрватима — да су против Срба и четника. Када су први пут поробљавали нашу земљу уз помоћ издајце Павелића, онда су говорили да су против Срба, а сад кад поново хоће да окупирају нашу земљу и кад се надају да ће за те своје разбојничке намјере моћи искористити и Србе, говоре да су против Хрвата, како би и Србима и Хрватима наметнули судбину наше поробљене истарске браће. Не, не могу бити наши пријатељи они који су непријатељи свог рођеног народа, кога већ годинама гоне по афричким и европским бојиштима да за њихов рачун гази независност и слободу других народа, да данас под Хитлеровим бичем срља на братску заједницу непобједивих совјетских народа, у сигурну смрт и пропаст. Не могу бити наши пријатељи они који су нам натоварили на леђа свога штићеника Павелића и осталу франковачку господу, а сада долазе да нас тобоже ослободе од крволока Павелића, како би нам наметнули своју фашистичку чизму. Не могу бити наши пријатељи они који су непријатељи наше патничке браће у Црној Гори, Херцеговини, Далмацији, Хрватској и Словенији, који данас, скупа с осталим фашистичким разбојницима, настоје да угуше ослободилачку борбу свих народа Југославије. Нису и не могу бити наши пријатељи они који нам носе ропство и глад, који на нашој земљи, на пљачки нашег труда и муке, хоће да надокнаде губитак Абисиније, који хоће да нас оставе гладне како би могли, бар донекле, смирити глад и незадовољство свога властитог народа. Има и таквих бандита који причају да нас Талијани не пљачкају, да све за готово купују. И доиста, чули смо да понегдје плаћају воду. Чули смо да су нам толики пријатељи да по-

негдје бесплатно дијеле и лире и куне — како би учврстили своје пријатељство и врбовали шпијуне. Имали смо ми већ прилике да се упознамо са модерним начином фашистичке пљачке. Познајемо ми врло добро и њемачке марке и талијанске лире и усташке куне, познајемо ми све то безвриједно папирнато ратно смеће које се успут штампа и шаком и капом раздаје. Знамо и то да ни тај модерни начин фашистичке пљачке није окупаторима довољан и да они у свом великом „пријатељству“ према нашем народу — не презају ни од најгрубље отимачине и крађе сијена и стоке, кукуруза и меда, кајмака и јаја, и свега оног што су наши људи штедјели за себе и своје породице.

Талијански фашисти говоре, скупа са својим плаћеницима, да се не боре против четника него само против комуниста. И Павелићев министар Думанџић, онај злогласни бандит под чијим су руководством вршена расељавања и протјеривања Срба из ових крајева, у свом најновијем прогласу каже да ће сваког оног ко се у року од три дана не врати кућама сматрати комунистом или комунистичким јатаком. То значи да се и Мусолинијеви фашисти и Павелићеве усташе служе истим изговором у борби против народа. За њих су комунисти сви они који неће да положе оружје, сви они који се досљедно боре против окупатора и окупаторских плаћеника. Зато они хоће да борбу читавог народа прикажу као борбу само једне партије, да поцијепају народне редове. Комунистичка партија Југославије заиста се свим силама zaloжила да народ побиједи, да народ истрјеба окупатора и уништи издајце. Она се данас бори у првим редовима заједно са свим честитим родољубима, она нема у овој борби никаквих својих посебних интереса. Она се искрено залаже да у народни фронт слободе окупи, без обзира на вјерску и политичку припадност, све народне снаге, да заједнички извојујемо нашу заједничку слободу. Борба против комуниста — то је стари отрцани трик и изговор фашистичких лопова за њихове окупаторске походе и гушење туђих слобода. С таквим изговором они су и први пут поробили, скупа са Хитлеровом бандом, нашу отаџбину, а ево данас, са истим изговором, они то и по други пут чине. Данас када се води борба на живот и смрт, када се ради о томе да ли ћемо бити слободни или робови, на страни слободе налази се читав народ, а на страни ропства, на страни наших заклетих непријатеља налази се шака срамних изрода и народних издајца.

Народне издајце и туђински чанколизи не желе да се боре. Свој кукавичлук они настоје пренијети на честите наше борце. Они данас шире бестидне лажи и клевете, настоје оцрнити наше најодговорније другове и борце, настоје, у договору са окупаторима поцијепати и разсружати наше одреде, како би

на тај начин оставили наша села незаштићена, на милост и немилост фашистичких насилника. У жељи да прикрију своје бјекство са борбених положаја, они говоре да је Штаб побјегао. У жељи да сакрију своју пљачку и да дођу до нове пљачке, они су надигли вику да је Штаб побјегао с новцем и њих опљачкао, да је Штаб крив за крађу магацина које су њихове комшије, а можда и они сами, опљачкали и развукли, или је крив због тога што магацини нису били смјештени на другој страни, ближе њима — како би их они сами могли опљачкати и развући.

Наша војска није војска пљачкаша. Наша војска није војска кукавица. Ко воли свој народ, ко се искрено бори за слободу, тај не пљачка народну имовину, тај не напушта народну војску. У нашем штабу не седе продани генерали који мисле како ће што више покрасти свој рођени народ и спасти своје трбушине. У нашем штабу налазе [се] сиромашни синови народа, који се никад и никоме нису продавали, који су [се] увијек жртвовали и који се и данас жртвују и боре само за срећу и слободу свога народа.

Сваки наш партизан заклео се народу да неће пустити оружје све док последњи фашистички окупатор не напусти његову земљу, све док последњи усташки гад не буде искоријењен. Заклео се да ће се борити против свих народних издајца, били они из српских, хрватских или муслиманских редова, и да ће прије умријети него пљачком или самовољним насилљем окаљати заставу под којом се бори. Свако ће за своја дјела положити рачуне. И ко на било који начин изда интересе свога народа неће избјећи народном суду и народној казни. Пасте ће срамно од руку својих другова. Тако каже партизанска заклетва. То треба да стално имају на памети сви они који су се о ту заклетву огријешили или мисле да се огријеше.

9. — Још сложније и још одлучније наставити започету борбу — ето, то је једини пут и излаз из још црње биједи и несреће у коју нас гурају окупатори и народне издајце. Из наших партизанских окршаја по свим земљама Југославије, последице многих сјајних битака и све тежих удараца окупаторским хордама, на све стране шире се народне буне, ствара се јединствени оружани отпор свих народа Југославије, који ће једном за свагда протјерати и све окупаторе и све њихове плаћенике са наше рођене груде. Наши партизански одреди, та једина заштита наших села и наших живота, морају се хитно реорганизовати на бази чврсте дисциплине, морају се прочистити од свих непријатељских и кукавичких елемената, морају постати покретљиви и самоиницијативни, морају бити способни да без одлагања, свагдје и у свако вријеме наносе непријатељу изненадне ударе, да га на сваком кораку узнемирују, да му

боравак на нашој родној груди учине неподношљивим. Данас сврстани у батаљоне и бригаде, они израстају и израшће у дивизије и армије народне војске коју нико више неће моћи зауставити на побједоносном маршу слободе.

Насупрот гладној пљачкашко-окупаторској војсци мора да стоји не само наша јуначка народна војска, него и ледена ћутња и презир поробљеног народа, чврсто ријешеног да својим окупаторима не да ни комада стоке, ни зрна жита и спремног да испред народног непријатеља уништи све иза себе и са најнужнијим поће у шуме и збјегове брањене од својих јунака партизана.

Борба ће бити још тешка и крвава. Народ ће морати да проживи још многе горке часове, да прође кроз многа страдања до толико жуђене слободе. Окупаторске фашистичке хорде мјесецима су разносиле и одгониле нашу крвљу стечену имовину. Оне ће и сада настојати да нам отму нашу мршаву зимницу, јер је њима сасвим свеједно хоћемо ли ми са својим породицама помријети од глади. Зато већ сада сва села треба да склањају своје мршаве залихе и да их, по примјеру наших отаца и дједова, у медвјеђим скровиштима и по збјеговима сачувају за себе, да извуку крај с крајем док не гране сунце слободе.

Насупрот оним одборима презрених народних издајица и туђинских плаћеника, тог олоша, пљачкаша, покварењака, шверцера и ништарија, који се наслањају на талијанске бајонете, бирајмо слободно, у свакој општини гдје дођу наши партизани, наше народно-ослободилачке одборе, кроз које ће сам народ одлучивати о својој судбини, кроз које ће помоћи своју војску слободе. Читав народ треба да поведе одлучну борбу против својих издајица, против туђинских шпијуна и агената и да их немилосрдно кажњава.

У сваком партизанском одреду, у сваком селу и насељу развијајмо жив политички рад, раскринкајмо лажи и подвале народних непријатеља, објашњавајмо циљеве и задаће наше борбе, окупимо и поведимо све здраве и поштене снаге, у првом реду сву омладину, у борбу против крволочног фашизма, за спас наших живота, за част и слободу!

Извршујући све најпрече народне задаће ми ћемо се најбоље одужити своме народу, ми ћемо показати да смо достојни синови наших јуначких пређа, који су издржали све борбе са нашим вјековним непријатељима, с туђинским освајачима, који су викли да гину за слободу. Народ ће поћи путем који му показују његови најбољи и најоданији синови, и неће дозволити да његове презрене издајице и кукавице каљају свијетлу успомену наших јуначких пређа, и да под њиховим именима стварају одреде у служби народних непријатеља — про-

тив народа и његове слободе. Сви честити синови народа, сви ви који више волите слободу од Јудиних лира и куна, слиједите и надаље позивима и наређењима Штаба наше бригаде који стоји под командом Штаба народно-ослободилачких партиз. одреда за Босну и Херцеговину и Главног штаба за читаву Југославију.

ВАН С ОКУПАТОРИМА — СМРТ ИЗДАЈНИЦАМА!

ШТАБ I БРИГАДЕ НАР. ОСЛОБ.
ПАРТИЗ. ОДРЕДА

БР. 27

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВОГ БАТАЉОНА „СЛОБОДА“ ОД
12 ОКТОБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ТРЕЋЕГ ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА ЗА СКЛАЊАЊЕ ВИШКА ОРУЖЈА И ПРИПРЕМУ
ЗА ПОКРЕТ ПРЕМА БУДИМЛИЋ ЈАПРИ¹**

ШТАБ I БАТАЉОНА
„СЛОБОДА“

КОМАНДИ III ОДРЕДА

Извјештај о промјени командира смо примили; овај штаб се слаже с промјеном, јер је промјена извршена од стране партизана. У исто вријеме штаб потврђује избор новог командира Смиљанића Дмитра.

Тешки митраљ.[ез], уколико није потребан, намажите и склоните на сигурно мјесто. Нестанак или оштећење митраљеа повлачиће одговорност полит. комесара и командира.

Штаб крајинске дивизије тражи да му се пошаље 100 наоружаних људи. Овај штаб је одлучио да и ваш одред пође с тим задатком. Стога спремите одред за покрет према [Будимлића] Јапри. Покрет ћете учинити кад добијете наређење. Преостале пушке добро намажите и спремите их на сигурно мјесто и извијестите Штаб колико их има.

Курире шаљите чешће. Дошен² ће обићи, заједно са командантом штаба, одреде.

12-X-1941

Полит. ком.:

Командант:

¹ Оригинал наређења је у рукопису.

² Илија Дошен.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BATALJONA »SLOBODA« OD 12
OKTOBRA 1941 GOD. ŠTABU KRAJIŠKE DIVIZIJE O SASTAVU,
RASPOREDU I ZADACIMA POTČINJENIH ODREDA**

ŠTAB I PARTIZANSKOG BATALJONA
»SLOBODA«

ŠTABU KRAJINSKE DIVIZIJE¹

Primili smo vaše naređenje² od 9-X-1941 g. poslano u 8.30 časova. Kurir je stigao 11 o.mj. uveče.

1.) Raspored snaga ovoga bataljona je sljedeći:

I odred »Munja« raspolaže sa 30 pušaka, 2 t.[eška] m.[itraljeza] i 1 p.m.[itraljezom]. Dosada se nalazio na sektoru Oštrelj—Drvar. Odred će ići po Vašem naređenju na put. Odred je potpuno reorganizovan na partizanskoj osnovi i moralno raspoloženje ljudstva je dobro. Komandir i politkomesar ostali su isti.

II odred ima 64 puške, 1 t.m. i 2 p.m. Odred je reorganizovan kao i prvi. Smijenjen je dosadašnji komandir zbog pomirljivog stava prema talijanskim okupatorima. Moralno raspoloženje odreda je dobro. Odred je otišao na zadatak prema K.[ulen] Vakufu.

III odred dosada je bio na sektoru Jasikovac—Kozila—Drinić. Ulaskom Talijana u Petrovac stvorena je ista situacija kao i prilikom njihovog prodora u Drvar, tako da je ovaj odred pročišćen i sadašnje stanje odreda je zadovoljavajuće. Odred ima 30 pušaka, 1 t.m. i 2 p.m. Ostalo oružje (20 pušaka), kao i t.m., sada je neiskorišćeno. Dosadašnji komandir je smijenjen iz istog razloga kao i komandir II. odreda. I ovaj odred uputiće se na zadatak prema vašem naređenju.

IV odred »Volga« dosada je operisao na sektoru B.[ravski] Vaganac—Bravsko. Odred ima 40 pušaka. Moralno raspoloženje odreda dosada je bilo dobro, ali ne znamo da li će biti otpadanja novostvorenom situacijom u Petrovcu. Komandno osoblje odreda je dobro. Ovaj odred zajedno sa odredom Štaba Ribnik napali su 6 o.m. na radni voz u Bunari. Lokomotiva i dva vagona su uništeni, zarobljeno je 15 pušaka, 1 p.m., 500 metaka, 10 lopata, 6 krampova,

¹ Početkom oktobra promijenjen je naziv »Štab NOP odreda za Bosansku Krajinu« u »Štab Krajiške divizije«. Ovaj štab je i dalje rukovodio svim partizanskim jedinicama u Bos. Krajini do svoga rasformiranja krajem oktobra 1941 godine.

² Pomenutim naređenjem Redakcija ne raspolaže.

1 kola žice, 3 štanjge³, 3 čekića, 1 žaga za metal. Neprijatelj je izgubio 15 vojnika i nekoliko ranjenih.

V odred radi na sektoru Skakavac—Suvaja—Vodenica—Krnjeuša—Smoljana. Moralno raspoloženje odreda dosada je bilo dobro, ali ulaskom Talijana u Petrovac vjerovatno će se izmijeniti, o čemu ćete biti naknadno izviješteni. Štab će običi sve ove odrede, odnosno III, IV, V-ti i uputiće ljudstvo vama na zadatak. Odred ima oko 100 puš[aka] i 3 p.m.

VI odred operiše na pruži Sana—Grmeč i brani sela zajedno sa partizanskim odredom »Petar Škundrić«. Raspoloženje kod ovog odreda je dobro. Odred ima 25 pušaka i 1 p.m.

Vrtočki odred, koji ima 79 pušaka, 1 t.m. i 4 p.m. Odred operiše oko Vrtoča. Sa ovim odredom nemamo dobru vezu. Predložili smo Štabu brigade da se ovaj odred pripoji II bataljonu.

2.) Sa Štabom brigade imamo redovnu vezu. Vjerovatno da su njihovi kuriri došli k vama u međuvremenu od ovog vašeg pisma. Kurir će vam reći gdje se nalazi. Vaše naređenje, kao i pismo Štaba B.H., uručeno je Štabu brigade 6 o.mj.

Po obilasku III, IV i V-og odreda detaljnije ćemo vas obavijestiti o moralnom raspoloženju tih odreda, a ljudstvo koje budemo uputili k vama izvršiće svoj zadatak.

12-X-1941 godine

Poslano u 11.30 časova.

Sa drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
otsutan

Komandant bataljona:
Mića

³ Željezna poluga

STAB I. PARTIZANSKOG BATALJONA
"SLOBODA"

STABU KRAJINSKE DIVIZIJE

Primili smo Vaše naredjenje od 9-X-1941 g. poslano u 8.30 časova. Kurir je stigao 11 o.s.j. uveče.

1./ Masporad snaga ovoga Bataljona ja sledeći:

I. odred "Munja" raspolaže sa 30 pušaka, 2 t.a.i 1 p.a. Dosada sa nalazio na sektoru Ostrelj-Drvar. Odred će ići po Vaše naredjenje na put. Odred je potpuno reorganizovan na partizanskoj osnovi i moralno raspoloženje ljudstva je dobro. Komandir i politkomesar ostali su isti.

II. odred ima 64 puške, 1 t.a.i 2 p.a. Odred je reorganizovan kao i prvi. Saženjen je dosadašnji komandir zbog ponirljivog stava prema talijanskim okupatorima. Moralno raspoloženje odreda je dobro. Odred je otišao sa sadržajem prema K. Vakufu.

III. odred dosada je bio na sektoru Jasikovac-Kozila-Drinić. Ulasakom Talijana u retrovas stvorena je ista situacija kao i prilikom njihovog rođenja u Drvar, tako da je ovaj odred protišćen i sadašnje stanje odreda je zadovoljavajuće. Odred ima 30 pušaka, 1 t.a.i 2 p.a. Ostalo oružje 10 pušaka kao i t.a. sada je neiskorišćeno. Dosadašnji komandir je saženjen iz istog razloga kao i komandir II. odreda. I ovaj odred uputiće se sa sadržajem prema Vašem naredjenju.

IV. odred "Volga" dosada je operisao na sektoru S. Vaganac-Bravsko. Odred ima 40 pušaka. Moralno raspoloženje odreda dosada je bilo dobro, ali ne znamo da li će biti otpadanje novo stvorena situacijom u retrovcu. Komandno osoblje odreda je dobro. Ovaj odred zajedno sa odredom Staba Hibnik napali su 6 o.s.j. na radni voz u Sumari. Lokomotiva i dva vagona su uništena, zarobljeno je 15 pušaka, 1 p.a. 500 metaka, 10 lopata, 6 krapova, 1 kola žice, 3 stanje, 3 šekila, 1 žagu sa metal. neprijatelj je izgubio 15 vojnika i nekoliko ranjenih.

V. odred radi na sektoru Sankavac-Suvaja-Vodjenica-Krnjauša-Vojljana. Moralno raspoloženje odreda dosada je bilo dobro ali ulaskom Talijana u retrovas vjerovatno će se isamjoniti o čemu ćete biti naknadno izvješteni. Stab će običi sve ove odrede, odnosno III, IV, V-ti i uputiće ljudstvo Vama na sadržaj. *Uz ovaj dokument su priloženi 3 lista*

VI. odred operiše na pruzi Sana-Grac i brani sela zajedno sa partizanskim odredom "Petar Kondrić". Raspoloženje kod ovog odreda je dobro. Odred ima 20 pušaka i 1 p.a.

Vrtočki odred koji ima 79 pušaka, 1 t.a.i 4 p.a. Odred operiše oko Vrtoča. Sa ovim odredom nemamo dobru vezu. Predložili smo Stabu Brigade da se ovaj odred pripoji II. bataljonu.

2./ Sa Stabom Brigade imamo redovnu vezu. Vjerovatno da su njihovi kuriri došli k Vama u sadržaju od ovog Vašeg pisma. Kurir će vam reći gdje se nalazi. Vaše naredjenje kao i pismo Staba B.H. uručeno je Stabu Brigade 6 o.s.j.

Po obilasku III, IV, i V-og odreda podrobnije ćemo Vama obavijestiti o moralnom raspoloženju tih odreda, a ljudstvo koje budemo uputili k Vama izvršiće svoj sadržaj.

12-X-1941 godina,

Poslano u 11.30 časova

Sa drugarskim pozdravom:

SMRT FASIZMU - SLOBODA NARODU!!!

Politički komesar:

Komandant Bataljona:

Stojan

Antony

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА КАЛИНОВИЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД
13 ОКТОБРА 1941 ГОД. КОМАНДИРУ ЈАХОРИНСКЕ ЧЕТЕ
ЗА ПРУЖАЊЕ ПОМОЋИ ПРИ ФОРМИРАЊУ ФОЧАНСКЕ
И ЈАБУЧКЕ ЧЕТЕ**

ШТАБ
КАЛИНОВИЧКОГА ОДРЕДА
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ
ПАРТИЗАНСКЕ ВОЈСКЕ
13 октобра 1941 год.
Трескавица

КОМАНДИРУ ЈАХОРИНСКЕ ЧЕТЕ

Другови официри који су били послани у правцу Фоче да мобилишу и организују ФОЧАНСКУ ЧЕТУ вратили су се данас из неких разлога, те их стога упућујемо преко тебе, па да их ти, друже Војине¹, преко твојих људи упутиш даље ка Јабуци и Фочи. Курир који њих води до тебе мора одмах да се врати назад, а ти дај људе да их даље спроведу.

Све људе које имаш из околине Фоче, а добри су и одани партизани, дај њима да их они поведу са собом. Оне пак који нису баш најпоузданији задржи и даље код себе, јер иначе ће да побегну кући када дођу до ње.

Слободан², ако није већ кренуо, нека сада крене са њима, па нека Слободан мобилише засебну чету око Јабучке, а они ће ближе Фочи. Слободан нека даде својој чети име како он хоће. Везу нека одржавају како они већ уговоре. Може и Слободан да узме половину од тога људства од Фоче, а другу половину да узму ови другови што крећу ка Фочи.

У свему осталом нека Слободан поступи по издатим наређењима. Дај му и упутства и наређења за формирање и организовање чете, наређење за мобилизацију и све остало што се односи и на њега као будућега командира.

Ако је Слободан већ отишао, онда дај везу овим друговима гдје да га нађу.

Иначе нема ништа нарочито новог. Код Коњица иде добро, а и овамо исто тако. Москва јучер јавља да су партизани Босне, Херцеговине и Далмације већ ослободили већи дио територије, хвале нас за успјехе и поручују нам да ће скоро доћи крај нашим борбама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант,
Раде³

¹ Војин Ненадић

² Слободан Трифковић

³ Раде Хамовић

БР. 10

ПИСМО ШТАБА РОМАНИСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 15 ОКТОБРА 1941 ГОД. КОМАНДИРУ ЈАХОРИНСКЕ ЧЕТЕ О СНАБДИЈЕВАЊУ ЧЕТЕ ОРУЖЈЕМ И МУНИЦИЈОМ

ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
„РОМАНИЈА“

Романија, 15 октобра 1941

Број: Службено

Командиру Јахоринске чете, другу Ненадићу Војину

Драги друже, примили смо твоје требовање за муницију и дуван, па ти јављамо да дувана нема, јер смо количину коју смо добили за потребе нашег одреда већ раздијелили друговима. Снабдијевање¹ твоје чете има да врши Требевићки одред. Ми ћемо се ставити у везу са Главним штабом и јавити му да Требевићки одред оскудијева са дуваном и муницијом и упитати да ли ће се снабдијевати преко нас. Молим те да се дотле стрпиш.

По куриру ти шаљем 480 комада метака, јер засада више немамо, а можеш кроз два-три дана упутити поновно курира, јер очекујемо камионом из Ужица већу пошиљку. Уосталом, код Хрвата има доста муниције и одатле се и ми углавном снабдијевамо.

У прилогу ти шаљем три преписа депеше¹ жандармериске станице у Краму, па те молим да један препис задржиш за себе а два преписа упутиш даљним нашим јединицама у правцу Бјелашнице, с тиме да патроле будно пазе и настоје ухватити ове бјегунце.

Другарски те поздравља са

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ,
ЗАСТ. КОМАНДАНТА ОДРЕДА
друг
Мика²

¹ Поменутим преписом депеше Редакција не располаже.

² Мориц Фликер

БР. 31

**ТЕКСТ ЗАКЛЕТВЕ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИХ ПАРТИ-
ЗАНА ОД ОКТОБРА 1941 ГОДИНЕ¹**

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

ПАРТИЗАНСКА ЗАКЛЕТВА:

„ЈА Стјепан Марковић, СИН СРПСКОГ НАРОДА, ЗА-
КЛИЊЕМ СЕ СВОЈОМ ЧАШЋУ ДА У НАРОДНО-ОСЛОБО-
ДИЛАЧКИ ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕД СТУПАМ С ЧВРСТОМ
ОДЛУКОМ ДА СЕ БОРИМ ПРОТИВ ФАШИСТИЧКИХ ОКУ-
ПАТОРА И ИЗДАЈНИКА СВОГА НАРОДА. ОБАВЕЗУЈЕМ СЕ
ДА У ТОЈ БОРБИ НЕЋУ ЖАЛИТИ НИ СВОЈ СНАГУ НИ
СВОЈ ЖИВОТ, ДА ЋУ ЧУВАТИ ЖЕЉЕЗНУ ДИСЦИПЛИНУ
ОДРЕДА, ДА ЋУ БЕЗ ПОГОВОРА ИЗВРШАВАТИ НАРЕДБЕ
СВОЈИХ СТАРЈЕШИНА И СНОСИТИ СВЕ ПОСЉЕДИЦЕ КР-
ШЕЊА ДИСЦИПЛИНЕ ИЛИ НЕИЗВРШАВАЊА ДУЖНОСТИ
БОРЦА ЗА НАРОДНА ПРАВА И СЛОБОДУ. ЛАТИО САМ СЕ
ОРУЖЈА ДА СЕ БОРИМ ПРОТИВ КРВОЛОЧНИХ ФАШИ-
СТИЧКИХ ОКУПАТОРА И НЕПРИЈАТЕЉА СВИХ НАРОДА
ЈУГОСЛАВИЈЕ. ЗАКЛИЊЕМ СЕ ДА ЋУ СЕ БОРИТИ УПОР-
НО, НЕУСТРАШИВО И ДИСЦИПЛИНОВАНО И ДА ТУ БОР-
БУ НЕЋУ НАПУСТИТИ СВЕ ДОК НЕ БУДУ УНИШТЕНИ ФА-
ШИСТИЧКИ РАЗБОЈНИЦИ И ЊИХОВЕ СЛУГЕ!“

СВОЈЕРУЧНО

¹ Редакција располаже оригиналом умноженим на шапирографу.

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА КАЛИНОВИЧКОГ НОП ОДРЕДА
ОД 16 ОКТОБРА 1941 ГОД. О ПРОМЈЕНИ НАЗИВА БОСАН-
СКО-ХЕРЦЕГОВАЧКЕ БРИГАДЕ У КАЛИНОВИЧКИ ОДРЕД
И УПУТСТВО КОМАНДИ ПРАЧАНСКЕ ЧЕТЕ ЗА РАД СА
МУСЛИМАНИМА**

ШТАБ
КАЛИНОВИЧКОГ ОДРЕДА
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ПАРТИЗАНСКЕ ВОЈСКЕ
16 октобра 1941
Трескавица

КОМАНДИРУ ПРАЧАНСКЕ ЧЕТЕ

Саопштено ти је било да твоја чета припада нашој Босанско-херцеговачкој бригади, која се сада не зове више бригада већ Калиновички одред. Чича те је задржао на своју руку у своме саставу. Ми смо понова тражили од Главног штаба Б.Х. да се то смјеста исправи и да ти останеш код нас. То ће сада ријешити наше више старјешине, а дотле ти остани и даље под командом Чичином. Чим те Чича извијести да си потпао под нашу команду, одмах нас извијести о томе да знамо.

Иначе, друже Томо¹, ако је за сада икако могуће, добро би било да упутиш који вод, или пак десетину, у правцу Гс-ражда, те да тамо организујеш људе и ствараш нову чету. То је у нашем заједничком интересу.

Шаљемо ти, Томо, и једно наређење за одбрану од оклопних и брзих јединица. Добро би било да обучите и партизане по њему.

Шаљем ти и један летак за муслимане. Позивљи те око тебе, мири се с њима, излажи им данашњу ситуацију и убјеђуј их да су данас судбоноснији дани него икада. Талијани долазе, бићемо сви робови ако се они не освијесте бар сада. Треба да увиде да „Независну државу“ окупирају наши заједнички непријатељи и да сада треба да се боримо сви скупа, заједно, против заједничкога непријатеља. Дакле, прочитај овај летак, па с њима разговарај на скупу о свему томе. Увлачи их у наше редове и учини што се може.

¹ Томо Мањкаловић

² Односи се на домобране.

КСТАД ПРАВИЛА

Иначе друге Токе аж је за сави и како могуће добро би било да упутиш наји вод или пар десетину у правцу Јога, да те да тамо организујеш нове кавесе и тиме да злиш.

[illegible]

1. **ВВЕДЕНИЕ**
 2. **ОБЪЕКТ И ПРЕДМЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ**
 3. **ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ**
 4. **МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ**
 5. **РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ**
 6. **ЗАКЛЮЧЕНИЕ**
 7. **СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ**
 8. **ПРИЛОЖЕНИЯ**
 9. **УКАЗАТЕЛЬ**
 10. **СЛОВАРЬ**
 11. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 12. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 13. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 14. **УКАЗАТЕЛЬ**
 15. **СЛОВАРЬ**
 16. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 17. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 18. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 19. **УКАЗАТЕЛЬ**
 20. **СЛОВАРЬ**
 21. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 22. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 23. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 24. **УКАЗАТЕЛЬ**
 25. **СЛОВАРЬ**
 26. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 27. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 28. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 29. **УКАЗАТЕЛЬ**
 30. **СЛОВАРЬ**
 31. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 32. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 33. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 34. **УКАЗАТЕЛЬ**
 35. **СЛОВАРЬ**
 36. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 37. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 38. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 39. **УКАЗАТЕЛЬ**
 40. **СЛОВАРЬ**
 41. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 42. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 43. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 44. **УКАЗАТЕЛЬ**
 45. **СЛОВАРЬ**
 46. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 47. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 48. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 49. **УКАЗАТЕЛЬ**
 50. **СЛОВАРЬ**
 51. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 52. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 53. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 54. **УКАЗАТЕЛЬ**
 55. **СЛОВАРЬ**
 56. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 57. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 58. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 59. **УКАЗАТЕЛЬ**
 60. **СЛОВАРЬ**
 61. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 62. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 63. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 64. **УКАЗАТЕЛЬ**
 65. **СЛОВАРЬ**
 66. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 67. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 68. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 69. **УКАЗАТЕЛЬ**
 70. **СЛОВАРЬ**
 71. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 72. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 73. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 74. **УКАЗАТЕЛЬ**
 75. **СЛОВАРЬ**
 76. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 77. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 78. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 79. **УКАЗАТЕЛЬ**
 80. **СЛОВАРЬ**
 81. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 82. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 83. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 84. **УКАЗАТЕЛЬ**
 85. **СЛОВАРЬ**
 86. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 87. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 88. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 89. **УКАЗАТЕЛЬ**
 90. **СЛОВАРЬ**
 91. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 92. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 93. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 94. **УКАЗАТЕЛЬ**
 95. **СЛОВАРЬ**
 96. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 97. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 98. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 99. **УКАЗАТЕЛЬ**
 100. **СЛОВАРЬ**
 101. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 102. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 103. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 104. **УКАЗАТЕЛЬ**
 105. **СЛОВАРЬ**
 106. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 107. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 108. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 109. **УКАЗАТЕЛЬ**
 110. **СЛОВАРЬ**
 111. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 112. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 113. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 114. **УКАЗАТЕЛЬ**
 115. **СЛОВАРЬ**
 116. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 117. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 118. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 119. **УКАЗАТЕЛЬ**
 120. **СЛОВАРЬ**
 121. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 122. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 123. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 124. **УКАЗАТЕЛЬ**
 125. **СЛОВАРЬ**
 126. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 127. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 128. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 129. **УКАЗАТЕЛЬ**
 130. **СЛОВАРЬ**
 131. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 132. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 133. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 134. **УКАЗАТЕЛЬ**
 135. **СЛОВАРЬ**
 136. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 137. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 138. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 139. **УКАЗАТЕЛЬ**
 140. **СЛОВАРЬ**
 141. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 142. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 143. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 144. **УКАЗАТЕЛЬ**
 145. **СЛОВАРЬ**
 146. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 147. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 148. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 149. **УКАЗАТЕЛЬ**
 150. **СЛОВАРЬ**
 151. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 152. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 153. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 154. **УКАЗАТЕЛЬ**
 155. **СЛОВАРЬ**
 156. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 157. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 158. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 159. **УКАЗАТЕЛЬ**
 160. **СЛОВАРЬ**
 161. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 162. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 163. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 164. **УКАЗАТЕЛЬ**
 165. **СЛОВАРЬ**
 166. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 167. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 168. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 169. **УКАЗАТЕЛЬ**
 170. **СЛОВАРЬ**
 171. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 172. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 173. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 174. **УКАЗАТЕЛЬ**
 175. **СЛОВАРЬ**
 176. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 177. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 178. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 179. **УКАЗАТЕЛЬ**
 180. **СЛОВАРЬ**
 181. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 182. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 183. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 184. **УКАЗАТЕЛЬ**
 185. **СЛОВАРЬ**
 186. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 187. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 188. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 189. **УКАЗАТЕЛЬ**
 190. **СЛОВАРЬ**
 191. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 192. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 193. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 194. **УКАЗАТЕЛЬ**
 195. **СЛОВАРЬ**
 196. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 197. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 198. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 199. **УКАЗАТЕЛЬ**
 200. **СЛОВАРЬ**
 201. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 202. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 203. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 204. **УКАЗАТЕЛЬ**
 205. **СЛОВАРЬ**
 206. **ПРИМЕЧАНИЯ**
 207. **ДОПОЛНЕНИЕ**
 208. **ПРИЛОЖЕНИЕ**
 209. **УКАЗАТЕЛЬ**
 210. **СЛОВАРЬ**
 211. <

Фотокопија документа бр. 32

Држите да не продру Хрвати². Рогатица треба да падне, ако већ и није пала. Послије њеног пада биће лако.

Иначе, овамо чете раде добро. Вазда се бијемо с неким, а има помало и плијена.

СМРТ ФАШИЗМУ — НАРОДУ СЛОБОДА!

Командант,
Раде³

БР. 33

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА КАЛИНОВИЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД
16 ОКТОБРА 1941 ГОД. КОМАНДИРУ ЈАХОРИНСКЕ ЧЕТЕ
ЗА ЛИКВИДАЦИЈУ ЖАНДАРМЕРИСКИХ СТАНИЦА КОЗА-
РЕВИЋИ И ПРЕВИЛА И УПУТСТВО ЗА ПОЛИТИЧКИ РАД
СА МУСЛИМАНИМА**

ШТАБ
КАЛИНОВИЧКОГ ОДРЕДА
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ПАРТИЗАНСКЕ ВОЈСКЕ
16 октобра 1941 године
Трескавица

КОМАНДИРУ ЈАХОРИНСКЕ ЧЕТЕ

Извјештај твој од 13 ов.мј. примљен је.

Приликом наиласка хрватске војске преко Грабовице и Шипа Јахоринска чета је била недовољно активна. У борби, кад се открије права јачина непријатеља и његове намјере, нема чекања у резерви. Иако је тај случај овдје био, Јахоринска чета је остала у некаквој резерви, пуштајући остале чете да се крваре, а она да чува празну Јахорину. На Превили и Козаревићима још увијек мирно спавају хрватске усташе и жандарми. Ове станице одмах ликвидирати. Јахоринска чета је на боку операциског правца Сарајево—Прача—Рогатица. Већ неколико пута хрватска војска напада челом поред друма. Ако се овакви напади понове, Горовићка чета [треба да] извјештава на вријеме о снази и правцу непријатеља, Витешка чета треба да га дочека фронтално, а Јахоринска чета да му удари

² Односи се на домобране.

³ Раде Хамовић

на десни бок или позадину. Оваквим радом увијек ћете лако успјети растјерати непријатеља. Сада мало тешко иде са комбиновањем акција свију чета, али када почне да функционише Штаб батаљона — биће лакше.

Шаљемо ти око 80 (осамдесет) кг шећера, с тим да једну трећину пошаљеш Горовићкој чети а једну трећину Витешкој чети. Шећер упстријебите за исхрану партизана.

Шаљемо ти 3.000 (три хиљаде) куна, с тим да 1.000 к. упутиш Горовићкој чети, 1.000 Храњенској, а 1.000 за твоју чету. Употријебите их за потребе чете. По утрошку новца извјести-те на што је утрошен.

Шта је било са оним воћем и новцима послатим за њега?

СМРТ ФАШИЗМУ — НАРОДУ СЛОБОДА!

Командант,
Раде

Соли немамо баш ништа да би вама послали. Нешто што је заробила Кијевска чета — сама је раздијелила селима, те нема ништа ни за ове остале чете овамо.

Друже Ненадићу¹, шаљем ти и летак за муслимане. Гледај да скупиш неке виђеније муслимане [из] села около тебе, па им прочитај овај летак и с њима поразговарај о свему овоме што пише. Изнијето је јасно мишљење нашега штаба. Из летка видиш данашњу ситуацију. Италијани долазе да све нас разсружају, па ћемо послје бити робови и ми и Турци². Нека сружје не дају никоме, требаће им за нашу заједничку борбу против окупатора и пљачкаша, па били они Талијани, Нијемци или саме усташе. Духови муслимана су се сада нагло пољубљали откако су дошли Италијани, те то треба сада да се искористи и они привуку у наше редове а за заједничку борбу, за општу и нашу и њихову слободу. Није нам потребан нико да нам тугорише и командује. Ми желимо да будемо сами себи господари и да себи сами стварамо бољу будућност. У томе смислу с њима разговарај, па нас и о томе извјести.

Иначе, на совјетскоме фронту угасила се и посљедња њемачка офанзива, зима је сада ту, глад почиње да чини своје, а војска им је проријеђена. Очекујемо сада преокрет догађаја и скори слом фашизма.

Остале чете одовуда раде врло добро. На Игману такођер, а око Коњица још мало шкрипи.

Поздрав, друг
Раде

¹ Војни Ненадић

² Мисли се на муслимане.

Извјештаје ћеш до 22 овога мјесеца да шаљеш још овамо, а послије их шаљи Паљанској чети на Требевић, а она ће курира спроводити до Штаба одреда директно. Дакле, курири ће [да] иду све до Штаба одреда. На овај начин ћемо да скратимо везу много, с обзиром на мјесто Штаба одреда. Курире који долазе са Романије, од Праче, Главнога штаба Б.Х. и других команди, упућуј такођер директно нама.

Као што видиш, и даље играш улогу чете за везу. Преко тебе ће да иду курири за наш штаб.

BR. 34

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG DELEGATA TREĆEG PARTIZANSKOG ODREDA U MANJACI OD 17 OKTOBRA 1941 GOD. ŠTABU PRVE BANJOLUČKE ČETE O POLITIČKOM RADU U SELIMA NA PODRUČJU ODREDA

OPŠTI IZVJEŠTAJ

POLITIČKOG DELEGATA III PARTIZANSKOG ODREDA U MANJACI

O mom odlasku početkom jula mjeseca u sela i o naređenjima koja sam ja dobio o političkim zadacima na selu:

Moje prvo zadržavanje bilo je u selu Bukvalku. Tamo sam održao 2 konferencije na kojima je učestvovalo oko 40 seljaka, a na kojima je govoreno o zadacima koji su tada (u ono vrijeme) postavljani. Tamo, u tom selu, pronađeni su i u radu su se pokazali seljaci Milan Čurković, Sava Saradžić, Ostoja Milašinović, a na koje se seljake oslanjala naša omladina u svima stvarima. O ovome selu ne mogu dati nikakvih drugih izvještaja sada, jer je ovo selo daleko od mene a blizu grada, tako da su ovi seljaci svaki dan u gradu i u kontaktu sa našim drugovima u gradu. Ovu ću stvar sada u najskorije vrijeme izvidjeti i uspostaviti direktnu vezu sa gradom preko naših drugova seljaka, a isto tako i vidjeti šta se je tu uradilo i dati drugi izvještaj o izvršenom zadatku.

Drugo selo u kojem sam održao jednu konferenciju na kojoj je bilo 10 seljaka su Goleši. Ovo selo pripada opštini Saračica i stoji u geografskom položaju više prema gradu — odmah prema rudniku, i zbog svoje udaljenosti, a i zbog toga što ovo selo graniči sa nekim katoličkim selima, nije bilo pristupačno, jer su tada ustaše prolazile češće puta [kroz] ovo selo, sada nije zahvaćeno sa moje strane, a ako ima mogućnosti da bude zahvaćeno iz grada, bilo bi bolje. Ako

nema nikakve mogućnosti druge, ja ću otići u njega ili ću uputiti nekoga da utiče.

Treće selo, u kojem sam održao više konferencija, a koje je selo jako veliko, gdje ima 500—600 kuća, a koje leži na obje strane ceste Banja Luka — Ključ su Kola. U ovom selu postoje naši odbori čija ćemo imena dostaviti skupa sa ovim izvještajem. Nijesu zahvaćeni svi džemati¹ ovoga sela radi njihove veličine, ali se stvari sada povoljno razvijaju. Što se tiče situacije u ovome selu, ona nije čista zato što još uvijek se nađe seljaka koji i tužakaju i sarađuju sa neprijateljem i zastrašuju druge seljake. Sada smo postavili zadatak da se ove izdajice imaju da povežu i dotjeraju u odred i da se njihovi slučajevi ispituju. Sad se vodi akcija u Kolima da se prikupe žito, i seljaci su obećali, prema svojim mogućnostima, da će dati. Isto tako su seljaci iz ovog [sela] učestvovali u akcijama koje je odred vodio. Nedostaci kojih ima — jeste nedovoljan kontakt sa selom.

U selu Pervanu ima nekoliko seljaka sa kojima se je razgovaralo, ali gdje nema odbora i gdje nema našeg uticaja, a selo je uz sami Bronzani Majdan gdje ima ustaša koje krstare po Pervanu i seljaci se boje. Tamo treba čvršća veza i stalan kontakt sa naše strane, jer bi se i pored ovog stanja moglo učiniti dosta.

U selu Rekavicama, koje pored srpskog ima i katoličkog stanovništva, nije situacija dobra; tamo su održane konferencije, čak su i odbori birani, ali uspjeh naročiti nije polučen. Ovo je selo veliko — ima oko 400 kuća, a u njemu ima dosta pokvarenih seljaka koji se međusobno tuže. Ovo [je] selo terenski jako nezgodno. Za selo Rekavice i Krupu trebao bi se odrediti jedan drug koji bi stalno radio da bi se u ovim selima stanje popravilo, jer su vrlo važna, pošto graniče se cestom koja vodi za Jajce. Pri cesti u selu Rekavicama je zapaljeno nekoliko seljačkih staja i odvedeno više seljaka u zatvor.

U selu Krupoj održane su tri velike konferencije na kojima je učestvovalo preko 120 seljaka. Na tim konferencijama zabrani su odbori. Isti seljaci su učestvovali u nekoliko akcija i dali su za odred više partizana. Tu se održava stalan kontakt sa seljacima, ali poslije napada na Krupu i poslije paljenja, gdje je naš odred branio selo, situacija se je promijenila. Ja sam pokušao da odmah skupim seljake i da razgovaram o položaju sela, ali seljaci nijesu došli, jer je tih dana neprijateljska vojska prolazila i bila stalno na putovima preko sela. U to vrijeme je bio napad na Manjaču i ja sam morao da se sa odredom sklonim u gornja sela. Poslije kratkog vremena doznao sam od naših drugova da se je situacija u Krupoj pogoršala, a ja nijesam mogao otići odmah da utječem, što je imalo za posljedicu

¹ U crkveno-administrativnoj podjeli kod 13 muslimana ovaj naziv odgovara otprilike parohiji kod pravoslavaca ili župi kod katolika.

da su neki naši odbori postali odbori neprijatelja. Sada treba da odem u Krupu da ispravim to koliko budem mogao sa svoje strane.

Rekao sam da su Rekavice i Krupa vrlo važna dva sela i da treba povesti računa kako bi se u ova dva sela odredio i poslao neko ko bi stalno trebao da bude tamo. Ja nemam takvog druga ovdje. Što se tiče drugih sela, tamo je situacija bolja, iako nije zadovoljavajuća. U selima: Stričići, Lusići, Lokvari, Dujakovci, Gornje Ratkovo, Sokolovo i Dobrnja postoje naši odbori i tamo smo se morali da zadržimo duže vrijeme, jer je ovim selima prošla neprijateljska vojska i seljaštvo se je bojalo paljevina, ali smo mi taj strah unekoliko odstranili i ta nam sela sad pružaju pomoć u svakom pogledu; bilo je akcija u kojima je učestvovalo po 300 seljaka iz gore navedenih sela. Ova su sela dala dosta drugova za odred. Što se tiče odnosa ovih sela sa današnjim vlastima, on nije sasvim prekinut, čemu je uzrok postojanje Sitnice sa svojom vojnom posadom koja još uvijek predstavlja opasnost za ova sela; ali smo ipak uspjeli da otrgnemo jedan dio seljaka od današnje vlasti hvatanjem knezova i špijuna kojih ima dosta u ovim selima. Mnogo sela ostaje nezahvaćeno s naše strane, među koja spadaju: Borkovići, Bronzani Majdan, Bistrica, Goleša, Pervan, Gomjenica, Melina, Vilusi, Šljivno, Pavići, Hazići, Donje Ratkovo, Donje Sokolovo, Trijebovo, Šehovići i Crljeni. Ovo posljednje je muslimansko selo, i tamo sam bio blizu njega i dozvao sam muhtara¹ iz tog sela i razgovarao s njim i tražio sam od njega da selo pošalje u prvo vrijeme bar 5 oružanih mladićamuslimana, jer sam smatrao da bi to bilo najbolje politički. On je obećao to izvršiti — ali nije, tako da je selo bilo napadnuto sa našim i sa Drenovića ljudima, koji su tražili oružje od njih. Oni nijesu dali i pucali su na naše ljude, tako da je došlo do otvorene borbe, o čemu sljedeći izvještaj.

U ovome mome izvještaju vidi se da imam jedan veliki sektor gdje ja sam ne mogu da svladam u njemu postavljene zadatke, i zato tražim da mi se pošalje pomoć u svakom pogledu, da mi se pošalje nekoliko omladinaca — po omladinskom pitanju, a isto tako da mi se pošalje jedna ili dvije žene — po ženskom pitanju. Što se tiče odreda, on je dosta konsolidovan, iako bi i njemu trebalo pomoći.

Poslije svake akcije otvori se diskusija, ustanove se nedostaci, a isto tako pročita se materijal koji nam dođe od vas. Skoro svaki dan govori se i drže predavanja. Ima desetak drugova koji pokazuju sposobnosti i koji se interesuju o svim stvarima i koji mi pomažu prema svojim sposobnostima. Održana su predavanja o dvadesetčetvrtoj godišnjici Oktobarske revolucije.

O našim ljudima koji su učestvovali u borbi u Crljenima može se samo pohvalno da kaže, jer su bili dobri i hrabri — što su morali i Drenovića ljudi da priznaju. Naši su sprečavali da se selo pali i

¹ Starješina sela

pljačka. U svim akcijama koje su se vodile dosada pokazala se je disciplina i poslušnost, kao i vojnička hrabrost.

Što se tiče hrane, ona se sada dobiva od naših odbora iz sela u obilnoj količini i dobrog kvaliteta. Od ostalog materijala — on se isto dobiva iz sela preko odbora i preko naših patrola.

Ovo bi bio jedan opširniji izvještaj o stanju rada u mome sektoru, i želim da se vi sa ovim pozabavite i da mi se pomogne koliko se može sa vaše strane, jer priznajem da ima nedostataka i grešaka na mojoj strani, ali u zajedničkoj saradnji mi ćemo ih ispraviti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički delegat:

Pisar

17. X. 1941 god.

Komandir:

Gora

BR. 35

**IZVJEŠTAJ KOMANDE TREĆEG PARTIZANSKOG ODREDA —
MANJAČA OD 18 OKTOBRA 1941 GOD. KOMANDIRU PRVE
ČETE O USPOSTAVLJANJU VEZE SA RIBNIČKIM ODREDIMA,
SARADNJI SA NARODNIM ODBORIMA I POLITIČKOM RADU
U POZADINI**

III PARTIZANSKI ODRED
MANJAČA

Politički izvještaj

KOMANDIRU I ČETE

O s m a č a

Odred koji je smješten u Skradašu, a prema dogovoru i zaključku druga komandanta, ima da bude veza između odreda naših i odreda ribničkih. Politički komesar¹ ovog odreda je povjerljiv i pošten drug, učitelj, gdje su mu pridodata još 3 mlađa druga i to: Mujo², Nemec³ i Džidara⁴. Ovo je učinjeno radi toga što je ovaj odred pratio druga komandanta u Ribnik i tako dođe u dodir sa odredima ribničkim koji politički jako zaostaju. Naše drugove u

¹ Stojanović (ime Redakcija nije mogla da ustanovi), umro kao rukovodilac agitpropa Prve krajiške brigade u s. Drnić od zadobijenih rana prilikom bombardovanja.

² Mujo Delić

³ Drago Nemec, politkomesar čete, zaklan od četnika u s. Lokvari februara 1942 godine.

⁴ Redakcija nije mogla da ustanovi ko je Džidara.

Ribniku sa oduševljenjem su primili ribnički odredi, a naši su drugovi dobili u zadatak da se politički povežu i da politički razgovaraju sa drugovima iz Ribnika. U samoj akciji na Crljenima naši su drugovi sprečavali paljenje i pljačkanje i dostojno se ponašali u borbi, što su sami Drenovičevi ljudi priznali; ali, i pored toga što su naši savetovali drugove iz Ribnika da ne pale i ne pljačkaju, opet smo saznali da je to selo Crljeni potpuno spaljeno i opljačkano.

Što se tiče situacije sa seoskim odborima, ona se postepeno popravlja. Bio sam sinoć na jednoj konferenciji u Krupi, na kojoj je učestvovalo oko 50 seljaka; na kojoj je izabran Odbor od 10 seljaka, a na kojoj je govoreno o svima pitanjima koja su postavljena pred nas. Što se tiče rada drugih odbora, koji su ranije po selima birani, tamo se stanje postepeno popravlja, tako da ovi seljaci dolaze sami u logor, brinu se za nas, opskrbljuju nas sa hranom, obavještavaju nas o kretanju neprijatelja. Sa ovim seljcima [i] odborima održavamo sastanke u logoru.

Drug Stari je proputovao i zadržao se kod nas nekoliko sati; sa njim sam razgovarao o promjenama koje su se izvršile u najskorije vrijeme. Upućen je sa našom patrolom u Ribnik i čuli smo da je srećno doputovao. Stari je zakupio kod jednog seoskog trgovca 100 kg šećera, 50 kg soli, ali to nije platio nego je rekao da mi to platimo, a mi ovdje nemamo novaca. Javite nam o tome šta da radimo.

Što se tiče popove kuće i namještaja, mi nismo bili za to da se taj namještaj diže, ali je sama situacija u selu zahtijevala, jer su seljaci kazali da oni vole da se mi okoristimo od toga nego ustaše koje su isti dan dolazile u istu kuću, a dovedene po Milošu Šljivancu, ustaškom špijunu. Seljaci su sami prenijeli stvari na sebi i konjima, a naši drugovi, oružani, zaštićavali su ih, jer su se seljaci bojali da ne bi bili napadnuti od strane ustaša. Ove stvari koje smo mi dobili u ovoj akciji smjestićemo i sačuvati, a ako je potrebno, da i vama pošaljemo nešto od toga što vi nemate.

Prilikom akcije koja se je vodila nad Gornjim Šeherom učestvovalo je, osim naših partizana, oko 100 seljaka, sa kojima se je prethodno konferisalo i objasnio [im se] uspjeh ove akcije sa svakog gledišta. Isto tako, tu veče otvorena je opština u Rekavicama, iznesena opštinska arhiva na cestu i spaljena, a što je bilo čista papira koji je upotrebljiv (to je većinom u knjigama) ponijeli smo sa sobom. Od toga možemo poslati i za vas ako vam treba.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

18. X. 1941 god.

Politički delegat:
Pisar

Komandir:
Gora

**ПРОГЛАС КОЗАРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД ОКТОБРА 1941
ГОД. МУСЛИМАНИМА ПОВОДОМ УБИСТАВА МУСЛИМАН-
СКИХ ОМЛАДИНАЦА ОД СТРАНЕ УСТАША¹**

БРАЋО МУСЛИМАНИ,

Већ неколико мјесеци води народ Босанске Крајине одлучну борбу за ослобођење испод туђинског и усташког јарма. Мјесецима наши борци задају смртне ударце усташама и њиховим талијанским и њемачким господарима. Падају вароши и села у руке Народно-ослободилачке војске. Предају се читаве сатније хрватских војника. Уништавају се усташе на сваком кораку.

Какав је ваш положај, браћо муслимани, у овом крвавом колу за све вријеме клања и убијања српског народа, паљења села и градова од усташких разбојника? Шта су вама усташе обећавале, а шта су уистину хтјеле од вас направити? Првих дана усташке владавине, назвао вас је познат издајник хрватског народа, тобожњи војсковођа Кватерник, хрватском браћом, Хрватима најчишће крви. Усташки злочинци знали су каква ће злодјела починити и требао им је у томе помагач и савезник. Срамоту ради почињених недјела хтјели су натоварити и на муслиманска леђа. СВА УСТАШКА ПОЛИТИКА ИШЛА ЈЕ ЗА ТИМ ДА ЗАВАДИ МУСЛИМАНЕ И ХРВАТЕ СА СРБИМА И ДА УЧИНИ НАРОЧИТО МУСЛИМАНЕ ЦЕЛАТИМА СРПСКОГ НАРОДА. Било је, браћо, људи и из муслиманских редова који су пошли за крволоцима-усташама, отсијецали главе и мучили српски народ. Позната су вам имена Адемага, Хилмија, Хакија, који су за добре паре и добре положаје постали најодвратније удворице и скутоноше усташе Павелића. У злато су окивали владавину Павелића и из дана у дан обмањивали муслимански свијет и копали јаз међу муслиманима и Србима.

Много је више, браћо, вас који сте се згражали над тим злодјелима. Не само то, ви сте већ првих дана осјетили и видјели да је из дана у дан ваш живот постао све тежи. Преварили су вас и послали вашу дјецу у Њемачку да гину и скапавају од глади, слали су их на руски фронт да тамо сију своје кости. слали су их у рат против српске браће који су се дигли у борбу за народну слободу, огладнили су ваше мајке, сестре и дјецу по варошима, и довели их дотле да су у јесење дане жељни круха.

¹ Проглас је написан средином октобра 1941 године.

Сва ова лажна обећања и све ове невоље отвориле су вам очи. Ви сте се увјерили да не можете бити браћа онима који се упрљаше и осрамотише убијајући невинне људе. Сви сте ви свједоци да су усташка господа себи приграбила највише положаје у државној управи, судству, привреди, трговини, а вама нудили и дали срамне и крваве усташке хаљине и настојали свим силама да од вас створе целатску војску против српскога народа.

Већина вас честитих људи то није хтјела. Већина вас је окренула главу од тих лажова и варалица. Већина вас је увидјела у шта су се изметнула усташка обећања.

Говорили су вам: „Ви муслимани бићете поубијани од четника и комуниста, ваше ће куће бити попаљене, ви морате пушком и сјекиром поубијати све Србе ако хоћете свој спас“. Усташе су вам гурале оружје у руке и говориле су вам како ће вас оружани људи из шума напасти и побити, а ви се својим очима увјеристе да ти оружани људи не убише ни једног муслимана у овом крају, не упалише ни једне муслиманске куће. Зато и нисте постали убојице своје браће Срба, него сте остали мирни на својим домаћинствима, како то доликује поштеним радним људима. Чак су многи ваши синови, муслимански омладинци, пришли Народно-ослободилачкој војсци и данас заједно са својом браћом Србима боре се против усташке страховладе.

А што су на то рекле и наредиле усташке главешине из Загреба? Кад сте ви, браћо муслимани, одбили да убијате невинне Србе, кад су ваши најбољи синови из Приједора, Бања Луке, Бихаћа, Крупе, Градишке, Бос. Новог, ступили у редове Народно-ослободилачке војске, онда су усташе и њихов Павељих преврнули лист и почели говорити: „Чекајте ви док ми уредимо Србе, па ћемо ми онда тим босанским балијама показати шта је за њих“.

И заиста, послије Срба дошли су на ред муслимани. Почеше усташе хапсити и убијати муслиманску омладину. Пале су прве муслиманске жртве: Шиљак Енвер, син Салихов, 25 година стар, родом из Бос. Градишке; Суљетовић Мехмед, син Хасанов, 31 годину стар. Казна смрти стријељањем над овим борцима извршена је 5 рујна 1941 године у Тузли.¹

Није прошло ни неколико дана иза тога крвавог усташког злочина над муслиманима, почеше усташе хапсити муслимане у Бихаћу, Крупи, Бос. Градишки, Бања Луци, Бос. Новом. Ухапшени су у Приједору: Мухарем Суљановић, Хасан Машић, Саде Вербић, Орхан Хергић и други. У Бос. Новом: Фадил Бер-

¹ Поред Енвера Шиљка, тада секретара Обласног комитета СКОЈ-а за Тузланску област, и Мехмеда Суљетовића, усташе су истовремено ухватиле и Викић Рудолфа и још неколико омладинаца за вријеме одржавања састанка у једној шуми код Тузле, осудиле их на смрт и стријељале 5 септембра 1941 године у Тузли.

беровић, Есад Берберовић, Мухамед Хручић, Ешреф Берберовић, Смајо Ибрахимбеговић и други. У Бос. Градишки: браћа Хилмија и Хакија Мулалића.

Сва та хапшења и злостављања муслимана не објављује усташка штампа. Она не јавља ни за хоџу из Хрнића који је уз рамазанске дане ухапшен и спроведен у Бања Луку. Новине то не доносе, јер се боје незадовољства и протеста свих муслимана Босне и Херцеговине. Али то усташки лопови неће сакрити. Народ већ зна и осјећа да је почела иста политика према муслиманима каква се је проводила и према Србима.

Ви, браћо муслимани, видите данас да не само да нисте браћа, како вас је нитков Кватерник назвао, него да ваша дјеца постају жртвом усташких гадова, да се куршумима решећају тијела ваше муслиманске браће у Тузли, па да се чак и хоџе уз рамазанске дане почињу гонити и хапсити.

Браћо муслимани,

Ви морате у прави час да угледате и одредите свој пут и не смијете дочекати и доживјети судбину невиних Срба. Ви морате увидјети шта се данас чини од појединих муслиманских синова, да бисте били на чисто шта ће сутра усташе од вас свих радити. Немојте ни часа чекати. Све своје снаге дигните против усташке страховладе, која је исто толико непријатељ муслимана као и Срба.

Не дајте оружје из руку! Усташе хоће да вас разоружају као и Србе, па да онда од вас раде што хоће. Честити муслимани по граду дигли су већ свој глас. На стотине муслимана изражавају своје незадовољство против хапшења, прогањања и стријељања муслиманске омладине. Читава муслиманска села око Крупе приступају Народно-ослободилачкој војсци. Кује се братство муслимана и Срба против усташке тираније. Није далеко час када ће браћа муслимани прећи сви Народно-ослободилачкој војсци, у којој се већ данас боре многа њихова браћа и пријатељи из многих градова наше Босне и Херцеговине.

Браћо муслимани, будите увјерени да није далеко час побједе и народног ослобођења. Знајте да се борба за слободу не води само у Босни и Херцеговини, такву борбу воде сви народи свијета који су се дигли на оружје против њемачких и талијанских освајача. У тој борби удружиле су се велике снаге Совјетског Савеза, Енглеске и Америке. Сигурна је победа овог великог фронта слободољубивих народа против Хитлерове и Мусолинијеве пљачке и насиља...

Нека вам, браћо муслимани, стоје стално пред очима многобројни млади муслимански животи које усташки злочинци поубијаше у Тузли.

Не останите скрштених руку на ова насиља над цвијетом муслиманске младежи.

Знајте да су се Енвер Шиљак и Мехмед Суљетовић борили исто тако за права и добар живот свих муслимана као и браће Срба и Хрвата.

Докажите да сте прави потомци својих јуначких крајишких предака који хиљадама падоше у борби против швапске окупације.²

Послије проливане српске и муслиманске крви од усташке злочиначке руке, не вјерујте више ништа усташким гадовима.

Приђите сви Народно-ослободилачкој војсци, која ће до-нијети слободу и вама, као и вашој српској и хрватској браћи.

Поведите одлучну борбу за ослобођење муслимана из усташких тамница.

Живјело братство муслимана, Срба и Хрвата!

Живјела Народно-ослободилачка војска!

Вјечни и свијетао спомен муслиманским првоборцима за слободу — Енверу Шиљку и Суљетовићу Мехмеду!

Живјела борба слободољубивих народа Совјетског Савеза, Америке и Енглеске [против] кржаве Хитлерове владавине!

Доље кржава и туђинска влада Павелића!

Доље убојице Срба, Хрвата и Муслимана!

ШТАБ ОДРЕДА
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ВОЈСКЕ

BR. 37

OBAVJEŠTENJE GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA ZA BOSNU I HERCEGOVINU OD 19 OKTOBRA 1941 GOD. POTČINJENIM ŠTABOVIMA O ZAKLJUČCIMA VOJNOG SAVJETOVANJA U STOLICAMA

ŠTAB N O P ODREDA
BOSNE I HERCEGOVINE

SVIM ŠTABOVIMA NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZAN-
SKIH ODREDA BOSNE I HERCEGOVINE

U septembru mjesecu ove godine održano je savjetovanje Vrhovnog štaba N O P odreda Jugoslavije s predstavnicima glavnih štabova Srbije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije. Na

² Мисли се на анексију Босне и Херцеговине 1908 год. од стране Аустро-Угарске.

njemu je razmotren dosadašnji rad partizanskih odreda, iskritikovane pogreške i nedostaci u tom radu i doneseni zaključci kako u pogledu novih zadataka svih odreda, tako i u pogledu njihove organizacije i funkcionisanja. U ovom pismu saželi smo te zaključke koji su obavezni za sve štabove.

1. Na čelu svih N O P odreda Jugoslavije stoji Vrhovni štab, kome su potčinjeni glavni štabovi pojedinih zemalja Jugoslavije.

2. **Struktura N O P odreda.** Osnovna taktička jedinica odreda je četa od 80—100 ljudi, koja se dijeli na vodove i desetine. Veća taktička jedinica je bataljon, koji se sastoji od dvije do četiri čete. Veća taktička jedinica od bataljona je odred, u koji ulazi 3—4 bataljona. Prema potrebi može se stvoriti i grupa odreda, napr. grupa odreda Istočne Bosne, sa svojim posebnim štabom kome su potčinjeni svi štabovi odreda na dotičnoj teritoriji, a on Glavnom štabu. Kao što se vidi, struktura je sljedeća: četa (podijeljena na vodove i desetine), bataljon, odred, grupa odreda.

3. **Štabovi.** Štab odreda sastoji se od komandanta i zamjenika, političkog komesara i zamjenika. Oni su rukovodstvo odreda koje za svoj rad odgovara Glavnom štabu. Uz njega se nalazi i ljekar, vod za vezu, intendant sa potrebnim brojem pomoćnog osoblja, te potreban broj kurira.

Štab bataljona: komandant i zamjenik, politički komesar i zamjenik; to je rukovodstvo bataljona koje odgovara Štabu odreda; zatim intendant, pomoćno osoblje i potreban broj kurira.

Štab čete: komandir i zamjenik, politički komesar i zamjenik, te potreban broj kurira. U svakoj četi potreban je komesar za ishranu, četni ekonom, koji se brine o čitavom četnom dobru, osim oružja o kome vodi brigu komandir čete.

4) VOJNO OBRAZOVANJE

a) **Ljudstvo.** Kako u odrede stupaju ljudi koji nisu prošli kroz vojku, obavezno je da svaki partizan nauči rukovanje s puškom, bombom i kamom. Osim toga, naučiti svakoga partizana osnovama iz taktike partizanskog načina ratovanja, kao što je busija (obična i dubinska), ulične borbe, noćni prepad itd.

b) **Rukovodeći kadar.** Budući da se naši odredi naglo povećavaju, pitanje rukovodećeg kadra postavlja se vrlo oštro. Mi ga nemamo odakle uzeti osim iz naših vlastitih odreda. Stoga je neophodno potrebno da se posveti pažnja vodnicima i desetarima, da se usavršava njihovo vojno znanje i da se osposobe da preduzimaju komandu u četama. Potrebno je uvesti kao pravilo savjetovanje komandanata bataljona sa štabom odreda, te komandira čete sa štabom bataljona. Takva savjetovanja naročito su važna pred svaku krupnu operaciju.

5) DISCIPLINA I MORAL

Disciplina u našim odredima nije još na potrebnoj visini. Potrebno je učvrstiti svakodnevnim vaspitanjem ljudstva i energičnim mjerama prema onima koji je krše. One koji zlonamjerno krše disciplinu isključivati iz odreda, a u težim slučajevima strijeljati. Neophodno je ukazati ljudstvu **primjerom** šta je partizansko drugarstvo, a šta je odnos mlađega prema starješini. Opšte iskustvo iz dosadašnjih partizanskih borbi pokazalo je da moral ljudstva zavisi od aktivnosti odreda. Čim ljudstvo leži bez posla, može da se demoralise, naročito ako u odredu nije dovoljno organizovan političko-vaspitni rad.

6) **Političko-vaspitni rad.** Posvetiti veliku pažnju političkom vaspitanju ljudstva. Ne gubiti se u visokoučenim predavanjima, nepristupnim za masu partizana, već težište postaviti na sitna, svakodnevna pitanja — da bi se kroz njih svaki partizan vaspitao da bude ne samo borac sa puškom, već i agitator na strani. Treba u svakoj četi obrazovati četne novine koje će biti odraz života u četi. Potrebno je organizovati razonodu, kao pjevanje i druge priredbe, koje moraju biti takvog karaktera da partizane bodre u njihovoj borbi.

7) POLITIČKI KOMESARI

a) Uloga političkog komesara je ogromna. On je taj koji se brine o disciplini i o radu i političko-vaspitnom radu. On se ne smije gubiti u sitnicama oko ishrane ili dijeljenja cigareta, ali mora nadzirati rad komesara za ishranu, kao i četnog ekonomu. Dužnost mu je da upozna političko lice svakog čovjeka u četi i da živo osjeća raspoloženje ljudstva. Treba svojim primjerom, a ne samo govorima, da prednjači svima u naporu i lišavanju, smjelosti i požrtvovanosti.

b) Odnos komandira i političkog komesara. — Oni su zamjenicima čine rukovodstvo čete. Zajednički donose odluke. Kad se odluka donese, komandir je, kao stručno vojno lice, sprovodi u djelo, a politički komesar odreda dužan je veći dio svoga vremena posvetiti obilaženju bataljona i četa, da bi na licu mjesta konkretno pomagao političkim komesarima. Potrebno je da s vremena na vrijeme drži savjetovanje političkih komesara odreda, na kome će se pretresati iskustvo u radu po četama. Kao i vojne komandire, tako i političke komesare valja izdizati iz same partizanske mase. Neka niko ne misli da mu ih štab može poslati pečene.

8) ODRED I POZADINA

Kako su partizanske borbe u mnogim krajevima već postigle stepen pravog narodnog ustanka, to je pitanje pozadine postalo još važnije nego onda kada su partizani vršili samo diverzionu akciju

ili napade na pojedine neprijateljske odrede. Odnos prema stanovništvu mora biti takav da ono osjeti u nama svoje prave borce i zaštitnike od fašističkog nasilja. Svojim ponašanjem partizani treba da osvoje povjerenje i ljubav stanovništva.

9) OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA

Bez pravilno organizovane obavještajne službe nema uspješnog vođenja rata. Treba pronaći pouzdane ljude koji će štabove i komandante mjesta obavještavati stalno o svemu šta se radi, — kako pozadi neprijatelja tako i u našoj vlastitoj pozadini. Za taj posao vrbovati naročito žene i omladinu, čak i dječake. Taj posao u Štabu treba da vrši jedno lice koje odgovara Štabu.

10) VEZE

Što bolja i sigurnija veza između četa, bataljona i štabova odreda, kao i između štabova odreda i Glavnog štaba je neophodan uslov za konkretno rukovođenje operacijama, koje dobivaju sve širi karakter. Stoga je potrebno organizovati dobru kurirsku službu. Za kurire birati ljude smjele, promućurne, koji će umjeti da se probiju i kroz neprijateljske redove i koji će biti kadri da umru a da ne izdaju.

11) AMBLEMI I POZDRAV

Naša zastava u Bosni i Hercegovini biće: za srpske krajeve — srpska, a za hrvatske — hrvatska, sa petokrakom crvenom zvijezdom u sredini zastave preko sve tri boje. Na šubari se nosi petokraka zvijezda, a ispod nje srpska, odnosno hrvatska trobojka. Pozdravlja se stisnutom pesnicom, i to vojnički: pesnica se prinosi šubari, a građanski: pesnica se digne malo više od ramena.

12) PISANJE IZVJEŠTAJA

U izvještaju treba davati sljedeće podatke: stanje ljudstva, naoružanje, finansije, povremene operacije i kritički osvrt na njih, politički rad na terenu, imena poginulih partizana, kao [i] likvidiranih protivnika. Sve što bi u izvještaju moglo poslužiti neprijatelju, treba šifrirati.

13) SNABDIJEVANJE

Štabovi odreda treba da stalno imaju na umu da je svaki odred dužan da se [sam] snabdijeva, i to ne samo ishranom, obućom i odjelom, već i oružjem i municijom. Mi nismo vojska sa slagalištima,

već partizani — koji se moraju umjeti snaći u svakoj situaciji. Glavni štab će sa svoje strane pomoći, ali samosnabdijevanje je glavni izvor.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

19. X. 1941 g.

ZA ŠTAB N O P ODREDA
BOSNE I HERCEGOVINE

Tempo s. r.

Gojko¹ s. r.

ŠTAB I KRAJIŠKOG ODREDA
NAR. OSL. PART. VOJSKE
Br. 80/41

SVIMA ŠTABOVIMA ČETE OD 1—8

Dostavljaju se gornje upute svim štabovima četa s tim da ih na svojim štapskim sjednicama dobro prouče i da se po njima ravnaju. Na konferencijama komandira, političkih komesara, vodnika i političkih delegata iste dobro proučiti i sprovoditi ih u djelo. Štab čete nastojeće da umnoži gornje upute, tako da svaki starješina može lično proučavati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

DANA 13-XII-1941 g.

Politički komesar odreda
Veljo Stojnić

¹ Rodoljub Čolaković

БР. 38

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА КАЛИНОВИЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД
22 ОКТОБРА 1941 ГОД. КОМАНДАНТУ ПРАЧАНСКОГ БА-
ТАЉОНА ЗА ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА БИСТРИЦА—ВРХПРА-
ЧА ЗБОГ НАПАДА УСТАША НА ПАЉАНСКУ ЧЕТУ**

ШТАБ
КАЛИНОВИЧКОГА ОДРЕДА
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ПАРТИЗАНСКЕ ВОЈСКЕ
22 октобра 1941 год.
Трескавица

КОМАНДАНТУ ПРАЧАНСКОГА БАТАЉОНА

Имамо података да је непријатељ, у јачини до 400 усташа, напао нашу Паљанску чету од Касиндола. Чета се добро држи, али јој нешто недостаје муниције. И то смо тражили, па ћемо јој ваљда моћи додати.

Постоји опасност да војска која се налази око Бистрице покуша да продре понова дуж водовода ка Врхпрачи и тако стигне у помоћ Прачи. Одмах ухватити везу са Паљанском четом Требевићког батаљона и спријечити тај покушај непријатеља. Ових дана бити на великој опрези.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Командант,
Раде

NAREDBA ŠTABA KALINVIČKOG NOP ODREDA OD 28 OKTOBRA 1941 GOD. ŠTABU PRAČANSKOG BATALJONA O POLAGANJU ZAKLETVE, OZNAKAMA I NAČINU POZDRAVLJANJA U PARTIZANSKIM JEDINICAMA

Š T A B
KALINVIČKOG ODREDA
NARODNO-OSLOBODILAČKE
PARTIZANSKE VOJSKE
28 oktobra 1941
Treskavica

ŠTABU PRAČANSKOG BATALJONA

I

Glavni štab NOP odreda Bosne i Hercegovine naredio je da sve partizanske čete polože što prije zakletvu.

Prema tome, vaš štab dužan je da to sprovede u što kraćem roku. Dostavljamo vam nekoliko primjeraka zakletve. Prije polaganja zakletve, partizane treba upoznati sa sadržinom i objasniti im. Polaganju zakletve treba, po mogućnosti, da prisustvuju komandant i politički komesar, ili barem jedan od njih. Ako je to nemoguće, onda treba ovlastiti komandira čete i pol. komesara čete da oni izvrše polaganje zakletve, ali im dati za to potrebna uputstva.

Pri polaganju zakletve treba postrojiti četu zajedno sa starješinama, pa lagano, riječ po riječ, izgovoriti tekst zakletve, a partizani da ponavljaju glasno.

Poslije položene zakletve, treba četj istaknuti značaj polaganja zakletve, istaći protekle borbe koje je četa vodila kao jedinica Narodno-oslobodilačke vojske i ukazati na zadatke koji očekuju čitavu Narodno-oslobodilačku vojsku, pa i tu četu, sve do konačnog oslobođenja sprskog naroda i svih drugih naroda Jugoslavije ispod vlasti okupatora i njihovih slugu. Treba istaći, naročito to da se partizani bore za oslobođenje našeg naroda od okupatorske vlasti i za narodna prava.

Ukoliko su pojedini vodovi na stalnim položajima i ukoliko nije moguće za dogledno vrijeme prikupiti četu, polaganje zakletve treba izvršiti po vodovima.

Ukoliko, poslije položene zakletve, budu pristizali u četu novi partizani, treba odmah da budu upoznati sa sadržinom zakletve i dužnostima i obavezama koje iz nje proističu, pa da zakletvu polože.

Tako isto treba postupiti i u slučaju obrazovanja novih jedinica.

II

AMBLEMI I POZDRAVI. Naša zastava u Bosni i Hercegovini biće: za srpske krajeve-srpska, a za hrvatske-hrvatska, sa petokrakom crvenom zvijezdom na sredini zastave preko sve tri boje. Na šubari se nosi petokraka zvijezda, a ispod nje srpska, odnosno hrvatska trobojka. Pozdravlja se stisnutom pesnicom, i to vojnički: pesnica se prinosi šubari, a građanski: pesnica se digne malo više ramena. (Cirkular Glavnog štaba NOP odreda B i H od 19/X. 1941)

Zastave ćemo vam dostaviti čim ih dobijemo. Ako ne možete sami da nabavite značke, tražite i njih od nas.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — NARODIMA SLOBODA!

Pol. komesar,
Šćepan¹

Komandant,
Rade

БР. 40

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА КАЛИНОВИЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД 30 ОКТОБРА 1941 ГОД. ЗА РЕОРГАНИЗАЦИЈУ ПОТЧИЊЕ- НИХ ЈЕДИНИЦА

ШТАБ
КАЛИНОВИЧКОГ ОДРЕДА
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ПАРТИЗАНСКЕ ВОЈСКЕ
30 октобра 1941
Трескавица

ШТАБУ ПРАЧАНСКОГА БАТАЉОНА

У вези наређења Главног штаба НОП одреда БиХ доставља се следеће наређење на тачан и хитан поступак.

I

ФОРМАЦИЈА НОП ОДРЕДА

Формација батаљона остаје у свему онако како је наређено од стране овога штаба у наређењу од 6 о.м.ј., са следећим измјенама:

¹ Boriša Kovačević

Батаљон има у своме саставу 2—4 чете.

Чета је основна тактичка јединица одреда и јака је од 80—100 људи.

Штаб батаљона има:

команданта,
замјеника [команданта]
пол. комесара и
замјеника [полкомесара]

Ово је руководство батаљона које одговара одреду.

Штаб још има: интенданта, помоћно особље и потребан број куvara.

Штаб чете има:

командира и замјеника,
пол. комесара и замјеника,
потребан број курира — ордонанса,
комесара за исхрану — чет. економа.

Комесар за исхрану (четни економ) се стара о читавом четном добру — одијелу, исхрани, обући, прању веша итд., а бригу о оружју води лично командир.

Већа тактичка јединица од батаљона је одред, у који улазе 3—4 батаљона. Према потреби, може се створити и група одреда, која би имала и засебан свој штаб.

На челу свих НОП одреда Југославије стоји Врховни штаб коме су потчињени сви главни штабови појединих земаља Југославије.

II

ОБУКА ЉУДСТВА И СТАРЕШИНА

а) Људство. Како у редове бораца ступа знатан дио храбрих и срчаних партизана који нису служили војску, а да би исти били успособљени за све акције, потребно је са њима радити и обучавати их и то:

- 1) руковању пушком,
- 2) руковању камом,
- 3) руковању бомбом и
- 4) основама тактике из партизанскога ратовања (бусије, уличне борбе, ноћни препади итд).

Свакога дана, када дозвољава борбена ситуација, издвајати све такве партизана и са њима обучавати. За руковаоца цијелога овога рада одредити једнога водника, који ће за то бити и одговоран.

Наставу изводити разноврсно и практично. Избјегавати дуга причања и објашњавања у соби. Тежити да се за борце

обуче стварним радом на самој земљишту, мањим вјежбама и увијек уз краће и лакше задатке. Ради лакшега рада, брже и очигледније наставе, узимати за помоћнике наставнику и боље и спремније старије партизана.

Наставу изводити упоредо из свих области знања. Чим буде могуће, слати те људе на мање самосталне задатке — осматрање стража, извиђање положаја, извиђање непријатеља, рушење путова итд.

б) Старјешине. Командире чета, воднике и десетаре можемо добијати само из наших властитих одреда, па, према томе, треба томе питању посветити нарочиту пажњу и постепеним радом стварати старјешински кадар.

За старјешине се могу успособити партизани само ако се са њима ради практично, на земљишту и уз постављање задатака. Не пропуштати прилике и правдати се потребом за одморима, већ свакодневно упућивати десетине и водове на смишљене и конкретне задатке. Старјешини увијек, прије поласка, саопштити прецизно задатак, а од њега, по извршењу, исто тако тражити исти такав прецизан и тачан извјештај. Извјештај да буде тачан, потпун и на вријеме да се доставља. Послије сваке акције треба свима учесницима истакнути и похвалити све добре, а у недостацима извући поуку за будући рад.

III

ОБАВЈЕШТАЈНА СЛУЖБА

У свакоме штабу одредити једно погодно лице које ће да организује обавјештајну службу. За ту сврху често могу више користити жене и дјечаци, него и највреднији људи.

Ову службу треба развити постепено, тако да старјешине увијек имају све податке [како] о стању код непријатеља, тако и о догађајима на својој сопственој позадини.

За обавјештења о непријатељу ван ослобођене зоне, употребити све здраве и народној борби одане снаге које су за то подесне, а нарочито немобилисано људство пограничних села.

Обавјештајну службу, а нарочито на ослобођеној територији, спроводити у највећој тајности. Имена лица која у овој служби учествују сме знати само лице које организује ту службу. Лица која обавјештавају — једно за друго не смију знати. Извјештаје од њих примати у највећој дискрецији.

IV

ВЕЗЕ

Везе у батаљону треба организовати тако да командант добија бар свакога дана по један извјештај од својих чета. Бата-

љон ће овоме одреду слати извјештаје о текућим догађајима свака 2—3 дана, а, по потреби, и чешће. Ово је нужно због правилног вођења операција и унутрашње кохезије у одреду.

За курире бирати смјеле, поштене, брзе и промућурне људе, који се знају снаћи у свакој ситуацији и који ће радије прогутати извјештај него да га предају непријатељу.

Курире обучити да не причају никоме о садржини извјештаја и, без потребе, да не скрећу нигдје са правца кретања.

V

ИЗВЈЕШТАЈИ

Команданти батаљона ће од данас достављати свакога првог и петнаестог у мјесецу извјештај са сљедећим подацима:

- 1) Бројно стање људства
- 2) Број пушака, пушкомитраљеза, лаких митраљеза, тешких митраљеза, топова и бацача бомби
- 3) Стање муниције, бомби и експлозива
- 4) Стање финансија (укратко обрачун о расходима и колико још остаје)
- 5) Имена погинулих партизана

Имена погинулих противника, уколико се сазна, и имена важнијих заробљених непријатељских функционера.

Бројно стање људи, оружја и муниције шифрирати по приложеној шифри.

Послије сваке акције поднијети кратак извјештај и о њеном току.

Сами извјештаји да буду кратки, јасни и одређени.

О акцијама које треба извршити, по могућности и потреби, не извјештавати.

Извјештај повјерљиве природе и печатити, а на десном горњем углу и акта и коверте ставити: „повјерљиво“.

У извјештаје који се упућују на поједине личности ставити на средини и акта и коверте: „На личност“.

На извјештаје хитне природе ставити у лијевом доњем углу и акта и коверте: „Х И Т Н О“ и, ако се има, ријеч „хитно“ подвући са три црвене линије.

VI

СНАБДИЈЕВАЊЕ

Храном и обућом. Вршити преко сеоских одбора. Не дозволити да то буде узрок да партизани сједе код кућа и да се из њих прикупљају тек пред саму борбу.

Свака чета дужна је и створити своју кухињу. Кад год борбена ситуација дозвољава, давати партизанима три obroка дневно.

Чим се укаже прилика, осушити говеђег меса за тродневни оброк и чувати га као суху храну.

Увијек имати један оброк печеног хљеба у резерви, који свакодневно замјењивати свјежим.

Снабдијевање сточном храном на исти начин.

За стоку наћи и подесне штале. Коњоводце задужити са коњима.

Оружјем и муницијом. Одред, уколико буде могао набављати оружје и муницију, достављаће је батаљонима.

Сваки старјешина дужан је сам да се стара за своју јединицу, да је попуњава и снабдијева муницијом.

ШТЕДЊОМ И РАЦИОНАЛНОМ ПОТРОШЊОМ умногоме ће се олакшати попуна муниције. Ми смо још увијек партизанска војска, која нема пуних магацина, па је и најглавнији извор снабдијевања — прикупљање у селима и плијен у борби.

VII

ОСНИВАЊЕ РАДИОНИЦА

Команданти батаљона дужни су одмах да предузму све мјере да се што хитније организују радионице за израду обуће, сдијела, пушкарнице (браварске радионе за оправку оружја), бербернице и месаре са сушионицом кожа.

Свака радиона да има свога надзорника који одговара за правилан рад у њој.

Одредити једно засебно лице као надзорника свих радиона.

Коже од заклане стоке сушити и употребљавати за израду обуће.

Вуну скинути са кожа заклане стоке, предавати сеоским одборима, а од њих захтијевати одговарајући број плетених чарапа и џемпера. Чарапе треба да плету жене и дјевојке у позадини, те тако да сав вриједни народ учествује у ослободилачкој борби.

Сви надзорници радиона дужни су да воде књиге из којих ће се видјети сва примања и издавања.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Командант,
Раде¹

¹ Раде Хамовић

БР. 41

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА КАЛИНОВИЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД
2 НОВЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИРУ ПАЉАНСКЕ ЧЕТЕ ЗА
ОДБРАНУ ПОЛОЖАЈА КОД КЛАНЦА¹**

ШТАБ
КАЛИНОВ. ОДРЕДА
НОПВ
2/XI 41

К-ру ПАЉАНСКЕ ЧЕТЕ

Држите добро Кланац и остале делове положаја.

Држите везу са деловима Кијевске чете.

Ово писмо упутите у Врхпрачу к-ту Прачанског батаљона да вам, ако има, пошаље макар цгга муниције. Нешто муниције требало је стићи свакако за нас са Романије у Врхпрачу.

Што се год деси, хитно нас извештавајте у Трново.

Што вам још треба, тражите.

Командант
Раде

БР. 42

ОБАВЈЕШТЕЊЕ КОМАНДИРА ПАЉАНСКЕ ЧЕТЕ ТРЕБЕВИЋКОГ БАТАЉОНА ОД 3 НОВЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДАНТУ ПРАЧАНСКОГ БАТАЉОНА О БОРБАМА У ТРНОВУ¹

ШТАБ
ТРЕБЕВИЋКЕ ЧЕТЕ²
3 XI 41

КОМАНДАНТУ ПРАЧАНСКОГ БАТАЉОНА

Према извјештају команданта Калиновичког одреда, код вас постоји извјесна количина муниције коју би могли дати

¹ Оригинал наређења је у рукопису.

² Оригинал обавјештења је у рукопису.

³ Вјероватно је омашком у заглављу написано „Штаб требевихке чете“ умјесто „Штаб паљанске чете“, јер је Паљанска чета била у саставу Требевихког батаљона.

овоме одреду. Осим тога, требало је да до вас стигне извјесна количина муниције из Романије од Чиче такођер за нас.

Ми смо напали на Трново и држимо читаво мјесто, само је у касарну повукла се сва војска и око 7—8 жандара. Касарна је блокирана и њен пад се очекује кроз 3—4 дана.

Муниција нам је хитно потребна, јер морамо да држимо положај према Сарајеву. Ту наши војници немају ни по 10 метака на пушку. Исто тако слабо стојимо и са муницијом и у блокади Трнова.

Надам се да ћете нам одмах послати сву расположиву количину.

Командир
Паљанске чете
Брко

ПРАЧАНСКИ БАТАЉОН
О. бр. 38
3 новембра 1941 год.
Дворишта

По пријему на знање — у акта.

Командант капетан II класе,
Ненад Љ. Ђорђевић

БР. 43

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА КАЛИНОВИЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД
3 НОВЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДАНТУ ПРАЧАНСКОГ БА-
ТАЉОНА О ОСЛОБОЂЕЊУ ТРНОВА**

ШТАБ
КАЛИНОВИЧКОГА ОДРЕДА
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ПАРТИЗАНСКЕ ВОЈСКЕ
3 новембра 1941
Трескавица

КОМАНДАНТУ ПРАЧАНСКОГ БАТАЉОНА

Од вашег батаљона примљено је од свега траженога само један пушкомитраљез за оно нешто метака и оквира. Јављено нам је из Романије да су нам послали 177 кг дувана, 40 кг експлозива и неки санитетски материјал. Од тога досада ми смо

добили свега само до 7—8 кг експлозива и ништа више. Молим те, Нешо,¹ извиди ти где је то све застало, јер нам је баш све то јако потребно, а нарочито експлозив и санитетски материјал.

Трново смо ми оборили² и сада разоружавамо муслиманска села око Трнова. Иде добро. Имали смо 5 мртвих, а војска³ нам је побегла ноћу сва ка Сарајеву преко Трескавице. Стигле су је неке наше чете у бесном гоњењу, а шта су учиниле — не знам још. У Трнову нам је пало нешто хране, 100 ћебади, 100 шаторских крила, исто толико порција, чутурица, преко 3—400 секција, 30 чизама, телефона, каблова итд. Мислим биће и доста пушака; досада: нешто око 50 комада. Све извештаје, Нешо, од данас шаљи и упућуј у Трново, јер ће засада тамо да буде Штаб одреда.

Ваш пушкомизраљез ћемо вам да пошаљемо сутра.

Не знамо шта је било са том вашом војском што је предрла ка Прачи. Чизме ти ја носим данас у Трново да их оправимо, па ћу ти их следећим куриром послати тамо.

Шаљем ти секцију Вишеград у два комада 1:50.000 и нешто хартије, коферата, индига и писаћу машину. Новац за Елету⁴ што је упућен нека остане вама на употреби.

Што се тиче Прачанске чете и Горовићке, чуди ме да немаш још везе. Наш пол. комесар⁵ је на Романији и надам се да ће он то уредити. Ако мислиш да бих ја требао тамо да дођем, јави ми. Чуди ме много да немаш везе бар са Горовићком четом. Послано нам је скоро и 500 комада метака са Романије преко тога батаљона, а нама их још нема.

Болничарке ми немамо овамо да би их могли тамо доставити, јер морамо да шаљемо данас за Коњиц. Данас тражим понова са Романије и надам се да ће вам послати одмах. Уколико мислиш да је добро, можеш да пошаљеш до 12 ограничено способних партизана, па да вам их ми оспособимо за болничаре. Били би успособљени већ за 5—6 дана.

Био си ми јавио да за командира Прачанске чете поставимо Мирована Шука.⁶ Ако је то теби незгодно учинити само ме, јави ми одмах, па да ми извршимо то постављење. Јави да ли Ненадића⁷ да поставимо за интенданта батаљона. Чини ми се да би тако било баш добро.

¹ Ненад Љ. Борђевић

² Заузели

³ Мисли се на устанике и домобране.

⁴ Стево Елета, командир Вражаличке чете, касније члан АВНОЈ-а, убијен од четника 1943 год. у Босни.

⁵ Бориша Ковачевић-Шћепан

⁶ Касније издао НОБ и прешао четницима. Као такав убијен 1945 године.

⁷ Војин Ненадић

Других новости нема код нас. Сада чете бацамо на Касиндо.

Ове секције нека се упуте Главном штабу Б.Х.
Другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант,
Раде

БР. 44

**УПУТСТВО ШТАБА РОМАНИСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 5 НО-
ВЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИ ОТСЕКА СТАМБУЛЧИЋ У
ВЕЗИ НАПАДА НА СТАМБУЛЧИЋ**

ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
„РОМАНИЈА“
Бр. службено

Романија, 5 новембра 1941

ДРУГУ БОЖИ,¹ команданту отсека Стамбулчић

П о л о ж а ј

Драги друже, примио сам Твој и друга Младена² извјештај. Мој план и наређење за напад базирало је на претпоставци да је непријатељ у Стамбулчићу врло слаб (један вод) и да је на Палама поколебан. Уколико, међутим, Ти на лицу мјеста установиш да ове претпоставке нису тачне, онда је јасно да нећеш моћи остварити план са оним снагама којима располагаеш. Немам још извјештај од Праче, па не знам куда ће те снаге. Ја ћу настојати да се прикључе Твојим снагама. Засада, ако не можете узети Стамбулчић, провоцирајте непријатеља и не дајте му спавати.

Према информацијама са више страна, непријатељ имаде намјеру да напусти Стијене³ и Мокро и да се утврди на Булозима. То доказују и његове припреме (одвожење дасака са Стијена итд.)

¹ Божо Југовић

² Младен Цвитковић

³ Односи се на Црвену и Орлову Стијену.

Засада не знам шта бих Вам савјетовао, него учините што можете. Непријатељ је поколебан, а то треба искористити. Чета Боже Племића⁴ је у засједи на Булозима, да би узнемиравала непријатеља.

Другарски Вас све поздравља са:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

ЗА ШТАБ,
замјеник команданта одреда
друг
Мика⁵

БР. 45

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА РОМАНИСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 8 НО-
ВЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДАНТУ ПРАЧАНСКОГ БАТА-
ЉОНА ЗА ЧИШЋЕЊЕ ОД УСТАША ТЕРИТОРИЈЕ ОКО
ГОРАЖДА¹**

Ко пише: команд. парт. одреда „Романија“ Одакле: Вражалице
Коме: другу команданту батаљона Где: Врхпрача
О. Бр. служб... датум: 8. 11. 1941. год., 8 час, . . мин:
Карта размере: 1:100.000, секција Вишеград

Драги друже, са другом Стевом Елетом и Ратком Станишићем² сам договорио напад у правцу Горажда. Прачанска чета са 2 вода, помогнута Сочичком четом, има у понедељак зором рано да пође на Датеље — Комране — Луње и Баре. Врхпрачанска чета, помогнута једним водом Прачанске чете, у исто време да крене на Ораховицу. Месићка чета под командом друга Станишића — на Твичијак и Јабуку, а после тога на Костеник — за леђа непријатељу који чува Устипрачу.

По свршеном послу продужити чишћење све до Горажда и опсадити Горажде, и на тај начин ми избијамо на Дрину све до Устиколине, чиме пругу Сарајево — Вишеград имамо потпуно у својим рукама.

Услов да се ово постигне јесте да нашој Месићкој чети даш барем 1 сандук муниције, јер су борци остали са по 3—8 метака, па те молим да ово извршиш што пре.

⁴ Касније издао НОБ и погинуо као четник 1942 године.

⁵ Мориц Фликер, погинуо 1942 год. код Зеленгоре у борби против Италијана.

¹ Оригинал наређења је у рукопису.

² Погинуо 1943 год. у Петој офанзиви код Миљевине.

Ја ћу дати наређење нашим четама. Друг Стево³ креће из Вражалица у исто време на Осијечане и Храњен. Изврши ово свакако.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Друг Чича

БР. 46

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА РОМАНИСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 8 НОВЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ПРАЧАНСКОГ БАТАЉОНА ЗА СНАБДИЈЕВАЊЕ МУНИЦИЈОМ ЈЕДИНИЦА КОЈЕ ПРИНРЕМАЈУ АКЦИЈУ ПРЕМА ЛУЊАМА, БАРАМА И ГОРАЖДУ¹

ШТАБ ПАРТ. ОДРЕДА
„РОМАНИЈА“

ШТАБУ ПРАЧАНСКОГ БАТАЉОНА

Врхпрача

Драги другови, налазим се у Прачи и надам се да ћу и до вас данас стићи. Овдје сам разговарао са друговима који спремају операције према Луњама, Барама и Горажду (Вод Грује Цвијетиновића², Сочичка чета и чета Стеве Елете). Једини Стево има довољно, па чак и превише муниције, док Грујо и други немају довољно, а не могу, без да добију бар мало, ни отпочети. Стево Елета је недисциплинован, заједно са цијелом четом, и није друговима из осталих чета нимало дао. Стога вас молим да по овом куриру пошаљете од ваше резерве бар 1.300 метака за ову операцију. Наравно да ћемо вам, чим дођемо до метака, дати исто тако уколико би вам затребало.

С поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ ОДРЕДА,
друг

Илија³,

Прача 8 XI 1941

полит. комесар одреда

¹ Стево Елета

² Оригинал наређења је у рукопису.

³ Грујо Цвијетановић убијен као четник 1946 године.

⁴ Павле Горанин-Илија

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА РОМАНИСКОГ НОП ОДРЕДА ОД
8 НОВЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДАНТУ РОГАТИЧКОГ СЕК-
ТОРА ЗА УПУЋИВАЊЕ МУНИЦИЈЕ ЈЕДИНИЦАМА КОЈЕ
ВОДЕ БОРБЕ ОКО ОЛОВА**

ШТАБ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
„РОМАНИЈА“

Романија, 8 новембра 1941

Бр. службено

Другу

НИКОЛИ ПРОДАНОВИЋУ, команданту фронта,

Врхпрача

Драги друже, сазнао сам за велики успјех који си пости-
гао са својим четама. Честитам Ти на успјеху.

Међутим Ти је сигурно познато да наше чете на Олову
оскудијевају у свему. Код чишћења терена до Олова имали су
тешке борбе на Подролама, Иванчићима и Црној Ријеци, ода-
кле је непријатељ у јачини од преко 500 пушака побјегао на-
кон дводневне борбе у Олово. У Олову је концентрисана јака
снага непријатеља, а наше чете оскудијевају у муницији. На-
рочито оскудјева десна колона, коју сачињавају два четничка
батаљона.¹ Такођер су сви слаби у аутоматском оруђу.

Друг Чолаковић², као и мајор Дангић, хитно траже муни-
цију и то најмање 5—6 сандука.

Обраћам се на Тебе и молим Те да ми пошаљеш:
најмање 2 исправна пушкомитраљеза са потребним бројем
шаржера,

„ 5 сандука муниције,
а — по могућности — и који тешки митраљез.

Успјех на Олову је за нас од необичне важности, а овај
зависи колико од муниције, толико и од аутоматских оруђа.
Мислим да су Твоје чете одлично снабђевене оружјем и му-

¹ У борбама око Олова поред јединица Романиског НОП одреда
и одреда „Звјезда“, учествовала су и два четничка батаљона; у то ври-
јеме долази до издаје Дангића и до састанка претставника народа за
ослобођење територије Источне Босне у Власеници 16 и 17. XI. 1941 год.,
гдје је осуђен његов издајнички рад. Види док. бр. 62.

² Родољуб Чолаковић

ницијом, те им даље појачање није потребно. За романиски фронт бих такођер требао муниције и бар један пушкомитраљез, па Те молим да ми и то пошаљеш.

Бјелогорачка чета је порушила мост код Дервенте и заузела положај на Булозима. Мокрањска чета се је спустила такођер до Булога, али од ње још немам вијести гдје је сада. Настој да будеш што прије на Палама, а ми ћемо се побринути да нам ови са Стијена и из Мокрог не стругну.

Ситуација на Источном бојишту је изврсна. Нијемци су сада на најближој тачци нешто преко 100 км од Москве. Лондон, који је стално тврдио да ће рат дуго трајати, рекао је прекјучер да ће рат бити брзо готов. Америка је ушла у поморски рат против Њемачке. Саопштити то друговима и реци им да наша побједа није далеко.

Шаљем Ти нешто пропагандног материјала, па Те молим да га раздијелиш друговима.

Желим Ти и у даљим операцијама најбољи успјех, па Те другарски поздрављам са

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

ЗА ШТАБ,
замјеник команданта одреда
друг
Мика³

³ Мориц Фликер

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА КАЛИНОВИЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД
9 НОВЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДАНТУ ПРАЧАНСКОГ БА-
ТАЉОНА ЗА ЛИКВИДАЦИЈУ ЖАНДАРМЕРИКСКИХ СТА-
НИЦА КОЗАРЕВИЋИ И ПРЕВИЛА И ФОРМИРАЊЕ НОВИХ
ЈЕДИНИЦА ОКО ФОЧЕ И ЈАБУКЕ**

ШТАБ
КАЛИНОВИЧКОГ ОДРЕДА
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ПАРТИЗАНСКЕ ВОЈСКЕ
9 новембра 1941 год.
Трескавица

КОМАНДАНТУ ПРАЧАНСКОГА БАТАЉОНА

Известите нас детаљно о току свих операција уназад 10—15 дана, јер ми морамо да подносимо и нашим старијим. Нарочито нас интересира ток борби са оном војском која је побегла из Праче. И иначе у погледу извештаја у свему поступите по нашем наређењу од 30 октобра 1941 године¹.

Известите нас о броју аутоматских оруђа којима располаже тај батаљон.

Да ли је Прачанска чета већ ушла у састав тога батаљона?

Убудуће, када буде ма шта стизало за овај штаб, тај батаљон не сме сам ништа да узме за себе, већ све да спроводи овоме штабу, а овај штаб ће да додељује свима батаљонима према потреби.

Нафте овај штаб има само толико да би вам могао уступити једино у мањим количинама за употребу у штабу тога батаљона. Ако немате још ни толико, јавите па ћемо Вам послати. У томе случају пошаљи и канту.

Чизме друга капетана Ђорђевића² ако не будемо могли да нађемо, нека он иде, а ја ћу му послати моје кроз два дана када ми стигну са Игмана. Нека се само остави веза где ће се наћи капетан Ђорђевић, па ћу му ја послати те моје чизме. Жао би ми било много да не нађемо баш његове, али стварност је изгледа ту.

Чим се ослободе снаге бар Јахоринске чете, одмах ликвидирати станицу Козаревиће и Превилу. Једини разлог што не-

¹ Редакција не располаже тим наређењем.

² Ненад Ђорђевић

мамо читав батаљон у пределу око Јабукe и Фоче је баш само и једино тај што није још ликвидирана станица Превиле и Козаревићи.

За ову операцију можете употребити и вод Трновске чете који се сада налази у Црној Реци, а познаје одлично теренске прилике око Превиле и Козаревића. Чим би се ликвидирале те станице, одмах упутити друга Рада и друга Слободана³ да организују нове чете. Са њима послати и људство које је из тих крајева а сада се налази у Јахоринској чети. Уколико је згодна ма и која личност — и њу упутити. Напомињем да би било најзгодније, ако има подесних старешина, да се упуте три десетине бар у три правца и то: једни у Јабуку, једни у Миљеви-ну, а једни ка Устиколини. Постоје сигурне могућности да се за врло кратко време организују те десетине у чете. Има људи довољно који желе да ступе у наше редове, има доста оружја, а и исхрана је лако могућа, као и опстанак чета. Те чете нека стоје, до даљег наређења, под командом тога батаљона, па када се прикупи довољан број људи, онда ћемо ми тамо да успоставимо и батаљон и онда ћемо да га ставимо под нашу команду.

Старешине које будеш упућивао, гледај да буду способне и да командују и организују чету. Један од тих је друг Раде са оном двојицом Фочана, други би био подесан и друг Слободан, али са добрим пол. комесаром, а трећег ти наћи, као и пол. ком. уз њега.

Уколико, ма из којих разлога, не буду се могле ликвидирати поменуте станице, онда не чекати ништа већ упутити поменута лица да се приступи организацији и прикупљању људства за чете. Лако је стварати чете у слободи, али има да се ради под приликама оваквим какве су сада. Не сме се дозволити да читави батаљони чекају само на то да дође неко да их организира. Мора се одмах кренути даље. Кудикамо је општа ствар добила више ако Јахоринска чета тога батаљона изгуби 30—40 пушака за коју недељу, а за то исто време створимо читав батаљон.

О овоме нас известите детаљно шта је урађено.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

Командант
Раде

Машину, коју је пре неколико дана овај штаб био доставио томе батаљону одмах вратите, јер нам је потребна.

³ Слободан Трифковић, касније издао НОБ и убијен као четник 1945 године.

БР. 19

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА РОГАТИЧКОГ НОП БАТАЉОНА ОД
10 НОВЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ПРАЧАНСКОГ БАТА-
ЉОНА О РАСПОРЕДУ ЈЕДИНИЦА ОКО СТАМБУЛЧИЋА¹**

Ко пише: Командант Рогат. батаљ.
Коме Команданту Прачанског бат.
О. Бр. Служб. датум 10-Х1-1941 год.,
Карта размере: 1:100000 Сарајево

Одакле Ранчићи
Где Врхпрача
час, мин.

Драги друже,

Ситуација чета око Стамбулчића је следећа: 1 чета — на Ђеви, која се редовно спушта до Царевих Вода. Десно крило батаљона је на Мајданима и Седлу — Ракове Ноге — Галеж (закључно) — Витез — Конзорција² — Милотина за Хоцу.

Засада, јер је непријатељ јачи и утврђен, наређено је да чете буду у дефанзиви, с тим да патроле и сталне бојне претстраже буду на положају, док остатак чета има да се одмара.

У одговору, молим те, опиши ми твоју ситуацију.

Ако имаш муницију, па макар је узео и од другова из чета, молим те хитно ми је пошали, јер ја немам, а чете врло слабо стоје.

Другарски те поздравља са

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ БАТАЉОНА

командант друг

Наум³

¹ Оригинал обавјештења је у рукопису.

² Односи се на објекте предузећа за експлоатацију шума.

³ Наум Зафировски

**ПРОГЛАС ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА БАЊАЛУЧКИ
ОКРУГ ОД 10 НОВЕМБРА 1941 ГОД. ПОВОДОМ НАСИЉА
УСТАШКИХ ВЛАСТИ**

**СВИМ ДОБРОНАМЈЕРНИМ И ПОШТЕНИМ ГРАЂАНИМА
БАЊА ЛУКЕ И ОКОЛИНЕ**

Крваве окупаторске власти и њихове плаћеничке слуге: Павелић, Недић, Пећанац, Љотић и други учинили су напаћеном југословенском народу — а напосе народу Бос. Крајине — толико злочиначких дјела да нисмо у стању овдје све те злочине побројати. Али, и унаточ тога, врло добро зна сваки радник, сваки сељак, зна сваки добронамјерни и поштени грађанин да је Хитлерова и Мусолинијева окупаторска хорда, уз помоћ целата Павелића и његових бандита-усташа, попалила и разорила на десетине и стотине хиљада сиротињских домова. Зна се да су на десетине хиљада заклани и стријељани невини људи и жене. Зна се да је досада на стотине хиљада позатварано и бачено у концентрационе логоре, од којих су многи поmrли, а за многе се ни данас не зна гдје су. Убијана су невина дјеца. Силоване су малољетне и невине дјевојке. Опљачкано је све оно до чега се доћи могло, тако да данас има десетине, па и стотине хиљада сиротиње која је и гола и боса, и гладна и болесна, којима пријети опасност неминовне смрти. Једном ријечи, власт окупаторских фашистичких хорди довела је до тога да данас ниједан грађанин није сигуран, ако увече омркне, да ће ујутро жив осванути.

Но сви ови злочини, извршени над мирним грађанством досада, нису могли да задовоље злогласног Павелића и његове слуге. Стога се ових дана доносе нове одлуке које имају за циљ нова хапшења и прогањања, нова убиства, нова изгладњавања... „Послије Срба и Јевреја долазе на ред муслимани“. „Најприје треба свршити с једнима, па онда с другима“. То је лозинка усташке власти. Одлука је да се хапсе породице свих оних који су се било на коју страну склонили да спасу свој голи живот. Одјећу, обућу, со, духан итд. добијаће само усташама поћудни људи.

Расписују се нове уцјене за главе појединих људи који са пушком у руци бране своју земљу од таковога барбарства које до данас у историји људског рода није забиљежено. Повећавају се награде шпијунима и убојицама, али те награде ће трајати тако дуго док их не стигне праведна казна народног суда.

Поновно купљење у логоре Срба и Јевреја, повећава се број полицајаца и агената, ограничава се кретање по граду итд.

Да би широке народне масе што правилније биле обавијештене о одлукама и намјерама ненародне војне и цивилне власти у Бањој Луци, доносимо текст одлуке у цјелини, која гласи:

Одлука донијета на сједници претстојништва војне и грађанске власти у Бања-Луци 8. XI. 1941 године.

- 1). По питању квалитативног и квантитативног појачања градског редарства.

О д л у ч е н о :

Да г. Др. Кватерник учини допис надлежнима и тражи ово појачање у способним агентима и редарима.

- 2). По питању контроле лица која се крећу по граду.

О д л у ч е н о :

Да се поред легитимација коју морају имати сва лица, забрањено ношење зарова Муслиманкама по кретању по граду.

- 3). По питању контроле продаје соли и духана.

О д л у ч е н о :

Да се Котарски предстојник и равнатељ градског редарства обавијести код финансијске дирекције на који би се начин завела ова контрола да не би ови артикли дошли у руке побуњеника а с друге стране да се не штете државни интереси. Заповједник 10 пуковније и заповједник III оружанске пуковније да издају посадама оружанских постаја заповијед да издају дозволе за куповање соли, петролеја и духана само оним сељацима који су поуздани и исправни.

- 4). По питању контроле продаје батерија и електричних лампи.

О д л у ч е н о :

Да равнатељ градског редарства ово извиди па пронађе најзгоднији начин контроле.

5). По питању контроле продаје ципела и одијела, нарочито код старетинара.

Одлучено:

Да се за сада не затварају старетинарнице јер би то било штетно по сиромашне слојеве Бања Луке, него да се хватају они који купују веће количине робе.

6). По питању давања награде повјереницима који достављају податке о побуњеницима.

Одлучено:

Да се тражи навјера од 20.660.— куна за потребе усташког редарства. — Да г. Ребац достави допис да ће се тражити ова навјера.

7). По питању одређивања редарственог сата до кога могу бити отворени локали и ко може да се креће ноћу вани.

Одлучено:

Да се повуку све дозволе за кретање ноћу осим особама које раде у здравствене или хумане сврхе. — Редарствени сат да буде до 23. Да се сва лица која се послје овог времена затекну на улици затворе.

8). По питању уклањања вођа прононсираних комуниста и истакнутих Срба у Бањој Луци.

Одлучено:

Да се без обзира на положај таквих и без обзира на њихове везе у својој надлежности по савјести доставе подаци за сваког појединца г. Великом Жупану а Вел. Жупан ће даље урадити шта треба. При томе усташко редарство и градско раде у сагласности.

9). По питању начина уклањања Жидова и истакнутих Срба из Бања Луке.

Одлучено:

Уклонити наведене у концентрационе логоре што непримјетније. Равнатељ усташког редарства да учини потребан приједлог у овом смислу — с тим да се Јасеновац не узима у обзир јер је сувише близу предјелима у којима се налазе одметници.

10). По питању контроле путника у влаковима.

Одлучено:

Да равнатељ усташког редарства тражи из Загреба способне детективе за контролу влакова.

11). По питању гашења уличног освјетљења.

Одлучено:

Да равнатељ градског редарства учини допис градском поглаварству и тражи да свјетло гори преко цијеле ноћи ради лакше контроле и рада у редарству.

12). По питању расписивања уцјене за вође побуњеника и вршења протупромицбе.

Одлучено:

Да усташко редарство и војна власт предложи надлежнима расписивање уцјене за поједине важније вође побуњеника, развијање протупромицбе летцима и кратким брошурама, а повећати награде за оружје одузето од побуњеника.

13). По питању репресалија према побуњеницима.

Одлучено:

Да се као таоци узимају рођаци истих и они чији губитак би био болан за одметнике. Поступак са свима као под 2 и 10 § док надлежни не ријеше другачије.

14). По питању контроле кретања војних лица.

Одлучено:

Да се поновно формира војно оружански вод у 10 пјешачкој пуковнији ради контроле војних лица.

ЗА П Д. З. П.
ЧАС. ОДЈЕЛ
Број: 177
10. XI. 41. г.

Из ових одлука се јасно виде намјере злогласних управљача. А да би се осујетило.

Ми позивамо све добронамјерно и поштено грађанство Бања Луке и околине да устане против оваквих одлука које

имају за циљ даље прогањање и истребљивање становништва. Обраћамо се браћи муслиманима, браћи Хрватима и осталим поштеним грађанима да заједничким снагама осујете паклене намјере злогласне усташке и окупаторске власти.

Да живи слога и јединство свих народа Бос. Крајине!

Да живи Ком. партија Југославије!

Доље фашистички окупатори!

Доље крваве усташке власти!

ОКР. КОМИТЕТ КОМ. ПАРТИЈЕ
ЈУГОСЛАВ. У БАЊА ЛУЦИ

BR. 51

PISMO KOMANDE DRUGOG ODREDA PRVE ČETE ZA BOSANSKU KRAJINU OD NOVEMBRA 1941 GOD. HRVATSKIM SELJACIMA U CENTRALNOJ BOSNI¹

KNEZOVIMA: MADŽI STIPI I ŽIŽKU ILIJI

Draga braćo Hrvati!

Doznali smo preko poštene braće Srba da ste vi izrazili želju da saznate zašto se i protiv koga se bori naša Narodna oslobodilačka vojska, koju naši neprijatelji ustaše i njemački i talijanski fašisti nazivaju četnicima.

Draga braćo! Mi na svakom koraku odbijamo da priznamo da smo mi četnici, zato što su četnici bili u bivšoj Jugoslaviji velikosrpska organizacija i služili interesima velikosrpskih fašista i velikosrpskih partija, i koji su po nagovoru velikosrpske gospode vršili zločine nad poštenim hrvatskim sinovima koji su se borili za ravnopravnost i slobodu hrvatskog naroda. Isto tako i ubijali su poštene srpske borce, kao i poštene muslimane, koji su pomagali da hrvatski narod dođe do svoje ravnopravnosti. Mi ni u kom slučaju nismo ti, jer se ne borimo danas da se vrati ono ranije stanje koje je bilo u bivšoj Jugoslaviji, da nam velikosrpska gospoda opet uzjaše za vrat. Naprotiv, naša vojska zove se Narodna oslobodilačka vojska, koja prima u svoje redove svakog, bez razlike vjere i narodnosti, sve poštene sinove naroda. U našoj vojsci imade pored poštenih Srba — kojih, doduše, ima većina — i Hrvata i Muslimana i koji sve svakim danom prilaze više našoj vojsci, uvjđajući opravdanost [borbe] naše vojske.

¹ Original pisma je u rukopisu.

Mi se, dakle, borimo protiv svakog onoga koji je nepošten, bio on Srbin, Hrvat, Musliman, Židov ili ma ko drugi.

Naša gospoda kapitalisti prodali su našu zemlju i naš narod našim vjekovnim neprijateljima—Nijemcima, Talijanima i Mađarima — samo zato da bi zaštitili svoje kapitalističke interese, a ne vodeći nimalo računa o tome šta će se sa našim narodom desiti.

Kada su njemački, talijanski i mađarski fašisti ušli u našu zemlju, prva dužnost im je bila da zavade naš narod i da na toj svađi postave svoju krvavu okupatorsku vlast. Oni nisu došli u našu zemlju da oslobode naš narod, nego da ga izrade² i iskoriste za svoje okupatorske ciljeve, da pakupe naše žito, našu stoku, naše šume i sva naša druga prirodna bogatstva. Oni ne vole ni Srbe ni Hrvate ni Muslimane, a zna se već i po tome što je Hitler u svojoj knjizi »Moja borba« rekao: »Slaveni su đubre kojim ćemo mi natoviti svoja njemačka polja i iz koga će nići veliko njemačko carstvo«. Dakle, Slaveni su i Srbi i Hrvati i muslimani i Česi i Bugari i Poljaci itd. Onda možemo da znamo kakvi su oni naši prijatelji.

U ovoj okupatorskoj krvavoj raboti, kao sluga i plaćenik tih naših neprijatelja, poslužio je izdajnik hrvatskog i drugih naroda Pavelić, Budak, Kulenović, Kvaternik i Bešlagić, a u Srbiji bivši ministar vojske i mornarice zloglasni Nedić, Ljotić, Aćimović, Kosta Pećanac, kao i mnogi drugi čija imena sada ovdje nećemo navoditi.

Prva dužnost tih naših krvavih izdajica i plaćenika bila je ta da zavade naš bratski narod i da ga gurnu u bratoubilački rat, tako da brat brata, da komšija komšiju ubija i pali, jer je to bio glavni cilj zajedničkih neprijatelja našeg naroda.

A zašto, braćo, da mi to radimo jedan od drugoga? Što je kriv jedan Srbin seljak ili radnik — koji kroz čitav život radi i muči se, koji živi najgorim životom — jednom Hrvatu i muslimanu seljaku ili radniku, koji se isto tako pati kao i njegov brat Srbin seljak ili radnik?

Mi se danas borimo, prvo, protiv okupatora i njihovih slugu plaćenika i to za pravu slobodu cjelokupnog našeg naroda, a u bratskoj zajednici svih poštenih Srba, Hrvata i Muslimana.

Cilj je bio naših neprijatelja da nas zavade i da na toj krvavoj svađi postave svoju krvavu vlast, a naš je cilj obratan, tj. da se mi zbratimo i da jedan drugom pružimo bratsku ruku, jer je to jedini izlaz našega naroda da prestane da brat brata ubija i da mu pali kuću.

Vi znate, braćo Hrvati, da ne bi nikada došao na vlast zloglasni Pavelić i njegove ustaše, jer ga hrvatski narod ne bi nikada doveo na vlast, jer hrvatski narod nije ni sanjao da bi ikada došao na vlast jedan Pavelić za koga hrvatski narod nije bio. Taj zloglasni Pavelić govori danas u ime pok. Stjepana Radića i pok.

² Prevare

Starčevića, kao i mnogih drugih poštenih narodnih hrvatskih boraca. Pitamo mi vas, braćo Hrvati: bi li pok. Stjepan Radić i pok. Starčević radili i odobrili ovo što danas radi Pavelić i njegove krvave ustaše? Mi sigurno znamo da ne bi!

Pavelić i njegove krvave ustaše poubijali su na stotine hiljada nedužne braće Srba i popalili na desetke hiljada njihovih domova. U to krvavo kolo zaveli su i nepoštene Muslimane, koji odoše u krvave ustaše i koji isto tako ubijaju i pale. I ne treba se čuditi da je u prvom redu ustao srpski narod da se brani i da se odbrani od ovog zla koje mu nanesoše okupatori i krvave ustaše. Danas nisu ustali da se bore samo Srbi za svoje narodno oslobođenje, nego i poštenu Hrvati i Muslimani koji vide da ovo neće ići daleko.

Njemački fašizam i njegova gospoda, koja je uglavnom i kriva za ovo sve zlo, mislila je da će se ispuniti njezine težnje u porobljavanju cijeloga svijeta, ali se je u tome ljuto prevarila. Danas su ustali svi narodi Evrope, Amerike i Engleske da unište toga najvećeg neprijatelja čovječanstva. Na drugoj strani velika radničko-seljačka država, Sovjetski Savez, zadaje smrtonosne udarce njemačkoj fašističkoj armiji.

Slavna Crvena armija, radničko-seljačka vojska, uništila je za nepunih 5 mjeseci rata preko četiri i pol miliona njemačkih vojnika — što ubijenih, što zarobljenih, što nestalih. Potpuno je propao Hitlerov san, kad je kazao da će on za tri mjeseca uništiti Sovjetski Savez, bratski radni narod, slavnu Crvenu armiju i poštenu radni narod cijelog svijeta.

Draga braćo Hrvati, vi možete vidjeti iz ovoga pisma zašto se mi borimo, i da je naš glavni cilj da istjeramo okupatore iz naše zemlje, da pobijemo njihove sluge i da izmirimo i zbratimimo sve poštene radne Srbe, Hrvate i Muslimane i da stvorimo državu koja neće biti samo srpska, ni samo hrvatska, ni samo muslimanska, nego da stvorimo državu u kojoj će imati jednaka prava svaki pošten Hrvat, Srbin i musliman.

Mi želimo da nam na ovo pismo odgovorite i da li se slažete sa ovim o čemu smo vam pisali, a ako želite, možete bez ikakva straha da usmeno razgovarate sa nama preko ovih ljudi koji vam donesu pismo.

Uz bratski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Kazaz Muhamed

Komandir II partizanskog
odreda³
Narodne oslobodilačke vojske
M. Branković⁴

³ Partizanski odred koji je bio u sastavu Prve čete za Bosansku Krajinu. Vidi dok. br. 163 (tom IV, knj. 1) od 17 septembra 1941 godine.

⁴ Milan Branković

БР. 52

**ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДИРА ТРЕЋЕ БОЉАНИЋКЕ ЧЕТЕ ОД
11 НОВЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДАНТУ ОЗРЕНСКОГ НОП
ОДРЕДА О ЗАУЗИМАЊУ КАРАНОВЦА¹**

— Друже Тошо²!

Ја сам ноћас извршио напад на Карановац. Заробио сам 5 пушака. По заузећу запалили смо све зграде. Вељко³ ми је тражио помоћ, те сам јутрос у 8 сати кренуо за [Бос.] Петрово Село са 56 пушака.

Поздрав

11. XI. 1941

Тошо⁴

БР. 53

**НАРЕЂЕЊЕ ПАРТИЗАНСКЕ КОМАНДЕ МЈЕСТА У ПРАЧИ
ОД 14 НОВЕМБРА 1941 ГОД. О ОПТИЦАЈУ НОВЧАНИЦА¹**

КОМАНДА МЈЕСТА
Број: службено
14 новембра 1941 г.
у Прачи

НАРЕЂЕЊЕ

Од данас па све до даљњег наређења у промету ће се налазити све новчанице Српске народне банке и Народне банке Краљевине Југославије, као и новчанице које су у промету на

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису.

² Тодор Вујасиновић

³ Ратко Вокић-Вељко

⁴ Тодор Панић, командир Треће бољанићке чете и замјеник команданта Озренског НОП одреда, послје четничког пуча на Озрену живио илегално на територији Озрена са једном групом бораца и руководиоца одреда, који се нису помирили са четничком издајом. Један из ове групе, Јаћимовић Перо-Пеља, успоставивши везу преко своје жене са четницима, на њихов захтјев заклао је бријачем Тодора Панића, јуна 1942 године. Касније су четници и Јаћимовића убили.

¹ Редакција располаже усташким преписом документа.

територији хрватске државе и новчанице које је окупатор пустио у промет за време окупације. То јест, у промету ће се налазити хиљадарке, петстотинарке, стотинарке, педесетице, двобанке и десетице, затим куне и рајхсмарке, као и сав ситан новац без разлике.

Трговине, установе и приватници имају до даљнега примати горе назначени новац, а ко се огријеши о ово наређење биће најстрожије кажњен.

КОМАНДАНТ МЈЕСТА
Манојло Гарић

БР. 54

**УПУТСТВО ПОЛИТКОМЕСАРА ПРВЕ ПАРТИЗАНСКЕ ДРВАРСКО-ОШТРЕЉСКЕ ЧЕТЕ ОД 14 НОВЕМБРА 1941 ГОД.
ЗА ПОЛИТИЧКИ РАД У ВОДОВИМА**

ШТАБ I ПАРТИЗАНСКЕ ЧЕТЕ
ДРВАРСКО-ОШТРЕЉСКЕ
ПОЛИТКОМЕСАРИЈАТ

**СВИМА ПОЛИТОДГОВОРНИМ¹ ДРУГОВИМА У ВОДОВИМА
ОВЕ ЧЕТЕ**

ДА БИ НАША НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКА ВОЈСКА МОГЛА ДА ОДГОВАРА СВИМ СВОЈИМ ЗАДАЋАМА које се пред њу постављају, шаљемо следеће упуте свима политодговорним у водовима за њихов даљњи рад, јер на истима лежи сва одговорност у водовима.

Како је примијећено да се политички и културни рад у нашој Народно-ослободилачкој војсци није одвијао онако како би то требало и није био на довољној висини, што убудуће неће смјети у ником случају да се дешава. Да би политодговорни [могли] одговорити и рјешавати све задаће које се буду пред њих постављале, морају бити и политички дорасли.

1.) По тачки 5 упутстава Политкомесаријата I одреда од 7-X-1941 г.² изложен је значај наше штампе и потребе њеног организовања, читања и растурања. При Политкомесаријату

¹ Политички радници у водовима

² Види док. број 15 од 7 октобра 1941 године.

Штаба I одреда постоји Партизански обавјештајни биро-ПОБ чији је задатак да редовно издаје наше новине, радио-вијести, прогласе, летке и сл.

Наш досадашњи лист „Герилац“ називаће се „Партизан“ и биће гласило нашег I одреда и Народно-ослободилачког покрета. Промјена имена нашег листа учињена је потребом да се сви народно-ослободилачки одреди у Југославији, који стоје под командом Главног штаба Народноослободилачких партизанских одреда у Југославији³, називају јединственим именом, како би се избјегли евентуални неспоразуми и нејасноће.

2.) Политодговорни другови у водовима су дужни да правилно извршују подјелу како „Партизана“ тако и осталог пропагандистичког материјала међу борцима и становништвом, гдје се то може растурати; исто тако мора да се организује колективно читање, тумачење и објашњавање. Сав пропагандистички материјал који стиже политодговорнима појединих водова треба у првом реду да служи политичком васпитању и изграђивању кадра наших партизана, како би могли правилно да схвате њен развој⁴ и њене перспективе, и најзад били способни да сваки без разлике, гдје год се нађе, може правилно објашњавати наше циљеве и тако припомоћи општој мобилизацији народа за оружани отпор против фашистичких окупатора и њихових плаћеника. При нашим разговорима у којима објашњавамо народу циљеве наше борбе, потребно је дијелити народу и наш пропагандистички материјал.

Приликом читања наших листова и осталог пропагандистичког материјала настојати да се по истом развија дискусија, како би се рад одвијао што јасније.

3.) Политодговорни треба да редовно и неуморно тумаче политичке ситуације, како унутарње тако и вањске. Јер тумачењем полит. ситуације, која се одвија у наш прилог, подижемо вјеру, морал и борбеност, а уједно на тај се начин наши партизани оспособљавају за задатке који се сутра пред њих постављају. Даље, политодговорни морају неуморно тумачити, како борцима тако и становништву, о поновној окупацији наших ослобођених крајева од стране Талијана, објашњавати да се мора повести најенергичнија борба против њих, и то на партизански начин. Једно је јасно: никаквог компромиса ни пријатељства не може бити према нашим највећим непријатељима. Објашњавати да се борба против окупатора мора најодлучније повести.

4.) Партизани се морају духовно повезати са позадином, СА СРЕДИНОМ ОД КОЈЕ ЖИВЕ И ЗА ЧИЈУ СЕ СТВАР

³ Врховни штаб НОП одреда Југославије.

⁴ Развој Народноослободилачке борбе.

БОРЕ, тако да позадина осјећа партизанае као своје најбоље заштитнике, као своју рођену војску, јер ће само тако моћи да успјешно развију општу народну борбу, да покрену најшире слојеве народа на оружани устанак.

5.) Задатак је политодговорних да линију [наше борбе] повежу са партизанским редовима (водовима), СА ТИМ ЈЕ-ЗГРОМ НАРОДНОГ ОТПОРА, те да тако наоружају наше партизанае и народ најснажнијим нашим оружјем: ЈАСНОМ СВИ-ЈЕШЋУ О КОНАЧНИМ НАШИМ ЦИЉЕВИМА и нашим непосредним задаћама. Наша највећа побједа биће ако успијемо читав народ мобилизирати око линије Народно-ослободилачког покрета, у борбу против окупатора. А највећа одговорност за спровођење ове задаће лежи на нашим одредима (водовима), а посебно на политодговорнима. Такођер је важно да политодговорни организују растурање нашег пропагандистичког материјала непријатељској војсци и позадини. Исти су дужни да организују прикупљање и редовно слање [извјештаја] о свему што интересује њихове водове и села и што се на њиховим секторима борбе догађа.

6.) Нарочито се ставља у дужност политодговорнима да свагдје гдје год им прилике дозволе, приликом проласка кроз села, што тјешње повезују партизанске водове са становништвом, да свагдје гдје је могуће доћи одржавају конференције, културне вечери и оснивају народно-ослободилачке одборе, што је од велике важности.

7.) Такођер се скреће пажња на „ЗАДАЋЕ ПАРТИЗАН-СКИХ ВОДОВА“. На политодговорнима лежи не само то да упознавају борце и становништво са тим задаћама, него и то да се те задаће спроводе у дјело. Само на тај начин наша Народно-ослободилачка борба развијаће се на оним темељним условима који су једина гаранција сигурне побједе. На то ће се строго пазити и водиће се контрола над политодговорнима, јер сваки борац мора бити упознат са линијом Народно-ослободилачке борбе и са основним тезама са којима се мора срасти сваки партизан, како би их могао спроводити у дјело.

8.) Гдје још није извршено полагање заклетве, нека се то одмах учини. Прије полагања заклетва мора бити протумачена борцима и полагање извршити у присуству становништва. Дужност је свакога партизана да зна заклетву напамет.

9.) Напосе истичемо потребу да политодговорни, у сарадњи читавог свог вода, напишу кратку историју свог вода: како се је стварао, кроз какве су све патње морали проћи, села и насеља из којих се регрутовао, какве су све борбе до сада извршили, какве су успјехе и неуспјехе имали; о нашим херојима треба казати неколико ријечи, али само тачно. о њиховој про-

шлости и садањем животу; напосе скупљати и слати исцрпне податке о усташким и окупаторским зvjерствима и зулумима, како би то све могло бити обављено.

10.) Политодговорни свих водова треба да поднесу извјештаје о сљедећем: а) који пропагандни материјал све недостаје; б) како водови стоје са исхраном, на који се начин врши исхрана, шта све има спремљено за зимницу; ц) како водови стоје са одјећом и обућом, постоји ли могућност властитог снабдијевања, како и колико и на који начин; да ли се ступило у контакт са селима, да ли су основани народно-ослободилачки одбори (на којем су подручју и који су људи бирани у појединим селима-секторима) и да ли раде у циљу снабдијевања водова, у прикупљању одјеће и обуће, као и хране.

11.) Како о читавом осталом своме раду, тако и посебно о овом у вези са штампом, моралним стањем у водовима (и међу становништвом), дужан је сваки политодговорни појединих водова подносити редовне извјештаје преко политкомесара ове чете Политкомесаријату Штаба I одреда.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

14. XI. 1941 г.
Негдје у шуми

Политкомесар
И. Матерић

БР. 55

**ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДАНТА УДАРНОГ БАТАЉОНА ОЗРЕН-
СКОГ НОП ОДРЕДА ОД 15 НОВЕМБРА 1941 ГОД. КОМАН-
ДАНТУ ОДРЕДА О БОРБАМА КОД МИЛИНА СЕЛА**

[Бос.] Петрово Село, 15 нов. 1941 г.
Положај

Драги друже Тошо,¹

Прилажем ти писмо добијено вечерас у 9 часова од Пера Докића. Затекао сам се на положају код стража изнад Петрова Села. Подаци о непријатељу: једна или двије сатније хрватске војске и једна сатнија усташа; такође мобилисани муслимани [из села] Турија, Деветак, Пурачић, Дубоштица; један бацач и два-три тешка митраљеза са неколико пушкомитраљеза. Пра-

¹ Тодор Вујасиновић

вац напада: Милино Село — Пањик, и можда даље. Први је напад одбијен, али је муниција прилично истрошена. Пошаљите хитно муниције по доносиоцу, [и он] одмах да иде натраг. Мислим да је безувјетно потребно вршити мобилизацију цјелокупног Ударног батаљона да сви који су били на Лупоглаву у Летећем одреду хитно буду упућени правац манастир Озрен. Сутра до подне да стигну. Ако се икако може, пошаљи курире — један Божи Спасојевићу² и један Цвијетину³ — да пошаљу одмах на положај оне који су били у Летећем одреду, правац Озрен, одакле ћу их формирати и поћи у помоћ на Милино Село. Ако се одмах пошаљу курири Другој и Трећој чети, надам се да ћу до подне или најдаље до 2 сата имати приличан број људи на расположењу. Шаљем курира у Бољанић Тодору Панићу да упуту он све што су били у Летећем одреду, и мислим то је довољно са одбраном у случају јачег напада.

Муницију пошаљите одмах!

Другарски поздрав:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Кдант Ударног батаљона

О паљевини села Деветак, Турија нема ништа; запаљен је само пласт сијена. Ипак, за ову концентрацију, има грешака на страни водова овог положаја; али, док се непријатељ не разјури, не можемо водити истрагу. Настојаћу свим снагама да се такве ствари више не десе.

Милош⁴

² Погинуо 1 септембра 1942 год. у борби против Нјемаца код Горње Пакленице.

³ Цвијетин Тодић, касније злогласни четник, убијен 1946 године.

⁴ Милош Поповић, погинуо у Петој непријатељској офанзиви, маја 1943 године.

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ КРАЈИШКОГ НОП ОДРЕДА
ОД НОВЕМБРА 1941 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА
ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ О БРОЈНОМ СТАЊУ, НАОРУ-
ЖАЊУ И СЕКТОРИМА ДЕЈСТВА ЧЕТА**

II КРАЈИШКИ
НОП ОДРЕД

**ИЗВЈЕШТАЈ
ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИ-
ЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ**

I чета (Приједорска):

Људи 115, пушака 85, 1 пушко-
митраљез, бомби 20 комада, ме-
така 4500.

II чета (Дубичка):

Људи 120, пушака 80, 1 пушко-
митраљез, бомби 15 комада, ме-
така 5000.

III чета (Новско-љешњанска):

Људи 170, пушака 125, 1 тешки
митраљез, 1 п. митраљез, бомби
40 комада, метака 7.000.

IV чета (Костајничка):

Људи 95, пушака 75, 1 п. митра-
љез, бомби 25 комада, 4.500 ме-
така.

V чета (Градишко-омарска):

Људи 110, пушака 95, 1 п. митра-
љез, бомби 10 комада, метака
10.000.

VI чета (Моштаничка):

Људи 60, пушака 50, бомби 5 ко-
мада, метака 2.000.

VII чета (Сјевернобањалучка):

Људи 80, пушака 70.
Потпале
под Штаб
III одр.

VIII чета (Прњаворска):

Људи 300, пушака 270.
сагласно
оба штаба

Према томе, укупно, без ове двије posljedње чете, Одред има: 510 пушака (војничких), 5 пушкомитраљеза, 1 тешки митраљез, 115 бомби, 35.000 метака.

Свака чета има свој штаб, болничко одјељење (један болничар, два носиоца рањеника — по воду), пионирско одјељење (једна десетина — до једног вода) и комору.

I чета: Дјелује на теренима Приједорског среза, контролише села и цесту Приједор—Дубица и Приједор—Бања Лука. Блокира град Приједор са југоисточне стране.

У плану је ометање жељезничког саобраћаја Приједор—Бања Лука, Приједор—Б. Нови.

Промета на цести Приједор—Дубица нема. На цести су порушени сви мостови и цеста прекопана. Учествоје у свим заједничким акцијама већег обима.

II чета: Дјелује на теренима Дубичког среза, која заједно са VI четом контролише и чува цијели срез. У читавом срезу налазе се непријатељске снаге у граду Дубици и Драксенићу, на раскршћу Дубица—Градишка—Јасеновац. Драксенић је једанпут разоружан и спаљена касарна, а други пут се је непријатељ са већим снагама утврдио у кућама и напад није успио. Контролише цесту Дубица—Приједор и Дубица—Костајница, такођер врши нападе на цесту Дубица—Градишка. Извршена је потпуна блокада града Бос. Дубица. У плану је ликвидирање непријатељских упоришта у Драксенићу и напад на Дубицу. Сарадња са Моштаничком (V) четом, учествовања у свим заједничким акцијама већег стила.

III чета (Новско-љешњанска): Дјелује на једном дијелу срезова Нови, Добрљин и Босанска Костајница. Контролише цесту Добрљин—Бос. Костајница и Приједор—Бос. Нови. Напада и пругу Приједор—Волиња (Грдановац). Блокира Љешњане, Нови, Добрљин, Благај и Сводну. У плану је ликвидација непријатељских упоришта Љешњани—Сводна, Благај, Добрљин и напад на Нови. У сарадњи са осталим четама уништен је рудник Љешњани, прометна раскрсница Сводна, а заједно са IV четом извршен је задњи напад 15. XI на пругу код станице Брезичани, срушена два бетонска моста у дужини од 10—15 метара и искидана пруга у дужини од 150 метара. Сарадња са осталим четама у већим акцијама. Помањкање динамита онемогућава чешће и јаче нападање пруге Приједор — Волиња.

IV чета (Костајничка): Дјелује на теренима Костајничког и Дубичког среза све до Уне. Контролише цесту Бос. Дубица—Костајница—Добрљин. Блокира Бос. Костајницу. Сарађује у свим правцима¹ већег стила са осталим четама, а нарочито са III четом. У плану је напад на Бос. Костајницу и сарадња са одредима преко Уне.

V чета (Градишка): Дјелује на теренима Градишког и једног дијела Приједорског среза. Контролише и напада цесту и пругу Приједор—Бања Лука и цесту Подградци—Турјак. Заједно са осталим четама разоружала непријатељско упориште у Подградцима и спалила индустриско предузеће и нанијела непријатељу штету у износу око једну милијарду и двјеста милијуна куна. Предузеће је радило искључиво за Њемачку. План је: ликвидација непријатељског упоришта у Турјаку и Подградцима, а у заједници са VI четом — ликвидација жандармериске касарне и војске у Орахову и спуштање на цесту Бања Лука—Бос. Градишка и сарадња са четама VI батаљона III одреда, као и на железничкој прузи Бања Лука — Приједор у сарадњи са четама V батаљона III одреда.

VI чета (Моштаничка): Ново формирана, дјелује на теренима једног дијела Градишког и Дубичког среза. Напада на цесту Градишка—Дубица и Градишка—Подградци. Блокира Подградце и Градишку заједно са V четом, а са Другом четом Дубицу. У плану је чишћење терена према Градишци и напад на Подградце и, Орахово и Турјак и акције на цести Бос. Градишка—Бања Лука.

VII чета (Црни Врх) и VIII чета (Прњаворска) припала је по новом распореду III одреду из разлога војно-географских. У плану је скоро формирање још Добрљинске чете за напад на пругу Добрљин—Нови и Сјевернобањалучке у Бањалучкој Козари за нападе на цесту Бања Лука—Бос. Градишка.

Све чете држе чврсто директну везу са Штабом одреда, а према потреби у плану је формирање 2 штаба батаљона.

Борбени квалитет људства је добар, што свједоче акције [на] Љешљане, Сводну, Драксенић, Подградце и Брезичане и многи напади на пругу. Сви борци се осјећају партизанима и носе прописне партизанске знакове и у борби се понашају партизански, познају разлику између четника и партизана. Осим пар појединаца (Четврта чета), четника нема и став према њима је исправан, иако су крајеви око Сводне, Добрљина и Костајнице много страдали од усташа и муслиманског цивилног становништва.

¹ Нападима

Командни кадар у четама је у чврстим партизанским рукама, јер су свјесни партизани били први организатори устанка и руководили и руководе и даље њима у овим крајевима.

Чете су средње одјевене и у 85% [борци су] војнички одјевени. Обућа је доста трошна, али се врши поправка у четама од заплијењене коже, као и од заробљених каишева из творница.

Резерве хране састоје се из пшенице, ражи, кукуруза, граха, кромпира, купуса и могу бити пет до шест мјесеци за све чете. Ова храна смјештена [је] у добре и сигурне магацине, у подземне и надземне, и трапове. Меса суhog нема велике резерве, али има живе стоке. Жита има око 4 вагона. Исхрана чета је врло добра. Постоје четне пекаре, а казани су војнички. Резерве су скупљене у четне магацине. Жито за резервну храну добивено је од сељака преко народно-ослободилачких одбора, а нешто заплијењено од непријатеља. Постоји могућност спремања и добивања кукуруза, о чему ће се побринути команда овога одреда. Од почетка борби било је око 30 мртвих и исто толики број рањених. Постоји одредски лекар, а рањеници су привремено смјештени у ослобођеним селима и концентрисани у пар кућа ради лакше његе. На лијечењу сада има 12 рањеника. Послије акције у Подградцима добро се стоји са завојним материјалом, док са газом и осталим лијековима оскудјевамо. Сестара такођер нема.

Финансиско стање Одреда прилично је слабо, а за подмирење потреба требало би око 50 до 100 хиљада куна. Досада је примљено редовним путем 50.000 дин., а заплијењено и заробљено око 40.000 куна. Већином је утрошено за разне потребе чета, а највише за дуван, со, батерије, ексер, обућу, одјећу итд. Сви партизани положили су свечано партизанску заклетву. Социјални састав партизана је 60% сељака, 30% радника и 10% интелектуалаца и намјештеника. У свим селима ради се на организовању позадинских ненаоружаних чета. Досада има осам чета са око 400 људи.

У свим ослобођеним селима имају² народно-ослободилачки одбори а у неослобођеним повјереници. Одбора има око 50.

Све чете спремне су да се боре против свих окупатора, издајица и непријатеља народне слободе, па према томе и против издајица из четничких редова.

3

² Постоје

³ Крај документа није очуван.

**OTVORENO PISMO GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA ZA
BOSNU I HERCEGOVINU OD NOVEMBRA 1941 GOD. ZAVEDE-
NIM ČETNICIMA O IZDAJNIČKOM RADU MAJORA DANGIĆA¹**

OTVORENO PISMO

**SVIM POŠTENIM I RODOLJUBIVIM ČETNICIMA BOSNE I
HERCEGOVINE**

Draga braćo i drugovi po borbi!

16 novembra 1941 godine održana je u Vlasenici skupština predstavnika naroda sa oslobođene teritorije Istočne Bosne, kao i boraca sa svih naših frontova. Cilj te skupštine b'io je da se utvrdi u čemu se sastoje nesuglasice između Štaba bosanskih četnika i Glavnog štaba narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda za Bosnu i Hercegovinu. Želja i namera partizanskog štaba bila je da se ostvari tesna i iskrena saradnja između četnika i partizana, kako u borbi na frontu tako i u pozadini, koju bi trebalo organizovati tako da služi jednom jedinom cilju: P O B E D I.

Međutim, na skupštini nije moglo doći do željenog sporazuma.

A zašto? Zato što ga neće major Dangić, koji se nikako ne može da pomiri s time da su došla vremena kada narod treba da odlučuje o svojoj sudbini. Major Dangić već sada uvodi na oslobođenoj teritoriji omrznuće žandarme, koji su u bivšoj Jugoslaviji progonili narod. On svuda namešta svoje ljude preko kojih želi da sprovodi sve ono što su radila gospoda u Jugoslaviji, ona ista gospoda koja su nas izdala u aprilu ove godine. Major Dangić hteo bi da ustankom rukovode gospoda, jer on narod smatra maloletnikom sa kojim može svako raditi šta hoće. Zato on toliko mrzi i goni partizane, koji su se uvek borili za narod i njegova prava.

To je prvi razlog. Drugi razlog je ovaj: major Dangić želi da našu Narodno-oslobodilačku borbu pretvori u rat Srba protiv muslimana. Mi partizani smatramo da su za zlo koje je učinjeno Srbima u takozvanoj državi Hrvatskoj krive ustaše i njihovi nemački i italijanski gospodari. Oni će za svoj zločinački posao skupo platiti, jer je naša parola: SMRT ZA SMRT, KRV ZA KRV. Ali mi isto tako smatramo da miran, trudbenički muslimanski svet nije kriv za zločine koje su počinile ustaše i da Narodno-oslobodilačka vojska treba i mora da ga uzme u zaštitu od progona i ubijanja.

¹ Redakcija raspolaže primjerkom pisma umnoženim na pisaćoj mašini. Pismo je pisano oko 20 novembra 1941 godine.

Gospodin Dangić viče: SRBI, NA OKUP RADI OSVETNIČKOG RATA! Svi vi dobro znate da i među Srbima ima neljudi, ima kukolja, onih lopuža i nitkova koji su nas godinama gonili i pljačkali, koji su nas kao petokolonaši izdali. Mi, partizani, smatramo takove Srbe narodnim neprijateljima i ne želimo da se borimo za njihove interese. Mi takove Srbe ne pozivamo u borbu, jer znamo da su to kukavice i izdajice, koji bi gledali da od naše borbe nešto ušćare ili da nas izdaju. Mi pozivamo pod našu zastavu sve poštene ljude, i Srbe, i muslimane, i Hrvate, koji su spremni da se bore protiv okupatora i naših izroda — zvali se oni Pavelić ili Nedić, Pećanac ili Draža Mihajlović.

Dalje, mi želimo da se u pozadini stvore narodni odbori koji bi vršili i svu građansku vlast, kojima bi se svi pokoravali i tako stali nakraj pljački, krađa i samovlašću. Gospodin Dangić ne želi takve narodne odbore, jer se boji naroda. On se boji da se narodu takovi odbori ne bi dopali, jer bi ga posle rata bilo teško ugurati u onaj isti jaram pod kojim je i u Jugoslaviji stenjao.

Eto, braćo četnici, to su glavni razlozi zbog kojih major Dangić neće sporazum s partizanima, čiji su pretstavnici videli njegove namere i otvoreno mu rekli da se tako raditi ne može. Sada major Dangić baca drvlje i kamenje na partizane, širi o njima razne laži i klevete. Mi na te laži i klevete možemo reći samo ovo: SVE ŠTO SMO DOSADA RADILI, RADILI SMO ZA NAROD, ZA RAJU I SIROTINJU, PA I DANAS SA ORUŽJEM U RUCI BORIMO SE ZA NJENO PRAVO I SVOJ GOSPODI VELIMO DA GA NEĆEMO PUSTITI IZ RUKU DOK TO PRAVO NE BUDE IZVOJEVANO.

Sve poštene i rodoljubive četnike smatramo svojom braćom po borbi, s njima zajedno borćemo se protiv okupatora i njihovih slugu do poslednjeg daha.

GLAVNI ŠTAB NARODNO-OSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH
ODREDA ZA BOSNU I HERCEGOVINU

5

O T V O R E N O P I S M O,

svim poštenim i rodoljubivim četnicima Bosne i Hercegovine
Draga braćo i drugovi po borbi.

16. novembra 1941. godine održana je u Vlasenici skupština predstavnika naroda sa oslobođene teritorije Istočne Bosne, kao i boraca sa svih naših frontova. Cilj te skupštine bio je da se utvrdi u čemu se sastoje nesuglasice između Štaba Bosanskih Četnika i Glavnog Štaba narodno-oslobodilačkih partizanskih odreda za Bosnu i Hercegovinu. Želja i namjera partizanskog štaba bila je da se ostvari teona i iskrena saradnja između četnika i partizana kako u borbi na frontu, tako i u pozadini koju bi trebalo organizovati tako da služi jednom jedinom cilju: P O B E D I.

Međutim na skupštini nije moglo doći do željenog sporazuma. A zašto? Zato što ga neće major Dangić, koji se nikako ne može da pomiri stime da su došla vremena kada narod treba da odlučuje o svojoj sudbini. Major Dangić već sada uvodi na oslobođenoj teritoriji omrznete žandare, kojima su u bivšoj Jugoslaviji progonili narod. On svuda namešta svoje ljude preko kojih želi da sprovodi sve ono što su radila gospoda u Jugoslaviji ona ista gospoda koja su nas izdala u aprilu ove godine. Major Dangić hteo bi da ustankom rukovode gospoda, jer on narod smatra maloletnikom sa kojim može svako raditi šta hoće. Zato on toliko mrzi i goni partizane koji su se uvek borili za narod i njegova prava.

To je prvi razlog. Drugi razlog je ovaj: Major Dangić želi da našu narodno-oslobodilačku borbu pretvori u rat Srba protiv muslimana. Mi partizani smatramo da su za zlo, koje je učinjeno Srbima, i tako zvanoj državi Hrvatskoj, krive ustaše i njihovi nemački i italijanski gospodari. Oni će za svoj zločinački posao skupo platiti, jer je naša parola: SMRT ZA SMRT, KRV ZA KRV. Ali mi isto tako smatramo da miran, trudbenički muslimanski svet nije kriv za zločine, koje su počinile ustaše i da narodno-oslobodilačka vojska treba i mora da ga uzme u zaštitu od progona i ubijanja.

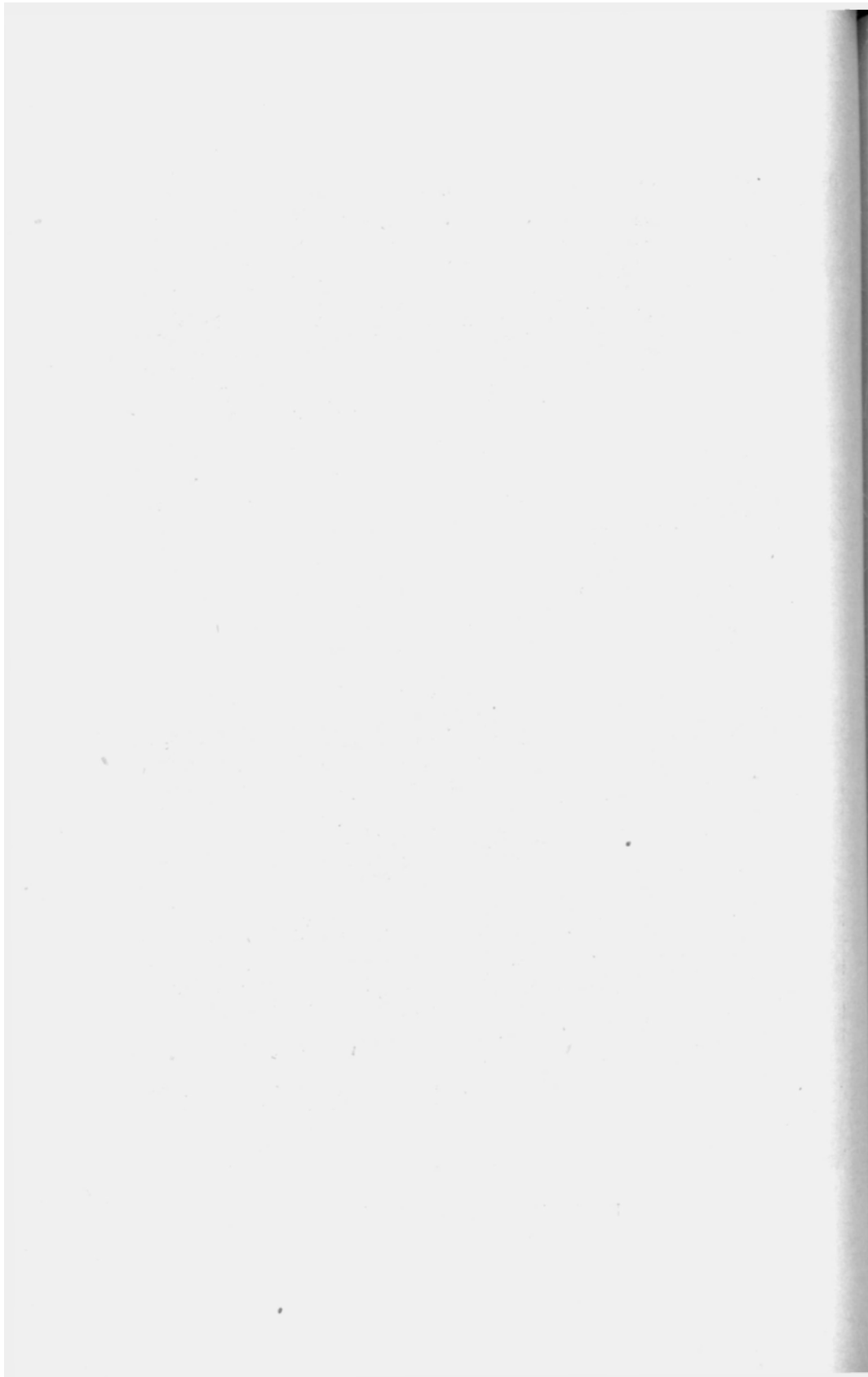
Gospodin Dangić više: SRBI NA SKUP, RADI OSVETNIČKOG RATA. Svi vi dobro znate, da i među Srbima ima neljudi, ima kukolja, onih lopuža i nitkova, koji su nas godinama gonili i plackali, koji su nas kao petokolonaši izdali. Mi, partizani, smatramo takove Srbe narodnim neprijateljima i ne želimo, da se borimo za njihove interese. Mi takove Srbe ne pozivamo u borbu, jer znamo da su to kukavice i izdajice, koji bi gledali da od naše borbe nešto ušićare ili da nacišdaju. Mi pozivamo pod našu zastavu sve poštene ljude, i Srbe, i muslimane i Hrvate, koji su spremni da se bore protiv okupatora i naših izroda, svali se oni Pavelić ili Nedić, Pećanac ili braće Mihajlović.

Dalje mi želimo, da se u pozadini stvore narodni odbori koji bi vršili svu građansku vlast, kojima bi se svi pokoravali i tako stali na kraj pljački, krađi i samovlašću. Gospodin Dangić ne želi takve narodne odbore, jer se boji naroda. On se boji da se narodu takovi odbori ne bi dopali jer bi ga posle rata bilo teško ugurati u onaj isti jaram pod kojim je i u Jugoslaviji stenjao.

Eto, braćo četnici, to su glavni razlozi zbog kojih major Dangić neće sporazum s partizanima, čiji su predstavnici vidili njegove namere i otvoreno mu rekli, da se tako raditi ne može. Sada major Dangić baca drvlje i kamenje na partizane, širi o njima razne laži i klevete. I na te laži i klevete možemo reći samo ovo: SVE TO SMO DO SADA RADILI, RADILI SMO ZA NAROD, ZA RAJU I SIROTINJU, PA I DANAS SA ORUŽJEM U RUCI BORIMO SE ZA NJEGO PRAVO I SVOJ GOSPODI VELIMO, DA GA NEĆEMO PUSTITI IZ RUKU DOK TO PRAVO NE BUD IZVOJEVANO.

Sve poštene i rodoljubive četnike smatramo svojom braćom po borbi, s njima zajedno borice se protiv okupatora i njihovih sluga do posljednjeg daha.

GLAVNI ŠTAB NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH
ODREDA ZA BOSNU I HERCEGOVINU.

PISMO GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA ZA BOSNU I HERCEGOVINU OD NOVEMBRA 1941 GOD. PARTIZANSKIM JEDINICAMA POVODOM SASTANKA PRETSTAVNIKA NARODA U VLASENICI¹

SVIMA NARODNO-OSLOBODILAČKIM PARTIZANSKIM ODREDIMA BOSNE I HERCEGOVINE

Drugovi partizani,

16 i 17-og novembra ove godine održan je u Vlasenici sastanak pretstavnika naroda sa oslobođene teritorije Istočne Bosne i boraca sa toga fronta. Taj je sastanak sazvan na prijedlog pretstavnika našeg štaba, koji su htjeli da pred licem pretstavnika naroda i boraca iznesu sve one stvari koje su u posljednje vrijeme ometale pravu saradnju sa pretstavicima bosanskih četnika. Vi znate da je početkom oktobra ove godine napravljen sporazum između bosanskih partizana i četnika. Po tome sporazumu stvoren je zajednički Operativni štab i predviđeno je zajedničko organizovanje pozadine. Taj je sporazum oduševljeno pozdravljen od svih partizana i rodoljubivih, poštenih četnika, jer je značio po svome slovu porast naše snage na frontu i ujedinjavanje naših snaga i prilika u pozadini.

Međutim, dok su pretstavnici partizana prišli tome sporazumu i latili se posla oko njegovog sprovođenja u život, tako nijesu postupili neki pretstavnici vojnog četništva, u prvom redu major Jezdimir Dangić, koji je potpisao taj sporazum. Major Dangić nije mislio kako će se tim pojačati borba protiv svih neprijatelja našega naroda: njemačkih i talijanskih okupatora i ustaških bandita, već o tome kako će pomoću njega lakše progutati partizane. Njemu i njegovim poslušnicima bilo je važnije od borbe protiv neprijatelja da povedu podmuklu borbu protiv partizana. Počela je ta borba na taj način kako su je vodili svi bivši režimi u staroj zlosrećnoj Jugoslaviji: lažima i klevetama. »Partizani su protiv Boga i slave, parastosa i krštenja« — počeli su da pune uši našim čestitim borcima ti neiskreni »naši prijatelji«. To su iste one laži i klevete koje danas u Srbiji šire petokolonaši protiv naših srbijanskih drugova koji već pet mjeseci vode junačku borbu protiv nadmoćnog i svirepog neprijatelja. Dalje, ti isti ljudi, mjesto da sa partizanima pristupe organizovanju zajedničke poštene, narodne vlasti, donosili su u svako oslobođeno selo i mjesto nered, pljačku i samovlast. Sve je to bilo

¹ Redakcija raspolaže primjerkom pisma umnoženim na šapirografu, koje je napisano oko 20 novembra 1941 god. i upućeno svim partizanskim odredima u Bosni i Hercegovini.

štetno po našu oslobodilačku borbu, jer bez organizovane pozadine trpi front, borci su sa pravom nezadovoljni i njihov moral pada.

Zatim, pretstavnici partizana opazili su ubrzo da se major Dangić boji borbe sa njemačko-italijanskom okupatorskom vojskom, čak je mislio da se sa njima mogu praviti i nekakvi sporazumi. To ga je gonilo da našoj oslobodilačkoj borbi dade karakter borbe isključivo protiv muslimana i Hrvata, trpajući tako u jedan koš poštene muslimane i Hrvate sa ustaškim banditima. Takova politika bila bi prava nesreća za Bosnu i Hercegovinu, jer bi to značilo produbljivanje jaza između već zakrvavljene braće, sve to za račun njemačkih i italijanskih osvajača. Kako može dobar, pošten, dalekovidan Srbin praviti sporazum sa njemačkim ili talijanskim okupatorima — koji su razbili Jugoslaviju i prokrčili put ustašama — protiv svih muslimana i Hrvata bez razlike? Zar to ne bi značilo primiti na sebe istu ulogu koju je na sebe primio Pavelić — tobože u ime Hrvata? Zar to ne bi značilo upregnuti srpski narod u kola Hitlera i Musolinija, baš u vrijeme kad na svim bojištima Sovjetski Savez i Engleska vode borbu protiv njih i u njima vide glavnog svog, a dakle i našeg neprijatelja? Dok bratski ruski narod lije krv u borbi protiv Hitlerovih bandi, dotle [je] Srbin Dangić, koji se ubi dokazujući kako je borba koju on vodi — srpska borba, zanosí mišlju da od Nijemaca može iskamčiti da postane nekakav komandant Bosne. Takva misao može se roditi u glavi čovjeka koji politički ne vidi dalje od nosa, ili izdajnika pravih i trajnih interesa srpskog naroda, kome bez pobjede Sovjetskog Saveza nema ni slobode ni budućnosti.

Razumije se da pretstavnici partizana nisu dugo mogli trpjeti takvo stanje, jer bi to značilo pravu izdaju narodne borbe. Njima je borba koju danas vodi narod protiv fašističkog okupatora i domaćih izdajnika ustaša, petokolonaša i drugih sitnih gadova — sveta i velika stvar da bi mirne savjesti mogli gledati kako se u tu borbu upetljali radi svojih naročitih interesa [razni protivnarodni elementi]. Kakvi su to interesi?

Sva ta gospoda koja se kupe oko majora Dangića, a i on sam, žele da iz narodne borbe u našoj zemlji otvore vrata vladi koja sjedi u Londonu i da je nametnu narodu bez njegova pitanja.

Sva ta gospoda kojima je Bosnu usrećio pukovnik Draža Mihajlović žele da se vrati ono stanje kakvo je bilo u Jugoslaviji prije njenog sloma.

Sva ta gospoda misle da je narod maloljetnik kojim se može vladati pomoću žandara, policije i batina.

Kada to ne bi bilo tako, zašto je onda major Dangić doveo tolike žandare iz Srbije u Bosnu i poslao ih u sve općine i srezove u Bosni? Zašto se on toliko boji pravih organa narodne vlasti, narodnih odbora? Čak i tamo gdje oni postoje, on ih nastoji da pre-

tvori u vlast na papiru, a stvarna vlast ostaje i dalje u rukama oficira i žandara.

Pretstavnici partizana u zajedničkom Operativnom štabu prozreli su tu potajnu namjeru majora Dangića i htjeli su to na sastanku narodnih predstavnika da izlože. Oni su to i učinili, izjavivši da sa takvim narodnim predstavnikom neće da sarađuju u istom štabu i da snose odgovornost pred narodom i istorijom za tu saradnju. Pretstavnici partizana ne žele da sarađuju sa ljudima kojima nije glavni cilj borba protiv neprijatelja, sa ljudima koji pokorno slušaju Dražu Mihajlovića koji je u Srbiji izazvao bratoubilačku borbu. Oni neće da sarađuju sa ljudima koji misle da se čitava današnja naša borba, koja traži od nas ogromne žrtve, vodi samo zato da bi izvjesna gospoda opet zajašila narodu na grbaču. Kad je majoru Dangiću bilo jasno da mi s njima i oficirskom gospodom ne želimo nikakvu saradnju, on je na brzu ruku sklopio nekakvu privremenu upravu Istočne Bosne. U njoj sjedi i nekoliko dobronamjernih ljudi, ali glavni čovjek u njoj — to je major Dangić, koji će i dalje, pored svih svojih obećanja, da vodi svoju politiku. Mi nikakvu upravu, pa ni privremenu, ne priznajemo koja se bira na takav način kao što je izabrana ova. Hoćemo da pravi predstavnici naroda, izabrani na skupštini radnika, seljaka, vojnika i poštene inteligencije, biraju one koji će danas voditi borbu za slobodu i bolji život nego što je bio onaj u bivšoj Jugoslaviji.

Mi, partizani Bosne i Hercegovine, zajedno sa partizanima svih zemalja Jugoslavije, uzeli smo oružje u ruke da se borimo protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu — pa ma kako se oni zvali: Pavelić, Nedić, Pećanac ili Draža Mihajlović. Kad njih iščistimo iz naše zemlje, mi nećemo ostaviti oružje sve dotle dok ne izvojujemo bolji život za sve trudbenike bez razlike. Mi želimo da našu zemlju oslobodimo i izmirimo, da u njoj, osiguramo svakom poštenom čovjeku — bez razlike narodnosti i vjere — tri velike stvari za koje [se] danas liju potoci krvi — a to su: hljeb, mir i sloboda.

GLAVNI ŠTAB
NOP ODREDA ZA B. i H.

(Ovo pismo treba da svi politički komesari pročitaju pred četama i poslije toga povedu diskusiju, tako da svim borcima bude jasno u čemu je suština našeg sukoba sa majorom Dangićem.)

BR. 59

PISMO KOMANDANTA MAJEVIČKOG ODREDA OD 23 NOVEMBRA 1941 GOD. ŠTABU OZRENSKOG ODREDA O POTREBI USPOSTAVLJANJA MEĐUSOBNE VEZE¹

ŠTABU OZRENSKOG NOP ODREDA

Položaj

Naši kuriri dospjeli su do onog katol[ičkog] sela². Javili su vama redovnom vezom da vas tražimo. Mi smatramo da je veza preko Gračanice za nas nezgodna. Trebate nastojati da vi pronađete vezu preko koje bi naši kuriri mogli dolaziti do vas direktno, i to najkraći put, jer veza između vas i nas — za nas je vrlo važna i neophodna. Vi javite do 5. XII. o. g. način veze između vas i nas. Na taj dan (to je petak) naš će kurir biti u onom katol. selu. Možete i vi doći, a možete poslati pismo. Uzgred vam javljamo da će naši kuriri biti u tom kat. selu i 28 o.mj. (petak). Ako stignete, povežite se s njima.

Saljemo ovo pismo Brki³ iz Tuzle. Prijeki sud⁴ (obaviješteni smo danas) otišao je gračaničkom cestom za Brčko. Vi ste takav prijeki sud trebali da čekate. Tako smo obaviješteni.

23/XI 41

Pozdrav
Stjepan Josić⁵

¹ Original dokumenta je u rukopisu.

² Katolička Špionica

³ Stevo Vranić

⁴ Ustaški prijeki sud

⁵ Ivan Marković — Irac, narodni heroj, poginuo na Majevici 20 februara 1942 god. u borbi protiv četnika.

БР. 60

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА КАЛИНОВИЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД
23 НОВЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИРУ ЈАХОРИНСКЕ ЧЕТЕ
ЗА УПУЋИВАЊЕ ЉУДСТВА У ЦРНУ РИЈЕКУ**

ШТАБ
КАЛИНОВИЧКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Број сл.
Дне 23 новембра 1941 г.

КОМАНДИРУ ЈАХОРИНСКЕ ЧЕТЕ

Сво људство које је родом од Јабукe, као и од Фочанског среза, одмах упутити у Црну Ријеку. То људство има да уђе у састав чете друга Слободана Трифковића, који се сада налази у Црној Ријеци.

То би људство остало стално у саставу чете Слободановз.

Известити колико ће да остане пушака у Јахоринској чети после одласка тих људи у чету Слободана.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

(М.П.)

Командант
Раде

БР. 61

**ПРОГЛАС ПРИЈЕКОГ ВОЈНОГ СУДА ПРВОГ КРАЈИШКОГ
НОП ОДРЕДА ОД 23 НОВЕМБРА 1941 ГОД. ПОВОДОМ ПРЕ-
СУДЕ ТРОЈИЦИ ИЗДАЈНИКА И ШПИЈУНА¹**

ПРОГЛАС

Војног пријеког суда на територији I крајишког одреда Народно-ослободилачке војске.

Дана 22 новембра 1941 год. Војни пријеки суд донио је сљедећу осуду:

¹ Редакција располаже примјерком прогласа израђеним на шапирографу.

КАЗНОМ СМРТИ ОСУЂУЈУ СЕ:

1) СЕКУЛИЋ ГОЈКО, из Вучијака, срез Бос. Крупа, из следећих разлога:

а) што је био отворени агент фашистичких окупатора; као такав одржавао је везу са фашистичком талијанском војском у Бос. Крупи и носио испод капута кукасти крст (који је добио у Њемачкој уз легитимацију);

б) што је извршио насилну пљачку над муслиманом Рем-зом Бадњевићем и на тај начин као члан Народно-ослободилачке војске окаљао име партизанског покрета и свјесно ишао за тим да онемогући муслиманском народу да схвати прави циљ и карактер наше народне ослободилачке борбе;

ц) што је самовољно напуштао своју војну јединицу изјављујући отворено да не признаје никакву команду;

д) што је злоупотребио пушку која припада Народно-ослободилачкој војсци, употребивши је за пљачку и насиље над неборачким становништвом;

е) што је без дозволе своје команде покушао да се пребаци у непријатељску територију у циљу пљачке и насиља над тамошњим становништвом, специјално муслиманским, као што је на саслушању признао;

ф) што је пуцао на патролу Народно-ослободилачке војске која је добила наређење да се исти разоружа и спроведе у Команду ради истраге;

2) БОЖУ ДОШЕНА, из села Средњег Дубовика, срез Бос. Крупа, из следећих разлога:

а) што је од првих дана народне борбе роварио у позадини и свјесно ометао народну борбу;

б) што је отворено говорио да су стални чланови Народно-ослободилачке војске будале и на тај начин ометао организовање народне војске и стварање чврстих војних јединица;

ц) што је псовао мајку нашој Народно-ослободилачкој војсци и тиме доказао да је закleti непријатељ наше Народно-ослободилачке борбе и да стоји у служби окупатора;

3) ДУБАИЋ ИЛИЈА, из Суваје, општина Срб, јер је стајао у служби талијанских окупаторских власти; као такав био је члан талијанске цивилне полиције у Србу, што доказује докуменат којим га окупаторске власти постављају, као и дозвола од талијанских окупаторских власти за ношење оружја; исти се без дозволе народне власти кретао по ослобођеној територији са талијанском пропусницом и бавио се шверцом.

КАЗНА СМРТИ ИЗВРШЕНА ЈЕ СТРИЈЕЉАЊЕМ 23 НО-ВЕМБРА У 6 САТИ УЈУТРУ.

Дана 23 новембра 1941 год.

ЧЛАНОВИ ВОЈНОГ ПРИЛЕКОГ СУДА

POZIV UKRAJINCIMA, RUSINIMA I POLJACIMA OD NOVEMBRA 1941 GOD. ZA PRIKLJUČENJE OSLOBODILAČKOJ BORBI NARODA JUGOSLAVIJE¹

BRAĆO UKRAJINCI, RUSINI I POLJACI!

Njemački fašizam osvojio je, porobio i opljačkao sve narode Evrope. Svuda kuda je prošao, ostavio je krvavi Hitlerov fašizam milione žrtava za sobom. Bezbrojne su žrtve u Poljskoj, Češkoj i Jugoslaviji, u kojoj su hrvatske ustaše za račun Hitlera vršile sramnu i prljavu ulogu dželata svoje braće Srba i svih poštenih sinova hrvatskoga i drugih naroda. Njemački fašizam se spremio da istrijebi sve Slavene, da uništi radničko-seljačke narode: Bjelorusu, Ukrajinu i Ruse, da sruši veliku i moćnu zgradu Sovjetskog Saveza.

Ali radničko-seljački sinovi Ukrajine, Bjelorusije i Rusije pružili su takav otpor razbojničkim i krvavim njemačkim hordama, da su svi porobljeni narodi podigli svoju glavu i ustali u borbu za svoju slobodu.

Srpski narod, koji nije mogao više izdržati strašna nasilja i razbojstva njemačkih fašističkih zlikovaca i ustaških palikuća, skočio je na oružje, u sveti oslobodilački rat.

Danas, kada su čitavi krajevi Srbije, Crne Gore, Bosne, Hercegovine i Like oslobođeni od nasilja njemačkih fašista i hrvatskih ustaša, kad se muslimanska i hrvatska sela priključuju našoj borbi, kad našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci prilaze i predaju se s oružjem u ruci čitave satnije hrvatske vojske i zajednički s nama bore se protiv njemačko-italijanskih osvajača i ustaša, danas, braćo Ukrajinci, Rusini i Poljaci, traže ustaške vlasti od vas da ih spasavate od propasti. Zašto vjerujete ustašama koji vam lažu da mi koljemo i ubijamo nevine ljude? Da li znate da su vam sa tim lažima Nijemci i ustaše obukli ustašku uniformu i dali u ruke puške da za njihov račun ubijate svoju braću Srbe, koji su vam dozvolili da se naselite u njihovoj zemlji i da s njima dijelite tešku seljačku sudbinu?

Vi znate da su ustaše klale, ubijale i palile 30 oktobra u selu Jaržanima.

Plaćaju vas ustaše lažnim kunama za koje ne možete ništa kupiti u gradovima, iz kojih su njemački pljačkaši već sve odvukli.

Ako hoćete da branite interese svih slavenskih naroda, interese svoga naroda, ako mislite na tešku sudbinu svoje djece koja gladuju

¹ Redakcija nije mogla ustanoviti ko je izdao ovaj proglas. Primjerak proglasa kojim Redakcija raspolaže, umnožen je na šapirografu.

kod kuće, ako hoćete da vam Bosna ostane druga domovina i da živite u miru sa braćom Srbima, Hrvatima i Muslimanima, vi se morate u ovoj svetoj borbi priključiti frontu narodnog oslobođenja a protiv izdajice hrvatskog naroda Pavelića, sluge i plaćenika njemačkog fašizma.

Ne oblačite sramne ustaške uniforme!

Razorušajte i istjerajte ustaše iz vaših sela!

Ne odazivajte se mobilizaciji za Hrvatsku vojsku!

Ne idite na istočni front protiv svoje stare postojbine i svoje slavenske braće!

Da živi slobodni ukrajinski, bjeloruski i poljski narod!

Živjela Oslobođilačka vojska svih porobljenih i potlačenih naroda!

Živjela hrabra, junačka Crvena armija seljaka i radnika!

Živjeli naši veliki saveznici Sovjetska Rusija, Engleska i Amerika!

ŠTAB
NARODNO - OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH
ODREDA

БР. 63

ИЗВЈЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ТРЕЋЕ ЧЕТЕ УДАРНОГ БАТАЉОНА ОЗРЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 26 НОВЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ОДРЕДА О УНИШТЕЊУ ОКЛОПНОГ ВОЗА И СНАЗИ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ПОСАДА НА ПРУЗИ ДОБОЈ—ТУЗЛА¹

Обавјештење које смо [добили на саслушању]
жељезничара Јосиповића

Оклопни воз настрадао: наши другови [су поставили] 3 мине које су требале експлодирати, али је приликом нахођења² оклопног воза само једна експлодирала мина, која је уништила 1 вагон који је био натоварен са 2 тенка; 1 је тенк преваљен у јарак и онеспособљен, [други] је тенк остао на колосијеку и он је бацио свега 10 метака и том приликом се заковао и није могао више да дејствује. На истом мјесту је остао само 1 пуш. митраљез и 10 пушака који су одржавали ватру док је из До-

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису који је на више мјеста оштећен.

² Нанласка

боја дошао други оклопни воз као помоћ. Том приликом, кад је помоћ дошла, пратио сам дисциплину хрватске војске. Цијела два сата је трајала вика претпостављених на своје војнике; они су их дозивали по именима, без икакве команде: Гдје ћеш ти, Јуре, или ти, Мујо? итд. Али нико од њих не смије да крене напријед, ближе нашим положајима.

2) Бројно стање њихове војске која се налази на посједнутим станицама и то: Карановац — 70 војника, 1 официр, 1 пуш. митраљез и око 50 дефанзивних бомби; Бољанић — око 70 војника, 2 пуш. митраљеза и око 100 ком. дефанзивних бомби; Сухо Поље — као и Бољанић; Босанско Петрово Село — око 70 војника, 2 пуш. митраљеза, 1 тешки митраљез и сваки војник по 2 бомбе; Грачаница — 27 војника, 1 официр, 1 тешки митраљез, који се налази на Липи у рову, који може да гађа Карановац и западну страну Грачанице, а у Грачаници су и сви цивили наоружани, осим Срба, и то без икакве команде, међу којима влада страх велики од четника...

Примио сам једну депешу од 25. XI у 9.45^h... коју је требало да прими шеф станице Кубичек, [а која је] гласила: Усташки логор Тузла бр. 2583... логорнику Фрању Таборском у Грачаници... после подне истог дана све прав[ославне на] територији жељезничког... без разлике мушко-женска... службеник има одмах [предати] логору Тузла... На 22. XI примио сам саопштење да Загреб [не прима] за Њемачку никаквих пошљака. То ми је казала благајница из поште Грачаница, кћер Михајла.

6) Чуо сам од Мехмедалије за среског пристава... да је слушао радио Лондон и чуо да је у Србији око 100.000 војника Срба који су требали да се боре против нас, и да је од тога остало само 30.000 верно Хитлеру а око 70.000 приступило у наше редове. Радио Лондон је јавио још да у бившој Југославији не постоје разне пљачкашке банде већ да је то нека редовна Југословенска војска а не она као што је назива Павелић. Чуо сам још да су се енглеске трупе искрцале на Корчи.

Саслушан 26. XI у 10^h

(М. П.)

Саслушао

Петар Б. Милишић,

пол. комесар III чете

**ИЗВЈЕШТАЈ КОМАНДИРА ПРВЕ ЧЕТЕ ПРВОГ БАТАЉОНА
ОЗРЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 27 НОВЕМБРА 1941 ГОД. КО-
МАНДАНТУ ОДРЕДА О ИЗВРШЕНОМ ПРЕТРЕСУ КУЋА У
ТУРСКОЈ СВИЊАШНИЦИ И СТОГУ¹**

2 стр.

Достављам опис долине Криваје² који је састављен по исказима неколико људи из Свињашнице; подаци који нису добро познати — [дао] сам задатак да се тачно прикупе.

Извештавам команданта да су 24. овог месеца [на]ишли неки одреди самовољно и без икаквог плана и то: Предраг Трипуновић³, из Г.[орње] Бријеснице, са једном десетином преко-павао куће Турске Свињашнице и никаква оружја нису нашли осим неке спреме; Јово Марјановић⁴, из Карачића, са једном десетином ишао у Стог, где су запленили један писаћи строј, један „фотограф“ апарат и још неких ствари и одела, а изгледа да су све важне ствари остале, као: радио-апарат и неко [ору-жје] и брашно, у фирминском магацину.

По мом мишљењу, и једна и друга [акција] нису извршене како треба, те би могле [негативно] утицати на наше будуће операције.

Што се тиче прекида саобраћаја⁵, то се може на више ме-ста, па ако можеш ти овамо, онда ми по куриру јави да те [до-чекам у] Карачићу, а ако не можете, [онда ми] достави писмено задатак и када, па ћу ја то сам извршити.

По доказима, сви су зидови уз Кр[ивају] слаби, те мислим да се и ћускијама могу [порушити].

Молим одговор повратком курира.

Строго поверљиво
27-XI-1941 г.
Карачић

Командир 1 чете
1 батаљона Озренског одреда
Јован Т. Бајкановић⁶

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису, прва страница није очувана, а друга је на више мјеста оштећена.

² Редакција не располаже овим описом.

³ Касније пришао четницима и као такав погинуо у борби против партизана 1944 године.

⁴ Касније постао четник.

⁵ На прузи Завидовићи — Олово.

⁶ Бивши југословенски подофицир, касније пришао четницима и погинуо у борби против партизана 1943 године.

**IZVJEŠTAJ DELEGATA POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA
BOSNU I HERCEGOVINU OD NOVEMBRA 1941 GOD. O RASPO-
LOŽENJU MUSLIMANA, MASOVNOM HAPŠENJU I PROSLAVI
OKTOBARSKE REVOLUCIJE U SARAJEVU**

Utorak.

Jučer je došao kurir i donio iz Zagreba ova pisma¹ koja danas šaljem. Kurir je stigao u 8^h navečer.

Istovremeno Vam šaljem dvije rezolucije²: mostarsku i sarajevsku. Ovdje među muslimanima nastalo [je] veliko vrenje. Na mnogim mjestima može se čuti: »Puklo je između nas i njih« (misli: ustaša). Ova sarajevska, iako nije tako odlučna, ali je dosta dobro među Srbima primljena. Potpisnici su vrlo ugledni muslimani. S obzirom na vrenje među muslimanima i na svakom koraku jednodušno osuđivanje ustaških vlasti, koje se najbolje ogleda kroz rezolucije, nameće se neophodno potreba da se izda neki letak sa potpisom Glavnoga štaba, u kojemu treba raskrinkati — čega još muslimanske mase nisu svjesne — okupatorsku politiku. Tu treba naročito naglasiti i razbiti iluziju da muslimani od okupatora mogu nešto očekivati — neki spas. Od nazad 4—5 dana ovdje se vrše strahovita hapšenja. Dosada je uhapšeno preko 1000 ljudi koje drže u vojnom logoru. Među uhapšenima ima preko 300 muslimana i to mnogo sinova uglednijih muslimana. Tako Spahin sin, Uzeiraga Hadžihasanovića sin i drugi. Ova hapšenja vrši Gestapo. To je isto tako izazvalo revolt muslimana i razočaranje u okupatorske vlasti. Tako Uzeiraga Hadžihasanović, koji je bio predstavnik saradnje sa okupatorskim vlastima, izjavljuje: »Još malo pa će i muslimani morati u šumu«. To su sve momenti koji pokazuju da se muslimani nalaze na jednoj prekretnici, i od našeg rada zavisi da li ćemo ih dobiti za svoje saveznike. Ja sam mislio da napišem projekat toga letka, ali već nekoliko dana ležim od gripe i, pravo da vam kažem, teško mi je da pišem; čim ozdravim, ja ću napisati i poslati.

Hapšenje koje je sproveo Gestapo bilo je vrlo organizovano i jako. Naših je zglavilo oko desetak. Danas u Sarajevu imamo 32 partijca. Pao je i jedan član Mjesnog [komiteta] (onaj zagrebački student). Pao je i Ibro Čengić koji je bio doveden iz logora na ponovno suđenje i bio pušten, ali istu noć uhapsili su ga kod kuće.

¹ Redakcija ne raspolaže pomenutim pismima.

² Ove rezolucije uputili su viđeni muslimani ministrima muslimanima u ustaškoj vladi. Oni su se slagali s političkim programom ustaškog pokreta i okupatora, ali su bili protiv nasilja i samovolje koje su ustaše sprovodile.

Ove koje su uhapsili i drže u logoru, Gestapo ispituje. Prvo pitanje svakome postave: Ko te je uveo u Kom. partiju? Koga znaš da je otišao u četnike? Što si ih pomagao, i t. d. Govori se da će ih sve poslati u Njemačku na rad. Pečate, mislim, da ste dobili. Ranije nisu mogli biti poslani [zato] što je manjkalo nekog praha za stvrdnjavanje slova, i jedva preko nekog profesora napravili smo neku hemisku mješavinu, i radi toga su kasno stigli.

Blokada i sada traje, ali je uveliko popustila. Još je nemoguće transporte preko Vratnika slati, nego samo pojedince. Kroz drugi kanal šalju se uveliko transporti materijala kao i ljudi. Povremeno šaljemo i za Treći odred³ preko Vogošća.

Proslava Oktobarske [revolucije] protekla je u čitanju referata i diskusiji o političkoj situaciji. Letak nismo dobili i smatram da je to veliki propust. Uostalom drugovi, Vi kako ste otišli, ima mjesec dana, mi ništa od Vas nismo dobili. Ja smatram da Vi u tome griješite i ja tražim da mi odgovorite zašto dosada nije bilo nikakva izvještaja o vojnoj situaciji, kada je to bilo moguće poslati. Mjesec dana se vode borbe, a naši ljudi ne mogu da kažu nijedne riječi o tim stvarima. Ako nismo mogli dobiti Bilten, a ono je bilo moguće neke podatke pismeno poslati, koje bi mi u našem Biltenu štampali. Ja drugovi, dobivam utisak da se je i PK pretvorio u Štab i da mu je to glavni zadatak. Ne poznajem gore situaciju i ne mogu da tvrdim, ali po izvjesnim činjenicama koje mogu ovdje da uočim — imam taj utisak. Naši ljudi u gradovima — a koliko smo tamo slabi! — ostali su potpuno bez veze. Ako nije bio letak CK o proslavi Oktobra, ono je, mislim, svakako PK trebalo da izda.

Vi biste gore trebali javiti koje su vam sve stvari potrebne, mi bismo ih ovdje spremili i poslali čim situacija i malo postane bolja. Isto tako bi trebalo javiti Kalinovičkom odredu da vod za vezu malo bolje urede i jave i oni [za] stvari koje su im potrebne sada za zimu. Neki ljudi su sašli sa Igmana i raznose razne priče o žalosnom stanju tamo — mislim da bi trebalo vidjeti šta se tamo dešava.

Kurir koji stiže iz Zagreba stalno traži da mu se daju podaci kako stoji ovamo situacija, a ja u tome pogledu ne mogu ništa da mu dam.

Ako je tamo Star:⁴, treba mu reći da ne ide na adresu nekog Muharema ili njegovih simpatizera, kao i one šnajderice, jer su provaljeni.

Sve vas mnogo pozdravlja

Smrt fašizmu! — Kulturni⁵

³ Misli se na NOP odred »Zvijezda«.

⁴ Iso Jovanović

⁵ Avdo Humo

ДЕСЕТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ КРАЈИШКОГ НОП ОДРЕДА ОД 1 ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. О ВОЈНИМ АКЦИЈАМА И ПОЛИТИЧКОМ РАДУ

II ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕД
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
ВОЈСКЕ

ДРУГАРСКИМ ШТАБОВИМА НО БХ ПО¹, I ОДРЕДА,
III ОДРЕДА, IV БАТАЉОНА III ОДРЕДА „БОРАЦ“,
I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII ЧЕТЕ И IV БАТАЉОНА
I ОДРЕДА „СЛОБОДА“

Извјештај о војним и политичким акцијама на теренима који потпадају под овај штаб од 20. XI до 30. XI [1941 год.]
Војне акције партизана: У ноћи 24—25. XI је једна наша чета запалила пилану близу Козарца. Заробљена су три лугара и управник пилане, који су, по саслушању и упознавању са циљевима наше борбе, одмах пуштени. Заплијењен је један карабин, 1000 кг народног брашна, 2 пара коња, пола бурета уља, 10 л петролеја, 1 динамо-машина и нешто ковачког алата. Заплењено је 4.000 кубика дрвета за гориво и грађу. Разваљено је 5 мостова између Козарца и Мраковице. Партизани без губитака.

Истог дана једна наша патрола ухватила је и убила познатог усташког зликовца Ферду Тукерића. Том приликом лакше је рањен један наш партизан.

28. XI наша патрола спријечила је организовану пљачку у засеоцима Шмитрани, Глигићи и Суботићи. Око 150 хрватских војника спремило се на пљачку. Тако је рањен и заробљен један хрватски војник, а касније су пали, изнемогли, још двојица рањених. Том приликом заплијењено је 3 карабина, 7 ранаца, 4 шаторска крила, 1 специјални ранац за пушкомитраљез са 7 оквира пуних метака и 250 метака. Партизани сви живи и здрави.

26. XI наша патрола убила је једног сеоског кнеза који је стајао у служби усташких власти.

Приликом кретања непријатељске војске по Козари партизани су заробили једног војника, заплијенили карабин и 250 метака. Војник ослобођен.

¹ Штаб Народноослободилачких босанско-херцеговачких партизанских одреда — односно Главни штаб НОП одреда за Босну и Херцеговину.

Једна наша чета извршила рушење моста на Орловачи 20. XI. Све наше јединице извршиле су рушење свих пирамида и кота које би могле непријатељу послужити за оријентацију.

25. XI увече наша патрола напала је на прузи Омарска—Пискавица хрватске страже и убила једног војника. 28. XI партизани су заплијенили новац (3.900 динара) од некога шверцера.

Непријатељске акције: Пред непријатељску офанзиву авиони су вршили чешћа извиђања, митраљирања, а и бомбардовања појединих предјела Козаре. 21. XI непријатељ је бомбардовао терене око Моштанице, без жртава. Концентрација непријатељских снага извршена је прилично тајно. 25. XI ујутро непријатељ је кренуо према нашим положајима, развивши се у стријелце у првим селима иза Приједора. Због густе магле није се могла установити стварна снага непријатеља до на блиском отстојању. Непријатељ је по селима прегледао шумице и врло пажљиво претресао куће и све просторије. Тако је напредовао од Јеловца, Паланчишта, дуж висова и шума изнад Мљечанице. Двије наше чете биле су у сталној вези. 26. XI непријатељ се почео спуштати низ косе према Мљечаници од Паланчишта и Маслина Баира. Наше снаге биле су распоређене за одбрану логора. Неке јединице послане су према Мраковици, друге према Грачаници и Медњаку, а треће према Мљечаници у подножју Витловске. Око 10 непријатељских сатнија налазило се испод нас у Мљечаници. Други дијелови налазили су се на висовима од Маслина Баира па до Букова Врха. Непријатељ је напредовао низ Грачаницу и Медњак; на Мраковици се налазила њемачка војска која је блокирала цесту. Тај обруч стезао се до у ноћ. У ноћи касно непријатељ нам је открио своје положаје, те смо се могли извући. Све људство нетакнуто, логори нетакнути. Непријатељ се повлачио у јачим јединицама тако да га је било немогуће нападати. Нијемци су се кретали овако: 25. XI раном зором прошло је цестом Бања Лука—Приједор 23 камиона са просјечно 25 људи, три луксузна аута и 5 мотоцикла. Штаб одреда обавијештен је рано да се у Ламовитој, код школе, налазе 3 тенка и око 100 војника; 100 војника смјестило се у школу у Ламовитој. Непријатељске снаге које су стигле из Бање Луке кренуле су од Јакуповића на Биљег према Голој Планини, а одатле јарком Голубаче до на саставке Голубаче и Јасеноваче. 25. XI у 4 сата и 30 минута обавијештени смо да се непријатељ налази на Саставцима. Постојала је опасност да не дође до сусрета између чете Нијемаца и једне наше патроле која је послана на извиђање према Подградцима и баш у то вријеме требала да се врати. Тако се стварно и догодило. У то вријеме чула се пушчана и митраљеска паљба. Послали смо извидницу, а касније и све партизане Штаба да извиде ствар. У току ноћи паљба је престала. У 10 сати обавијештени смо да

се непријатељ налази на брду Мали Кусач. Логор је евакуи-сан: архива, радио и ћебад. 26. XI рано јавиле су се наше па-троле које су биле послане у Подградце. 5 партизана, враћајући се из Подградца, наишло је на њемачку војску на отстојању од 5 метара. Наши партизани су отворили паљбу и користећи шуму и маглу једва се спасли од митраљеске паљбе неприја-теља. Партизани Штаба су живи и здрави. 26 и 27. XI непри-јатељска артиљерија туче положаје на Гигу. Извјештај једне наше чете гласи: Козара је претражена врло савјесно, плански и брзо. Чак у мјестима за која би човјек рекао да није људска нога по њима крочила — нашло се трагова војске. Непријатељ-ске снаге су дошле од Бање Луке, Омарске, Приједора, Новог, Сиска, Окучана, Дубице, Градишке. У свему је могло бити око 30 сатнија. Усташе, искоришћавајући надмоћ војске, убијају (у Мљечаници: Стевана Бокана, Марка Бокана, његову жену и старог Симеуна; у Бјелајцима: 40 што људи што жена, а у Војскови непровјерено) око 150. Непријатељ је отјерао силну стоку. У сриједу 26. XI у 10 сати ноћу, дошао је курир из Бања Луке и јавио Нијемцима да се морају хитно вратити. Нијемци су убили нехотице једног сељака, а другог при покушају бје-жања. Одвели су собом 23 сељака из села Ламовита, Омарска, Бабићи. Због напада на хрватске страже на прузи Омарска—Пискавица похапсили су неке муслимане-војнике као сумњи-ве. Нијемци су се кретали кроз Козару прилично неопрезно, го-ворили су гласно, одавали своје положаје, слушали радио, тра-жили су од сељака хљеба и копали по крчевинама кромпире. Извјештај из Приједора гласи да су Нијемци по повратку изја-вили да у Козари нису чули ни птицу да пјева. Нешто хрват-ске војске остало је још на Мраковици (око 2 сатније) ради сјече дрвета. По дану и по ноћи чује се са Мраковице пушчана паљба. Похапшено је такођер становништво око Подградаца, Јабланице, Бераја и Ресеноваца. Морал код становништва услед напада и насиља прилично пао, [као и] услед слабе заштите ста-новништва од наших партизана. 21. XI војска је опљачкала стоку и храну у селу Водичеву. Убили су жену Драгана Ђука-новића и похапсили многе људе. Власт је вратила стоку и осло-бодила људе.

Политички рад: Политички рад није био особит: услед стал-ног очекивања непријатељске офанзиве све је било у покрету. Ипак су читани радио-извјештаји, леци, држана предавања из историје Партије, [читана] „Мати“ од Горкога, „Пољопривреда СССР“, коментарисан Павелићев летак „Народе, сељаци!“, „Так-тика партизанске борбе“ и „Кина“. Конференције су одржане у позадини, у Драгоштињи, и основани народно-ослободилачки од-бори у Петровом Гају, Брезичанима и Јутрогшти. 23. XI поза-дина је предала нашој IV чети на врло свечан и дирљив начин

четне заставе: народну (црвену) и српску (четни извјештај). Било присутно око 800 људи.

Везе: Везе са четама приликом ове офанзиве подбациле су. Курири чета нису се могли пробити до Штаба одреда. Везе са I и III одредом, као и са VI и VII четом, побољшавају се. Везе са Б.Х.² преко ових функционишу добро. Овај одред не прима од других одреда никаквих редовних десетодневних извјештаја о војно-политичким акцијама. Такви извјештаји би подигли морал код наших партизана, придонијели консолидовању снага и буђењу и јачању политичке свијести о јединственом фронту партизанске народно-ослободилачке војске.

Здравствено стање у четама повољно. Стање рањеника из прошлих борби задовољавајуће.

Негдје у Козари
1. XII. 1941 г.

Командант II одреда
Младен³

БР. 67

**ПРОГЛАС ШТАБА ПРВОГ КРАЈИШКОГ НОП ОДРЕДА ОД
2 ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. БОРЦИМА И НАРОДУ НА ПОДРУЧЈУ ОДРЕДА¹**

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**ДРУГОВИ ПАРТИЗАНИ, БОРЦИ НАШЕ СВЕТЕ СЛОБОДЕ,
И СВИ ПРИЈАТЕЉИ НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА НА ПОДРУЧЈУ I КРАЈИШКОГ ОДРЕДА!**

Четири мјесеца су прошла како су народи Југославије, заједно са осталим поробљеним народима Европе, отпочели свој љути и јуначки бој против фашистичких окупатора и домаћих издајца, — против мрака, ропства, насиља и биједи. У првом реду дигао се поробљени српски народ коме је пријетила опасност потпуног истребљења од стране фашистичких окупатора и усташких банди и са рогуљама у руци, по примјеру својих славних предака, ушао у борбу за слободу, чврсто ријешен да

² Вјероватно се односи на Главни штаб НОП одреда за Босну и Херцеговину.

³ Младен Стојановић

¹ Редакција располаже примјерком прогласа умноженим на шапирографу.

је не прекида док не гране сунце слободе, док не поломи кости мрском фашизму.

За та четири мјесеца наш народ је доказао да је достојан своје прошлости и да нема те силе која би могла да угуши у њему оно с чим се рађао и што је наслиједио од својих јуначких пређа — љубав за слободу и спремност да за њу гине.

Четири мјесеца су прошла како је српски народ у Бос. Крајини са голим шакама, са рогуљама у рукама и зарђалим карабинима устао у одбрану својих голих живота и ступио у неравну борбу са далеко наоружанијим усташким бандама и регуларном Павелићевом војском. У тој борби он није подлегао, већ напротив, он је успио да нанесе жестоке ударце непријатељу и да на тај начин допринесе свој прилог опћој међународној борби против фашизма.

Херојска и праведна борба српског народа у Бос. Крајини с једне стране, насиља и зулума окупатора и усташких банди с друге стране, сјајни успјеси које је у тој борби постигао побуњени српски народ и огромни губици и расуло у Павелићевој војсци која је силом натјерана у ту борбу, све то не само да је задивило сав поштени хрватски и муслимански свијет, већ и припремило терен за сливање устанка у општи народни устанак без разлике вјере и народности.

Народ, понижен до скота, прогањан и најзвјерскије злостављан, узео је своју судбину у своје руке и натјерао неукротиву фашистичку звијер да пред набујалом народном борбом узмиче и мијења своју лоповску политику.

Са крвавим рукама до лаката, које су се окупале у невино проливеној крви хиљада људи, жена и дјеце, позива Павелић побуњени народ да се врати својим кућама, да одложи оружје, а да му [он] гарантира ред, мир и безбједност.

Позива га онај исти бандит који је унио толики неред и немир у ову земљу и који је довео у питање опстанак читавог једног народа, позива га онај исти који је пјевао кроз уста свог крвавог сарадника Гутића:

„Друмови ће пожелит Србаља,
Ал Србаља више бити неће“,

онај исти који је, немоћан да се одупре народној борби, пустио у нашу земљу по други пут разуларене Мусолинијеве фашистичке хорде да оне доврше оно што он није могао довршити: да утуше народни устанак, да још више заваде већ завађену браћу, да опљачкају већ опљачкану земљу и да докољу непоклан народ.

Али народ који се већ једном дигао на оружје није лако укротити. Борба против фашизма је отпочела и она ће трајати све дотле док га у коријену нестане, јер то је борба на живот и смрт.

СРПСКИ НАРОДЕ,

— Ти [који] си највише страдао од фашизма, који си највише прогањан, пљачкан, паљен и клан, повео си први борбу против заједничког непријатеља и српског и хрватског и муслиманског свијета. Ти си нанио велике ударце фашизму, али ти мораш да будеш свјестан да ћеш коначно моћи уништити ту кугу једино у заједници са хрватском и муслиманском браћом, јер знај да се фашизам тога највише плаши. Знај да у томе братству он гледа своју смрт а твоју побједу. У твојим редовима већ се налази доста хрватских и муслиманских синова који се заједно са тобом боре и вјерују да ће се ускоро наћи читав тај народ заједно са тобом у борби против фашизма. Муслимани све више увиђају да су најсрамније изиграни од стране окупатора и Павелића и да им је једини пут којим треба да пођу онај пут којим си ти већ давно кренуо.

Хрватски народ сваким даном све више куне усташке банде и њиховог коловођу Павелића који се силом попео на грбачу свог властитог народа и који је, лажући о независности хрватског народа, поробио тај исти народ, а данас га препушта на милост и немилост талијанским окупаторима и пушта без отпора комад по комад наше земље у руке оних који су га и довели на власт.

Својом борбом ти мораш помоћи тој својој браћи да устану против заједничког непријатеља, мрског и крвавог фашизма, јер онда и само онда можеш и постићи оно зашто си се дигао. Не дозволи да насједнеш провокацијама и изазивачким плановима свог најцрњег домаћег непријатеља Павелића, да се твоја часна борба претвори у братоубилачки рат, јер знај да га онда сам потпоможеш.

Исто тако, не смијеш да насједаш лажима талијанских фашиста, јер то су они код којих су Павелић и његова банда свршили свој крвнички занат. Нека вас нимало не збуњује њихова лоповска тактика, њихов покушај да се прикажу тобоже пријатељима српског народа и измиритељима. То они никада нијесу били нити могу бити, а поготово не данас када отворено иступају као окупатори и престају са својом досадашњом политиком заваривања и дволичности. Престају зато, јер су увидјели да народ који се дигао на устанак против окупатора и домаћих издајница није могуће разоружати никаквом политиком.

Истина је да талијански фашисти бране неке Србе, али не и српски народ. Они су умалили у одбрану оних који су им продали наш слободни Дрвар и околину за лире, а данас их штите да несметано пљачкају српски народ и врше шверц. То најбоље доказује догађај који се је недавно одиграо код Дрвара. Наши партизани успјели су да заплијене огроман материјал

чувеног српског издајце, талијанаша и шверцера Лукине Билчара, а који је тај лопов превозио за талијанске окупаторе. Талијанска команда пријети поводом тога народу ако не обустави борбу против шверцера. Исто тако 30 новембра т. г. у рану зору опколили су талијански окупатори два села у околини Дрвара (Мокроноге и Црљивицу) похапсивши све што је мушко и отјеравши у Дрвар, а на народ који је бјежао испред окупатора пуцали су из митраљеца. Исти случај десио се је у селу Дринићу код Бос. Петровца.

Лаж је отворена, српски народе, да те они бране од усташа. Ти и само ти си се ослободио од те напасти. Ти и само ти у заједници са својом браћом и даље ћеш прогонити и тамањити ту гамад ако се појави. Они ти говоре да те штите од усташа, а пред твојим лицем пуштају да се поново организује та банда која треба да те докоље и потпуно уништи и у споразуму са Павелићем граде потајно планове о издајничким акцијама против нашег народног устанка. Талијански окупатори заиграли су коначно отворено карте, и то им је последње што су могли да учине.

СРПСКИ НАРОДЕ,

Пут твоје борбе и твоје побједе је пут братске сарадње са твојом хрватском и муслиманском браћом. То је пут свих народа који се боре за ослобођење, против фашизма. Када ти могу бити савезници и браћа народи Европе који говоре другим језиком и живе другим животом, могу ти бити браћа и савезници они који су твоје прве комшије, који говоре истим језиком и који су са тобом братски живјели годинама.

Зашто ти они морају бити криви? Ваљда зато што је Павелић из њихових редова регрутовао усташке банде.

Зар у сваком народу нема изрода и отпадника, па и у твојим властитим редовима?

А ко је продао дрварску долину и слободни Дрвар црним кошуљама, ко, ако не баш они које си ти родио? Ти никад нећеш заборавити срамна имена твојих изрода: Лонга Новаковића, Ђујића, Брковића, Креца, Скакића, Лукина, Богуновића, Роквића, Десница и осталих. Зар та имена нијесу исто тако црна као и имена Куленовића, Бешлогића, Капетановића, Кухарских и др.?

Нека ти буде најсветлији примјер братска сарадња и љубав толиких народа у Совјетском Савезу који данас једнодушно и одлучно бране своју домовину од фашистичких нападача, указујући уједно пут свима народима како се руши фашизам. У тој борби није изостао ни њемачки народ који већ годинама живи у Совјетском Савезу у својој слободној аутономној области.

ХРВАТСКИ НАРОДЕ,

У овим тешким часовима када народи цијелог свијета на-
пињу све своје снаге да сруше највећу куту човјечанства, кр-
вави фашизам, и када твоја браћа Срби из свих крајева дају
све од себе, задајући огромне ударце тој побјесњелој звијери, —
ти не смијеш да изостанеш у тој борби. Ти мораш једнодушно
да се дигнеш заједно са својом браћом, поготово данас када си
и ти постао отворени роб талијанских фашистичких окупатора
којима те продао твој највећи издајица Павелић. Ти мораш
поћи путем своје браће у Хрватској која се неуморно боре про-
тив окупатора, организовани у чврсте партизанске јединице.

Хрватски народе који си обучен у војничке шињеле, Ти
треба да будеш војник, само не Павелићев и Хитлеров, већ вој-
ник Народно-ослободилачке војске. Ти треба да будеш војник,
само не војник који по наређењу Хитлерових и Мусолинијевих
генерала мора да лије своју и братску крв у срамној борби про-
тив руског и српског народа, у борби за интересе туђе и своје
фашистичке господе, већ војник фронта слободе свих славен-
ских и свих по фашизму поробљених народа Европе. Твој пут
је пут којим је пошао твој властити народ, пут борбе против
фашизма, против кога се бори читав поштени свијет. Ти нај-
више имаш могућности да допринесеш ствари народног осло-
бођења. Ти си наоружан, тебе су наоружали твоји највећи не-
пријатељи — Павелић и његови фашистички господари, и то
оружје треба њих да укопа ако ти не желиш да будеш уко-
пан. Нека ти буде најсветлији примјер твојих другова из Под-
градаца (код Градишке), који су прешли на страну јуначких
козарачких партизана и у часу борбе гинули у борби против
усташа. Ти треба да прелазиш на страну Народно-ослободила-
чке војске, а не да пуцаш на њу, јер она је увијек спремна да
прими те и заштити када јој се предаш. То није никаква издаја
твога народа, већ то је твоја најсветија дужност, ако се осјећаш
сином свога народа.

Народно-ослободилачка партизанска војска није имала и
неће имати милости за Павелићеве усташке звијери, крволоке
и паликуће, али је увијек сачувала живот свима онима војни-
цима који нијесу хтјели да кољу и пале и пљачкају српски
народ, који су се братили с нама и нашом војском.

Народно-ослободилачка војска која је ослободила Дрвар
пустила је кућама стотине хрватских заробљеника и преко њих
упутила братске поздраве читавом хрватском и муслиманском
народу и војсци са жељом да се што прије и што боље уједини-
мо у борби против заједничког непријатеља. Штаб те исте вој-
ске упућује вам ове ријечи свјестан да ће оне наићи на право
разумијевање.

БРАЋО МУСЛИМАНИ,

Ви треба да будете највише заинтересовани у нашој Народно-ослободилачкој борби. Ви треба да се највише радујете успјесима наших храбрих партизана, јер сваки постигнути успјех од стране наше народне војске је ударац и губитак за окупаторе и домаће издајце, баш за оне који су вам толико несреће нанијели својим доласком. Нико није тако срамно изигран као ви и нико није тако срамно напуштен као ви. Вама је Павелић много обећавао само да би вас завео и употријебио у своје злочиначке циљеве. Умјесто обећаног, ви данас имате то да баш тај исти лопов хапси и убија ваше најбоље синове, а то је најбољи доказ да ће ускоро почети да удара по свима муслиманима. Вама се обраћа Штаб народно-ослободилачке војске у овом дијелу Бос. Крајине, јер је свјестан да је ваше мјесто међу нама. Обраћа вам се у часу када вас Павелић поново наоружава, јер мора слати своју војску на Источни фронт, у часу када поновно шаље усташе да пале наша села и кољу нашу нејач како би нас и даље завађао, како би спријечио наше зближење, чега се он највише боји, и тако отежао наше заједничко ослобођење. Многа ваша села већ су ослобођена и њима је загарантована свака сигурност и мир. Она су срећна што их чува Народно-ослободилачка војска а не усташке банде и талијански окупатори. И док усташке новине шире најогавније лажи о ослобођеним селима, ми вас позивамо да слободно дођете у ослобођену територију и да се на лицу мјеста увјерите. Дођите у Поткалиње, Зељковиће и Врж, па ће вам онда бити јасне Павелићеве лажи.

Ви данас не смијете бити на страни фашизма. Цјелокупни исламски и арапски свијет налази се на страни Совјетског Савеза, Енглеске и Америке. Турски народ исто тако прати успјешну борбу Русије са којом је пријатељски сарађивао и покојни Кемал. Ми вам пружамо братску руку јер смо сигурни да ћете је прихватити.

ДРУГОВИ ПАРТИЗАНИ.

Наставите још одлучније борбу, пружите још већи оружани отпор туђину и домаћим издајцима, јер знајте да никад нису били погоднији дани за народно ослобођење од ових данас. Кујте у крви нашу народну војску, протјерујте са рођене груде заклете непријатеље славенских народа и њихове слуге и шпијуне. Никаквих преговора са талијанским командантима који покушавају да вас преваре и да купе нашу слободу за шаку наше украдене соли. Борите се одлучно против сваког насиља, пљачке и убијања неборачког становништва. Ви морате бити носиоци и остваритељи мисли братства, коју ћете преносити ши-

ром наше Крајине са пушком у руци. Знајте да наш властити народ гледа у вама своје најсвјесније синове, своју наду и свој понос. Храбро и дисциплиновано ступајте напријед под крвавом заставом слободе. Не дајте се завести од разних проданих душа које свим силама раде да омету стварање чврсте народне војске. Јер знајте да су то агенти окупатора. Борите се против свих оних који вас хоће да заведу, да створе од вас паликуће, плачкаше и осветнике над невином браћом.

СРПСКИ, ХРВАТСКИ, МУСЛИМАНСКИ НАРОДЕ,

Свак на своја мјеста, сви у службу ослобођења, јер знајте да је дан побједе близу. Она ће доћи зато брзо јер се цијело човјечанство дигло против мрака, ропства и смрти. Три велике демократске силе — братска Совјетска Русија, Енглеска и Америка — задају последње смртоносне ударце њемачком и талијанском фашизму. Црвена армија већ пробија њемачке линије и разгони разбијене њемачке хорде. Борба европских народа размахала се у опћи устанак, а фашизам је немоћан да се отхрва томе налету. Зато у овом најсудбоносијем и најпогоднијем часу напните све силе да се убрза распад и слом фашизма. Борите се на све стране против свих који ометају нашу часну борбу, бацимо се сви на одбрану својих голих живота. Кујмо и чувајмо народно јединство као зјеницу у оку.

Живјела Народно-ослободилачка борба!

Живјело јединство и братство Срба. Хрвата и муслимана Бос. Крајине у борби против окупатора и њихових плаћеника!

Живио непобједиви савез братске Совјетске Русије, Енглеске и Америке!

Живјели наши храбри партизани!

Смрт окупаторима и домаћим издајцима!

Смрт ишијунима, саботерима, шверцерима, самовољцима!

Дана 2. XII. 1941 год.

ШТАБ I КРАЈИШКОГ ОДРЕДА
НАРОД. ОСЛОБ. ПАРТИЗ. ВОЈСКЕ

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD
3 DECEMBRA 1941 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA
BOSNU I HERCEGOVINU O IZVEDENIM AKCIJAMA U NO-
VEMBRU 1941 GODINE¹**

IZVJEŠTAJ O VOJNIM AKCIJAMA III ODREDA

29 oktobra jedna desetina II bataljona, na čelu sa komandan-
tom istog drugom Šolajom², napala je na jednu motorizovanu ko-
lonu Talijana u jačini od njih 400.

Borba je bila ogromna i ogorčena i završila se sljedećim re-
zultatima: 17 Talijana ubijeno, 1 zarobljen. Osim toga, zarobljen
jedan puškomitraljez »Breda« i 4 puške, jedan pištolj i 2 sanduka
municije. Naša 2 partizana poginula i 2 ranjena.

U noći između 2 i 3 novembra otpočeo je napad na Jajce sa
ciljem da se isto zauzme i uništi fabrika. Direktno u napadu su uče-
stvovali I i II bataljon, dok je III imao zadatak da osigura cestu od
Mrkonjića i Ključa. Borba je počela u 12 sati noću i trajala do 17
sati 3 novembra. Napad nije u potpunosti uspio zbog naglog i ne-
predviđenog spuštanja magle koja je onemogućila održavanje veza
između jedinica. Premda je izvjestan dio II bataljona došao do iznad
same fabrike, zbog magle nije se moglo prići istoj, tako da sam mo-
rao da izdam naređenje za povlačenje na stare položaje kako se
ljudstvo u magli ne bi džabe gubilo. Borba je pred Jajcem bila ogor-
čena pošto su se na istim položajima nalazile samo ustaše, što je
ustanovljeno po lješevima poginulih.

Rezultati borbe su sljedeći: neprijatelj je imao oko 40 mrtvih
(ustaša), od kojih se polovina podavilo u Jezeru bježeći sa kote 1010
(Otomalj). Zarobljen je jedan teški mitraljez (ispravan) i jedan pu-
škomitraljez sa 10 pušaka; osim toga, 2500 metaka, 150 šatorskih
krila i 100 čebadi, kao i par bombi. Za to vrijeme I četa III bata-
ljona, radi osiguranja ceste od Ključa, porušila je most na Ponoru
(Rogoljima), dugačak 35 metara, koji su Italijani dan ranije dovršili.

6 novembra jedan vod III bat. sukobio se sa jačom grupom
Italijana na cesti Ključ—Mrkonjić. Poginula dva naša druga. Jedan
od njih vodnik. Talijani su imali 14 mrtvih.

¹ Redakcija raspolaže primjerkom izvještaja umnoženim na pisačkoj
mašini. Ovi izvještaji dostavljani su redovno Glavnom štabu NOP odreda
za Bosnu i Hercegovinu, štabovima krajiških NOP odreda i potčinjenim
štabovima.

² Simo Šolaja

8 novembra I četa V bat. sačekala je u Tijesnom 70 hrvatskih vojnika, od kojih su 3 ubijena i 24 zarobljena. Tom prilikom zarobljeno je 25 pušaka, kao i 25 kompletnih odijela sa šinjelima i 2000 metaka. Zarobljeni vojnici pušteni su kućama.

9 novembra otpočelo je opsjedanje Sitnice i potpuno zatvaranje puteva prema istoj, kao i pokušaja zauzimanja iste. Neprijatelj je u dva maha pokušao da se probije do Sitnice sa hranom za vojsku. Obadva su pokušaja propala. Uništena su 2 kamiona i zarobljeno sljedovanje, kao i nešto municije. Poslije pokušaja bacanja hrane avionom neprijatelju u Sitnici, isti je noću 27 novembra pokušao, u jačini od 230 vojnika i žandara, da se probije prema Ključu. Pokušaj su mu osujetile naše zasjede razbivši ih potpuno. Tom prilikom, od strane IV bataljona zarobljeno je 40 vojnika i jedan narednik, 58 pušaka, 2 puškomitraljeza i 1 teški mitraljez. Od strane V bataljona zarobljena je sva neprijateljska komora sa 6 konja na kojima se nalazila municija i 15 pušaka, kao i nešto čebadi i 2 vreće cokula. Osim zarobljenih, poginulo je oko 20 neprijateljskih vojnika, dok se do samog Ključa probio svega jedan vod. Ostali su se razbjegli po šumi i naše patrole su u potrazi za istima. Sitnica je naša.

9 novembra napalo je na II i III četu VI bat. 1000 njemačkih i hrvatskih vojnika. Napad je poslije ogorčene borbe odbijen. Ubijen je jedan njemački major i 4 vojnika. Više ih je teško ranjeno ili lakše. Na našoj strani jedan lakše ranjen. 13 i 14 novembra odbijen napad na I četu V bat. od strane B.[anje] Luke u jačini od 3 satnije. Tom prilikom ranjen neprijateljski satnik i jedan podnarednik; naš jedan, od granata.

Osim toga, na sektoru V bataljona bilo je nekoliko manjih akcija — kao zarobljavanje neprijateljskog sljedovanja za Maslovare. Zarobljena i razoružana 2 neprijateljska vojnika. Zarobljen jedan kamion sa 200 kg đonova.

11 novembra prekinuta je od strane II bataljona pruga teslička kod Čečave u dužini od 9 km. Na toj pruzi napadnut je voz, ubijeno 2, a ranjeno više vojnika.

12 novembra napad na istoj pruzi od 542 njemačka i ustaška vojnika. Napad je odbijen od strane 38 naših partizana. Ubijeno je oko 30, a ranjeno oko 40 neprijateljskih vojnika. Zarobljen jedan teški mitraljez.

18 novembra izvršena je od strane I čete V bataljona akcija na cesti između Han Kola i Kadine Vode. Zarobljeno je 9 neprijateljskih vojnika, 12 poginulih, između kojih i jedan poručnik i zloglasni žandarski narednik ovoga kraja. Naši bez gubitaka.

21 novembra, od strane I i II bataljona izvršen je napad na Donji Vakuf sa zadatkom uništenja pilana koje su tamo radile za Talijane i koje su isti u zajednici sa hrv. vojskom čuvali. Napad je otpočeo u 9 sati i ogorčena se borba vodila do 17 [satij]. Talijanima

je -u dva maha dolazila pomoć iz Bugojna u vojsci i tenkovima. Napad je uspio djelimično. Zapaljena je pilana »Pancini«, koja je potpuno izgorjela. Za vrijeme borbe srušen je jedan voz i uništena 2 kamiona, kao i jedan luksuzni auto.

Rezultati borbe su sljedeći: ubijeno 50 talijanskih i 18 hrvatskih vojnika, osim onih koji su u bjekstvu poskakali u Vrbas i udavili se. Zarobljeno je 3 (tri) puškomitraljeza, 35 pušaka, 2 sanduka municije, čebadi, krila i ostale vojne spreme. Zarobljeno je 14 hrvatskih vojnika i 2 ustaše (strijeljani), dok su vojnici pušteni kućama.

Na našoj strani 4 poginula i 8 ranjenih.

Istog dana, od strane V bataljona izvršen je napad na ustaško gnijezdo Crnu Rijeku na cesti B.Luka—Jajce. Nakon jednočasovne borbe neprijatelj je napustio rovove ostavivši oko 15 mrtvih (sve ustaše). Tom prilikom je ubijen i jedan ustaški poručnik, kao i gestapovka Mićka. Ostali su se razbjegli odnevši sa sobom i ranjene i pobacavši prethodno oružje u Vrbas. Zarobljeno je: 1 teški mitraljez, 10 pušaka, 50 čebadi, 70 šatorskih krila, par stotina metaka, kao i veća količina ostalog materijala.

Izvršena je akcija od 35 partizana na pruzi Teslić—Blatnica. Zaustavljena terezina. Ubijena 3 narednika, šofer i 1 poručnik, 1 narednik zarobljen. Osim toga zarobljeno: 5 pušaka, 350 metaka, 5 pari odijela i cipela.

23 novembra jedan odred I bataljona napao je kod Kupresa jednu talijansku kolonu. Zapaljena jedna talijanska tanketa »Fiat« i zarobljena 3 kamiona, 2 sa pšenicom i treći sa oružjem (40 pušaka, 1 puškomitraljez i 5 sanduka municije talijanske). Kamioni su zapaljeni. Ubijeno 8 Talijana. Naši bez gubitaka.

Istog dana izvršen je po jedinicama VI bataljona napad na žandarmerijsku stanicu, ustaški logor i poštu u selu Hrvaćani (na cesti B. Luka—Prnjavor).

Borba je počela u 6,30 ujutro i završila se u 9 sati sa potpunim uspjehom.

Poginulo je 16 žandara, 17 ustaša i 10 hrv. vojnika. Docije je još jedan žandar uhvaćen i strijeljan. Ukupno je poginulo 44 ustaških fašističkih gadova.

Sa naše strane poginula su dva druga.

Zarobljeno je: 1 puškomitraljez, 58 pušaka, 56 bombi, 2 revolvera, 3.500 met., 34.000 din., 5 radio-aparata, 8 pisacih mašina, 25 čebadi i prilična količina živežnih namirnica.

Na ostalim sektorima do prvoga decembra nije bilo većih promjena.

Za mjesec dana borbi, osim drugih gubitaka koje je neprijatelj imao, naniijeto mu je oko 244 vojnika i 4 oficira koji su poginuli, a zarobljeno 90 neprijateljskih vojnika. Uništena jedna tanketa i za-

robljena 4 teška mitraljeza, 11 puškomitraljeza, 250 pušaka i oko 19.000 metaka.

3-XII-1941 god.

Komandant odreda
Danko³ s. r.

БР. 69

**ИЗВЈЕШТАЈ ОПЕРАТИВНОГ ШТАБА ВАРЕШКОГ СЕКТОРА
ОД ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. КОМАНДИРИМА ВИСОЧКЕ И СТУБЛИНСКЕ ЧЕТЕ ЗА НАПАД НА ПАЈТОВ ХАН¹**

НАРЕДБА

КОМАНДИР[ИМА] ВИСОЧКЕ и СТУБЛИНСКЕ ЧЕТЕ

1) ПАЈТОВ ХАН

Јединица: Стублинска чета 40 парт[изана] и 1 пушкоми-
траљез,

Височка чета 50 партизана,

20 пионира које шаље Влахињска чета до Марковића ку-
ће у Жаљи до 18 часова у уторак 9 децембра 1941.

Старјешине: командир Војин Вуковић²,

командир Војислав Ферзановић³

У заједничкој операцији командује друг Мићо Кокоруш,
Војислав Ферзановић.

Алат: 4 ђускије из магацина у Округлици, 2 сјекире, 2 те-
стере, 2 француска кључа и 4 пијука. Све из магацина у Округ-
лици.

Задатак: Заузети Пајтов Хан опкољавањем, порушити пру-
гу између Добравина и Пајтова Хана, на путу порушити мост
код Пајтова Хана.

Поставити засједе које ће бранити пролаз непријатељу од
Добравина ка Варешу путем и пругом и ватром бранити пору-
шена мјеста на прузи и путу.

Сјећи телефонску линију у уторак 9 децембра 1941 г.
ујутро.

² Danko Mitrov

¹ Редакција располаже усташким преписом наређења.

² Касније постао четник, погинуо у борби против партизана 1945
године.

³ Командир Височке чете, погинуо као припадник НОВ.

Непријатељске снаге: Пајтов Хан 30 људи, ове ликвидирати;

Добравине 20 људи, према овима засједе;

Бреза 120 људи према овима засједе.

Пут до полазног положаја: Стублинска и Височка чета из Округлице за Жаљу (Марковића куће).

Час стицања до полазног положаја: до 18 часова у понедељак 8 децембра 1941 г.

Час почетка акције: у 6 часова ујутро у сриједу 10 децембра 1941 г.

Путовођа: Даће командир 5 Варешке чете 5 партизана.

Послије акције: остају до даљег наређења на засједама, смјењивати људство у засједама, тј. држати један дио у засједи а други одмарати.

Исхрана: Из Округлице се шаље на положај сува храна за 2 дана.

ВЕЗЕ: Са Влахињском четом у Будожелу Другом нишићком и Семизовачком⁴ на Планиници.

Слати извјештаје: У Штаб Бргуле, кућа Тоде Станишића. У случају да Штаб промијени мјесто оставиће се веза.

Санитетске мјере: Прву помоћ дају болничари који су при четама. Рањенике преносити у амбуланту у Округлицу.

Курири: Одмах послати по једног курира у Оперативни штаб.

Делегат В. Ш. НОПОЈ:
Станко⁵

ОПЕРАТИВНИ ШТАБ НОПО
на сектору 3⁶
Командант Милорад⁷
Полит. комесар Мејић⁸

⁴ Влахињска, Друга нишићка и Семизовачка чета биле су у саставу Семизовачког батаљона.

⁵ Бранко Пољанац

⁶ Мисли се на Варешки сектор.

⁷ Милорад Новосел

⁸ Јосип Мајић, шпански борац, погинуо приликом једне акције код Вареша децембра 1941 године.

БР. 70

**ПРОГЛАС ШТАБА ХЕРЦЕГОВАЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД 7
ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. НАРОДУ ХЕРЦЕГОВИНЕ¹**

ПРОГЛАС

**ШТАБА ХЕРЦЕГОВАЧКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА**

БРАЋО ХЕРЦЕГОВЦИ!

У тешкој и упорној борби коју воде народи Југославије против фашистичких окупатора, ви сте били први који сте се дигли на оружје и очистили велики дио Херцеговине од омрзнуте усташке власти и система јама, који су биле увеле разударене Павелићеве банде, под потпуном заштитом италијанских трупа. Ударце вашег оружја добро су осјетили фашистички господари, и бандит Павелић није се више усудио да закорачи ногом на ослобођени дио земље.

БРАЋО ХЕРЦЕГОВЦИ!

Данас се поново разбуктала борба народа Југославије против крвника наше слободе, фашистичких угњетача. Наша источна словенска браћа Руси и сви народи Совјетског Савеза дали су небројене жртве за одбрану своје нападнуте домовине и за слободу свих народа свијета. Моћна Црвена армија у својој петомјесечној борби разбила је најбоље Хитлерове армије и данас задаје посљедње смртне ударце тим побјесњелим фашистичким хордама. Совјетски Савез крвљу својих синова искупио је мјесто предводника у борби народа против хитлеровских завојевача. Велики савезнички народи Енглеске и Америке такођер доприносе свој удио у борби против фашистичких освајача, и већ се стеже гвоздени обруч око главе фашистичких разбојника.

Поробљени народи Европе, којима су додијали крвнички ланци ропства, устају у одбрану своје слободе у одбрану својих права. Народи Југославије предњаче у тој херојској борби против фашистичких тирана који су нашу дивну земљу претворили у рушевине, у земљу крви, ропства, глади и биједе. Јуначки српски народ, листом сва Србија, подигао се на оружје и води свети ослободилачки рат против хитлеровских банди и домаћих издајница. На великом дијелу слободне Србије народ је поново господар своје земље. Јуначки партизански одреди про-

¹ Редакција располаже примјерком прогласа умноженим на циклостилу.

тјерују заостале окупаторске трупе са лица српске земље. У борбу против окупатора дижу се и наша браћа Хрвати и Словенци, а одјек јуначког оружја босанских и црногорских партизана допире до наше Херцеговине.

Народ Херцеговине не заостаје у овој општој борби поробљених народа. Он се припрема за коначни обрачун са својим угњетачем и већ су почеле прве чарке са окупаторском војском. Смјели партизански одреди скидали су главне саобраћајне линије, а уплашени непријатељ, који се налази пред расулом, принуђен је да се затвара у градове. Морално стање италијанских војника који су против своје воље гурнути у један бесмислени рат, њихове изјаве послје борбе на црногорско-херцеговачкој граници, којом приликом је заробљено око 100 војника са пуковником, командантом Билеће, 3 неоштећена тенка, камиона, много оружја, муниције и опреме, — све то говори о скорој пропасти италијанског фашизма.

И поред тако безизлазног положаја, окупатор настоји да и даље одржи своју власт. Гдје не може силом, он прибјегава политици лукавства и интрига. Док је до јучер гурао заведени муслимански живаљ и Хрвате против Срба, данас гура Србе против муслимана и Хрвата. У тој препреденој политици братоубиљачког рата талијанског окупатора помаже, поред усташких бандита из редова Хрвата и муслимана, и једна шачица домаћих изрода и издајца из редова српског народа. Ове петоколонишке издајце настоје свим средствима да разбију народне редове и омету правилну народну борбу. Овај друштвени олош, који је и раније, за вријеме ненародних режима, научио да живи на рачун народне грбаче и да лиже тањире својих господара, у разбијању народне борбе служи се од отворене шпијунаже, ширења паничних вијести, оговарања наших најбољих народних бораца, па до улажења у наше партизанске одреде са циљем да их разбија изнутра. Они народ одвраћају од борбе плашећи га да ће му бити куће попаљене, говорећи да немамо оружја, да је сада зима, да смо слаби, а с друге стране величају талијанску војску. Ови исти издајници говорили су слично и одвраћали народ од љетошње борбе против усташких банди.

Петоколонишки изроди и слуге окупатора не презају ни од тога да стварају бандитске организације са циљем да забадају нож у леђа народној борби у најсудбоноснијим њеним тренуцима. Прво су покушали да стварају некакве четничке организације, па пошто је народ дознао о срамној издаји србијанских и босанских четника и пошто су видјели да им то неће успјети, сад су промијенили рухо и покушавају да створе некакву сумњиву „народну војску“, или, како је понекад зову, „народно-ослободилачку војску“. Но народ зна да „вук длаку мијења, а ћуд ника-

да“. Наш народ, који је доста поднио у току своје историје, неће се дати завести од ових проданих изрода или однорођених издајца. Самозване петоколонашке вођице Петар Самарџић, Јован Мишелић и други и њихова шпијунска браћа Новица Краљевић, Марко Поповић, Мирко Авдаловић и други, који наступају тобож у име некаквих интереса српског народа, уствари хоће да закопају интересе српског народа и да му притврде окове које му је наметнуо фашистички окупатор.

СРПСКИ НАРОДЕ ИЗ ХЕРЦЕГОВИНЕ! Твој пут није пут ових петоколонашких издајца, пут ропства и предаје. Твој пут — пут је отворене борбе против оних који су погазили нашу земљу, пут заједничке борбе са осталом браћом Србима из Србије и Босне, са храбрим Црногорцима и са свима народима Југославије, којима су досадили мрски окови фашизма. Твоја војска — то су народноослободилачки партизански одреди, који су већ почели да задају ударце уплашеној окупаторској војсци. Окупи се, народе Херцеговине, око твојих партизанских одреда, око твојих заштитника и ослободилаца! Уједини се против окупатора и његових петоколонашких слугу!

Другови партизани! Пред вама стоји историска одговорност и дужност да неустрашиво ступате у борбу за ослобођење свога народа. Данас, када је пламен партизанске борбе захватио све земље Југославије, дужност је и херцеговачких партизана да се придруже овоме светом рату и да не остану иза других. Ближи се час народног ослобођења, другови партизани! Збијајте своје снаге и будно пазите да се у наше редове не увуку петоколонашки смутљивци и кукавице. У ваше редове нека ступају сви честити борци и родољуби без разлике, који су спремни да поднесу жртве за народно ослобођење, али исто тако будите немилосрдни према народним издајцама и колебљивцима. Уводите гвоздену дисциплину, без које нема успјеха, будите спремни да подносите тешкоће и жртве, ступајте у свети партизански рат против окупатора, удрице немилосрдно шпијуне, петоколонашке издајнике, борите се против шовинистичке мржње и убијања невиних, борите се против пљачке и свега што би нанијело срамоту и штету нашој Народно-ослободилачкој борби.

Штаб Херцеговачког народно-ослободилачког партизанског одреда, који је потчињен Главном штабу народно-ослободилачких партизанских одреда за Босну и Херцеговину, преко својих потчињених војних јединица (батаљона, чета) руководи борбом у цијелој Херцеговини и он ће, као и досада, бити главни војни руководилац на овом територију свих акција и свих операција. Војне операције ићи ће у складу са операцијама сусједних босанских и црногорских партизана по већ утврђеном плану који се мора изводити.

БРАЋО ХЕРЦЕГОВЦИ!

Дижите се листом на оружје и будите достојни наследници славних предака. Немајте милости према онима који су од наше земље направили рушевине и посијали је гробљем невиних жртава. Ступајте осветнички у борбу. Крв за крв — смрт за смрт! Боље је часно умријети, него срамотно и у ропству живјети.

Живјела борба народа Херцеговине против фашистичког окупатора!

Живјели наши јунаци партизани!

Живио Врховни штаб Народно-ослободилачких партизанских одреда Југославије!

Доље фашистички окупатор!

Смрт шпијунима и петоколонашким издајцима!

Смрт фашизму — Слобода народу!

7 децембар 1941 год.

ШТАБ ХЕРЦЕГОВАЧКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

БР. 71

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ЧЕТВРТОГ БАТАЉОНА ОЗРЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ОД 9 ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. ЗА ФОРМИРАЊЕ ПРВЕ И ДРУГЕ ЧЕТЕ

Строго пов.

ШТАБ 4 БАТАЉОНА У ОБРАЗОВАЊУ
ПОЛОЖАЈ

КОМАНДИРИМА 1 и 2 ЧЕТЕ 4 БАТАЉОНА У ОБРАЗОВАЊУ

Према одлуци Штаба одреда на последњем војном засједању је одлучено да се почне са стварањем 4 батаљона. Рејон 4 батаљона засада је Кртова, Сижје, Милино Село, Доња и Горња Бријесница, Карачић. Према томе, засада ће постојати само двије чете, и то I чета са сједиштем у Милином Селу, командир чете је Богдан Јовичић¹ и под његову команду спадају водови

¹ Касније почео да сарађује са четницима. Стријељан априла 1942 год. због тога што је почетком 1942 год. мучки убио групу партизанских курира са Романије.

Милино Село, Сижје, Кртова. Замјеник Богдана Јовичића биће водник вода Милино Село². Друга чета Четвртог батаљона биће у Доњој Бријесници, командир чете је Васкрсија Стјепановић³ и под његову команду спадају водови Доња и Горња Бријесница и Карачић, замјеник командира 2 чете Љубан Поповић је водник вода Доња Бријесница.

У Прву и Другу чету спадају сви војни обвезници села Кртове, Сижје, Милиног Села, Доње и Горње Бријеснице и Карачића. Војне обвезнике подијелити на борце пушкаре и борце безпушкаре.

Сваки водник нека изради за свој вод правилник⁴ у који мора увести све борце са пушкама и без пушака, увести такође и младиће који служе као осматрачи и одјељење за везу. У прозивник увести прво стријел[це са пушкама, а] затим безпушкаре... најзад јуришна одјеље[ња. Чете ће достављати редовно штабу] батаљона бројна ста[ња својих чета у којима] навести број пушкара и њихове муниције, затим број осматрача, курира и одјељење за везу и број људства јуришних одјељења. Сваки вод има своје јуришно одјељење које сачињавају војни обвезници првог позива они морају бити наоружани копљима, косама, сјекирама, вилама итд. Навести у списку њихово наоружање.

Кад командант није на положају, његов замјеник за положај Борице јесте командир 1 чете друг Богдан Јовичић, а за положај села Доња и Горња Бријесница и Карачић — командир 4 ударне чете друг Миша Игњатовић⁵, чији је замјеник командир 2 чете 4 батаљона друг Васкрсије Стјепановић.

Кртова
9 децемб. 41 год.

Командант 4 батаљона
М. Поповић⁶

² Војни Марјановић

³ Касније пришао четницима и као четник умро од тифуса.

⁴ Омашком је написано „правилник“ умјесто „прозивник“.

⁵ Стријељан од партизана марта 1942 год. због учињеног кривичног дјела.

⁶ Милош Поповић

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА УДАРНОГ БАТАЉОНА ОЗРЕНСКОГ
НОП ОДРЕДА ОД ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. О МАТЕРИЈАЛНОМ
СТАЊУ И НАОРУЖАЊУ БАТАЉОНА¹**

ШТАБ УДАРНОГ БАТАЉОНА
ПОЛОЖАЈ

КОМАНДАНТУ ОЗРЕНСКОГ ОДРЕДА

Положај

Друже Тошо,²

Коначно сам успио да саберем Осјечанце с Милошем Купресом³. У моменту кад сам их требао повести, дошло је писмо са потписом Стевана Ботића⁴ и Миће Влајића⁵ и печатом Штаба, у коме се наређује Милошу да с људством оде на положај према Карачићу. По овом наређењу нисам поступио, јер на писму није било твога потписа; писмо се налази у рукама Стеве Брке⁶ и он ће ти детаљно ствар објаснити. По мом мишљењу, постоји Оперативни штаб одреда који издаје наређења оперативним јединицама-батаљонима, а Штаб одредске позадине издаје наређења штабовима батаљонске позадине, а да је Ст. Ботић твој замјеник у Оперативном штабу одреда — то ми није познато, ја знам само да је Тодор Панић замјеник. Молим те потруди се да се овакви случајеви не понове. Ја сам поступио према твоме наређењу и пребацио Хусинско-зеничку чету у том правцу, а Осјечани се налазе у Кртози у Штабу ударног батаљона. У споразуму са командирима чета овдје сам подијелио заплијењене пушке и направио такав распоред да се ударна чета Осјечанаца може увијек употријебити као одредска резерва заједно са цијелим Ударним батаљоном. Пушке су овако подијељене: Костајничанци 8, Осјечанци 4, Кртова 2, Сижје 4.

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису.

² Тодор Вујасиновић

³ Милош Купрес, сељак из Осјечана, командир чете Ударног батаљона, погинуо 12 јануара 1942 год. у Турији.

⁴ Стеван Ботић, бивши претсједник општине у Осјечанима, касније пришао четницима и постао њихов командант. Убијен од партизана у Кулашима 1943 године.

⁵ Учитељ из Трбука, стријељан од партизана, маја 1942 год., због колебљивог држања и деморализаторског дјеловања међу борцима.

⁶ Стево Вранић-Брко

Милино Село 3, Доња Бријесница 1. Након тог распореда на овим положајима овако стојимо:

Кртова	5	Осим ових 79 пушака овог сектора, ударна
Сишје	7	чета Хусинско-зеничка има 23 пушке, то
Милино Село	30	је свега 102 пушке за одбрану Борица и
Д. Бријесница	20	за случај напада на Бријесницу за прву
Г. Бријесница	10	одбрану, док не дође помоћ. На положају
Карачић	7	нема ниједан пушкомитраљез и предла-
	79	жем да се један пушкомитраљез из Пе-

трова Села, где их сада има два, пребаци у Милино Село, јер иначе је увијек долазио овамо. Онај пушкомитраљез који је заробљен у Петровом Селу да остане на том положају. Ово је приједлог за будуће, а може остати и овако, с тим да Петрово Село стално пребацује пушкомитраљез кад је овдје борба. Колико ми је познато, Ударни батаљон има 4 пушкомитраљеза: 2 код Костајничанаца, 1 код Купреса и 1 код Станишића.⁷ Три су сада у борби, а овдје је на положају Купрес са 1 пушкомитраљезом. Настојаћу да 1 пушкомитраљез пребацим у Хусинско-зеничку чету и тако ће засада Ударни батаљон бити комплетиран да свака чета има по 1 пушкомитраљез. Садање стање је овако: Озренска ударна чета са Станишићем налази се у Стријежевици, Костајничка ударна чета са Николом Челићем⁸ је на положају Осојница, Осјечанска ударна чета са Купресом налази се у Кртови и стоји на расположењу као одредска резерва, Хусинско-зеничка чета је са Мишом Игњатовићем на положају Горња Бријесница због евентуалног напада са те стране и ради пограничне службе. Са снагама којима сада Штаб батаљона располаже на овом сектору можемо одбити 15 до 20 сатнија. Ратни плијен је пописан и послали смо два сандука муниције 1 сандук бомби и сву апотеку за болницу; једног коња је Купрес дао Стевану Ботићу, а два коња су остала у Штабу. Списак заплијењене спреме доставићу са приједлогом о расподјели, али много су разграбили селаци у Д. Бријесници и мораћемо то да сакупимо. Због организационих питања батаљона и сређивања овог сектора налазим се привремено у Кртови, не бих желео да ми неко пребаци да сам се набио у запећак; моја није кривња што непријатељ не удара на мој сектор, а да се пребацујем на страну другу — то ћу учинити чим ми се нареди. Уосталом, ако затреба Осјечанска чета, идем и ја с њом. Наредио сам да се линија на Какмуж пребаци на правац Озрен—Кртова и употрејеби сав теле-

⁷ Душан Станишић

⁸ Никола Челић, командир 3 чете Ударног батаљона, умро од тифуса 1943 године.

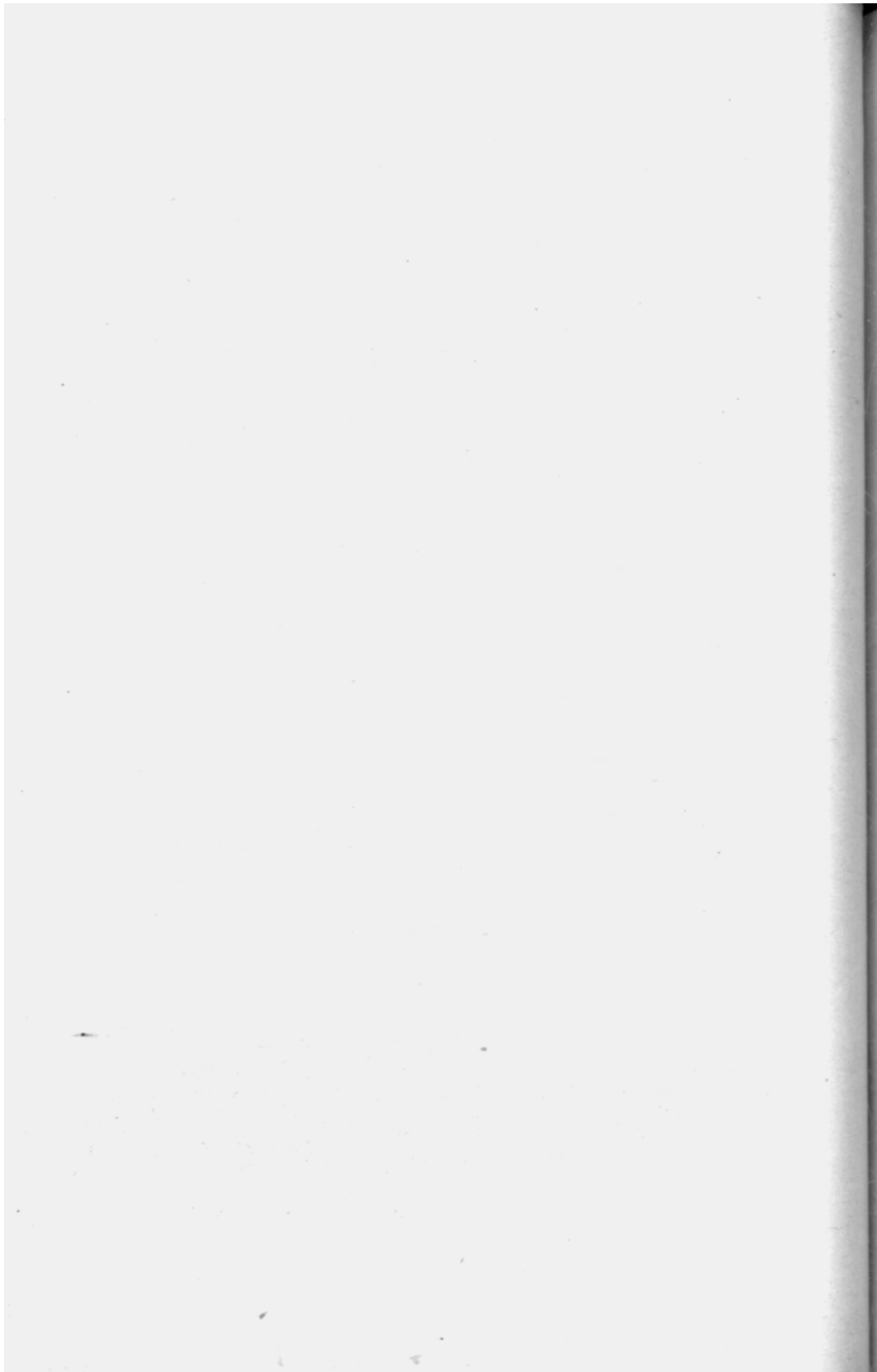
From Johnston Dec. 1941

154

Friday[illegible]

Alpartha	5
Cusque	7
Amoroso	30
9. Ejecución	20
5. Ejecución	10
Latent	<u>7</u>
	49

Prva dva 29 godina i tri sedmica zgora
nao izumrlo stado po 23 ovaca, sto je
bilo isto vreme sa gornjom bozom, u sa
ovim stado u izumrlo sa 23 ovaca
po u gornju stado. Ito izumrlo, kako izumrlo
izumrlo stado u izumrlo stado u izumrlo
izumrlo stado u izumrlo stado u izumrlo

фонски материјал за то. То је усталом одлука и твоја — да се прво споје оперативни штабови, па онда ниже јединице једна с другом. У том погледу Мићан⁹ је стављао своје приговоре као и водник Какмужа, али ја ћу настојати да их убиједим у правилност оваквог става. Радио-апарат нема батерија и сакупљамо их.

Друтарски поздрав
Кдант. уд. бат. Мил. Поповић¹⁰

БР. 73

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА УДАРНОГ БАТАЉОНА ОД ДЕЦЕМБРА
1941 ГОД. КОМАНДАНТУ ОЗРЕНСКОГ НОП ОДРЕДА О
СТАЊУ НА ПОЛОЖАЈИМА¹**

ШТАБ УДАРНОГ БАТАЉОНА
ПОЛОЖАЈ

КОМАНДАНТУ ОЗРЕНСКОГ ОДРЕДА

Положај

Драги друже Тошо,

Према изјавама двојице бораца из Озренске ударне чете, друг Станишић² је тешко рањен, остали борци су преморени и неспособни за борбу. На основу овог извјештаја наредио сам да се изврши смјена људства и да стари борци предају привремено оружје и муницију борцима јуришних одјељења са региона Кртова, Сижје итд., који су се добровољно јавили за борбу. Упутио сам писмо Цвијетину³ и Божи⁴ да одмах пошаљу у Штаб батаљона све борце Ударног батаљона који су се можда вратили кућама, а уједно да се људство са положаја смијени одморним људима. Молио сам Цвијетина да новим борцима преда пушке мртвих и рањених другова Ударне чете и уједно да

⁹ Мићан Пејић

¹⁰ Милош Поповић

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису. Извјештај је писан око 10 децембра 1941 године.

² Душан Станишић

³ Цвијетин Тодић

⁴ Божо Спасојевић

их наоружа оружјем заплијењеним од непријатеља, што вје-
рујем да ћеш се и ти сложити. Уједно да се одузме оружје они-
ма који су напустили положај и борбу без знања старјешина
и оружје преда овим борцима који једва чекају да га приме.
Привремено за командира чете Кртовљана који треба да за-
мијене Озренску ударну чету поставио сам друга Радована Ре-
лића, а за његовог замјеника Димитрија Јовановића, што је
учињено у споразуму са борцима Кртове и мојим пол. комеса-
ром другом Андријом.¹ Одмах иза ове групе послаћу другу,
трећу, четврту, како буде стигла и према потреби, да замијене
борци Првог и Другог батаљона, али с тим да се барем сваком
другоме дадне оружје и муниција која буде заробљена. Ми-
слим да ћеш се сложити с овим приједлогом, нарочито с обзи-
ром на то да је овај рејон најслабији са оружјем.

На мом положају нема засада ништа нарочито, осим су-
дара пјатрола. Непријатељ шаље разне вијести о нападу од Ба-
новића и од Завидовића, али досада нема ништа... Без Осје-
чанске ударне чете, која стоји Штабу одреда на расположењу,
за овај положај има 102 пушке, што је довољно [против] 15
сатнија.

Према посљедњој одлуци војног засједања Петрово Село
је потпало под команду Трећег батаљона. Мој сектор је остао
Кртова, Сижје, Милино Село, Доња и Горња Бријесница са
Карачићем. Шаљем наредбу својим командирима о тој новој
организацији и надам се да ћеш се сложити.

Што се тиче телефонске везе, сматрам [да] је овај рејон
веома важан управо ради обавјештајне службе; јер ту је непо-
средна веза са неослобођеном територијом и све вијести са не-
пријатељске територије од Тузле и Завидовића иду овим ка-
налом. И Штаб одреда би требало да има првенствено везу са
овим сектором, а Липац је близу Бољанићу и може се брзо
преко курира обавјештавати. Сав неред који је владао на овом
сектору, а нарочито разно недозвољено вршљање неодговорних
и њихово преговарање на своју руку биће прекинуто директ-
ном везом Штаба са овим крајем, поред, разумије се, и наших
личних напора да се овдје направи ред. Да ће непријатељ овдје
напасти, то је више (него) сигурно, нарочито је опасност [по-
већана] након оне Купресове експедиције² која ће натјерати
Тузланску команду да и она своје прсте умијеша и поред слома
Чапљићеве³ акције. Немам могућности⁴ да те даље убјеђујем

¹ Андрија Крушковски

² Мисли се на акцију на рудник Бановиће коју је извео 7 децембра
1941 год. Милош Купрес са 20 партизана. Том приликом заробљено је
30 домобрана и много оружја и муниције.

³ Рагиб Чапљић, усташки велики жупан у Тузли.

⁴ Потребе

у потребу линије⁹ на овом сектору и молим те дај одмах наређење да се она успостави.

Стеван¹⁰ је тражио ратни плијен из Бановића. Ја сам одговорио да он припада Оперативном штабу који доставља команди позадине оно што јој припада.

К-дант батаљона
Мил. Поповић¹¹

БР. 74

ДЕСЕТОДНЕВНИ ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ КРАЈИШКОГ ОДРЕДА ОД 11 ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. О ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА, ПОЛИТИЧКОМ РАДУ И НЕУСПЈЕХУ НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ОФАНЗИВЕ НА КОЗАРИ

ШТАБ II КРАЈИШКОГ
НАР. ОСЛ. ПАРТ. ОДРЕДА

ДРУГАРСКИМ ШТАБОВИМА Н. О. Б. Х. П. О., I и III ОДРЕДА

Извјештај о војно-политичкој ситуацији на подручју овог штаба од 1. XII до 10. XII о. г.

Војне акције партизана:

1-XII једна наша чета извршила је напад на жељезничку станицу Хаџимехтић. Непријатељ је имао два мртва и три рањена. Рањен лакше један партизан.

1-XII партизани су одбили код Костајнице усташе који су пошли у пљачку. Усташе су имали рањених које су одвукли.

1-XII заплијењен је један државни бик.

2-XII партизани су стријељали шпијунку Стану уд. Тубић из Стригова.

3-XII партизани су заплијенили, од трговца који набавља месо за Приједор, једну краву и једну овцу, и преврнули 3 кола дрва која су била на путу за Приједор.

5-XII партизани су стријељали усташу Витана Ковачевића из Пољавнице, као и Србе у служби хрватских власти: Црнобрњу Ђурђа и Ђурић Љубана зв. Пејића из села Водичева.

⁹ Телефонске линије

¹⁰ Стеван Ботић

¹¹ Милош Поповић

5-XII непријатељ је, током своје офанзиве на „чишћењу“ Козаре, продро са великим снагама (око 5.000 војника) на Козару и смјестио се са снагама 1 батаљона (2-га бојница 11 п. п.¹, 3 пјешачке и 1 митраљеска чета) на Мраковици. Ту су судјеловале 5, 6, 7 и 8 сатнија 2-ге бојнице 11 п. п. Циљ ове акције био је, осим „чишћења“ терена од „побуњеника“, и смјештај снага за осигурање сјече и извоза дрвета из Козаре, како се видјело из заплијењене непријатељске архиве. Непријатељске снаге су имале прецизно изграђен план укопавања и одбране за случај напада, план заштите сјече шуме, као и одређене задатке за „чишћење“ појединих дијелова Козаре од партизана (Подаци из заплијењене архиве). Овом акцијом руководила је њемачка команда, а учествовале су расположиве непријатељске снаге од Бања Луке до Сиска.

Израђен је наш план напада за чишћење Козаре од непријатеља под руководством овог штаба.

5-XII у току ноћи извршен је распоред наших снага, а у 6.30 отпочео напад. Борба се водила на тешком терену, јер је непријатељ имао ровове, вис и куће. Борба се водила свим оружјима и свом жестином. Партизани су одмах на почетку освојили истурено митраљеско гнијездо и употребили исти тешки митраљез у борби против непријатеља. Партизани су ускакали у ровове и ножем и бомбама морали ликвидирати поједина непријатељска упоришта. Партизани су позивали непријатеља на предају. Многи од њих предали су се тек кад су видјели да је борба узалудна. Војници код бацача мина нису се хтјели предати, док формално нису били раскомадани бомбама. Жестока борба је трајала 3 и по сата. На бојишту непријатељ је оставио 78 мртвих, осим оних који су изгинули и изгорјели у запаљеним кућама. Међу мртвима био је један официр кога је убио хрватски војник ради тога што је терорисао и нагонио војнике у борбу. Рањених — што теже што лакше — остало је на бојишту 19, а по исказу мјештана у Козарцу — стигло је око 60 рањених међу њима један официр.

Заробљених 92, међу њима два официра, више подофицира и један лекар. Сви су заробљени пресвучени у цивилна одијела и са обавјештењима о нашој Народно-ослободилачкој борби пуштени на слободу.

Број непријатељских војника који су учествовали у акцији износио је нешто преко 500. Партизани су, по свршеној акцији и заузимању Мраковице, све зграде које би могле служити непријатељу запалили.

Заплијењен је следећи материјал:

¹ Пјешадиске пуковније

4 бадача мина са 4 нишанске справе, 6 тешких митраљеза, 12 пушкомитраљеза, 7 резервних цијеви за пушкомитраљез, 155 карабина, 19.000 пушчаних метака, 6 пуних реденика за тешки митраљез, 2 аустриска карабина, 90 ручних бомби, 54 шаторска крила, 115 ћебади, 20 пари војничког веша, 25 пари војничких ципела, 1 кухињска мањерка, 1 велики казан, 1 мали казан, 20 порција, 30 чутурица, 3 пиштоља за ракете, 1 писаћа машина, комплетна амбуланта и посебно 40 завоја, 45 сигналних ракета, 6 ранаца, 15 торбица, 1 самар за тешки митраљез, 8 јастука за самаре, 1 сака, 3 коња, 12 шаржера за пушкомитраљез, 2 ранца за муницију пушкомитраљеза и резервних дијелова пушкомитраљеза, архива бојнице, 4.100 куна и застава.

Изјава заробљеника: Непријатељ није знао тачно дан нашег напада, али је очекивао напад и са половином снага био у сталној приправности. Стражарило се у рововима и на истуреним мјестима. Војници нису били расположени за борбу 100%. Борили су се муслимани-Крајишници од Кладуше с највећим еланом ради тога јер су њихова села била попаљена од стране четника. О партизанским борбама нису имали појма. Знали су само за четнике и да они убијају жене и дјецу. Војници су били резервисти и позвани су на три мјесеца. Како им је ових дана истекао рок, тражили су да иду својим кућама, а на рапорту их је командант потпуковник... Матковић... Након тога ковали су завјеру да у групама од 30—40 људи пребјегну у Бихаћ и предаду оружје жупану. Исхрана слаба. Војници се буне. Добивају 30 дкг круха и 5 дин. плате дневно у гарнизону, а на терену 25 дин., док је раније била 35 дин. Официрима и подофицирима плата повишена. Однос између официра и војника слаб. Кад су партизани ударили, настао је неред и безглавље.

Акција на Мраковици је од политичког и војничко-материјалног значаја. Војнички је непријатељу задат страховит ударац. У вези с тим смијењен је са дужности командант п.п.ков. Матковић, и ухапшен и одведен у Загреб бојник Крупих. Непријатељу је задат ударац баш онда кад је огласио народу да је „очистио“ Козару, а уствари похапсио неколико невиних сељака и звјерски поубијао у Милошевом Брду и Совјаку око 300 невиних сељака, жена и дјеце. Непријатељ је избачен из својих утврђених гнијезда и оставио грдан плијен.

Политички значај ове акције је у томе што се пољуљани морал становништва последице непријатељске офанзиве подигао и поново отпочео прилив снага у Народно-ослободилачку војску и вјера у побједу.

Материјално је оштећен непријатељ, јер је тим дефинитивно онемогућена сјеча и извоз дрвета у градове.

Погинули партизани: Драгоја Милатовић, Милан Вилић, Александар Чуп, Вујановић Бранко; касније умро од задобијених озледа Бранко Бућма. Рањено је шест партизана.

У борбама су се истакли својом храброшћу: Станић Млађен, Гранић Млађен,² Вученовић Ђуро, Бановић Славко,³ Ђукановић Милан, Урош Бакић, Раде Рауш⁴, Милоје Бокан⁵, Драгутин Ђиргуз, Михајло Вучићевић⁶, Томо Шпановић⁷, Јово Бијелић, Љубан Аћимовић⁸. Ове партизана похваљујемо, а предложимо Главном штабу да похвали ове партизана који су учествовали у акцији на Мраковици.

7-XII једна наша чета извршила је напад (ноћу) на „Шпанунг“ у Коштарици. Око „Шпанунга“ били су бетонирани ровови. „Шпанунг“ је миниран. Рад на жичари Добрљин—Љешњани онемогућен бар мјесец дана. Непријатељски губици: 3 мртва и 1 заробљен. Погинуо партизан Јово Брдар. Заплијењено: 1 пушкомитраљез, 3 карабина, 360 метака, 2 казана, 5 оквира за пушкомитраљез, 1 резервна цијев за пушкомитраљез, 3 шињела, 8 ћебади и 1 пољски телефон.

10-XII разорен мост (15 метара) на цести Мраковица—Козарац.

10-XII једна наша чета извршила напад на станицу Доња Драготиња. Заробљено 18 војника, који су пуштени на слободу. Заплијењено 20 карабина и 1 пушкомитраљез. Запаљена школа и кућа близу станице. Непријатељ је имао пет мртвих, и рањен 1 поднаредник. Партизана рањених 4 лакше и 1 теже. Према непотврђеним вијестима, рањен и подлегао ранама њемачки командант из Приједора, који је пошао особним возом у правцу Драготиње.

Политичке акције:

Одржана је конференција у Бјелајцима, Подбрђанима и Нишевићима. Рад у четама састојао се у читању радио-извјештаја, летака, Илијина, [романа] „Мати“, „СССР у слици и ријечи“, „Борбе“ и Билтена. Због непријатељске офанзиве политички рад у позадини као и у четама, био је ометан.

Здравствено стање рањеника повољно. Нема заразних болести. У свима четама ради се на изградњи четних амбуланата.

² Погинуо као партизан приликом напада на Бихаћ новембра 1942 године.

³ Погинуо у борби на Козари, јуна 1942 године.

⁴ Погинуо на Сувачи изнад Босанског Новог, новембра 1942 године.

⁵ Погинуо 1942 год. на Липовцу изнад Котор Вароши.

⁶ Рањен и заробљен од усташа на Козари, а потом стријељан у јесен 1942 године.

⁷ Погинуо као командир чете Пете козарске бригаде у борби против усташа код рудника Љубије, новембра 1942 године.

⁸ Погинуо 4 јула 1942 год. на Козари као командир чете Трећег батаљона Другог крајишког НОП одреда.

Исхрана партизана задовољавајућа.
Стријељани су ради пљачке и насиља у селима партизани.
Кравић Душан, Кравић Јован и Бабић Миле.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Негдје у Козари, 11. XII. 1941

Полит. комесар
Бранко Бабић

Командант II одреда
Младен⁹

П. С.

Упозоравамо све другарске штабове да ће ускоро усташка полиција у Б. Луци издати провокаторски летак са потписом Штаба Народно-ослободилачке војске у циљу разбијања наших редова и јединства партизана и војних четника.

BR. 75

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA LIPAČKE ČETE OD DECEMBRA 1941 GOD. ŠTABU OZRENSKOG NOP ODREDA O SITUACIJI NA POLOŽAJU GLAVICA¹

Друже Тошо²!

Овдје се је станје ... неколико сати сасвим промијенило. Непријатељ је [завузео] наше положаје које смо досада држали, а ми смо се мало повукли. Ипак се може још контролисати Главича, а неког већег непријатељског нападања и напредовања не може бити до мрака и преко ноћи. Истина, са овим snagama немoguће ће бити одржати фронт и сутра, јер артиљериска и bacaчка ватра је врло жестока и то све по нашим положајима. Дакле, повлачење под овим условима је неизбјежivo. Морал је се сroзao скроз!

Ако би било могуће да пошаљеш бар 50 кола која би могла превозити храну одмах, пошто би сва [храна] остала овдје ако би се повукли, јер ми немамо него само 2 кола. Онда би било потребно да пошаљеш и 50 људи као помоћ, те можда би се могли одржати, јер људи бјеже.

У Придјелу и Сувом Пољу засад нема ништа нарочито.

Јави одмах шта да радим, и како да се повлачимо — да ли у заједници са Липцом и Сувим Пољем.

Hitno je!

Poslato u 3-¹⁵

Ismet³

⁹ Младен Стојановић

¹ Original izvještaja je u rukopisu.

² Todor Vujasinović

³ Ismet Kapetanović

BR. 76

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA LIPAČKE ČETE OD 12
DECEMBRA 1941 GOD. ŠTABU OZRENSKOG NOP ODREDA O
POVLAČENJU ČETE SA POLOŽAJA ISPOD GLAVICE¹**

Druže Tošo²!

Jutros, kada je stigla pomoć, mi smo pokušali jurišom da zauzmemo opet naše stare položaje, ali kako je neprijatelj već u toku noći bio zauzeo položaje ispod Glavice, a i strah ljudstva, pomogli su da juriš ne uspije. Mi se sada postepeno povlačimo prema Vrtličima i Gavranovom Visu, a sporazumni smo sa Pridjelom i Suhim Poljem³ i sa njima održavamo stalnu vezu. Stoka se evakuiše, ali žito ne možemo nikako izbaviti jer prevoznih sredstava nemamo.

Preko noći sumnjam da ćemo se moći držati radi toga što nemamo gdje smjestiti ljudstvo, pošto nema nijedne kuće ni štale u kojoj bi se mogli grijati.

Neprijatelj zasada ne ide naprijed, nego samo utvrđuje Glavicu. Javi šta da radimo.

Poslato u 11⁴⁰

Ismet⁴

¹ Original izvještaja je u rukopisu.

² Todor Vujašinović

³ Pridjel i Suho Polje — položaji na kojima su se nalazili vodovi.

⁴ Ismet Kapetanović

BR. 77

PROGLAS OPERATIVNOG ŠTABA OPSADE VAREŠA OD 14 DECEMBRA 1941 GOD. STANOVNIŠTVU VAREŠA¹

OPERATIVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH ODREDA
NA OPSADI VAREŠA
14 decembra 1941 godine

**CJELOKUPNOM STANOVNIŠTVU I POŠTENJOJ JAVNOSTI
VAREŠA**

Narodno-oslobodilački partizanski odredi opkolili su Vareš, te pozvali Komandu mjesta u Varešu da se u roku od 1 sata izvrši predaja grada.

Uslovi koje smo poslali istima jesu:

Da se na zgradama izvjesi bijele zastave, vojska i žandarmerija da položi oružje i da se postroji na placu gdje [se] istovaruje šoder, s tim da se nikome neće ništa desiti.

Ako se uslovi ne ispune, bićemo prisiljeni da bespoštedno pristupimo paljevini i razaranju grada.

Građani,

Narodno-oslobodilački partizanski odredi donose vam:

Slobodu sviju vjera i narodnosti; prestanak bratoubilačkog rata, prestanak ubijanja najboljih sinova hrvatskog naroda od strane Pavelića, kao i muslimana; mir, hljeb i srećniju budućnost; prestanak pljačke i ropstva okupatorima.

Fašistički sluga, ustaški razbojnik Pavelić donio vam je ropstvo, bijedu, glad i bratoubilački rat do istrebljenja.

Očekujemo od vas, kao poštenih građana, da postupite kao i svi ostali građani gradova koji su bili opkoljeni od strane partizanskih odreda u svim okupiranim zemljama Evrope.

Izvjeseite bijele zastave na svojim domovima, pozovite vojne i civilne vlasti da se bez daljnega predaju, jer im je uzaludan svaki otpor, koji bi ih stao silnih žrtava, bez potrebe.

Dočekajte partizane, oslobodiće svih vjera i narodnosti i borce za narodnu slobodu ispod okupatorskog jarma.

¹ Prilikom krupnijih operacija formirani su operativni štabovi kao privremene komande za izvršenje određenog zadatka. Vareš tada nije oslobođen usljed dolaska pojačanja neprijatelju.

Čas vaše slobode došao je! Cijela Istočna Bosna je slobodna. Srbija, Hrvatska, Slovenačka i Crna Gora velikim dijelom su oslobođene.

Bratski vas pozdravljamo sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

OPERATIVNI ŠTAB OPSADE VAREŠA

BR. 78

**PROGLAS VOJNOG SUDA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA
OD DECEMBRA 1941 GOD. POVODOM IZVRŠENJA SMRTNE
KAZNE NAD DVOJICOM ZLIKOVACA¹**

VOJNI SUD I KR.[AJIŠKOG] NOP O[DREDA]
NA POLOŽAJU

P R O G L A S

Vojni sud je poslije svestrane istrage i ispitivanja mnogobrojnih svjedoka osudio na smrt strijeljanjem poznate zlikovce:

MILANA PLAVANJCA, iz sela Sr. Dubovika,

MIČU BOSANČIĆA, iz sela Sr. Dubovika,

- 1.) zbog toga što su učestvovali u zvjerskom i zločinačkom ubistvu Steve Vukojevića, mladog narodnog borca;
- 2.) zbog toga što su učestvovali u klanju Steve Vukojevića pod izgovorom da ga nisu poznavali, iako su majku Steve Vukojevića Maru Kovačević dobro poznavali, štaviše, iako su znali da je Mara Kovačević njihova komšinica;
- 3.) zbog toga što nisu htjeli, i pored molbe umorenog, da pozovu njegovu majku — da mu ispune njegovu posljednju želju.

KAZNA SMRTI IZVRŠENA JE STRIJELJANJEM

Zločinci slični Milanu Plavanjcu i Mići Bosančiću, koji iskorišćavaju borbu naroda i njihove teškoće, u kojima se on nalazi u svojoj teškoj borbi protiv mračnog neprijatelja — fašizma, treba da upamte, jednom za uvijek, da ne smiju teške prilike iskorišćavati u svoje zlikovačke namjere.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

VOJNI SUD

¹ Redakcija raspolaže proglasom umnoženim na šapirografu.

**NAREĐENJE ŠTABA DRUGOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD
DECEMBRA 1941 GOD. SEOSKOM STANOVNIŠTVU O ZABRANI
NOŠENJA ZEMLJORADNIČKIH PROIZVODA U OKUPIRANE
GRADOVE**

TEŽAČKOM NARODU I KNEZOVIMA¹

Naš narod ustao je na oružje da bi se odbranio od istrebljenja, klanja i pljačke njemačko-fašističkih okupatora i njihovih slugu ustaša. U ovoj svetoj Narodno-oslobodilačkoj borbi, naši krajevi dali su i neprestano daju nebrojene žrtve. Zahvaljujući borbi Narodno-oslobodilačke partizanske vojske mnogi su krajevi naše zemlje oslobođeni, dok je u drugim suzbijen ustaški teror. Nije daleko dan kada će sunce slobode zasijati na nebu radnog naroda čitave naše zemlje. Da bi se borba sa narodnim neprijateljima što brže završila pobjedom, dužan je svaki sin naše Krajine da učini sve ono što interes i te borbe nalažu. —

U tom cilju izdajemo NAREĐENJE da se ne smije u gradove ništa nositi od žita, stoke, mlijeka, peradi, jaja, drva i uopšte svih težačkih proizvoda za opskrbu okupatorske i hrvatske ustaške vlade². Tko se ogluši o ovo naređenje i bude i dalje na sajmove dogonio težačke proizvode — smatraćemo ga izdajnikom narodne borbe i narodne slobode i kao takvog uništiti.

Naše patrole plijeniće svu robu koja se bude tjerala na sajam u grad i pucaće bez ikakvih drugih opomena na sve one zločince koji bi pokušali da služe i hrane neprijatelja naše zemlje.

Negdje u Kozari, mjeseca decembra 1941.

**ŠTAB II KRAJIŠKOG NARODNO-OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA**

¹ Naređenje se odnosi i na stanovništvo sela koja nisu bila oslobođena, gdje su još bili stari organi vlasti: seoske starješine — knezovi.

² Vjerovatno je omaškom napisano »vlade« umjesto »vlasti«.

БР. 80

**ПОХВАЛЕ И САОПШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА
ХЕРЦЕГОВАЧКОГ НОП ОДРЕДА ОД 16 ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД.
ПОВОДОМ ИЗВРШЕНИХ АКЦИЈА**

ШТАБ 2 ЧЕТЕ 3 БАТАЉОНА
НАРОДНО-ОСЛОБОД. П. ВОЈСКЕ
16 XII 1941 год.
ЗУБЦИ

ПРЕПИС

ПОХВАЛА

Штаба 3 батаљона Херцеговачког народно-ослободилачког партизанског одреда од 12 децембра 1941 године

I

Похвала, којом изражавамо признање храбрим партизанима Зубачке партизанске чете на постигнутим успјесима у борби против италијанског фашистичког окупатора и његових слугу усташа. У свим овим борбама храбри партизани показали су се достојни својих борбених традиција, када је у питању слобода и част народа подјармљеног од окрутног фашистичког непријатеља. Показали су се као ДОСТОЈНИ ПОТОМЦИ СЛАВНОГ СИНА ЗУБАЦА ЛУКЕ ВУКАЛОВИЋА, ЧИЈИМ СТОПАМА ДАНАС СМЈЕЛО КОРАЧАЈУ ВИСОКО ДИЖУЋИ И ПОНОСНО НОСЕЋИ ЗАСТАВУ СЛОБОДЕ И ПРАВА СВОГА НАРОДА.

II

Изражавамо наше признање политичком комесару 1 партизанске чете другу ВЛАДИ ШЕГРТУ, који је у борби са омрзнутим фашистичким окупатором голорук скочио на непријатељски тенк и присилио посаду тенка на предају. Ми смо поносни да у својим редовима имамо овакве хероје. Овај храбри чин друга Влада, поред највећих признања, служиће као свијетао примјер за углед свима партизанима како се бори за слободу свога народа и родне груди, коју гази погана чизма фашистичког окупатора.

III

Саопштење Штаба 3 батаљона Херцеговачког народно-ослободилачког одреда о акцијама партизанских чета.

Поред низа важних и успјешних акција које је извела 1 партизанска чета (Ластва) нашег батаљона у сарадњи са партизанским четама Граховског батаљона на црногорско-херцеговачкој граници, а о чему је издано саопштење, изведен је још читав низ акција којима су и друге партизанске чете нашег батаљона задале омрзнутом италијанском окупатору јаке ударце.

16. новембра увече једна десетина 3 партизанске чете, састављене од партизана муслимана и Срба, извршила је напад на водовод Мркљина. Том приликом уништена су сва постројења, сем парног котла који није могла да уништи једна тешка бомба.

Ноћу између 25 и 26 новембра порушен је 21 телефонски ступац у Драчи, на путу Требиње—Граб. На истом мјесту, ноћу 28 новембра извршено је рушење самог пута, тако да је потпуно онеспособљен за колски саобраћај. 29 новембра позвана је жандармериска станица на Грабу да се преда. Жандарми су то одбили. Тек после четвородневне опсаде наших партизана, 3 децембра у 10,20 часова предала се је опсађена посада жандармериске станице. Заробљено је 12 жандарма, заплијењено 14 пушака, 2 револвера, доста муниције и друге спреме, као и нешто хране. Све ове акције извела је наша Друга партизанска чета Зубци.

Ноћу између 30 XI и 1 децембра 4. партизанска чета (Шума) нашег батаљона извела је ове акције: Кидање телефонске линије на прузи Запланик и Ускопље. Оборено је 24 ступца, жице скидане и чашице полупане. Потпуно је уништен жељезнички сигнал на станици Ускопље. Кидање телефонске линије Ускопље — Зеленика. Срушено је 5 телефонских ступаца, жице покидане и чашице полупане. Кидање телефонске линије и рушење пута Требиње—Дубровник. Срушено је 60 телефонских ступаца, а пут је срушен на једном мјесту 20 метара а на другом 8 метара и на више мјеста набацано велико камење.

Исте те ноћи партизанска чета из Влаховића извршила је кидање телефонске линије Љубиње—Столац. Срушено је око 60 тел. ступаца.

Ноћу између 2 и 3 децембра једна десетина 3 партизанске чете, састављена само од муслимана — партизана, извршила је рушење жељезничког моста, на прузи између Алексине Међе и Волујца. Акција је успјешно изведена, — један дио моста пао је на земљу. Овом акцијом за дуже времена онеспособљен је саобраћај на жељезничкој прузи Хум—Требиње, једној од врло важних саобраћајних веза за непријатеља.

Напад на водовод Мркљина, рушење овог жељезничког моста, напад на Ластву којом приликом је рањен један парти-

зан муслиман, јасно доказује да поштени и родољубиви синови из редова муслимана и у нашим крајевима раме уз раме боре се са Србима партизанима, а задајући окупатору сваки дан све веће и веће ударце.

Ноћу између 2 и 3 децембра извршено је рушење пута Требиње—Билећа на неколико мјеста, као и уништење телефонске везе. Овом акцијом Билећа се налази отсјечена од осталих италијанских снага и из других мјеста Херцеговине и Црне Горе. На истом овом путу сачекана је непријатељска колона од 7 камиона. 4 камиона су уништена, 5 тал. војника је погинуло а 11 је заробљено. Послије ове акције ликвидирана је жандармерија на Јасену.

Ноћу између 5 и 6 децембра набацано је камење на прузи Пољице—Јасеница—Луг. Жељезнички саобраћај био је укочен 8 сати.

Партизанска чета Зубци нашег батаљона, у сарадњи са Приморском партизанском четом Орјенског батаљона, извршила је 5 децембра рушење пута Пресјека—Мрцине—Јавор и Јавор—Орјен. Приморска партизанска чета уништила је један непријатељски камион и заробила 2 италијанска војника. Наша Друга партизанска чета заробила је један непријатељски луксузни аутомобил са три италијанска војника. Аутомобил је сачуван и биће стављен у употребу.

6 децембра наша 2 партизанска чета напала је италијанску стражу на Јавору. Око 1 сат после подне наишла су 2 итал. војника са страже и после кратке борбе били су разоружани и заробљени од једног храброг партизана. У 16 [часова предузела је] напад на стражу. После борбе од 1 и по сат Италијани су позвани на предају, на шта су по преговорима од пола сата и пристали. Заробљен је 21 тал. војник. Заплијењено је: 18 пушака, 2 пушкомитраљеза, 1 бацач мина са око 30 бомби за исти, доста муниције и ручних бомби, 1 мазга и доста ратне спреме. Рањена су 3 тал. војника. Наши храбри партизани у овој борби показали су невјероватну куражност и одушевљење.

У свим овим акцијама, непријатељ [није] смио ни да покуша вршити насиља над незаштићеним становништвом и палити села, јер је свјестан да би у том случају одмазда партизана над његовом војском била страшна.

За све вријеме ових борби лакше су рањена 3 и 1 партизан је погинуо и то: при нападу на жанд. касарну у Ластви лакше су рањена 2 партизана, на Грабу је лакше рањен 1 партизан, а при нападу на тал. стражу на Јавору погинуо је 1 партизан услед неопрезности.

Акције се шире и настављају даље. Наши јуначки партизани показују примјером како се води борба против мрског окупатора, а за слободу своје родне груде.

Командир,
М. Шараба¹

Уз. политичког комесара
Милош Кисин²

БР. 81,

**ЧЛАНАК ИЗ БИЛТЕНА ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ ОД 18 ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД.
О СТВАРАЊУ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКОГ ОМЛАДИНСКОГ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ САВЕЗА**

СТВОРИМО БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИ ОМЛАДИНСКИ САВЕЗ

Ослободилачки рат, на челу кога стоји непобједиви Сојетски Савез у заједници са свим демократским слободољубивим силама свијета, створио је могућност свим поробљеним народима да са својих леђа баце тирански оков фашистичког ропства, да себи извојују слободу и убрзају пад фашистичког мрачњаштва.

На позив моћног СССР-а дигли су се у оружану борбу народи Југославије. Широм наше земље поникле су безбројне партизанске чете испуњене најчвршћом вјером у побједу, извојевање народне слободе и независности. Послије неколико мјесеци дивовске борбе, један по један крај је очишћен од фашистичког угњетача, њемачког, талијанског и усташког злочинства.

У редове ослободилачке борбе наших народа одушевљено је похрлила омладина и часно, још једном у својој великој борби, показала пред читавим свијетом спремност да се до краја бори против највећих непријатеља младе генерације, против најзаклетијих непријатеља слободе, напретка, културе и братства међу људима и народима.

Њемачки и талијански фашисти довели су на власт разбојника и гангстера Павелића са бандом усташа који поробише.

¹ Милош Шараба погинуо 1942 год. у борби против усташа и Талијана на Голом Брду.

² Ухваћен од четника и убијен 1942 године.

опљачкаше и попалише све што воли слободу и жели пријатељски живот. Босна и Херцеговина, заклана и опустошена од варварске руке фашиста, завијена у црно. Стотине хиљада српских гробова језива су опомена и позив у борбу против досад невиђених злочина усташких крвопија и пљачкаша.

У партизанским редовима боре се, поред Срба, муслимани и Хрвати. Млади људи Босне и Херцеговине, без обзира на вјеру и народност, све више схватају да фашистички непријатељ жели да се ми узајамно тријемимо, а он да гледа, пљачка и односи шта му треба, да у нашој крви учвршћује своју погану владавину.

Не међусобна борба — него братство српске, муслиманске и хрватске омладине у Босни и Херцеговини јесте наш пут који води слободи. Најоштрија борба против слијепог и неразумног шовинизма, без обзира ко га изазива и шири, јесте наш свети завјет и задатак.

Крајњи је час да удружимо све драгоцене снаге против заједничке опасности, која је једнима донијела биједу и глад, другима срамоту и ропску послушност, а трећима најстрашнију смрт. Огроман је и моћан фронт ослобођења. Похрлимо и ми, млади синови својих народа, у његове широке редове, бој да бијемо, крв да лијемо за слободу и срећу свих народа и свих раса, за срећан живот све омладине.

Велика борба води се данас у Босни и Херцеговини. Она није усамљени пуцањ у пустим шумама, него је дубоко и нераскидно везана са дивовском борбом коју воде СССР и његови савезници, као и сви поробљени народи свијета, против изазивача рата и сијача смрти и раздора међу народима — против њемачког, талијанског и јапанског фашизма.

Дужност омладине Босне и Херцеговине је да овај свети ослободилачки рат помогне свим силама, да ступи у редове партизана, да на све начине помогне њихове дивовске напоре.

Босанско-херцеговачки народно-ослободилачки омладински савез има за задатак да уједини све напоре српске, хрватске и муслиманске омладине у Босни и Херцеговини, да мобилише њихове младе снаге у борби против окупатора и њихових усташких слугу, да гаји, кроз заједничку борбу, узајамну љубав и осјећање братске солидарности српске, муслиманске и хрватске омладине.

Чланом БХНООС може постати сваки омладинац који у братској заједничкој борби Срба, муслимана и Хрвата у Босни и Херцеговини види једини пут за боље дане овога дијела Југославије, који ту борбу већ води и жели да је на било који начин развија и помаже.

Не смије бити ниједног поштеног омладинца, био он Хрват, муслиман или Србин, а да братски не пружи руку своме брату

омладинцу у заједничкој борби против најзаклетијег непријатеља омладине и слободног живота народа.

Босанско-херцеговачки народно-ослободилачки омладински савез јесте савез удружене српске, муслиманске и хрватске младости у Босни и Херцеговини у одбрани својих живота и својих права на срећну и радосну будућност у братству и благостању.

На ослобођеној територији створене су широке могућности да се овај братски омладински савез оснује, развије и у ослободилачкој борби допринесе свој велики дио — да буде ударна песница братске борбе братских народа Босне и Херцеговине у светом ослободилачком рату против фашистичких непријатеља.

БР. 82

САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЗА БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ ОД 18 ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. О БОРБАМА И АКЦИЈАМА БОСАНСКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА¹

БОРБЕ И АКЦИЈЕ БОСАНСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКИХ ПАРТИЗАНА

Наша храбра народно-ослободилачка војска, наши јуначки партизани свакодневно воде жестоке борбе против крвавог усташког режима и његових господара фашистичких окупатора. Све наше чете истичу се по јунаштву и дисциплини над осталим четама. Наше партизане и њихову борбу сав народ поздравља као своје ослободиоце. Сав народ поздравља њихова настојања против пљачке, и за завођење реда у позадини.

Наши партизански одреди Босанске Крајине имали су у току последњег мјесеца много ситних свакодневних акција и борби. Најважније акције биле су око Јајца и борбе око Ситнице. Напад на Јајце није у потпуности успио. Наши партизани били су дошли до саме фабрике, али су се због магле морали повући. Непријатељ је имао 40 мртвих усташа. Заробили смо 1 тешки митраљез, 1 пушкомитраљез, 10 пушака са муницијом и остали ратни материјал. Друга акција започела је 9 новембра опседањем Ситнице. Ситница је потпуно била опкољена. Непријатељ је у два маха покушао да се пробија до Ситнице са

¹ Саопштење је објављено у Билтену Покрајинског комитета КПЈ за Босну и Херцеговину од 18 децембра 1941 год. који је умножен на циклостил.

храном за војску. Обадва су покушаја пропала. Уништена су 2 камиона и заробљено сљедовање и нешто муниције. 27 новембра непријатељ је покушао, у јачини од 230 војника и жандарма, да се пробије према Кључу, али је био разбијен. Том приликом заробили смо 40 војника и једног наредника, 58 пушака, 2 пушкомитраљеза и 1 тешки митраљез. Један други одред нашег V батаљона заробио је сву непријатељску комору са 6 коња на којима се налазила муниција и 15 пушака. Осим заробљених погинуло је 20 непријатељских војника. Наши партизани коначно су заузели Ситницу. Трећа акција коју су извршили наши Крајишки другови била је 9 новембра када је на нашу II и III чету VI батаљона Трећег крајишког одреда нападо око 1000 њемачких и хрватских војника. Напад је послје огорчене борбе одбијен. Убијен је један њемачки мајор и 4 војника. Више их је тешко или лако рањено.

Наш партизански одред „Звијезда“ води већ неколико дана жестоке борбе око Вареша. Наше чете заузеле су Пржиње, Колонију, Тисовце, Дикниће и разрушиле пругу код Пајтова Хана на дужини од 1000 метара и један мост на друму. Приликом ових операција заплијењена су 3 пушкомитраљеза, 20 пушака са нешто муниције, бензина и осталог ратног материјала. Вареш још није заузет. Осим тога, у заједници са Кнежинским батаљоном Романиског одреда и војно-четничким снагама нападнуто је Олово, које је коначно ослобођено. Наша Зеничка чета води жестоке борбе око Зенице и руши пругу Брод—Сарајево.

Наши партизански батаљони: Романиски, Мокрањски, у саставу Романиског одреда, и наш Прачански и Требевишки батаљон, у саставу Калиновичког одреда, у току посљедњих дана водили су огорчене борбе око Пала. Већи дио Пала наше чете су биле заузеле, али усљед појачања из Сарајева морале су се повући на положаје око самих Пала, који се налазе на 15 минута од Пала. Том приликом је заплијењено нешто муниције и велика количина животних намирница. Непријатељ је претрпио тешке губитке од преко 150 мртвих и исто толико рањеника. Једновременно је извршен напад на Бистрицу, гдје је била утврђена једна непријатељска сатнија. Напад је потпуно успио. Заплијењено је 3 пушкомитраљеза, а војно-четнички одред Војводе Ђекића, заробио је 1 тешки митраљез и једног надпоручника. Цијела сатнија је уништена.

Наш Озренски партизански одред водио је у току посљедњих мјесец дана оштру неравну борбу против Нијемаца и хрватске војске, који су били сконцентрисали јаче снаге у Добоју. Само у току посљедњег мјесеца заробили су наши јуначки озренски партизани, поред осталог, 15 пушкомитраљеза, 5 тешких митраљеза и 2 бацача мина.

Свима нашим партизанским четама и батаљонима упућујемо поздраве, њиховој борби, њиховом јуначком држању.

ГЛАВНИ ШТАБ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЗА
БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ

ЖИВЈЕЛА ГОБЈЕДОНОСНА ОФАНЗИВА ЦРВЕНЕ АРМИЈЕ!
ЖИВЈЕЛА БРАТСКА, СЛОВЕНСКА МАЈКА СОВЈЕТСКА РУСИЈА!
ЖИВЈЕЛИ НАШИ ЈУНАЧКИ ПАРТИЗАНИ!
ЖИВНО САВЕЗ ПАРТИЗАНА И ПОШТЕНИХ ЧЕТНИКА!
ЖИВЈЕЛИ НАШИ ЈУНАЧКИ ЦРНОГОРСКИ ПАРТИЗАНИ!
СМРТ ФАШИСТИЧКИМ ОКУПАТОРИМА!
СМРТ ИЗДАЈИЦАМА НАШИХ НАРОДА: ПАВЕЛИЋУ, НЕДИЋУ, ПЕЋАНЦУ,
ДРЉЕВИЋУ И ЉОТИЋУ!
СМРТ ФАШИЗМУ – СЛОБОДА НАРОДУ!
ЖИВЈЕЛА КОМУНИСТИЧКА ИНТЕРНАЦИОНАЛА!
ЖИВЈЕЛА КОМУНИСТИЧКА ПАРТИЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ!

БР. 83

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА УДАРНОГ БАТАЉОНА ОЗРЕНСКОГ
НОП ОДРЕДА ОД 19 ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. О ОСЛОБОЂЕЊУ
ОЛОВА¹

ШТАБ УДАРНОГ БАТАЉОНА
ПОЛОЖАЈ—КРТОВА

КОМАНДАНТУ БАТАЉОНСКЕ ПОЗАДИНЕ

Петрово Село

Друже Лука²,

Јави одмах у Штаб одреда да је Олово пало и непријатељска војска отступа дуж Криваје, одмах Тошо³ и Мурат⁴ да дођу у Г.[орњу] Бријесницу. Све дрвене пушке и беспушкар⁵ одмах слати правац Г. Бријесница. —

19 дец. 1941 г.
у 8 час.

Кдант уд. батаљона
Мш. Поповић⁶

Извјештај примљен на Озрену у 12.20 часова.

друг Лука

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису.

² Лео Фликер-Лука

³ Тодор Вујасиновић

⁴ Пашага Манџић

⁵ Због масовног прилива људства у Одред, а у недостатку ватреног оружја, поједини борци су носили дрвене пушке на чијем је врху био причвршћен нож или неки други оштар предмет, оне су им служиле као привремено наоружање, док не би отели пушке од непријатеља. Такви борци који нису имали праве пушке називани су беспушкар.

⁶ Милош Поповић

БР. 84

**ПИСМО ШТАБА ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ НОП ОДРЕДА ОПСА-
ДЕ ВИШЕГРАДА ОД 20 ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. ЧЕТНИЧКОЈ
КОМАНДИ КОД ВИШЕГРАДА¹**

ШТАБ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
Бр. службено
20. XII. 1941 г.

КОМАНДИ ЧЕТНИЧКОГ ОДРЕДА ЈУЖНОГ ФРОНТА

код Вишеграда

Примили смо ваше ултимативно писмо од 19. XII. 1941 год. на кога вам одговарамо следеће:

Без обзира на то што сматрамо ваше ултимативно писмо као увреду за наше партизанске јединице које се од самог почетка боре против окупатора за слободу народа Југославије, ми вам одговарамо, имајући у виду то да су ваше четничке јединице у Босни досад сарађивале с нама на територији Босне и примале од нашег Врховног штаба не само помоћ у материјалу (пушке, муниција итд.) већ и у погледу оперативних планова. Према томе, веома нас је изненадило што сте ви у вашем писму заузели такав непријатељски став, какав доликује само окупатору и другим отвореним непријатељима Народноослободилачке борбе.

Ми не признајемо никаквих граница у нашој борби против окупатора, јер је наш циљ и задатак да га гонимо где га стигнемо. Према томе, ми нисмо дошли на ову територију да завађамо народ да се међусобно крвари, већ да онемогућимо такву братоубилачку борбу и да заједнички са свим поштеним родољубима уништим непријатеља на територији Босне. Наши партизани боре се на територији читаве Југославије и према томе партизани свију покрајина, укључивши и Босну, припадају једној Народно-ослободилачкој партизанској војсци са којом располаже Врховни штаб који према свом нахођењу шаље наше јединице тамо где сматра то најпотребнијим и најцелисходнијим. Према томе, наша партизанска група има за овај покрет и операције наређење од свог Врховног штаба коме се она једино и покорава.

¹ Редакција располаже копијом писма.

ШТАБ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

Бр. 1 извесне
20.XII.1941 г.

КОМАНДИ ЧЕТНИЧКОГ ОДРЕДА ЈУЖНОГ ФРОНТА
код БИРЕГРАДА

Приликом овог нашег уважителног писма од 19.XII.1941 год. на које
вам одговарамо следеће:

Без обзира на то што сматрамо наше уважително писмо као упреду
са нама партизанске јединице које се од самог почетка боре против окупатора
за слободу народа Југославије ми вам одговарамо имајући у виду то да су наше
четничке јединице у Беоњу до сад сарађивале с нама на територији Беоња и при
маде од Главног Штаба не само помоћ у материјалу/пуко, муницији итд./
већ и у изводу оперативних планова. Према томе нама као је изнеочењено шта
сте ви у овом писму саопести такан непријатељски став, на коме зависи оне
окупатору и другом отвореним непријатељима народно-ослободилачке борбе.

Ми не признајемо никаквих граница у нашој борби против окупатора
јер је наш циљ и задатак да га погонмо где га отиђемо. Према томе, ми смо
дошли на ову територију да савезамо народ да се међусобно креира већ да онемо
гућина такоу братоубилачку борбу и да сајединимо са овим поштом родољубивим
укупним непријатеља на територији Беоња. Наши партизани боре се на територи
ји читаве Југославије и према томе партизански онију попрајине, укључени и Бео
ну, припадају једној Народно-ослободилачкој партизанској којој се на којем распо
лаже Врховни штаб који према овом начељу наше наше јединице тамо где сматра
то најпотрабијим и најнеизбежним. Према томе, наша партизанска група чини
са овај покрет и операције наредне од овог Врховног штаба коме се она јадна
и покорна.

Ваше упозорање да не као укупним Талијани потпуно је сувишно, јер
оно ми опрема да унак вршимо борбу са таким непријатељским намаг народа
о ким ви неваљате још увек одговарамо нама на и сарађујете. Ви гледате само на
не уопште интересе јединице, где нас непријатељ покорниста да отуни отуни
народно-ослободилачке борбе, а на надице показана сада у Саклаку, Црној Гори и
Србији где су ти неки талијански одлучили укупним најопретнија зворотна над
мирим орнеким отвореним.

Ако ви нисте променили свој ранији став и отунили отворено на
отралу талијанског окупатора, коопирамо нас да показате намаг прототипа на
преговоре у штаб наше партизанске групе. У колико ви поступите другачије и
наставите и највише инцидент над ова одговорност на као што може бити недо
гледних последица не само са арса Београдског већ и са читаву Беоњу, јер нама
ми предузети против овако провонација насутрије нека и у клици је угугава.

Чекано нашег прототипа у року од 24 сата.

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР :

КОМАНДАНТ :

БР. 84

**ПИСМО ШТАБА ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ НОП ОДРЕДА ОПСА-
ДЕ ВИШЕГРАДА ОД 20 ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. ЧЕТНИЧКОЈ
КОМАНДИ КОД ВИШЕГРАДА¹**

ШТАБ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
Бр. службено
20. XII. 1941 г.

КОМАНДИ ЧЕТНИЧКОГ ОДРЕДА ЈУЖНОГ ФРОНТА

код Вишеграда

Примили смо ваше ултимативно писмо од 19. XII. 1941 год. на кога вам одговарамо следеће:

Без обзира на то што сматрамо ваше ултимативно писмо као увреду за наше партизанске јединице које се од самог почетка боре против окупатора за слободу народа Југославије, ми вам одговарамо, имајући у виду то да су ваше четничке јединице у Босни досад сарађивале с нама на територији Босне и примале од нашег Врховног штаба не само помоћ у материјалу (пушке, муниција итд.) већ и у погледу оперативних планова. Према томе, веома нас је изненадило што сте ви у вашем писму заузели такав непријатељски став, какав доликује само окупатору и другим отвореним непријатељима Народноослободилачке борбе.

Ми не признајемо никаквих граница у нашој борби против окупатора, јер је наш циљ и задатак да га гонимо где га стигнемо. Према томе, ми нисмо дошли на ову територију да завађамо народ да се међусобно крвари, већ да онемогућимо такву братоубилачку борбу и да заједнички са свим поштеним родољубима унишtimo непријатеља на територији Босне. Наши партизани боре се на територији читаве Југославије и према томе партизани свију покрајина, укључивши и Босну, припадају једној Народно-ослободилачкој партизанској војсци са којом располаже Врховни штаб који према свом нахођењу шаље наше јединице тамо где сматра то најпотребнијим и најцелисходнијим. Према томе, наша партизанска група има за овај покрет и операције наређење од свог Врховног штаба коме се она једино и покорава.

¹ Редакција располаже копијом писма.

ШТАБ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

Бр. 1 издана
20. XII. 1941 г.

КОМАНДИ ЧЕТНИЧКОГ ОДРЕДА ЈУЖНОГ ФРОНТА
код БИТЕГРАДА

Примила сме наше ултимативно писмо од 19. XII. 1941 год. на кога
вам одговарамо следеће:

Без обзира на то што смо примили наше ултимативно писмо као узвраћу
на наше партизанске јединице које се од самог почетка боре против окупатора
за слободу народа Југославије ми вам одговарамо имајући у виду то да су наше
четничке јединице у Босни до сад сарађивале с нама на територији Босне и при
мале од нашег Врховног штаба на само комад у материјалу, пушка, муниција итд./
али и у погледу оперативних планова. Према томе нама нас је изгледало шта
тако и у нашем писму изразили тајан непријатељског става, какав долазила само
окупатору и другим отвореним непријатељима народно-ослободилачке борбе.

Ми не приемајемо никаквих граница у нашој борби против окупатора
јер ја нас циљ и задатак да га погонмо где га отађамо. Према томе, ми нисмо
дошли на ову територију да спасамо народ да се међусобно крава нећ да онеми
гућима такоу братоубилачку борбу и да заједнички са свим пошеним родољубима
укинемо непријатеља на територији Босне. Наши партизани боре се на територи
ји читаве Југославије и према томе партизани свију покрајина, уклучени и Бос
ну, припадају једној Народно-ослободилачкој партизанској војсци са којом распо
лаже Врховни штаб који према свом напуштају наше наше јединице тамо где сматра
то најпотребнијим и најнепоходнијим. Према томе, наша партизанска група која
се овај покрет и операције изводе од овог Врховног штаба која се ова једини
и покорави.

Штаб упозорава да ће нас уништити Талијани потпуно ја сузбине, јер
оно ми спреми да узав примимо борбу са тим кривим непријатељем нашег народа
о ким се знало још узав одговарајуће наше на и сарађујате. Ви гледате само за
не уопште интересе јединице, где нас непријатељ користи да отуђи отуђи
народно-ослободилачке борбе, а на своје понашање оне у Сакшаку, Црној Гори и
Србији где су ти неки талијански злочинци учинили најоштрије злочине над
мирним српским становништвом.

Ако ви нисте променили свој ранији став а отупили отворено на
отрицу талијанског окупатора. Кога смо нас да понашете нашег претоварника на
преговоре у Штаб наше партизанске групе. У колико ви постојите друге јачије и
најбоље индикатори на да она одговорност на нас што мора имати недо
гледних последица на нама са свом Битградом и на и читаву Босну, јер смо
на предузети претка свака променације наотпријек мера и у клици ја угушати.

Чунаме нашег претоварника у року од 24 сата.

СМРТ ЗАКЛОНУ - СЛОБОДА НАРОДУ!

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР :

КОМАНДАНТ :

Ваше упозорење да ће нас уништити Талијани потпуно је сувишно, јер смо ми спремни да увек примимо борбу са тим крвним непријатељем нашег народа, с ким ви, нажалост, још увек одржавате везе, па и сарађујете. Ви гледате само ваше уске интересе једног среза, где вас непријатељ искоришћава да отупи оштрицу Народно-ослободилачке борбе, а не видите попаљена села у Сандаку, Црној Гори и Србији, где су ти исти талијански злочинци учинили најсвирепија зверства над мирним српским становништвом.

Ако ви нисте променили свој ранији став и ступили отворено на страну талијанског окупатора, позивамо вас да пошаљете вашег претставника на преговоре у Штаб наше партизанске групе. Уколико ви поступите другојачије и изазовете и најмањи инцидент, пада сва одговорност на вас, што може имати недогледних последица не само за Срез вишеградски већ и за читаву Босну, јер ћемо ми предузети против сваке провокације најоштрије мере и у клици је угушити.

Чекамо вашег претставника у року од 24 сата.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Командант

BR. 85

**IZVJEŠTAJ JOSIPA JOVANOVIĆA OD DECEMBRA 1941 GOD.
KOMANDANTU OZRENSKOG NOP ODREDA O REZULTATU
BORBE NA LIPCU¹**

Druže Tošo²,

Evo ti upućujem ovu našu odlučnu djevojku i može se upotrebiti za sve poslove u Štabu ili bolnici ili ako treba nešto šiti.

Siguran sam da će njezino ponašanje odgovarati držanju prave drugarice, pa nam je svakako dužnost da joj pružimo zaštitu u ovoj našoj maloj državi pred gonjenjem ogavnih ustaša.

Ako bude potrebe, može se uključiti i u borbu, ukoliko bude potrebe, da se upotrebi za propagandu kao partizanka.

Za vrijeme borbe ponaša se vrlo dobro, danas smo je isprobali.

¹ Original izvještaja je u rukopisu.

² Todor Vujašinović

Usput da ti referišem o današnjoj borbi u Lipcu. »Legija³ je oko 4^h jutros izišla mučki, bez pucnjave, uz jednu dolinu, privukla se kućama, jednu zapalila, i tu su naši dali otpor i otjerali ih. Tom prilikom su nam poginula 2 dobra borca, a 4 su ranjena. Njihovi gubici su veći. Ovi naši su stajali odviše neoprezno, a jedan je čak išao ravno u nepr. rov. Naši su ih stjerali s desnog krila (oni su napali sa dva pravca). Oni su se zadržali na jednoj stražarnici na pruži, odakle su ih takođe naši istjerali i stražaru zapalili. Sada lipačke položaje drže naši, pojačani Tekućicom i Boljanićem.

Ja sam ovdje na prolazu, snimam područje 3. čete po narednju Cvijetina⁴. Trebao sam završiti večeras, ali neću moći jer me ometa magla, a i ova borba.

Na Pridjel takođe pucaju čitav dan iz mitraljeza i topova.

Uglavnom, ovdje je čitav dan gusto, ali naši se drže odlično i hoće da napadaju na kamenolom.

Treba ih spriječiti, jer to nije šala.

Drug Josip⁵

БР. 86

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ КРАЈИШКОГ НОП ОДРЕДА О
ИЗВЕДЕНИМ АКЦИЈАМА И ПОЛИТИЧКОМ РАДУ У ВРЕ-
МЕНУ ОД 10—20 ДЕЦЕМБРА 1941 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ II КРАЈИШКОГ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

ИЗВЈЕШТАЈ

о војно-политичким акцијама на терену овог штаба од 10.
ХИ. 1941 до 20. ХИ. 1941 године

Војне акције:

10. ХИ непријатељ је опколио село Грбавце. Одбачен је са неколико рањених.

³ »Legijom« су се nazivali civili по појединим selima које су ustaše organizovali, naoružali i koristili u borbi protiv partizana.

⁴ Cvijetin Todić

⁵ Josip Jovanović jedan od organizatora ustanka na Trebavi. Kasnije prešao na Ozren. Poginuo kao komandant bataljona Šeste brigade avgusta 1942 godine.

¹ Редакција располаже примјерком извјештаја умноженим на шапирографу.

11. XII непријатељ поново напада на село Грбавце. Одбијен је. Имао је 2 мртва. У овој акцији судјеловали су поред хрв. домобранаца и усташе. Заробљена су 3 домобранца и 3 усташе. Усташе су одмах стријељане. Домобранци су задржани за замјену. Заплијењено: 2 пушкомитраљеза, 15 бомби, 6 карабина, 800 метака и друге спреме. Партизани без губитака.

11. XII минирањ је мост бетонски на цести Приједор — Козарац. Мост је тако оштећен да је онемогућен прелаз (преко њега) тежим колима и камионима.

12. XII наше јединице спријечиле су долазак и допрему стоке на сајам у Приједор.

15. XII једна наша чета уништила је резервоар за воду којим се служи Костајница (Бубњарица). Резервоар је удаљен 800 метара од града.

10. XII запаљена је школа у Деветацима, која је служила непријатељу за становање. Уништена је прозиваона на руднику и све околне зграде.

11. XII запаљена школа у Брезичанима због стационирања војске у њој.

11. XII наше јединице нападе су станицу и чуварну у Равницама. Војници су побјегли, оставили један карабин, 700 метака и осталу спрем. Стражара запаљена. Исте ноћи запаљена је школа у Доњем Водичеву због стационирања војске у њој.

12. XII запаљена школа у Великој Жуљевици.

14. XII запаљена школа у Горњој Драготињи.

16. XII на цести Добрљин — Костајница заплијењена су кола са житом и дрвима као и три коња, све намијењено за усташе.

16. XII извршена је акција на Турјак у сврху чишћења овог терена од непријатељских војничких и усташких снага. У школи и у жанд.[армериској] станици налазила се 33 сатнија 1 п.п. у снази од 130 људи, 3 официра и 8 жандарма. Непријатељ је био смјештен у рововима, у жанд. касарни и у школи. Акција је почела бацањем мина у непријатељске ровове, што је непријатеља тако деморалисало да се одмах повукао из ровова у зграде. Послије једночасовне борбе непријатељ се предао. Заробљени су сви хрватски војници, официри и жандарми који су судјеловали у борби: 123 хрв. војника, 3 официра, 8 жандарма од којих су 2 стријељана, 2 погинула у борби, 4 пуштена. Погинуло је у борби 6 непријатељских војника и један приликом бомбардовања од стране непријатељског авиона.

Непријатељ је био збуњен. Почео је безглаво трчати из ровова и зграда. Наши митраљеи и пушкомитраљеи отворили су унакрсну ватру. Ликвидирана су непријатељска гнијезда у школи и жанд. станици. Међу партизанима, позадинским сарадницима и сељацима настало је неописиво одушевљење. Запаљена

су школа, касарна и попова кућа. По повратку са положаја борбе, избио је непријатељски авион који је бомбардовао наше партизанае, као и заробљену хрватску војску. Наши су отворили митраљеску и пушчану паљбу на тај авион, који се након тога изгубио. Након бомбардовања непријатељ је покушао да напада наше снаге из Подградаца, али и овога пута партизани су показали приправност и храброст и натјерали непријатеља у дивље бјекство према Подградцима, које је непријатељ непосредно послѣ акције напустио (како смо накнадно сазнали). У самој акцији на Турјаку рањена су лакше 2 партизана. Од непријатељског авиона погинули су: Милан Средојевић, Лазо Поповић, Гојко Ристић и Милош Јанковић. Лакше рањена 3, а теже један партизан од авионске бомбе.

Заплијењено 140 карабина, 6 пушкомитраљеза, 3 реденика за тешки митраљез, 2 тешка митраљеза, доста муниције. Заплијењено је доста ћебади и друге спреме.

18. XII извршено је опкољавање хрватског села Мичије, које је било непријатељски расположено према Народно-ослободилачкој војсци. Том приликом наша чета заплијенила је 5 карабина, од којих 1 поломљен. У досада непријатељском хрватском селу Мичијама наши партизани су се понашали врло коректно и разбили код становника села заблуду о „четничко-комунистичким злочинима“.

Становници села упознати су са циљем борбе Нар.-ослоб. војске. Подијељени су леци и радио-извјештаји. У споменутом селу 1 жандарм је бјежао пред партизанима, пуцао и није хтио да се преда. У борби је погинуо. Заплијењен је 1 карабин, 1 пиштољ, 2 бомбе и 60 метака.

Стријељан је Рецеп Чехајић који се након заробљавања у борби на Мраковици добровољно јавио у једну нашу чету; баш уочи акције на непријатељско упориште у Турјаку покушао је побјећи.

Приликом акције на Турјак партизани из нових наших јединица нису били свјесни задатака и циљева Народно-ослободилачке борбе. Вршили су крађе и пљачку у приватним кућама. У овом страшном дјелу нарочито су се истакли партизани новоформиране VII чете, као и позадина тих села. Штаб II одреда провешће о свему најхитнија извиђања и све оне који су учествовали у овим недјелима најстрожије казнити.

Морал заробљених хрват. војника на Турјаку је на врло ниском нивоу. Из заплијењених писама види се очајање, страх од Народно-ослободилачке војске, жалбе и тужбе на глад, нечистоћу, уши, и највећа жеља — да се што прије живи и здрави врате кућама. Заробљени официри изјавили су да су они остали на положајима у Турјаку за вријеме прошле офанзиве

на Козару у којој је, по њиховим ријечима, узело учешћа 28.000 људи. Сви су хр. војници пуштени кућама. Официри задржани за замјену.

17. XII запаљена је школа у Кијевцима, која је служила за стационирање непријатељске војске. Истог дана стријељан је шпијун Душан Бркић.

У ноћи 17—18. XII извршиле су наше чете напад на школу на Уметаљци, Водичево и жичану жељезницу Љешљани — Добрљин. Непријатељске снаге: 60 војника у школи, 7 пушкомитраљеза. „Шпанунг“ на жич[аној] жељезници заузет и спаљен. Запаљена школа; заробљен поручник са 40 војника; заплијењено: 7 пушкомитраљеза, 3 сандука муниције, 40 карабина и друге спреме, осим оне муниције којом су се партизани одмах подмирили.

Непријатељски губици: 4 мртва и 2 рањена.

Два партизана лакше рањена, 1 теже.

17. XII једна наша чета извршила је акцију на пољопривредну школу у Бос. Дубици. Заплијењено: 8 комада говеда, 4 коња, 3 угојене свиње, 1 кола, 2 опреме за коње. Непријатељ оштећен за 200.000 куна. Краве музаре подијељене сиромашним сељацима.

Стријељани шпијуни Велимир Куњевић и Станко Тркуља.

Политичке акције:

Одржане конференције у селу Верићима. Присуствовало 83 сељака.

12. XII одржан је велики збор у селу Мразовци.

15. XII одржан је велики збор у селу Слабињи, а 16. XII у Маринима. На свима зборовима присуствовало је по 6—700 људи. На зборовима се говорило о циљевима и задацима Народно-ослободилачке војске. Констатована је уска и тијесна сарадња између војске и народа. Народ је једнодушно одобрио сав досадашњи рад и акције Народно-ослободилачке војске и обећао своју помоћ све до коначне побједе.

У селу Маринима партизани су у присуству народа одали пошту палом борцу Јови Брдару. У Слабињи су руководећи борци упозорили народ да не насједа разним штеточинским елементима који покушавају да разбију јединство наше војске.

Политички рад у четама: Радио-извјештаји, леци, дискусије, „Борба“, „Билтен“.

Везе између појединих јединица функционишу одлично. Са другарским одредима² — сваким даном јаче.

Одјећа код партизана врло добра. Обућа и рубље прилично слабо.

Залихе хране задовољавајуће.

² Мисли се на сусједне одреде: Први и Трећи крајишки одред.

Здравствено стање код партизана: неколико случајева лакше прехладе. Стање рањених партизана сваки дан се побољшава.

У позадини одредски љекар је извршио блокирање неких села (Петриње) у којим се појавио трбушни тифус.

У једној чети довршена је амбуланта, у другим се амбуланта изграђују.

Морал партизанских чета одличан. Прилив народних снага у чете сваки дан све јачи. Сарадња између народа и војске све тјешња и дубља. Партизанска војска постаје сваким даном све више права војска свога народа.

21 децембра 1941 г.

Политички комесар:
Обрад³

Командант II одреда:
Младен⁴

БР. 87

**ПИСМО КОМАНДАНТА РОМАНИСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
ОД 22 ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ЦРНОГОРСКОГ
НОП ОДРЕДА**

ШТАБ РОМАНИСКОГ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ
ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
Број: службено
Дне 22 децембра 1941 г.

ШТАБУ НО ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА

Метаљка

Драги другови, од другова курира Дурмиторског одреда сазнали смо за ваше присуство на Метаљци, и желећи да успоставимо са вама што прије везу, шаљемо вам курира са слиједећим извјештајем о нашој ситуацији:

У сарадњи са босанским четницима ослободили смо срезове Рогатички, Власенички и Сребренички у цијелости, те дијелове Кладањског, Зворничког и Сарајевског, а уз врло малу нашу сарадњу освојили су четници дио Фочанског среза на лијевој обали Дрине и саму Фочу. Моментално се фронтови налазе

³ Обрад Стишовић

⁴ Др. Младен Стојановић

пред Зворником (четници и партизани без акција), пред Кладњем (четници и партизани у офанзиви), на Варешу (партизани у офанзиви), а око Сарајева је стегнут обруч са три стране са отвором према Сарајевском Пољу. Овај фронт држе партизански одреди „ЗВИЈЕЗДА“, „РОМАНИЈА“ и „КАЛИНОВИК“ уз сарадњу 2 четничке чете. У Вишеграду се налазе Талијани, а пред Вишеградом, због издајства четника, нема наше одбране, тако да с те стране нисмо никако осигурани.

Наша сарадња са босанским четницима је у почетку била добра, док се нису умијешали неки официри на челу са мајором Дангићем. Отада се односи погоршавају, четници све јасније показују своје контрареволуционарне намјере, и у посљедње вријеме су односи тако заоштрени, да постоји¹ непосредно сукоб. Због опортунистичког менталитета босанског сељака и његове извјесне уморности и засићености од борбе, успијева четницима да разбију наше чете, које дјеломично прелазе њима. Против нас партизана [четници] развијају бјесомучну агитацију, уносе пароле да не треба пуцати на брата Србина Недића, Дражу Михајловића, Пећанца итд., убијају борбени дух маса причама о силној снази Њемачке и Италије и безизгледности борбе са њима, распирују српски шовинизам и вјерску борбу Срба против муслимана, а нарочито форсирају слободу пљачке. Подражујући на овај начин најниже инстинкте маса, имају извјесне успјехе. План им је да нас ослабе и у погодном моменту нападно и униште.

Наши планови у најближој будућности јесу да ослободимо Сарајево, Вареш и даље према Зеници индустриску област централне Босне, гдје бисмо могли мобилисати индустриски пролетаријат и тако ојачани могли се супротставити четницима.

Да бисмо то могли постићи, потребна нам је безусловно ваша помоћ. Босански сељак има велико повјерење у Црногорца као борца и правога Србина, и када би му се могло из уста самога Црногорца доказати да у Црној Гори нема четника него само партизана, и када би уза се видио макар и 10 Црногораца, подигао би му се борбени дух, повратило самопоуздање, зауставило би се прелажење партизана четницима и могли бисмо у Босни спријечити оно што се десило у Србији. Ситуација код нас је у односу према четницима доста тешка, али није безнадна.

У вези с тим молимо вас и предлажемо вам да што хитније упутите барем један батаљон преко Фоче у правцу Трнова, гдје се налази Штаб нашег Калиновичког одреда, у чије су подручје четници провалили послје заузећа Фоче и одакле стижу неповољне вијести о ситуацији која је аналогна нашој. Тај би батаљон помогао Калиновичком одреду чишћење терена према

¹ Претстоји

Сарајеву са завршењем операција на Сарајево. Други батаљон од барем 3 чете би требао да се упуту са Метаљке преко Чајничка и Горажда на фронт Стамбулчић—Пале—Мокро. Курир ће усмено образложити остало у вези с тиме.

Код изабарања батаљона који би пошли овамо молимо вас да водите рачуна о томе да то буду добри, поуздани, дисциплиновани и храбри батаљони са добром командом, код којих је нарочито прочишћено питање плачке, јер је важно да ти батаљони наступе у Босни онако како смо ми другове Црногорце приказали, тј. као партизана у правом смислу ријечи. Ово је нарочито важно због тога, јер би те чете требале да уђу у Сарајево, гдје би имале да осигурају ред и спријече сваку плачку.

Слично писмо упућујемо и Дурмиторском одреду и молимо вас да се по питању одашиљања тражених формација ставите хитно с њима у везу, како не би код овога настала збрка. Детаљније о свему даће извјештај курир усмено.

Очекујући хитну помоћ и извјештај о ситуацији код вас другарски вас поздрављамо са

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ,
Командант одреда
друг Чича²

BR. 88

**PROGLAS PARTIZANA SANSKOG, KRUPSKOG I NOVSKOG
SREZA OD DECEMBRA 1941 GOD. PRIPADNICIMA HRVATSKOG
DOMOBRANSTVA**

HRVATSKI VOJNICI, PODOFICIRI I OFICIRI!

Усташки разбојници и крволочи настављају палjenje и плjaчку наших села, кланje наших жена и дjeце у Krupском, Novском и Sansком срезу. Pavelićeve устаše поновно су заиграле своје звjersко коло над нашим лješevима и згариштима. У то своје крvаво коло они хоће да увuku и вас, hrvatsке воjнике, да и ваšе руке uprljaju нашоm крvљу, да и на вас баче лjагу својих злочина. Усташки разбојници и њихови фашистички господари из Rима и Berlina боје се нашог братства и нашог јединства у борби за слободу више него ђаво тамјана. И када виде да нико не вjерује у њихове лажи: како ми тобоже vadимо очи и сječемо уши vама кад паднете у наше руке, када не

² Славиша Вајнер

mogu sakriti da vas mi puštamo žive i zdrave sa bratskim borbenim pozdravom vašim domovima, kada vide da danas u svim krajevima naše iskrvavljene Bosne i Hercegovine sve više vas prelazi na stranu Narodno-oslobodilačke vojske, — onda nije nikakvo čudo što ustaški razbojnici moraju nastaviti palež, klanje i pljačku naših sela. Oni to rade po nalogu tuđinskog sluga Pavelića da bi i nas izazvali da to isto radimo, da se posvećujemo na selima i životima naših komšija, da se i dalje međusobno koljemo i ubijamo — da bi okupator i njegove sluga mogli sve nas što jače ugnjetavati i pljačkati.

BRAĆO I DRUGOVI,

Nikad hrvatski narod — koji je toliko krvi i žrtava dao u borbi za slobodu — nikad on u povjesti svojoj nije doživio crnju sudbinu od ove danas. Krvolok Pavelić, taj najveći izrod i izdajica koga je ikad hrvatska majka rodila, upregao je danas čitav hrvatski narod u kola razbojnička naših vjekovnih neprijatelja i osvajača. Za ovo kratko vrijeme ustaški lopovi prodali su najljepše i najdragocjenije krajeve hrvatske i naše zajedničke domovine fašističkim grabežljivcima. Dalmacijom i Međumurjem, Likom, Bosnom i Hercegovinom rasijani su garnizoni i posade njemačkog, talijanskog i mađarskog okupatora. »Slobodna i nezavisna država Hrvatska« jeste najobičnija kolonija Hitlera i njegovog razbojničkog ortaka Musolinija; ona je koncentracioni logor, mučilište i strelšte čitavog srpskog naroda i najboljih hrvatskih i muslimanskih sinova koji ustaju protiv izdaje i bratoubilačkog klanja, a Hrvati i muslimani doživjeli su tu žalosnu i sramnu sudbinu da ih pod komandom Hitlerovih i Musolinijevih krvavih generala šalju u borbu protiv njihove slavenske braće. »Slobodna Hrvatska« — slobodna je samo po tome što danas ustaške i okupatorske horde mogu slobodno i nekažnjeno ubijati poštene ljude i rodoljube, što mogu nemilice pljačkati seljaka i radnika i građanina, a ovima je slobodno samo šutjeti, samo ginuti za razbojničke interese Hitlera, Musolinija i Pavelića ili umrijeti od gladi.

BRAĆO I DRUGOVI HRVATSKI VOJNICI,

Nikad u povjesti hrvatskog naroda nije nad njim izvršena veća prevara i sramnija izdaja. Pod ustaškom zastavom — koja nije zastava hrvatske slobode, već zastava izdaje služenja tuđinu — pod tom razbojničkom zastavom zvjerski su mučene, klane i ubijane i u koncentracione logore odvođene desetine i stotine hiljada vaše braće srpskih radnika, seljaka i građana. U ime vašeg oslobođenja i osvete za sva nedjela koja su počinili šestojanuarski protunarodni režimi nad hrvatskim narodom nije prolivena krv stvarnih krivaca koji danas, kao i Pavelić, služe okupatoru, nego je prolivena krv, pravedna krv srpskog naroda i srpske sirotinje, staraca, žena i djece

— sve do one u kolijevkama. U ime vašeg oslobođenja — kolju i ubijaju na najzvjerski način vaše komšije, pa i vaše najbolje sinove i muževe, oni isti koji su pomogli da okupator i nama i vama nametne okove najcrnjeg ropstva. Njima, Paveliću, Kvaterniku, Puku i ostaloj frankovačko-ustaškoj bandi, samo njima i njihovim fašističkim gospodarima trebalo je to more zvjerski prolivene naše krvi kako bi iskopali što dublji jaz među nama, kako bi nas do krvi zavađene mogli ne samo pljačkati i ugnjetavati nego — najprije jedne, a onda i druge — do kraja uništiti.

BRAĆO I DRUGOVI,

Izdajnik Pavelić i njegova razbojnička banda doveli su hrvatski narod na rub propasti. I vama su oveli vaše žito, vaš kruh svakdašnji i sva druga narodna bogatstva i otjerali u Hitlerovu Njemačku — kako bi njegove nezasićne horde mogle produžiti svoj vjerolomni i razbojnički pohod na našu veliku slavensku braću Ruse. Vas gladne i bespomoćne gone u tu istu Njemačku, danas zemlju Hitlerovog nasilja, bijede i bombardovanja, da pod zemljom i nad zemljom teglite kao marva i ginete za tog najvećeg svjetskog krvoloka i razbojnika. Vas već mjesecima šalju pod lažnim izgovorima i obećanjima u ove naše bosanske klance i planine protiv vaše rođene braće koja se digla na ustanak da spasu svoje gole živote. Hiljadama vas izgubilo je dosada svoje živote za interese vaše domaće i okupatorske gospode, dok porodice poginulih, u bijedi i golotinji, željno iščekuju svoje hranitelje o čijoj sudbini ne znaju ništa. Zima je nastupila i vi se ovdje povlačite gladni, bos, slabo odjeveni i bez smjene na mrtvoj straži Pavelića, Hitlera i Musolinija. dok vaše majke, žene i djeca bez vas dočekuju ovu zimu u najvećoj neimaštini, skupoći i oskudici, jer su okupatori uz pomoć vaše izdajničke gospode opljačkali i odagnali iz vaših sela i gradova sve što se opljačkati dalo. I ne samo što ginete ovdje natjerani ustaškom silom protiv pravednog ustanka srpskog naroda kome se pridružuje sve više Hrvata i muslimana, — vas šalju da za račun krvavog Hitlera i ostalih fašističkih palikuća ostavite svoje kosti na dalekom ruskom sjeveru, na frontu protiv vaše slavenske i radničko-seljačke ruske braće i ostalih sovjetskih naroda, na frontu protiv vaše vlastite slobode.

HRVATSKI VOJNICI,

Ove godine dočekuje hrvatski narod svoj Božić u kandžama fašističke nemani, dočekuje ga u rovovima protiv svoje braće, u gladi i svojoj vlastitoj krvi. Hrvatski narod prolazi danas svoju najstrašniju Golgotu. Pavelićev zločinački ministar Lorković potpisao je na nedavnoj Berlinskoj konferenciji obavezu da će poslati nove kolone hrvatskih sinova i muževa u talijanskim uniformama na

Istočni front, u sigurnu smrt. A vi koji ostajete kod kuća treba da nastavite prolivanje svoje i bratske krvi. Ustaški zlotvori naoružavaju danas hrvatska i muslimanska sela, a novim paležima, klanjem i pljačkom naših sela hoće da spriječe da se mi udružimo i da i naše i vaše oružje okrenemo protiv njih samih i njihovih gospodara.

BRAĆO I DRUGOVI HRVATSKI RADNICI, SELJACI I GRAĐANI
U VOJNIČKIM KABANICAMA!

Fašistički sluga Pavelić navijestio je rat i Americi u kojoj je toliko hrvatskih iseljenika našlo svoju drugu domovinu, hrvatskom krvlju plaćaju se danas računi rimske, berlinske i tokiške gospode fašističke. To je politika najcrnje izdaje interesa hrvatskog naroda. Ne dopustite da se do kraja ostvari zlikovački plan okupatora i vaših izdajica. Vaše je mjesto u moćnom frontu slobode u kome se bore svi narodi Evrope koji su porobljeni, svi slobodoljubivi narodi svijeta na čelu sa bratskom Sovjetskom Rusijom, Engleskom i Amerikom.

Nova 1942 godina biće godina naše pobjede i oslobođenja. Nastupio je početak Hitlerovog kraja. Pobjedonosno nastupanje Crvene armije, uspjesi saveznika u Libiji, ulazak Amerike u rat protiv Japana i čitavog fašističkog bloka, narodni ustanci u svim porobljenim zemljama Evrope, nezadovoljstvo i otpor naroda u samim fašističkim zemljama, — sve su to znaci skorog fašističkog sloma.

BRAĆO I DRUGOVI HRVATSKI VOJNICI,

Nikad nije bio pogodniji čas i nikad nije bilo potrebnije da se i kod nas udruže svi poštteni rodoljubi bez obzira na vjeru, naciju i stranku — u zajedničkoj borbi za slobodu. Nije daleko vrijeme kada će naša junačka Narodno-oslobodilačka vojska, koja je zadala već mnoge teške udarce okupatorima i njihovim slugama, ući u opkoljene tamnice — gradove naše Bos. Krajine, a onda — jao svima onima koji su okrvavili i svjesno pomogli okrvaviti zločinačke ruke narodnom krvlju! Dan narodnog suda nije daleko.

Braćo i komšije naše, ne palite srpska sela, ne koljite srpsku čeljad, ne pljačkajte srpsku krvavu muku! Oružje koje vam je dato da njime branite stvar fašizma, najvećeg nacionalnog i socijalnog ugnjetavanja, okrenite protiv onih koji vas šalju u ratnu klaonicu, upotrijebite ga za stvar vaše i naše slobode. Okrenite ga protiv okupatora i njihovih slugu zvijer-ustaša ili ga predajte nama i narodnoj vojsci slobode koja jednako štiti i srpska i hrvatska i muslimanska sela. Istjerajmo okupatore sa naše rodne grude, obračunajmo zajednički sa hrvatskim i muslimanskim izdajicama koji po naređenju iz Rima i Berlina raspiruju mržnju protiv srpske braće. obračunajmo zajednički sa srpskim izdajicama koji isto tako po naređenju iz Rima i Berlina raspiruju mržnju protiv hrvatske braće.

Hrvati i muslimani, pođite putem vaših slavnih predaka i mučenika koji padoše u borbi za čast i slobodu svoga naroda! Pođite putem junačkih hrvatskih i muslimanskih partizana koji se danas rame uz rame sa partizanima iz ostalih krajeva Jugoslavije bore zajednički za slobodu! Ugledajte se u primjer vaših drugova iz Sanice koji su odbili da odu protiv naših sela, protiv Narodno-oslobodilačke vojske!

Živjelo bratstvo i jedinstvo Srba, Hrvata i muslimana u borbi za slobodu!

Živio svjetski front slobode na čelu sa Sovjetskim Savezom, Engleskom i Amerikom!

Živjela nepobjediva radničko-seljačka Crvena armija!

Živjela Narodno-oslobodilačka vojska Jugoslavije!

Napolje sa okupatorima, na vješala sa izdajicama i petokolonašima!

Smrt Hitleru, Musoliniju, Paveliću, Nediću, Ljotiću, Pećancu!

Božić, 1941 godine

BORCI NAR. OSLOB. PARTIZ. VOJSKE SANSKOG,
KRUPSKOG I NOVSKOG SREZA

БР. 89

НАРЕЂЕЊЕ ВРХОВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ ОД ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ ЈЕДИНИЦА БРИГАДЕ У ИСТОЧНУ БОСНУ И ОБАВЈЕШТЕЊЕ О СИТУАЦИЈИ НА ТЕРИТОРИЈИ РОМАНИСКОГ ОДРЕДА¹

ВРХОВНИ ШТАБ
НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
ЈУГОСЛАВИЈЕ

ШТАБУ I ПРОЛЕТЕРСКЕ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ
УДАРНЕ БРИГАДЕ

(другу Арси и Фићи)

Јуче навече стигосмо срећно у Међеђу. На путу нисмо имали никаквих неприлика. Једино су се водиле десно од нас, код Гаочића, борбе између наших трупа које су тамо послане

¹ Оригинал у недостаје завршетак. Наредба је писана око 24 децембра 1941 године.

и четника. Овде смо нашли све у реду. Први црногорски батаљон Пролетерске бригаде држи према ранијем наређењу мост преко Дрине и саму Међеђу. Јуче је успоставио везу и са нашим партизанима у Рогатици. Ситуација овде није још сасвим чиста што се тиче четника. Онај инцидент са возом и хапшење потпуковника Цветковића изазвао је извесну затегнутост између нас и четника. Током јучерашњег дана четничка команда у Устипрачу упутила је ултимативно писмо нашој партизанској команди на Романији у Босни и тражила да се сместа пусти на слободу потпуковник Цветковић и воз врати у Устипрачу. То писмо донео је у Штаб I црногорског батаљона полит. ком. једне партизанске чете из Рогатице. Ми смо одмах на лицу места решили да се воз пусти, али ћемо задржати потпуковника толико дуго док једна мешовита комисија не испита његов случај, јер имамо поуздане информације да он ради за Недића и Немце и да је био на путу за Ужице.

Јуче навече стигао је из Устипраче један капетан кога је послао мајор Тодоровић са задатком да се информира код Штаба I црногорског батаљона о узроцима задржавања воза, хапшењу Цветковића као и Каменковом² нападу на наше трупе код Рудог. Уколико се може томе веровати, тај је капетан осуђивао Каменков поступак и изјаснио се да ће се четници одрећи Каменка због његовог шуровања са Талијанима и Немцима. Капетан нас је уверавао да мајор Тодоровић и његови четници желе са нама братску сарадњу и да немају ништа против тога да наше партизанске трупе из Сандака долазе у Босну и да се боре тамо где сматрају за потребно. У сваком случају, у Босни нема међу четницима једне јединствене команде. Постоји ривалитет између појединих војвода и команданата. Ми ћемо гледати да искористимо све да би поштене елементе из четничких редова придобили за искрену сарадњу и одвојили од оне реакционарне групе која је окупљена око Дангића и ради у тесној вези са Недићем и Немцима.

Јуче навече примили смо писмо³ команданта романијских партизана друга Чиче⁴, које је он упутео црногорским партизанима Дурмиторског одреда. У томе писму Чича моли хитну помоћ Црногораца, тј. да дође један или два батаљона у Босну у правцу Сарајева, јер се реакционарни четнички вођи све више концентришу и припремају на један отворени сукоб са партизанима да би нас уништили. Према томе, крајње је време да ми прикупимо што више наших снага овде, како у борби против усташа, тако и у борби против контрареволуционарне реакције

² Каменко Јефтић, четнички командант.

³ Види док. бр. 87

⁴ Славиша Вајнер

која заједнички са окупатором тежи да нас уништи. У вези с тим сматрамо да је потребно да наша Пролетерска бригада која се сада налази тамо на положају крене што пре овим правцем у Босну где ће добити даљне задатке. Тај покрет треба да се изврши тада када се покаже да су операције на садашњем вашем терену без нарочите користи, тј. ако није могуће непријатеља једним брзим нападом уништити и разоружати. Свако друго пушкарање и натезање претставља за нас само губитак муниције која нам је драгоценија но икада.

Јавите нам хитно резултат јучерашњих борби и положај наших чета ако су се оне помакле напред. Треба одмах да ваше чете прикупите, повежете међусобно тако да буду спремне за покрет чим буде издато наређење. Ово наређење ви не морате чекати у случају ако се налазите у одбранбеном положају. У том случају ви сместа крените према Међеђи. До вашег доласка I црногорски батаљон држаће Међеђу и мост преко Дрине, а исто тако и брдо изнад моста где су се већ јуче Талијани покушали укопати. Црногорски батаљон послао је на те положаје једну чету да онемогући намеру непријатеља да постави топове на том брду, јер би тиме био пресечен ваш пут према Босни.

Пошто ми сада одлазимо у Рогатицу а не знамо како ће се ствари овде развијати, ви ћете, у случају да добијете од штаба овог батаљона вест да су Талијани или четници напали Међеђу и обрану моста, одмах кренути у правцу Међеђе у помоћ нападнутом батаљону.

Још једном напомињемо да је наш главни циљ да дође читава бригада у Босну са потребном муницијом, где стоје пред њом важни задаци. Имајте то у виду и равнајте се према томе без обзира на то што неће бити извршени планови које смо ми ставили у задатак у Рудом пред ваше јединице које су остале тамо. Напомињемо још једну ствар која је била у вези са извршењем овога плана а то је да су наше партизанске јединице у Босни које су стајале пред Вишеградом потпуно напустиле тај сектор и баш због тога тај наш план губи своју ефикасност.

PROGLAS POKRAJINSKOG KOMITETA KPJ ZA BOSNU I HERCEGOVINU OD DECEMBRA 1941 GOD. MUSLIMANIMA BOSNE I HERCEGOVINE¹

SVIM POŠTENIM I RODOLJUBIVIM MUSLIMANIMA BOSNE I HERCEGOVINE

BRAĆO MUSLIMANI!

Vihor rata zahvatio je i našu zemlju, koju su bez ikakvog razloga napali fašistički njemački i italijanski razbojnici. Hitlerove i Musolinijeve horde napale su našu zajedničku domovinu, pregazile je i opljačkale nas, bez razlike, do gole kože. Ali ima još nešto gore nego što je pljačka: oni su sa sobom širili kao kugu nacionalnu i vjersku mržnju, unijeli među Srbe, Hrvate i muslimane zlu krv, da bi tako što lakše vladali nad nama svima i iskorišćavali bogatstva naše zemlje za dalje vođenje svog razbojničkog rata. U našoj općoj narodnoj nesreći, kojoj su glavni krivci Hitler i Musolini, vi muslimani ste se našli u teškom i žalosnom položaju. Hitler i Musolini su, za uslugu koju im je učinio zlikovac Pavelić, stvorili nekakvu nezavisnu državu Hrvatsku, u čiji je sklop ušla čitava Bosna i Hercegovina. Izrod hrvatskog naroda Pavelić, sa svojim ustaškim banditima, okomio se odmah na Srbe, kojih je ostalo u granicama te tobožnje Hrvatske države preko dva miliona. Znajući da su Hrvati u Bosni i Hercegovini u manjini, on je odmah sve muslimane proglasio Hrvatima, laskajući im na najodvratniji način da su oni čak »cvijet hrvatskog naroda«. Sve je to bila prepredena igra jednog okorjelog zločinca koji traži oruđe za svoj zločin. Žalosna je činjenica da je on među muslimanima našao svoje poslušne slugе koji su jurnuli na svoje mirne sugrađane s kojima žive na istoj grudi. I među muslimanima našlo se je ljudi koji su potrčali da budu ministri, župani i podžupani, stožernici i logornici, tabornici — i kako se sve ne zove ta banda zločinaca koja je klala i ubijala, palila i silovala širom naše mučeničke Bosne i Hercegovine. Nad Bosnom je bilo dahija i zlikovaca koji su po njoj palili i žarili i u ime Carigrada, i u ime Beča, i u ime Beograda, ali su ih sve nadmašila čudovišta u ljudskom obličju koja su vršila nad Srbima u ime Zagreba [nečuvane zločine].

BRAĆO MUSLIMANI!

Ti muslimanski izrodi bacili su ljagu na čestito muslimansko ime i osramotili ga tako pred čitavim kulturnim svijetom. Ali stvar

¹ Redakcija raspolaže ustaškim prepisom proglasa.

nije samo u tome. Nasilju ustaških zlikovaca i njihovih gospodara odgovorio je srpski narod, a s njime sve što je pošteno, slobodoljubivo i rodoljubivo, sa oružjem. U Bosni i Hercegovini već pet mjeseci bjesni krvava borba, u kojoj se lije uglavnom srpska, hrvatska i muslimanska krv. A oni koji su kavgu zametnuli, njemački i talijanski okupatori, stoje po strani i budno paze da se mi ne bismo sporazumjeli i izmirili. U toj borbi već je uništeno mnogo nevinih muslimanskih života, spaljeno mnogo domova i rastureno mnogo ognjišta. Za zločine i grijehe onih muslimanskih izroda koji su se prodali ustašama, plaća i nedužan muslimanski živalj. Pored svih nastojanja ljudi koji su svjesni da za izrode i njihova zlodjela nije kriv svaki musliman, žrtava će biti svaki dan sve više ako čestiti muslimani Bosne i Hercegovine budu i dalje skrštenih ruku posmatrali borbu koja se sve više širi ili se budu zadovoljili pisanjem rezolucija.

BRAĆO MUSLIMANI!

Krajnje je vrijeme da se sami zapitate: ko vas uvali u ovu nesreću, ko je kriv za vaša stradanja. Krivj su oni vaši vođi, počevši od Spahe i Behmena pa do Džafera Kulenovića, koji su radi svojih sebičnih interesa vazda trčali za svakim režimom koji im je osiguravao život društvenih trutova i dembelana. Oni su i sad, u ovim sudbonosnim trenucima, potrčali za Pavelićem i upregli sve vas u službu njemačkog i italijanskog fašizma, zakletog našeg neprijatelja i neprijatelja čitavog naprednog i slobodoljubivog čovječanstva. Oni su vas obmanjivali i lagali vijekovima, pa vas obmanjuju i lažu i danas. Oni hoće da vas uvjere kako je fašistička Njemačka nepobjediva, pa dakle — da je i vlast band'ita Pavelića u ovim krajevima vječna. U to mogu vjerovati samo djeca. Protiv Hitlera i njegovih saveznika bore se tri najveće države svijeta: Sovjetski Savez, Engleska i Amerika i već je danas jasno da će se rat svršiti uskoro njihovom pobjedom. Treba da i vama bude jasno da je na ovoj strani i pravda i snaga. Borba se vodi protiv mračnih sila nazadnjaštva koje bi htjele da vladaju svijetom zavađajući i gazeći male narode, koji su već određeni da budu sluge njemačkog »izabranog naroda«, te »više rase« koju ste vi gledali svojim rođenim očima šta radi po našim krajevima. Sovjetski Savez, Engleska i Amerika vode borbu za oslobođenje malih naroda, za svijet u kome će se poštovati pravo i običaji svakog naroda, u kome će narodi živjeti u slobodi, miru i uzajamnom poštovanju. Zar vi, muslimani, smijete ostati po strani od te velike borbe u kojoj se rješava i vaša sudbina? Zar nije krajnji čas da uvidite da je grdna zabluda misliti kako ste vi neko naročito tijelo u Bosni i Hercegovini, čiju će sudbinu rješavati oni koji su vas dosada vodili, pa vas doveli u ovaj žalosni ćorsokak? Zar ne uvidate da samo aktivnom

oružanom borbom protiv fašističkih okupatora i njihovih ustaških slugu možete oprati ljagu s muslimanskog imena i osigurati sebi bolju budućnost u našoj zajedničkoj postojbini?

MUSLIMANI TRUDBENICI — RADNICI, SELJACI, POŠTENA INTELIGENCIJO!

Komunistička partija Jugoslavije, u kojoj se nalaze ujedinjeni bratskom slogom i Srbi i muslimani i Hrvati, poziva vas da se pridružite narodno-oslobodilačkim partizanskim odredima, u kojima se već bore, rame uz rame sa svojom srpskom braćom, mnogi čestiti muslimani. Sa oružjem u ruci gonite iz svojih sela i gradova ustaške bandite, koji su zakleti neprijatelji radnog naroda, koji bi htjeli da žive kao trutovi od vašeg znoja i muke. Zar za vas može biti drugog puta? Zar ne vidite kako neka srpska gospoda, koja su do juče šurovala s begstvom² i muslimanskom gospodom, oštre nož da kolju sve što je muslimansko? Ako se ne prenete i ne ustanete zajedno sa partizanima u borbu protiv ustaških bandita, vi ćete se naći između dvije vatre koje prijete da vas sve bez razlike unište. Ko će drugi osloboditi i izmiriti Bosnu, ako neće ljudi rada, ljudi iz fabrika, radionica, ljudi od pluga i motike, ljudi koji svojim umnim radom i znanjem žele da pomognu svome narodu? Ko će drugi osigurati našoj Bosni bolju i srećniju budućnost u velikoj zajednici oslobođenih naroda Balkana i Evrope, ako neće ljudi rada, oni ljudi koji neće pitati kakve si vjere i nacije, već koliko vrijediš kao čovjek i trudbenik? Na oružje muslimani! Spasavajte čast muslimanskog imena i budućnost svoje djece! Zajedno sa srpskom i hrvatskom braćom trudbenicima, tjerajte i uništavajte fašističke okupatore, ustaške bandite i sve narodne neprijatelje koji su Bosnu vijekovima zavađali i od te zavade dembelanski i živjeli.

MUSLIMANKE — MAJKE, ŽENE I SESTRE!

Sve vi danas strepите za vaše mile i drage zbog neizvjesne budućnosti koja ih čeka. Mnoge od vas lišene su krova, vaša djeca već danas gladuju, mnogo muslimanske siročadi luta od nemila do nedraga. Zna li ko je kriv za vaša stradanja? Krivi su Hitler, Musolini i njihov hizmećar Pavelić sa svojim ustašama. Oni su u naša mirna sela i gradove unijeli krvavu borbu i uništavanje. Te zlikovce i njihove slugе valja uništiti ili istjerati iz naše zemlje. Govorite vašim sinovima, muževima, braći da idu zajedno sa partizanima u svetu borbu protiv naših zajedničkih neprijatelja. Blagoslovite njihovo oružje, jer će ono izvojevati vama i vašoj djeci bolju budućnost.

² S begovima

MUSLIMANI KOMUNISTI!

Vi koji se već borite s puškom u ruci u narodno-oslobodilačkim partizanskim odredima i vi koji pod ustaškim terorom, pod najtežim uslovima radite na okupljanju svih narodnih snaga za borbu protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu, budite uvijek prvi u borbi, uvijek na najtežem mjestu, kako i dolikuje prvoborcima radničke klase i radnog naroda. Napregnite sve svoje snage da od muslimanskih izroda, koji su se prodali fašističkim okupatorima, odvojite čestit i slobodoljubivi muslimanski svijet, kako bi svi zajedno i Srbi i muslimani i Hrvati izvojevali slobodu napućenoj Bosni i Hercegovini i osigurali joj srećniju budućnost.

KOMUNISTIČKA PARTIJA JUGOSLAVIJE
POKRAJINSKI KOMITET ZA BOSNU I HERCEGOVINU

БР. 91

САОПШТЕЊЕ ШТАБА РОМАНИСКОГ НОП ОДРЕДА ОД ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ И ИСТОЧНОЈ БОСНИ¹

ШТАБ
НО ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
„РОМАНИЈА“

ВИЈЕСТИ О ПАРТИЗАНСКИМ АКЦИЈАМА

— Прије мјесец дана су 3 њемачке дивизије наишле са јужног руског ратишта кроз Србију за јужну Бугарску (на турску границу). Код пролаза кроз Србију добиле су задатак да угуше партизански устанак. Њима су се придружили бандити издајничког генерала Недића, а помогли су их и четници Драже Михајловића. Пред удруженим снагама Нијемаца и њихових вјерних slugу партизани су морали да оставе освојене градове, те да се повуку на села и у шуме. Један мали дио партизана прешао је и у Босну, гдје су га дочекали четници Каменка Јефтића и други, те им одузели оружје, а многе од њих, међу осталима и управника ужичке болнице, предали Нијемцима. Четници у Босни су разгласили да су партизани у Србији по-

¹ Редакција располаже примјерком саопштења умноженим на шапирографу. Документу недостаје завршетак.

бијени, те да ће Недић доћи и у Босну. Плашећи тиме наивни свијет, успјели су да велики број дојучерашњих партизана превуку у своје редове. Када се узме у обзир да су наши људи доста страшљиви, да насједају лажним вијестима, а осим тога да су махом склони за плачку, онда није чудо да су се многи, пред причањима четника да ће доћи Недић и поклати све партизана, а да четницима, који су с њим у савезу, неће ништа, дали наговорити да пређу четницима.

Међутим, какова је ситуација у Србији? Према извјештају Недићевог Радио Београда види се да се у Србији воде жестоке борбе са партизанима, те да нема ни говора о томе да су партизани побијени. Тако је Радио Београд јавио прије 3 дана да су Недићеве трупе водиле жестоке борбе са једним одредом партизана од 2—3.000 људи између Обреновца и Умке; даље, да су вођене борбе са једним јаким одредом партизана око Груже, да се око Крупња налази један јаки одред, а око Ваљева други. Њемачке дивизије отишле су из Србије и Недић ће имати пуне руке посла са српским партизанима. Неће имати ни времена ни снаге да привири у Босну. Умјесто доласка Недићеваца долазе нам браћа Црногорци, прави партизани. Ови партизани ослободили су цијелу Црну Гору и Санџак, изим градова Подгорице, Никшића, Цетиња и Пљеваља, у којима су Талијани блокирани. У Црној Гори нема ниједног четника. Чистећи терен од Рудог до Међеђе, била је пролетерска партизанска бригада, састављена од најбољих батаљона Србије и Црне Горе у јачини од 1200 људи, нападнута од стране четничког одреда бившег поручника Каменка Јефтића (кажемо бившег, јер су по наређењу југословенске владе из Лондона сви генерали и официри бивше југословенске војске који су се ставили у службу издајника Недића лишени чина и биће по ослобођењу стављени пред ратни суд) и Талијана из Вишеграда. Код прве ватре су се четници, као и обично када наиђу на тврдо, разбјегли, а Талијани су разбијени. У тој борби заробила је бригада: 116 Талијана (међу њима 4 официра), преко 100 пушака, 3 тешка и 9 лаких митраљеза, 2 тешка и лака бацача мина, 600 бомби, 25 пиштоља, 2 топа, 25 коња и спреме за преко 150 бораца. Заробљеници и плијен доведени су у Рогатицу, гдје је бригада стигла на 26 ов. мј. Тако су Талијани заиста ушли у Рогатицу, али не као освајачи, него као заробљеници. „Брат“ четник Каменко Јефтић побјегао таковом брзином, да се је зауставио тек у Београду, гдје је поднио извјештај своје газди Недићу. Недић је наредио да се погледа шта то бива у Босни, али су га партизани који су се са Бијелог Брда спустили на Добрун (између Вишеграда и Вардишта) натјерали топовима, баш оним које су заплијенили од Талијана, да се не мијеша у туђе послове. У

MUSLIMANI KOMUNISTI!

Vi koji se već borite s puškom u ruci u narodno-oslobodilačkim partizanskim odredima i vi koji pod ustaškim terorom, pod najtežim uslovima radite na okupljanju svih narodnih snaga za borbu protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu, budite uvijek prvi u borbi, uvijek na najtežem mjestu, kako i dolikuje prvoborcima radničke klase i radnog naroda. Napregnite sve svoje snage da od muslimanskih izroda, koji su se proдали fašističkim okupatorima, odvojite čestiti i slobodoljubivi muslimanski svijet, kako bi svi zajedno i Srbi i muslimani i Hrvati izvojevali slobodu napućenoj Bosni i Hercegovini i osigurali joj srećniju budućnost.

KOMUNISTIČKA PARTIJA JUGOSLAVIJE
POKRAJINSKI KOMITET ZA BOSNU I HERCEGOVINU

БР. 91

САОПШТЕЊЕ ШТАБА РОМАНИСКОГ НОП ОДРЕДА ОД ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ У СРБИЈИ И ИСТОЧНОЈ БОСНИ¹

ШТАБ
НО ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА
„РОМАНИЈА“

ВИЈЕСТИ О ПАРТИЗАНСКИМ АКЦИЈАМА

— Прије мјесец дана су 3 њемачке дивизије наишле са јужног руског ратишта кроз Србију за јужну Бугарску (на турску границу). Код пролаза кроз Србију добиле су задатак да угуше партизански устанак. Њима су се придружили бандити издајничког генерала Недића, а помогли су их и четници Драже Михајловића. Пред удруженим снагама Нијемаца и њихових вјерних slugу партизани су морали да оставе освојене градове, те да се повуку на села и у шуме. Један мали дио партизана прешао је и у Босну, гдје су га дочекали четници Каменка Јефтића и други, те им одузели оружје, а многе од њих, међу осталима и управника ужичке болнице, предали Нијемцима. Четници у Босни су разгласили да су партизани у Србији по-

¹ Редакција располаже примјерком саопштења умноженим на шапирографу. Документу недостаје завршетак.

бијени, те да ће Недић доћи и у Босну. Плашећи тиме наивни свијет, успјели су да велики број дојучерашњих партизана превуку у своје редове. Када се узме у обзир да су наши људи доста страшљиви, да насједају лажним вијестима, а осим тога да су махом склони за пљачку, онда није чудо да су се многи, пред причањима четника да ће доћи Недић и поклати све партизане, а да четницима, који су с њим у савезу, неће ништа, дали наговорити да пређу четницима.

Међутим, какова је ситуација у Србији? Према извјештају Недићевог Радио Београда види се да се у Србији воде жестоке борбе са партизанима, те да нема ни говора о томе да су партизани побијени. Тако је Радио Београд јавио прије 3 дана да су Недићеве трупе водиле жестоке борбе са једним одредом партизана од 2—3.000 људи између Обреновца и Умке; даље, да су вођене борбе са једним јаким одредом партизана око Груже, да се око Крупња налази један јаки одред, а око Ваљева други. Њемачке дивизије отишле су из Србије и Недић ће имати пуне руке посла са српским партизанима. Неће имати ни времена ни снаге да привири у Босну. Умјесто доласка Недићеваца долазе нам браћа Црногорци, прави партизани. Ови партизани ослободили су цијелу Црну Гору и Санџак, изим градова Подгорице, Никшића, Цетиња и Пљеваља, у којима су Талијани блокирани. У Црној Гори нема ниједног четника. Чистећи терен од Рудог до Међеђе, била је пролетерска партизанска бригада, састављена од најбољих батаљона Србије и Црне Горе у јачини од 1200 људи, нападнута од стране четничког одреда бившег поручника Каменка Јефтића (кажемо бившег, јер су по наређењу југословенске владе из Лондона сви генерали и официри бивше југословенске војске који су се ставили у службу издајника Недића лишени чина и биће по ослобођењу стављени пред ратни суд) и Талијана из Вишеграда. Код прве ватре су се четници, као и обично када наиђу на тврдо, разбјегли, а Талијани су разбијени. У тој борби заробила је бригада: 116 Талијана (међу њима 4 официра), преко 100 пушака, 3 тешка и 9 лаких митраљеза, 2 тешка и лака бацача мина, 600 бомби, 25 пиштоља, 2 топа, 25 коња и спреме за преко 150 бораца. Заробљеници и плијен доведени су у Рогатицу, гдје је бригада стигла на 26 ов. мј. Тако су Талијани заиста ушли у Рогатицу, али не као освајачи, него као заробљеници. „Брат“ четник Каменко Јефтић побјегао таковом брзином, да се је зауставио тек у Београду, гдје је поднио извјештај своме газди Недићу. Недић је наредио да се погледа шта то бива у Босни, али су га партизани који су се са Бијелог Брда спустили на Добрун (између Вишеграда и Вардишта) натјерали топовима, баш оним које су заплијенили од Талијана, да се не мијеша у туђе послове. У

овако тешкој ситуацији за четнике и остале петоколонаше, „брат“ четник Јефтић позива депешом „брата“ четника Дангића да хитно дође у Београд. Међутим, изгледа да је свима петоколонашима одзвонило. У Босну долазе све нове и нове трупе, али не четника него правих партизана, бораца не за пљачку и убијање невиног муслиманског свијета, за паљење жита и кућа, него за борбу против окупатора, петоколонаша и паликућа, а за истинско ослобођење земље. Ми се не боримо за краља и отаџбину, па да у отсудном часу издамо и краља и отаџбину, као што су их издали официри који данас воде четнички покрет у Босни, него за ослобођење наше земље од фашиста, за слободу и право сваког поштеног човјека. У тој борби биће сав поштени народ за нас. Четнички покрет мало је ојачао само у овом дијелу Босне, али је он и овдје у распадању. Одавде па до Добоја вежу с нама јаки партизански одреди, који ће у заједници са нашим одредом, те појачањима од десетак хиљада Црногораца и Србијанаца, који ће да стигну ових нећеља, ослободити цијелу Босну од окупатора, усташа и пљачкаша. Свима онима који народ наговарају на рушење борбе и паљење средстава која су потребна за вођење борбе поручујемо: ПЛАТИЋЕТЕ НАМ ЗА ТО! А народу којег су они завели да тако поступа поручујемо: освијестите се док још има времена, јер ћемо против сваког онога који убудуће буде палио и убијао поступати без милости и нећемо му узимати у обзир да ли је заведен или не! Одбаците оне који вам кажу: Смијеш убити и попалити све оно што није српско!

БР. 92

ИЗВЈЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ПРВОГ БАТАЉОНА ОЗРЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ШТАБУ ОДРЕДА ОД ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. О СТАЊУ НА ПОЛОЖАЈИМА КОД ОСОЈНИЦЕ¹

Друже Тошо,

За данас овдје ништа. Колико могу да оцијеним, они прикупљају приличне снаге. Ровове до пред вече нисам могао копати услед помањкања људства. Слао сам неколико патрола, па су се тек предвече скупили. Четири земунице су ископане, а вечерас ће ровове. Како сам ја оцијенио, мора се на вели-

¹ Оригинал извјештаја је у рукопису.

[ком] простору копати, а и неколико редова, да нас и Осојницу не би заобишли са десна односно са лијева (Осојници). За вечерас ћемо ископати најнужнији. У Осојници је велико расуло и деморалисани су, а поред тога исцрпени, а поред тога у току ово неколико дана имају мртвих 6—7. Цвијетин², према самом казивању командира Вукељића³, слабо се брине. Осим тога, Осојница нема по пушци више од 15—20 метака, иако сам им дао 750 [комада]. Иначе све јединице имају мало муниције, па стога, колико год можеш, пошаљи још вечерас. Осим тога, [пошаљи] из Бољанића таблицу гађања и нишанске справе за бацач. Поред тога, овдје мора бити бар један тешки митраљез са муницијом. Пере⁴ уопште овдје нема, а тре[бао] би доћи и Стево⁵ у пропагандно-политичком смислу⁶. Х. Мурат⁷ је тек око 2^h стигао. Оног мог замјеника што си оставио — нигдје га нема, а командира Костајничана⁸ сам исто нашао предвече на положају, кад сам се вратио са обиласка Осојнице. Они још уопште нису ископали ровове. Јосип⁹ је био код њих око 2^h. Дакле, све је и данас пало на мене, а моје су снаге при крају и ја не могу одговарати за све, а видео си какво је расуло. Пошаљи ми још беспушкара из Д.[оње] и Г.[орње] Буковице и да понесу храну за 2 дана.

То је засад све.

Дедић¹⁰

-
- ² Цвијетин Тодић
 - ³ Јован Вукељић, убијен од четника, 1943 год., на Преслици кол Добоја.
 - ⁴ Петар Докић
 - ⁵ Стево Вранић
 - ⁶ Да дјелује пропагандно-политички.
 - ⁷ Пашага Манџић
 - ⁸ Никола Ћелић
 - ⁹ Јосип Јовановић
 - ¹⁰ Фикрет Дедић

**ПРОГЛАС МЈЕСНОГ КОМИТЕТА КПЈ У САРАЈЕВУ ОД
ДЕЦЕМБРА 1941 ГОД. ГРАЂАНИМА САРАЈЕВА¹**

**РАДНИЦИ, НАРОДНА ИНТЕЛИГЕНЦИЈО, ГРАЂАНИ ГРАДА
САРАЈЕВА, ВАМА СЕ ОБРАЋАМО!**

Комунистичка партија, која никада није заборавила да у одлучним моментима укаже радним масама пут њихове борбе и која је неустрашиво предњачила у тој борби, губила своје најбоље синове, хоће да вам у овим најсудбоноснијим данима, на прагу Нове године, наново укаже на све оно што је везано за живот и будућност радног народа.

Данас више него икада осјећају радне масе да су комунисти истину говорили када су указивали да фашизам значи биједу, глад, разбојништво, ропство. Гладни и беспослени људи, концентрациони логори и пуне тамнице, опустошени домови и свјежи гробови ваших синова — то су крвава свједочанства која је Сарајеву донио фашизам у прошлој години.

Протекла година, у којој је крвава фашистичка чизма загазила на нашу земљу, значила је за радне масе Сарајева период страховите биједи. Непријатељ и његове слуге опљачкали су нашу имовину све до голе коже, одвукли су из Сарајева све што је могло користити њиховим разбојничким плановима према братском Совјетском Савезу. Данас се над Сарајевом надвила страшна авет глади, коју није у стању да уклони „фасунг“ од 2 кг. брашна мјесечно по особи. Питање круха рјешава се куповином кромпира по 12 динара кг, а и да не говоримо о масти, маслу, зејтину, пиринчу и осталим намирницама које се по нечувеним цијенама могу несметано добити на „црној берзи“, на берзи дебелих капиталиста, полициских агената и високих функционера данашњег режима. Ништа боље не стоји ни са одјећом и обућом, која [се] скоро уопште не може добити, него је полициска дрскост ишла до те мјере да су се са уличних пролазника скидали кожни капут и ципеле. И док цијене оној роби до које се може још доћи скачу из дана у дан, дотле се плате и наднице смањују.

Протекла година донијела нам је губитак свих политичких слобода. Не треба нам слобода штампе, не требају нам вијести страних радиостаница, не треба нам слободан културни и политички рад, јер се треба не размишљајући одредити за „нови поредак“. Скоро нема куће у Сарајеву из које није неко

¹ Редакција располаже усташким преписом прогласа.

прошао кроз сарајевске казамате. Малени су били полициски затвори, Беледија, Шегртски дом, малена је била Богословија да прими све оне којих се плаши фашистички режим. Маса Сарајлија труне данас у концентрационим логорима, гоњени на присилни рад са 2—8 кромпира дневно. Умјесто да постоје пријеки судови за шпекулацију, пљачку и убиства, пријеки судови су створени да у људима убију све оно што је достојно човјека. Сарајевом је протекла крв невиних талаца. У Сарајеву су лијеplени плакати у којима су крвници оглашавали извршење смртних пресуда над нашом Радојком Лакић², Цавидом Хаверићем и осталим херојима радничке класе. Данас се над Сарајевом надвила страшна авет полициског терора. Без слободног кретања, без слободе путовања, без мира у свом дому, засипани свакодневним одредбама и наредбама, такав је данас живот нас Сарајлија.

У протеклој години непријатељи су покушали да убац³ клицу раздора међу народе који вијековима настањују исту груду (родну) — да би нас лакше држали у покорности. Донијели су нам причу о Србима као дрским разбојницима и злочинцима и о Жидовима као узрочницима свега зла на свијету. Руковођени таквом политиком, вршили су колективна хапшења Срба, одводили у концентрационе логоре, стријељали и спалили Србе на Алипашином Мосту. Злочиначки су одводили све Жидове у концентрационе логоре, без обзира на класну припадност, уз најобичнију пљачку њихове имовине. И док су жидовску својину одредбама о пријеком суду проглашавали државним добром, дотле је она служила полициским агентима и миљеницима ове власти као најбољи извор за задовољење њихових личних прохтеја. Данас, када се муслиманске и хрватске масе освјешћују, прилазе народно-ослободилачкој борби, јер су и оне остале без хљеба, без рада и без слободе, данас непријатељи желе да придобију за себе српске масе и засипају српска села лецима писаним ћирилицом, данас хватају Србе, да би им продани Саво Бесаровић и полициски крволок Иван Тољ³ држали „патриотске“ говоре и честитали божићне празнике по новом календару — поклањајући им на крају великодушно слободу.

У прошлој години окупатори и њихове слуге — усташе учинили су још један злочин одвлачећи хиљаде муслимана и Хрвата, хиљаде радника, сељака и грађана [да] на разним фронтовима пролијевају своју крв за туђе интересе; поред демантија о мобилизацији, данас стотине Сарајлија добијају позиве у војску, стотине остављају своје домове да се више

² Радојка Лакић, народни херој, стријељана од усташа 1941 године.

³ Злогласни шеф усташке полиције, стријељан после ослобођења.

никада у њих не врате. Пут Хрвата и муслимана није борба у Африци, није борба против славенског Совјетског Савеза, нити је борба против своје браће која се боре за слободу и Срба и муслимана и Хрвата, него [њихов] пут прикључења народно-ослободилачким партизанским одредима!

Из године у годину Комунистичка партија је водила борбу против свих народних непријатеља, против свих издајничких влада које су се ређале на народној грбачи, за поредак у коме нема изабљивања човјека по човјеку, у коме нема шпекулације, пљачке и разбојништва. ОНА СЕ И ДАНАС БОРИ ЗА ДРУШТВО У КОМЕ ЋЕ БИТИ РЕДА И РАДА, У КОМЕ ЋЕ СВА ДОБРА БИТИ СВОЈИНА РАДНИХ МАСА. Иако су у тој борби падали њени најбољи синови, иако су сви прошли, а нарочито данашњи фашистички режим, управљали свој најјачи ударац против нашег покрета, ипак данас, као чврсти бедем, стоје наши редови и воде радне масе скорој побједи. Наши партизански одреди и наша Прва пролетерска народно-ослободилачка ударна бригада ослобађају комад по комад наше земље и заједно са Црвеном армијом и демократским силама руше темеље на којима почива фашизам. Велика побједоносна офанзива Црвене армије, која наноси непријатељу смртне ударе, вјесник је скоре слободе свих потлачених народа. Радници и сељаци Совјетског Савеза ослобађају редом своја села и градове не дозвољавајући да дрски нападачи некажњено побјегну са свете совјетске земље.

ДРУГОВИ, РАДНИЦИ, СРПСКА, МУСЛИМАНСКА И ХРВАТСКА СИРОТИЊО!

Пред радним масама стоје у новој години још оштрије, још немилосрдније борбе. НЕ ДОЗВОЛИТЕ ДА СЕ ОД КРВИ КОЈУ ПРОЛИЈЕВАЈУ ЗА СЛОБОДУ НАЈБОЉИ СИНОВИ НАРОДА СТВОРИ КАПИТАЛ ЗА ОНЕ КОЈИ СУ И ДОСАД ЖИВЈЕЛИ НА НАРОДНОЈ ГРБАЧИ!

Помажите своје партизанске одреде, збијте своје редове, окупите се у широки и јединствени савез свих поштених и родољубивих елемената, наоружајте се тако да и наше Сарајево буде гробница фашистичких зликоваца! Не дозволите да некажњено ишчезну они који су криви за животе ваших синова, браће и сестара!

Уједините се под руководством Комунистичке партије и доприносите и ви да се непријатељу што прије зада смртни ударац!

Живјела побједоносна офанзива Црвене армије!

Живио Совјетски Савез, носилац слободе свим поробљеним народима!

Живјели наши јуначки партизани — ослободиоци народа!

Живјела наша Прва пролетерска народно-ослободилачка
ударна бригада!

Живјело јединство радних маса Сарајева!

Живјела Комунистичка интернационала!

Живјела Комунистичка партија Југославије!

Смрт фашизму, слобода народу!

КОМУНИСТИЧКА ПАРТИЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ
(МЈЕСНИ КОМИТЕТ ЗА ГРАД САРАЈЕВО)

БР. 94

ИЗВЈЕШТАЈ РОДОЉУБА ЧОЛАКОВИЋА ОД 31 ДЕЦЕМБРА
1941 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА БОСНУ И
ХЕРЦЕГОВИНУ О ИЗДАЈНИЧКОМ ДРЖАЊУ ЧЕТНИЧКИХ
ВОЂА У ИСТОЧНОЈ БОСНИ¹

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОП ОДРЕДА ЗА Б. и Х.

Драги другови!

Стигао сам у недељу у Власеницу заједно са другом Ву-
јасиновићем². Исти дан разговарали смо са мајором Тодорови-
ћем³. Прва ствар коју смо поставили била је њихово настојање
да разбију наше формације било куповањем појединих људи,
било претњама са Недићем. Место одговора на јасно питање:
зашто он не извршава закључак са конференције у Хан Пије-
ску већ, напротив, ради сасвим супротно том закључку, он је
почео да говори о опасности упада недићеваца и Немаца у Бо-
сну. Чак ми је рекао да добро промислим како би се ми пар-
тизани могли камуфлирати ако Недић дође. Рекао је то тобоже
забринут за нашу судбину. Као што видите, расположење је
овде капитулантско. Из разговора са појединим људима осе-
тио сам да неки прижељкују сукоб са нама, али као одговор на
наша „убиства и злочине“. Отуда се највише управо ти људи
буне против доласка Црногораца у Босну. Они већ шире гла-
сове како Црногорци пљачкају села око Вишеграда и Рогатице.

¹ Редакција располаже преписом извјештаја.

² Тодор Вујасиновић

³ Бошко Тодоровић, командант четничких одреда за Херцеговину,
убијен марта 1942 год., од стране партизана Херцеговачког ударног
батаљона.

У недељу је започела овде конференција четничких делегата ослобођене територије са члановима Привремене управе⁴. Према поузданим информацијама, главно питање које је расправљано на тој конференцији био је став према Недићевим захтевима. На конференцији није речено у чему се ти захтеви састоје, јер наводно ни сам Дангић не зна какви су захтеви, иако га је Недић позвао у Београд. Дангић је данас отпутовао за Београд да види шта Недић тражи, иако, по мом мишљењу, он добро зна шта они од њега хоће. Он је конференцију сазвао зато да би лакше извршио свој издајнички посао.

Како је Дангић оцењен међу недићевцима и љотићевцима сведочи ова чињеница: на збору у Б.[ајиној] Башти један љотићевац узвикнуо је на крају свога говора: „Живео краљ, живео Недић, живео Дангић!“

Тешко је претпоставити да је ово величање Дангића као „спасиоца“ српског народа без везе са изјавама које је он давао када је ишао у Вишеград и Ужице. Моје је мишљење да ће он настојати да добије од Недића и његових господара мандат на Босну, сматрајући да је то најбољи начин да избегне сукоб са Немцима, кога се он плаши као куге, а са друге стране — да се не компромитује у очима лондонске владе и самога народа на овој територији. Ако Немци не буду хтели да пристану на ту комбинацију, Дангић ће сигурно капитулирати. За нас је значајно да се на тој конференцији већина делегата изјаснила да босански четници не смију издати партизане.

Разговарао сам са Аћимом⁵, који није учествовао на конференцији због болести. Од њега се није могао добити никакав одређен одговор, осим то да он то неће дозволити. Са Пером⁶ нисам разговарао, јер је он отишао на положај. Све у свему: расположење је овде капитулантско, али се настоји да та капитулација буде прикривена некаквом аутономијом ослобођене Босне.

Код већине нема воље за сукоб са нама, јер страхују од будућности. Такав став нама конвенира, јер ћемо добити у времену. Продрећемо у рударски базен, учврстити везе са Црном Гором и Санџаком, средити прилике јужно од пруге Сарајево—Вишеград, а онда ћемо моћи да запитамо „аутономисте“ шта то они раде.

Четнички терор над муслиманским живљем изазива све оштрију реакцију међу муслиманима са неослобођене терито-

⁴ Четничка привремена управа за Источну Босну, која је образована новембра 1941 год. као највиши четнички управни орган у Источној Босни. Имала је задатак, поред осталог, и да онемогући сарадњу четника и партизана.

⁵ Аћим Бабић

⁶ Перо Ђукановић

рије. Чује се да се муслимани у Тузланском срезу организују ради одбране од четника.

У вези са војним операцијама, могу вам јавити ово: Кладањ није пао, због тога што четничка војска није хтела да се бори.

Кладањ ће бити засада остављен по страни. Заједно са кап. Рачићем⁷ ићи ће наш Озренски одред преко пруге Добој—Тузла, а једним краком преко Живиница Тузли. У тим операцијама учествоваће и одреди Бирчански и Мајевички. Добро би било да се од Пролетерске бригаде одвоји 150—200 људи и одмах упуте у правцу Олова. Њихово учешће у овој операцији имало би поред војничког и политички значај. Тузлански базен био би тада сигурно у нашим рукама. Стога одмах јавите о овоме Врховном штабу и саопштите ми по куриру његову одлуку. Курир нека се јави другу Билчару⁸ у Олову.

У прилогу вам шаљем изјаву другова Ђураша⁹ и Васе¹⁰ о Драгољубу Јовановићу. Он је ових дана враћен на Романију, јер се овдашњи другови боје да не би овде направио какву поглот.

Враћам друга Станка¹¹ тамо из следећих разлога. Он је страшно омражен међу људима са којима нам ваља сарађивати у операцијама око Тузле. Стога је незгодно да он буде начелник Штаба на овом сектору. Уверен сам да би његово присуство, како због његове омражености, тако и због његове политичке неспретности, само сметало. Стога ће бити боље да га упутимо у Калиновик, где ће ситуација ускоро бити сасвим јасна. Место њега повешћу на Озрен друга Свету Поповића, к-данта батаљона Посавског одреда, за кога друг Пера¹² каже да је одличан борац и добар организатор. Надам се да ћете одобрити ову измену с обзиром на сложеност услова борбе у овом крају.

Сматрам да би у вези са продирањем у Посавину наш Врховни штаб требао да стави на расположење нашем штабу веће суме новаца ради куповања нешта.

Четници ће сигурно реквизирати, а ја мислим да би ми требали да плаћамо. У политички ефекат тога поступка не треба сумњати. Можда би било добро да се одмах одреди неколико

⁷ Драгослав Рачић, четнички командант, убијен после ослобођења као одметник.

⁸ Момчило Билчар, у то вријеме претставник партизана у заједничкој партизанско-четничкој команди мјеста у Олову. Погинуо 1943 године.

⁹ Ђураш Ђурашковић

¹⁰ Васо Мискин-Црни

¹¹ Бранко Пољанац-Станко

¹² Коча Поповић-Пера

људи који ће ићи за војском, куповати нешто и организовати масовну отпрему у наше рејоне. Хитно ме обавестите шта мислите о овоме предлогу.

Везу са мношвом одржавајте преко друга Билчара (Команда места у Олову). Остају у Власеници још неколико дана, јер лежим болестан. Лекар је установио акутан катар дебелог црева. Синоћ сам имао температуру 39,3, а данас је већ боље. Надам се да ћу за 2—3 дана моћи на Озрен.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

31. XII. 1941 г.

Гојко¹³

BR. 95

POZIV ŠTABA MAJEVIČKOG NOP ODREDA OD DECEMBRA 1941 GOD. BORCIMA I NARODU OSLOBOĐENE TERITORIJE ZA BORBU PROTIV PANIČARA¹

PRIEPIS

U BORBU PROTIV PANIKE U REDOVIMA NAŠIH BORACA U POZADINI!

Najveće zlo i neprijatelj uspjeha naših akcija kao i težnji za učvršćenje i organizovanost našeg naroda jeste panika i paničarstvo. Pored ogromnog iskustva naše šestomjesečne borbe još uvijek trpe naši redovi i pozadina od toga što se u njima ukorijenio duh paničara. Ne može biti uspješnog vođenja operacija, ne može biti jedinstvenog razbijanja i uništenja neprijatelja i najzad ne može biti čvrste veze između partizana i pozadine ako se među njima nalazi najveća smetnja svemu tome, paničara i paničarstva. Vodimo borbu da u redove partizana unesemo što više istinske drugarske, dobrovoljne discipline. Nastojmo da pročistimo i učvrstimo naše borbene redove onim sredstvima političkog i vaspitnog podizanja, borimo se da izbacimo iz naših redova sve ono što je štetno, što je trulo nasleđe prošlosti. Ali pri tome ni pošto i nikada ne smijemo zaboraviti da će sve to biti nedovoljno ako se sami i svim sredstvima ne budemo borili protiv paničarstva. Drugim riječima to znači protiv bezumnog podlijevanja, raznovrsnog prepričavanja i

¹³ Родољуб Чолаковић-Гојко

¹ Редакција располаже документом у усташком prepisu.

glasovima, glupom podavanju, kukavičluku raznih slabića, nasjedanju svjesnim i nesvjesnim izmišljotinama kojekakvih izazivača pometnje i zbrke, naime ljudi u našim redovima, koji niti imaju samopouzdanje niti samosvijesti, kao ni vjere u svoje rukovodstvo, sumnjaju u nadmoćnost našu vojnu, borbenu i moralno nad neprijateljem. Paničari su samozivi strašljivci koji u svom životinjskom strahu ne mogu da vide izlaz iz najveće poteškoće jedino u uzajamnoj povezanosti, disciplini i razumnom snalaženju — nego u bezglavom prepuštanju panici i paničarstvu. Paničar je ne samo razbijač jedinstvenog našeg napredovanja, a kada to uslovi zahtijevaju i organizovanog povlačenja, paničar je u isto vrijeme pomagač našem neprijatelju, jer jedino njemu služi unoseći u naše redove svoj štetni uticaj, obezglavljenosti i neorganizovanosti. Time slabi našu udarnu i otpornu snagu time on podriva jedinstvo naših snaga. Iskustva dosadašnjih borbi koje smo vodili sa neprijateljem jasno nam govore od kolikog je značaja i interesa za nas borba protiv paničarstva. Ona su pokazala između ostalih nedostataka da neprijatelj ima da zahvali jedino pojavi izvjesnih paničara u redovima naših boraca, što nije doživio mnogo veće i teže poraze i gubitke. Ta iskustva nam potvrđuju da mi moramo neposrednim mjerama uništavati takvu pojavu, ali zato u isto vrijeme taktikom prepada i iznenađenja prenositi je na našeg neprijatelja.

Ne samo u redovima narodno oslobodilačkih boraca nego još u mnogo većoj mjeri se pokazalo da ima paničara i paničarstva u našoj pozadini. U posljednje vrijeme naročito se pokazuje koliko se ta pojava zacarila po našim selima. Najbolji primjer za to jeste primjer borbe pod Piperima kod Šibošnice, kada su neki paničari nadali dreku na sva usta kao »ide neprijatelj« kako je udaljen 100 metara i slično. Posljedica tome je bila navrat na nos iseljavanje i paničan bijeg ostavljajući i prepuštajući sva dobra da propadaju. Koliko je to gubitak i šteta najbolji je dokaz iseljavanje bezrazložno i nepotrebno: sela Jablanice, Pipera, Mačkovca, Vakufa i t.d. Sve to poradi nekoliko smutljivaca i paničara. To su štetni uzročnici najtežih posljedica koje trpe žene starci i nejač uslijed napuštanja svojih domova. Nesumnjivo da to neprijatelju dobro dolazi jer slabi nacionalni otpor naroda. Zato se on vrlo često služi time da namjerno ubacuje ljude u naše redove koji će za to vrijeme borbe da stvaraju paniku vičući: »Pogorjesmo, izgibosmo« i tome slično i ako o tome ni govora nema. Ukazujemo na to kao način služenja neprijatelju, a ovakve kukavice i paničare koji bez razloga plaše narod stići će bez milosti pravedna kazna, jer je to zločin prema svom narodu i najveća pomoć neprijatelju.

Narodno-oslobodilački odbori u suglasnosti sa komandom jedino mogu i dužni su da obavjeste narod na vrijeme ako mu prijeti opasnost. Nitko neka ne kreće od svojih kuća bez obavještenja

Narodne vlasti u pozadini. Postoji opasnost kako se to već pokazalo da ljudi ostavljaju u svojim kućama mnoge stvari i izlažu ih kradljivcima da ih odnesu. Pobjedit ćemo u ovoj teškoj borbi za narodnu i nacionalnu slobodu ispod okupatora i ustaškog zločina ujedinjujući i organizujući svoje redove. Ne dozvolimo da se među nama ukorijenjuje neprijatelj, paničar i smutljivac, nemilosrdno i bez oklijevanja otkrivajmo ih i tjerajmo iz svojih redova. Budimo svjesni da baš takve pojave neprijatelj najviše priželjkuje. Vodimo borbu protiv paničarstva svugdje i na svakom mjestu jer time čeličimo naše partizanske redove i učvršćujemo pozadinu.

ZA Š T A B

Politički komesar: **F. Španac**² v. r.
Zamj. Pol. kom. **Milanko** v. r.

Komandant:
Josip Josić³ v. r.
Zamj. kom. **Perić**⁴ v. r.

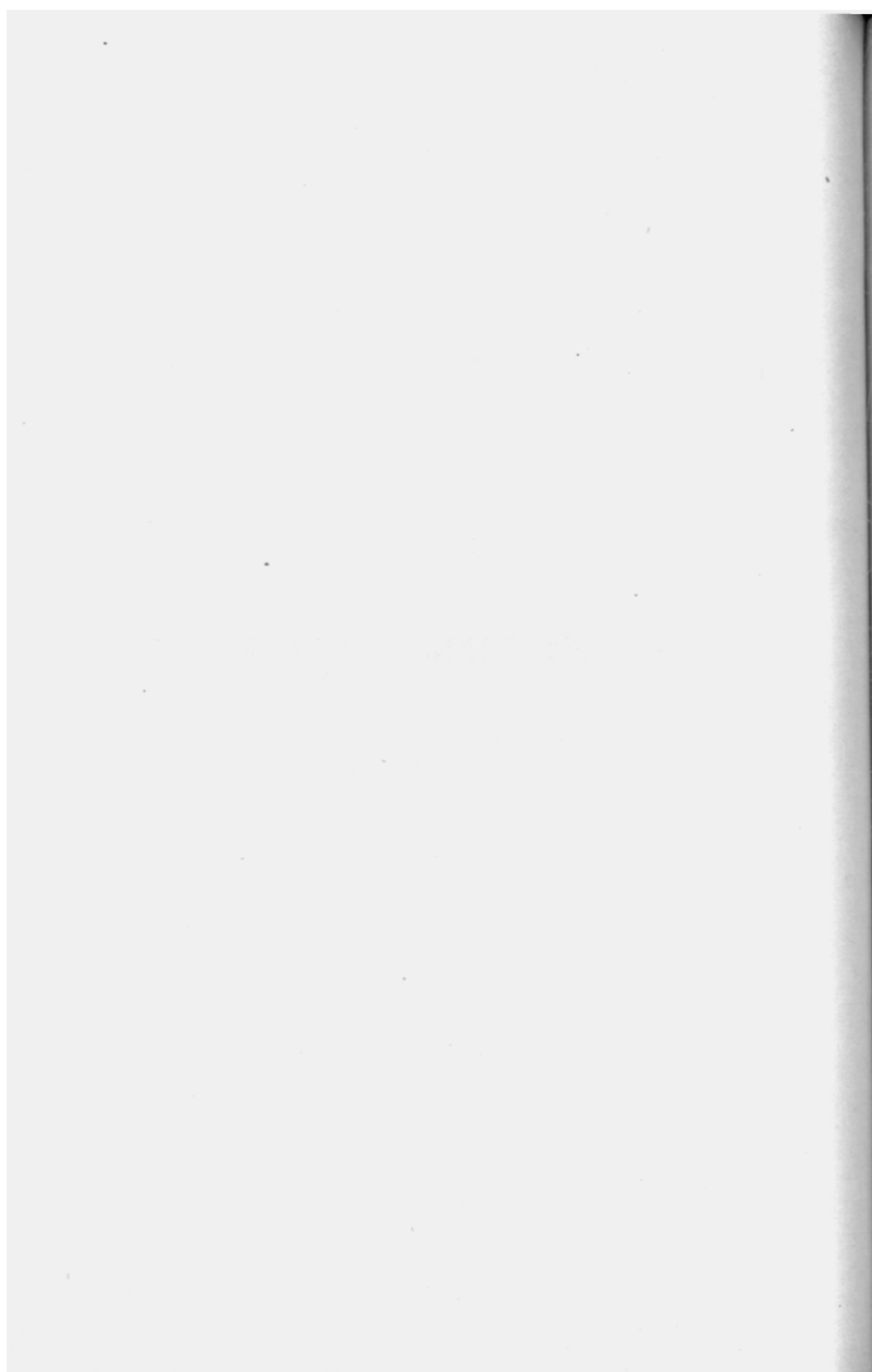
² Narodni heroj Fadil Jahić — Španac, poginuo u borbi protiv četnika 20 februara 1942 god. u selu Vukosavci prilikom mučkog napada četnika na Štab Majevičkog NOP odreda.

³ Narodni heroj Ivan Marković — Irac, poginuo zajedno sa Fadilom Jahićem — Špancem (vidi primjedbu br. 2).

⁴ Ratko Perić

II

USTAŠKO - DOMOBRANSKA DOKUMENTA

BR. 96

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVIRTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 2 OKTOBRA 1941 GOD. O BORBAMA NA TERITORIJI ISTOČNE BOSNE U VREMENU OD 21 DO 30 SEPTEMBRA¹

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Z A P O V J E D N I Š T V O
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. J. S. broj 464

Obavještajno izvješće
dostavlja.

Sarajevo, 2. listopada 1941.

Suglasno Naputku O. Br. 55 od 3. srpnja o. g. podnosim sljedeće izvješće za vrijeme od 21. rujna do zaključno 30. rujna o. g.

I. POLITIČKA SITUACIJA:

a) Vanjska:

Nema podataka.

b) Unutarnja:

Sa mnogo pouzdanja prati se rad Poglavnika i Vlade na poboljšavanju i sređivanju prilika u zemlji. Narod je sa oduševljenjem pozdravio proglašenje zakonske odredbe o proširenju nadležnosti prijekog i pokretnog prijekog suda, protiv lica koja ometaju redovnu prehranu i ruše gospodarsku snagu Države.

c) Akcija bivše jugoslovenske vlade:

Nema podataka.

II. RASPOLOŽENJE NARODA:

Hrvati:

Raspoloženje Hrvatskog naroda prema Državi je vrlo dobro.

Srbi:

Grčko-istočni živalj je nezadovoljan i ogorčen, jer strahuje da mu nema opstanka a niti mirnog života. Većina ovoga živilja odmetnulo se od vlasti i po šumama udružuju se i čine protuzakonita djela.

Grčko-istočni živalj koji se skoro sa 80% nalazio u odmetništvu (na područjima kotareva i to: Trebinje, Bileće, Ravno, Gacko i Nevesinje) u četničko-komunističkom taboru primio je sa olak-

¹ Originalu dokumenta nedostaje završetak.

šanjem dolazak i okupaciju Italijana, te se je jednim dijelom sa oko 20% u svoje domove vratio, a dijelom se još postepeno vraća iz šuma. Lojalni su prema okupatorima, ali se ipak pasivno još drže i oružje skriveno čuva za svaki slučaj. Italijani su u stalnom dodiru sa četnicima t.j. održavaju veze sa istima i kako im do sada akcija razoružanja grčko-istočnjaka nije uspjela izdali su novu naredbu broj 3 i pomoću zrakoplova i na drugi način ovu rasturili, kojom pozivaju narod da predaju oružja izvrši do 1. listopada.

I ako su se prilike javne sigurnosti popravile na području okupiranom od strane Italijana, naš narod, naročito po usamljenim selima je zabrinut, gdje je po razoružanju od strane Italijana prepušten sam sebi i što još nije uslijedila efikasna italijanska akcija na razoružanju grčko-istočnog življa i nije dala skoro nikakove rezultate.

Židovi:

Židovi su također nezadovoljni sadašnjim državnim uređenjem, ali to javno ne izražavaju, niti učestvuju u radu protiv vlasti u većem obujmu, osim što pojedinci kao pristaše komunizma, to ističu, te od organa vlasti bivaju uhićeni i predvedeni zakonskom postupku.

Komunisti:

Komunistička akcija ogleda se u svemu i krije se pod imenom četničke akcije, kako je to niže u ovome izvješću navedeno.

Manjine:

Njemačke i mađarske manjine u krajevima, gdje žive na području ove pukovnije, vrlo su zadovoljne i lojalne prema našoj Državi, u kojoj vide zaštitu svojih narodnih interesa.

III. ČETNIČKA AKCIJA:²

Četničke akcije u posljednje vrijeme sve više uzimaju maha. Grčko-istočno stanovništvo listom pristupa četnicima-pobunjenicima i zajednički vrše napade na vojsku i oružništvo, kvare b. b.³ linije, sjeku stupove, kvare komunikacije, zauzimaju pojedina sela i naselja. Posljednih dana četnici-pobunjenici počeli su pljačkati stoku i životne namirnice, naročito na području kotara Sarajevo,

² Na teritoriji četvrte oružničke pukovnije, tj. u Istočnoj Bosni i istočnoj Hercegovini, u to vrijeme ustanak je uzeo široke razmjere. Bili su već formirani kao snažne partizanske jedinice, koje su se isticalle svojom aktivnošću u borbi protiv okupatorskih i ustaško-domobranskih jedinica, sljedeći odredi: Majevički, Birčanski, Ozrenski, Romaniski, »Zvijezda« i Kalinovički u Istočnoj Bosni i Hercegovački odred u Hercegovini. Ovi odredi u sadejstvu sa četnicima oslobodili su znatnu teritoriju, koju su čvrsto organizovali. Sve što je bilo sposobno za borbu javljalo se u partizanske odrede. Kao što se iz ovog dokumenta vidi, ustaše u ovom periodu još ne prave razliku između partizana i četnika.

³ Brzjavno-brzoglasne linije, tj. telefonsko-telegrafske linije. <

tako da se zbog ovoga pojavljuju poteškoće oko ishrane pučanstva grada Sarajeva i kotara Sarajevo.

Četnici su zavladaali do sada cijelim kotarem Srebrenica i Vlasenica i većim dijelom kotara Rogatica i Zvornik. Od prije nekoliko dana očišćeno je od četnika područje postaje Lopare, kotara Tuzla. U kotarevima Gacko, Ravno, Bileće, Trebinje i Nevesinje drže u svojim rukama planinske i dominirajuće položaje i jedan dio komunikacija.

Na području kotara Sarajevo četnička akcija još je u većem obimu. Na području kotara Sarajevo četnici drže u svojim rukama planinske i dominirajuće položaje. U neposrednoj blizini grada Sarajeva, četnici također drže u svojim rukama nekoliko dominantnih položaja.

Područje kotara Visoko, također je posljednjih dana ugroženo od strane četnika, pak je od strane ovog zapovjedništva pod Taj. J. S. Br. 460 od 1. ov. mjeseca dostavljen prijedlog (Zapovjedniku Bos. div. područja) u cilju preduzimanja potrebnih mjera.

Pored toga ugroženo je i ostalo područje ove pukovnije naročito kotari: Tuzla, Bijeljina i Kladanj, kao i samo mjesto Kladanj, koje najviše napadaju.

Četnička akcija se iz dana u dan povećava, jer im pristupaju seljaci grčko-istočne vjere, a oni koji nisu pristupili direktno u redove četnika oni ih pomažu hranom i ostalim potrebama. Preduzete protumjere nisu do sada imale povoljnih rezultata, jer su pobunjenici-četnici brojno daleko jači i sa oružjem vrlo dobro snabdjeveni, pa manji odredi vojske i oružništva u većini slučajeva budu prisiljeni na povlačenje.

Dana 21. rujna 1941. u mjestu Pale, kotara Sarajevo došao je predstojnik željezničke postaje Sjetlina, koji je izjavio: »Četnici su danas 19. ov. mj. zauzeli željezničku postaju Sjetlina⁴ (na glavnoj pruzi Sarajevo—Višegrad). Ja sam morao sa svojim osobljem napustiti Sjetlinu. U borbi sa četnicima poginula su 2 vojnika i jedan oružnik, sa drugim podacima ne raspolazem«. Zbog prekida prometa ovo zapovjedništvo do danas nije moglo dobiti detaljno izvješće o zauzimanju Sjetline.

Potjere za četnicima nastavljaju se (Br. 1197 od 25-IX. 1941. dostavljeno zapovjedništvu Bos. div. područja).

Dana 21. rujna o. g. četnici su razrušili put na mjestu Djurovo Točilo na putu Sarajevo—Kalinovik,⁵ u dužini od 13 metara. Preduzete su mjere za opravak puta.

Potjere za četnicima upućene (Br. 1171/J. S. od 24. IX. o. g. dostavljeno Zapovjed. Bos. div. područja).

⁴ Sjetlinu su zauzele Pračanska i Paljanska četa Romaniskog NOP bataljona.

⁵ Akciju su izvršili partizani Dobropoljske čete koja je početkom oktobra ušla u sastav Kalinovičkog NOP odreda.

Dana 21. rujna o. g. četnici su otjerali sa paše seljaku Mustafi Salkadi iz Pala, kotara Sarajevo 27 ovaca, 4 krave i jednog vola. Istog dana četnici su zapalili pilanu Asima Hadžalića u Gornjim Palama,⁶ kotara Sarajevo. Šteta prouzrokovana požarom iznosi 500.000 kuna.

Potjere za četnicima upućene. (Br. 1154/J. S. od 22. IX. o. g. dostavljeno zapovjedništvu Bos. div. područja).

Dana 21. rujna o. g. u mjestu Zoviku, kotara Sarajevo, četnici su ispalili nekoliko pušanih naboja na brzi vlak, koji se je kretao od Mostara za Sarajevo. Žrtava nije bilo, a materijalna šteta je neznatna.

Potjere za četnicima upućene. (Br. 1149/J. S. od 21. IX. o. g. dostavljeno zapovjedništvu Bos. div. područja).

Dana 21. rujna 1941. četnici su napali stražu — milicije na mostu šumsko državne željeznice na km 75-9 Olovo i Bjeliša, kotara Kladanj. Ovom prilikom poginuo je jedan milicioner a 9 ih je zarobljeno. Željeznička pruga nije bila oštećena.

Potjere za četnicima upućene. (Br. 1152/J. S. od 21. IX. o. g. dostavljeno zapovjedništvu Bos. div. područja).

Dana 23. rujna o. g. između 2.30 i 6 sati napali su četnici selo Srednje,⁷ kotara Sarajevo. Četnici su demolirali i opljačkali željezničku postaju uništivši brzoglasna naprave, prepili⁸ 30 brzoglasnih stupova, oštetili željezničku prugu u dužini od 50 metara. Također su opljačkali i uništili ured državne šumarije, popalivši cijeli arhiv, razbili su blagajnu i odnijeli novac sa svima novčanim knjigama, tako da se nezna točno koliko je bilo novaca u blagajni.

Od oružja četnici su iz Srednjeg odnijeli i to: čuvaru pruge jednu vojničku pušku, bez naboja, šumarskom činovniku Dragutinu Djebiću jedan karabin »Mauzer« sa 10 naboja, kutiju naboja od 25 komada za samokres kal. 6.35 mm., od činovnika šumske uprave Antuna Magdića odnijeli su također jedan karabin bez naboja.

Upućene su jake potjere za četnicima, koje se nastavljaju. (br. 1191/J. S. od 25. IX. 1941. dostavljeno zapovjed. Bcs. div. područja).

Dana 23. rujna o. g. četnici su napali puščanom vatrom, stražu na željezničkom mostu u Zoviku, na glavnoj pruzi Sarajevo—Mostar.⁹ Napad odbijen. Na našoj strani nije bilo žrtava a kod napadača nepoznato.

⁶ Pilanu su zapalili partizani Romaniskog NOP bataljona.

⁷ Akciju su izvršile jedinice Romaniskog NOP bataljona.

⁸ Prepilili

⁹ Napad su izvršili partizani Igmanke čete Trebevičkog NOP bataljona.

Potjere za četnicima upućene. (br. 1180/J. S. od 24. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 23. rujna o. g. grupa četnika kod sela Zabrdža, područje postaje Koraj, kotara Bijeljina napala je šumskog inženjera Stevana Sušeca i nadluggara Dušana Glibića. Pošto su opljačkali, četnici su ih zatim ubili.

Upućene su jake potjere za četnicima. (Br. 1198/J. S. od 25. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 23. rujna o. g. četnici su razoružali stražu milicije na šumskoj željeznici Zavidovići—Olovo, a na km 51 most dužine 53 metara zapalili. Na straži je bilo 9 milicionera, koje su četnici pustili, a pošto im je oružje i streljivo oduzeto.

Upućene su jake potjere za četnicima. Br. 1190/J. S. od 25. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 23. rujna o. g. na mjestu zv. Kobiljo Brdo,¹⁰ u blizini sela Kasandol,¹¹ kotara Sarajevo četnici su opljačkali 16 volova i 100 brava trgovcima Omeru Panduru i Ahmedu Sašoviću iz Foče.¹²

Jake potjere za četnicima upućene. (Br. 1178/J. S. od 24. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 23. rujna o. g. četnici su opljačkali magacin firme »Našičke« u selu Kamenici, kotara Žepče i odnijeli 170 kg dinamita.

Upućene su jake potjere za četnicima. (Br. 1179/J. S. od 24. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dani 24. rujna o. g. na šumskoj željezničkoj pruzi firme »Našička« na mjestu zv. Ravna Gora, brdo Tvrdkovac, kotara Žepče četnici su zarobili jednu lokomotivu, 6 vagona i vozno osoblje.

Upućene su jake potjere za četnicima. (Br. 1203/J. S. od 25. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 24. rujna o. g. četnici su oštetili željezničku prugu Semizovac—Ivančići u blizini sela Ljetovika, kotara Sarajevo. Kada je naišao vlak četnici su pripucali iz pušaka i ubili konduktera vlaka Savu Popića. Pomoćni oružnik Huso Čopelj i domobran Alija Halilović, koji su bili u vlaku razoružani su i pušteni. Vlak je imao u kompoziciji i pomoćnu lokomotivu, pak su četnici ovu lokomotivu sa 8 praznih vagona pustili u pravcu Semizovca i u neposrednoj blizini mjesta napada lokomotiva sa 8 vagona iskočili su iz tračnica i potpuno uništeni.¹³

Upućene su jake potjere za četnicima. (Br. 1187/J. S. od 24. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

¹⁰ Kobilja Glava

¹¹ Kasindo

¹² Stoku su zaplijenili partizani Trebevičke čete Trebevičkog NOP bataljona.

¹³ Akciju su izvršili partizani Crnovrške čete Semizovačkog NOP bataljona.

Dana 25. rujna o. g. četnici su napali željezničku postaju Tarčin, na pruzi Sarajevo—Mostar. Postaju su demolirali i opljačkali, a dva skladišta zapalili. Tri brzoglasna stupa četnici su srušili, a jednog domobrana razoružali.¹⁴

Upućene su jake potjere za četnicima, koje se nastavljaju. (Br. 1199/J. S. od 25. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 25. rujna o. g. četnici su odveli sa sobom u nepoznatom pravcu 5 seljaka, grčko-istočne vjere sa područja oružničke postaje Alipašin Most, kotara Sarajevo.¹⁵ Istom prilikom seljaku Zajki Zolji, iz sela Klanca, kotara Sarajevo oduzeli su mu jednu vojničku pušku sa 30 naboja.

Potjere za četnicima upućene. (Br. 1209/J. S. od 26. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 25. rujna o. g. na planini Romaniji, istočno od Orlove Stijene jači odredi četnika napali su jednu satniju naše vojske. U borbi poginuo poručnik Samardžija, a ranjeno 8 domobrana.¹⁶ Ostali iz sastava satnije povukli su se prema Crvenoj Stijeni na istoj planini i zajednički sa drugom satnijom nastavili akciju. Gubitci na strani četnika nepoznati. (Br. 1211/J. S. od 25. IX/o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 26. rujna o. g. četnici su pokvarili vodovodnu cijev između Prača—vrelo i Bistrice, kotara Sarajevo.¹⁷ Preduzete su mjere za opravak.

Za četnicima upućena potjere (Br. 1223/J. S. od 27. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 27. rujna o. g. četnici su napali jednu obhodnju oružn. postaje Puračić, krila Tuzla u jačini od 30 oružnika i milicionera između sela Sižja i Borica, Veliko Brdo kota 325. Kada je oružnicima stigla pomoć četnici su se povukli i razbježali po šumi. Gubitaka na strani oružnika i milicije nije bilo, a na strani četnika nepoznato.

Potjere za četnicima nastavljaju se. (Br. 1249/J. S. od 30. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 27. rujna o. g. oko 100 četnika napalo na općinsku upravu Okruglica, kotara Visoko. Četnici su arhiv zapalili i oružničkog vodnika Juraja Krgarića zarobili.¹⁸

Potjere za četnicima upućene. (Br. 1236/J. S. od 27. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

¹⁴ Akciju su izvršili partizani Igmanske čete Trebevičkog NOP bataljona.

¹⁵ Seljaci su, ustvari, dobrovoljno stupili u Kijevsku partizansku čet. a nasilno odvođenje je samo inscenirano, kako neprijatelj ne bi vršio represalije nad njihovim porodicama.

¹⁶ Napad je izvršila Mokranjska četa Romaniskog NOP bataljona. U borbi je zaplijenjen 1 puškomitraljez i više pušaka.

¹⁷ Ovu diverziju je izvršila Pračanska četa Romaniskog NOP bataljona.

¹⁸ Napad su izvršili partizani NOP odreda »Zvijezda«.

Dana 27. rujna 1941. grupa četnika iz zasjede napala je obhodnju oružn. postaje Krivaja, kotara Žepče. U borbi jedan oružnik ranjen, a na strani četnika nepoznato.

Potjere za četnicima upućene. (Br. 123/J. S. od 27. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 27. rujna 1941. na šumskoj pruzi Ilijaš—Okruglica, kotara Visoko 40 naoružanih četnika¹⁹ zabranili su rad partiji radnika koji su radili na popravci željezničke pruge i radnike sa posla rastjerali.

Potjere za četnicima upućene. (Br. 1234 od 27. IX. o. g. J. S. dostavljeno Zap. Bos. div. područja).

Dana 28. rujna o. g. četnici su napali straže na željezničkoj pruzi Sarajevo—Mostar između željezničke postaje Blažuj i mosta na rijeci Zujani,²⁰ kotara Sarajevo. Napad odbijen i pruga nije oštećena. Ovom prilikom četnici su presjekli 7 brzoglasnih stupova. U ovom sukobu 4 domobrana ranjena, a gubici na strani četnika nepoznati.²¹

Potjere za četnicima upućene. (Br. 1237/J. S. od 28. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 29. rujna o. g. oko 150 naoružanih četnika razoružali su 5 naših vojnika između Bišine i Gacka.²² Četnici su rastjerali od strane naše vojske i oružništva bez gubitaka sa naše strane.

Potjere za četnicima nastavljaju se. (Br. 1265/J. S. od 1. X. o. g. dostavljeno zap. Jadran. div. područja).

Noću između 29. na 30. rujna o. g. četnici oštetili željezničku prugu i 3 brzoglasna stupa kod željezničke postaje Pajtov Han, kotara Visoko²³. Pruga je popravljena i promet i brzoglasna veza uspostavljena.

Potjere za četnicima upućene. (Br. 1262/d.S. od 30. IX. o.g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Noću između 30. rujna na 1. listopada o.g. četnici porušili željezničku prugu između željezničke postaje Breza i Vareša, kotara Visoko, u dužini od 50 metara²⁴. Promet i brzoglasna veza između Podlugova i Vareša prekinuti.

Potjere za četnicima upućene. (Br. 1264/J.S. od 1. X. o.g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 30. rujna o. g. krstareći odjel krila Sarajevo vodio je borbu sa četnicima na Crnom Vrh i oko sela Gareža, kotara Sara-

¹⁹ Partizani NOP odreda »Zvijezda«.

²⁰ Zujevini

²¹ Diverziju i napad na stražu izvršili su partizani Igmanske čete Trebevičkog NOP bataljona.

²² Ovo su učinili partizani bataljona »Vladimir Gaćinović«.

²³ Diverziju su izvršili partizani NOP odreda »Zvijezda«.

²⁴ Prugu su porušili partizani NOP odreda »Zvijezda«.

jevo. U ovoj borbi ubijeno je 7 četnika i jedan živ i uhvaćen. Na strani oružnika i domobrana nije bilo gubitaka²⁵.

Potjere za četnicima se nastavljaju. (Br. 1263/J.S. od 30. IX. o.g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 30. rujna 1941. došlo je u selo Kijevo i Jablanicu, kotara Sarajevo oko 200 četnika, gdje su pretresali stanove i oduzimali državnu imovinu, te prisiljavali seljake da im stvore oružje²⁶. Ovom prilikom odveli su sobom 7 seljaka muslimana, ali su za četnicima potrčale dvije žene grčko-istočne vjere i na njihovu intervenciju četnici su pustili seljake.

Potjere za četnicima upućene. (Br. 1261/J.S. od 30. IX. o.g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 30. rujna o.g. na putu Sarajevo — Mokro, kod sela Buloga, kotara Sarajevo četnici su napali i zapalili kamion koji je prevažao hranu za vojsku u Mokro. Kamion sa hranom izgorio. Žrtava nije bilo.²⁷

Potjere za četnicima upućene. (Br. 1258/J. S. od 30. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 30. rujna o.g. četnici su oštetili željezničku prugu između postaje Blažuja i mosta Zovik na pruži Sarajevo — Mostar. Iz kompozitivije teretnog vlaka iskočila su 3 vagona. Žrtava nije bilo.²⁸

Potjere za četnicima upućene. (Br. 1257/J.S. od 30. IX. o.g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

IV. AKCIJA NAŠIH SNAGA:

Noću 20. na 21. rujna 1941. na pravcu Tuzla—Zvornik, u toku cijele noći puškaranje zasjeda sa odmetnicima kod Kalesije i Capardi.²⁹

Na pravcu Tuzla—Kladanj, puškaranje samo kod Kladnja, kod ostalih posada noć je protekla mirno.³⁰ Zdrug podpukovnika g. Brkića (I. bojna 8. p.p.) nastupao je prema Kladnju u dvije kolone. Obje kolone izbile su u Kladanj bez gubitaka.

Dana 21. rujna o. g. na pravcu Tuzla—Zvornik, vojna posada Caparde izvještava, da je selo Kosonje³¹ (3 km jugoistočno od Capardi) zapaljeno od strane pobunjenika. Da su primjećeni odmetnici gdje prelaze glavnu cestu istočno od Capardi na prostoru od

²⁵ Borbu je vodila Crnovrška četa Semizovačkog NOP bataljona.

²⁶ Pretres su vršili partizani Kijevske čete u cilju pronalaženja vojne spremne i oružja.

²⁷ Akciju je izvršila Bjelogoračka četa Romaniskog NOP bataljona.

²⁸ Prugu su oštetili partizani Igmanske čete Trebevičkog NOP bataljona.

²⁹ Odnosi se na izviđačke dijelove Birčanskog partizanskog odreda pred napad na komunikaciju Tuzla — Zvornik i na Zvornik.

³⁰ Dijelovi Birčanskog partizanskog odreda, koji su pripucavali, držali su zasjede prema drumu Tuzla — Kladanj.

³¹ Kosonje

Capardi i Zvornika, na iste je odmah otvorena vatra od strane zasjeda i na nat³² način spriječeno dalje prebacivanje odmetnika.

22. rujna o.g. izvršilo se čišćenje terena Vratilo—Ravno—Dopasci Donji—Gladina—Kladanj. Naišlo se na mali broj četnika, bilo je svega malo borbe. Gubitaka nema. Četnici imaju i brzoglas.

Dana 23. rujna o.g. pobunjenici su zauzeli sela: Šeherdžik,³³ Drvenicu i Like (oko 5 km jugo-zapadno od Capardi). Posada Filipović stigla u Kalesiju oko 14 sati i odmah je produžila pokret zapovjedenim joj pravcem. Od Kalesije uputila je jedan vod sa 100 naoružanih seljaka u pravcu gore navedenih sela, zauzeta³⁴ od četnika. Ovaj pojačani vod naišao je na jaku mitraljesku i pušчанu vatru i bio je prisiljen na povlačenje, prihvatila ga je bojna Filipović koja je bila u nastupanju. Čim se bojna razvila, odmetnici su se povukli. Bojna je produžila pokret za Caparde, zauzela gore navedena sela, odmetnici su se razbježali i povukli prema planini Raševo. Navedena sela su popaljena. Žrtava nije bilo. Bojna je stigla u Caparde oko 19 sati.

Noću između 24. i 25. rujna o.g. 4 Njemačka i jedan naš zrakoplov bacili su oko 10 bombi na selo Kozluk, Biliće i oko Zvornika.

Dana 26. rujna o.g. Zdrug Krumenacher u Đurđeviku iznenadio je odmetnike na Džebarskoj Gradini, maloj Gradini³⁵ i Bijelom Polju³⁶, gdje su isti sa teškim gubicima odbačeni ka selu Nečajeviću³⁷ i Kukarima³⁸. Ovdje su ponova napadnuti te su se povukli u pravcu sela Jelačići³⁹ i Majdana. Jedan dio pobunjenika pokušao je umaknuti preko sela Radojevići⁴⁰ potokom ka Krivači,⁴¹ gdje su ubijeni od postavljenih zasjeda. Ovi odmetnici nisu imali kod sebe oružja niti ma kakve isprave.⁴² Po iskazu mještana vjerovatno su svi iz Bijelog Polja. Selo Lončić, Brgulje, Herkići i Bare zaposjednuti su bez borbe od 3. satnije. Selo Matijevići bilo je potpuno ispražnjeno. Topništvo nije došlo do upotrebe.

Deseta i dvanajsta legionarska satnija izbile su na Nečajevice i odatle povratile se preko sela Matijevića, Deginovac,⁴³ Crijevići

³² Na taj

³³ Šeherdžik

³⁴ Koja su zauzeta

³⁵ M. Gradini

³⁶ Bijelopolju

³⁷ Nočajeviću

³⁸ Kukorine

³⁹ Jelačići

⁴⁰ Gladojevići

⁴¹ Krivači

⁴² Domobrani u zajednici sa ustaškom milicijom napali su s. Kaštijeli, iznenadili Stuparsku četu i odbacili je sa linije s. Bijelopolje — s. Kaštijelj. Gubici koji se pominju netačni su, jer su to bili samo nenaoružani seljaci, a nikakve partizane nisu poubijali niti uhvatili. Tom prilikom ubijena su dva ustaška milicionera.

⁴³ Draginovac

ka Podgajevi gdje će se ukrcati i prevesti vlakom u Živinice. Topništvo prevezeno je iz Zukića u Kiseljak, gdje će sačekati ostali dijel zdruga. Vlastiti gubici još nisu ustanovljeni, ali izgleda da su vrlo mali. Prostor dodijeljen zdrugu za čišćenje od odmetnika, prečišćen je.

Dana 30. rujna o.g. radi čišćenja terena od pobunjenika na prostoru: Sarajevo—Sljeme (1372) — Semizovac—Sarajevo i ovladavanja Motkom (1253) preduzeta je akcija jedinica vojske u suranji sa oružništvom. Ovom prilikom zauzeto je i očišćeno od odmetnika i to: Crni Vrh, Dubova i Brda k. 1128, Ozren i Motka te selo Garež. U borbama ubijeno je 7 četnika i jedan živ uhvaćen, dočim broj ranjenih nije poznat. Zaplijenjeno je veći broj haljinaca i robe te četničke stoke. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

V. ODNOSI SA SAVEZNICIMA:

Odnosi sa Njemačkom vojskom su najsrdačniji, dočim, odnos sa Talijanskim vojnim vlastima u Trebinju i Gacku je dosta napet. Ovo sa razloga što Talijani u Trebinju ispoljavaju prema našim vlastima, a naročito upravnim svoju mrzovolju, a na svakome koraku naše vlasti omalovažavaju u postupku prema grčko-istočnom življu.

Izvrjesna trg. poduzeća grčko-istočnjaka u Trebinju, koja su po nalogu naših vlasti bila zatvorena, demonstrativno su po nalogu talijanskog zapovjednika otvorena i do određenog sata na večer otvorena.

VI. ŠPIJUNAŽA:

Nije primjećena.

VII. STRANA PROPAGANDA:

Strana propaganda u narodu nije primjećena, izuzev što se događaju slučajevi veličanja Rusije i Engleske od strane grčko-istočnog življa, a ovo proturaju kroz narod komunizmu naklonjena lica i četnici.

VIII. PROPAGANDA PROTIV VOJSKE:

Propaganda protiv vojske nije primjećena, osim što su raspačavani letci od strane četnika i odmetnika pod naslovom: »Braći Hrvatima, Srbima, vojnicima, podoficirima i oficirima hrvatske vojske«, u kojima pozivaju da se ne bore protivu četnika i pobunjenika jer se njihova borba vodi za slobodu svih naroda Jugoslavije. Ovi letci raspačavaju se na području kotara Konjic i Nevesinje, a pronađeni su na području oružničke postaje Kruševljani, krila Bileće.

IX. PREHRANA:

Prehrana žiteljstva je olakšana završenom godišnjom žetvom pšenice i ječma. Jedino u kotaru Bileće prehrana je u pitanju, pošto

5
Dana 30. rujna 1941. došlo je u selo Kijave i Jablanicu, kotara Sarajeva oko 200 četnika, gdje su pretresali stajove i odnimali drjevu i imovina, te prisiljavali seljake da im stvore oružje. Ovom prilikom odveli su sobom 7 seljaka aučlanama, ali su sa četnicima petrdali dvije kane grčke i stošne vjere i na njihovu intervenciju četnici su pustili seljake.

Putjare sa četnicima upućene. (Br. 1261 / J. S. od 30. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 30. rujna o. g. na putu Sarajeva - Mahre, kod sela Bulege, kotara Sarajeva četnici su napali i aučlanili kaniu koji je prevozio hranu sa vojara u Mahre. Kaniu su kaniu. izgarila. Rrtave nije bile.

Putjare sa četnicima upućene. (Br. 1296 / J. S. od 30. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

Dana 30. rujna o. g. četnici su oštetili željezničku prugu između postaje Blešaji i sela Levik na putu Sarajeva - Maostar. Ie kaopativije teretnog vlika iakošila sa 3 vagona. Rrtava nije bile.

Putjare sa četnicima upućene. (Br. 1237 / J. S. od 30. IX. o. g. dostavljeno zap. Bos. div. područja).

IV. AKCIJA NAŠIH SNAGA:

Noću 20. na 21. rujna 1941. na pravcu Tuzla - Zvornik, u toku cijele noći puškaranje sajevda sa odmetnicima kod Nalesije i Capardi.

Na pravcu Tuzla - Kladanj, puškaranje samo kod Kladanja, kod oštalih posada noć je protekla mirno. Drugi podpakovnika g. Rzhida (I. bojna S. p. p.) nastupao je prema Kladnju u dvije kolone. Obje kolone isbili su u Kladanj bez gubitaka.

Dana 21. rujna o. g. na pravcu Tuzla - Zvornik, vojna posada Capardi izvještava, da je selo Kocenje (3 km jugoistočno od Capardi) anapljeno od strane pobunjenika. Da su prijašnji odmetnici gdje prolaze glavnu cestu istočno od Capardi ne preetara od Capardi i Zvornika, na iste je odmah otvorena vatra od strane sajevda i na nat našim prijašnje dalje prebacivaje odmetnika.

22. rujna o. g. izvršile se šetanje terena Vratilo - Maeno - Depoei Donji - Gledina - Kladanj. Našli su sa mali broj četnika, bilo je svega malo berbe. Gubitke nema. Četnici iacja i braglee.

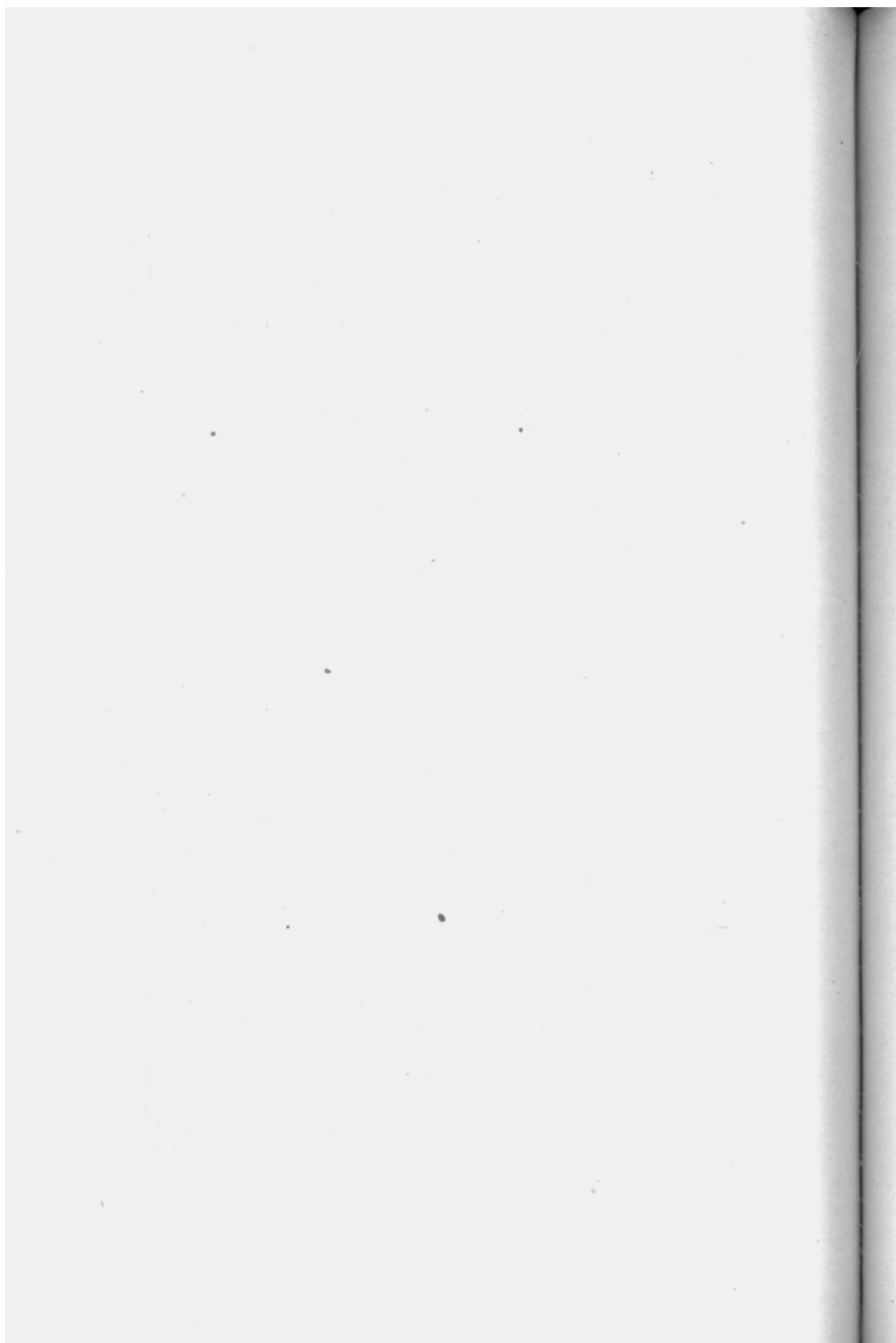
Dana 23. rujna o. g. pobunjenici su sauzeli sela: Saherdik, Drvenicu i Like (oko 5 km jugo-zapadne od Capardi). Posada Filipović stigla u Kladnju oko 14 sati i odmah je predložila pohvat saevjedjenia joj preveem. Od Nalesije uputila je jedan vod sa 100 masovnim seljaka u pravcu gore navedenih sela, sauzeta od četnika. Ovaj pojedini vod anišao je na jaku mitralješku i puškanu vatru i bio je prisiljen na povlačenje, prihvatila ga je bojna Filipović koja je bila u nastupanju. Na se bojna razvila, odmetnici su se povukli. Bojna je predložila pokret sa Capardi, sauzela gore navedena sela, odmetnici su se razbjegli i povukli prema planini Raševa. Navedena sela su popaljena. Rrtava nije bilo. Bojne je stigle u Capardu oko 19 sati.

Noću između 24. i 25. rujna o. g. 4 Hjenške i jedan naš arakoplov bacili su oko 10 bombi na selo Šealuk, Biliše i oka Zvornika.

Dana 26. rujna o. g. drugi Kramenaker a Sardeviku isenandio je odmetnike na Džebarekoj Gradini, maloj Gradini i Bijelom Polju, gdje su isti sa teškim gubitcima odbačeni na sela Bečajevici i Kukerima. Ovdje su penova napadnuti te su se povukli u pravcu sela Jelašići i Bjedana. Jedan dio pobunjenika pokušao je umaknuti preko sela Bečajevici petekom ka Zivadi, gdje su ubijani od postavljenih sajevda. Ovi odmetnici nisu imali kod sebe oružja niti na kakve isprave. Po iskazu aještama vjerovatno su svi iz Bijelog Polja. Sela Lomšić, Brgulje, Herkidi i Bare saevjednuti su bez berbe od četnika. Sela Matijevići bile je potpuno ispražnjena. Topništvo nije došlo do upotrebe.

Deseta i dvanajesta legionska satnija ishile su na Bečajevici i odatla povratile se preko sela Matijevići, Deginevac, Crijevići ka Bečajevici gdje su ukrcati i prevesti vlakom u Zivnicio. Topništvo prevešeno je ie Bakida u Kiseljak, gdje su anekstati ostali dijel odruaga. Vlastiti gubici još nisu ustanovljeni, ali izgleda da su vrlo mali. Preetar dočijeljen odruaga na Bihodnje od odmetnika, predišđen je.

Dana 30. rujna o. g. radi Bihodnje terena od pobunjenika na preetora: Sarajevu - Sljeme (1372) - Samicovac - Sarajeva i evladjivnaje Metkom (1253) prevešena je akoija jedinica vojara u suranji sa evladjivnaje. Ovom prilikom sauzeta je i oštetena od odmetnika i to: Crni Vrh,

su mjesta opljačkana i dijelom popaljena te žive u prvom redu muslimansko u svemu oskudijeva. Ovo isto vrijedi u pogledu prehrane i za kotar Ravno (ranije Ljubinje).

Što se tiče prehrane poteškoća je jedino u nesigurnosti prevoza uslijed ugrožene javne sigurnosti na komunikacijama od strane četnika.

Uslijed četničkih napada kod željezničkog prometa bilo je zastoja na prugama: Sarajevo—Brod, Sarajevo—Mostar i Podlugovi—Vareš, a na pruži Sarajevo—Višegrad promet se vrši samo do željezničke postaje Koran.

Suhoputni promet je obustavljen na putu Sarajevo—Vlasenica, Sarajevo—Višegrad i Sarajevo—Kalinovik.

X. PROMET :

Osim iznijetog pod toč. III. i IX. ovoga izvješća drugih poremećaja prometa nije bilo.

XI. ODNOSI USTAŠA I VOJSKE:

Ovi su odnosi dobri.

XII. STANJE KOD ORUŽNIŠTVA:

- 1) Raspoloženje, duh i disciplina na dobroj visini.
- 2) Incidenti, neredi i izgredi većeg značaja nije bilo.
- 3) Uticaj strane izvještajne službe i neprijateljske promičbe kod oružnika nije zapažen.
- 4) Bještva iz oružništva nije bilo.
- 5) Ponašanje častnika, dočastnika i momčadi van vojarne u gradu je na dostojnoj visini, a protiv eventualnih prestupnika preduzimaju se odmah shodne mjere.

BR. 97

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA U MOSTARU OD 2 OKTOBRA 1941 GOD. O POVLAČENJU POSADE SA ORUŽNIČKE POSTAJE RUJIŠTE

PRIEPIS.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U MOSTARU

Prez. Broj: 572/41.

Mostar, 2. listopada 1941.

Predmet: Rujište postaja povlačenje
oružnika usljed nadiranja odmetnika
i četnika.

VELIKOJ ŽUPI HUM

Mostar.

Zapovjedništvo oružničkog krila u Mostaru izvijestilo je svojim odpisom od 29. rujna o.g. V.T.br. 278/41 slijedeće:

»Poslije pada oružničke postaje Glavatičevo na području kotara Konjičkog između 22 i 23 rujna 1941 četnici i odmetnici počeli su jačim tempom nadirati u pravcu oružničke postaje Rujište na području kotara Mostarskog.¹

Od ovoga vremena položaj postaje Rujište postajao je iz dana u dan sve teži. Ovo u toliko više, što se ista nalazi u planinskom predjelu obraslom šumom i usamljena od naseljenih mjesta preko 3 km.

Nadiranju i povećanju četnika i odmetnika pogodovala je još i ta okolnost, što je stanovništvo spomenute postaje sa malim izuzetkom nepouzdanog (grko-istočne vjere) pa ovu akciju četnika i odmetnika potpomaže obavještavanjem o radu i kretanju oružnika i pouzdanog stanovništva, kao i davanjem hrane, jer sada imaju dosta stoke, žita, krumpira itd.

Za sve ovo vrijeme postaja Rujišta imala je samo oko 18 oružnika, jer se ista sa većim brojem nije mogla ni na jedan način pojačati obzirom na razne druge važne službe i veliku oskudicu oružnika.

Obzirom na napred izložene okolnosti, ovaj broj oružnika nije bio u stanju, da povede ma bilo kakvu akciju na terenu, odnosno izvan vojarne tim više, što su se četnici i odmetnici počeli u većim grupama pojavljivati na izvjesnim strateškim točkama postaj-

¹ Pomenutu žandarmerijsku stanicu zauzeli su partizani Glavatičeva pod rukovodstvom komunista iz Mostara.

nog područja i što su isti djelomično naoružani vojničkim i strojnim puškama.

Iz ovakovih kretanja i manevriranja, četnika i odmetnika, dalo se je jasno zaključiti, da im je pravi cilj okolišavanje postaje, kao što je to bilo i sa postajom Glavatičevo.

Prema tome oružnicima postaje Rujište nije preostajalo ništa drugo, nego da se ograniče na odbranu vojarne.

Predviđajući, da bi oružnici u slučaju blokade zbog velike oskudice u životnim namirnicama mogli podleći i bez napadaja na vojarnu, tražio sam pomoć od Zapovjedništva Jadranskog divizijskog područja, ali se ova iz do sada nepoznatih razloga nije mogla pružiti.

Naredio sam oružnicima spomenute postaje, da se u slučaju napada odupru i ustraju u odbrani vojarne do dolaska pomoći, na koju sam računao bar u skrajnom momentu. Međutim u noći između 27 i 28 rujna t.g. odmetnici su prekinuli brzoglasnu vezu između spomenute postaje i ovoga krila tako, da se više nije moglo znati za njezinu sudbinu.

Neki seljaci su u nedelju 28 rujna dolazili sa područja postaje Rujište u Bijelo Polje kod Mostara pričali su, da su vidili na raznim točkama veće grupe odmetnika djelom u zasjedama, djelom u pokretu, da je postaja Rujište opkoljena i da su četnici i odmetnici pozvali oružnike, da se predaju istoga dana do 3 sata poslije podne, jer da će inače silom zauzeti vojarnu.²

Sva nastojanja od strane ovoga krila, da bi se saznalo za sudbinu postaje, ostala su bez uspjeha, jer ni pouzdani građani odnosno seljaci nisu smjeli riskirati, da se pod ovakvim okolnostima probijaju do postaje. Isto tako bila bi osuđena na neuspjeh i svaka pomoć u ljudima, obzirom na terenske prilike i ostale napred istaknute okolnosti.

Međutim oružnici postaje Rujište predviđajući, da će biti okolišeni još jačim snagama i ostati bez svake pomoći, a pošto su prethodno preko pouzdanih seljaka ispitali situaciju u pravcu Bijelog Polja, povukli su se u noći između 28 i 29 rujna u Bijelo Polje uzevši sa sobom sve oružje i streljivo, kojega je bilo u većoj količini na postaji.

Ovi oružnici smješteni su u općinsku zgradu u Bijelom Polju i dalje će vršiti svoju službu po uputstvima ovoga krila, a u sporazumu sa nadležnim vojnim i upravnim vlastima.

Prema saznanju preko pouzdanih seljaka, koji silaze sa područja postaje Rujišta, četnici i odmetnici zauzeli su postaju Rujište i tamo ih stanuje oko 40, dok na području postaje i oko

² Žandarmerisku stanicu Rujište opkolili su partizani Konjičkog bataljona. Međutim prije početka napada posada je napustila stanicu i pobjegla.

same postaje krstare u većim grupama i drže na važnijim prolazima i točkama jače zasjede i to cijelim planinskim prijedjelom do iznad Bijelog Polja.

Preduzete su potrebite mjere, da se nebi spustili u Bijelo Polje i na taj način ugrozili željezničku prugu Mostar—Sarajevo.

Čast je prednje dostaviti sa izvještajem, da se prilike na terenu promjenile u toliko, što se broj odmetnika postepeno povećava.

ZA DOM SPREMAN!

Kotarski predstojnik:
Čidić, v. r.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA HUM U MOSTARU
Prez.Broj : 668/41.

BR. 98

**IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U MAGLAJU O AKCIJAMA
PARTIZANA NA ŽELJEZNIČKOJ PRUZI MAGLAJ—DOBOJ U
VREMENU OD 28 SEPTEMBRA DO 4 OKTOBRA 1941 GODINE**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Kotarska oblast Maglaj
Taj. broj: 360/41.

Maglaj, 4. listopada 1941.

Predmet: Stanje javne sigurnosti
u kotaru Maglaj.
Na Pres. broj: 72/41 od 29/8.41.

VELIKOJ ŽUPI USORA I SOLI,
ŽUPSKOM REDARSTVU

T u z l a.

Savezno sa gornjim nalogom čast mi je predložiti sljedeće nedjeljno izvješće:

Dne 28. rujna o.g. u selu Bradići (kotar Maglaj) pucala je četničko-komunistička banda na položaje naše vojske, koja se nalazi uz željezničku prugu, pa je naša posada odgovorila vatrom.

Dne 29. IX. prije i poslije podne u selu Trbuk kod željezn. pruge pucala je ta banda na naše vojne zasjede i položaje, te je vojska odgovorila mitraljeskom i pušcanom vatrom. Usprkos tih napadaja još uvijek je željeznički promet odvijao se nekako sa za-kašnjenjima.

Dne 30.IX. prigodom prolaza putničkog vlaka iz Maglaja prema Doboju iz[a] podne, bio je vlak napadnut od čet. komunisti-

čke bande blizu želj. postaje Ševarlije i navodno je ranjeno nekoliko osoba.

Istoga dana pucala je ta banda i onaj vlak iz Doboja, koji dolazi u Maglaj oko 18 sati, i tom je prilikom ranjeno nekoliko vojnika na položaju, a u vlaku su ranjena 2 vojnika i jedan željezničar od strane te bande. — Radi tih napadaja i pucnjava zaustavljeni su svi vlakovi prije Maglaja u smjeru za Doboj i oni iz Broda pred Usorom i Ševarlijama, jer je prolaz kroz Trbuk i Rječice bio ugrožen.

Napadaji četničke bande nastavljeni su kroz čitav dan 30. IX. i kroz noć od 30/9 na 1/X. naročito na odsjeku između željezn. postaja Ševarlije i Trbuk, kao i između Trbuka i Rječice.

U noći između 1. i 2. ov. mj. razrušili su četnici-komunisti i pobunjenici jedan dio željezn. pruge između želje. postaje Ševarlija i Trbuk u km 172, te je tu naletio teretni vlak broj 167 u 23 sati i 50 minuta, iskočio i prevalio se. Na to je ta banda prevrtnjene¹ vagone zapalila pa je izgorilo 7 praznih vagona, a od personala vlaka ranjene su 3 osobe (vlakovođa i 2 pratioca), dok su se drugi razbježali, ali su svi živi. To razrušenje pruge spremalo se je za osobni vlak iz Broda za Sarajevo, koji je tu prošao nešto ranije nesmetano, ali su na nj pucali. Radi porušene pruge i prevrnutog i zapaljenog vlaka teretnog prekinut je promet kroz cijelu noć i kroz dan 2. X do podne, kada je promet vršen sa prelazom, a potom je oko 18 sati uspostavljen redovit promet bez prelaza. — Borbe između naše vojske i četnika — komunisti (pobunjenika) trajala je cijelu [noć] od 1 na 2. X. između Trbuka i Ševarlija i to sa oštrom mitraljeskom i pušćanom paljbom sa obje strane, te je bilo navodno i ranjeni, ali se nezna koliko zbog vojne tajne.

U noći od 1 na 2. X. i u samom Maglaju pucala je ta banda na naše vojne obrambene položaje i zasjede sa okolnih brežuljaka, a naročito na vojnu stražu kod željezn. mosta preko rijeke Bosne, ali je banda odbijena sa kratkom vatrom. Te noći bacali su komunisti i rakete radi signaliziranja svojim drugim položajima.

Dne 1. X. oko 18 sati u Trbuku nedaleko željezn. postaje četničko-komunistička banda zapalila je pučku školu za vrijeme najjače vatre.

Kroz cijeli dan 2 ov. mj. nastavila je ta banda sa napadajima i pucnjavom na naše vojničke zasjede i straže između Ševarlija i Trbuka, što je potrajalo i kroz noć od 2 na 3. X., kada je nastavila sa pucanjem na sve vlakove, koji su prolazili iza 18 sati, kada je ponovno promet uspostavljen.

Dne 3. ov. mj. naročito se je čula oštra odn. jaka vatra i pucnjava u Trbuku, i to oko 4 sata u jutro. I kroz dan pucali su na sve vlakove, a popodne oko 17 sati prekinuta je željeznička pruga

¹ Prevrnute

između postaje Rječice i Trbuk, 3 km od Rječice prema Trbuku, pa su svi uzputni vlakovi bili zaustavljeni. No pruga je popravljena u toku noći, pa je pred brzim vlakom, koji je imao iz Maglaja proći oko 22 sata i 30 min., u 1 sat i 40 min. išao oklopni vlak sa 3 vagona obična i 3 napried oklopna vagona, ali je između stanice Rječice i Trbuk na km 167 iskočio oklopni vlak, jer je tu prekinuta pruga po četnicima. Dva prva oklopna vagona su iskočila i prevrнула se, dok je lokomotiva ostala neoštećena i produžila za Doboj nakon odstranjenja smetnja. Na oklopni vlak osuta je paljba sa obje strane željez. pruge, čim je prošao Rječicu. Žrtava na vlaku nije bilo, a vojska je uspjela iz prevrnutih oklopnih vagona spasiti svu municiju i oružje, te nije dopalo četnicima i komunistima.

Brzi vlak, koji je slijedio za oklopnim zadržat je u Rječici, ali je bio napadnut od te bande mitraljeskom i pušćanom vatrom, žrtava nije bilo, a niti je vlak oštećen. Pošto je pruga, kako je napried spomenuto oštećena, vlak nije mogao prosléditi te se je danas oko 9 sati vratio u Maglaj, dok se pruga popravi. Isto tako stoji odn. čeka još nekoliko vlakova u Maglaju, pa tako i jedan teretni vlak odn. transport židovskih obitelji (žena i djece), koji idu prema Brodu navodno iz Travnika.

Kako se iz prednjeg vidi četničko-komunistička banda zauzela je na svojim položajima velikog maha ovih zadnjih dana i noći sa svojim čestim napadajima na vlakove rušeći prugu, te ugrožava mnogo promet i javnu sigurnost putnika, naročito na odsjeku Rječice — Trbuk — Ševarlije, i nanoseći veliku štetu na prugama i vlakovima. Na ovim mjestima čet. komunistička banda zauzela je vrlo dobre utvrde i položaje, iz kojih se sa našim malim vojnim snagama ne mogu istjerati. Prema dobivenim podacima ta banda je naoružana sa velikim brojem pušaka, ručnim bombama, i municijom, a navodno da su prije nekih 15 dana za vrijeme napadaja na Bos. Petrovo Selo došli i do 2 topa, 3 mitraljeza i tovara municije, koje su iznieli u Ozren.

Nadodajem, da je u toku ove noći ponovno ta banda pucala na naše straže kod željezn. mosta preko rijeke Bosne u Maglaju, ali su odbijeni.

Da bi se jednom učinio kraj tom zlu, potrebno, [je] da se već jednom, ako je moguće započne sa temeljitim čišćenjem terena, na kojem se nalazi ta banda t.j. čitav predjel s desne strane Bosne od Zavidovića do Doboja prema Ozrenu, jer ovako se nikako neće doći do kraja s njima.²

Za Dom spreman!

Kotarski predstojnik:
(potpis nečitak)

² Sve akcije koje se pominju u ovom izvještaju izvršile su jedinice Ozrenskog NOP odreda.

**IZVJEŠTAJ KOTARSKO OBLASTI U KONJICU OD 4 OKTOBRA
1941 GOD. O SITUACIJI U OKOLINI KONJICA I NAPADU NA
USTAŠKO-ŽANDARMERISKU PATROLU KOD SELA BORCI**

KOTARSKA OBLAST U KONJICU
Broj Prez. 159./42.

Konjic, dne 4. listopada 1941. god.

Četničko komunistička
akcija u Konjicu.

VELIKOJ ŽUPI HUM

Mostar

Dana 14. rujna 1941. godine isčezao je u blizini Boračkog jezera¹ u selu Borci oružnički podnarednik Filip Didić².

Vjerovalo se, da je pao kao žrtva četnika, koji su se baš tih dana pojavili u toj okolini. Da se ustanovi pravo stanje stvari, otišla je jedna obhodnja sastavljena od oružnika i ustaša u jačini od 21 pušaka i 2 strojne puške, ali je ta obhodnja kod sela Boraka iz zasjede bila napadnuta i tom prilikom poginuli su 7 ustaša: logornik Zvonko Jerković, student medicine, ustaša logorni pobočnik Drago Kamarić, student filozofije, ustaša Leto Ibro i ustaša Sveto Čurić, Srbin, grko-istočne vjere.³

Od oružnika tom zgodom poginuli su Šućrija Leto, vodnik i pokusni oružnici Vinko Karačić, Drago Erić i Petar Prskalo.

Odmah poslije toga počeli su se odmetati u šumu pojedina sela nastanjena grko-istočnim pučanstvom, pa kako je oružništvo bilo malobrojno i službom i onako gotovo sve absorbirano, zamolio sam pomoć vojske, te je u tu svrhu odposlana jedna satnija vojske i 50 pušaka sa odgovarajućom municijom.

Vojska je preuzela osiguranje grada Konjica, a oružje sam podijelio pouzdanim našim ljudima u selima, koja su bila najugroženija od napada četnika.

Kako vojska nije imala naredbu da poduzima ma kakve operacije za čišćenje četnika na terenu, to je broj četnika stalno rastao a njima se je pridružio još i izvjestan broj komunista, navodno samih Mostaraca. Tako pojačanim četnicima pod vodstvom intelek-

¹ Boračkog Jezera

² Žandarmerijski podnarednik, poznati ustaša i zlikovac, učestvovao u masovnom ubijanju Srba. Ubijen iz zasjede od partizana iz Boraka.

³ Zasjedu su napravili partizani iz Boraka pod rukovodstvom članova Partije iz Mostara. U ovoj borbi partizani su zaplijenili 22 puške, 2 puškomitraljeza, 3 pištolja, 18 ručnih bombi i veću količinu municije.

tualaca-komunista uspjelo je oduzeti tri oružničke postaje i to: Glavatićevo, Umoljane i Bjelemiće.⁴

Glavatićevo i Umoljani su još i sada u njihovim rukama, a seljacima iz Bjelemića uspjelo je protjerati četnike i povratiti oružničku postaju, koju i sad drže u svojim rukama.

Tom prilikom poginuo je poznati komunista iz Konjica Nano Belša⁵, a živi su uhvaćeni Luka, Todo i Đoko Đogić iz Bjelimića, i predani vojnim vlastima u Kalinovik na suđenje. S naše strane poginuo je Ramo Haseta, a ranjeno 5 seljaka.

Satnija vojske je bila poslata ovamo radi osiguranja Konjica, određena je ovih dana za osiguranje pruge Bradina—Jablanica, te je tako Konjic ostao sa vojničke strane nezaštićen, pa je samo građanstvo u koliko je imalo cruzja preuzelo na sebe osiguranje grada i bliže mu okoline.

Međutim je zapovjedništvo Bosanske divizije uviđajući kako strateški, onako i ekonomski značaj željezničke pruge, koja prolazi kroz Konjic i spaja centre države sa Jadranom valjda u pomanjkanju raspoložive vojničke sile, poslala ovamo ustašu Stanka Tomića, koji je do sada vodio operacije oko Glamoča, sa naročitim zadatkom i ovlašćenjem, da poduzme potrebnu akciju čišćenja u kotaru Konjic.

Gospodin Tomić je došao ovamo i počeo već sa organizacijom potrebnog ljudstva za tu akciju i vjerujući u njegove organizatorske sposobnosti, energiju i predanost povjerenom mu zadatku, vjerujem, da će on taj zadatak uspješno svršiti, o čemu ću ja blagovremeno naslovu podnijeti naknadni izvještaj.

Gornji izvještaj dostavio sam i Ministarstvu unutrašnjih poslova u Zagreb.

Za Dom spreman!

(M. P.)

Kotarski predstojnik:
(Potpis nečitak)

⁴ Bjelemić

⁵ Nano Belša nije tada ubijen, nego je poginuo kao partizan za vrijeme četvrte neprijateljske ofanzive.

BR. 100

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE PAZARIĆ OD 4 OKTOBRA
1941 GOD. O PARTIZANSKOJ DIVERZIJI NA PRUZI SARA-
JEVO — MOSTAR**

ORUŽNIČKA POSTAJA PAZARIĆ

Broj: 1 3 7 2 / 4 1

dne 4 listopada 1941 g.c.d.

Pazarić (kotar Sarajevo)

Predmet: Oštećenje željezničke pruge
obavještaj dostavlja.

KOTARSKOJ OBLASTI

SARAJEVO

Dana 3 listopada 1941 godine u 2.50 sati brzoglasno obavjestio je ovu postaju iz sela Hadžića strojovođa Marko Jukić iz Sarajeva, da je on sa teretnim vlakom Br. 59 naišao na prekinute šine željezničke pruge na km. 19.7 tako da je lokomotiva skrenula malo na desno i ostala neprevrnuti i tom prilikom na vlak navalili četnici¹, te njega Jukića, vozovođu Matić Marka, ložača Jelačića Milana i kočničara Nikolu Zovku od vlaka otjerali i iste uputili za Hadžiće, a četnici su počeli pljačkati vlak i upalili 4 vagona.

Na osnovu prednjeg saznanja odmah je sa ove postaje na lice mjesta izašao oružnički narednik Jozo Drlja, vodnik Bećir Bajramović, pomoćni oruž. Meho Medar, Zahid Đokić, pri dolasku na lice mjesta zatekla je gdje gore 4 vagona od kojih su bili natovareni 2 sa duvanom a 2 sa namještajem, oko vlaka i ceste srušeno na zemlju 7 telefonskih stupova, a narezano 5 koji su i oni bili skloni padu, na istom mjestu na rijeci Žunovnici² drveni most preko kojeg vodi cesta oštećen na nekoliko mjesta. Od zapaljenih vagona prijetila je opasnost drugim prikopčanim vagonima koji se nisu mogli rastaviti, ali je u isto vrijeme dotrčalo vatrogasno društvo te požar spriječili, a pomenuta 4 vagona su izgorjela.

Na lice mjesta je izašla komisija državne željezničke sekcije Sarajevo te je utvrdila, da je neprocjenljiva³ šteta nanijeta državi od strane četnika koji su učinili naprijed pomenuta djela.

¹ Diverziju su izvršili partizani Igmanke čete Trebevičkog bataljona.

² Zujevini

³ Neprocjenljiva

Na cijelu području gdje se je djelo dogodilo željeznička pruga je bila osigurana od strane 6 seljaka sela Hadžića, 2 oružnika i vojske pod zapovjedništvom poručnika g. Mataj Lojaša koji je sa sjedištem u selu Hadžićima. Žrtava na djelu događaja nije bilo.

Na djelu događaja željeznička pruga je raščišćena i opravljena te u 1 sat poslije podne saobraćaj otpočeo kako na prugi tako i preko mosta na cesti koja vodi Sarajevo — Mostar, naprijed pomenuti vlak je išao od Pazarića prema Sarajevu.

Od strane ove postaje vodi se izviđaj po prednjem djelu, te u koliko bude krivice od ljudstva koje je prugu osiguravalo isti će se optužiti nadležnim.

Prednji obavještaj dostavlja se na nadležnost.

Razaslato:

Zapovjedništvu 4 oruž. pukovnije Sarajevo	Zapovjednik postaje
Krišnom zapovjedništvu	oružnički narednik
Oružničkom vodu	Jozo Drlja, v. r.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Kotarska oblast Sarajevo.

Sarajevo, dne 6/X. 1941

Taj. broj: 838/41.

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA,

Čast mi je prednje dostaviti Vam s molbom na znanje.

Za Dom spremni !

Dostavljeno:

Ravn. za javni red i sigurnost,
Velikoj Župi Vrhbosna,
Ustaškom povjeren. za B. i H.
Zapovjedn. Vojne Krajine.

Kot. predstojnik: u. z.
O. Čohadžić

BR. 101

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE PALE OD 7 OKTOBRA 1941
GOD. O BORBI IZMEĐU PARTIZANA I DOMOBRANA NA PUTU
PALE—BISTRICA**

ORUŽNIČKA POSTAJA PALE

BROJ: 1343/41. god.

7. listopada 1941 god.

u Palama kotar Sarajvo.

Izvještaj o napadu odmetnika
na vojsku, dostavlja.

KOTARSKOJ OBLASTI SARAJVO

6. listopada 1941. god. oko 18. časova na putu Pale Bistrica, u mjestu Begovima¹, iz zasjede napadali su odmetnici² na 7. domobrana koji su na kolima iz Pala za Bistricu za domobrane prevozili hranu i ovom prilikom odmetnici su iz zasjede na vojnike zapucali plotunskom paljbom, gdje su na mjestu ubili dva vojnika a ostalih 5. vojnika i jedan oružnik koji je također putovao sa vojskom za Bistricu, nakon borbe sa odmetnicima jedni su otišli u Bistricu a drugi u mjesto Pale su se vratili.

Kola koja je vojska sa namirnicama tjerala, povratila su se u Pale nazad sa izvjesnim namirnicama, jedino što je sa kola nešto manje zejtina se prolilo.

Kada je od strane ove postaje čula se pucnjava pušaka u mjestu Begovima, cdmah su upućene ophodnje sa vojskom koja se nalazi u mjestu Palama, radi proganjanja odmetnika-četnika, a druga je vojska i oružnici sa Bistrice također došla na mjesto napadaja, te su zajednički za odmetnicima tragali, ali kako je već noć nastupila, odmetnici koristeći se noći i šume koja se u ovom kraju nalazi izbjegli su i u sukob istima vojska i oružnici nijesu niti došli.

Prema izjavi vojnika koji su bili napadnuti odmetnika da je moglo biti oko 40, što su vojnici zaključili po pucanju odmetnika.

Dva poginula vojnika prenesena su u mjesto Pale i predata zapovjedniku 2. satnije 7. pukovnije radi sahrane.

¹ Begovina

² Ovaj napad su izvršili dijelovi Trebevičkog bataljona Kalinovičkog NOP odreda.

Dostavljeno:
Zapovjedniku 4 oružničke pukovnije
Zapovjedniku oružničkog krila Sarajvo
redovnim putem i koncept u akta ove
postaje. —

Zapovjednik postaje
oružnički narednik:
Božo M. Čole, v. r.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U SARAJVU
Broj: 860/41. taj.

Sarajvo, 20. listopada 1941. god.

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA

Sarajevo

Čast mi je prednje dostaviti Vam s molbom na znanje. —
Dostavljeno:

1. Ravn. za javni red i sigurnost, Zagreb.
2. Velikoj župi Vrhbosna u Sarajvu.
3. Ustaškom povjereništvu za B.H. u Sarajvu.
4. Zapovjed. vojne krajine u Sarajvu.

ZA DOM SPREMAN!

Kotarski predstojnik: u. z.
O. Čohadžić

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE ILIDŽA OD 7 OKTOBRA
1941 GOD. O NAPADU NA DOMOBRANSKU STRAŽU U VOJ-
KOVICIMA**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA ILIDŽA
Broj: 1 4 9 3 /41

7. listopada 1941 god.
— Ilidža —

Napad četnika na stražu kod mosta
u Vojkovićima i krađu šećera i so-
li izvješće dostavlja.

KOTARSKOJ OBLASTI SARAJEVO

4. listopada 1941 god. oko 23—30 sati napali su četnici na vojnu stražu kod drvenoga mosta u selu Vojkovići¹ [i] na putu Sarajevo, Kijevo je došlo do borbe koja je trajala do 5 listopada 1941 god. do 2 sata. Četnici su u borbi ranili 3 domobrana od koji je jedan nakon 1 sata umro a druga 2 upućena su u vojnu državnu bolnicu u Sarajevo na liječenje. Četnici su zarobili zapovjednika voda domobrana poručnika Tvrtka Perkovića, domobrana Halila Gaelu, Vejsila Velića, 4/Juru Stjepanovića, 5/Tahira Čizmica, 6/Hurema Kavezovića i iste odveli sa sobom skupa sa oružjem koje su kod sebe imali, a od četnika nije ni jedan bio ranjen niti je poginuo. Četnici su iste noći odnijeli oko 2500 kg. šećera Trnovske občine koji se je nalazio kod trgovca Miloša Kovačevića u selu vojkovićima² i u Jovana Pikul oko 150 vreća soli koja je so pripadala vele prodaji monopola u Kalinoviku.

Četnika je bilo po izjavi domobrana koji je bijo zarobljen kod četnika Gebele Halila oko 180—200.

Četnici su otišli u pravcu Kijeva i Zoranovića u koja sela su otjerali opljačkani šećer i so.

Sa četnicima su otišla slijedeća lica iz Vojkovića i to:

1) Tomo Gavrić, 2) Đorđe Šešlija, 3) Mihajlo Šešlija, 4) Vojislav Šešlija, 5) Dušan Šešlija, 6) Veljko Šešlija, 7) Danilo Šešlija, 8) Gavro Šešlija, 9) Drago Šešlija, 10) Đorđo Sikira, 11) Jovo Sikira, 12) Miko Sikira, 13) Neđo Sikira, 14) Ostoja Kokot, 15) Marko Lučić.

¹ Akciju je izvršila Kijevska četa Kalinovičkog NOP odreda.

² Vojkovićima

16) Mladen Avlijaš, 17) Danilo Ristović, 18) Dušan Mičić, 19) Dinšo Mičić. 20) Aleksa Mičić, 21) Tomo Lučić.

Zarobljenoga poručnika g. Perkovića kao i navedene zarobljene domobrane četnici su 5 o.m. iz robstva — iza Kijeva, Vojkovića stražarno dopratili i na slobodu pustili bez oružja i municije koju su ranije uzeli.

Ophodnja ove postaje vodnik Šerif Bešo i pomoćni oružnik Ante Čarapina koja je prednje ustanovila, ispitala je od zarobljenih domobrana Halila Gaelu,³ koji ophodnji odgovorio da je prigodom robstva odmetnika kojeg su sa ostalim njegovim drugovima vodili od Vojkovića preko Krupca u šumu pram Prosjenice i Bjelašnice čitavih 7 sati, čuo od istih gdje govore da će sve položaje zauzeti iščerati u Sarajevo Hrvatsku vojsku a nakon 7—8 dana da će zavladatai crvenu armlja na dodajući da nek nemisle Hrvati da će se oni predati dok padne snijeg to neće nikad doživjeti.

DOSTAVLJENO:

Zapovjedniku 4. Oruž. pukovnije i
Krilu Sarajevo.

Zapovjednik postaje narednik
Ožimica, v. r.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U SARAJEVU
BROJ: 8 7 3 / 41 Taj.
11. listopada 1941 god.

— Sarajevo —

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA

SARAJEVO

Čast mi je prednje dostaviti Vam s molbom na znanje.

DOSTAVLJENO:

Za Dom spremni!

Ravn. za jav. red i sigur. Zagreb.
Vel. župi Vrhbosna, Sarajevo.
Ustaš. povjeren. za B. i H. Sarajevo. Zapovjedn.
Vojne Krajine, Sarajevo.

Kotarski Predstojnik, u. z.
O. Čohadžić

³ Vjerovatno ista ličnost koja je ranije spomenuta pod imenom Halil Gebela.

BR. 103

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA U SARA-
JEVU OD 7 OKTOBRA 1941 GOD. O BORBI KOD SELA BREZO-
VAČE NA PLANINI IGMANU**

ZAPOVJEDNIŠTVO ORUŽNIČKOG KRILA
BROJ: 1970/41.

Sarajevo, 7 listopada 1941 god.
Izvještaj o akciji na terenu podnosi.

KOTARSKOJ OBLASTI

SARAJEVO

Prema zapovijedi krilnog oružničkog zapovjedništva Sarajevo br. 5390 od 3 listopada 1941. krenuo sam iz Sarajeva 4 listopada 1941. u 6 sati vlakom do Ilidže, gdje sam trebao formirati odred oružnika za potjeru protiv odmetnika u suradnji sa akcijom naše vojske na području oružničke postaje Ilidža i Pazarić zatvarajući prolaz četnicima na terenu oko Blažuja.

Po dolasku u Ilidžu javio sam se zapovjedništvu koji je rukovodio vojnom akcijom pukovniku g. Zuehu, koji mi je naredio [da] na vrelu bosne¹ sačekam 10 sati toga dana kod domobrana sa poručnikom g. Popvićem iz Blažuja i za jedno da krenemo odatle preko planine Igman u selo Brezovaču, gdje smo se sastali sa određenom bojnom te odatle do sela Kasatića, Zunovnice i Hadžića.

Primivši prednji nalog poveo sam sobom narednika Kohnića zapovjednika postaje Pale, narednika Nikolu Sturicu zapovjednika postaje Alipašin Most sa oružnicima te postaje i to vodnikom Stjepanom Vladekom i pomoćnim oružnicima Jurom Širićem, Jehimom Lizdrakom, Mustafo[m] Keso, Begom Bećirovićem i Jusufom Saletovićem na rednika Stjepana Ozimicu zapovjednika postaje Ilidže sa oružnicima te postaje i to vodnikom Šerifom Bešom, razvodnikom Safetom Kadićem, Alijom Hromićem i Sadikom Hadžimahovićem, pokusnim oružnicima Avdijom Metiljeviće[m], Antom Čarapinom pomoćnim oružnicima Nazifom Salihovićem Jozom Nikolićem, Hasibom Kormanom, i Muharemom Husikom, i domobranima Hamidom Rizvanom i Vejsilom Brutusom, te kod vrela rijeke Bosne sačekao poručnika g. Popovića sa vodom od 65 domobrana i krenuo u 10.30 sati u planinu Igman.

¹ Vrelu Bosne

Došavši na planinu Igman kod kote 1191² obhodnja predhodnica od 10 oružnika naišla je na zasjedu odmetnika³ iza kamenja kod samoga puta, te su odmetnici pripucali na obhodnju iz zasjede, a sa lijeve i desne strane također usuli puščanom vatrom cijeli odred. Prema dobivenoj vatri izgleda da ih je bilo oko 50 do 60. Kako je momčad bila dobro raspoređena uz zaklone, to smo otvorili i mi paljbu na odmetnike i uspjeli da ih rastjeramo, došavši na vrh planine kod kote 1101. U borbi je lakše ranjen u bradu domobran Jozo Tomić, dočim je jedan odmetnik ubijen a jedan teško ranjen. U daljnjem kretanju u rojnoj pruzi⁴ polako smo napredovali prema selu Brezovači pod stalnom vatrom odmetnika sa lijevoga boka i došli u blizinu sela Brezovače, odakle smo također dočekani puščanom paljbom, ali nakon kratkog vremena odmetnici su rastjerani i selo Brezovača u 13—30 sati zauzeta i uništena. Prema nađenom stanju tu je bilo odmetničko sjedište pošto je na jednoj kući pronađena priložena naredba njihovog komandira.

U 14.30 sati došlo je iz pravca Crepljana preko kote 989 određena bojna u selo Brezovaču, odakle smo zajedno krenuli preko Kasatića za Hadžiće i odatle u 20 sati vlakom za Ilidžu.

Napominjem da su u ovoj borbi oružnici naročito pokazali prisebnost duha i hrabrost, stalno bodreći domobrane i idući naprijed pod mojim zapovjedništvom, te molim da se iste pohvali zbog odlučnog držanja u borbi sa odmetnicima kako bi im se dalo moralnog podstreka da i dalje ovako savjesno shvaćaju i vrše svoju tešku i odgovornu dužnost.

Prilog: prepisi nađenih bilježaka u kući sela Brezovače.

S molbom na znanje.

Zapovjednik nadporučnik,
Štimac, v. r.

DOSTAVLJENO:

Zapovjedniku 4, oružničke pukovnije
krila Sarajevo, i kotarskoj oblasti
Sarajevo.

² Odnosi se vjerovatno na k. 1101.

³ Igmanska četa Kalinovičkog NOP odreda.

⁴ Streljačkom stroju

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVRTE ORUŽNIČKE PUKOV-
NIJE O BORBAMA U ISTOČNOJ BOSNI I HERCEGOVINI U
VREMENU OD 2 SEPTEMBRA DO 6 OKTOBRA 1941 GODINE**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 508/J. S.

Obavještajno izvješ-
će dostavlja.

Sarajevo, 8. listopada 1941.

Prema privremenom Uputu za organizaciju i rad izvještajne službe i zapovjedi Vrhovnog Oružničkog Zapovjedništva Taj. broj 320...S. od 31. srpnja 1941. godine podnosim sljedeće izvješće za vrijeme od 2. rujna do zaključno 6. listopada 1941. godine.

2) Četnička akcija i preduzete mjere:

Četničke akcije u posljednje vrijeme sve više uzimaju maha. Četnici idu tako daleko, da provode i mobilizaciju na područjima, koja su od istih zauzeta. Zbog ovoga narod gubi povjerenje u vlast, a u vezi sa ovim i u državu. Grčkoistočno stanovništvo listom pristupa četnicima-pobunjenicima i zajednički vrše napade na vojsku i oružništvo, kvare b.b. linije, sijeku stupove, kvare komunikacije, zauzimaju pojedina sela i naselja, pljačkaju stoku i životne namirnice, naročito na području kotara Sarajevo, tako da se zbog ovoga pojavljuju poteškoće oko ishrane pučanstva grada i kotara Sarajevo.

Četnici su zavladali do sada cijelim kotarem Srebrenica i Vlasenica i većim dijelom kotara Rogatica i Zvornik¹. U kotarevima Ravno, Gacko, Bileće, Trebinje i Nevesinje još uvijek drže u svojim rukama planinske i dominirajuće položaje i jedan dio komunikacija.

Na području kotara Sarajevo četnička akcija još je veća od posljednjeg izvještaja gdje četnici drže u svojim rukama planinske i dominirajuće položaje i gotovo sve komunikacije. Posljednih dana

¹ Na ovoj prostoriji djelovali su partizani iz Birča i sa Romanije, pored četničkih jedinica Aćima Babica. Izvjestan broj akcija vršen je i zajednički.

ugroženo je područje kotara Visoko, od strane četnika². Pored toga ugroženo je i ostalo područje ove pukovnije naročito kotari: Tuzla, Bijeljina i Kladanj³, kao i područje kotara Nevesinje.

Četnička akcija se iz dana u dan povećava, jer im pristupaju seljaci grčkoistočne vjere, a oni koji nisu pristupili direktno u redove četnika oni ih pomažu hranom i ostalim potrebama.

U cilju suzbijanja četničke akcije formirani su krstareći odjeli od oružnika i milicije na području kotara Sarajevo, Visoko, Zenica i Tuzla, koji su do sada dali vrlo dobre rezultate. Vojska povremeno preduzima akciju u raznim pravcima, no rezultati nisu onakvi kakvi bi se mogli očekivati, jer četnicima uspijeva da se izvuku. Oni su brojno daleko jači i sa oružjem vrlo dobro snabdjeveni, pa manji odredi vojske i oružništva u većini slučajeva budu prisiljeni na povlačenje.

Dana 21. rujna o.g. oko 10 sati četnici su u selu Skočigrmu, kotara Trebinje pokušali oduzeti i to: seljaku Ibri Ramiću 700 kn i 2 konja; Osmanu Orozanu 120 kn; Hasanu Hadžimahoviću 20 kn; Huri Baraković ženi Nazifa jednog konja i Nazifu Bećiroviću jedne cipele. Oružnička obhodnja postaje Lastva, krila Bileće spriječila je ovu pljačku otvaranjem puščane vatre. Četnici su pobjegli preko granice u Crnu Goru. (Br. 1228/J.S. od 29-IX. o.g.). Ovo nije uništeno u zadnje izvješće, jer je izvještaj zbog slabih prometnih veza stigao tek 28-IX. o.g.

Dana 23. rujna o.g. oružnici sa postaja Čelić (kotar Brčko) i Koraj (kotara Bijeljina) sa milicionerima sukobili su se sa većom grupom četnika⁴ kod mjesta zv. Begov Most na području postaje Čelić. Ovom prigodom četnici su pobjegli uslijed nadmoćnosti oružnika i milicionera u pravcu kotara Bijeljina. Ovom prigodom na našoj strani nije bilo gubitaka. Naoružani milicioneri, koji su bili uzrujani zbog ovoga napada, napali su selo Mrvicu⁵, kotara Brčko i ovom prigodom uhvatili 15 grčkoistočnjaka, za koje se ustanovilo da su bili izviđači četnika, pa su ih pobili. (Br. 1250/J.S. od 30. IX. o.g.) Ovo nije unijeto u zadnji izvještaj pošto je izvješće primljeno tek 30. IX. o.g. zbog slabih prometnih veza.

Dana 24. rujna o.g. četnici⁶ su oduzeli Himzi Morankiću trgovcu iz sela Devetaka, općine Puračić, kotara Tuzla jednu vojničku pušku, koju je dobio od općine radi odbrane. (Br. 1230/J.S. od 30-IX.o.g.) Ovo nije unijeto u zadnje izvješće, jer je izvještaj zbog slabih prometnih veza stigao tek 30. IX. o.g.

² Na terenu Visočkog sreza djelovali su partizani Semizovačkog bataljona NOP odreda »Zvijezda«.

³ Na ovoj prostoriji djelovali su partizani Ozrenskog, Birčanskog i Majevičkog odreda.

⁴ Ovu borbu protiv ustaških žandara i milicionera vodili su partizani Majevičkog NOP odreda.

⁵ Mrtvicu

⁶ Partizani Ozrenskog odreda

Dana 25. rujna o.g. četnici su seljaku Eminu Hamidoviću iz sela Devetaka, općine Puračić, Kotara Tuzla odnijeli jednu pušku jednocijevku i ucijenili ga odvođenjem njegove djece za još dvije vojničke puške. (Br. 1231/J.S. od 30-IX. o.g.) Ovo nije unijeto u zadnje izvješće, pošto je izvještaj primljen tek 30. IX. o.g. zbog slabih prometnih veza.

Dana 26. rujna o.g. obhodnja postaje Krivaja, krila Sarajevo sukobila se je na području iste postaje u šumi zv. »Dubrava« sa četnicima⁷. Ovom prigodom teže je povređen pomoćni oružnik Ante Tadić, kojemu su četnici oduzeli oružje i streljivo. Da li je bilo gubitaka na strani četnika nije poznato, pošto se je obhodnja zbog nadmoćnosti četnika morala povući. (Br. 1233/J.S. od 30-IX. o.g.).

Dana 26. rujna o.g. obhodnja postaje Zvornik, krila Tuzla uhitila je na mjestu zv. Divić na području iste postaje Josipa Tomu, bivšeg financa, rodom iz Ljubljane. Izvidima je utvrđeno da je učestvovao u napadima na razna sela u kotaru Zvornik na strani četnika. Predat je sa prijavom nadležnoj vlasti. (Br. 1294/J.S. od 4-X. o.g.).

Dana 27. rujna o.g. četnici su na šumskoj pruzi Ilijaš—Okruglica⁸, kotara Visoko zabranili rad radnicima na opravci pruge i radnike rastjerali. (Br. 1234/J.S. od 27-IX. o.g.).

Dana 27. rujna o.g. oko 100 četnika napalo je zgradu općinske uprave Okruglica⁹, područje kotarske ispostave Vareš. Zapalili su arhivu i zarobili oružničkog vodnika Jurja Krizmanića, kojeg su istog dana pustili a pošto su mu oduzeli oružje i streljivo. (Br. 1236/J.S. od 1-X. o.g.).

Dana 27. rujna o.g. četnici su teško povredili Jelu Vičić ženu Nede iz Bogutova¹⁰, općine Zabrđe, kotara Bijeljina, iz razloga, da joj je muž povjerenik oružnika. (Br. 1325/J.S. od 6-X. o.g.).

Dana 28. rujna 1941. u mjestu Rakite kod željezničke postaje Stambolčić¹¹ na pruzi Sarajevo—Višegrad četnici¹² su odšarafili željezničke tračnice. Ovom prigodom jedan oklopni vagon u kojemu su se nalazili vojnici i oružnici iskliznuo je iz tračnica. Četnici su tražili da se vojnici i oružnici, koji su bili u oklopnom vagonu predadu, ali ovi nisu htjeli. Istog dana stigla je vojska u pomoć i četnici su pobjegli u raznim pravcima. Gubitaka na našoj strani nije bilo, a kod četnika nepoznato. (Br. 1293/J.S. od 4-X. o.g.).

Dana 28. rujna o.g. četnici su napali stražu na željezničkoj pruzi u blizini postaje Blažuj¹³ i mosta na rijeci Zujani¹⁴ na pruzi

⁷ Ovu akciju izvršili su partizani Ozrenskog NOP odreda.

⁸ Vidi primjedbu br. 2.

⁹ Napad su izvršili partizani odreda »Zvijezda«.

¹⁰ Bogutova Sela

¹¹ Stambolčić

¹² Akciju su izvršili partizani Romaniskog odreda.

¹³ Napad na stražu u blizini Blažuja izvršili su partizani Igmanске čete Trebevičkog bataljona.

¹⁴ Zujevini

Sarajevo—Mostar. Napad je odbijen, ali su četnici uspijeli prepiliti 7 brzoglasnih stupova. U ovome sukobu 4 domobrana su ranjena, a na strani četnika nepoznato. (Br. 1237/J.S. od 28. IX. o.g.).

Dana 29. rujna o.g. oko 150 četnika između sela Bišine i Gacka¹⁵ razoružali su 5 naših domobrana. Pošto je stigla pomoć četnici su rastjerani. Gubitaka na našoj strani nije bilo, a na strani četnika nepoznato. (Br. 1265/J.S. od 1-X. o.g.)

Dana 29. rujna o.g. četnici su zapalili drveni most šumske željeznice na pruzi Zavidovići—Olovo. Šteta iznosi oko 100.000 kuna. (Br. 1298/J.S. od 3-X. o.g.)

Dana 29. rujna o.g. četnici su zarobili pokusnog oružnika Ivana Pavelića, sa postaje Gornja Vogošća, krila Sarajevo i to u blizini same postaje. (Br. 1269/J.S. od 1-X. o.g.)

Dana 29. rujna o.g. četnici su na putu Sarajevo—Kiseljak¹⁶, kod sela Rakovice seljaku Mustafi Zukanu oduzeli 12 volova, koje je tjerao u Sarajevo. Četnici su jednog vola odmah zaklali, a ostale otjerali u planinu Igman. (Br. 1283/J.S. od 3-X. o.g.)

Dana 29. rujna o.g. četnici su uhitili Hanku Mijanović iz sela Samara, općine i kotara Zvornik. Od iste su tražili podatke o našoj i njemačkoj posadi u Zvorniku. Pošto od iste nisu mogli ništa saznati, počeli su ju zlostavljati i nanijeli joj tešku tjelesnu povredu. (Br. 1327/J.S. od 6-X. o.g.).

U noći od 29. na 30. rujna o.g. četnici su oštetili željezničku prugu kod Pajtov Hana, kotara Visoko i prepilili 3 brzoglasna stupa na istome mjestu. Saobraćaj je uspostavljen poslije 2 sata, a tako isto i brzoglasna veza. (Br. 1262/J.S. od 30-IX. o.g.)

Dana 30. rujna o.g. četnici su iz sela Osijeka, na području oružničke postaje Ilidža, kotara Sarajevo, iz raznih kuća pokupili oko 30 grkoistočnjaka i povelili ih u pravcu kotara Visoko. (Br. 1283/J.S. od 3-X. o.g.).¹⁷

Dana 30. rujna o.g. krstareći odjel krila Sarajevo vodio je borbe sa četnicima na Crnom Vrh¹⁸ i oko sela Gareža, kotara Sarajevo. Sedam četnika je ubijeno, a jedan je živ uhićen i predat nadležnoj vlasti. Na strani oružnika nije bilo gubitaka. (Br. 1263/J.S. od 30-IX. o.g.).

Dana 30. rujna o.g. u selo Kijevo, kotara Sarajevo, došlo je oko 500 četnika¹⁹ i tražili od seljaka da im predadu oružje. Oni koji

¹⁵ Akciju su izvršili ustanici iz Bišine.

¹⁶ Volove od pomenutog trgovca oduzeli su partizani Igmanske čete, zbog toga što su isti bili namijenjeni za okupatorsku vojsku.

¹⁷ Odnosi se na partizane Vlakovske čete Trebevičkog bataljona. To je bila dobrovoljna mobilizacija pod vidom prisilnog odvođenja da bi se na taj način izbjegle ustaške represalije nad porodicama.

¹⁸ Borbu su vodili partizani Crnovrške čete Semizovačkog bataljona.

¹⁹ Partizani Crnovrške čete Semizovačkog bataljona

nisu htjeli predati oružje bili su zlostavljani. (Br. 1261/J.S. od 20-IX. o.g.)

Dana 30. rujna o.g. četnici su napali i zapalili kamion, koji je prevažao hranu za vojsku u Mokro²⁰, kotara Sarajevo. Ljudskih žrtava nije bilo. (Br. 1258/J.S. od 30-IX. o.g.)

Dana 30. rujna o.g. četnici su oštetili željezničku prugu između postaje Blažuj i mosta Zovik na pruzi Sarajevo—Mostar.²¹ Iz kompozicije teretnog vlaka izkliznula su 3 vagona. Žrtava je bilo. (Br. 1257/J.S. od 30-IX. o.g.)

Dana 30. rujna o.g. četnici su napali na selo Gračanicu, općine Vukovije, kotara Tuzla. Napad je odbijen uz pomoć seljaka milicionera iz susjednih sela Tupkovića, Zlog Sela i Svojata. U ovoj borbi poginuo je seljak Suljo Lenšica i ranjena su 2 seljaka. Da li je bilo gubitaka na strani četnika nije poznato. (Br. 1326/J.S. od 7-X. o.g.)

Dana 1. listopada o.g. četnici su oštetili u dužini od 50 metara na km 10 željezničku prugu između postaje Breza i Vareš.²² (Br. 1264/J.S. od 1. X. o.g.)

Dana 1. listopada o.g. grupa oko 100 četnika²³ došla je u selo Lužane na području postaje Ilidža, kotara Sarajevo. Posjednika Simu Crnogorca i željezničkog radnika Koju Vidakovića odveli su u planinu Igman. Četnici su ovom prigodom provalili u dvorište poginulog grčkoistočnog svećenika Relje Spahića i uništili 15 komada modernih košnica pčela, jedan magazin, štalu i glavna ulazna vrata u stan i tom prilikom odnijeli nekoliko kg meda, dok ostalo nisu dirali. (Br. 1283/J.S. od 3-X. o.g.)

Dana 1. listopada o.g. četnici su pokušali oštetiti željezničku prugu u blizini Jošanice, kotara Sarajevo. Napad na prugu je odbijen bez gubitaka na našoj strani, a da li je bilo na strani četnika ranjenih nije poznato.

Istog dana četnici su napali drveni most u selu Kijevu, kotara Sarajevo, koji je potpuno izgorio. (Br. 1284/J.S. od 3-X. o.g.)

Dana 2. listopada o.g. četnici su razoružali i oduzeli oružje i streljivo straži milicionera, koja se nalazila na osiguranju mosta šumsko državne [pruge] Zavidovići—Olovo—Kusače.²⁴ Jačina straže je bila 10 ljudi. Željeznička pruga i objekti nisu oštećeni. (Br. 1333/J.S. od 7-X. o.g.)

²⁰ Akciju su izvršili partizani Bjelogoričke čete Romaniskog bataljona.

²¹ Željezničku prugu su porušili partizani Igmanске čete Trebevičkog bataljona.

²² Akciju na pruzi Breza—Vareš izvršili su partizani odreda »Zvijezda«.

²³ Odnosi se na Igmanску četу Trebevičkog bataljona.

²⁴ Napad na šumsku prugu Zavidovići—Olovo—Kusače izveli su partizani Crnovrške čete Semizovačkog bataljona NOP odreda »Zvijezda«.

Dana 2. listopada o.g. opkoljena i napadnuta je od četnika oružnička po[staja] Bišina, kotara Nevesinje. Napad odbijen bez žrtava, a kod napadača nepoznato. (Br. 1301/J.S. od 3. o. mj.)

Dana 2. listopada o.g. veća grupa četnika napala je selo Bukovik, kotara Visoko. Oružnici su uz pomoć milicionera napad odbili. Na našoj strani nije bilo gubitaka, a kod četnika nepoznato. (Br. 1280/J.S. od 3. o. mj.)

Dana 3. listopada o.g. četnici su oštetili željezničku prugu između postaje Pazarić i Hadžići²⁵ na km 19 na glavnoj pruzi Sarajevo—Mostar. Lokomotiva teretnog vlaka koji je išao iz Mostara prema Sarajevu iskliznula je iz tračnica a 4 vagona zapaljena. Ovom prigodom prepili su i 7 brzoglasnih stupova. Ljudskih žrtava nije bilo. Saobraćaj uspostavljen poslije nekoliko sati. (Br. 1281/J.S. od 3. o. mj.)

Dana 3. listopada o.g. četnici su napali rudokop Mezgraju, kotara Bijeljina i ubili 2 radnika i vlakovođu, a 2 radnika ranili. (Br. 1305/J.S. od 4. o. mj.)

Dana 3. listopada o.g. četnici su iz sela Vlahinje, kotara Visoko otjerali 10 goveda seljaka Samojka Radića, koji je također četnik. Istog dana i iz istog sela odnijeli su 6 komada vojničkih pušaka od seljaka, koji su ovo oružje bili primili radi odbrane od četnika. (Br. 1329/J.S. od 7. ov. mj.)

Dana 4. listopada o.g. kod sela Lopašice, kotara Sarajevo četnici su zapalili Peri Juriću 4 kola sjena, a Risti Paračinu i Milošu Grbanoviću otjerali 5 volova i jedno tele u nepoznatom pravcu. Seljaci su iz sela Mokrog, a sjeno i volovi bili su namijenjeni za prodaju u Sarajevo. (Br. 1321/J.S. od 6. o. mj.)

Dana 4. listopada o.g. između sela Bišine i Grebka, kotara Nevesinje četnici su uhvatili i odveli u nepoznatom pravcu Anicu i Stanu Vučinu i Anđu Prolet, svi iz Trebinja. Istodobno otjerali su Nikoli Vučiću iz sela Trebija, kotara Stolac, 4 vola, a Duri Proletu 2 krave i oduzeli 500 kuna i kišnu kabanicu. (Br. 1312/J.S. od 6. o. mj.)

Dana 4. listopada o.g. između sela Modrana i Mezgraje, kotara Bijeljina, sukobio se je krstareći odjel oružnika sa četnicima. Poginula su 3 četnika, a na našoj strani nije bilo gubitaka. (Br. 1310/J.S. od 6. o. mj.)

Dana 4. listopada o.g. krstareći odjel krila Sarajevo sukobio se je sa četnicima u planini Igman²⁶, kotara Sarajevo. Jedan četnik ubijen a jedan teško ranjen. Na našoj strani nije bilo gubitaka. (Br. 1307/J.S. od 5. o. mj.)

²⁵ Diverziju na pruzi između Pazarića i Hadžića izveli su partizani Igmanske čete Trebevičkog bataljona NOP odreda »Zvijezda«.

²⁶ Borbu sa žandarmima na planini Igman vodila je Igmanska četa Trebevičkog bataljona.

Dana 4. listopada o.g. četnici su na mjestu zv. Paljevo između sela Rečice i Bioče²⁷, kotara Sarajevo otjerali seljaku Sulji Selimoviću iz Bioče jednog konja, koji je bio natovaren sa drvima. (Br. 1308/J.S. od 5. o. mj.)

Dana 4. listopada o.g. četnici su zapalili općinsku zgradu u mjestu Kralupima²⁸, udaljeno 3 km od grada Visoko. Šteta iznosi 350.000 kuna. (Br. 1346/J.S. od 7. o. mj.)

Dana 4. listopada o.g. četnici su napali na vojnu stražu kod drvenog mosta u selu Vojkovićima²⁹ na putu Sarajevo—Kijevo i na selo Gornji Kotarac, kotara Sarajevo, gdje je došlo do borbe, koja je trajala do 5. listopada o. g. Četnici su u ovoj borbi ranili 3 domobrana od kojih je jedan nakon jedan sat umro i zarobili poručnika Tvrtka Perkovića i 5 domobrana. Četnici su odnijeli oko 2500 kg šećera Trnovske općine, koji se je nalazio na čuvanju kod Miloša Kovačevića u selu Vojkovićima. Ovom prigodom sa četnicima odmetnulo se je u šumu 22 seljaka iz sela Vojkovića, kotara Sarajevo.

Istog dana odmetnulo se je u šumu i pridružilo četnicima³⁰ 12 seljaka iz raznih sela, područja postaje Alipašin Most, krila Sarajevo. (Br. 1322/J.S. od 6. o. mj.)

Dana 5. listopada o.g. između sela Bišine i Grebka, kotara Nevesinje četnici su napali pušcanom vatrom jedan talijanski samovoz i nekoliko tenkova³¹. Talijani uzvratili pucnjavu, a četnici se razbjegli. Žrtava nije bilo. (Br. 1330/J.S. od 7. ov. mj.)

Dana 5. listopada o.g. oko 22 sata četnici su napali selo Buložići³², kotara Sarajevo. Ovom prigodom zlostavljali su Milana Čosića, kao i nekoliko seoskih mladića za koje sumnjaju da su povjerenici oružnika. (Br. 1347/J.S. od 7. o. mj.)

Dana 6. listopada o.g. na mjestu zv. Begovina³³ blizu Pala, kotara Sarajevo, napali su četnici pratnju hrane poslate vojnicima u Bistricu. U ovoj pratnji bilo je 8 vojnika i jedan pomoćni oružnik. U borbi sa četnicima poginuo je jedan domobran, tri domobrana došli su u Bistricu, a za ostale se ne zna. Pomoćni oružnik je vjerovatno poginuo. (Br. 1324/J.S. od 7. o. mj.)

Potjere za svima nabrojenim slučajevima su upućene.

²⁷ Ovo su izvršili partizani Vlakovske čete Trebevičkog bataljona. Pomenuti seljak bio je ustaški špijun.

²⁸ Akciju su izvršili partizani Vlakovske čete Trebevičkog bataljona.

²⁹ Napad su izvršili partizani Kijevske čete koja je uskoro ušla u sastav Kalinovičkog NOP odreda.

³⁰ Pomenuti seljaci otišli su u Crepoljsku četu Romaniskog partizanskog odreda.

³¹ Ovu akciju su izvršili ustanici Bišinskog odreda.

³² Napad na selo Buložići izvršili su partizani Mokranjskog bataljona Romaniskog NOP odreda.

³³ Napad su izvršili partizani Trebevičkog bataljona Kalinovičkog NOP odreda pod komandom Alekse Bojovića — Brke.

3) O komunistima:

Komunistička akcija ogleda se djelimično u slučajevima navedenim pod toč. 2), jer svi ovi napadaji izvršeni su u vjeri da će pobjediti Rusija.

Dana 27. rujna o. g. u selu Ulogu, kotara Nevesinje, komunisti su rasturali ilegalne letke kojima pozivaju muslimansko Hrvatsko življe na zajednički ustanak i borbu protiv Njemaca i njihovih saveznika, nazivajući ih ustašama. (Br. 1304/J.S. od 4. o. mj.)

Dana 27. rujna o. g. zapovjednik oružničke postaje Krušavljan³⁴, krila Bileće, dobio je jedan letak komunističkog sadržaja, koji se raspačava u narodu na području kotara Konjic i Nevesinje. U letku komunisti iznose svoj program i propagiraju komunizam. (Taj. Br. 461/J.S. od 1. X. o.g.)

...

Zapovjednik, pukovnik:

RAZASLATO:

Vrhovnom Oružničkom Zapovjedništvu,
Zapovjedništvu Bos. div. područja,
Zapovjedništvu Jadran. div. područja,
Zapovjedništvu Vojne Krajine,
Zapovjedništvu 1., 2. i 3. oružničke
pukovnije.

³⁴ Kruševljani

BR. 105

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG VODA U PRIJE-
DORU OD 9 OKTOBRA 1941 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA
SVODNU**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Z A P O V J E D N I Č T V O
3. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
B A N J A L U K A
J.S. Broj 1296

Izvješće o četničko-
komunističkom napadu na
želj. postaju Švodna.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

ZAGREB

Banja Luka, 9. listopada 1941.

Zapovjednik oružničkog voda Prijedor pod brojem 1327 od
9. listopada 1941. brzojavno izvješćuje:

»Noću između 8. i 9. listopada 1941. su pobunjenici napali na
željezničku postaju Svodna¹ koju su zapalili i 10 metara željezničke
pruge razrušili kao i 10 brzoglasno-brzojavni stubova posjekli.
Željezničari, vojska i oružnici, koji su tamo bili, ne zna se za njih.
Popravka pruge i b.b. linije vrši se. Pobunjenici se razbježali u
šumu. Dijelovi naše i njemačke vojske iz Prijedora upućeni su
odmah na lice mjesta u gonjenje pobunjenika.«

Prednje se dostavlja s molbom na znanje i uvj. —

Dostavljeno:

Vrhov. oruž. zapovjedništvu;
Ravt. za jav. red i sigurnost, i
Vrbas. divizijskom području.

Zamjenjuje zapovjednika;
Potpukovnik
Osmanagić

¹ Napad su izvršili partizani sa Kozare koji su uskoro ušli u sastav
Drugog krajiškog NOP odreda.

BR. 106

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE MOKRO OD 10 OKTOBRA
1941 GOD. O BORBI PROTIV PARTIZANA NA BLJUŠTAVCU**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
M O K R O
Broj: 918

10 listopada 1941 godine
Mokro (kotar Sarajevo)

Četnički napadaj na položaje
naše vojske iz topova i
rezultat borbe. —

KOTARSKOJ OBLASTI

S A R A J E V O

10 listopada 1941 god. od 12 do 13 sati na položaju naše vojske na Romaniji oko Crvene i Orlove Stijene, ispaljeno je sa strane četnika 12 topovskih hitaca, kojom prilikom nije bilo ljudskih žrtava. Isto tako istog dana od 14 do 17 sati na brdu Bljuštavcu kota 1.155, vodila se je borba između vojske i četnika¹, u kojoj je borbi poginuo jedan domobran i jedan četnik, čiji se identitet² do sada nije mogao ustanoviti. —

Na brdu Bljuštavcu četnici su zapalili novosagrađenu vojničku baraku i od vojnika zarobili jedan mitraljez. Isto brdo od strane vojske ponovo je zauzeto. —

Četnička topovska paljba čula se iz šume od sela Šahbegovića i prestala je u momentu kada su naši samoleti³ u tome pravcu počeli bacati bombe. —

Prednje se dostavlja na znanje. —

DOSTAVLJENO:

4. oružničkoj pukovniji, Sarajevo. Zapovjednik postaje narednik:
Kotarskoj oblasti Sarajevo, Jazvin, v. r.
i koncept red. putem oružn. krilu
Sarajevo.

¹ Borbu su vodili partizani Romaniskog NOP odreda.

² Identitet

³ Avioni

BR. 107

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIKA U GORAŽDU OD 12 OKTOBRA 1941 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA STALNU ŽANDARMERISKU PATROLU U BARAMA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Z A P O V J E D N I Š T V O
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj.J.S. broj 542

K O N C E P T.

Napad na ophodnju i saopćenje Talijanskog predstavnika.

Sarajevo, 13. listopada 1941. g.

Oružnički krilni zapovjednik Goražde brzojavno (preko radi-a Vojne krajine) od 12. o. m. u 23.14 sati dostavio je sljedeće:

»Danas neprijatelj jakim snagama napao stalnu ophodnju Bare¹ (oruž. postaja Prača), koja se je povukla na Hranjen. Imamo dva mrtva i tri ranjena. Predstavnik Talijana danas saopćio da oni za nekoliko dana zaposjedaju Foču i Goražde.«

Prednje se dostavlja sa molbom na znanje a savezno brzojavnom izvješću (šifrom) pod gornjim brojem od danas.

Oruž. krilnom zapovjed. zapovjedio sam da odmah dostavi detaljno izvješće po prednjem.

Dostavljeno:
Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu
i
Zapovjedništvu Bosanskog Divizijskog područja.

Zapovjednik, pukovnik:
Pav².

¹ Napad su izvršili partizani Pračanske čete Romaniskog NOP odreda.

² Pavelić

BR. 108

**IZVJEŠTAJ STOŽERA VRBASKOG DIVIZISKOG PODRUČJA O
AKCIJAMA PARTIZANA U BOSANSKOJ KRAJINI U VREME-
NU OD 1 DO 10 OKTOBRA 1941 GODINE**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
STOŽER
VRBASKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA
O. Broj 650

u Banja Luci, dne 14. X. 1941

10-dnevno izvješće o
vanjskoj i unutarnjoj
situaciji za 1. deseti-
cu listopada 1941.

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
(Glavni stožer—Očevidni odjel)

O vanjskoj i unutarnjoj situaciji dostavlja se 10-dnevno izvješće, u duplikatu, za 1. desetice mjeseca listopada 1941. sa zamolbom na uvid.

Zamjenik zapovjednika,
pukovnik
B. Majetić

I Z V J E Š T A J

o vanjskoj i unutarnjoj situaciji za prvu desetice (1. do 10.) listopada 1941., sastavljen iz primljenih dopisa.

**2. — Četnička akcija
i preduzete protiv-
mjere.**

Pobunjenička akcija ponovno je ojačala u toku posljednjih dana. Ova akcija ispoljila se je u svim pravcima, kao u rušenju pruga, brzojavno-brzoglasnih linija, prekopavanju suvozemnih puteva, napadima na oružničke postaje i sela, kao i u iznenadnim prepadima na naše odrede.

Do sada najjača četničko-komunistička skupina, koja se nalazila u predjelu Oštrelja i Drvara, u toku posljednjih 10 dana razbijena je djelatnošću naših i talijanskih snaga. Veći dio pobu-

njenika iz ove skupine prebacio se je u planinu Grmeč.

Pridolaskom ovih pobunjenika grmečka skupina postala je još aktivnija. Akcija ove skupine sprovedena je u svima pravcima i u pravcu Bos. Petrovca, Bihaća, Bos. Krupe, Budimlić Japre, Sanskog Mosta i Bravskog. Akcija ove skupine ocrtavala se u napadima na Unsku i Sansku (uskotračnu) željezničku prugu, na naše straže, posade, na radne kolone koje su radile na opravkama željezničkih pruga, brzoglasne linije, kao i na mirno pučanstvo, koje se nije priključilo pobunjenicima.

Ova skupina napala je mučki 3. listopada 1941. na putu kod Čovke, kotara Bos. Petrovac, samovoz, u kojem su se vozili: pukovnik Ivan Matagić, 4 naša časnika, 3 dočasnika i 1 domobran. Ova banda napala je samovoz strojopuščanom i puščanom vatrom, te su svi u samovozu poginuli.¹

Za posljednjih 10 dana počela je ponovno biti aktivna i pobunjenička skupina u predjelu planine Kozare. Ovoj skupini pošlo je za rukom napasti i zapaliti oružničku postaju Draksenić, banjalučkog oružničkog krila. Prema provjerenim podacima ova skupina nastoji da uhvati vezu sa skupinom, koja je u posljednje vrijeme dosta aktivna na području kotara Prnjavor,² i da u zajedničkoj suradnji izvrše napad na Banja Luku i Bos. Gradišku, te da presjeku vezu između Banja Luke i Okučana.

Omanje četničko-komunističke skupine, koje se nalaze po planinama Manjača, Osmača i Čemernica, te u planini Borji i dalje svojim iznenadnim prepadima ugrožavaju promet na cestama Banja Luka—Kotor Varoš—Teslić, Banja Luka—Jajce i Banja Luka—Sitnica, a na b.b. liniji Banja Luka—Sitnica na više mjesta posjećen je od ovih skupina veći broj stubova³.

¹ Napad je izvršila grupa ličkih partizana pod komandom Đoke Jovanića.

² Odnosi se na partizane Prnjavorske i Jošavačke čete. Početkom novembra 1941 god. ove partizanske grupe ušle su u sastav Trećeg krajiškog NOP odreda.

³ Akciju su izveli partizani Trećeg (Manjačkog) odreda Prve čete za Bosansku Krajinu, koji su kasnije ušli u sastav partizanskog bataljona »Soko« Trećeg krajiškog NOP odreda.

Karakteristično je, da se u redovima pobunjenika u posljednje vrijeme primjećuje nesloga između četnika i komunista. Ovo se je ustanovilo preko oružnika, koji su bili u njihovom ropstvu u Drvaru iz kojeg su oslobođeni po talijanskoj vojsci. Četnici naime vode borbu pod parolom uskrsnuća veliko srpske Jugoslavije pod žezlom Karađorđevića, a komunisti nastupaju pod čisto komunističkim parolama: ujedinjenja i ravnopravnosti svih naroda biv. Jugoslavije pod vodstvom druga Staljina. Navodno je zbog ove nesloge među pobunjenicima dolazilo i do oružanog obračunavanja.

Kao važnije momente u ovoj pobunjeničkoj akciji od posljednjeg izvješća iznosi se slijedeće:

— 23. rujna 1941. jedan naš odred sastavljen od domobrana i oružnika sukobio se je kod sela Brežićana, kotara Prnjavor, sa pobunjenicima. Tokom borbe uspjelo je ubiti 8 pobunjenika na čelu sa barjaktarom i osvojiti crveni barjak s kojim su pobunjenici u borbi nastupili.

— 23. rujna 1941. jedan naš odred vojske, koji se je kamionom vraćao iz sela Vrste, kotara Bihać, u Bihać bio je napadnut od pobunjenika, ali je ove vatrom rastjerao.

— 24. rujna oko 23 sata ponovno se pojavila pobunjenička banda jugoist. od željezničke postaje Bos. Petrovo Selo, kotara Gračanica, te pripucala iz neposredne blizine na našu stražu koja je osiguravala željezničku prugu i postaju. Straža je uz pomoć pridošlih oružnika stupila u borbu sa napadačima i iste rastjerala bez žrtava na našoj strani.

— 24. rujna u 21.30 sati jedna veća skupina pobunjenika izvršila je napad na oružničku postaju Klupe, dobojskog oružničkog krila. Napad je odbijen bez žrtava.

— 24. rujna oko 4 sata izvršili su pobunjenici napad sa sjeverne strane na Bos. Petrovac⁴. Napad je od strane naše vojske nakon kraće i oštre borbe odbijen. Teže je ranjen jedan domobran, a protivnički gubici nisu poznati.

— 24. rujna u 10 sati pobunjenici su u s. Kalumiću⁵, kotar Bos. Petrovac, iznenada izvršili

⁴ Napad su izvršili partizani Prvog bataljona »Sloboda«.

⁵ Koluniću

napad na odred ustaša. Ustaše su napad odbili. Ranjen je jedan ustaša, koji je istog dana podlegao ranama. Gubitci pobunjenika nisu poznati.

— 25. rujna 1941. oko 12 sati na cesti Banja Luka—Jajce, kod mjesta Brenice, kotara Banja Luka, napadnuta su tri kamiona sa ustašama od strane pobunjenika⁶ iz zasjede pušćanom i strojopušćanom vatrom. Ustaše su napad odbili. Tokom borbe poginuo je jedan ustaša, a 4 su ranjena. Kamioni su spašeni.

— 26. rujna na cesti Banja Luka—Jajce, kod sela Rekavica, kotar Banja Luka, pobunjenici⁷ su posjekli tri orahova stabla i 3 b.b. stuba, te ih navalili na cestu i time onemogućili promet. Istoga dana naišao je na tu zapreku jedan kamion sa 3 ustaše. Kada je kamion stao pred zaprekom, pobunjenici su otvorili vatru iz pušćaka i prisilili ustaše da se vrate. Odmah je upućen odred oružnika i domobrana iz Krupe na Vrbasu radi gonjenja pobunjenika, koji se je sukobio sa pobunjenicima u planini Osmaća i iste potisnuo. Odred je cestu oslobodio, te je promet uspostavljen. Žrtava nije bilo.

— 26. rujna oko 14 sati pobunjenici su na cesti Banja Luka—Jajce kod mjesta Brenice, kotar Banja Luka, napali tri ustaška kamiona koji su se sa ustašama vraćali iz Varcar Vakufa u Banja Luku⁸. Ustaše su napad odbili i sa kamionima produžili put za Banja Luku. Prilikom borbe ranjena su 2 ustaše. Potjera za pobunjenicima je preduzeta.

— 27. rujna oko 18 sati jedan naš odred sastavljen od domobrana i oružnika napadnut je od strane pobunjenika na mjestu zv. Šibovačka Šuma, kotar Prnjavor, kada su se šumskom željeznicom vozili iz sela Stare Dubrave u selo Kulaše radi koncentracije. Prilikom napada ranjen je jedan domobran. Gonjenje pobunjenika je preduzeto.

⁶ Odnosi se na jednu patrolu Trećeg (Manjačkog) odreda Prve čete za Bosansku Krajinu koja je slučajno naišla na ustaše i povukla se odmah poslije otvaranja vatre.

⁷ Akciju su izveli partizani Trećeg (Manjačkog) odreda Prve čete za Bosansku Krajinu.

⁸ Napad na ustaške kamione izvršili su partizani Trećeg (Manjačkog) odreda Prve čete za Bosansku Krajinu.

— 27. rujna u noći zapaljena je od strane pobunjenika kuća Smajila Tolića iz Kozaruše, kotara Prijedor, a pod kuću Alije Tolića iz istog mjesta podmetnuta je vatra, koja je ugašena.

— 27. rujna napadnut je od strane pobunjenika jedan naš odred domobrana u selu Bunare⁹, kotara Ključ. Jedan domobran je poginuo, a gonjenje pobunjenika preduzeto je.

— 27. rujna u 4 sata pobunjenici su opkolili oružničku postaju Klupe, dobojskog oružničkog krila i na nju izvršili snažan napad, kojeg su oružnicij odbili.

— 27. rujna krenula je naša vojska iz Ripča prema Lipi, kotar Bihać, te je kod Ripčkog klanca napadnuta od strane pobunjenika.¹⁰ Prilikom borbe poginulo je 6 domobrana, a 20 ih je ranjeno. Na strani pobunjenika ubijeno je 18, a veći broj ih je ranjen, koji su pobjegli u šumu. Ovom prilikom zarobljeno je od pobunjenika nekoliko pušaka i jedna teška strojica.

— 27. rujna u 19. sati u Meljinovcu, kotar Bihać, pobunjenici¹¹ su iz šume napali 4. satniju domobrana, koja se je tamo nalazila. Satnija se je raspršila, a 7 domobrana došlo je na oružničku postaju Zavalje i o napadu izvijestilo. Ostali domobrani vratili su se u Skočaj, kotara Bihać. Žrtava nije bilo.

— 27. rujna u borbi sa pobunjenicima kod mjesta Vrtoče¹², kotar Bihać, ranjena su 2 domobrana i 2 ustaše. Na strani pobunjenika bilo je navodno mnogo žrtava. Naše snage zarobile su prilikom borbe 2 pobunjeničke strojnice.

— 28. rujna u 22 sata pobunjenici su izvršili napad na naše položaje sa sjeverne strane kraj Bos. Petrovca¹³, ali su od naših snaga uz pripomoć našeg topništva odbijeni bez gubitaka na našoj strani. Gubitci pobunjenika nisu utvrđeni.

⁹ Domobrane u selu Bunare napali su partizani Prvog bataljona »Sloboda«.

¹⁰ Odnosi se na partizane Prvog bataljona »Sloboda«.

¹¹ Napad su izvršili partizani Petog odreda Prvog bataljona »Sloboda«. Vidi dok. br. 7 (od 4. X 41).

¹² Odnosi se na partizane Vrtočkog odreda Prvog bataljona »Sloboda«.

¹³ Napad su izvršili partizani Prvog bataljona »Sloboda«.

— Noću između 28. i 29. rujna naoružana pobunjenička banda upala je u selo Pribinić, kotara Teslić, te od Luke Bjelajca otela 6 komada goveda i sa sobom otjerala u šumu. Gonjenje ove bande je preduzeto.

— Noću između 28 i 29. rujna pobunjenici su puškarali na mjesto Ripač¹⁴, kotara Bihać. Naš odred je borbu prihvatio kojom je prilikom ranjeno 7 domobrana. Pobunjenika je ubijeno veći broj. Također ih ima i zarobljenih. Zarobljene su također i dvije teške strojnice koje su imali pobunjenici.

— 29. rujna 1941. godine oko 10 sati u Stakinoj strani, kotara Bihać, napalo je oko 40—50 pobunjenika na jedan naš vojnički kamion, koji je išao iz Bihaća za Bos. Petrovac. Ovom prilikom 3 domobrana su poginula a 4 su ranjena. Kamion su pobunjenici polupali.

— 29. rujna 1941. u 24 sata izvršen je napad od strane pobunjenika na oružničku postaju Draksenić, banjalučkog oružničkog krila. Ovom prilikom pobunjenici su opljačkali i zapalili oruž. vojarnu, oružnike razoružali, svukli sa njih odijelo i zatim ih pustili¹⁵.

— 29. rujna 1941. došla su 3 komunista, koji su odbjegli u šumu, u selo Kozice, kotara San. Most, te u selu zlostavljali pojedine mještane, zato što nijesu htjeli snjima poći u šumu. Potjera je za istima upućena.

— 29. rujna 1941. došla je iz šume skupina oko 20 pobunjenika u selo Sokolovo¹⁶, kotara Ključ, i iz sela odveli seoskog starješinu i još dvojicu težaka zaprijetivši im da će ih ubiti zato što su našoj vojsci gonili blago. Gonjenje je ovih pobunjenika preduzeto.

— Noću između 29. i 30. rujna 1941. pobunjenici su napali na mjesto Ripač¹⁷, kotara Bihać, iz sela Lohova, Račića i Hrgara. Napad je od strane naših snaga odbijen bez žrtava.

¹⁴ Prepad na Ripač izvršili su partizani Prvog bataljona »Sloboda«.

¹⁵ Napad su izvršili partizani sa Kozare, koji su uskoro ušli u sastav Drugog krajiškog odreda.

¹⁶ Na tome terenu u to vrijeme djelovali su partizanski odredi iz Ribnika i okoline.

¹⁷ Napad su izvršili partizani Prvog bataljona »Sloboda«.

— 30. rujna 1941. pobunjenici su kod Vrtoče¹⁸, kotara Bihać, napali jakom pušcanom i strojničkom vatrom naše trupe, koje su tu operirale. Borba je trajala 2 sata i bila je žestoka, ali su naše snage napad odbile. U ovoj borbi poginula su 2 ustaše a 5 ih je ranjeno. Ranjena su također i 3 domobrana.

— Noću između 30. rujna i 1. listopada 1941. pobunjenici su vršili napad na Ličko Petrovo Selo, kotara Bihać, ali su od naših snaga odbijeni.

— 1. listopada 1941. oko 1 sat pobunjenici su minirali most preko rijeke Vrbanje na 28 km. ceste Banja Luka—Kotorišće¹⁹. Uslijed eksplozije dinamita, most je neznatno oštećen. Pobunjenici istom prilikom u blizini mosta presjekli su 2 b.b. stupa. Odmah je preduzeto traganje i gonjenje za pobunjenicima.

— 1. listopada 1941. od strane pobunjenika napadnuti su na mjestu zv. Kremna, kotar Prnjavor 2 naša domobrana za vrijeme kad su kolima prevozili hranu u selo Kulaši, kotar Prnjavor. Pobunjenici su ove domobrane ubili i razoružali. Kada se za ovaj slučaj od prolaznika doznalo odmah je upućen jači odred domobrana i oružnika na lice mjesta radi gonjenja pobunjenika, ali se odred nije nigdje sukobio sa istima, pošto su se razbjegli i povukli u šumu²⁰.

— 1. listopada 1941. pobunjenici su opkolili i napali selo Budimlić Japru, kotara San, Most. Istoimena oružnička postaja uslijed jake navale pobunjenika, po oružnicima je napuštena. Istoga dana uz pripomoć ustaša i oružnika iz Ljubije, pobunjenici su odbijeni i mjesto je ponovo vraćeno u naše ruke. Prilikom borbe ranjen je jedan seljak. Poginula su 2 pobunjenika²¹.

— 1. listopada 1941. u noći pobunjenici su ponovo napali vojničku stražu kod mosta na rijeci Spreči na željezničkoj pruzi kod Bos. Petrovog

¹⁸ Napad na ustaše kod Vrtoča izvršili su partizani Prvog bataljona »Sloboda«.

¹⁹ Akcije je izvršila jedna patrola Drugog odreda Prve čete za Bosansku Krajinu.

²⁰ Akciju su izvršili dijelovi Trećeg (Manjačkog) odreda Prve čete za Bosansku Krajinu pod komandom Milana Brankovića.

²¹ Napad su izvršili partizani Prvog bataljona »Sloboda«. Vidi dok. br. 6. (od 3. X. 41).

Sela kotar Gračanica. Naša straža prihvatila je borbu i pobunjenike rastjerala, koji su se izgubili u pravcu planine Ozren.²²

— Noću između 1. i 2. listopada 1941. kod električne centrale u Bihaću, ispaljeno je nekoliko pištoljskih naboja na našu stražu i tom prilikom je ranjen jedan domobran. Odmah je preduzeto pretresanje okolice, ali se napadač uslijed noći nije mogao pronaći.

— Noću između 1. i 2. listopada 1941. pobunjenici su puškarali na mjesto Ripač, kotara Bihać, ali su od strane naših snaga odbijeni.

— Noću između 1. i 2. listopada 1941. pobunjenici su napali u više mahova pušćanom i strojopušćanom vatrom na mjesto Bravsko, kotar Ključ, ali su od strane naših snaga odbijeni bez žrtava²³.

— Noću između 2. i 3. listopada 1941. u više mahova napadnuta je od strane pobunjenika željez. postaja Volinja, kao i željeznički mostovi u blizini ove. Uz pomoć pridošlog pojačanja iz Dobrljina i Bos. Novog, uspjelo je našim stražama kod navedenih objekata pobunjenike odbiti. Ovom prilikom lakše je ranjen jedan domobran.

— Noću između 3. i 4. listopada 1941. pobunjenici su izvršili napad na selo Skočaj, kotara Bihać. Ovom prilikom poginuo je 1 domobran a 2 su ranjena. Pobunjenici su odbijeni.

— Noću između 3. i 4. listopada 1941. pobunjenici su zapalili kuću, sve nuzprostorije i žito Mijoša Slivanca, općinskog bilježnika u Kadinoj Vodi, kotar Banja Luka, a prethodno su iz kuće odnijeli sve važnije stvari. Gonjenje pobunjenika je preduzeto.

— Noću između 4. i 5. listopada 1941. pobunjenici su porušili sve mostove na cestj Bos. Dubica—Kostajnica i Bos. Dubica—Prijeđor. Istom prilikom porušili su i pokidali b.b. liniju Bos. Dubica—Kostajnica.²⁴

— Noću između 4. i 5. listopada 1941. pobunjenici su na cestj Banja Luka—Sitnja kod sela

²² Napad na Bos. Petrovo Selo izvršili su partizani Ozrenskog NOP odreda.

²³ Prepad su izvršili partizani Prvog bataljona »Sloboda«.

²⁴ Akcije su izvršili kozarski partizani.

Stričića, kotara Banja Luka, posjekli 127 b.b. stubova, žice pokidali i izolatore porazbijali. Istom prilikom prekopali su na šest mjesta cestu kod sela Ratkova, kotar Banja Luka, tako da je svaki kol-ski saobraćaj onemogućen. Preduzete su potrebne mjere za gonjenje pobunjenika,²⁵ kao i opravka puta i b. b. linije.

— Noću između 4. i 5. listopada 1941. pobunjenici su napali sa puščanom vatrom na bojnu legionara, koja se nalazila kod sela Melinovca i Vel. Skočaja, kotara Bihać, i tom prilikom poginula su 3 legionara a 4 su ranjena. Borba se vodila cijelu noć. Gubici na strani četnika nisu poznati.

— Noću između 4. i 5. listopada 1941. pobunjenici su izvršili napad na Mali Skočaj, kotar Bihać, ali su od strane krstarećeg oružničkog voda pod zapovjedništvom oružničkog poručnika g. Stjepana Gola odbijeni bez žrtava na našoj strani.

— 5. listopada 1941. pobunjenici su napali puščanom i strojopuščanom vatrom sa sjeverozapadne strane na Bos. Petrovac. Napad je nakon kraćeg vremena odbijen bez gubitaka.²⁶

— 6. listopada 1941. pobunjenici su na 8. km. ceste Banja Luka—Kola posjekli 10 komada b.b. stupova, svu žicu pokidali i izolatore²⁷. Odmah je preduzeto potrebno radi popravke b.b. linije.

— 6. listopada oko 16.30 sati, kada se vlak sa radnicima sa popravke pruge vraćao u Bravsko, kotara Ključ, na 90. km. od Bravskog napadnut je od strane pobunjenika kojih je moglo biti oko 200. Ovom prilikom poginulo je 10 radnika i 12 domobrana, ranjeno je 9 radnika, 5 domobrana i 3 oružnika. Uslijed ovog napada radovi na popravci pruge su obustavljeni²⁸.

— Noću između 6. i 7. listopada 1941. pobunjenici su u više mahova vršili prepad na selo Veliki Skočaj, kotara Bihać gdje se nalazi bojna legionara. Legionari su napad odbili bez žrtava.

— 7. listopada 1941. oko 1 sat pobunjenici su pustili niz prugu jedan vagon sa 2 mrtva domo-

²⁵ Odnosi se na dijelove Trećeg (Manjačkog) odreda Prve čete za Bosansku Krajinu.

²⁶ Napad su izvršili partizani Prvog bataljona »Sloboda«.

²⁷ Akciju na putu Banja Luka—Han Kola izvršili su dijelovi Trećeg (Manjačkog) odreda Prve čete za Bosansku Krajinu.

²⁸ Napad su izvršili partizani Driničke čete Ribničkog bataljona.

-6. listopada oko 16.30 sati, kada se vlak sa radnicima sa popravke pruge vraćao u Bravsko, kotara Ključ, na 90. km. od Bravskog napadnut je od strane pobunjenika kojih je moglo biti oko 200. Ovom prilikom poginulo je 10 radnika i 12 domobrana, ranjeno je 9 radnika, 5 domobrana i 3 oružnika. Uslijed ovog napada radovi na popravci pruge su obustavljeni.

-Noću između 6. i 7. listopada 1941. pobunjenici su u više mihova vršili prepad na selo Veliki Svoštaj, kotaru Binoč, gdje se nalazi bojna legionara. Legionari su napad odbili bez žrtava.

-7. listopada 1941. oko 1 sat pobunjenici su puštili na prugu jedan voznak sa 2 artiljerijske i 2 artiljerijske radnika, koji su 6. listopada t.j. na 30. km. pruge Bravsko - Srnetica prilikom napada od strane pobunjenika na vlak sa radnicima poginuli, te je voznak prolazio kroz Bravsko i zaustavljen je po radnicima u Gračcu. Potrebna njega za čišćenje terena preduzeta su.

-7. listopada 1941. u 6.30 sati pobunjenici su sa jačinom snaga sa svih strana izvršili napad na Ripski klanač i ajento Ripski. Ripski klanač je uspjelo da zauzmu Ripski klanač i ajento Ripski. Ripski klanač od 200 domobrana pod zapovjedništvom jednog nadporučnika bio je prihvaćen poradi se prema Ripski klanaču. Istovremeno u toku napada poginuli su oružnici postaju Ripski i oružnici. Istoga dana naše pojačane snage prostele su ponovno Ripski iz ruku pobunjenika, dobiti se Ripski klanač još nalazi u rukama pobunjenika. Prilikom osvajanja ajenta Ripski po pobunjenicima iste je spaljena i potpuno izgorjelo osim dviju kuća. Borbe se i dalje vode.

U toku posljednjih 10 dana naše snage u svim naprijed navedenih pobunjeničkih skupinama preduzele su protiv akcije, a ova toga prouzročila su još rudi čišćenja terena i lijeđenja akcije.

-23. rujna 1941. preduzeto je čišćenje terena na području Bos. Dubice i Kneževa. Prilikom čišćenja terena naši naišli su na jednu skupinu pobunjenika, ova što su kod sela Vranovca naišli na 2 nadporučnika i 100. koja su se pri nailasku odreda dale u bjezstvo. 23. rujna 1941. nastavljeno je čišćenje terena i ovom prilikom također nije odred naišao na pobunjenike, ova što su naišli Stevo Ljotinović koji je bio od strane pobunjenika postavljen na čast Ljotinovića na zadatku da pazi na kretanje naših snaga i da o tome obavijesti istih pobunjenike izvjesti. Ljotinović je na upit našeg bataljona izjavio, da u planini Kozari žive oko 1000 u oružanim pobunjenika.

-28. rujna 1941. naše vojne snage ušle su bez otpora u Ostrelj, a nakon toga došlo su i naše snage trupe u Ostrelj. Pobunjenici su pred nadiranjem naših snaga pobjegli u planinu Gračac.

-29. rujna 1941. jedan odred domobrana preduzeo je akciju čišćenja terena u okolini ajenta Jošavke, kotaru Ljaka. Odred je uspjelo uspješno opkoliti selo Jošavku, ali su ga ipak četnici prijavili i napali izstokom puškom vatrom. Odred je borbu prihvatio. Gubitaka na našoj strani nije bilo, dočim je na strani pobunjenika bilo dosta artiljerijskih i ranjenih. Istoga dana odred je od strane pobunjenika napadnut još i na ajenta sv. Crni Vrh. Naš odred je prihvatio borbu i nakon dvosatne borbe pobunjenike je rastjerao bez gubitaka na strani odreda.

3. - Akcija komunisti:

Komunistička akcija narodito je živ. među četnicima i grko i točnjacima. Ovi su i začetnici ustanka u ovin kr. vojina. Oni agitiraju narodnim uspjehima Sovjetske Unije, koja će osloboditi Srbe u kratkom vremenu ispod jama sila ova i ustaške Hrvatske. Jidamju borbu nazivaju o. lobodilačkom borba sa pravo i život potlačenih naroda.

Stričića, kotara Banja Luka, posjekli 127 b.b. stubova, žice pokidali i izolatore porazbijali. Istom prilikom prekopali su na šest mjesta cestu kod sela Ratkova, kotar Banja Luka, tako da je svaki kol-ski saobraćaj onemogućen. Preduzete su potrebne mjere za gonjenje pobunjenika,²⁵ kao i opravka puta i b. b. linije.

— Noću između 4. i 5. listopada 1941. pobunjenici su napali sa puščanom vatrom na bojnu legionara, koja se nalazila kod sela Melinovca i Vel. Skočaja, kotara Bihać, i tom prilikom poginula su 3 legionara a 4 su ranjena. Borba se vodila cijelu noć. Gubici na strani četnika nisu poznati.

— Noću između 4. i 5. listopada 1941. pobunjenici su izvršili napad na Mali Skočaj, kotar Bihać, ali su od strane krstarećeg oružničkog voda pod zapovjedništvom oružničkog poručnika g. Stjepana Gola odbijeni bez žrtava na našoj strani.

— 5. listopada 1941. pobunjenici su napali puščanom i strojopuščanom vatrom sa sjeverozapadne strane na Bos. Petrovac. Napad je nakon kraćeg vremena odbijen bez gubitaka.²⁶

— 6. listopada 1941. pobunjenici su na 8. km. ceste Banja Luka—Kola posjekli 10 komada b.b. stupova, svu žicu pokidali i izolatore²⁷. Odmah je preduzeto potrebno radi popravke b.b. linije.

— 6. listopada oko 16.30 sati, kada se vlak sa radnicima sa popravke pruge vraćao u Bravsko, kotara Ključ, na 90. km. od Bravskog napadnut je od strane pobunjenika kojih je moglo biti oko 200. Ovom prilikom poginulo je 10 radnika i 12 domobrana, ranjeno je 9 radnika, 5 domobrana i 3 oružnika. Uslijed ovog napada radovi na popravci pruge su obustavljeni²⁸.

— Noću između 6. i 7. listopada 1941. pobunjenici su u više mahova vršili prepad na selo Veliki Skočaj, kotara Bihać gdje se nalazi bojna legionara. Legionari su napad odbili bez žrtava.

— 7. listopada 1941. oko 1 sat pobunjenici su pustili niz prugu jedan vagon sa 2 mrtva domo-

²⁵ Odnosi se na dijelove Trećeg (Manjačkog) odreda Prve čete za Bosansku Krajinu.

²⁶ Napad su izvršili partizani Prvog bataljona »Sloboda«.

²⁷ Akciju na putu Banja Luka—Han Kola izvršili su dijelovi Trećeg (Manjačkog) odreda Prve čete za Bosansku Krajinu.

²⁸ Napad su izvršili partizani Driničke čete Ribničkog bataljona.

-6. listopada oko 16.30 sati, kada se vlak sa radnicima sa popravke pruge vraćao u Bravsko, kotara Ključ, na 90.km. od Bravskog napadnut je od strane pobunjenika kojih je moglo biti oko 200. Ovom prilikom poginulo je 10 radnika i 12 domobrana, ranjeno je 9 radnika, 5 domobrana i 3 oružnika. Uslijed ovog napada radovi na popravci pruge su obustavljeni.

-Noću između 6. i 7. listopada 1941. pobunjenici su u više mahova izvršili prepad na selo Veliki Sredaj, kotara Bihac gdje se nalazi bojna legionara. Legionari su napad odbili bez žrtava.

-7. listopada 1941. oko 1 sat pobunjenici su puštili na prugu jedan vagon sa 2 mrtva domobrana i 2 mrtva radnika, koji su u listopadu s.g. na 30.km. pruge Bravsko-Srnatice prilikom napada od strane pobunjenika na vlak sa radnicima poginuli, te je vagon projurio kroz Bravsko i zaustavljen je po radnicima u Grmaču. Potrebna mjera za čišćenje terena preduzeta su.

-7. listopada 1941. u 6.30 sati pobunjenici su sa jačinama sa svih strana izvršili napad na Ripački klanao i mjesto Ripač, kotar Bihac, te im je uspjelo da zauzmu Ripački klanao i mjesto Ripač. Na odred od 200 domobrana pod zapovjedništvom jednog nadporučnika bio je primljen povući se prema Bihadu. Istovremeno su zauzeli naplatiti na oružanih postaju Ripač i oružnici. Istoga dana naše pojačane snage počele su ponovno Ripač iz ruku pobunjenika, dočim se Ripački klanao još nalazi u rukama pobunjenika. Prilikom osvajanja mjesta Ripač po pobunjenicima i to je savršeno i potpuno iskoristilo osim dviju kula. Borbe se i dalje vode.

U toku posljednjih 10 dana naše snage u svima naprijed navedenih pobunjeničkih akcijama preduzele su protiv akcija, a osim toga preuzele su još rudi čišćenja terena i biljeđenje akcija:

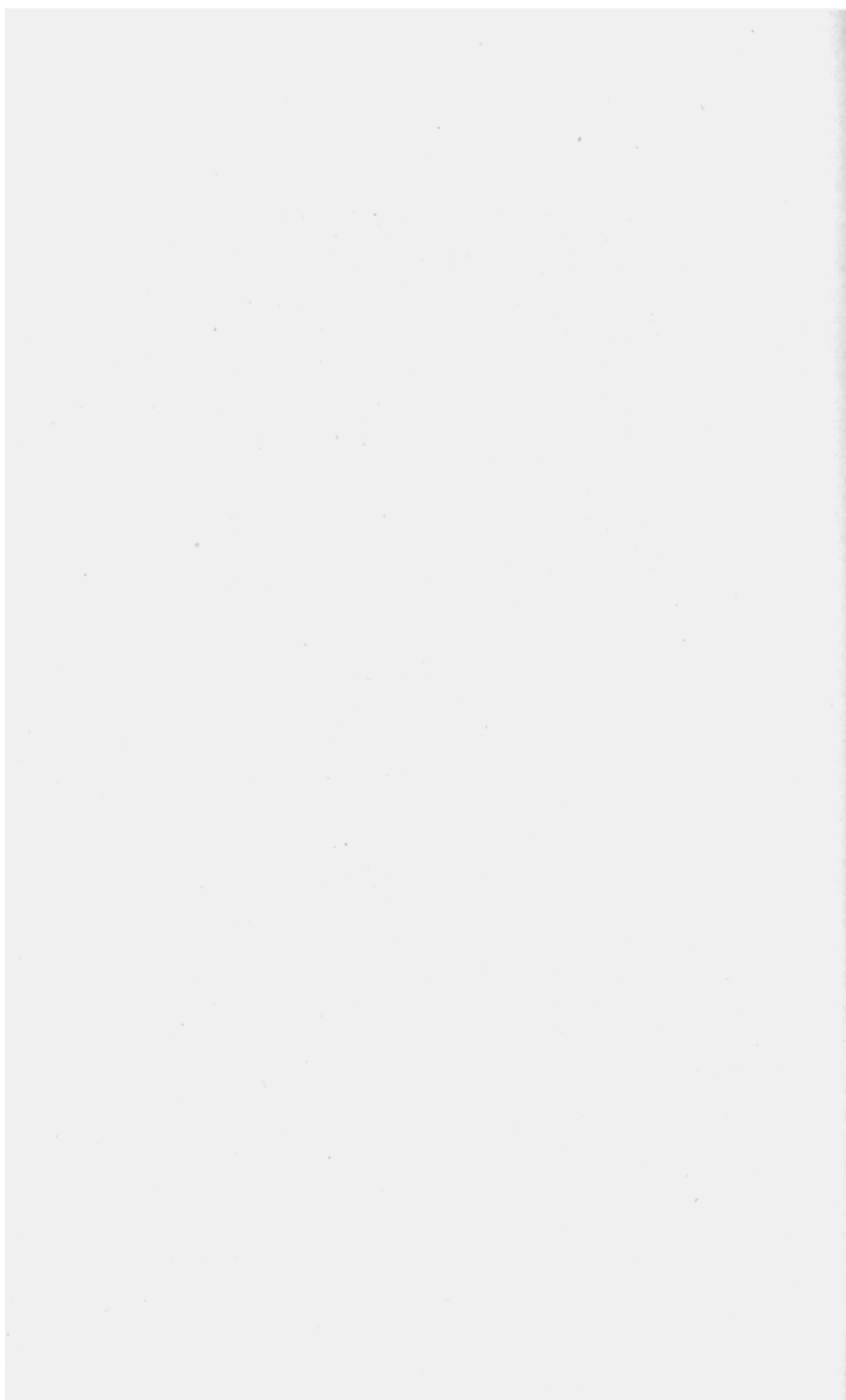
-23. rujna 1941. preduzeto je čišćenje terena na području Bos. Ljubice i Knežice. Prilikom čišćenja terena naši naišli na jednu skupinu pobunjenika, oca što su kod sela Vranova naišli na 2 naoružana lica, koja su se pri nailasku odreda dala u bježetvu. 25. rujna 1941. nastavljeno je u čišćenju terena i ovom prilikom također nije odmah naišlo na pobunjenike, oca što su ulovili Stevu Litičevića koji je bio od strane pobunjenika postavljen na časti kao stariji sa zadatkom da pazi na kretanje naših snaga i da o tome obavijesti istih pobunjenike izvijesti. Litičević je sa 1. pitu između ostalog izjavio, da u planini Kozari ima oko 1000 naoružanih pobunjenika.

-28. rujna 1941. naše vojne snage ušle su bez otpora u Ostrelj, a nakon toga došle su tamošnje trupe u Ostrelj. Pobunjenici su pred nadiranjem naših snaga pobjegli u planinu Grmeč.

-29. rujna 1941. jedan odred domobrana preduzeo je akciju čišćenja terena u okolini mjesta Jošavke, kotara Crnja. Luka Gureča je uspjelo neopazano opkoliti selo Jošavku, ali su ga ipu četnici prijavili i napali izstokom puštanja vatrom. Odred je borbu prihvatio. Gubitaka na našoj strani nije bilo, dočim je na strani pobunjenika bilo dosta mrtvih i ranjenih. Istoga dana odred je od strane pobunjenika napadnut još i na mjestu sv. Crni Vrh. Naš odred je prihvatio borbu i nakon dvanatne borbe pobunjenike je rastjerao bez gubitaka na strani odreda.

3.-Akcija komunisti:

Komunistička akcija naročito je živa među četnicima i srbo i točnjacima. Ovi su i snosnici ustanka u ovin kr. javian. Oni agitiraju navodno uspješno Sovjetske Unije, koja će osloboditi Srbe u kratkom vremenu ispod jama sila oca i ustaške Privatske. Svoju borbu nazivaju oslobodilačkom borbom sa pravo i život potlačenih naroda.

brana i 2 mrtva radnika, koji su 6. listopada t.g. na 90 km. pruge Bravsko—Srnetica prilikom napada od strane pobunjenika na vlak sa radnicima poginuli, te je vagon projurio kroz Bravsko i zaustavljen je po radnicima u Grmeču. Potrebne mjere za čišćenje terena preduzete su.

— 7. listopada 1941. u 6.30 sati pobunjenici su sa jačim snagama sa svih strana izvršili napad na Ripački klanac i mjesto Ripač, kotar Bihać, te im je uspjelo da zauzmu Ripački klanac i mjesto Ripač. Naš odred od 200 domobrana pod zapovjedištvom jednog nadporučnika bio je prinuđen povući se prema Bihaću. Istovremeno sa vojskom napustili su oružničku postaju Ripač i oružnici. Istoga dana naše pojačane snage preotele su ponova Ripač iz ruku pobunjenika, dočim se Ripački klanac još nalazi u rukama pobunjenika. Prilikom osvajanja mjesta Ripač po pobunjenicima isto je zapaljeno i potpuno izgorjelo osim dviju kuća. Borbe se i dalje vode.²⁹

U toku posljednjih 10 dana naše snage u svima naprijed navedenim pobunjeničkim akcijama preduzele su protivakcije, a osim toga preuzele su još radi čišćenja terena i slijedeće akcije:

— 23. rujna 1941. preduzeto je čišćenje terena na području Bos. Dubica i Knežica. Prilikom čišćenja terena nisi naišli na jaču skupinu pobunjenika, osim što su kod sela Vranovca naišli na 2 naoružana lica, koja su se pri nailasku odreda dala u bjegstvo. 25. rujna 1941. nastavljeno je sa čišćenjem terena i ovom prilikom također nije odred naišao na pobunjenike, osim što su uhvatili Stevu Latinovića koji je bio od strane pobunjenika postavljen na cesti kao stražar sa zadatkom da pazi na kretanje naših snaga i da odmah o nailasku istih pobunjenike izvesti. Latinović je na ispitu između ostalog izjavio, da u planini Kozari imade oko 1000 naoružanih pobunjenika.

— 28. rujna 1941. naše vojne snage ušle su bez otpora u Oštrelj, a nakon toga došle su talijanske trupe u Oštrelj. Pobunjenici su pred nadiranjem naših snaga pobjegli u planinu Grmeč.

²⁹ Ove borbe vodio je Vakufski partizanski odred pod komandom Nikole Karanovića.

— 29. rujna 1941. jedan odred domobrana preduzeo je akciju čišćenja terena u okolici mjesta Jošavke, kotara Banja Luka. Odredu je uspjelo neopaženo opkoliti selo Jošavku, ali su ga ipak četnici primjetili i napali žestokom pušчанom vatom. Odred je borbu prihvatio. Gubitaka na našoj strani nije bilo, dočim je na strani pobunjenika bilo dosta mrtvih i ranjenih. Istoga dana odred je od strane pobunjenika napadnut još i na mjestu zv. Crni Vrh. Naš odred je prihvatio borbu i nakon dvosatne borbe pobunjenike je rastjerao bez gubitaka na strani odreda.³⁰

3. — Akcija komunista:

Komunistička akcija naročito je živa među četnicima i grko istočnjacima. Ovi su i začetnici ustanka u ovim krajevima. Oni agitiraju navodnim uspjesima Sovjetske Unije, koja će osloboditi Srbe u kratkom vremenu ispod jarma sila ose i ustaške Hrvatske. Sadanju borbu nazivaju oslobođilačkom borbom za pravo i život potlačenih naroda.

Komunistička akcija tajno se sprovodi i među našim elementom. Bilo je nekoliko slučajeva iz kojih se to moglo zaključiti. Akcije razvijaju i među domobranima, kao što je bio slučaj u Ripču i u Ostrožcu, kotara Bihać, gdje je jedan pričuvni domobran pobjegao iz svoje jedinice, kod kojega su pronađeni komunistički letci i u pritvoru oružničke postaje Ostrožac, Bihaćsko oružničkog krila, ubio je oružničkog vodnika Matu Poljaka. Ovaj slučaj odigrao se 1. o.m. Ubojica pričuvni domobran je u bjegstvu koji se zove Muhamed Bajrić, iz sela Polja, kotara Cazin, po izvršenom ubojstvu vodnika Poljaka pobjegao je odnevši sa sobom Poljakov revolver i karabin. Za istim se energično traga.

Iz letaka koji su u posljednje vrijeme pronađeni vidj se, da komunisti žele promičbom odvojiti Hrvate muslimane od Hrvata katolika, kako bi muslimane pridobili za svoju stranu. Međutim ovo im za sada ne uspjeva, jer su muslimani svjesni

³⁰ Ove borbe na Jošavki i Crnom Vrh u vodili su partizani Crnovrške i Jošavske čete, koje su uskoro ušle u sastav Trećeg krajiškog odreda.

razornog rada komunista i jasno vide, kako su četničko-komunističke bande nemilice uništavale, klale i ubijale muslimanski živalj i palili njihova sela.

Pronađeni su letci upravljani od strane komunista i na Hrvatske domobrane, u kojima se teži, da ovi prestanu sa borbom protiv njih i stupe u oslobodilačku borbu Srba i Hrvata. Cilj im je da naše domobranstvo odvoje od ustaša i time stvore razdor u našim redovima, koji zajednički vrše akciju protivu pobunjeničkih bandi.

U toku poslednjih 10 dana rastureni su među narodom komunistički letci i to:

22. rujna 1941. pobunjenici su na mjestu zv. Mlječanica, kotara Prijedor, dali 2 komunistička letka Ivanu Špeher iz Balte Jaruge, kotara Prijedor, da ih preda samo svojim dobrim prijateljima. Međutim imenovani je letke odmah predao zapovjedniku oružničke postaje Kozarac, Banjalučkog oružničkog krila. U letku se pozivaju svi narodi Jugoslavije u borbu protiv sila osi i protivu ustaške Hrvatske.

25. rujna 1941. pobunjenici su iz Lipnika, kotara San. Most, po tamošnjem seljaku Jovanu Mutiću uputili muslimanima sela Modra, kotara San. Most, 2 letka. U letcima koji su pisani pisačom mašinom, pozivaju se muslimani da se pridruže pobunjenicima u borbi protiv ustaške Hrvatske, u protivnom da će im selo popaliti.

29. rujna 1941. prilikom napadaja na oruž. postaju Draksenić, Banjalučkog oružničkog krila, i razoružanja oružnika iste postaje od strane pobunjenika,³¹ pobunjenici su prisiljavali zarobljene oružnike da čitaju komunističke letke, u kojima se najpogrdnijim izrazima napadaju muslimani, Hitler i Pavelić, a veličaju komunizam i drug Staljin.

4. listopada 1941. u noći nađen je jedan letak komunističkog sadržaja priljepljen na vratima džamije u gradu Banja-Luci. Letak je pisan strojem i umnožen na šapirografu. U letku se napada ustaški pokret i apelira se na muslimane da odbace

³¹ Ustašku posadu u Drakseniću likvidirala je grupa partizana sa Kozare. Ova grupa partizana uskoro je ušla u sastav Drugog krajiškog odreda.

suradnju sa ustašama i da se priključe oslobodilačkoj borbi koja se vodi od strane pobunjenika protiv okupatorskih vlasti i plaćenika ustaških.

4. listopada 1941. u 20 sati pronađeno je 6 komada komunističkih letaka u blizini željez. postaje Omarska, kotara Prijedor. Letci su pisani na pisaćem stroju i umnoženi na šapirografu. U letcima se pozivaju oficiri, podoficiri i vojnici Hrvatske vojske, kao i radnici, seljaci i građani Bosne i Hercegovine da se svrstaju u narodnu oslobodilačku vojsku i da okrenu oružje protiv okupatora. Nadalje se u letcima napada Poglavnik i ustaše, a hvali crvena armija i Sovjetski narodi.

* * *

IV. — Opći zaključak:

Opća situacija na Vrbaskom diviziskom području, kako se iz naprijed iznijetog vidi, dosta je teška, jer su pobunjenici još uvijek vrlo aktivni te ugrožavaju mir i sigurnost stanovništva.

Za potpuno likvidiranje pobunjeničke akcije, s obzirom što ista uzima sve šire i šire razmjere, potrebne bi bile jake i bolje naoružane vojničke snage, koje bi mogle istodobno operirati u svim pravcima protiv pobunjenika.

Mjere protiv pobunjenika, sumnjivih i nepoćudnih lica energično se preduzimaju, kako bi se javni red i mir te lična i imovna sigurnost građana što prije osigurala.

Stanje kod vojske je — obzirom na prilike — zadovoljavajuće.

Očevidna služba teško se razvija, osobito na području zaposjednutom od pobunjeničkih bandi, jer su na istom nastanjeni samo grko-istočnjaci, te su dobiveni podatci redovno netočni i nesigurni.

(M.P.)

BR. 109

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA JADRANSKOG DIVIZISKOG PODRUČJA OD 14 OKTOBRA 1941 GOD. O AKCIJAMA USTANIKA U HERCEGOVINI U VREMENU OD 1 DO 10 OKTOBRA

**ZAPOVJEDNIŠTVO
JADRANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA**

O. Br. 398

14. listopada 1941

Mostar

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA

— Predsjednički ured —

Na temelju zapovjedi Ministarstva Hrvatskog Domobranstva — Glavni stožer — Očevidni odjel — Očev. Br. 2990/41. i Očev. Br. 4025/41. podnosim priloženi izvještaj —

Zapovjednik, general,
Iser

IZVJEŠTAJ.

O vanjskoj i unutarnjoj situaciji za prvu deseticu (1-10) listopada 1941., — sastavljen iz primljenih dopisa.

**III. — ČETNIČKA AKCIJA I
AKCIJA NAŠIH SNAGA:**

— Od 1. listopada — do koga su dana unjeti podaci u izvještaj O.Br. 329 od 4. listopada 1941. zabilježeni su slijedeći događaji:

A. — ISTOČNI DIO PODRUČJA:

— Prema dostavljenim izvještajima od strane pojedinih zapovjedništava oružništva na ovom području, u ovom razdoblju, četnička akcija ispoljila se je u slijedećem:

— Oružničko krilo Bileće javlja među ostalim i ovo:

»Osjeća se i dalje djelovanje četnika. Pored napada koji su izvršili 29. rujna t.g. kod Bišine (u Terzićevom klancu) oni su tom zgodom uhvatili ženu sa troje djece seljaka Ibri Šemića i otjerali ih sa njihovom stokom — oko 800 ovaca, 50 koza i 3 goveda — prema selu Knežak i Udrežnje.¹

Talijanska vojska koja je zamoljena za intervenciju odbila je učešće u gonjenju četnika izgovarajući se da nije dovoljno jaka.

— 29. rujna t.g. četnici su u selu Zaušju — kotar Bileće — odveli dvoje muslimanske djece, koji su od svojih roditelja upućeni da tamo kopaju krompir. Talijansko zapovjedništvo zamoljeno je da po ovom slučaju intervenira, ali je oca ove djece odbilo i uputilo da najprije on sam ide po svoju djecu, što otac nije učinio, znajući što ga čeka.

— Četnici i pobunjenici su pritajeni te tu i tamo počine po koji manji ispad. Neće da čuju za razoružanje i traže od Talijana bezuslovno da iz ovih krajeva odu naše vlasti.

1. ov.mj. na putu između Korita i Kobilje Glave za Gacko, zaustavili su četnici jedna kola sa 40 sanduka obuće firme — Bata — i oduzeli 28 sanduka punih obuće. Talijani nisu na ovo ništa poduzeli, već sumnjaju, da su to počinili Hrvati — muslimani.

— Oružnički vod — Nevesinje — javlja:

»2. ov.mj. u 21. sat, opkoljena je i napadnuta oružnička postaja Bišina². Napad je izvršen pušcanjem iz pušaka. Odmah su oružnici dotične postaje pomoću 14 domobrana, koji su od 1 satnije 3. pješačke pukovnije na položaju u neposrednoj blizini same postaje uzvratili pušcanom vatrom, tako da je borba trajala pola sata, nakon čega su se napadači, videći neuspjeh, povukli u neproviđenom pravcu. Podpisati je stupio u vezu sa talijanskim zapovjednikom mjesta u Nevesinju, te su odmah kao pomoć poslana 4 talijanska tenka i 35 naših domobrana sa talijanskim kamionima, koji su stigli na postaju Bišina nakon dovršene borbe. Gubitaka nije bilo.«

¹ Pljačku su izvršili četnici iz Grabovice pod vođstvom Četka Petkovića. Stoku je od četnika oteo Bišinski partizanski odred i vratio vlasniku.

² Prepad su izvršili dijelovi Bišinskog partizanskog odreda.

— Oružnički vod — Nevesinje — dostavlja:

»4. ov.mj. oko 15 sati između sela Bišine i Grepka—kotar Nevesinje—, 5 naoružanih četnika, u vojničkom odijelu, uhvatili su i odveli 3 žene i istodobno odveli Nikoli Vučiću 4 vola a Đuri Proletu 2 krave i oveli mu 500 kuna i kišnu kabanicu.«

— Oružnički vod—Nevesinje—javlja:

»5. ov.mj. oko 11 sati, napali su četnici jedan talijanski kamion koji je prevozio vojnike za Mostar i 4 tenka, na putu između sela Bišine i Grepka³. Talijanski vojnici, kako oni iz kamiona tako i iz tenkova, uzvratili su vatrom iz strojnih pušaka, te su se nakon kratkog vremena četnici razbježali. Oružnička postaja—Bišina—nakon saznanja za napad odmah je sa potrebnim brojem ljudstva krenula u potjeru za četnicima.«

— Oružničko krilo—Bileće—javlja:

»Četnici su još uvijek gospodari predjela van puteva. Spremaju zimnicu koju nose u planinu da budu spremni za borbu. Na predaju oružja nitko od njih i ne misli, pa ni oni, koji su se vratili svojim kućama.

4. ov.mj. došlo je oko 20 četnika u selo Miljanići—kotar Trebinje i prisilili seljake da im nose hranu i voće prikupljenu od seljaka na Begović Kuli.⁴

— 5. ov.mj. oko 23 sata ispaljen je naboj iz samokresa na stražu koja se nalazi na Arslanagića Mostu—na putu Trebinje—Lastva. Straža domobrana odgovorila je vatrom. Napadač nije utvrđen.«

— Oružnički vod—Metković izvještava:

»7. ov.mj.— po naređenju talijanskog zapovjednika mjesta Metković, pošao sam sa odredom vojnika—domobrana i oružnika postaje Metković u sela kotara Čapljine, Metkovića i Stoca, jer je jedan veći broj grčko-istočnjaka napustio domove svoje i otišao u brda i šume. Zapovjedbno mi je da narod umirim i po mogućstvu povratim svojim kućama, sa napomenom, da im se garantuje lična

³ Akciju su izvršili partizani Bišinskog odreda.

⁴ Četnici Sava Brajića pljačkali su napuštena muslimanska naselja Begović Kulu, Glaviniće i dr., raznoseći životne namirnice. Partizani iz Ljubomira suprotstavili su se toj četničkoj pljački, a hranu iz pomenutih sela prikupili i upotrijebili za ishranu partizanskih jedinica, izbjeglica i seoske sirotinje.

i imovna sigurnost. U brda i šume narod je otišao iz razloga, što su talijanske trupe otišle iz Čapljinе, te neki ljudi prijete da će doći »Divlji ustaše« da ih poubijaju, kao i prije. Neki su se 8. ov. mj. povratili svojim kućama, a obećano mi je »da će se i ostali vratiti.«

— Oružnički vod—Trebinje dostavlja:

»10. ov.mj. oko 17 sati, u mjestu Skrobotnu⁵ — kotar Bileće, grupa od 100 četnika, naoružanih vatrenim oružjem, napala je Trifka Bognića⁶ iz Borilovića i opljačkala mu 20 kg. žita i 120 kuna. Istog su vezali i zlostavljali. U isto vrijeme naišao je jedan teretni auto te su i njega opljačkali i sa puta skrenuli.«⁷

— Oružnički vod—Trebinje—javlja:

»10. ov.mj. u 10.30 sati uputila se ophodnja oružničke postaje Dobromani — jačine 7 oružnika sa zapovjednikom postaje od željezničke postaje Jasenica—Lug prema Dobromanima, gdje je stigla oko 11.30 sati. Jedan dio seljaka prišao je oružnicima i obećao im da se mogu vratiti na postaju, jer da ih niko neće napadati. Pri povratku, kada je ophodnja bila kod mjesta zvanog »DO«, napadnuta je oko 14 sati pušćanom i vatrom iz samokresa sa sviju strana iza kamenih zidova i pokrivenog terena šumom. Brojna jačina četnika bila je od 20—30.⁸ Jedan oružnik je ranjen a jedan četnik ubijen.

Od pojedinih mjesnih zapovjedništava dostavljeni su slijedeći podatci:

— Mjesno zapovjedništvo — Trebinje — izvještava: —

»Nije bilo četničkih akcija, ali se oružje ne predaje, niti talijanske čete preduzimaju neku opširniju akciju za oduzimanje oružja u selima gdje se isto nalazi. Oko Starog Slana viđene su četničke predstraže.

Od strane naših četa nijesu preduzimate nikakove akcije protiv četnika, a također ni od strane talijanskih četa.«

⁵ Skrobotno

⁶ Odnosi se na Trifka Budnica, bogatog seljaka, od koga je tražena pomoć u hrani za partizane. Kasnije je prešao neprijateljima i dao lažne podatke da je opljačkan, zlostavljan itd.

⁷ Akciju je izvela grupa partizana Ljubomirskog, Banjsko-rudinskog i Bilećkog odreda.

⁸ Napad su izvršili partizani iz naselja Šume.

— Lučko zapovjedništvo—Makarska — izvještava:

»Četničkih akcija nije bilo.«

— Lučko zapovjedništvo—Dubrovnik—izvještava slijedeće:—

»Četnička akcija, od posljednjeg izvještaja nije zabilježena, pošto su se skoro svi grčko-istočnjaci povratili svojim domovima. Grčko-istočnjaci iz mjesta Berkovići, Hrguda i ostalih sela duž granice Stolačkog i Nevesinjskog kotara ne dozvoljavaju katolicima i Muslimanima dolazak u njihova sela. U tu svrhu imaju svoje naoružane straže na istaknutim mjestima, raskrsnicama puteva i pojedinim visovima. Ovo pravdaju time, da se boje »Divljih ustaša«, jer su u zadnje vrijeme od njih bili poubijani i opljačkani. Grčko-istočnjaci neće da predaju oružje talijanskim niti našim vlastima, navodeći da ga nemaju. U većim količinama nabavljaju živežne namirnice, koje nose u svoja sela, svakako u svrhu pravljenja zaliha za slučaj ponovnog odlaska u šume, iz straha od ponovnog rada »divljih ustaša«. Naročito je zapaženo da kupuju mnogo soli.«

Mjesno zapovjedništvo — Trebinje — izvještava:

»Po podacima koji se imaju, do sada niti jedan četnik ili odmetnik ovih krajeva nije oružja predao talijanskim vojnim vlastima, niti su Talijani pak preduzimali neke akcije protivu četnika u krajevima gdje se nalaze.

Posljednjih dana četničke bande opet su se pojavile. U s. Miljanici⁹—kod Dobromana—4. ov. mj. došla je jedna četnička banda i prisilila seljake Srbe da im nose hranu preko s. Staro Slano za Begović Kulu.¹⁰

9. ov. mj. primijećeno je 10 četnika u pokretu od Pareža na Trebišnjici ka planini Glumini.

O akcijama četnika obavještene su talijanske vojne vlasti.

Od strane naših četa nisu preduzimane akcije protiv četnika, a također i od strane talijanskih četa.«

⁹ Miljanici

¹⁰ Partizani iz Popova Polja, Šume, Podbrda i Zagora davali su zadatak seljacima da prikupljaju pomoć u hrani za ishranu jedinica koje su se borile oko Begović Kule. Tu hranu su prenosili bez ikakvog prisiljavanja seljaci koji nisu učestvovali u borbi već je tako pomagali.

—Mjesno zapovjedništvo—Bileće — dostavlja slijedeće:

»Od strane četnika nije bilo nikakvih akcija na ovome području. Naše čete nisu preduzimale nikakve akcije. Rad naših četa sastoji se [u osiguravanju vojnih i državnih objekata u mjestu. Talijanske snage također ne preduzimaju nikakve akcije u pogledu »čišćenja«, već su se ograničile na čuvanje komunikacija Bileće—Gacko i Bileće—Trebinje.«

Prema zapovjedi Glavnog stožera Hrvatskog domobranstva Op.Br.511 od 1.-X.-2. bojna 8.pješake pukovnije otišla je iz Mostara 6. ov.mj. u Tuzlu, u sastav pukovnije.

— Oružničko krilo—Mostar izvijestilo je 7. ov. mj. slijedeće:

»U Bijelom Polju vodi se borba. Situacija mi nije poznata uslijed nemanja spoja sa Bijelim Poljem.« Ovaj je izvještaj primljen u 23.27 sati.

Istoga dana u 23.59—javlja oružnička postaja u Bijelom Polju slijedeće:

»Četnici¹¹ su napali vod domobrana na predstraži. U šumi se čuje jaka pucnjava. Po prestanku pucnjave poslao sam ophodnje. Detalja o borbi nema, dok se ophodnje ne vrate.«

B. — ZAPADNI DIO PODRUČJA:

Od mjesnih zapovjedništava dostavljeni su slijedeći podatci:

— Mjesno zapovjedništvo —Sinj— javlja:

»—4. listopada napadnut je od četnika jedan talijanski teretni samovoz sa strijeljivom na putu —Glamoč—Vaganj i ubijen je 1 talijanski časnik i dva vojnika.¹²

— 8. listopada iz zasjede kod s. Krčići na putu Sinj—Knin napadnuta su u podne 2 samovoza pri prijevozu novaka. Poginuo je 1 domobran i 6 novaka a ranjeno 5 novaka. Upućena je potjera od talijanske vojske.

Od talijanskih četa upućen je 1 vod u s. Krčić za osiguranje puta.

Protiv pobunjenika našim četama nije preduzeto ništa, jer one vrše samo postajnu službu.«

¹¹ Odnosi se na dijelove Konjičkog partizanskog odreda.

¹² Napad su izvršili dijelovi Glamočkog partizanskog bataljona.

— Mjesno zapovjedništvo —Knin— dostavlja slijedeće:

»Zadnjih nekoliko dana pronosile su se vijesti u Kninu i okolici, da se četnici i komunisti u okolnim mjestima ponovno grupiraju u svrhu izvršenja prepada na grad Knin, sa ciljem da bi uzeli civilne vlasti u svoje ruke. Za sada su ove vlasti u hrvatskim rukama. Po ovome obratio sam se glavaru stožera talijanske divizije »Sassari« i izvjestio ga o ovome slučaju. Od istoga sam dobio odgovor, da ne postoji nikakova opasnost po tome, obzirom na jačinu talijanske vojske, njihovog i našeg oružništva.

Saznao sam, da je 22. rujna t.g. u Drnišu održao konferenciju—PAJA POPOVIĆ—zapovjednik četnika u Biskupiji i da je tom prilikom u pratnji bio talijanskih časnika i njihov gost u talijanskoj menzi«.

V. ODNOSI SA SAVEZNICIMA:

— O odnosima sa saveznicima—talijanskom vojskom—prikupljeni su slijedeći podatci:—

Oružničko krilo—Bileće—dostavlja

»Prilikom otkrivanja spomenika vladike Njeguša u Trebinju—4. ov.mj. vidjeli su se vijenci kojima je na trakama stajalo »Herojima i Mučenicima«. Na groblju su držani govori čija se točna sadržina nije do sada mogla ustanoviti, ali se zna da je napadana Nezavisna Država Hrvatska i Poglavnik.

4. ov.mj. otkriven je u Trebinju ponovno i spomenik »Srpskim mučenicima od 1914—1918. godine«, koji je podignut bio u 1939. na pijaci u Trebinju. I ovaj spomenik otkrili su talijanski vojnici«.

Oružničko krilo—Bileće— javlja:

»30. rujna t.g. na zahtijev jednog rođaka pok. poručnika Josipa Petrlića — bivšeg vodnika oružničkog voda u Trebinju, koji je 3. kolovoza sa 3 oružnika ubijen od strane četnika u selu Zmijancu—da mu Talijani idu na ruku oko pronalaska posmrtnih ostataka, da ih prenesu u Zagreb, izjavili su mu, »da je njima svejedno da li se radi o posmrtnim ostacima četnika ili onih koji su bacani u jame ili o ostacima naših ljudi. Dalje su mu izjavili da podnese pismeni podnesak, pa da će istom

onda nešto poduzeti da nađu i utvrde što je sa njime.« Dobili su odgovor da njima neće nikakve predstavke podnijeti, kada su im posmrtni ostaci jednoga časnika hrvatskog domobranstva ravni ostacima jednoga odmetnika«.

— Oružničko krilo—Bileće— javlja:

»Talijani su u Nevesinju uhitili općinskog načelnika Sulejmana beg Bašagića, šofera Adema Dugalića i trgovca Ivana Preku, navodno zbog novca u iznosu od 600.000 kuna, koji su ovi navodno oduzeli od grko-istočnjaka«.

— Oružničko krilo—Bileće— javlja:

»5. ov.mj. četnički vođa—Marko Popović iz Gacka, u pratnji talijanskog generala milicije g. Lusane, bio je u Dubrovniku, te se je istog dana talijanskim luksuznim samovozom u pratnji druga dva talijanska časnika preko Bileće vratio u Gacko.

4. ov.mj. prilikom dolaska zapovjednika-general Amica u Bileću, dijelili su Talijani izbjeglicama na javnom trgu brašno i podijelili oko 900 kg. Tom zgodom general Amico održao je i govor u kojem je pored ostalog rekao da je Italija uz Hrvatsku i da će kao prijateljska zemlja Italija u duhu sporazuma i ugovora između Poglavnika i Dućea sarađivati na konsolidaciji prilika. Ovome govoru su Hrvati Muslimani aklamirali, dočim su se grko-istočnjaci držali rezervisano«.

—Oružničko krilo—Bileće—dostavlja:

»Talijani sa svoje strane nagovaraju Hrvate—Muslimane da se vrate na svoja ognjišta. U kotaru Trebinje ostavili su im bili i rok—5.ov.mj. za vraćanje. Vraćanje u sela Muslimani su odbili, jer se ne osjećaju sigurnim od pljačke i ubijanja od strane Crnogoraca i četnika i traže da im se dade oružje i vojska u selo pošalje, što Talijani nisu usvojili.«

—Oružničko krilo—Bileće javlja:

»5. ov.mj. održana je u Kifinom selu—kotar Nevesinje—misa u grko-istočnoj crkvi, kojoj je prisustvovala masa svijeta sa istaknutim četničkim vođama. Misi je prisustvovao i 1 vod talijanskih vojnika sa više četnika«.

—Oružnički vod u Gackom—dostavlja sljedeće:

»Dne 25. rujna boravio je u Gackom zapovjednik bojne u Bileći—bojnik g. Jagić. U razgovoru sa talijanskim zapovjednikom, isti je zahtjevao, da se svi oružnici sa postaje Gacko, Fojnice i Stepena što prije zamijene sa drugim oružnicima, jer da su sadanji oružnici sudjelovali u protučetničkim akcijama i da ne može garantirati u buduću za njihov život i da te oružnike ne može upućivati u službu sa njegovim karabinijerima, jer bi time bili u opasnosti i njegovi karabinijeri.«

—Oružničko krilo—Bileće—javlja:

»Četnici sa područja kotara Ravno, a naročito iz sela oko Ljubinja, po povratku svojim kućama ubiru plodove sa svojih njiva i potom tovarima šalju i prebacuju u planinu Sitnicu. Talijani sve ovo posmatraju, održavaju sastanke sa vođama četnika i ne preduzimaju ništa da se ovome stane na kraj.

—Oružničko krilo—Bileće—dostavlja:

»Talijanski general Lusano u Gackom saopćio je 1. ov.mj. oružničkom vodniku da ima prisustvovati ekshuminaciji lješina grčko-istočnjaka iz jama, koju misle izvršiti za par dana, kao i istrage povodom ovih pogibija i ako su izvršene prije 2 do 3 mjeseca«.

— Oružničko krilo—Bileće dostavlja:

»25. rujna t.g. održani su pregovori između talijanskih časnika i oko 200 seljaka i odmetnika bez oružja u kući Relje Vasiljevića, u selu Riljima—kotar Nevesinje. Pregovori su vođeni o slijedećem:

1. — Grčko-istočnjaci su tražili da Talijani preuzmu civilnu vlast u svoje ruke u kotaru Nevesinjskom i odgovoreno im je da po ovome stave talijanskoj vojnoj komandi predlog.

2. — Talijani su obećali da će im se odobriti vađenje poginulih iz grobova i sahranjivanje u groblja.

3. — Obećano im je da će talijanska vojska raditi u što tijesnijoj vezi sa njima.

4. — Zahtjevali su da se svi Muslimani iz kotara Nevesinje protjeraju, jer da im oni najviše zla čine«.

— Mjesno zapovjedništvo—Trebinje—dostavlja slijedeće:

»5. ov. mj.—prije podne—sa dozvolom talijanskih vlasti, izvršena je ekshuminacija 13 lješeva Srba iz jedne jame kod sela Pridvorci—kotar Trebinje. Srbima su stavili na raspolaganje Talijani za vađenje lješeva azbestna odijela i gas-maske. Ovome je bio prisutan i talijanski zapovjednik posade u Trebinju, pukovnik g. Pignatelli, sa svojim pobočnikom.

Sahrana je bila u 5 sati po podne. Održano je nekoliko govora i vođa ovdašnjih Srba Dr. Kraljević u svome govoru »Nevinim žrtvama« — Zločinačke ruke«—»Mučenicima«—»Herojima«, i t.d. naročito je glorificirao Italiju, talijanskog Kralja i Dučea a i talijansku vojsku, koja je omogućila snagom svog oružja da Srbi u ovim krajevima opet uskrsnu. Bila je napada[na] i Nezavisna država Hrvatska i Poglavnik.«

—Mjesno zapovjedništvo—Dubrovnik— dostavlja slijedeće:

»1. ov.mj. došao je u radnju »BATA« jedan talijanski častnik i tražio da mu se proda izvjesna roba. Gospođica koja je posluživala izjavila mu je da tu robu nesmije prodati jer da je zabranjeno od strane naših vlasti iz Zagreba. On je i pored takovog odgovora tražio prodaju robe izjavljujući da je on Talijan i da mu se mora prodati. I pored toga dotična gospođica nije mu izišla u susret. Otišao je govoreći »da će mu se već prodati«. Nakon malo vremena došao je taj isti častnik sa talijanskim zapovjednikom divizije »Marche« i ponovno je tražio prodaju i on i talijanski general. Ona je isto odgovorila, no g. general je njojzi naredio da mu mora prodati, nadodavši »OVO NIJE ZAGREB, OVO JE ITALIJA«.

—Mjesno zapovjedništvo—Knin—javlja slijedeće:

»Sa talijanskom vojskom odnosi su dobri. Na moj zahtijev da se naše oružničke postaje opet postave, odgovoreno mi je, da se sa ovim još pričekava izvjesno kratko vrijeme, dok se prilike bolje urede i smire.

Kako sam saznao u novo zauzetim općinama postavljeni su općinski načelnici Srbi.«

— Mjesno zapovjedništvo — Trebinje — dostavlja:

»Odnosi su korektni i prijateljski. Između četa nije došlo do nikakvog incidenta ili pokazivanja netrpeljivosti«.

—Lučko zapovjedništvo — Makarska — dostavlja:

»Odnosi sa savezničkom talijanskom vojskom su dobri«.

—Lučko zapovjedništvo—Dubrovnik — dostavlja:

»Odnosi su nepromjenjeni. Od nekoliko dana više se u Cavtatu na obali talijanska zastava. Oružničko krilo u Dubrovniku dobilo je naređenje zapovjedništva talijanskih vojnih snaga, da sve podređene oružničke postaje imaju vršiti pored redovne dužnosti i osmatranje obale morskog područja«.

—Mjesno zapovjedništvo —Trebinje— dostavlja:

»Odnosi su nepromjenjeni. Osjeća se veća naklonjenost zapovjednika talijanske posade naspram podpisatog«.

—Mjesno zapovjedništvo—Sinj—javlja:

»Sa talijanskom vojskom odnosi su korektni.«

—Mjesno zapovjedništvo—Bileće—dostavlja:

»Sa strane ovog zapovjedništva preduzima se sve i nastoji se odnos učiniti srdačnim. Međutim otvoreno zalaganje talijanskih vojnih vlasti za Srbe, mnogo otežava ovo naše nastojanje, jer građanstvo—Hrvati—Muslimani— ne vide u njima svoje pokrovitelje, već pokrovitelje Srba«.

—Sa talijanske strane pokazuje se težnja, da odnošaji budu, u formalnom pogledu, korektni. Nastojim, da to sa naše strane bude u istoj mjeri.

— Prilikom dolaska talijanskih posada u Stolac, Ljubinje, Gacko, Nevesinje, naše su ih posade dolikajuće dočekale, na čemu su se posebno zahvalili. Prilikom odlaska naših posada iz ovih mjesta, Talijani su ih svečano ispratili. U Nevesinju se desilo, da se zapovjednik 1. bojne 13. pješačke pukovnije, prilikom odlaska, nije oprostio sa zapovjednikom talijanskog bataljuna. Povodom ovog slučaja zapovjednik 56. pješačke pukovnije u Mostaru došao je osobno i izjavio svoje čuđenje. Stvar je izgladena.

— Prilikom odlaska 1. bojne 13. pješačke pukovnije iz Mostara—28.pr.mj., na kolodvor je do-

šao zapovjednik 56.pješačke pukovnije sa glazbom i počastnom satnijom. Talijanska glazba odsvirala je našu državnu i ustašku himnu, a naša glazba talijansku državnu himnu.

Sa V.T.V.Br. 3536/41.— umoljeno je zapovjedništvo VI. armijskog korpusa, da se Kninskoj doknadnoj bojni dodijele prostorije u vojarni radi smještaja momčadi i dolazećih novaka.

Sa V.T.V.Br. 3516/41.— obaviješteno je zapovjedništvo talijanske divizije »Marche« o slijedećem: — »Čuje se neko pogovaranje da vođe četnika pripremaju ponovan napad na Bileće, jer da prvim napadom nisu izvršili pokolj naroda, a da će ga drugim napadom izvršiti. Također se govora da pripremaju veći napad pomoću Crnogoraca i na Trebinje. Sam Sočica Mujo, bivši ban Zetske banovine, da je organizovao veće grupe Crnogoraca iz kotara Nikšić i Šavnik pomoću svojih prvaka za učešće u napadu na Bileće i Trebinje.«

Zapovjedništvo divizije »Marche« sa Nr. 4147/41 obavijestilo je ovo zapovjedništvo da se iz razloga jednakosti imaju voziti u željeznicama hrvatski domobranci, vodnici i narednici u 3. razredu, narednici stožerni i častnički namjestnici u 2. razredu i častnici u 1. razredu.

Sa V.T.V. Br. 3594/41.—ovo je zapovjedništvo obavijestilo zapovjednika 56. pješačke pukovnije o slijedećem:

»Izgleda, da su se pojedini vođe komunističko-četničkih bandi, sa svojim grupama, prebacile iz oblasti Gackog, bliže prema Nevesinju, zatim u oblasti Rujište—Glavati'evu i na Sitnicu Planinu. Pojedine grupe pojavile su se između oružničke postaje Bišina i Nevesinja.

Sa V.T.V.Br. 3595/41 upućen je zapovjedniku 56.pješačke pukovnije spis slijedećeg sadržaja:

»Prema dobijenim obavijestima u uzama te pukovnije nalazi se MARIJAN MILAS-ustaša Poglavnikove bojne tjelesne, koji je pušten iz Zagreba na dopust, pa se je zaplašen vijestima da se Ustaše hapse presvukao u oružničko odijelo i tako produžio put. Molim da se imenovani preda ovom zapovjedništvu sa cijelim predmetom njegove krivice radi daljeg postupka po zakonu.«

5.ov.mj.obavijestio je ustmeno talijanski nadporučnik Gonan ovo zapovjedništvo o slijedećem:

—Očekuje se general g. Lusana, koji treba da stigne svakog časa, a njegova pokretna kolona stići će vjerovatno sutra.

—u 17.30 sati—General g. Lusana, sa 2 častnika milicije otišao je u Bijelo Polje, da bi se stavio u dodir sa vođama pobunjenika, kako bi ih privolio na predaju oružja. Prema rezultatu poduzet će se odgovarajuće mjere. General g. Lusana sa pokretnom kolonom ostaje do daljeg u Mostaru.

Ministarstvo Hrvatskog Domobranstva sa Op. Br. 421/41. dostavilo je spis Talijanske vojne misije u Hrvatskog Br.1044 od 26.pr.mj.slijedećeg sadržaja:

»Kao što je poznato, vlast će biti vraćena hrvatskim vlastima čim to bude moguće i čim sigurnost područja bude to dozvolila. Međutim, potreba iziskuje prvo vrijeme, a dok su u toku operacije, da zapovjednik talijanske divizije ima podpunu vlast u zoni u kojoj do juče nije bilo hrvatskih vlasti i gdje ove još nisu u mogućnosti da vrše funkcije a ne postoji redarstvo i hrvatske posade. Čim bude moguće učinit će se potrebni sporazumi za preuzimanje-prenos vlasti.«

Zapovjedništvo divizije »BERGAMO« sa Op. Br. 3482/41 obavijestilo je ovo zapovjedništvo da se je preselilo u Sinj.

Sa V.T.V.Br. 3672/41 umoljeno je zapovjedništvo divizije »MARCHE« da se ponova postave straže talijanske vojske na željezničkim postajama Hum, Jasenica Lug i Poljice, jer su ostale bez zaštite od napada pobunjenika i [da se] ne[bi] uznemiravao promet na željezničkoj pruži.

Zapovjedništvo divizije »Marche« sa Op.Nr. 3544/41 dostavilo je ovom zapovjedništvu spis slijedećeg sadržaja:

»Obavješćujem Vas, da od sutra 7.listopada 1941. djeluje u Mostaru Zapovjedništvo zone Neretva—Mostar, pod Konzulom—generalom Lusana, koji je pod mojim izravnim zapovjedništvom. Konzulu-generalu Lusana stavljeni su u dužnosti svi odnosi sa hrvatskim vojnim i političkim vlastima u Mostaru.«

Sa V.T.V.Br. 3723/41 dostavljeni su zapovjedniku VI. armijskog korpusa slijedeći podatci:

1.—8.ov.mj. u 14 sati izvješten sam iz Knina, da su pobunjenici prije podne napali vatrom te-

retne samovoze koji su prevozili novake iz Sinja u Knin i tom prilikom je ubijen 1 domobran i 6 novaka. Dakle 7 nevinih žrtava.

2.—8.ov.mj. prije podne, na putu Mostar—Nevesinje, napadnuta su od pobunjenika 2 teretna samovoza¹³, koji su prevozili za Nevesinje domobrane pričuvnike u građanskom odijelu. Žrtava nije bilo.

3.—U zoni sjev. ist. od Mostara, oko napuštene oružničke postaje Rujište, nalazi se jedna jača grupa pobunjenika. U noći od 7. na 8.ov.mj. sa brda iznad sela Bijelo Polje, ova grupa pobunjenika u toku skoro cijele noći otvarala je vatru na selo, u cilju stvaranja zabune i panike kod pučanstva. U noći 8/9. bilo je opet puškanje na naše stražare na Mostu.¹⁴

Uslijed ovih učestalih napada i na nezaštićene osobe i nevinih žrtava zločina pobunjenika, uznemirenost pučanstva je razumljiva.

Dostavljam prednje radi uvida i potrebne odluke.

—Zapovjedništvo 56.pješačke pukovnije sa Nr.4/613 dostavilo je ovom zapovjedništvu »Zahvalnicu« na sudjelovanju hrvatskih odjela u pratinji i na poslatom vijencu cvijeća.

Sahranjena su 3 talijanska zrakoplovna častnika, koji su padom zrakoplova kod Širokog Brijega poginuli.

VI. — SPIJUNAŽA:

—U ovom razdoblju nije se ispoljila.

VII. — STRANA PROPAGANDA:

—Oružničko krilo Bileće—dostavlja slijedeće:

»Osjeća se promičba na području sela kotara Nevesinje za zbliženje između Hrvata Muslimana i grčko-istočnjaka. Ovu akciju izgleda vodi četnički vođa-PETAR SAMARDŽIĆ— iz sela Brataca— kotara Nevesinje. Prema jednom obaviještenju predstavnici jedne i druge strane imali su sastanak 29.

¹³ Partizani Bišinskog odreda bili su postavili zasjedu, ali ju je neprijatelj otkrio te uspjeh nije postignut.

¹⁴ Prepade su vršili dijelovi Konjičkog partizanskog odreda.

rujna u selu Kifino Selo. Navodno na tom vijeću nastojali su složiti se za zajedničku obranu sela od ustaša.«

—Mjesno zapovjedništvo—Sinj dostavilo je priključeni »Letak«, koga su 9.ov.mj. u Livnu bacili talijanski avioni.

Lučko zapovjedništvo—Makarska dostavlja slijedeće:

»Pojavljaju se znaci smišljene promičbe talijanskih optanata na otoku Hvaru, gdje se nastoji privući našu djecu u talijansku školu, dajući takovoj djeci odjeću, hranu i slično. Naše svijesno pučanstvo na Hvaru nastoji to spriječiti istim načinom i obraća se za pomoć u Zagreb«.

Mjesno zapovjedništvo—Knin javlja:

»Saznao sam da se školska djeca Srba, ne upisuju u škole, sve u cilju protesta protiv države Hrvatske i njene vlade. U mnogim srpskim selima i na drugim mjestima, na cestama, viđaju se nadpisi — »ŽIVIO MAČEK«.

U školu sela Unešića—kod Drniša, došao je jedan talijanski karabinijer i tražio da se istaknu slike talijanskog kralja i Duće-a, jer će inače skoro doći talijanski učitelji«.

VIII. PROPAGANDA PROTIV VOJSKE

—Mjesno zapovjedništvo—Trebinje—javlja:

»Želja je svih ovdašnjih Srba da hrvatska vojska napusti ove krajeve, pa u tome cilju i propagiraju kod talijanskih vlasti.«

Inače drugih podataka po ovome za sada nema.

IX. PREHRANA:

—Mjesno zapovjedništvo Bileće dostavlja:

»Prehrana pučanstva nakon najezde četničko-komunističkih bandi otežana je, jer je izbjegli muslimanski živalj upućen samo na ono što dobije od države. Talijanske vlasti su podijelile izvjesnu količinu hrane za žene i djecu«.

—Mjesno zapovjedništvo—Sinj—javlja:

»Pučanstvu je nestalo svega. Nedostaje tako osjetno, da se pučanstvo boji gladi.«

—Lučko zapovjedništvo—Dubrovnik—javlja:

»Prilike prehrane nešto su se poboljšale uspostavom prometa. Osjeća se nestašica izvjesnih artikala, a neki se u opće ne mogu dobiti.«

—Lučko zapovjedništvo —Makarska— javlja:

»Prehrana na ovom području je poboljšana. Osim kruha pučanstvo na otocima još uvijek ne prima ništa drugo, pa čak ni krumpira ne dobiva u dovoljnoj količini. Međutim na otocima koji su pripali Kraljevini Italiji dijele se redovno namirnice na koje je ovo pučanstvo naviklo, što utiče na naše pučanstvo, koje strahuje od predstojeće zime.«

— Mjesno zapovjedništvo— Trebinje— dostavlja:

»Prehrana se razvija prosječno dobro. Na tržištu za polske plodove i voće cijene su nevjerovatno visoke i nekontrolirane.«

—Mjesno zapovjedništvo—Knin—javlja:

»Sa poboljšanim željezničkim saobraćajem sa Zagrebom poboljšale su se u nekoliko i prilike prehrane. Kninska općina već 8 dana nema brašna, te se kruh u mjestu za građanstvo ne peče. Stanje na pijaci u odnosu na ranije — bolje je.«

X. PROMET:

— Stanje prometa je poboljšano i skoro je normalno. Nesrećnih slučajeva nije bilo.

XI. — ODNOSI USTAŠA I VOJSKE:

— Nema novih momenata od posljednjeg izvještaja.

XII. — STANJE KOD VOJSKE:

—Na ovom divizijskom području po izvršenom odlasku četa u smislu zapovjedi Glavnog stožera Br.2144/Tajno od 27.kolovoza t.j., na dan 10.listopada od četnih jedinica ostale su:

1. — **Knin.** — Kninska doknadna bojna—stožer, 1., 2., 3. i 4. satnija.

2. — **Sinj.** — 5. satnija Kninske doknadne bojne, sa 1 vodom u Livnu (za etapnu službu i vezu sa Glamočem).

3. — **Mostar.** — Mostarska doknadna bojna—stožer, 1., 2., 3. i 4. satnija.

4. — **Nevesinje.** — 5. satnija Mostarske doknadne bojne.

5. — **Gacko.** — 1 satnija 1. bojne Vojne Krajine.

6. — **Bileće** — 2. bojne 14. pješačke pukovnije; stožer, 1 streljačka i strojnička satnija i vod brdskih topova Vojne Krajine.

7. — **Trebinje.** — 14. pješačka pukovnija—stožer, 1. bojna bez 2. satnije; 1 satnija 1. bojne Vojne Krajine.

8. — **Dubrovnik.** — 2. satnija 14. pješačke pukovnije.

Uloga ovih jedinica i ako malobrojnih, zajedno sa stožerom divizijskog područja, u današnje vrijeme i u sadašnjim prilikama u demilitariziranoj zoni, od ogromne je važnosti, ne samo zbog čisto vojničkih, već i zbog državno-političkih razloga: domobranske jedinice su ovdje najizrazitiji nosioci našeg Vrhovništva i izložene su pogledima sviju, prijatelja i onih neprijateljski raspoloženih, kritikama zlonamjernih i dobrohotnih.

Zbog svega toga, stariješine ovih jedinica, treba da budu od najboljih, čelik-karakter, oprobani rodoljubi i — u načelu da budu djelatni časnici, stalni na svojim položajima.

Imajući pred očima samo opću korist, ja sam za vrijeme operacija svu svoju pažnju posvetio borbenim jedinicama, bez obzira da li su pripadale području organski ili nisu. Do krajnjih granica mogućnosti ja sam ih opremio materijalom i stariješinama. Izvlačio sam iz popunidbenih zapovjedništava, pa i iz vlastitog stožera častnike i dočastnike i udjeljivao u borbene jedinice. Na ovaj način, i onako oskudan stariješinski zbor, po broju i valjanosti, još je više oslabio. Stožeri, jedinice i ustanove ostale su sa vrlo malo sposobnih djelatnih stariješina, a pričuvni časnici u većini slučajeva ne odgovaraju svojim položajima i dužnostima.

Iskustvo je pokazalo da su mnogo bolji, po znanju i zapovjednim osobinama pričuvni časnici sa sjevernog državnog dijela, nego oni iz Hercegovine.

Prema tome, pitanje popune sposobnim djelatnim časticima je sada vrlo aktuelno i trebalo bi ga riješiti, dodjeljujući ovom području što prije,

barem glavne nedostatke, koji se vide iz pregleda dostavljenih Ministarstvu Hrvatskog Domobranstva (I.odjel) — sa V.T.V.Br.4048 od 14. listopada 1941. Molim da se ovo uzme u obzir.

Zapovjednik, general;
Iser

BR. 110

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKOG KRILA TUZLA OD
15 OKTOBRA 1941 GOD. O POSLJEDNJIM AKCIJAMA PARTIZANA**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KRILNO ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
TUZLA
Taj Broj 339

15. listopada 1941.

Stanje u pogledu suzbijanja
četničkih akcija dostavlja.

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE
PUKOVNIJE.

Na osnovi zapovjedi zapovjednika 4. oružničke pukovnije Taj. J.S. Br. 408 od 25. rujna 1941. dostavljam slijedeći izvještaj:

a) DANA 14. LISTOPADA:

1. — Na pravcu Tuzla—Doboj, vojna posada Karanovac u 18 sati javlja, da je u 16.30 sati patrola odaslana iz Doboja, radi osiguranja popravke telefonske linije. na prostoru između Suvo Polje i Doboj napadnuta od strane odmetnika¹. Od patrole koja je brojila 12 domobrana za sedmočicu sa 1 ručnom strojnicom nezna se ništa, vjerovatno zarobljeni od strane odmetnika, dok su 5 domobrana pobjegli i povukli se u Suvo Polje. Ovo je javljeno iz Suvoga Polja i ujedno traženo da se uputi oklopni vlak. Zapovjeđeno je, da se po ovome odmah povedu izvidi i potjere.

— vojna posada Karanovac u 19.30 sati javlja, da putnički vlak koji je trebao proći u 18 sati kroz Karanovac za Tuzlu, do sada nije došao u Karanovac. Za razlog zakašnjenja ne zna.

¹ Napad su izvršili dijelovi Ozrenskog NOP odreda.

2.) Na pravcu Tuzla—Zvornik, u vremenu od 17 do 19 sati nije se mogla dobiti telefonska veza sa Capardima, poslije je ponova uspostavljena.

3. — U 20.30 sati zatražio je jedan Njemački časnik 50 domobrana radi opterećenja kamiona za izvlačenje tenka koji se zaglavio na prostoru između Kalesija i Tuzle. Odmah su upućeni domobrani, tenk izvučen i u toku noći dovučen u Tuzlu.

4. — U toku cijelog dana nisu dobijeni nikakvi izvještaji od upućenih izviđačkih vodova, na svim ostalim pravcima dan je protekao mirno.

b) NA NOĆ IZMEĐU 14./15. LISTOPADA:

1. — Na pravcu Tuzla—Zvornik, vojna posada Capardi u 22.07 sati javlja, da su odmetnici oko 21 sat napali s. Osmaci jačom puščanom vatrom², napad je odmetnički odbijen od postavljenih zasjeda. Posada nije imala gubitaka.

2. — Na pravcu Tuzla—Brčko, vojna posada Majevica javlja, da je u toku noći više puta bila napadnuta od strane odmetnika puščanom vatrom sa sviju strana, ali su zasjede sve ove napade sa uspjehom odbile.

3. — Na pravcu Tuzla — Doboj, vojna posada Karanovac javlja, da su u toku noći odmetnici³ napali puščanom vatrom oklopni vlak na prostoru između Suvo Polje i Doboj. Javlja još, da je telefonska linija između željezničke postaje Suvo Polje — Doboj prekinuta, dok je pruga od Tuzle do Doboja ispravna i saobraćaj željeznički vrši se redovno. Putnički vlak o kome je javljeno, prošao je kroz postaju Karanovac sa tri sata zakašnjenja.

4. — Na svim ostalim pravcima noć je protekla mirno. Ni u toku noći nemaju se nikakvi podatci o izviđačkim vodovima.

Po prednjem se ništa drugo saznati nije moglo.

Ovom cjelokupnom akcijom rukovodi zapovjednik 8. pješačke pukovnije pukovnik g. Paja.

RAZASLATO:
Zapovjedniku 4. oružničke pukovnije i
Velikoj Zupj Usora i Soli Tuzla.

Kršni zapovjednik
Mašek
oružnički potpukovnik:

¹ Prepad su izveli partizani Birčanskog odreda.

² Odnosi se na partizane Ozrenskog NOP odreda.

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE SARAJEVO OD 17 OKTO-
BRA 1941 GOD. O AKCIJAMA PARTIZANA KOD KOZJE ČU-
PRIJE I HAN DERVENTA¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA SARAJEVO

Broj: 2 5 9 9

17. listopada 1941 god.

— Sarajevo —

Napad četnika na željezničku karaulu
više B'strika i na brzoglasne bande-
re i na most na rijeci Miljackoj u
Handerventi izvještava. —

KOTARSKOJ OBLASTI SARAJEVO

Dne 14 listopada 1941 gđ. oko 23 sata kod željezničke karaule Br. 2 više Bistrika, pomoćni oružnik Baban Ivan i Hadžić Osman na osiguranju željezničke pruge Bistrik—Pale na kl. 297 kod željezničke karaule Br. 2 primjetili su da se jedna grupa četnika² približuje od Kozje Čuprije uzastranu pomenutoj karauli. Pomoćni oružnik Baban sa svojim suhodnikom čim su pomenute četnike primjetili odma su otvorili pušcanu vatru bacivši na iste jednu bombu. Četnici su isto tako na obhodnju [otvorili] pušcanu vatru nekoliko plctuna pa su se u mraku izgubili u nepoznatome pravcu. Poslije ove pucnjave sa jedno 30 minuta otvorena je ponovna puščana vatra od strane četnika sa druge strane to jest od Jarčev Dola sa jednoga visa iz jedne manje šumice, ophodnja je isto tako odgovorila puščanom vatrom te su se četnici nakon kratkog vremena puškaranja sa oružnicima i sa ovoga mjeseca³ izgubili u nepoznatom pravcu. —

Na licu mjesta nije bilo nikakvih naročitih tragova jedino štosu se našle čaure odkuda su četnici na ophodnju pucali. —

Žrtava od strane ophodnje nije bilo a isto tako ni od strane četnika nije se moglo ustanoviti. —

Željeznička karaula Br. 2 od strane puščani naboja nije oštećena jedino što su nekoliko metka zid karaule pogodila ne nanevši nikakve štete. —

¹ Izvještaj nađen u prepisu koji je napravljen u oružničkoj postaji u Sarajevu.

² Odnosi se na grupu partizana Mokranjskog bataljona Romaniskog NOP odreda.

³ Mjesa

Prema ocjeni puškaranja četnika je bilo oko 20, jer je bila velika pomrčina pa se nijesu u mraku mogli vidjeti tačno koliko ih je bilo.

Isto tako 14 listopada oko 24 sata došlo je oko 50—65 četnika odmetnika na mjesto Han-Derventu te su na tome mjestu zapalili drveni most na Miljacki dužine 14 met. širine 5 i visine 6 metara i na istom mjestu prerezali su 18 komada brzoglasnih bandera⁴...

Stalna opho[dn]ja u selu Bulozima razvodnik Dizdarević Muharem koji se pomenute noći nalazio na zasjedi više Han De[r]vente udaljeno za 2 kl. primjetio je svjetlost od upaljenog mosta i odma se krenuo u tome pravcu pa kad je došao do same Han-Dervente primjetio je četnike odmetnike kako se oko upaljenoga mosta kreću te je na iste otvorio pušчанu vatru te su se odmetnici dali u bjegstvo u pravcu kote 1018 a razvodnik Dizdarević sa svoja još 3 oružnika pristupio je gašenju zapaljenoga mosta koga i uspio da ugasi tako da je most sa malom opravkom pušten u sacbraćaj. —

Zapaljeni most u Han-Derventi do prije 2 dana čuvala je domobranska straža te iz koji je razloga na ovom mostu vojna straža ukinuta i od koga nije se moglo ustanoviti, a sada se ova vojna straža u jačini jednog voda nalazi na raskrsnici ceste Mokro—Pale udaljena od Han-Dervente za 2 kl.

Razvodnik Dizdarević Muharem koji se stalno nalazi u Bulozima bio je stupio u vezu sa zapovjednikom straže koja se nalazi na označenom mjestu ako bi on preko noći stupio u borbu sa odmetnicima da mu se pošalje pomoć od domobrana ali pomenute noći kad je razvodnik Dizdarević bijo otvorio vatru na odmetnike od domobrana nije mu niko došao u pomoć. —

Prednji se izvještaj dostavlja na nadležnost. —

DOSTAVLJENO:

Kotarskoj oblasti Sarajevo.
4. Oružničkoj pukovniji, Sarajevo.
Zapov. Oružničkog krila Sarajevo.
Zapovjedniku oružničkog voda Sarajevo.

Zapovjednik postaje:
Ivan Aleksić v. r.

⁴ Akciju su izvršili partizani Bjelogoričke čete Romaniskog NOP odreda.

BR. 112

NAREĐENJE ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVRTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 17 OKTOBRA 1941 GOD. ZA SUZBIJANJE VIJESTI O DOBROM POSTUPKU PARTIZANA PREMA ZAROBLJENICIMA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Br. 567./J.S.

OSOBN O

Širenje vijesti sa položaja od strane vraćenih iz zarobljeništva časnika, dočasnika i domobrana.

ORUŽNIČKOM KRILNOM ZAPOVJEDNIKU —

Sarajevo, 17. listopada 1941.

Zapovjedništvo Bosanskog divizijskog područja za Očev. Br. 151/ Tajno cd 10. listopada 1941. dostavlja sljedeće:

»Sa pouzdane strane doznao sam, da pojedini časnici, dočasnici i domobranj koji su bilo u borbi, bilo to svojom nepažnjom, pa čak i samovoljnom predajom dospjeli u ruke četnicima, pa poslije razoružani i vraćeni natrag; pričaju u gradu po gostionicama, briačnicama i drugim javnim mjestima o humanim i čovječanskim postupcima, gošćenju naših zarobljenika od strane četnika i komunista.

Drugi pak podcjenjuju hrabrost i izdržljivost naših domobrana, a uveličavaju držanje četnika.

Jedan od zarobljenih časnika govorio je u ovdašnjoj jednoj briačnici, kako je on sa svojim vodom dospio u zarobljeništvo i bio ugošćen od strane četnika sa pitom od sira i crnom kafom i kako su sa njim lijepo postupali i naposljedku vraćen u svoju jedinicu sa oružjem.

Ovo pričanje časnika i dočasnika štetno utiču na moral naših vojnika, a još više podržava raspoloženje mase koja je naklonjena četničko-komunističkoj akciji, a naročito ovdje u Sarajevu gdje takvih razornih elemenata ima na svakom mjestu i slušaju.

Da bi se ovo za svagda spriječilo, svi zapovjednici na području ovog zapovjedništva, nastojeće svim silama i sredstvima da se ovakvi djelatni časnici odmah predlože za otpust iz vojske, a pri-

čuvni liše stališa pričuvnog časnika i odpustom iz državne ili samoupravne službe. Osim toga, lice za koje se utvrdi da je ovakve glasove širio biće izveden pod Prijeki sud. Prednje saopćiti svima časnicima na potpis«.

Prednje dostavljam na znanje i postupak.

RAZASLATO:
Krilu Sarajevo, Bileće, Tuzla,
Goražde i Višegrad, Zapovjed.
Naučnog odjela i pobočniku
ove pukovnije.

Zapovjednik odsutan,
zamjenik podpukovnik:
Debić Marušić

BR. 113

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE GORAŽDE OD 18 OKTOBRA
1941 GOD. O PRINUDNOM SPUŠTANJU JEDNOG AVIONA PO-
GOĐENOG PUŠČANOM VATROM PARTIZANA**

ORUŽNIČKA POSTAJA

Broj 717

18 - X - 1941. god.

u Goraždu

Pad našeg aviona
izvještava. —

ZAPOVJEDNIKU ORUŽNIČKOG KRILA

G O R A Ž D E. —

18 listopada 1941 godine oko 17 sati pao je naš avion na područje ove postaje na mjesto zvano Podobarak Podi, općine Podhranjen, udaljeno od varošice Goražda prema Sopotnici oko 2 km.—

Razlog pada je taj što je avion istog dana kad je kružio iznad Rogatice pogođen puščanom paljbom od strane četnika — bandita¹ u aparat što je prouzrokovalo da se je isti morao usljed kvara u aparatu spustiti.

Prilikom pada na samom avionu oba krila su polomljena kao i točkovi, elisa, dočim je ostala trupina ispravna.

¹ Tih dana jači dijelovi Romaniskog NOP odreda držali su u opsadi Rogaticu. 18 oktobra oko 16.30 došao je iz pravca Sarajeva jedan avion koji je počeo da kruži iznad grada. Neka jedinica opsade otvorila je na njega plotunsku paljbu iz pušaka i oštetila ga.

Avionom je upravljao poručnik g. Pavlović Marijan kao pilot, isti je lakše ranjen po licu i čelu glave prilikom pada aviona, a poručnik g. Orlić Ivan je ranjen u levu ruku puščanom paljbom od strane bandita—četnika. Oba poručnika su lakše ranjeni te nema opasnosti po život, a isti se nalaze u vojnoj ambulanti 2 bojne u Goraždu.—

U ovom avionu nalazilo se je 2 sanduka puščane municije, 1 mašinska puška, 1 bomba avijonska, kao i ostale potrebne stvari, sprema, alat i drugo, koje su stvari pohranjene kod 2 bojnice u Goraždu. —

Avion je marke »Potez«, nosi broj 5006, a isti se nalazi pod oružničkom stražom do dolaska komisije na lice mjesta i eventualnog demontiranja ovog aviona odnosno prenosa na opravku.—

Prednji izvještaj dostavljam na djelanje. —

Zapovjednik postaje
oružnički narednik
Alija (nečitko prezime)

BR. 114

**ZAPOVIJEST ZAPOVJEDNIŠTVA BOSANSKOG DIVIZISKOG
PODRUČJA OD 21 OKTOBRA 1941 GOD. ZA ČIŠĆENJE PRO-
STORIJE OKO PREKINUTIH SAOBRAĆAJNIH LINIJA SARA-
JEVO—ROGATICA—VIŠEGRAD**

ZAPOVJEDNIŠTVO
BOSANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA
V.T.V.Br. 3177
21. listopada 1941. godine
Sarajevo

U svrhu otvaranja putnog i željezničkog saobraćaja ka Rogatjici i Višegradu, preduzeti će se na dan 22. listopada t.g. akcija protivu pobunjenika.

U ovoj akciji sudjelovati će:

a) Grupa pukovnika Zueka:

- svi raspoloživi dielovi 13. p.p.,
- kombinirana bojna 7. p.p. i
- jedna satnija bojne II/1. p.p.
- jedno odjeljenje brd. topova 65 mm.; 1 bit. haub. 100 mm

b) Grupa pukovnika Šimića:

- dvije bojne 9. p.p.
- jedan vod brd. topova 65mm

c) Bojna Gregorić:

- IV. bojna Vojne Krajine

Označene grupe djeluju u tiesnoj međusobnoj vezi s tim, što će bojna Gregorić na dan 22 i 23. o.mj. djelovati pod zapovjedništvom zapovjednika konjaničke pukovnije, a 24. o.mj. ulazi u sastav grupe pukovnika Šimića.

Do 22 listopada u mrak označene grupe imaju se prikupiti, te potpuno spremiti za akciju i to:

- grupa Zuek i Šimić u Palama, odnosno u Stambulčić,
- grupa Gregorić u s. Mokro.

Akcija se ima izvesti po sljedećem:

a) Na dan 22. o.mj.

1. — **Grupa Zuek** preduzima akciju čišćenja prostorije u neposrednoj oblasti drumu i želj. pruge od Pala u pravcu Sjetline sa zadatkom da istoga dana izbije i ovlada linijom: Sjetlina — k. 1037 — k. 1023 — istočne padine Brezovca, hvatajući preko Mladeža k. 1152 vezu sa grupom Šimić.

Način izvršenja:

Desna kolona, slabija i nadire pravcem: Pale—želj. st. Koran —s. Ulići—Piskavica k—1022—Nadakov Gaj¹ k. 1092—Sjetlina.

Lieva kolona, jača ima iz Doline Repašnice, preko Podviteza nadirati ka Brezovcu k. 1113.

Pridati bit. brdskih haubica podpomaže ovaj rad sa položaja u oblasti Pale s tim, da se u toku dana premjesti u oblast Šanac k. 1101 odakle ima podpomagati, kako grupu Zuek, tako i grupu Šimić.

2. — **Grupa Šimić** preduzima akciju čišćenja općim pravcem Pale —s. Jasen—s. Careve Vode—s. Ravna Njiva sa zadatkom, da uveče toga dana izbije i ovlada linijom s. Čatori²—s. Česma³—s. Ravna Njiva hvatajući u desno ka Mladežu k. 1152 vezu sa grupom Zuek.

Lievi bok ove grupe, dok se ne očituje djelovanje grupe Gregorić, štiti će topničkom vatrom napred pomenuti bit. haubica sa svrhom da naročito djelovanje usriedi na liniju Novakova Pećina—Velika Stiena.

3. — **Konjanička pukovnija i grupa Gregorić** preduzima nadiranje sa položaja ist. od s. Mokro ka grebenu Romanije, te preko Brezjaka i Popove Kule ima izbiti na liniju Hotičko Polje k. 1617—Zečeva Pećina—k. 1528.

¹ Nadžakov Gaj

² Čatori

³ Tabakova Česma

4. — Početak rada za sve dielove na dan 22. o.mj. u 7,30 sati
b) Na dan 23. o.mj.

1. — Grupa Zuek produžava rad predhodnog dana sa ciljem da u toku dana izbije i ovlada linijom: k. 865 (j:od s. Prisoje) — raskrsnica ž. pr. ist. od Srijeteža—Podgrab—k. 744 (dolina potoka Gračanice).

2. — Grupa Šimić produžava rad predhodnog dana sa ciljem da u toku dana izbije i ovlada linijom: s. Šip—s. Gluhovići—s. Kosmaj. Jača pobočnica ove grupe ima zanočiti u s. Rančiči.

3. — Grupa Gregorić produžava rad predhodnog dana sa zadatkom da izbije i ovlada linijom: s. Kosmaj—s. Bogovići, te ovoga dana u veče ulazi u sastav grupe Šimić.

4. — Konjanička pukovnija štiti će toga dana lievi bok i pozadinu grupe Gregorić, težeći da izbije na liniju Romanija—Klade—k. 1321 (južno od Blizanske Kose).

c) Na dan 24. o.mj.

1. — Grupa Zuek nadirući preko:

— Rudo Br. k. 1001—Stečenja⁴ i

— s. Radačiči—Koran k. 923 ima zauzeti i ovladati linijom s. Poderventa—s. Metaljice—s. Zuralovići, gdje će zanočiti.

2. — Grupa Šimić produžava nadiranje općim pravcem s. Podloznik—s. Ponor sa zadatkom, da uveče toga dana izbije i ovlada linijom s. Vinograd—s. Ponor—s. Ozarkovići⁵—Markovac brdo k. 1042.

3. — Konjanička pukovnija dobiti će za ovaj dan zadatak prema razvoju situacije predhodnih dana.

d) Na dan 25. o.mj.

1. — Grupa Zuek produžava toga dana akciju neposrednog čišćenja neposredne doline r. Prače sa zadatkom da toga dana u veče izbije i to:

— kombiniranom bojnom 7. p.p. kod s. Gornje Bare,

— sa satnijom iz bojne II/1. p.p. u oblast s. Kaljani radi održavanja veze sa grupom pukovnika Šimića.

— preostali dielovi ove grupe vrše osiguranje drumu od Stambolčića⁶ do u oblast s. Renovice, osiguravajući transportiranje hrane i streljiva.

2. — Grupa Šimić produžava nadiranje općim pravcem s. Ponor—s. Vrhlažje sa zadatkom, da istoga dana izbije i ovlada linijom: Strana⁷ k. 958—s. Budaci—s. Planje.

e) Na dan 26. o.mj.

⁴ Stačenje

⁵ Ozerkovići

⁶ Stambulčić

⁷ Strane

4-2

Učini u sastav grupe Simić
 4 -Kombinirana bojna 7 p p da toga dana lijevi bok i
 osadnu grupu Gregoric, 61231 da izbiže na liniju Romanija-Klade-
 k 1321 (južno od Kladanske kose)
 27. dan 24. o m 1

1 -Grupa Zuek -nadirajući preko:
 -RUG Br k 1001-Stečenja i
 -Radačići-Koran k 923 ima saznati i ovladati linijom
 -Poderventa-Metaljice-Zuralovići gdje će zadržati
 2 -Grupa Simić produžava nadiranje općim pravcem s Ponor
 -Ponor sa zadatkom da uveče toga dana izbiže i ovlada linijom -Vino
 -rad-s-Ponor-Markovići Markovac Brdo k 1042
 -Kombinirana rukovodila dobiti će na ovaj dan zadatak prema
 rasvoju situacije prethodnih dana
 27. dan 25. o m 1

1 -Grupa Zuek produžava toga dana akciju neposrednog osvajanja
 neposredne doline -Prače sa zadatkom da toga dana u veče izbiže i
 kombinirana bojnom 7 p p kod s Gornje Bare
 -sa satnijom iz bojne II/1 p p u oblasti s Kaljani radi
 -družanja veza sa grupom pukovnika Simića
 -preostali dijelovi ove grupe vrše osiguranje druma na
 Stambolčića do u oblast s Renovice osiguravajući transportiranje
 i streljiva
 2 -Grupa Simić produžava nadiranje općim pravcem s Ponor
 -Vrhlarje sa zadatkom da istoga dana izbiže i ovlada linijom -Strana
 958 s Budaci-Planja
 27. dan 26. o m 1

1 -Grupa Zuek
 -Kombinirana bojna 7 p p produžuje nadiranje preko Osječa
 na ka s Crvljivac gdje će se sjединiti sa djelom posade upućene
 Gorasica
 Ima nadiranja ove bojne pukovnik Zuek predusima osigur-
 druma o Renovice do u predeo s Osječani sa satnijom iz bojne II/1
 koju će toga dana u jutro povući iz s Kaljani
 2 -Grupa Simić-Predusima nadiranje općim pravcem s Vrhlarje
 s Vragolovi sa zadatkom da uveče toga dana izbiže i ovlada linijom s
 Karačići s Vragolovi k 919, osiguravajući lijevi bok na srednjici k 952
 27. dan 27. o m 1

1 -Grupa Zuek
 -Kombinirana bojna 7 p p predusima nadiranje općim pravcem
 duž druma ka Rogatici sa zadatkom da u veče toga dana uđe u ovo mjesto
 tokom rade održava tjelesnu vezu sa grupom Simić po liniji
 selo Surovi-Maljevići-Matoro Brdo k 683 (isključno ove)
 Prije polaska izdaje zadatak djelovima posade iz Gorasica
 sa osiguranje druma od s Mesici do s Osječani gdje ove trupa imaju
 uhvatiti vezu sa već postavljenim dijelovima sa ovo osiguranje
 2 -Grupa Simić-Predusima nadiranje općim pravcem s Vragolovi
 Rogatica uputivši jednu jaču kolonu (jačinu odrediti prema dobivenim po-
 datcima u toku rada prethodnog dana) preko s Kovanj ka Plješivici
 Grupa noći u Rogatici
 0....
 Zapovjednici napried označenih grupa nastati će, da na
 čine ciljeve određene za pojedine dane na svaki način dostignu kao bi
 se time osigurala što većnja mogućna veza u slučaju da neka grupa
 u toku dana saostane teži, da narednog dana ijak izoi, e na
 određenijoj cil. Svaki eventualni isostanak, odmah javiti svojima
 u bi o i imal. orientaciju o stivanjima
 Pri izvršenju izati na temu sliedeće:
 -grupa Zuek ima isključivi zadatak sa tokom akcije bezu-
 lovac osiguranja saobraćaj duž druma Pale Renovica Rogatica saša će
 sa pukovnik Zuek biti lično odgovoran
 -završnom dielu akcije pukovnik Zuek priia na sebe cjelo-
 avno dirigiranje i osiguranje transporta (ovo vršiti redjono) od Pala
 do Rogatice u koju mu se svrhu stavlja na raspoloženje posada Gorasice
 -od Rogatice do Mesica i jedna satnija kombinirane bojne 7 p p
 -grupa Simić upućuje se u akciju sačinjavajući sa ovom relativno
 smanjenijom ko. u pobojnici upotrebljavaju kao m. ta svoga predi-

1. — Grupa Zuek:

Kombinirana bojna 7. p.p. produžuje nadiranje preko Osječana⁸ ka s. Crvljivac gdje će se sjediniti sa djelom posade upućene iz Goražda.

Iza nadiranja ove bojne pukovnik Zuek preduzima osiguranje drumu od Renovice do u predeo s. Osječani sa satnijom iz bojne II/1. p.p. koju će toga dana u jutro povući iz s. Kaljani.

2. — Grupa Šimić: Preduzima nadiranje općim pravcem s. Vrh-lazje—s. Vragolovi sa zadatkom, da uveče toga dana izbije i ovlada linijom s. Karačići—s. Vragolovi k. 919, osiguravši lievi bok na sred-njici⁹ k. 952.

f) Na dan 27. o.mj.

1. — Grupa Zuek:

Kombinirana bojna 7. p.p. preduzima nadiranje općim pravcem duž drumu ka Rogatici sa zadatkom, da u veče toga dana uđe u ovo mjesto.

Tokom rada održava tiesnu vezu sa grupom Šimić po liniji selo Surovi—s. Maljevići—Matoro Brdo¹⁰ k. 683 (isključno sve).

Prije polaska izdaje zadatak djelovima posade iz Goražda za osiguranje drumu od s. Mesići do s. Osječan, gdje ove trupe imaju uhvatiti vezu sa već postavljenim dielovima za ovo osiguranje.

2. — Grupa Šimić: Preduzima nadiranje općim pravcem s. Vra-golovi—Rogatica uputivši jednu jaču kolonu (jačinu odrediti prema dobivenim podacima u toku rada predhodnog dana) preko s. Kovanj ka Plješivici.¹¹

Grupa noći u Rogatici.

—o—

Zapovjednici napried označenih grupa nastati će, da naznačene ciljeve određene za pojedine dane na svaki način dostignu, kako bi se time ogarantirala što tešnja međusobna veza. U slučaju da neka grupa uslijed borbi tokom dana zaostane teži, da narednog dana ipak izbije na određeni joj cilj. Svaki eventualni izostanak, odmah javiti susjedima, da bi ovi imali orijentaciju o zbivanjima.

Pri izvršenju imati na umu sljedeće:

— grupa Zuek ima isključivi zadatak da tokom akcije bezuslovno ogarantira saobraćaj duž drumu Pale—Renovica—Rogatica, zašta će mi pukovnik Zuek biti lično odgovoran.

U završnom dielu akcije pukovnik Zuek prima na sebe cjelokupno dirigiranje i osiguranje transporata (ovo vršiti relejno), od Pala do Rogatice, u koju mu se svrhu stavlja na raspoloženje posada Goražde, a od Rogatice do Mesića i jedna satnija kombinirane bojne 7. p.p.

⁸ Osječani

⁹ Srednica

¹⁰ Matovo Brdo

¹¹ Plješevica

— grupa Šimić upućuje se u akciju zemljišnom zonom relativn najnaseljenijom, koju pobunjenici upotrebljavaju kao mjesta svoga prebivanja i odakle se povremeno upućuju u pljačku i otpor prema našim vlastima. Prema tome u ovoj zoni preduzeti temeljno palenje sviju kuća i odvođenje cjelokupne stoke, tako da grupa iza sebe ostavi samo zgarišta, koja pobunjenicima i njihovim jatcima nemože više poslužiti.

U ovom smislu neću dozvoliti nikakova navodna milosrđa.

II.

Snabdjevanje:

Grupa Gregorić i grupa Šimić imaju poći sa svojih polazrih odredišta na dan 22. o.mj. (iz Mokrog odnosno Pala) sa tri obroka suhe hrane.

Grupa Zuek polazi sa svoga polaznog odredišta () sa dva obroka suhe hrane.

Naredna popuna hranom izvršiti će se po sljedećem:

a) Za grupu Šimić:

24. o.mj. ima se doturiti tri obroka hrane za grupu Gregorić i Šimić u s. Prača, odakle se ova hrana na dan 25. u jutro staranjem pukovnika Zueka ima prebaciti pukovniku Šimiću.

Prenosna sredstva za ovo koristiti rekviriranjem u Prači, obrazujući od mještana u tom selu po potrebi i nosačku kolonu.

Naredan obrok hrane za 28. o.mj. prima grupa Šimić u Rogatici.

b) Za grupu Zuek:

23. o.mj. imaju se doturiti dva obroka suhe hrane, do pada mraka za ovu grupu u s. Pograd.¹²

25. o.mj. do pada mraka imaju se doturiti dva obroka hrane u s. Prača, odakle će se ista dirigitirati za kombiniranom bojnem 7. p.p. po nalogu pukovnika Zueka.

Naredan obrok hrane za 28. o.mj. pukovnik Zuek doturiti će jednovremeno sa obrokom hrane za grupu pukovnika Šimića.

Na temelju prednjeg, pukovnik Zuek uputiti će u Pale svog obzrbnog častnika, sa točnim uputstvima gdje, kada i u koje vrijeme ima se koji transport hrane doturiti i predati.

Priprema hrane i njen transport od Sarajeva do Pala pada u nadležnost rada glavarara »E« ovog zapovjedništva, koji će se starati, da se unapried pripreme obimni obroci hrane i blagovremeno doture do Pala, kako bi isti o roku pristigli na gornja odredišta.

Pored prednjeg, zapovjednicima stavljam u naročitu dužnost, da pojačaju hranu vojnicima klanjem rekvirirane stoke po terenu.

¹² Podgrab

III.

Veze:

Umoljava se zapovjednik Vojne krajine, da izda grupi pukovnika Zueka i pukovnika Šimića po jednu krugovalnu postaju. Osoblje za rad na krugovalnim postajama daju zapovjednici dotičnih grupa.

Zapovjednik V. topničkog odjela snabdijeti će haubičku bitnicu sa krugovalnom postajom i potrebnim osobljem za rad.

Pozivni znaci i talasne dužine kao i vrijeme rada sa krugovalnom postajom Vojne krajine odredila je Vojna Krajina odnosnim zapovjednicima postaja.

Obavezan prijem između grupa Zueh i Šimić u 10, 14 i 19 sati.

Postaja haubičke bitnice ima biti preko cijeloga dana na opreži, te primati zahtjeve u pogledu tučenja označenih ciljeva.

Obavezna predaja izvještaja o situaciji, postignutoj liniji i namjeri za sutradan ima biti:

Za grupu Zueh svakog dana u 18 i 6 sati, a

Za grupu Šimić svakog dana u 20 i 5,30 sati

Ove izvještaje slati na adresu ovog stožera.

Pored već u uvodnom dielu naglašene potrebe međusobne veze, sve grupe održavati će vezu sa zrakoplovstvom, po priloženom ključu.

Sva momčad ima nositi preko lijevog ramena savijeno šatorsko krilo, radi uočavanja trupa od strane zrakoplova.

IV.

Sanitetske mjere:

Stanica za prijem ranjenika i oboljelih ima se ustrojiti na dan 22. o.mj. u Palama i s. Mokro, kuda ranjenike evakuirati.

Na dan 23. o.mj. mjesta ovih stanica: Stambolčić i Mokro.

Na dan 24. o.mj. stanice ostaju na mjestima prethodnog dana.

Na dan 25. o.mj. ukida se stanica Mokro, a pojačava se rad na evakuaciji sa sjedištem stanice u Podgrabu.

Na dan 26. o.mj. obrazuje se stanica u s. Prači.

Radom ovih stanica, njihovim premještajem i opskrbom četa sa sanitetskim materijalom rukovodi glavar »Zdr« ovog zapovjedništva.

V.

Naročite odredbe:

Zaštitu za vod haubica dati će samostalni konjanički odjel, po usmenom nalogu.

Detalji oko izvođenja prednje akcije izdate su zapovjednicima usmeno.

Zapovjed za eventualan rad, od Rogatice ka Višegradu izdati će se naknadno.

Razaslato:
Svima jedinicama na koje se ova
zapovjed odnosi.

(M. P.)

Zapovjednik, pukovnik
Murković

BR. 115

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVRTE ORUŽNIČKE PUKOV-
NIJE OD 22 OKTOBRA 1941 GOD. O STANJU U TUZLANSKOJ
OBLASTI**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Z A P O V J E D N I Š T V O
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. J.S. broj 607

Stanje na području
krila Tuzla.

Sarajevo, 22. listopada 1941.

Zapovjednik oružničkog krila Tuzla sa Taj. Br. 339 od 18. li-
stopada 1941. dostavio je izvješće o stanju na području krila slie-
dećeg sadržaja:

»DANA 17. LISTOPADA:

1. — Na pravcu Tuzla — Brčko, zapovjednik zdruga Lo-
pare javlja:

— u 8.30 sati, da je izbio sa zdrugom u s. Površnicu (oko 5 km
sjeveroistočno od Gornje Tuzle) i produžava pokret dalje prema
zadatku. Pored ovog izvještava, da je usput naišao na dvije uhićene
osobe od strane oružnika i ustaša i to: Zora Holovac studentica
medecine i Ljubomir Gušić student eksportne akademije. Navedeni
studenti uhićeni su iz razloga toga što je kod njih pronađen kom-
promitujući komunistički materijal. Dotični sprovedeni su ovome
krilu. Izvidi se vode.

u 17 sati, lijeva kolona zdruga prošla je Medrešnjicu¹ (oko
4 km jugozapadno od Lopara), stigla na Međenik² i kreće prema

¹ Madrašnicu
² Medednik

Bosniku (oko 4 km zapadno od Lopara) i desna kolona prešla je Busiju (oko 5 km sjeveroistočno od Gornje Tuzle) i stigla u s. Donje Lipovice (oko 5 km istočno od Lopara). Dodir sa odmetnicima dobio je ispred Zelene Kose, sa koje su odmetnici otvorili jaku pušчанu i strojчанu vatru i zatim se povukli. Za odmetnicima upućene su jake patrole radi održavanja dodira. Sa dijelovima bojne iz Brčkog još nije uhvaćena veza. Pored ovoga zdrug javlja, da se oko 11 sati čula jaka topovska paljba od pravca Zvornika. Dalje javlja, da produžava rad prema zadatku.

2. — Postaja Šibošica javlja, da su četnici u blizini same postaje Šibošica³, oko sela Piperici općina Čelić, a glavnina da im se nalazi u Mačkovcu i Loparama i prema provjerenim podacima da ih ima oko 1.000 te da su dobro naoružani sa puškama i mitraljezima.

— Namjeravaju blokirati put prema Brčkom, Šibošici i Tuzli.

3. — Zapovjednik oružničkog voda Brčko javlja: jedan grčko-istočnjak izjavio mi je, da su oni ispraznili sela Vakuf, Mačkovac i Brusnicu, da će se tu zadržati da prime borbu, koja bude protiv njih uperena te da su se nadali, da će biti napadnuti od naše strane u nedjelju i ponedjeljak. Saznao sam od ovog grčko-istočnjaka, da je pokusni oružnik Zijah Šefirović, koji je nestao u borbi od strane četnika ubijen i da će me u roku od dva dana izvijestiti gdje se njegov grob nalazi.

Ovome grčko-istočnjaku četnici su govorili, da ne bi ništa napravili, a niti napali postaju Šibošica, ako bi im oružnici predali oružje. Vezu sa postajom Šibošica održavam preko pouzdanih lica jer brzoglasa nema.

Preko pouzdanih ljudi, zapovjedio sam zapovjedniku postaje Šibošica, da živ ne predaje oružje u ruke četnika, a koliko moguće imati ću vezu sa Šibošicom.

Zatražena je pomoć vojske, koja će nastupiti na područje zajedno sa oružnicima i milicijom koju ću sakupiti iz okolnih mjesta i koliko ima streljiva na raspoloženju.

4. — Na pravcu Tuzla—Zvornik, posada Kalesija javlja, da se od pravca s. Tupković čula u toku dana povremeno jača strojnička paljba i da se jedan dio zdrug Krumenacher preselio iz Gaparda u Kalesiju.

5. — Na pravcu Tuzla—Kladanj, od 18 sati prekinuta je brzoglasna veza sa Stuparima i Kladnjom. Zapovjeđeno je, da se odmah pronađe kvar i pristupi opravci.

6. — Kod ostalih posada dan je protekao mirno.

³ Na sektoru Mačkovca i Lopara i u okolini žandarmerijske stanice u Šibošici djelovale su jedinice Majevičkog NOP odreda.

NA NOĆ IZMEĐU 17. i 18. LISTOPADA:

1. — Na pravcu Tuzla—Brčko, zdruk Lopare javlja:
— sa zdrugom zanoćio je i to: desna kolona u s. Donje Lipovice i lijeva kolona na K. 469. Bosnik sa isturenim osiguranjem. U ranu zoru produžiti će rad po zadatku.
— u daljem toku noći sa ovim zdrugom veza se nije mogla dobiti.
2. — U toku cijele noći još se nije mogla uspostaviti veza brzoglasna sa Stuparima i Kladnjom. Zapovjeđeno je, da se pospješi sa popravkom.
3. — Kod ostalih posada noć je protekla mirno.
Po prednjem se nije ništa drugo saznati moglo.
Cjelokupnom akcijom rukovodi zapovjednik 8. pješačke pukovnije pukovnik g. Paja.«
Prednje predlažem s molbom na znanje.

RAZASLATO:
Ravnateljstvu za javni red i
sigurnost, Vrhovnom oruž. zapovjedništvu
i zapovjedništvu Bos.
div. područja i Vojne krajine.

Zapovjednik, pukovnik:
Pavelić

BR. 116

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE ALIPAŠIN MOST OD 23 OKTOBRA 1941 GOD. O BORBAMA PROTIV PARTIZANA KOD ILOVICE, GRABA I KASINDOLA

ORUŽNIČKA POSTAJA ALIPAŠIN MOST
Br. 2214
23 listopada 1941 god.
Alipašin Most (kotar Sarajevo)

P R I E P I S

Predmet: Izvještaj o napadu
odmetnika na vojsku i civilna
lica, koja su bila sa njima dostavlja.

KOTARSKOJ OBLASTI

S A R A J E V O

23 listopada 1941 god. u 6 sati izjutra pošlo je iz Trnova za Sarajevo oko 70 domobrana, 6 oružnika, 2 vojnička dočasnika, 40 naoružanih civila, 150 civila bez oružja da bi primili oružje od

Bosanskog Divizijskog područja u Sarajevu, 40 regruta za u vojsku sa 2 časnika pod zapovjedništvom nadporučnika Polače, koji su naišli na odmetnike¹ na mjestu Ilovice, gdje su odmetnici rastjerani bez mrtvi i ranjeni domobrana i civila sa njima.

Istog dana oko 9 sati naišli su na odmetnike na mjestu Grab gdje su odmetnici rastjerani, a na mjestu gdje su bili našli su oko pola sanduka šećera, oko 8 kg. masti i 4 komada brava zaklani i oderani koje su sa sobom domobrani i civili ponijeli.

Istog dana oko 11.30 sati na mjestu Klanac naišli su u kući Riste Kolašince gdje se kuha jedan veliki kazan mesa i čorbe za odmetnike, 1 sanduk šećera 1 vreću mesa, koje su meso i šećer sa sobom bili ponijeli, a čorbu prosuli, te kad su bili malo naprijed prema Kasindolu dočekale su ih sa svih strana jake zasjede odmetnika i razvila se borba između njih i odmetnika koja je trajala do 13.30 sati².

U ovoj borbi od strane domobrana i civila bilo je ranjenih i mrtvih, a koliko, do sada, još se nije moglo ustanoviti, dok je 5 oružnika stiglo do Kasindola a vodnik Stjepan Filipović koji je bio sa njima za njega se ništa nezna.

Zapovjednik nadporučnik Polač, poručnik Jozo Tomić nisu stigli u Kasindol i o njima se ne zna ništa šta je bilo sa istima.

Na mjestu borbe stajala su dva mitraljeza sa nekoliko domobrana čije se sudbine ne znaju.

U odmetničkim rukama je ostalo sve što su domobrani, oružnici i civili bili pronašli u kući Kolašince i u Grabu, a tako isto oko 70 konja koje su bili povelili civili sa sobom u Sarajevo.

Zast. zapovjednika postaje
narednik:

Mujo Sađak v. r.

¹ Kod Ilovice i kod Graba nalazila se u to vrijeme Kijevska četa Kalinovičkog NOP odreda.

² Domobrane, žandarme i milicionere napale su jedinice Trebevičkog NOP bataljona i do nogu ih potukle.

BR. 117

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVRTE ORUŽNIČKE PUKOV-
NIJE OD 24 OKTOBRA 1941 GOD. O STANJU U SARAJEVSKOJ
OBLASTI¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Z A P O V J E D N I Š T V O
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 614/J.S.

Doglasno izvješće
krila Goražde.

Sarajevo, 24. listopada 1941.

Zapovjednik oružničkog krila Goražde sa V. T. Br. 302 od 3 listopada 1941. dostavio je doglasno izvješće sljedećeg sadržaja:

»OPĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

Raspoloženje naroda prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i Poglavniku, dobro je. Ali zapaziti je, da je od nazad mjesec dana nastupila uznemirenost usljed toga, što su četnici i komunisti zavladali okolnim područjem i porušili brzoglasne linije i željezničke pruge, te je svaki promet obustavljen.

Posljedice ovoga prekida prometa su hrđavo djelovale na ukupno stanovništvo sela i grada jer nema nikakve izmjene dobara pa je oskudica u životnim namirnicama. Tako se plaća danas jedan litar petrolejuma 120 — 150 kuna, kg pšenice 20 kuna a u paraleli sa ovim i sve ostalo.

Narod je u svome raspoloženju pokoleban, neodlučan i postaje malodušniji.

Grčko-istočni živalj je u cjelosti neraspoložen, njihov građanski svijet budno prati sve događaje i interpretira iste u svoje koristi a seljački odmetnuo se u šumu.

Talijani kao okupatori vode dvoličnu politiku i oslanjaju se na grčko-istočnjački elemenat sa tendencijom, da ovome elementu sada pomognu, da bi ih u budućnosti za sebe pridobili u čemu vidno uspijevaju.

ČETNIČKA AKCIJA I PREDUZETE MJERE:

Ova je akcija otpočela od polovice mjeseca kolovoza dolazeći iz predjela Romanije, Glasinca, planine Devetaka i Bokšanice pri-

¹ Redakcija raspolaže originalnim dokumentom kome nedostaje završetak.

bližujući se uporno gradu Rogatici i željezničkoj pruzi Sarajevo—Višegrad, potiskujući naše vojne, oružničke i milicionerske posade prema gradu Rogatici i dolini rieke Prače.

Ovaj uspjeh mogli su četnici postići, pošto naše posade nisu bile pripremljene za davanje upornog otpora četnicima, te su napuštale svoja uporišta bez jače borbe.

Tako su četnici mogli ovladati dolinom Prače ometajući promet i stvoriti bezizlaznu situaciju za cijelo područje.

Napad 6. rujna o.g. na Rogaticu bila je kulminacija njihove akcije. Ovaj napad pripremili su četnici i komunisti širenjem letaka među muslimane pozivajući ih na predaju oružja ili da se priključe njihovom pokretu. Gdje su uspjeli da razoružaju muslimane, izvršili su pljačku njihove pokretne imovine i popalili njihova sela, natjerajući ih u bjegstvo. Gdje njihova pismena promičba nije uspjevala, vršen je napad i tako osvajano selo po selo. U grčko-istočnim selima, odvojen je sav muški živalj te nešto milom nešto silom prinuđivani u odmetništvo.

Tako su se približili samoj Rogatici pošto je linija na Han-Stjenicama² i Kramer selu bez potrebe napuštena i vojska se pred navodno nadmoći povukla u Rogaticu što je onda izazvalo opću pometnju i omogućilo četnicima i partizanima³ da privremeno zauzmu Rogaticu a stalno ovladaju dolinom Prače⁴.

U prvoj desetnici mjeseca rujna četnici proširuju svoju akciju, napadaju postaje u kotaru Višegrad te se posade povlače ka Višegradu, dajući tu otpornu odbranu.

Paralelno sa ovom akcijom četnici prelaze u napad na istočni dio kotara Višegrad dolazeći iz napuštenog Sandžaka.

I ovdje uspjevaju, da posade prisile na uzmak, te tako dolazi u njihove ruke i ovaj dio ovog kotara.

Rezime ovih događaja jeste, da su četnici ovladali ovom teritorijom ova dva kotara, izuzevši samo kotarska mjesta.

I na području kotara Foča situacija se u posljednjih 20 dana izmijenila. Do sada bilo je samo pojedinačnih pograničnih smetnja i prepucavanja a od tada četnici sa Jahorine⁵ [i] iz predjela Trebevića

² Han Stijenici

³ Na ovom mjestu ustaše prvi put u svojim dokumentima nazivaju ustanike partizanima. Ali i poslije toga oni još dugo ne prave skoro nikakvu razliku između partizana i četnika. U većini slučajeva četnicima nazivaju i one ustaničke grupe koje po svome karakteru nisu imale ničeg zajedničkog sa četnicima i koje su od samog početka bile partizanske. Ovo traje sve do marta 1942 god., kada izdaja četnika i njihova saradnja sa okupatorom i ustašama u borbi protiv partizana postaje sve otvorenija i svakome vidljiva.

⁴ Rogaticu su oslobodile jedinice Romaniskog partizanskog bataljona u saradnji sa četnicima Aćima Babica.

⁵ Odnosi se na jedinice Trebevičkog bataljona koje su se, zajedno sa ostalim jedinicama Bosansko-hercegovačke brigade, prebacivale u okolinu Kalinovika radi prikupljanja i priprema za napad na Kalinovik.

prebacuju se na područje kotarske ispostave Kalinovik. Izvršivši koncentraciju kod samoga Kalinovika, napali su posadu Kalinovika te su odbijeni ostavivši 70 mrtvih i ranjenih, među njima i vođu im Ranka Divljana⁶. Osim toga prikupljen je i omanji broj pušaka. Tamo je sada relativno zatišje.

Protiv akcije četnika, oružništvo je uvijek preduzimalo naj-energičnije akcije organizirajući milicionere i krstareća odjeljenja, pri tome odpravljani su svi poslovi upravne prirode.

Unutrašnjoj odbrani posvećena je također pažnja te su organizirani logori za odbranu kombinovani od milicionera, oružnika i domobrana. Ti se logori nalaze na Petiboru⁷, Česmi na klancu, Mramorju, Jabuki, Krivoj draz i Barama, naslanjajući se u produljenju na liniju milicionera zajedno sve do obronka Jahorine.

Osim ove linije priređena je i druga odbranbena linija za upornu odbranu kotarskih mjesta i predviđena njihova posada.

Zaposjednut je mosto-bran most na Drini između Lima i Drine na liniji Borike⁸, selo, Meremišlje⁹, Bujak, Ploča¹⁰ i Našćenje. Obrazovanjem ovoga mostobrana četnici su odbačeni te je ponovo 1. rujna t.g. uspostavljen željeznički saobraćaj i brzoglasna veza sa Višegradom.

Opasnu akciju sprema iz Crne Gore bivši jugoslavenski major Vojislav Dokić¹¹ osuđivan u jugosl. vojsci na 15 god. robije zbog komunističke akcije—promičbe. Navodno, da je do sada prikupio oko 700 partizana i četnika čiji se logor nalazi između utoka Pive i Tare kod Šćepan polja.

Pokušava pisanim letcima pribaviti pristalice svojoj akciji obraćajući se muslimanima da se ne bore protiv njih, jer su oni narodna oslobodilačka vojska.

Naša krstareća odjeljenja došla su u doticaj sa ovim banditima i 8 ov. mjeseca razbili ih u planini Vučevo.

U mjesecu rujnu t.g. akcija oružnika u borbi protiv četnika i partizana u detaljima razvijala se je ovako:

Dana 1. rujna t.g. četnici su pokušali da pređu rijeku Drinu na Brodu, naišavši na naše zasjede, kojom su prilikom četnici imali 5 gubitaka, naših nije bilo.

Istoga dana odjel oružnika i milicionera u jačini od 100 pušaka čistio je istočne obronke planine Sjemeč.¹² Pri tome su ubijeni jataci četnika 2 sina Nede Belinića.

⁶ Zamjenik komandanta Bosansko-hercegovačke brigade, poginuo u pomenutoj borbi oko Kalinovika.

⁷ Peti Bor

⁸ Borika

⁹ Meremišlje

¹⁰ Ploča

¹¹ Vojislav Dokić poginuo kao načelnik štaba Sedme divizije 1943 godine.

¹² Visoravan Semeč

U ovoj borbi poginuo je oruž. razvodnik Ibro Konjević sa postaje Višegrad.

2. rujna t.g. odjeljenje na Sjemeću zauzelo je borbom selo Kočarim, poginulo 8 četnika.

4. rujna t. g. oružnička postaja Šipovica javila je da je Gacko u opasnosti, izvještena Vojkra¹³.

Istoga dana prekinuta je željeznička i brzoglasna veza sa Pračom, koja je napadnuta¹⁴.

Rogatica napadnuta u 17 sati, borba traje.

5. rujna t.g. četnici¹⁵ porušili prugu kod Banj—Stijene¹⁶ i Hrenovice¹⁷, radnici pokušali da je poprave, napadnuti i povukli se. Vlak koji je pokušao da dođe do Prače vratio se u Ustipraču. Odmetnici ruše most kod Prače.

Na sektoru Rogatica, neprijatelj drži liniju Han Stjenice—Grivci—Obrtici, naša linija nalazi se Kramer Selo—Burati. Ovaj položaj je napadnut i posada se povukla u selo Vragolove.

Sela Džankići i Bogdašići, područje postaje Međeđa, napadnuta ali napad odbijen.

Borba u predgrađu Rogatice: munjara u Rogatici napadnuta te sa Mesićima prekinuta veza, u Rogatici paljba traje i dalje. Bojnik Našić sumnja, da će se Rogatica braniti.

6. rujna t. g. napadnuta željez. postaja Jagodina¹⁸. Napadnuta oružn. postaja Veletovo i opljačkana. Seljaci grčko-istočnjaci bježe u Srbiju. Jedan naš zrakoplov greškom bacio bombu u Palež, područje postaje Jeleč, gdje se nalaze radnici tvrtke »Varda«.

Jedna odmetnička banda od 150 ljudi opljačkala je šumsku upravu u Sjetlini¹⁹. Vodi je Boško Šarenac i Risto Forcan²⁰. Navodno da je Tomo Miljkanović²¹ poginuo u borbama oko Rogatice.

Naša posada povukla se prema Mesićima i četnici ulaze u Rogaticu.

Poručnik Vrkljan sa svojom satnijom i razbijenim satnijama 3. bojne iz Višegrada u napadu preko Vragolova na Rogaticu,

¹³ Vojna Krajina. Tako su ustaše nazivale graničnu oblast prema Srbiji, koja je po njihovoj zamisli i u vojnom i političkom pogledu imala da bude bedem protiv »srpstva«.

¹⁴ Napad su izvršile Pračanska i Romaniska četa Romaniskog partizanskog bataljona.

¹⁵ Prugu je porušila Vražalička četa Romaniskog partizanskog bataljona pod rukovodstvom Steve Elete.

¹⁶ Banja Stijena

¹⁷ Renovica

¹⁸ Jagodinja

¹⁹ Šumsku upravu u Sjetlini napala je Pračanska četa Romaniskog partizanskog bataljona.

²⁰ Boško Šarenac i Risto Forcan bili su borci u Pračanskoj četi i nisu imali nikakvih rukovodećih dužnosti.

²¹ Odnosi se na Tomu Manjkalovića. Vijest o njegovoj pogibiji nije bila tačna.

uspjeva da izbiје na visove zapadno od Rogatice, ulazi u sam grad, protjeruje četnike, ali pošto razbijene satnije uskraćuju suradnju, prinuđen je, da se ponova povuče i on na Mesiće. Domobrani bojne Višegrad neupotrebljivi za daljnu borbu, traže odstupanje prema Sarajevu, ukrcavaju se u Mesićima i šalju za Međeđu.

Četnici i dalje ruše prugu Sjetlina—Prača²².

7. rujna t.g. Rogatica zauzeta po satnji nadporučnika Vrkljana, očekuje proti napad iz pravca Kovanj.

8. rujna t. g. prekinute veze sa postajom Mala Gostilja. Upućeno 40 oružnika kao pojačanje. Mala Gostilja zauzeta i uspostavljena veza, tri četnika pred samom postajom ubijena, zaplijenjen jedan puško-mitraljez, 1 karabin i veći broj streljiva.

Prekinuto 1.600 metara željez. pruge i oboreno 60 brzoglasnih stupova kod Prače²³.

9. rujna t. g. straža na mostu na Drini²⁴ (kod Međeđe) pojačana na 10 oružnika.

Nadporučnik Kuljko pokušao da napusti Praču, naređeno mu, da pod svaku cijenu ostane i dalje na položaju.

Selo Đedovići²⁵ kod Međeđe napadnuto od četnika i narod evakuisan. Četnici zauzeli položaje u Saran šumi, Sjemeću, Vranju i Pešurićima.

Postaja Međeđa pojačana sa 5 oružnika i 5 milicionera sa postaje Ustiprača.

Uspostavljena brzoglasna veza sa Rogaticom.

Nadporučnik Vrkljan u Rogatici uhitio satnika Žica.

Četnici zauzeli Vardište, Malu Gostilju i Veletovo.

Oružnički narednik Efendić sa još jednim oružnikom poginuo. Jedan financ poginuo, dvije ustaše teže i tri lakše ranjene.

10. rujna t. g. kod sela Kijeva srušen most na putu Kalinovik—Sarajevo²⁶.

70 dobrovoljaca iz Ustikoline upućeno kao pojačanje u Višegrad.

Poručnik Graf Ernst i oružnički narednik Avdo Kujundžić poginuli na Sjemeću.

11. rujna t.g. protekao bez značajnih događaja. Dobrun povraćen a Rudo opkoljeno.

14. rujna t. g. obrazovani položaji na Gnjlji—Jabuci—Krivoj Draz i vrše se utvrđivanja samog mjesta Goražda za upornu odbranu pod rukovodstvom satnika Bašagića.

²² Prugu Sjetlina — Prača rušili su partizani Pračanske čete Romaniskog bataljona.

²³ Ovu diverziju je izvela Pračanska četa Romaniskog partizanskog bataljona.

²⁴ Most na Limu

²⁵ Djedojevići

²⁶ Most su porušili partizani Kijevske čete koja je uskoro ušla u sastav Kalinovičkog NOP odreda.

Između Prače i Sjetline porušeno 1.800 metara željezničke pruge, oboreno 5 brzoglasnih stupova i jedan željeznički most dužine 4 m²⁷.

15. rujna t.g. naš zrakoplov greškom bacio bombu u Zakmuru na naše slobodno područje, obavještena Vojkra krugovalom.

Naš zrakoplov S.P. II broj 21 spustio se kod Rogatice sa probušnim rezervarom, nadležni izvješteni.

Željeznički radnici napadnuti od četnika na pruzi Stjetlina²⁸—Stambolčić, naređeno nadporučniku Kuklju u Prači da osigura prugu.

Prekinuta veza Mesići—Sudići, srušeno 200 m željez. pruge i 20 brzoglasnih stupova²⁹.

Naređeno osiguranje Mesića, munjare i rudnika u Kukavicama.

17. rujna o.g. četnici opkolili Dobrun, nadiru iz Rudog i imaju namjeru, da prekinu prugu na mostu na Drini³⁰ kod Međeđe, te bi time Višegrad bio odsječen. Naređeno oružničkoj postaji Međeđa, da pojača posadu na mostu na Drini.

Naređeno poručniku Piliću, da spriječi prijelaz četnika iz Srbije.

Četnici se gomilaju oko munjare u Mesićima³¹ a milicioneri su se razbjegli.

Zapovjedbena je nadporučniku Vrkljanu, da osigura munjaru.

18. rujna t. g. kod sela Sijerča, područje Kalinovika, pojavilo se oko 100 četnika³².

Električni dalekovod Goražda—Mesići nasilno prekinut od četnika ali je kvar popravljen i svijetlo uspostavljeno.

Nadporučnik Vrkljan rasčistio okolicu munjare i rudnika od četnika.

Talijanska satnija iz Goražde prebačena u Rudo.

Četnici se skupljaju u predjelu Rogoja—Dobrog polja³³ da na Malu Gospojinu napadnu Trnovo, preduzete protivmjere.

Brzoglasna veza sa Pračom prekinuta.

19. rujna t. g. četnici zauzeli položaje neposredno od Prače³⁴. Traženo krugovalom da se ovi položaji bombarduju.

Veza sa Ulogom uspostavljena

²⁷ Ovu akciju je izvršila Pračanska četa Romaniskog partizanskog bataljona.

²⁸ Sjetlina

²⁹ Ovu akciju je izvršila Vražalička četa Romaniskog partizanskog bataljona.

³⁰ Most na Limu

³¹ Mesiće je opkoljavala Vražalička četa Romaniskog partizanskog bataljona.

³² U to vrijeme u selu Sijerču nalazila se Kijevska četa, koja je kasnije ušla u sastav Kalinovičkog NOP odreda.

³³ U to vrijeme u okolini Dobrog Polja prikupljala se Dobropoljska partizanska četa koja je vršila pripreme za napad na Trnovo.

³⁴ Položaje iznad Prače zaposjeli su borci Romaniskog partizanskog bataljona.

Midhat Pašić, nadzornik željez. pruge, ranjen i ranama podlegao.

Po neprovjerenim viestima četnici zauzeli Sjetlinu³⁵.

Prekinuta brzoglasna veza sa Banjom Stijenom.

Pojavili su se četnici u selu Varoš—Popovići. Odjel narednika Osmana Klarića upućen u izviđanje.

Četnici zauzeli položaje oko Banj—Stijena,³⁶ upućena milicija iz Sudića i Vragolova, da Sjetlinu oslobodi.

Željezničko osoblje napustilo postaju Hrenovica.³⁷

Četnici pregovarali sa poručnikom Pilićem, da bi obustavili akciju ako bi se grčko-istočnom življu zagarantovao život i imetak. Saopćeno podpukovniku Jakovljeviću na odluku.

Banja Stijena zauzeta od milicionera. Četnici se navodno povukli u pravcu Romanija i oružnici napustili Hrenovicu.

20. rujna t. g. prema nepotvrđenoj viesti četnici zauzeli Sjetlinu i porušili most na cesti prema Prači.

Prekinuta željeznička brzoglasna veza sa Banj—Stijenom.

Kod Prače vodi se borba i situacija neizvjesna.

Kod Banj—Stijene vrši se čišćenje terena od četnika.

Sjetlina zauzeta a u okolici se vode borbe, tražena je i upućena pomoć.

Četnici ponova zauzeli položaje oko Banja Stijene. Preko Vragolova upućeni oružnici, vojska i milicija za čišćenje terena.

Željezničko osoblje iz Renovice napustilo svoja mjesta.

Vode se borbe sa četnicima oko Prače i Vragolova.

Četnici u Uvcu traže pregovore sa našim predstavnicima. Poručniku Piliću traženo, da za primljena 2 predstavnika preda 4 taoca za vrijeme pregovaranja. Njihovi su uslovi osiguranje života i mira grčko-istočnjaka. Obavješten podpukovnik Jakovljević koji je naredio, da se sa zahtijevom sačeka do sutra, kada će on doći na pregovore.

Saopćeno poručniku Piliću, da će sutra doći u Uvac podpukovnik Jakovljević na pregovore i obavještenja na licu mjesta, ali ovaj izvještava, da je željeznička pruga Mioče—Uvac blokirana od četnika i da se javi kada će stići podpukovnik Jakovljević.

Banja Stijena ponova u našim rukama i četnici se povlače posle borbe u šumu.

Podpukovnik Jakovljević polazi iz Višegrada u 8.30 sati, naređeno osiguranje pruge.

Oko 60 četnika primijećeno oko sela Varoši od toga 30 naoružano i da kreću prema Foči. Preduzete protiv mjere.

³⁵ Sjetlinu su oslobodili dijelovi Romaniskog partizanskog bataljona.

³⁶ Banja Stijena

³⁷ Renovica

Dogodio se sudar dva naša zrakoplova u Kalinoviku i jedan pao. Ovom prilikom poginuo poručnik Marijan Martinić i naredniku slomljena noga. Nadležni izvješteni.

Željezničko osoblje iz Hrenovice povuklo se za Praču, ponovo povraćeno u Hrenovicu jer bi u protivnom četnici uništili željezničku prugu odnosno postaju.

Poručnik Pilić u Rudom sa nekim Talijanskim časnikom neovlašteno vodi pregovore sa četnicima i tražio, da pregovarače četnike sprovede zapovjedništvu u Višegrad.

U Prači stanje neizvjesno.

Načelnik iz Prače i ustaški tabornik stigli na položaj Bare.

Prača traži bombardovanje visova oko Prače. Krugovalom traženo bombardovanje.

21. rujna o.g. protekao bez naročitih događaja.

22. rujna t.g. Rudo i Uvac opkoljeni. Višegrad traži pomoć Talijana. Dobivene instrukcije od Vojne krajine.

Ponuda o intervenciji predata Talijanima.

Sukob naših odjeljenja sa četnicima u selu Bronićima.

Odbijeni napadi na selo Vragolove, Banj—Stijena i Kramer³⁸.

Satnija poručnika Vrkljana u borbi kod sela Brankovića na Sjemeću.

23. rujna t.g. Talijani prosvjeduju³⁹ protiv letenja naših zrakoplova preko njihove teritorije pošto su zrakoplovi bacali bombe na selo Mokronoge i prijete da će u ponovljenom slučaju otvoriti paljbu na zrakoplove.

Nadporučnik Pilić povukao se na Talijanski okupacioni teren...

³⁸ Kramer Selo

³⁹ Protestuju

BR. 118

**IZVJEŠTAJ STOŽERA VRBASKOG DIVIZISKOG PODRUČJA
OD 24 OKTOBRA 1941 GOD. O VOJNIČKOJ I POLITIČKOJ
AKCIJI USTANIKA U BOSANSKOJ KRAJINI U VREMENU OD
11 DO 20 OKTOBRA**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
STOŽER
[VRBA]SKOG DIVIZISKOG PODRUČJA
O. Broj 773

[U] Banja Luci, dne 24-X. 1941.g.

10-dnevno izvješće o vanjskoj
i unutarnjoj situaciji za 2.
deseticu mjeseca listopada
1941. godine.

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA*
(Glavni stožer — Očevidni odjel)

O vanjskoj i unutarnjoj situaciji dostavlja se 10-dnevno
izvješće u duplikatu, za 2. deseticu mjeseca listopada 1941. godine,
sa zamolbom na uvid.

Zamjenik zapovjednika,
pukovnik
Majetić

25/X.
NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
Glavni stožer
Očv. Br.4019/Taj.

U Zagrebu dne, 17. XI 1941

Uvršteno u izvješće Očv.
Br. 4183/Taj. U Spise, grupa 12
Pročelnik, pukovnik,
J.

IZVJEŠTAJ

o vanjskoj i unutarnjoj situaciji za drugu deseticu (11. do 20)
listopada 1941. godine, sastavljen iz primljenih dopisa.

* Stojeći na stanovištu: da kod pripremanja za štampu neprijatelj-
skih dokumenata ne odstupa od originala, ostavljajući pri tome i pojedine
jezične i pravopisne greške, Redakcija ni u formalnom pogledu nije htjela
da odstupa od tog principa, pa je dosljedno tome ostavljala nedovoljan
razmak između pojedinih riječi, kako to u originalu stoji.

I. — OPĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

Opća unutarnja situacija na Vrbaskom divizionskom području još uvijek nije povoljna zbog nesigurnosti žiteljstva, kojom prijeti komunističko-četnička situacija.

1. — Raspoloženje naroda:

Hrvati: Raspoloženje Hrvata prema Državi i Poglavniku je dobro. Stanovništvo podnosi strpljivo sve teškoće, koje su nastale zbog pobunjeničkih akcija i općih ratnih prilika. U mjestima, koja su ugrožena od pobunjenika dolazi do izražaja strah stanovništva pred pobunjeničkim napadima u tolikoj mjeri, da se mnoge porodice sele u sigurnija mjesta. Na ovo utiče i držanje organa upravnih vlasti, koji često podlegnu raznim alarmantnim vjestima.

Srbi: Raspoloženje Grkoistočnjaka prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i sadanjem poretku nije povoljno, jer ih je veliki broj poubijan, opljačkan i odveden u razne logore, te im se ne priznaje vjera, a nitko ne uživa potpuna građanska prava.

Veći dio grkoistočnjaka, najviše žene i djece, poslije proglašenja Poglavnikovog počeo se vraćati svojim domovima. To su većinom oni, koji su otišli u šume pod pritiskom pobunjenika ili iz straha pred ustašama. Opaža se, da je spomenuti Poglavnikov proglas imao povoljan utjecaj na stanovništvo grkoistočne vjere.

Oni grkoistočnjaci, koji se nisu odmetnuli u šumu i nisu napuštali domove, prelaze u rimokatoličku vjeru, a manji dio i na muslimansku.

Židovi: Drže se potpuno povučeno i ne daju ni najmanjeg povoda za postupke protiv njih, ali bez sumnje potajno simpatiziraju sa pobunjenicima i očekuju pobjedu Sovjetske Unije.

Komunisti: U sadašnjoj pobunjeničkoj akciji sve više dolaze do izražaja, te se sa sigurnošću može reći, da ju sada oni i vode, te da je ona većim djelom komunistička.

2. — Pobunjenička akcija i preduzete protivmjere:

Četničko-komunistička akcija još uvijek traje i to u nekim krajevima u jačem, a u nekim pak u

slabijem obliku. U krajevima, koje su zaposjele talijanske čete, akcija pobunjenika slabi, jer ili se predavaju talijanskim vojnim vlastima, ili pak pred istima bježe, dočim u krajevima van domašaja talijanskih četa akcija pobunjenika se pojačava, jer se pridošli pobunjenici pridružuju skupinama, koje su već od prije bile u šumama. Ovako pojačani pobunjenici postali su sve drskiji te su otpočeli u okolici Prijedora, San. Mosta, Ključa, Varcar Varkufa, Jajca, Kotorišća i Banja Luke, a sada i na području Bos. Gradiške i Podgradaca, sa prepadima na naše domobransko-ustaške posade, oružničke postaje i željezničke pruge, b.b. linije, ceste, kao i nasilima nad hrvatskim življem i onim grkoistočnjacima, koji bi htjeli na miru živjeti i pokoravati se našim vlastima.

Za posljednjih 10 dana i nadalje najaktivnije su bile četničko-komunističke skupine u planinama: Kozari, Grmeču i Ozrenu, a za tim one u planinama: Osmaci, Manjači, Lisini i Borju.

Kao važnije momente u ovoj komunističko-četničkoj akciji i protuakciji naših snaga od posljednjeg 10-dnevnog izvješća pa do danas iznosim slijedeće događaje:

—5. listopada 1941. došla su 4 nepoznata lica, vjerojatno pobunjenika, u kuću Vaskrsija Laloša iz Gor. Jurkovca¹—Turjaka, kotara Bos. Gradiška, i istoga pitali kakovo je političko stanje, kako se Hrvati i Srbi slažu i zašto se ne dižu na ustanak već samo čekaju na gotovo. Laloš im je odgovorio, da se Hrvati i Srbi dobro slažu i da nije potreban nikakav ustanak. Zatim su se nepoznata lica udaljila u pravcu Kozare. Oružnička postaja Turjak, Banjalučkog oružničkog krila, preduzela je gonjenje nepoznatih lica, ali bez rezultata.

—7. listopada 1941. u 9 sati na putu Vel. Kladuša—Topusko, kotar Vrgin Most, 4 km. udaljeno od Vel. Kladuše, pobunjenici su napali poštanska kola kojom su prilikom ubili 1 domobrana, a 2 žene i 1 dječaka ranili. Ubihi su i jednog konja, a poštu opljačkali. Mjere za gonjenje napadača preduzete su.

—7. listopada 1941. u 20.15 sati pobunjenici su pokušali napad na oružničku postaju Klupe, Doboj-

¹ Gor. Jurkovica

skog oružničkog krila², ali je namjera pobunjenika pravovremeno po oružnicima primijećena i pokušaj napada osuđen.

—7.listopada 1941. oko 11 sati pobunjenici su napali pušćanom vatrom na cesti Banja Luka — Varcar Vakuf kod Rekavice, kotar Banjalučki 2 kamiona sa ustašama i tom prilikom je poginuo 1 ustaša i jedno lice civilno, dočim je ranjeno 12 ustaša. Pobunjenici su uz priposlatsu pomoć iz Varcar Vakufa odbijeni³.

—7.listopada 1941. oko 15 sati pobunjenici su napali na cesti Banja Luka — Varcar Vakuf u blizini oruž. postaje Bos. Krupa⁴, Banjalučko oružničko krilo, 2 ustaška kamiona, koji su došli iz Varcar Vakufa sa ustašama u pomoć napadnutim kod Rekavice. Ovom prilikom žrtava kod ustaša nije bilo, samo su jedan kamion onesposobili za dalji pokret, jer je pogođen jednim nabojem rezervoar benzina.

—7.listopada 1941. oko 19 sati pobunjenici su iz zasjede pripucali na ustaške kamione u neposrednoj blizini oruž. postaje Krupa na Vrbasu, na cesti Banja Luka — Varcar Vakuf, ali brzo i jakim vatrom ustaša i oružnika postaje Krupa na Vrbasu, pobunjenici su odbijeni. U borbi žrtava na našoj strani nije bilo.

— Noću između 7. i 8. listopada 1941. pobunjenici⁵ su prekopali dio ceste Banja Luka — Kotorišće na 517 km. i posjekli 8 komada b.b. stupova sa žicom. Iste noći na dijelu ovoga puta, kod sela Opsječkog, kotara Banjalučkog, pobunjenici su također prekopali cestu. Također iste noći pobunjenici su mjestimično pokvarili željezničku industrijsku prugu Banja Luka—Kotorišće na 23 km. tako, da je promet na istoj onemogućen. Gonjenje ove pobunjeničke bande je preduzeto kao i popravka ceste, b.b. linije i željezničke pruge.

Noću između 7. i 8. listopada 1941. jedna skupina oko 40 naoružanih pobunjenika upala je u kuću

² Ovaj prepad na žandarmerijsku stanicu u Klupama izvela je partizanska grupa pod komandom Uroša Buštrunjića. Docnije se ta partizanska grupa razvila u Pribiničku četu.

³ Napad je izvršila grupa od 20 partizana Manjačkog partizanskog odreda Prve čete za Bosansku Krajinu.

⁴ Odnosi se na Krupu na Vrbasu.

⁵ Ovu diverziju je izveo Borjanski partizanski vod koji je kasnije ušao u sastav Trećeg krajiškog NOP odreda.

Ostoje Višekruna iz Borkovića, kotar Banjalučki, prisilivši ga da maloži vatru, gdje su zatim na kućnjem ognjištu ispekli jednu ovcu i kruh od njegova brašna. Kada su pobunjenici ispekli ovcu i kruh, večerali su i zatim se udaljili, rekavši mu ako mu je krivo neka ih tuži. Preduzeto je gonjenje pobunjenika.

— 8. listopada 1941. oko 10 sati jedna pobunjenička banda u jačini od 100 naoružanih lica upala je u zgradu općinskog poglavarstva u Vijačanima⁶, kotara Prnjavorskog i tražila od općinskog blagajnika novca. Pošto su u kasi našli svega 50 kuna gotovog novca, blagajnika su svezali, tukli i odveli sa sobom u šumu. Ovom prilikom ova banda je u općinskoj zgradi spalila sve spise, koji su se odnosili na vršidbu pšenice i popis stanovništva za prehranu. Ova banda se zatim izgubila u pravcu šume Čovka. Preduzete su mjere za gonjenje ovih bandita.

— 8. listopada 1941. pobunjenici su uhvatili i odveli 10 seljaka muslimana iz sela Skucani Vakufa, kotara San. Most.

— 8. listopada 1941. oko 9 sati pobunjenici su pripucali na mjestu zv. Lončarevac, 4 km. udaljeno od Otoke, kotar Bosanska Krupa na Zaima i Jusufa Hasanagića, seljake iz sela Otoke, kada su ovi na svojoj njivi brali kuruze i oboicu lakše ranili. Ranjenici su upućeni u bolnicu na liječenje, a gonjenje pobunjenika je preduzeto.

— Noću između 8. i 9. listopada 1941. pobunjenici su napali na željezničku postaju Svodna, kotar Bos. Novi, koju su zapalili a zatim razrušili 10 metara željez. pruge kao i 10 b.b. stupova posjekli. Ovom prilikom pobunjenici su naš odred vojnika dijelom rastjerali, a djelom zarobili, te ih po razoružanju pustili. Istovremeno pobunjenici su napali na oruž. postaju Svodna, Banjalučkog oružničkog krila, ali su oružnici borbu prihvatili i napad bez žrtava odbili. Dijelovi naše i njemačke vojske iz Prijedora upućeni su u Svodnu radi gonjenja pobunjenika.⁷

⁶ Akciju je izvela grupa partizana Prnjavorske čete koja je kasnije ušla u sastav Trećeg krajiškog NOP odreda.

⁷ Sve ove akcije oko Svodne izvršili su partizani Kozarskog odreda.

—9.listopada 1941.oko 20 sati došlo je oko 80 pobunjenika⁸ iz šume Manjače u selo Šepovci⁹,kotar Vacar Vakuf i sa sobom odveli najuglednijeg seljaka općinskog povjerenika Petra Butkovića.Nakon par dana pobunjenici su istoga pustili na slobodu.

—Noću između 9.i 10.listopada 1941.pobunjenici su puškarali na selo Skočaj, kotara Bihać. Naše snage su vatrom uzvratile.Djelovala je također i naša artiljerija.Gubitaka na našoj strani nije bilo.

—10.listopada 1941.oko 20 sati pokušali su pobunjenici napad na naše straže oko mjesta Sitnice, kotar Ključ,ali su od strane naših straža na vrijeme primjećeni te je napad suzbijen.

—10.listopada 1941.pobunjenici su sa paše otjerali 21 komad koza seljaka Mile Brkića,iz sela Majkića,kotar Ključ.Vođenom potjerom ustanovljeno je da su koze otjerane u Gornji Ribnik,gdje sada ne postoji naša vlast.

—10.listopada 1941.po nepoznatom licu pogođen je nabojem iz vojničke puške u trbuh Muho Đusić iz sela Krasulja,kotara Ključ, za vrijeme kad se je nalazio na straži sa još jednim seljakom iz istog mjesta.Imenovani je nakon 3 sata od zadobivenih rane umro.Gonjenje za nepoznatim licem je preduzeto.

—10.listopada 1941.u 8 sati napadnuta je od strane pobunjenika u mjestu Vrtoče, kotar Bos.Petrovac,ustaška bojnica¹⁰.Zapovjednik talijanske vojske u Bos.Petrovcu,odmah je poslao u pomoć ustaškoj bojni 2 tenka i 4 kamiona vojnika.

—Noću između 10. i 11.listopada 1941.izvršen je ponovni napad na posadu u selu Drakseniću, kotar Bos.Dubica,koja se sastojala od 80 domobrana,ustaša i oružnika.Posada se raspršala i 15 momaka od te posade stiglo je u Bos.Dubicu među kojima i 5 oružnika.Prilikom ovog napada ranjen je 1 oružnik,1 domobran i 1 ustaša.Na strani pobunjenika kojih je bilo oko 400,ubijen je jedan četnik od koga je oduzeta puška,jedna bomba i 120 naboja.¹¹

⁸ Partizani Manjačke čete.

⁹ Šehovci

¹⁰ Napad na ustašku bojnicu u Vrtočama izvršio je šesti partizanski odred Prvog bataljona »Sloboda«.

¹¹ Ustaško-domobransku posadu u Drakseniću likvidirale su partizanske jedinice iz Kozare.

—Noću između 11. i 12. listopada 1941. pobunjenici¹² su u dva maha napali i puškarali na selo Budimlić Japru, kotar Sanski Most. Ovom prilikom žrtava nije bilo.

—Noću između 11. i 12. listopada 1941. napadnut je i teže ranjen povjerenik sela Babići, kotar Prijedor, Risto Pavlović od strane pobunjenika. Iste noći po pobunjenicima odveden je u nepoznatom pravcu Marko Gajić, trgovac kože iz Verića, kotara Prijedorskog.

—12. listopada 1941. 5 naoružanih buntovnika na cesti Tržačka Raštela—Bihać, kod sela Ilidže, kotara Bihać, sreli su jednog muslimana koji je na kolima vozio jabuke i kestenje. Pobunjenici su istome oteli jabuke i kestenje te pobjegli u nepoznatom pravcu. Gonjenje ovih pobunjenika preduzeto je.

—14. listopada 1941. izvršen je napad od strane pobunjenika, kojih je moglo biti oko 50 naoružanih sa puškama, na zgradu općinskog poglavarstva u Rekavici, kotar Banja-Luka. Ovom prilikom pobunjenici su popalili sve knjige osim onih vojne očevidnosti, koje su sa sobom odnijeli. Istovremeno su iz zgrade odnijeli 3 bicikla, sve općinske štambilje i 300 kuna gotovog novca. Iste noći ova banda posjekla je 98 komada b.b. stupova na cesti Banja Luka—Sitnica u blizini sela Rekavice.¹³

—12. listopada 1941. oko 12 sati upalo je 8 naoružanih pobunjenika u kuću Arapović—Krakotić Vase u selu Sokolovu, kotara Ključ. Ovom prilikom pobunjenici su istome odnijeli 5.000 kuna gotovog novca, jedne cipele, jedan kaput i vojničku bukvicu, a od grkoistočnjaka Stevana Babića, koji je došao kod Arapovića radi kupnje vola, oduzeli su 800 kuna gotovog novca. Obojcu su zatim vezali i otjerali u šumu. Za vrijeme kada su se pobunjenici u šumi dogovarali kako će ih smaknuti, isti su uspjeli pobjeći iz ropstva pobunjenika.

—Noću između 12. i 13. listopada 1941. upali su naoružani pobunjenici¹⁴ u kuću Jozе Tomljenovića, trgovca iz Gor. Šnjegotine, kotara Teslić, te su mu iz kuće odnijeli svu posteljnu spremu, svu

¹² Partizani Jelašinovačkog partizanskog odreda koji je bio tada pod komandom štaba Prvog bataljona »Sloboda«.

¹³ Akciju su izvršili partizani Manjačke čete pod komandom Milana Brankovića.

¹⁴ Četnici sa Čečave pod komandom Novaka Prodića.

platninu i muška odijela. Tomljenović ih je molio, da mu ostave bar jedno odijelo i jedan krevet posteljne spreme, međutim pobunjenici su to odbili rekavši mu, da njima treba mnogo odijela i posteljne spreme, jer ih u šumi imade oko 12.000.

—13.listopada 1941. u 21.15 sati sa sjeverozapadne strane pobunjenici su napali stražu koja je čuvala oružničku postaju Krupa na Vrbasu, Banjalučko oružničko krilo. Brzom i energičnom pušćanom vatrom pobunjenici su poslije jednog sata borbe odbijeni i natjerani u bijeg. Istovremeno su pobunjenici sa južne strane napali satniju domobrana, koja se nalazi kao posada u selu Krupa na Vrbasu. Napad je također odbijen. Žrtava na našoj strani nije bilo.¹⁵

—14.listopada 1941. pobunjenici su napali odred oružnika, domobrana i seljaka, koji je preko rieke Vrbasa za selo Krmine, kotar Banja Luka, podizao most, kojega su pobunjenici 7 rujna 1941. porušili. Pošto je napad pušćanom vatrom bio stalan i dosta jak, odred je morao prekinuti radove i stupiti u borbu sa pobunjenicima. Idućeg dana uz pripomoć poslatih domobrana odred je nastavio sa radovima na podizanju mosta, ali je ponova bio napadnut po pobunjenicima i morao je ponova prekinuti radove.¹⁶

—14.listopada 1941. oko 23. sata upala je komunističko-četnička banda u jačini od 20 naoružanih lica u kuću Muje Odošića u Štrbcima, kotara Prnjavor, izvršili premetačinu i odnijeli jednu vojničku pušku sa 100 naboja te jednu građansku pušku—dvocijevku sa 6 naboja. Gonjenje ove bande je preduzeto.

—14.listopada 1941. oko 22 sata jedna grupa od oko 20 naoružanih pobunjenika upala je u kuću Andrije Nijem u Mravici Srbskoj, kotar Prnjavor, izvršila premetačinu i odnijela jedan krugoval marke »Lorenc« vrijedan 6.000 kuna. Gonjenje ove bande je preduzeto.

—15.listopada 1941. u 18.30 sati napadnut je od strane pobunjenika vlak kojim se je prebacivao jedan odred naše vojske iz Bravskog prema Prije-

¹⁵ Ovaj napad izvršili su partizani Manjačke čete pod komandom Milana Brankovića.

¹⁶ Sve ove napade vršili su dijelovi Prvog partizanskog odreda Prve čete za Bosansku Krajinu.

doru na 59.km.između željez.postaje Rijeka i Gor. Sanica.Vojnici su iz vagona prihvatili borbu i napad odbili.Prilikom borbe 3 domobrana su teško ranjena.¹⁷

— Noću između 15. i 16.listopada 1941.jedna jača skupina pobunjenika došla je u kuću i imanje iseljenog grkoistočnjaka-svećenika Marčenića iz Sljivna,kotar Banja Luka,svezala sa konopcem ruke čuvara kuće i imanja Lazara Rakovića i zatim opljačkala cijelu kuću.Pored ovoga ova banda otjerala je sa imanja 3 konja,jednu kravu i tele i 14 komada svinja.Gonjenje ove bande je preduzeto.

—18.listopada 1941. u 1.30 sati izvršen je napad na vojarnu oruž.postaje Han Kola, Banjalučko oružničko krilo.Napad je nakon kraće borbe bez žrtava odbijen.¹⁸

U svim naprijed navedenim pobunjeničkim akcijama preduzete su protuakcije od strane naših vojnoustaško-oružničkih snaga,a osim toga preduzete su još radi čišćenja terena slijedeće akcije:

8. listopada 1941.vršen je pretres terena u cilju gonjenja pobunjenika od strane našeg odreda u jakosti od 130 domobrana i oružnika pod zapovjedništvom zapovjednika posade u Kotorišću, satnika Pincurića u pravcu planine Borje.Prilikom ove akcije odred se sukobio sa pobunjenicima¹⁹ na Rađinom brdu²⁰.U toku borbe ubijeno je 8 pobunjenika,dočim na našoj strani nije bilo gubitaka.

3. — Akcija komunista:

Komunistička akcija osobito je živa među četnicima i grkoistočnjacima. Oni agitiraju navodnim uspjesima Sovjetske Unije u ratu sa Njemačkom, koja će osloboditi Srbe u kratkom vremenu ispod jarma sile osi i ustaške Hrvatske.Svoju borbu nazivaju oslobodilačkom borbom za pravo i život potlačenih naroda.

Iz sadržaja letaka,koji se u posljednje vrijeme rasturaju među narodom vidi se,da komunisti žele promičbom odvojiti muslimane od katolika,ka-

¹⁷ Napad su izvršili partizani iz Grmeča.

¹⁸ Prepad je izvršila grupa partizana od 8 ljudi iz sastava Manjačke čete.

¹⁹ Borjanski partizanski vod pod komandom Idrisa Masle i Milana Bubica.

²⁰ Rađeno Brdo

ko bi muslimane pridobili za svoju stranu. Nadalje nastoje drugom vrstom letaka odvratiti domobrane od borbe protivu pobunjenika i pridobiti ih za svoju borbu, koju nazivaju oslobodilačkom borbom od fašističkih, nacionalsocijalističkih i ustaških tlačitelja i krvopija.

U posljednje vrijeme osjetila se je pojačana akcija komunista u kotaru Bos. Gradiška. Akcija ovih uglavnom se svodila na pripremanje općeg komunističkog ustanka u tome kotaru, a sa glavnom težnjom da se prekine veza Banja Luke sa Zagrebom cestom preko Okučana. 10. listopada 1941. po organima ustaškog redarstva iz Banja Luke uz pripomoć oružnika i domobrana uhićena su 43 lica, koja su bila osumnjičena da stoje u vezi sa spremanjem ustanka.

Osim iznijetog rasturani su po komunistima za vrijeme posljednjih 10 dana među narodom komunistički letci i to:

— 6. listopada 1941. privremeni oružnik Hamdija Safić sa postaje Budimlić Japra, Bihaćskog oružničkog krila, prolazeći cestom Stari Majdan—Budimlić Japra, kotar San. Most, našao jedan komunistički letak pisan ćirilicom na pisaćem stroju sa naslovom: »Rezolucija« i potpisom »Vojni delegati oslobođenih krajeva Bosne i Like.²¹« U letku se napada Musolini, Hitler, Pavelić, Budak, Ljotić, Stojadinović. Sve ove naziva se narodnim krvopijama i sramnim izdajicama.

— 8. listopada 1941. u selu Zenkovići, kotara San. Most, pronađen je po seljaku Muhamedu Konjoviću jedan letak pisan latinicom na pisaćem stroju sa naslovom »Braćo muslimani« i završetkom »Vaša braća i drugovi«. U letku se apelira na muslimane da se pridruže borbi koju vodi narodni oslobodilački pokret protiv fašističke i ustaške tiranije.

— 1. listopada 1941. pobunjenici su poslali seljacima sela Kljevci, Kotara San. Most, po Luki Ivanoviću iz istoga sela, koga su pobunjenici uhvatili u mlinu na reci Dabru, jedan komunistički letak, pisan latinicom na pisaćem stroju u kojem se pozivaju Hrvatski vojnici, radnici, seljaci i građani u borbu protiv fašističkih tlačitelja i ustaških krvopija.

²¹ Vidi dok. br. 60 (knjiga 1).

4. — Akcija, rad i kretanje sumnjivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata, provokatora i antidržavnih elemenata:

Osim iznijetih podataka pod toč.2.i 3.ovog izvješća nije zapažena akcija, rad i kretanje sumnjivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata,provokatora i antidržavnih elemenata.

Osjeća se ali podzemni rad izvjesnih lica protiv sadanjenog stanja,a koja niesu zadovoljna novostvorenim prilikama,ali se u ovom pravcu budno motri od strane za to pozvanih organa,te ova lica ne mogu svoje namjere privoditi u djelo.

— 10.listopada 1941.oko 18 sati Jovo Todorović,nadzornik b.b.linije iz Sitnice, kotar Ključ,vratio se je iz pobunjeničkog zarobljeništva u koje je navodno pao 6.o.mj.kod sela Čađevice,kotara Ključ,kada je pregledao b.b.liniju na cesti Sitnica—Ključ.Imenovani je osumnjičen radi održavanja veze sa pobunjenicima,te se pretpostavlja,da je robstvo samo fingirao,pošto na saslušanju nije htio dati nikakve podatke o radu i kretanju pobunjenika.Imenovani je uhićen i sa prijavom oruž.postaje Sitnica, Bos.Petrovačkog oružničkog krila,predan nadležnom sudu na dalji zakonski postupak.

5. — Strana propaganda u narodu:

Strana propaganda u narodu nije primijećena, izuzev što se događaju slučajevi veličanja Sovjetske Unije,Engleske i Amerike od strane grkoistočnjakog življa,a ovo proturaju kroz narod komunističko-četnički agitatori.Osim toga Sovjetski i Engleski krugoval vrši promičbu,koja Hrvate ne osvaja,ali ju Srbi prihvataju.

6. — Prehrana i promet:

Prehranbene prilike obzirom na ratno stanje i poremećaj unutarnjih prilika u vezi sa komunističko-četničkom pobunom postaju iz dana u dan sve teže.Ovo naročito u krajevima,gdje su se vodile i gdje se još i sada vode borbe,jer je u tim krajevima ljetina skoro sva propala.Usljed toga,kao i povraćaja pojedinih grkoistočnjaka iz šuma,pitanje prehrane pučanstva postaje sve više akutno,osobito sada pred zimu.Narod gleda jedini spas

i pomoć od Države, jer zaista, ako Država ne bi preduzela potrebne mjere u ovom pogledu, nastupila bi neminovna glad, koja bi opet mogla prouzrokovati opće poremećaje u državnom životu i progresu.

Osjeća se opća nestašica svinjske masti, ulja, šećera, riže, sapuna, a u posljednje vrijeme i mesa, dočim kave i čaja uopće se ne može dobiti.

Primjećuje se, da ustanove odnosno lica, kojima je povjereno pitanje prehrane pučanstva, nisu dovoljno aktivna, a one pak ustanove i lica, kojima je povjeren nadzor nad prehranom pučanstva nisu dovoljno agilna, te se uslijed toga primjećuje u nekim mjestima akti špekulacije. Ovo sve pak izaziva kod naroda ogorčenje i kritiziranje, što ide na štetu općih državnih probitaka.

Željeznički promet normalno se odvija na prugama: Banja Luka—Sunja, Bos. Novi—Bihać i Travnik—Jajce, dočim se na prugama Brod—Sarajevo, Prijedor—Bravsko i Doboj—Tuzla odvija uz najveće poteškoće uz česte prekide. Promet na Šipadovoj pruži Bravsko—Srnetica—Knin, te Srnetica—Šipovo—Jajce za sada se još ne odvija.

Cestovni promet skoro u svima pravcima na teritoriji ovog divizijskog područja je ugrožen komunističko-četničkim prepadima.

Brzjavno-brzoglasni promet odvija se uz veoma velike poteškoće, jer pobunjenici stalno kvare i uništavaju b.b. linije.

7. — Odnosi vojske sa ustaškim organizacijama i građanskim vlastima:

Pošto su divlje ustaše razoružane, prestalo je trenje, koje je postojalo između ustaških i vojnih te građanskih vlasti, pa se međusobni odnosi popravljaju. Da odnosi između ustaša i vojske nisu bili baš najsrdačniji, krivnja je do samih ustaša, koji su se u odnosu prema vojsci držali prepotentnima i sa bagatelom gledali na vojsku, te sa istim održavali slabe veze. Uslijed toga domobrani su slabo raspoloženi prema ustašama, a najviše zbog toga što prema njihovim riječima, ustaše imaju razne beneficije u ishrani, odijelu i nastanbi, dočim da se oni t.j. domobrani hrane oskudno, da su poderani i da moraju stalno biti na položaju.

8. — Odnosi sa savezničkim
vojskama čiji se dije-
lovi nalaze na našoj te-
ritoriji:

Saveznička Njemačka vojska nalazi se na po-
dručju stalno još od sloma biv. jugoslovenske voj-
ske i odnosi sa istom su veoma dobri, korektni i
srdačni.

9. — Ilistopada 1941. odmah po dolasku talijan-
ske vojske u Bos. Petrovac, talijanski vojni zapo-
vjednik izdao je ustaškim postrojbama u Bos. Pe-
trovcu ultimatum, da što prije napuste Bos. Petro-
vac. Ustaše su se odmah počeli pripremati i 12. li-
stopada počeli su odlaziti kamionima preko Brav-
skog za Prijedor i dalje.

II. — STANJE U VOJSKI:

1. — Raspoloženje, duh i
disciplina u vojsci:

Moral, duh i disciplina kod domobrana do-
sta je pao iz razloga što se nalaze u neprekidnoj
borbi sa komunističko-četničkim bandama, što ne-
maju udobnih prostorija za smještaj niti potrebne
posteljne opreme, što im je odora manjkava, a
hrana u pojedinim prilikama neredovna. Pored toga
ima slučajeva oboljenja, te sve to kod njih stvara
nezadovoljstvo, a tim više što su mnogi zabrinuti
za svoje obitelji i imanja koja im prema njihovim
izjavama nema tko obrađivati.

2. — Incidentni, neredi i
izgredi većeg značaja:

Nije ih bilo.

3. — Uticaj strane izvještajne
službe i neprijateljske
propagande u vojsci:

Nije primjećena.

4. — Bještva iz vojske:

Noću između 10. i 11. listopada 1941. napustio
je stražarsko mjesto u zaseoku Pobrežje, kotar
Sanski Most i otišao u nepoznatom pravcu domo-

bran iz sastava ojačane VI bojne 2.p.pukovnije Sabit Abdulrajmović, rodom iz Tešnja, odnijevši sa sobom pušku i 2 karabina svojih drugova. Za imenovanim se traga.

5. — Ponašanje častnika, dočastnika i momčadi van vojarne i u gradu:

Općenito je dobro i u smislu propisa.

III. VANJSKA SITUACIJA:

1. — Prilike u pograničnim oblastima susjednih država (raspoloženje stanovništva, kretanje vojske i razne vojne mjere):

Nema podataka.

2. — Strani vojni bjegunci: Na području strani vojni bjegunci nisu primijećeni.

3. — Nedozvoljeni prijelazi na granici, šverc i tome slično:

Nema podataka.

4. — Odnosi sa pograničnim vlastima susjednih država:

Nema podataka.

IV. — OBĆI ZAKLJUČAK:

Opća situacija na Vrbaskom divizijskom području, kako se iz naprijed iznijetog vidi, dosta je teška, jer su pobunjenici sve aktivniji, te ugrožavaju mir i sigurnost na sve osjetljivijim pravcima i područjima.

Za potpuno likvidiranje pobunjeničke akcije, s obzirom što ista uzima sve šire i šire razmjere, potrebno bi bile jake i bolje naoružane vojničke snage, koje bi mogle istodobno operirati u svim pravcima protiv pobunjenika.

Naročito se osjeća potreba da se pročisti područje Kozare i Prosare planine u kojima se kriju jake pobunjeničke snage pod vođstvom komunista

Dr. Stojanovića, čiji su odredi izvršili 23. listopada o.g. prepad na Gornje Podgradce i zapalili Našičku pilanu.

Mjere protiv pobunjenika, sumnjivih i nepoćudnih lica energično se preduzimaju, kako bi se javni red i mir te lična i imovna sigurnost građana osigurala.

Stanje kod vojske, obzirom na nedovoljan broj starješina: djelatnih časnika i dočasnika, kao i obzirom na nedostatak odjevne opreme, je odgo-varajuće.

Očevidna služba teško se razvija, osobito na području zaposjednutom od pobunjeničkih bandi, jer su na istom nastanjeni samo grko-istočnjaci, te su dobiveni podatci redovno netočni i nesigurni.

(M.P.)²²

BR. 119

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKOG VODA SARAJEVO
OD 24 OKTOBRA 1941 GOD. O BORBI PROTIV PARTIZANA KOD
SELA DONJI MALEŠIĆI**

ZAPOVJEDNIŠTVO ORUŽNIČKOG VODA

PRIEPIS!

Broj: 22019

Izvještaj o borbi sa odmetnicima.
Sarajevo 24 listopada 1941 god.

KOTARSKOJ OBLASTI

SARAJEVO

U vezi predanog brzoglasnog brzojava sa oružničke postaje Semizovac juče u 20.30 sati krilu Sarajevo izvješćujem slijedeće:

Na temelju brzoglasne zapovijedi Krilnog zapovjednika od 22 ov.mj. krenuo sam sa 5 oružnika i 5 domobrana 22 ov.mj. u

²² Okrugli pečat: Nezavisna država Hrvatska
Stožer Vrbaskog divizijskog područja
u Banja Luci

pretres terena između Semizovca i Ilijaša i postavio zasjede u blizini mjesta gdje su na putu kod sela Donjeg Malešića pojavili se odmetnici i otimali od građana stvari i stoku. Taj dan nisam nigdje primjetio ništa sumnjivo. Sljedeći dan krenuo sam također sa istim brojem momaka u istom pravcu i u 15.30 sati sa zasjede kod sela Malešića čuo pucanj pušaka na desnoj obali rijeke Bosne u šumi. Odmah sam prikupio momčad i krenuo preko mosta u Donje Milešiće¹ da vidim ko puca.

Kad sam bio na polovini mosta sa visova iza sela Malešića na lijevoj obali rijeke Bosne osulo je na nas pušcanu paljbu 30 do 40 odmetnika². Žurno sam sa mosta prebacio momčad u zaklon pored obližnje željezničke pruge i vodio borbu do 18.30 sati. Kako su odmetnici počeli iz šume prilaziti selu uspjelo nam je tri ubiti, dočim od naših nitko nije povrijeđen. Da smo ovom prilikom imali barem jednu laku strojnicu odmetnika bi bilo sigurno više ubijeno, jer smo imali vrlo dobar zaklon i preglednost terena pred nama.

Milicioner Hamdija Kramarević čuvši pucnjavu pohitao je iz Ilijaša nama u pomoć, ali je blizu sela Vlaškova ranjen u obje noge od odmetnika koji su iz Malešića pucali. Tom prilikom odmetnici su pušcanim nabojem prekinuli jednu brzoglasnu žicu, brzoglasne linije kod puta uz samu prugu.

Među odmetnicima vidio sam ih pet u uniformi željezničara dočim ih dosta ima vojničke sive kabanice.

Po završenoj borbi vratio sam se sa odjelom iz Ilijaša vlakom u 19.30 sati u Semizovac.

Dodajem da je vrlo nezgodno operisati protiv odmetnika sa malim snagama bez ikakvih jačih oružja, pošto i rezultati takvih akcija ne mogu biti naročito uspješni.

Kako je selo Donji Malešići blizu samoga puta Sarajevo Visoko kuda ide redovni autobusni promet i dovoz robe kolima i samovozima, potrebno je jačim odredom naše vojske ovo selo potpuno uništiti kako odmetnici nebi imali na tom mjestu uporišta.

S molbom na znanje.

Dostavljeno:
Zapovjedništvu 4.oružničke
pukovnije, krila Sarajevo
i Kotarskoj oblasti Sarajevo.

Zapovjednik nadporučnik
Štímac, v.r.

¹ D. Malešići

² Žandarme su napali dijelovi Vlakovske čete Semizovačkog NOP bataljona.

BR. 120

TELEGRAFSKI IZVJEŠTAJ PRETSTOJNIKA KOTARSKE OBLASTI U GORAŽDU OD 24 OKTOBRA 1941 GOD. O PADU ROGATICE U RUKE PARTIZANA

189 12 72 18 50¹ 24. X. u 19,40

VOJKRA² VELIKOM ŽUPANU SARAJEVO

Rogaticu zauzeli rzrušili spalili četnici³ stop Proživjeli iz grada i sela njih oko pet tisuća prebjegli su i stalno pridolaze u Goražde stop Slika gladnih, golih i ranjenih užasna je stop Tražim da se stalno avionom do aerodroma na Ustikolini prenosj brašno sol medikamenti i dva ljekara stop U protivnom prijeti opća propast stop Inače očekujemo napad na Goražde požurite pomoć stop Uručiti naslovniku najbrže stop

Kotarski predsjednik
Dilić

¹ Odnosi se na broj, vrstu i vrijeme prijema depeše.
² Vojna Krajina
³ Partizani Romaniskog NOP odreda.

BR. 121

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVORTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 25 OKTOBRA 1941 GOD. O ČIŠĆENJU PODRUČJA OPŠTINE PALE OD PARTIZANA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Z A P O V J E D N I Š T V O
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Taj. Broj 650/J.S.

Akcija naše vojske
na čišćenju terena
od odmetnika.

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU — JS —

Z A G R E B.

Sarajevo, 25. listopada 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Pale, krila Sarajevo sa Taj.Br. 285 od 23. listopada 1941. izvijestio je:

»22. listopada 1941. u 6 sati posade vojske preduzele su na području ove postaje akciju na čišćenju terena od odmetnika.

Posade vojske i to: 13 pukovnija, 16 pukovnija i odjel topništva preduzele su akciju na čišćenju terena od odmetnika od Pala, Careve Vode, Mindure, Sinanovići i do 23. listopada t.g. u 11 sati stigla je posada vojske do na mjesto »Majdane« koje se mjesto nalazi do samoga sela Hotočine a vojska zauzima teren od Stambolčića¹, Vitez, Majdani kod sela Hotočine i zauzela je teren sve do planine Romanije.

Na čišćenju terena vojska je naišla na otpor kod sela Careve Vode, Mindure i Sinanovići, ali ovi odmetnički otpori bili su manji. Osim toga odmetnici² su dali jači otpor u mjestu Majdani kod sela Hotočine gdje su odmetnici iskopali rovove i iz tih rovova dali su vojsci jači otpor. U [o]vim borbama kod Majdana bilo je 5 vojnika ranjenih od kojih 4 lakše i jedan vojnik teže ranjen.

Od strane vojske odmetnika nije bilo uhvaćenih, a da li je bilo mrtvih i ranjenih, nije se moglo ustanoviti.

Oružnici ove postaje surađuju sa vojskom na čišćenju terena od odmetnika, na taj način što vrše službu u pozadini kuda vojska prođe i daje vojski potrebite podatke u pogledu kretanja vojske, ako³ i pratnju topničkog odjela za vojskom, koja se kreće u pravcu sela Begovića⁴, Sjetline i Zečica.

¹ Stambulčić

² Pračanski bataljon Romaniskog NOP odreda.

³ Kao

⁴ Bogovići

Vojska gdje je naišla na otpor odmetnika i gdje nije kod kuća zatekla domaćina kuće, iste je kuće zapalila, a to je bilo u selu Careve Vode, Jasen, Minđure i Sinanovići, pošto su iz tih kuća odmetnici pucali na vojsku».

Prednje predlažem s molbom na znanje, u vezi izvješća ove pukovnije Taj.J.S.Br. 590/41.

Zapovjednik, pukovnik:

Pav.⁵

BR. 122

**IZ DESETODNEVNOG IZVJEŠTAJA ZAPOVJEDNIŠTVA ČET-
VRTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 26 OKTOBRA 1941 GOD. O
AKCIJAMA USTANIKA NA TERITORIJI ISTOČNE BOSNE I
HERCEGOVINE**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj.J.S. Br. 656

Obavještajno
izvješće.

Sarajevo, 26. listopada 1941.

Prema privremenom Uputu za organizaciju i rad izvještajne službe i zapovjedi Vrhovnog Oružničkog Zapovjedništva Taj. J.S. Br.320 od 31.srpnja 1941.god., podnosim sljedeće izvješće za vrijeme od 17.do zaključno 26.listopada 1941.godine.

I. OPĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

1.) Raspoloženje naroda obzirom na vanjske i unutarnje prilike i događaje:

Raspoloženje Hrvatskog naroda, katolika i muslimana, prema Državi je vrlo dobro. Sa mnogo pouzdanja prati se rad Poglavnika i Vlade na poboljšanju i sređivanju prilika u zemlji. Takovo je raspoloženje na području ove pukovnije, koliko se to odnosi na Bosnu.

Na području kotareva Bileće, Trebinje, Nevesinje, Gacko i Ravno, a to je hercegovačko područje ove pukovnije, naš narod je

⁵ Pavelić

zabrinut činjenicom, što se ne može vratiti u svoja i ako razorena sela, na svoja imanja i pristupiti privređivanju. Narod ne razumije zašto mu se ne omogući i ne pruži zaštita imovine i života od strane prijateljske okupatorske vojske, već se dozvoljava, da odmetnici s vremena na vrijeme upadaju u napuštenu ili još ne zauzeta sela i uništavaju ova na njegove vlastite oči. Još manje shvaća, zašto se prema uhvaćenim odmetnicima na djelu, blago ili nikako ne postupi, pa ih se što više pušta i ostavlja na slobodi.

Zbog svega toga, on gubi vjeru u iskrene namjere našeg saveznika i prijatelja.

Grčko-istočnjaci koristeći pomirljivu politiku Talijana uređuju svoje prilike i redove. Proširuju svoje zahtjeve i nastoje da se udovicama poginulih udjeli mirovina, a na čelo općina postave njihovi ljudi za načelnike. Jednom rečju traže da se u svemu potpuno izjednače u svima pravima sa Hrvatima. Oni idu i tako daleko da zahtjevaju kazneni progon svih viđenih Hrvata, koji su ranije učestvovali u Ustaškom pokretu.

Zadovoljni takovom politikom talijanske uprave ipak su prema njima rezervirani, stojeći budno na straži, uvijek spremni, da sa oružjem, koga sakriveno drže, brane svoje interese. Jedinu spas gledaju u pobjedi Anglo-Sovjeta.

Grčkoistočni živalj na području krila Sarajevo, Goražde, Višegrad i Tuzla većim dijelom digao se na ustanak, pridružio se četničko-komunističkim bandama, koje pod parolom »Narodni oslobodilački pokret«, a podjeljeni po partizanskim odredima- četama, četuju i vrše razna nasilja i tome slično.

Židovi su nezadovoljni, strahuju od interniranja, ne učestvuju u radu protiv vlasti u većem obimu i ako se opravdano sumnja da oni financiraju sadanji ustanak grčkoistočnjaka.

Njemačke, mađarske i ostale manjine su zadovoljne i lojalne.

2.) Četnička akcija i preduzete mjere:

Četnička je akcija vođena od strane bivših Jugoslovenskih častnika Srba još jača i zauzela je veće razmjere.

Grčko-istočni živalj je listom pristupio četnicima- pobunjenicima i zajednički vrše napade i pljačke. Napadaju naše vojnike, oružnike, katolike i muslimane, ruše i kvare državne objekte, željezničke pruge, ceste, mostove, b.b. linije i stubove. Pljačkaju i pale sela mirnog i odanog stanovništva. Pljačkaju putnike i oduzimaju im robu i toware.

Oni pak grčko-istočnjaci, koji se nisu odmetnuli, odmetnike-razbojnike u svakom pogledu potpomažu, davajući im hranu, pokazuju im puteve i javljaju im pravce kretanja vojske i oružnika.

Na području kotara Sarajevo, četnici drže planinske i dominirajuće položaje i neke komunikacije. Ugroženo je i područje kotara

Visoko; te područje Breze i Vareša i kotara Tuzla, Kladanj, Brčko i Bijeljina.

Četnici i pobunjenici zavladaše do sada cijelim kotarom Srebrenica, Vlasenica i Rogatica te djelovima područja kotara Zvornik.

U kotarevima Bileće, Trebinje, Nevesinje, Gacko i Ravno drže pojedine planinske visove, odakle se spuštaju na ceste vršeći pljačke i razbojništva.

Da bi suzbijanje četničke akcije bilo jače i uspješnije formirani su krstareći odjeli od oružnika i milicije, na području kotara Sarajevo, Visoko, Zenica i Tuzla, koji su do sada dali vrlo dobre rezultate. Naša vojska povremeno preduzima akcije u raznim pravcima.

No kako su četničko-komunističke bande jake i dobro naoružane to su manji odredi vojske i oružništva često prisiljeni na povlačenje.

Kao važnije momente u ovoj četničko-komunističkoj akciji i protuakciji naših snaga, od posljednjeg 10 dnevnog izvješća, pa do danas iznosim sljedeće događaje:

Dana 3. listopada 1941. u blizini sela Čamovine, kotar Visoko četnička ophodnja uhitila je Stjepana Prskala, starog 56 god. iz sela Pržići i Marka Jozepovića starog 39 god. iz sela Daštansko, kotara Visoko, držali ih zatvorene 3 dana, ispitivajući ih o jačini i kretanju vojske i oružnika, a zatim ih pustili. (J.S.Br. 1447 od 20-X-1941.)

Dana 7. listopada 1941. god. u 15 sati napali su četnici pušcanom vatrom oružničku ophodnju, postaje Previla, krila Goražde, koja se je nalazila na Korjenu, kotar Foča. Borba je trajala do 19 sati istog dana. Četnici su se razbjegli u pravcu Vrh-Prače. Nestao je pokusni oružnik Izet Djemidžić. (J.S.Br. 1467 od 22. X. 1941.)

Dana 13. listopada 1941. pokusni oružnik Filip Lah iz naučnog odjela ove pukovnije, ranjen je u borbi sa odmetnicima kod sela Knežine, kotar Vlasenica. Od zadobivenih rana Lah je umro u ovdašnjoj domobranskoj bolnici i 20. X. 1941. pokopan u Sarajevu. (J.S.Br. 1435 od 20. X. 1941.)

Dana 14. listopada 1941. predao je postaji Semizovac, krila Sarajevo, Omer Medić starješina sela Kitoševići, kotara Sarajevo, pismo koje su mu poslali četnici, u kome četnici pozivaju muslimane da se priključe k njima i odmetnu od vlasti. (J.S.Br. 1448 od 20. X. 1941.)

Istog dana četnici su u selu Srednje, kotar Sarajevo nasilno otvorili skladište zobi državne šumarije Srednje, i podijelili seljacima 20.000 kg. zobi, vlasništvo iste šumarije, te tako pričinili državi štetu oko 100.000 kuna¹. (J.S.Br. 1429 od 17. X. 1941.)

¹ Ovu akciju su izvršili partizani Romaniskog NOP odreda.

Grčko-istočni Rivalj je listor. Ratnici u području. ...
... najraniji vrše napade i pljačke. Napadaju naše vojnike, oružje, ...
... i muškarce, ruke i kvare državne objekte, željezničke pruge, ...
... mostove, b.b. linije i stubove. Plj-škaju i pale sela mirnog i od- ...
... etnomaštva. Pljačkaju ratnike i oduzimaju iz roba i tovaru.

Čak pak, grčko-istočni, koji se nisu odmetnuli, ratnike raz- ...
... vojne u svakom pogledu, potpuno, dajuju i iz hrane, pokazuju i pu- ...
... ve i pljačku i pravu kr-tanju vojake i oružnike.

Na području ... Barajevu, ... planinske i ...
... polokaje i je i ...
... te ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

... ...
... ...
... ...

Gore navedeni događaji nisu unjeti u zadnje obavještajno izvješće, jer su izvještaji, zbog slabih prometnih veza primljeni kasnije.

Dana 15.listopada 1941.god.milicioner Šefko Halačević iz sela Zabrdje,kotara Bijeljina,ranjen je po četnicima,kada se je sa svojih 6 drugova nalazio na putu da kod sela Tutnjevca,kotara istog,zauzme zasjedu.²

Milicija je vatrom četnički napad odbila,pa su se četnici povukli u gustu šumu i razbjegli.

Ranjeni Halačević upućen je u bolnicu u Bijeljini na liječenje. (J.S.Br.1456 od 21.X.1941)

Dana 15.listopada 1941.god.Salko Mujkić starješina sela Perovići,kotara Žepče,prijavio je oružničkoj postaji Krivaja,krila Sarajeva,da je istog dana oko 11 sati došao njegovoj kući seljak Vaskisije Nikić iz sela Karačića,kotara Maglaj, da pođe snjime, jer da ga zove i čeka u Karačićima četnički kapetan radi sporazuma,kako bi četnici preuzeli u svoje ruke muslimanska sela.³ (J.S.Br. 1423 od 19.X.1941.).

Dana 16.listopada 1941.god.oko 15 sati u selu Malešićima Donjim,Kotara Sarajevo oko 50 odmetnika presrelo je Kazima Hadžića iz Visokog i ote li mu 12 komada ovaca koje je tjerao za Sarajevo; a Kazima otjerali u šumu prema Gor.Bioči.

Istog dana odmetnici su na istom mjestu,zaustavili kola Relje Jeftića iz Ilijaša,kotara Sarajevo,i zapljениli mu 10 vreća narodnog brašna,100 l petroleja i jednu kantu ulja,a Relju otjerali u šumu prema Bioči. Imenovanog Kazima i Relju držali su odmetnici do 19 sati istog dana u šumi,a zatim ih pustili. (J.S.Br. 1436 od 18.X.1941.)

Dana 17.listopada 1941.god.četnici, njih oko 30.provalili su u štalu Nikole Batinića iz sela Lukavice,kotara Sarajevo, i ukrali mu jednu kravu,i po jednu kravu ukrali su iz štale Vladi Tečanoviću i Risti Vuletiću iz sela Miljevića,kotara Sarajevo. (J.S.Br.1452 od 21.X.1941.)

Dana 17. listopada 1941.god.oko 15 sati, 80 četnika napalo je selo Zabrdje⁴,kotar Bijeljina,područje oružničke postaje Ugljevik, krilo Tuzla.ubili upravitelja mlina Mehmedaliju Kisića i ženu kovača Josefa Grosa,Mariju. (J.S.Br.1438 od 18.X.1941.)

Dana 17.listopada 1941.god.uhvaćen je i odveden po četnicima na Romaniju Aćim Janković iz sela Stupalice,kotara Sarajevo, kada je po oružničkoj postaji Mokro upućen u Jelovce,da obavjesti mještane,da dođu u Han Derventu radi popravka mostova i brzoglasnih stubova; a 18.listopada 1941.god. odveden je po četnicima na Roma-

² Ovu akciju su izvršili partizani Majevičkog NOP odreda.

³ Odnosi se na nastojanje Ozrenskog NOP odreda da u sporazumu sa muslimanima organizuje Narodnu vlast i oružanu zaštitu muslimanskih sela na teritoriji koju je kontrolisao odred.

⁴ Napad su izvršili partizani Majevičkog NOP odreda.

Gore navedeni događaji nisu unjeti u zadnje obavještajno izvješće, jer su izvještaji, zbog slabih prometnih veza primljeni kasnije.

Dana 15.listopada 1941.god.milicioner Šefko Halačević iz sela Zabrdje,kotara Bijeljina,ranjen je po četnicima,kada se je sa svojih 6 drugova nalazio na putu da kod sela Tutnjevca,kotara istog,zauzme zasjedu.²

Milicija je vatrom četnički napad odbila,pa su se četnici povukli u gustu šumu i razbjegli.

Ranjeni Halačević upućen je u bolnicu u Bijeljini na liječenje. (J.S.Br.1456 od 21.X.1941.)

Dana 15.listopada 1941.god.Salko Mujkić starješina sela Perovići,kotara Žepče,prijavio je oružničkoj postaji Krivaja,krila Sarajeva,da je istog dana oko 11 sati došao njegovoj kući seljak Vaskisiye Nikić iz sela Karačića,kotara Maglaj, da pođe snjime, jer da ga zove i čeka u Karačićima četnički kapetan radi sporazuma,kako bi četnici preuzeli u svoje ruke muslimanska sela.³ (J.S.Br. 1423 od 19.X.1941.).

Dana 16.listopada 1941.god.oko 15 sati u selu Malešićima Donjim,Kotara Sarajevo oko 50 odmetnika presrelo je Kazima Hadžića iz Visokog i oteli mu 12 komada ovaca koje je tjerao za Sarajevo; a Kazima otjerali u šumu prema Gor.Bioči.

Istog dana odmetnici su na istom mjestu,zaustavili kola Relje Jeftića iz Ilijaša,kotara Sarajevo,i zapljениli mu 10 vreća narodnog brašna,100 l petroleja i jednu kantu ulja,a Relju otjerali u šumu prema Bioči. Imenovanog Kazima i Relju držali su odmetnici do 19 sati istog dana u šumi,a zatim ih pustili. (J.S.Br. 1436 od 18.X.1941.)

Dana 17.listopada 1941.god.četnici, njih oko 30.provalili su u štalu Nikole Batinića iz sela Lukavice,kotara Sarajevo, i ukrali mu jednu kravu,i po jednu kravu ukrali su iz štale Vladi Tečanoviću i Risti Vuletiću iz sela Miljevića,kotara Sarajevo. (J.S.Br.1452 od 21.X.1941.)

Dana 17. listopada 1941.god.oko 15 sati, 80 četnika napalo je selo Zabrdje⁴,kotar Bijeljina,područje oružničke postaje Ugljevik, krilo Tuzla.ubili upravitelja mlina Mehmedaliju Kisića i ženu kovača Josefa Grosa,Mariju. (J.S.Br.1438 od 18.X.1941.)

Dana 17.listopada 1941.god.uhvaćen je i odveden po četnicima na Romaniju Aćim Janković iz sela Stupalice,kotara Sarajevo, kada je po oružničkoj postaji Mokro upućen u Jelovce,da obavjesti mještane,da dođu u Han Derventu radi popravka mostova i brzoglasnih stubova; a 18.listopada 1941.god. odveden je po četnicima na Roma-

² Ovu akciju su izvršili partizani Majevičkog NOP odreda.

³ Odnosi se na nastojanje Ozrenskog NOP odreda da u sporazumu sa muslimanima organizuje Narodnu vlast i oružanu zaštitu muslimanskih sela na teritoriji koju je kontrolisao odred.

⁴ Napad su izvršili partizani Majevičkog NOP odreda.

niju, iz istog sela Lazar Čeramidžić. Obojica imenovani bili su u slabim odnosima sa četnicima. (J.S.Br.1475 od 22.X.1941.)

Dana 18.listopada 1941.god.ophodnja oružničke postaje Gornja Vogošća,krila Sarajevo,uhitila je odmetnika Nikolu Mandića zvanog Vojvodić iz Sarajeva na cesti između Gor.Vogošće i Reljeva.

Imenovani je poslat od strane komandanta »Partizanskog odreda Romanija« sa još 30 drugova da ispita teren i situaciju na području kotara Sarajevo i Visoko.Svi su upućeni bez oružja (J.S.Br.1443 od 19.X.1941.)

Dana 19.listopada 1941.god. u 21.30 sati i 20. listopada 1941. god.u 23.30 sati četnici -banditi napali su selo Brezovo Polje, kotara Brčko,pušćanom vatrom⁵.Žrtava nije bilo. (J.S.Br.1461 od 22.X.1941.) dost Z.B. dp

Dana 19.listopada 1941.god.oko 14 sati na cesti Grebak—Bišina, kotara Nevesinje,6 četnika napalo je seljaka Iliju Topića iz Grebka i oteli mu vreću žita.Istog dana na istom mjestu oko 70 četnika napali su domobrana Nikolu Boru oteli mu pušku, streljivo i kabanicu,a seljaka Omera Romić iz Nevesinja ranili i oteli mu dvije vreće soli.(J.S.Br. 1450 od 20. X.1941.) dost Z. Jadran d.p.

Dana 19.listopada 1941.oko 23 sata kod rezervoara u Kasindolu,kotara Sarajevo,došlo je radi neopreznosti do pucnjave između ustaških straža,kojom zgodom je ranjen jedan ustaša u glavu i prevežen u bolnicu Sarajevo. (J.S.Br.1476 od 22.X.1941.) dost. Z. Bos. d.p.

Dana 20.listopada 1941.god.u 0.15 sati napali su odmetnici na Kasindol. Borba između ustaša i odmetnika trajala je do 7 sati u jutro.U borbi su ranjena 3 ustaše.⁶ (J.S.Br.1476 od 22.X.1941.) dost.

Dana 20.listopada 1941.god.oko 17 sati u selu Malešići Donji, kotara Sarajevo.20 naoružanih četnika presrelo je Hajru Šejfe iz Semizovca,kotara Sarajevo,i oteli mu sa kola 200 kg.soli,20 kg. brašna i dvije kante ulja; a Hajri dali cedulju sa naznakom:»Prijem za nacionalističku oslobodilačku vojsku,Semizovačka četa, smrt fašizmu, narodu slobode.« (J.S.Br.1457 od 22. X.1941.) dost. Z. Bos.div. p.

Dana 20.listopada 1941.god.oko 18 sati na cesti između sela Rilje i Fojnice, kotara Gacko,napadnut je po četnicima privatni samovoz koji je prevezio brašno i sol za Gacko. u pratnji 4 oružnika postaje Gacko,krila Bileće.Oružnički razvodnik Jusuf Ramović iskočio je iz samovoza i nestao.Samovoz sa tovarom i ostalim putnicima je stigao u Gacko. (J.S.Br.1470 od 22.X.1941.) dost. zap.Jadran.d.p.

Dana 20.listopada 1941. god.obhodnja oružničke postaje Čelić, krila Tuzla, sukobila se je sa odmetnicima u selu Mačkovcu,kotara

⁵ Prepad na Brezovo Polje izvršili su partizani Majevičkog NOP odreda.

⁶ Napad su izvršili partizani Trebevičkog bataljona Kalinovičkog NOP odreda.

Brčko. Ubijeno je 6 odmetnika i jedan živ uhvaćen. Jedan oružnik i jedan ustaša ranjeni su⁷. (J.S.Br.1478 od 22.X.1941.)dost.zap.Bos. div....

Dana 20.listopada 1941.god.oko 23 sata četnici su iz sela Kračule,kotara Sarajevo,odveli Janka Jankovića i još 12 seljaka.

Svi odvedeni seljaci izbjegavali su četnike.(J.S.Br. 1454 od 21.X.1941.). dost.zap.Bos.div.područ.

Dana 20.listopada 1941.god.oko 19 sati napali su četnici na teretni samovoz trgovca šljiva kod sela Zabrdža,kotara Bijeljina.Vozač samovoza i pomoćnik ranjeni su. (J.S.Br.1458 od 22.X.1941.)dost.za Bos.d.p.

Dana 21.listopada 1941.god.četnici su ponovno napali na Kasindol,na mjestu zvanom »Veliki križ« kod Kleka.Došlo je do ogorčene borbe između četnika sjedne,te oružnika i ustaša sa druge strane.⁸

U borbi je ranjen jedan ustaša koji je prilikom prevoza u Sarajevo umro. (J.S.Br.1476 od 22.X.1941.(dost. zap. div.pod.)

Dana 21.listopada 1941.god.oko 2 sata,20 naoružanih odmetnika,došlo je u selo Dolac,kotara Sarajevo i nasilno sobom odveli 5 seljaka iz istog sela (J.S.Br.1476 od 22.X.1941.)Bos.d.

Dana 21.listopada 1941.god.u 5 sati ophodnja oružničke postaje Gornja Vogošća,krila Sarajevo pojačana sa 3 domobrana i 5 milicionera,uhitila je odmetnika Bogdana Šućura iz Gornje Vogošće,kotara Sarajevo i predala ga sudu.(J.S.Br.1464 od 22.X.1941.Bos. dv.

Dana 21.listopada 1941.god.oko 7 sati od strane nepoznate osobe ubijen je seljak Sejdo Mešković iz Trnove,kotara Bijeljina,u blizini željezničke postaje Suho Polje. Istraga se vodi. (J.S.Br.1459 od 22.X.1941.)Bos i div.

Dana 21.listopada 1941.god.oko 16 sati na putu u selu Malešićima,kotara Sarajevo,zaustavila je grupa četnika seljaka Ibrahima Hadina iz Visokog,koji je tjerao 2 konja za Sarajevo, konje mu oteli i otjerali u šumu.

Odjeljenje oružničke postaje Semizovac od 8 oružnika i 8 domobrana dalo se je u potjeru za četnicima,kojih je bilo 15—20 i sa istima, na ulazu u rečeno selo,stupilo u bitku.Poslije jednosatne bitke,četnici su koristeći gustu šumu pobjegli.Gubitaka odjeljenje nije imalo.A gubitci četnika nisu poznati. (J.S.Br. 1487 od 24.X.1941.)Bos.

Noću 21.—22.listopada 1941.god. odmetnici su napali Ustašku bojnicu u Kasindolu,kotara Sarajevo. U toku borbe jedan ustaša je poginuo,a jedan je lakše ranjen⁹.

⁷ Napad su izvršili partizani Majevičkog NOP odreda.

⁸ Napad su izvršili partizani Trebevičkog bataljona.

⁹ Napad je izvršio Trebevički bataljon Kalinovičkog NOP odreda.

Ustaška bojnica dobila je kao pojačanje 2 topa. Borba se je vodila na mjestima »Veliki Križ«, Vrelo, Klek, Slapi i Tilava«, kotara Sarajevo. (J.S.Br.1462 od 22.X.1941.Bos.div.

Dana 22.listopada 1941.god.oko 10 sati grupa od 20 četnika kod Kifina Sela,Kotar Nevesinje,razoružala je domobrana postaje Rilje, krila Bileće,Stjepana Čalića,koji je prenosio poštu za vod Nevesinje i oduzeli mu pušku,nabojnjače i 40 naboja,zatim ga pustili. (J.S.Br.1428 od 23.X.1941.)Jadran.d.obl.

Dana 22.listopada 1941.god.oko 9 sati 15 naoružanih muslimana iz sela Turski Janjari¹⁰,kotara Bijeljina došli su u selo Srp-sku Trnovu,istog kotara,i ubili Trifuna Ristića,a sobom odveli Cvjetina Kandića.Istraga se vodi.(J.S.Br.1481 od 23.X.-1941.)Bos.div.

Dana 22.listopada 1941.god. oko 2 sata odmetnici su porušili drveni most dužine 7 metara na putu Sarajevo — Prača kod sela Pod Vitez,kotar Sarajevo¹¹.(J.S.Br.1463 od 22.X.1941.) Bos.div.obl.

Dana 23.listopada 1941.god. oko 15 sati sukoblo se je krstareći odjel nadporučnika Milana Štimca kod sela Donji Malešići,kotara Sarajevo,sa grupom od 30—40 odmetnika.Borba je trajala do 18.30 sati.

Tri odmetnika su ubijena.Odjel nije imao gubitaka, a iza položaja odjela ranjen je milicioner Hamdija Gramočević iz sela Ilijaša, kotara Sarajevo,koji je odjelu hitao u pomoć. (J.S.Br.1489 od 23.X.1941.) Bos.div.obl.

Dana 23.listopada 1941.god.oko 6 sati,krenuo je iz Trnova, kotar Sarajevo,za Sarajevo,odjel od 2 časnika,nadporučnik Polač i poručnik Jozo Tomić,70 domobrana,6 oružnika,230 civilnih lica,od kojih 40 naoružanih i 70 konja.

Odjel je kod Kasindola napadnut od jakih zasjeda odmetnika¹². Borba je trajala od 12 do 13.30 sati istog dana.

Sa obje strane bilo je mrtvih i ranjenih.5 oružnika stiglo je u Kasindol.Nezna se za časnike,niti za oružničkog vodnika Stjepana Filipovića. (J.S.Br.1490 od 24.X.1941.)Bos.div.obl.

Dana 24.listopada 1941.god.između 22 — 23 sata četnici su zaustavili putnički vlak Podlugovi — Vareš, na 19 km.između Breze i Vareša¹³.Putnike iz vlaka istjerali i vlak pustili.Pljačke, zlostave niti žrtava nije bilo.(J.S.Br.1495 od 25.X.1941.)Bos. div.obl.

Dana 24.listopada 1941.god. od strane četnika napadnut je i ranjen Čelik Zejnil iz sela Rudine,kotara Nevesinje.

Istog dana 7 četnika napalo je 14 domobrana između Bišine i Grebka,kotara Nevesinje¹⁴.Domobrani su napad odbili bez gubitaka. (J.S.Br.1508 od 25.X.1941.)Jadran.div.obl.

¹⁰ Janjari Muslimanski

¹¹ Ovu diverziju je izvršila diverzantska grupa Pračanskog bataljona Romaniskog NOP odreda.

¹² Napad su izvršili partizani Trebevičkog bataljona.

¹³ Ovu akciju su izvršili partizani odreda »Zvijezda«.

¹⁴ Napad su izvršili partizani Bišinskog NOP odreda.

Dana 24.listopada 1941.god.u 7 sati oko 30 četnika napali su oružjem muslimansko selo Miljanoviće,kotar Ravno, područje postaje Ljubinje,krilo Bileće.5 je muslimana ubijeno;ostatak je pobjegao u Ravno.

Četnici su zatim opljačkali kuće.Razbojnici su grčkoistoč[njaci iz] okolnih sela Miljanovića,od kojih su neki prepoznati. (J.S.Br.1510 od 25.X.1941.) Jadran, d.obl.

Noću između 22.i 23.listopada 1941 god.ubijen je od strane četnika,u selu Zabrđe,kotar Bijeljina,putar Vaso Jelić. (J.S.Br.1511 od 25.X.1941.).

Dana 25.listopada 1941.god. u 10.30 sati u selu Zadnju,¹⁵ kotar Visoko,krstareći odjel vođa Visoko pod zapovjedništvom oružničkog stožernog narednika Petra Matića pojačan domobranima iz Vareša i milicijom,u potjeri za četnicima,koji su dana 24.X.1941. noću zastavili putnički vlak Breza — Vareš¹⁶,sukobio se je sa istima i stupio u borbu. Borba je trajala 2 sata,pa je ostatak razbijenih četnika pobjegao.

Ubijeno je 10 četnika,a ranjeno 4 milicionera.

Četnika je bilo 70 — 80. (J.S.Br.1512 od 25.X.1941.) Bos.div.

Dana 26.listopada 1941.god. u planini između Pajtov Hana i Vareša,kotar Visoko, na mjestu zvanom »Greben«¹⁷ nađen je naš zrakoplov tipa »Roda« sav razlupan.Pripadao je bazi Rajlovac.

Pilot satnik Marijan Boršek nađen je mrtav.Uzrok pada nepoznat.(J.S.Br.1514 od 26.X.1941.)Dvoržak Bos.div.obl.

Potjere su upućene,za svima navedenim događajima.

3.) O komunistima:

Budući da komunistička partija,kod svih većih nereda i pobuna diže glavu,tako i kod ovih niže navedenih,aktivna je, da bi se pobunom koristila u svoje partijske svrhe.

Komunisti na području pukovnije udružili su se sa četnicima i odmetnicima,iste hrabre da ustraju u pljačkama,ubistvima i rušenju željezničke pruge te objekata.Uvijek se pred četnicima i pobunjenicima predstavljaju,da su komunisti,a ne četnici.

Dana 16.listopada 1941.god. naišli su oružnici i ustaše Gornje Tuzle na 6 odmetnika komunista.Vođa komunista Mahmut Bušatlija študent iz Bugojna,pokušao je da baci bombu na oružnike,no bomba je pred komunistom Bušatlijom pukla i istog smrtno ranila tako,da je u bolnici u Tuzli umro.S Bušatlijom je uhvaćeno 4 komunista i komunistkinja Zora Olovac iz Tuzle.Povodom toga otkrivena je u Tuzli komunistička organizacija.uhićeno 14 komunista i jedan domobran. (J.S.Br.1460 od 22.X.1941.).

¹⁵ Vjerovatno selo Žalja.

¹⁶ Ovu akciju su izvršili partizani NOP odreda »Zvijezda«.

¹⁷ Grebenac

4.) O akciji, radu i kretanju sumnjivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata, provokatora i antidržavnih elemenata:

Nije ništa zapaženo. Sva sumnjiva lica drže se pod nadzorom i kontrolom.

5.) O stranoj propagandi u narodu:

Strana propaganda u narodu nije primjećena.

Događaju se slučajevi veličanja Rusije i Engleske od strane grčko-istočnog življa, a ovo proturaju kroz narod komunizmu naklonjena lica i četnici.

6.) O prilikama prehrane i prometa:

Prehrana žiteljstva je olakšana završenim godišnjim prikupljanjem zemaljskih proizvoda. Usljed pljačke od strane četnika u neposrednoj okolini Sarajeva posljednjih dana primjećena je oskudica životnih namirnica (naročito mesa) u gradu Sarajevu.

Što se tiče prehrane poteškoća je jedino u nesigurnosti prevoza usljed ugrožene javne sigurnosti na komunikacijama.

Radi četničkih napada, u zastoju je željeznički promet Sarajevo — Višegrad — Vardište, te Sarajevo — Foča, a također na istoj liniji putnički-kolski promet cestama, te Prača — Goražde i Sarajevo — Kalinovik, Sarajevo — Vlasenica — Srebrenica, Tuzla — Lopare — Brčko, Tuzla — Kladanj.

7.) O odnosima vojske sa ustaškim organizacijama i sa građanskim vlastima:

Ovi su odnosi dobri.

8.) O odnosima sa savezničkim vojskama, čiji se dijelovi nalaze na našoj teritoriji:

Odnosi sa Njemačkom vojskom su srdačni, a prema Talijanima korektni.

Dana 20. listopada 1941. oputovali su iz Trebinja preko Dubrovnika u Herceg Novi 5 grčkoistočnjaka pod vodstvom Novice Kraljević. Prije svoga odlaska održali su neku sjednicu u talijanskom mjesnom zapovjedništvu u Trebinju. Cilj njihovog odlaska nije poznat.

Dana 22. listopada 1941. proputovao je kroz Bileće talijanski zapovjednik kora sa sjedištem u Speljtu, general g. Dalmazzo, pa mu je od strane Hrvata priređen srdačan doček.

Po izvršenom pregledu talijanskih i hrvatskih vojnih postrojba održao je govor, te oputovao prema Trebinju.

II. AKCIJA NAŠIH SNAGA:

Dana 11.listopada 1941.god.na pravcu Tuzla—Zvornik,9. sat-nija legionarske bojne na položaju Osmaci,odbila je napad odmet-nika¹⁸. Dvoja njemačka borna kola stigla su u Capardi.

Istog dana zdrug Krumenacher napada odmetnike na Rudniku i potiskuje ih.U ovome ga potpomažu dvojica njemačka borna kola.

U noći između 11.i 12.listopada 1941.god.na pravcu Tuzla — Brčko,usljedio je napad odmetnika na predstražu i vojnu posadu Majevica¹⁹.Napad je odbijen.Ranjen je jedan domobran.

Odmetnici su napad ponovili i u toku noći 12.i 13.listopada 1941. ali su uz gubitke odbijeni.Ranjen je jedan domobran.

Dana 13.listopada 1941. vojna posada Capardi,uputila je u selo Kusunje gdje su se prikupljali odmetnici i četnici,jedan tenk sa ro-jem legionara.

Odmetnici su iznenađeni,poubijani tako,da je samo na jednom mjestu nađeno 10 mrtvih odmetnika.

Dana 14.listopada 1941.god. na pravcu Tuzla—Doboj odmetnici su napali pušćanom vatrom opklopni vlak,ne pričinivši nikakvu štetu.²⁰

Dana 15.listopada 1941.god.,naše topništvo tuklo je iz Capardi odmetnike,koji na Podborogovu drže položaje.²¹

Dana 19.listopada 1941.god. u 10.45 sati posada Kladanj napad-nuta je od strane odmetnika.Napad je odbijen uz pripomoć poja-ćanja,koje je stiglo iz Stupara.²²

Dana 22.listopada 1941.god. naša vojska preduzela je veću akciju,u pravcu Sarajevo — Višegrad.Rezultat još nije poznat.

III. STANJE U VOJSCI:

Nema podataka —

Kod oružništva:

- 1.) Raspoloženje, duh i disciplina na visini;
- 2.) Incidenti,neredi i izgređi većeg znaćaja:

Dana 13.listopada 1941. u 20.30 sati u Mostaru oružnićki vod-nik Vilića Alijević,krila Bileće,pucao je iz revólvera na djevojku Refketu Tanović iz istog mjesta,i teže ju ranio;jer mu je odbila ljubav.Istraga se vodi.

¹⁸ Ovo je bio demonstrativan napad koji je izvršio jedan dio boraca Branaćke ćete Birćanskog NOP odreda u okviru borbi za položaje na brdu Rudnik. U ovim borbama učestvovala su 4 ćete Birćanskog NOP odreda i Papraćki ćetnici.

¹⁹ Napad su izvršili partizani Majevićkog NOP odreda.

²⁰ Napad su izvršili partizani Ozrenskog NOP odreda.

²¹ Na Podborogovu su držali položaje borci Birćanskog NOP odreda.

²² Napad su izvršile jedinice Birćanskog NOP odreda.

3.) Uticaj strane izvještajne službe i neprijateljske promičbe, nije zapažen kod oružnika.

4.) Bještva iz oružništva nije bilo;

5.) Ponašanje častnika, dočastnika i momčadi van vojarne, na dostojnoj je visini. Protiv prestupnika preduzimaju se shodne mjere.

BR. 123

OBAVJEŠTENJE MINISTARSTVA PROMETA I JAVNIH RADOVA NDH OD 28 OKTOBRA 1941 GOD. O OŠTEĆENJU TELEFONSKO-TELEGRAFSKIH STUBOVA NA TERITORIJI BOSNE

MINISTARSTVO PROMETA I JAVNIH RADOVA

DRŽAVE HRVATSKE

Odio pošta, brzojava i brzoglasa

Zagreb

Prs. broj 207/1941.

28.X.1941.

Predmet: Sabotažom oštećeni b.b.vodovi.

RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST

Z A G R E B

Obaviešćuje se naslov o stanju b.b.vodova.

...

8.) Prekid vodova 215, 224, 255, 3584, 1329, 1321, N. Klj. 3089, 4922, 3035, 3060, 3959, 3584, 3840, na potezu Banja Luka — Skender Vakuf, Sitnica — Varcar Vakuf, Banja Luka—Sitnica, Sitnica — Ključ, Ključ — B. Petrovac, Bihać — Drvar, Ripač — Krnjeuša — Petrovac — Kulen Vakuf, Banja Luka — Travnik, Bos.Dubica — Bos.Kostajnica traje.

9.) Prekid voda 3829 na potezu St.Majdan Budimlić Japua¹ nastao je uslied sabotaže dne 22.X.12 h.

Na području p.b. i b. ravnateljstva Sarajevo:

Vodovi 1318, 1317, 1301 i 9502, koji su bili prekinuti na dielu Semirovac² — Ilijaš uslied pucnjave, popravljeni su 24.X.

Stanje ostalih vodova je u glavnom nepromienjeno.

¹ Budimlić Japra

² Semizovac

Dopis istoga sadržaja otpremljen je Ministarstvu Hrv. domo-
branstva, Ministarstvu unutarnjih poslova, ravnateljstvu za javni
red i sigurnost, Ustaškom redarstvu i Zapovjedništvu Hrv. oruž-
ništva.

(M.P.)

V.d. pročelnika odjela:

(potpis nečitak)

BR. 124

**IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE VRHBOSNA OD 28 OKTOBRA 1941
GOD. O VOJNO-POLITIČKOM STANJU NA PODRUČJU ŽUPE**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA VRHBOSNA
V.T. Broj 467/41.

28. listopada 1941.g.

1 prilog

—Sarajevo—

STOŽERU III. VOJNOG ZBORA

SARAJEVO

U odgovoru na prednji Vaš upit, a povratkom spisa saobćujem,
da Veliku župu — osim grada Sarajeva — sačinjavaju sljedeći
kotarevi:

- 1) Sarajevo,
- 2) Foča,
- 3) Čajniče,
- 4) Srebrenica,
- 5) Vlasenica,
- 6) Rogatica,
- 7) Višegrad, te kotarske ispostave Goražde i Kalinovik.

Prema statističkim podacima iz godine 1931, ima u pojedinom
kotaru i to:

Sarajevo :	Hrvata	79.665	(musl.	50270	kat.	29395)	grčkoist.	55477,	ost.	8522-	
Foča :	"	22.934	(	"	22672	"	262)	"	16176	"	8
Čajniče :	"	21.230	(	"	21046	"	184)	"	888	"	12
Srebrenica :	"	17.435	(	"	17332	"	103)	"	17766	"	9
Vlasenica :	"	12.167	(	"	11881	"	286)	"	2527 ^a	"	87
Rogatica :	"	23.225	(	"	22219	"	1036)	"	20865	"	83
Višegrad :											
Grad	"	14.299	(	"	13801	"	498)	"	14017	"	109
Sarajevo :	"	51 066	(	"	29691	"	21372)	"	18630	"	8522.

U svim područnim kotarevima ugrožena je javna sigurnost usljed četničko-komunističkih akcija tako, da su saobraćajne veze sa svim kotarevima prekinute, pa upravna vlast i ondje, gdje postoji neutralizirana je radi stalnog ugrožavanja tih komunističkih banda.

Prema sadašnjoj situaciji postoji naša upravna vlast u kotaru čajničkom sa sjedištem u Goraždu, Foči, Višegradu i Sarajevu, dok su ostali kotarevi u rukama četnika i to: Rogatica od najnovijeg datuma, a Srebrenica i Vlasenica već dulje vremena.

Četničko-komunistička akcija je na ovom području osobito jako razvijena, a sastoji se od isključivo grčko-istočnog elementa, kojoj su se akciji tokom vremena pridružili i oni mirniji elementi, koji su se tome u početku i odupirali, ali podlegli bilo terorom upravo tih komunističkih bandi, koja kod svog dolaska u pojedina mjesta odmah pristupa mobilizaciji grčko-istočnih elemenata, bilo usljed opće poznatih događaja, prošlih dana.

Upućen je i proglas odmetnicima u dva maha i to prvi put po Velikom županu 12. kolovoza, a drugi puta sada po izaslaniku vlade ministru g.Dumandžiću, u kojem se isti pozivaju, da se vrate svojim domovima, gdje će im biti pružena sva zakonska zaštita, kao i svim ostalim lojalnim građanima, ali sve to nije urodilo pozitivnim rezultatom.

Iz svega ovoga sliedi, da se ovdje ne može bar za sada govoriti o bilo kakvoj lojalnosti, ili veliko-srpskom nacionalizmu, već o obćoj rušilačkoj tendenciji komunističkih elemenata, koja se usljed ovako nastale situacije može jedino energično oružanom silom suzbiti.—

Za dom spreman!

Veliki župan:
(potpis nečitak)

BR. 125

**ZAPOVIJEST ZAPOVJEDNIŠTVA BOSANSKOG DIVIZISKOG
PODRUČJA OD 28 OKTOBRA 1941 GOD. ZA OSIGURANJE ŽE-
LJEZNIČKE PRUGE BISTRIK — PRAČA I PUTA PALE — PRAČA**

ZAPOVJEDNIŠTVO
BOSANSKOG DIVIZIJSKOG PODRUČJA
V.T.V.Br.3395

28.listopada 1941.godine
Sarajevo

Sekcija Sarajevo 1:100.000

U cilju osiguranja željezničke pruge od Bistrika do Foče i
ceste od Pala do Prače u toku zime

ZAPOVJEDAM:

1. — 15. PJEŠAČKA PUKOVNIJA

zapovjednik podpu-
kovnik Benković

- stožer,
- stožerna satnija,
- 13. satnija,
- I. i II. bojna

1.— Osigurava željezničku prugu i
cestu od Sjetline zaključno do Prače za-
ključno.

Mjesto zapovjedanja stožera u Pod-
grabu.

Zadatak: posjesti pojedine važne vi-
sove sjeverno i južno od željezničke pru-
ge i ceste tako, da isti budu potpuno osi-
gurani. Na željezničkoj prugi i cesti po-
staviti i stražare.

Pristupiti odmah utvrđivanju zau-
zetih visova, a bunkere pored željezničke
pruge izraditi će Ravnateljstvo Hrvatskih
državnih željeznica u Sarajevu na mje-
stima koja odrediti sporazumno sa ra-
vnateljdom željeznica i vojnim delegatom
pri istom Ravnateljstvu prema važnijim
pojednim objektima na željezničkoj
prugi.

2. — 13. PJEŠAČKA PUKOVNIJA

**zapovjednik pukov-
nik Zueh**

- stožer,
- stožerna satnija,
- 13. satnija,
- I. i II. bojna

2.— Osigurava željezničku prugu i cestu od Pala zaključno do željezničke stanice Sjetlina isključno.

Mjesto zapovjedanja stožera u Stambulčiću.

Zadatak: posjesti pojedine važne visove sjeverno i južno od željezničke pruge i ceste, tako da isti budu potpuno osigurani.

Na željezničkoj prugi i uz cestu postaviti stražare.

Pristupiti odmah utvrđivanju zauzetih visova, a bunkere pored željezničke pruge izraditi će Ravnateljstvo Hrvatskih državnih željeznica u Sarajevu na mjestima koja odrediti sporazumno sa ravnateljom željeznica i vojnim delegatom pri istom Ravnateljstvu, a prema važnosti pojedinih objekata na željezničkoj prugi.

3. — 3. SATNIJA SARAJEVSKA

**DOKNADNE BOJNE
zapovjednik satnik
Ljuca**

3.— Ostaje kao i do sada sa jednim vodom za osiguranje Pala, jednim vodom za osiguranje rezervoara na Bistriku, a jednim vodom za osiguranje raskrsnice cesta za Pale i Mokro kod Ljubogošta.

Zapovjedno mjesto Pale.

Za osiguranje željezničke pruge od Bistrika do Pala isključno dati će potrebno ljudstvo za osiguranje zapovjednik 7.pješačke pukovnije i isto staviti pod zapovjedništvo zapovjednika 3.satnije Sarajevske doknadne bojne satnika Ljuce.

Bunker za osiguranje djela željezničke pruge od Dovlića do Pala već su u izradi, i već postavljeno potrebno osiguranje iz 13.pješačke pukovnije, koje ljudstvo zamjeniti i uputiti u sastav svoje pukovnije.

Potrebno osiguranje od Bistrika do Dovlića utvrditi će zapovjednik 7.p.¹pukovnije sporazumno sa Ravnateljstvom Hrvatskih državnih željeznica i vojnim delegatom pri istom Ravnateljstvu.

4.— Potrebno rekognosciranju pojedini zapovjednici pristupiti će odmah svaki na svom određenom odsjeku, izvršiti raspored osiguranja do 1.studena ove godine.

Skicu sa najdetaljnijim rasporedom snaga izvršenog osiguranja dostaviti do 2.studena ove godine.

5.— Po izvršenom osiguranju t.j., 1.studena preostale snage koje su učestvovala u akciji rasporediti će se:

a) Kombinovana bojna 7.pješ.pukovnije sa 1 brdskim topom 6,5 cm. vratiti će se u Sarajevo;

b) 9.pješačka pukovnija i IV.bojna Vojne Krajine razmjestiti će se u Palama kao pričuva²;

c) Kombinovana satnija II./1.p.p.³. (bojna Majer) vratiti će u sastav svoje bojne.

6.— Ishrana:

— za 15.pješačku pukovnicu hrana će se doturati do željezničke stanice Stambulčić odnosno do željezničke stanice Sjetlina vlakom kada se do tamo popravi pruga. Dalji prevoz — kolima pukovnije.

— za 13. pješačku pukovnicu vlakom do željezničke stanice Pale i Stambulčić.

— za 3.satnicu Sarajevske doknadne bojne vlakom do Pala, a dalje kao i do sada staranjem zapovjednika satnije.

— za 9.pješačku pukovnicu i IV.bojnu Vojne Krajine do željezničke stanice Pale.

Razaslato:

Zapovjed.7., 9., 13. i 15.pješ.pukov.,

IV.bojne Vojne Krajine,

Kombinovane bojne 7.p.p.,

Kombinovane satnije II./1.p.p.,

3.satnije Sarajevske doknadne bojne i

¹ Pješačke

² Rezerva

³ Pješačka pukovnija

Vojnom delegatu pri ravnatelj.Hrvatskih drž.
željeznica u Sarajevu

(M.P.)

Zapovjednik, pukovnik
Murković

BR. 126

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA DRUGE ORUŽNIČKE PUKOV-
NIJE OD 28 OKTOBRA 1941 GOD. O NAPADU NA ŽANDARME-
RISKU STANICU DONJI RUJANI**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
2 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Broj 1771/ J.S.

Napad četničko-komunistički
na stalnu ophodnju Donji Rujani.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST N.D.H.

Z A G R E B

Knin, 28. listopada 1941.

27 listopada 1941 oko 1.30 sati jedna četničko-komunistička banda od 10—15 ljudi napala je pušćanom vatrom vojarnu stalne oružn.ophodnje u selu Donji Rujani,¹ kotar Livno.

Napad je odbijen bez vlastitih gubitaka, a dali su napadači imali gubitaka nije još poznato.

Kotarska oblast i talijan.zapovjedn.mijesta Livno izvješten je neposredno.

Preduzete su mjere gonjenja napadača.

RAZASLATO: Vrhovnom oružn.
zapovjedn. i Ravnatelj. za
jav. red i sigurn. N.D.H.

Zapovjednik pukovnik:
Boić

¹ Napad su izveli partizani iz Livanjskog Polja pod komandom Cvije Orešćića.

BR. 127

**TELEGRAFSKI IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIKA ORUŽNIČKOG
KRILA U SARAJEVU OD 31 OKTOBRA 1941 GOD. O NAPADU
PARTIZANA NA NIJEMCE U SELU KLANCU**

ZAPOR ZAGREB

Danas oko 12.30 sati odjel Njemačke vojske u selu Klancu kotara Sarajevo po više kuće Uroša Mihovića sukobio se sa četnicima¹ stop

Ishod borbe nepoznat stop odjel njemačke vojske zapalio kuću Uroša Mihovića u Klancu a također i sela Klek Tilova² i Toplik

Zaporuk J S Broj 1554

BR. 128

**IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U BOS.GRADIŠCI OD 1 NO-
VEMBRA 1941 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA GORNJE
PODGRADCE**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST

Broj 6.967/41.

Bos. Gradiška, 1. studenog 1941.

Predmet je:

Napad četnika-komunista na
Gornje Podgradce.

USTAŠKOM REDARSTVU

ZAGREB

Čast mi je dostaviti sljedeće:

Dne 23.listopada o.g. u 12.15 sati napali su četnici-komunisti iz dubičkog kotara iz Kozare planine na pilanu dd.Našičke u Gornjim Podgradcima ovoga kotara, te zapalili i opkolili cijelo mjesto

¹ Dijelovi Trebevičkog bataljona Romaniskog NOP odreda.

² Tilava

Gornje Podgradce, tako da nitko nije mogao iz Gornjih Podgradaca pobjeći i ovamo dojaviti a uz to su pak prekinuli brzoglasnu vezu.¹

Slučaj se je dogodio ovako:

Oko 600—800 komunista-četnika iskorištivši maglu a naročito to što mjesto Gornji Podgradci nije bilo od strane vojske osigurano sa stražarima upali u pilanu iz šume u ono vrijeme kada se je radništvo razilazilo kućama na ručak, a vojska (posada) primala ručak.

Kada je jedan oružnik obavjestio vojsku da su četnici u pilani, ona se je uskomešala i otvorila paljbu na četnike-komuniste, ali isti su već opkolili sa svih strana Gornje Podgradce, a naročito školu i oružničku vojarnu, te su zapalili pilanu sa skladišnim materijalom i sa svima važnijim zgradama oko pilane kao na pr. magazine, i kancelarije i pljačkali su po kućama.

Posada mjesta Gornji Podgradci sastojala se je od oko 130 domobrana sa dva časnika i više dočasnika i bila je smještena u školi.

Zapovjednik oružničke postaje sa četiri oružnika, nekoliko naoružanih civilnih lica i ustaša, koji su sa oružjem mogli iz mjesta izmaknuti, branili su vojarnu i pozivali vojsku u pomoć, ali se većina vojnika zavukla između drva i koje kuda po Gornjim Podgradcima i nisu htjeli da izađu i da rasporede se za borbu sa komunistima.

Jedna veća grupa domobrana pobjegla je iz školskog dvorišta u pravcu Bos.Gradiška, videvši to zapovjednik oružničke postaje potrčao je sa oružnicima, ustašama i naoružanim civilnim licima u školu gdje je bilo još nekoliko vojnika oko škole i u školi i upitao ih je kuda vojska bježi. Na ovo su mu vojnici rekli: »mi smo već opkoljeni, streljivo je sve ispucano i više nemamo čime da se branimo«.

Tada je zapovjednik oružničke postaje povukao se sa oružnicima, ustašama i civilnim licima unutra u školu gdje je našao napuštene i razbacane puške, puško mitraljeze i jedan teški mitraljez. Na upit zapovjednika postaje zašto ne daju otpor sa mitraljezima vojnici koji su bili u školi odgovorili su da su mitraljezi pokvareni.

Tada su oružnici, ustaše i civilna lica otvorili pušчанu vatru sa prozora i krova od škole na četnike koji su već stigli u neposrednu blizinu, a u to vrijeme mitraljezi su bili dovedeni u ispravno stanje pa sa njima bila otvorena vatra iz škole.

Četnici-komunisti opazivši da su se vojnici iz vojarne povukli[i] u školu upali su u vojarnu i počeli da istu pljačkaju, te jakom pušчанom vatrom oružnika, ustaša i civilnih lica bili su spriječeni da ponesu opljačkane stvari, ali su zapalili vojarnu.

¹ Napad na Gornje Podgradce izvršili su partizani Drugog krajiškog NOP odreda.

Iz vojarne oružnici su spasili, sav novac, uložnu knjižicu, nešto posteljine a ostalo je izgorelo.

Grupa vojnika koja je bježala iz školskog dvorišta sukobila se je sa četnicima oko 200 metara od škole, te su tom prilikom četnici zarobili i razoružali oko 30 vojnika i poterali su ih pred sobom u pravcu škole vičući: »napried«, a ovi razoružani vojnici vikali su: »ne pucajte, predajte se, ovo je Hrvatska vojska«, ali oružnici, ustaše i civilna lica koji su bili u školi otvorili su na njih jaču paljbu te su ovi vojnici legli na zemlju, a četnici vičući hura, hura napried tri puta sa jakom vatrom jurišali na školu, ali su bili odbieni uz gubitke mrtvih i ranjenih, pa su oko 18 sati pokupili svoje ubijene i ranjene koji su im bili pri ruci i odvukli ih u mjesto.

U toku noći oni su natovarili svoje ubijene i ranjene na platon² Našičke i sa opljačkanim stvarima sa jednom mašinom odvezli u planinu Kozaru do sedmog kilometra od Gornjih Podgradaca i odveli su sa sobom nekoliko zarobljenih vojnika i tri ustaše. Vojnike su pustili sljedećih dan[a] a ustaše po saznanju su ubili.

Tom zgodom odniali su oko 1.500 kg.slanine, 5 vreća pšeničnog brašna, 4 sanduka šećera i mnoge ostale robe. U ovoj borbi u školi poginuo je privremeni oružnik Jure Idžan, a na polju poginula su tri domobrana i dva civilna lica te ranjeno 5 domobrana i 5 civilnih lica.

Prema izjavama očevidaca četnici su imali velikih gubitaka prilikom ovog napada te su natovarili na jedan veliki platon sa svojim mrtvim i ranjenim i odvezli ih u Kozaru.

Računa se po izvjavu mašiniste koji ih je u šumu vozio da je mrtvih moglo biti oko 50.

Istog dana ujutro u 5 sati zapovjednik oružničke postaje u Gornjim Podgradcima uputio je u službu radi pretresa terena jednu ophodnju od 4 oružnika pod vodstvom oružničkog vodnika Petra Butorca. Oružnici kada su čuli u šumi pucnjavu u Gornjim Podgradcima rastali su se, a vodnik Petar Butorac došao je u jednu seljačku kuću u Gornjim Podgradcima gdje se je presvukao u civilno odielo a svoje odielo i oružje ostavio je u pomenutoj kući, te je noćio kod seljaka, a sutradan pošao je u Gornje Podgradce, gdje je bjo uhićen od strane zagrebačkih ustaša, sproveden u Bos. Gradišku i predan vojnim vlastima. Njegovo oružje i odielo uzeo je obćinski bilježnik iz Gornji Podgradaca Đuro Sovilj i odmetnuo se je u šumu.

Ostali oružnici koji su bili u ophodnji sa Butorcem javili su se u Banjoj Luci krilnom oružničkom zapovjedničtvu.

Za sve vrijeme ove borbe oružnici nisu imali nikakove veze ni sa kime, jer su sve brzoglasne žice bile pokidane i nisu imali nikakove pomoći.

² Platon — vrsta teretnih vagona.

Dne 24.listopada 1941. iz Gornji Podgradaca povukli su se domobrani sa svojim časnicima u Bos.Gradišku a pučanstvo se je izselilo te zapovjednik oružničke postaje sa tri oružnika, koliko ih je imao na raspolaganju sa stvarima i poginulim oružnikom Idžanom Jurom povukao se je u Bos.Gradišku.

Držanje vojske u ovom napadu četnika bilo je vrlo slabo te nitko od njih nije vršio kako treba svoju stražarsku dužnost oko škole, nego su napuštali svoja stražarska mjesta i krili se po sobama.

Ista ova posada napustila je Gornje Podgradce samovoljno prije nego što je došla zapovjed za povlačenje ili zamjena tako da je mjesto ostalo potpuno bez ikakove zaštite.

U ovom napadu okolno stanovništvo bilo je mirno te nije još ustanovljeno dali je tko od njih sudjelovao u napadu.

Četnici su se povukli u Kozaru gdje se i sada nalaze te opasnost napada i sada prijeti Gornjim Podgradcima.

Ova Kotarska oblast saznala je od jedne povjerljive osobe još prije 10 dana nego što će se napad izvršiti da se napad sprema te je potpisani u društvu sa ovdašnjim župnikom g.Branimirom Župančićem odmah otišao zapovjedniku stožera u Banja Luku pukovniku g.Majetiću i ovu stvar priopćio, tražeći hitno pojačanje. Pukovnik g.Majetić nije ovu stvar shvatio ozbiljno, držeći da su ovo samo priče te nam je tom zgodom rekao da će za 3—4 dana početi generalna akcija čišćenja i da će [se] ova banda na taj način likvidirati te nam radi toga nije dao nikakove pomoći. Iza toga otišli smo zapovjedniku oružničke pukovnije pukovniku g.Novaku i tražili smo pojačanje oružničke postaje u Turjaku, jer na ovoj postaji koja je teritorijalno jedna od najvećih i nalazi se u Kozari planini imade samo 5 oružnika, koji je broj premalen da vrši svoju službu i u potpuno mirno doba, a ne danas. Tražili smo najmanje 20 oružnika, a on nam je obećao i poslao samo 6.

Da smo u pravi vrijeme dobili traženu pomoć makar od 100 ljudi, uvjeren sam da do ovog napada uopće nebi došlo, a i ako bi došlo nebi bio ovako katastrofalan, jer učinjena šteta iznosi preko 100,000,000 Kuna, osim upropašćene radničke imovine i njihova zaposlenja.

Da dokažem da informacije našeg pouzdanika nisu priče potvrđujem sa time što je ovaj isti pouzdanik otkrio nam jednu veliku komunističku zavjeru u našem kotaru koja je imala zadaću da bukne ustanak u čitavom kotaru istovremeno kada i napad na Gornje Podgradce. Ovu zavjeru prijavili smo ustaškom redarstvu u Banjoj Luci koje je odmah iste noći provelo hapšenje ovih zavjerenika — njih 60—70 na broju, te skoro sve zavjerenike pohapsilo i oteralo u Banja Luku gdje se i sada nalaze.

Osim ovoga isti mi je pouzdanik prijavio da [je] jedan komunistu obučen u uniformu ustaškog poručnika došao pred mjesec dana u ustaški logor u Bos.Gradišku i raspitivao se je o broju i nao-

najvećih i nalazi se u Kosari planini iznad samo 5 oružanika, koji je broj premalen da vrši avoju službu i u potpuno mirno doba, a ne da ih. Trgali smo najmanje 20 oružanika, a on nam je obećao i poslao samo 5.

Da smo u pravi vrijeme dobili traženu pomoć sa samo od 100 ljudi, uvjeren sam da do ovog napada uopće nebi došlo, a i ako bi došlo nebi bilo ovako katastrofalnog i uslijedila šteta iznosi preko 100.000 kuna, sa uništenjem radničke imovine i njihova zaposlenosti.

Da dokazem da informacije našeg pouzdanika nisu priče potvrđujem sa time što je ovaj isti pouzdanik otkrio nam jednu veliku komunističku zavjeru u naša kotara koja je imala zadaću da bukne ustanak u Žitavos kotaru istovremeno kada i napad na Gornje Podgradice. Ova zavjera prijavili smo ustaškom redarstvu u Banjoj Luci koje je odmah iste noći provelo hapšenje ovih zavjerenika-njih 60-70 na broju, te skoro sve zavjerenike pohapsilo i otjerao u Banja Luku gdje se i sada nalaze.

Osim ovoga isti mi je pouzdanik prijavio da jedan komunist obučen u uniformu ustaškog poručnika došao pred njega dana u ustaški logor u Bos Gradisku i rasprativao se je o broju i namjeravanju ljudstva te je zatim zapovjednika strake Josipa Čustića pozivao da snjine ide u Brnjavor da i tamo ustaški logor pregleđaju. Ovo je sve nam iz toga saopćenje odmah provjereno i u cjelosti potvrđeno.

U ovoj bandi koja je izvršila napad na Gornje Podgradice bio je zapovjednik Dr. Stojanović iz Prijedora i bivši učitelj u Gornjim Podgradicama Nikola Jovović koji je oženjen sa jednom Hrvaticom iz Zagreba, a koja stanuje u Mjesničkoj ulici broj 5, a kojoj i sada dolazi njegov muž Jovović. Vjerovatno je da će i iz ovog napada doći joj u rječju, a mogao da joj donese oružanike, planine i ostale stvari. Trebalo bih na isto u osoriti njene rođake da se ova učitelj stavi pod stroga opasku, jer je i i prije njega dana vidjen u Zagrebu. Lični opis istoga: visok, mršav, crn, dugačkog lica, brkove brije.

Imam svim gore istaknuti razloga molim da se ovom kotaru u kojem imade 883 grko-istočnjaka u broju od prilike od 88.000 duša ostavi stalno i jaka posada vojske i jedna ustaška satnija. Načinjen da je život ljstvo ovog kotara na sada mirno i ne pokazuje nikakovo sumnjivo kretanje, ali prijeti opasnost od komunističke bandi iz susjednog dubičkog kotara u kojem ima njih vrlo mnogo, i u kojem se kotaru mirno vrše pripreme i provode vojaške vježbe, a da ih u tome nitko ne smeta.

Ovaj izvještaj dostavljam ja: Ministarstvu unutarnjih poslova-Zagreb, Vojnom upravi za javni red i sigurnost-Zagreb, Velikoj upravi žandarmerije-Nova Gradiska, Ustaškom redarstvu-Zagreb.

ZA BOM SPREMANI

RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
ZA NEZAVISNU DRŽAVU HRVATSKU
U ZAGREBU

Broj 4439

do 3/4 1941 priloga 1.

Pojis izst. red. za žup. Bjelice
6. XII. 941

Dr. Tiv

BR. 129

**IZVJEŠTAJ VRHOVNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA OD
I NOVEMBRA 1941 GOD. O AKCIJAMA PARTIZANA U PRED-
GRADIMA SARAJEVA**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VRHOVNO
ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
Broj 4666 J. S.

Napad četnika na obćinsku
malu Bardakčije i obćins-
ku zgradu Koševo.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST. —

Z A G R E B

Zagreb, 1. studena 1941.

Zapovjedništvo 4. Hrvatske oružničke pukovnije u Sarajevu, sa Br. 1524 J. S. od 28. listopada 1941. dostavilo je izvješće zapovjednika oružničke postaje Sarajevo, broj 2699 od 28. listopada 1941. koje glasi:

»28. listopada 1941. oko 1 h. pravcem od sela Grdanj¹, kotara Sarajevo, došlo je oko 100 odmetnika do gradske malte grada Sarajeva — Bardakčije, upali u zgradu, te iz iste odnijeli brzoglasni aparat i sve službene spise.²

Ta ista banda zatim prebacila se i napala na zgradu obćine Koševo, također u predgradu Sarajeva. Pisarnicu obćine opljačkala i zgradu zapalila. Zgrada je potpuno izgorjela, a čelična blagajna obćine nije obijena. Odmetnici bili su svi oboružani sa nataknutim noževima na puškama. Svi su imali domobranske kabanice, a na glavama velike šubare. Po izvršenoj pljački odmetnici pobjegli u pravcu sela Grdanj.

U potjeru za prednjom četničkom — komunističkom bandom odmah je upućeno 49 oružnika iz naučnog odjela ove pukovnije, pod zapovjedništvom satnika Kuljiša Mate.«

Prednje izvješće dostavljam savezno izvješću broj 4605 od 30. listopada 1941. s molbom na znanje. —

(M. P.)

Zapovjednik, general;
Mizler

¹ Grdonj

² Ovu akciju izvršili su partizani Crepoljske čete Romaniskog NOP odreda, pod komandom Save Prede.

BR. 130

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG VOJNOG ZBORA OD
2. NOVEMBRA 1941. GOD. O BORBAMA U SARAJEVSKOJ
OBLASTI**

ZAPOVJEDNIŠTVO
III. VOJNOG ZBORA
V.T.Br. . . 51 . . /taj.

2. studenog 1941. g.
Sarajevo

Predmet: Stanje pobunjeničke
akcije dne 1. XI. 1941. godine

—M.H.D.Glst¹.

- 1.—Zapovjedniku III. V. Z. P.
- 2.—Zapovjedniku Vojne Krajine.
- 3.—Zapovjedniku 6. pješачke div.
- 4.—Zapovjedniku Zračne luke
Rajlovac
- 5.—Zapovjedniku 4. oruž. pukovnije
- 6.—Zapovjedniku postrojba i zbor.
nador. N. Z. zašt. pokraj. III.
- 7.—Velikom županu župe Vrhbo-
sna.

O pobunjeničkoj akciji od 6 sati 1. t. mj., pa do 6 sati 2. t. mj.
prikupljeni su sljedeći podatci:

1.— Situacija u oblasti Sarajeva bez većih promjena.

U neposrednoj okolini Sarajeva bilo je tijekom dana manjeg
puškaranja kod s. Biosko, što se je po podne stišalo zbog tučenja
ovog sela iz topova.

Kod s. Vogošće primjećena je po podne jedna skupina pobu-
njenika u gibanju prema s. Vučja Luka, koja je tjerala oko 800—1000
ovaca i vodila oko 30—40 natovarenih konja. Međutim kod sela
Vučje Luke uvečer se po neprovjerenim iskazima mještana pri-
kupljalo oko 800 pobunjenika², koji po iskazima nekih osoba dolaze
od Vlasenice izmičući se Njemcima i koji se navodno spremaju na
napadaj Sarajeva.

Povodom gornjeg preduzete su potrebne mjere opreznosti za
noć, ali je ova protekla bez uznemiravanja.

Kod Pala jedna manja grupa četnika pokušala je napadaj
1. o. mj. oko 15 sati, ali je vatrom bacača i pušaka odbijena.

¹ Ministarstvo hrvatskog domobranstva — Glavni stožer

² Odnosi se na Crepoljsku četu Romaniskog NOP odreda; broj par-
tizana i mjesto odakle su navodno došli netačni su.

2.— Na dielu želj.pruge Sarajevo—Zavidovići pobunjenici—njih oko 50 — su oko 23 sata napali na želj.postaju Semizovac, ali su poslije borbe od desetak minuta odbijeni bez žrtava po nas³.

Na ostalom dielu ove pruge vladalo je zatišje.

3.— Na želj.pruci Sarajevo—Mostar pobunjenici⁴ su oko 23 sata 1.o.mj. i kod mosta u Zoviku (kod Pazarića) iznenadno napali oružničku ophodnju, ali su od naših ophodnji bili protjerani. Vlak koji je u to vrijeme naišao vratio se u Pazarić. Međutim u 6.sati 2.o.mj. i na istom mjestu pobunjenici su pucali na vlak ispalivši 3—4 naboja. Žrtava nije bilo.

4.— O situaciji kod Kalinovika, Trnova i Goražde nema se novih podataka.

5.— Situacija kod Višegrada⁵ i dalje je krajnje kritična, jer se neprestano vode borbe i jer su jedinice krajnje iscrpljene, a obrskrba hranom i streljivom u zastoju je zbog hrđavog vremena po kome krilaši, kao jedina sredstva pomoću kojih se ovo prenosi, ne mogu letjeti. Tjekom ovih borbi naše čete su povratile Međeđe i most na Limu, dok su pobunjenici napravili barikade kod Međeđe i pokvarili želj.prugu na pet mjesta.

Zapovjednik Višegrada izvještava da su Talijani spremni za dolazak u Višegrad, ali od svojih vojnih vlasti još nemaju zapovjed za pokret. Stoga je nužno da se žurno urgira i ishodi izdavanje ove zapovjedi i da se posada smijeni svježim jedinicama, kako nebi došlo do njenog rasula i potpunog popuštanja, jer se već u znatnoj mjeri osjeća klonulost.

6.— Kod područnih jedinica 6.pješačke divizije (kod bivšeg Jadranskog divizijskog područja) situacija je bez promjene.

7.— O situaciji kod Travnika i Jajca nema novih podataka.

8.— O gubitcima nema podataka. — Vrijeme od zadnjeg izvještaja nepromjenjeno.

9.— Kod Olova, koje je izvan delokruga ovog zapovjedništva stanje je veoma teško. Po dobivenim podacima, na Olovo je napadalo u toku noći 1./ 2.o.mj. oko 1000—1500 četnika sa očitim ciljem zauzimanja⁶, a naročito dobivanja u svoje ruke njemačkog krilaša, koji se tamo prinudno spustio 31.pr.mj.

Radi olakšanja stanja kod Olova uputio sam danas, 2.o.mj. jače četne delove u nasilno razviđanje prema Olovu, koji će djelovati u

³ Napad na Semizovac izvršile su Semizovačka i Crnovrška četa Romaniskog NOP odreda.

⁴ Prepad je izvršila Igmanska četa Kalinovičkog NOP odreda.

⁵ Opsadu Višegrada vršili su zajednički četničke jedinice i Semečki bataljon Romaniskog NOP odreda.

⁶ Olovo su opsjedale jedinice Romaniskog NOP odreda (Knežinska, Bielogoračka i Crepoliska četa) i NOP odreda »Zvijezda« (Niškički bataljon, Crnovrška i Vlahinjska četa), kao i oko četiri čete četnika. U svemu, Olovo je napalo oko 1.200 boraca, od kojih 800 partizana i 400 četnika.

zaleđe i bokove pobunjenika, a osim toga zapovjedio sam da i zrakoplovstvo pomogne obranu Olova bombardiranjem okolnih sela i četničkih položaja.

(M.P.)

Zapovjednik, general
Lukić

BR. 131

IZVJEŠTAJ KRILNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA U TUZLI OD 2 NOVEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA U TUZLANSKOJ OBLASTI

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KRILNO ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
TUZLA
Taj.Broj 435.

2. studenog 1941.

Stanje u pogledu suzbijanja
četničkih akcija dostavlja.

ZAPOVJEDNIKU 4.ORUŽNIČKE PUKOVNIJE.

Na osnovi zapovjedi zapovjednika 4. oružničke pukovnije Taj. J.S.Br. 408 od 25. rujna 1941. dostavljam slijedeći izvještaj:

a) DANA 1. STUDENOG:

1.— Na pravcu Tuzla—Brčko, oružnička postaja Simin Han javlja, da se je u toku noći odmetnulo 34 pravoslavna seljaka iz s. Čoklovića¹ (oko ¼ klm. južno od Simin Hana) u šumu u nepoznatom pravcu.

U 20 sati čula se iz s. Čoklovića 2 hitca iz puške vjerovatno sa strane odmetnika. Zapovjedbno je da se odmah odašalje iz pukovnije 1 vod domobrana sa jednim časnikom (30 domobrana) u Simin Han da sa oružnicima osigura mjesto i fabričke postrojbe od odmetnika.

Na istom pravcu vojna posada Površnjica (Majevica) u 17 sati jače je napadnuta od odmetnika od pravca Zelena Kosa, napad je odbijen.

¹ Čaklovića

2.— Na pravcu Tuzla—Kladanj u 12.45 sati izvještava Stožer Tuzlanskog zdruga da je stožer izbijo na raskrsnicu puteva oko 1 klm. zapadno od s. Forkači².

Sa pravca lijeve kolone čula se topnička i strojnička paljba.

Sa pravca desne kolone ne čuje se još ništa.

U 17 sati kod Tuzlanskog zdruga slijedeća situacija:

Desna kolona:

Juriš ove kolone na kote odmah zapadno od s. Lupoglavo nije uspio i ova je kolona odstupila na liniju s. Dedinja³ — Jelah (oko 1 klm. zapadno od s. Zukića), gdje se prikuplja i sređuje. Neprijatelj je ovdje dobro utvrđen, a teren je pored toga jako ispresjecan i nepristupačan.

Lijeva kolona:

Ovladala linijom: Lončić (oko 4 klm. jugoistočno od Zukića) — Brgulje, a do sada je neizvjesno dali je osvojena Džebarska i Mala Gradina (oko 8 klm. jugoistočno od Zukića). Sa pravca Mala Gradina čula se u 17 sati puščana i strojnička vatra.

2 satnija I, bojne 8. pukovnije iz Kladnja kojoj je zapovjedbno da potpomogne akciju zdruga, na pravcu Kladanj — Stupari zauzela je Stupare.

3.— Na pravcu Tuzla—Zvornik telefonska linija između s. Kalesija i Zvornik još nije ispravna.

4.— Kod ostalih posada dan je protekao mirno, bez promjene.

b) NA NOĆ IZMEĐU 1./2.STUDENOG:

1.— Na pravcu Tuzla—Brčko Ustaški tabor Gornja Tuzla u 22 sata javlja, da su se čula dva do tri revolverska hitca u blizini Gornje Tuzle od pravca istoka.

2.— U toku noći dopraćen je i pritvoren u zatvor 8.p.pukovnije pričuvni poručnik Dorčić Dragomir sa položaja Snagovo—Rudine—Ahmetovo Brdo, po njegovoj izjavi on pripada 17. satniji IV. bojna 13.pješačka pukovnija u Karlovcu. Isti je sumnjiv radi komunističke promidžbe, te će biti prepraćen IV.pj.diviziji, dok stigne materijal koji je pronađen kod poručnika Dorčića.

3.— Na ostalim pravcima kod posada, noć je protekla mirno.

4.— Od Tuzlanskog zdruga za sada još nema izvještaja.

Po prednjem se ništa drugo saznati nije moglo.

Ovom cjelokupnom akcijom rukovodi zapovjednik 8. p. pukovnije pukovnik g. Paja.

RAZASLATO:

Zapovjedniku 4.oružničke pukovnije
i Velikoj Župi Usora i Soli Tuzla.

Krilni zapovjednik

Mašek

oružnički potpukovnik:

² Forčaci

³ Djedina

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG VOJNOG ZBORA OD
4 NOVEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA U SARAJEVSKOJ OBLA-
STI I BOSANSKOJ KRAJINI**

OSOBNOSTI samo za orijentaciju
Velikog Župana

ZAPOVJEDNIŠTVO III. VOJNOG ZBORA
Glst.br.72/tajno

4.studena 1941.godine
Sarajevo

Predmet: izvješće o stanju
četničko-komunističke akci-
je u vremenu od 3./XI.6 sa-
ti do 4.XI.6 sati.

- 1) MINISTARSTVU HRVATSKOG
DOMOBRANSTVA (Glst.)
- 2) Zapovjedniku: I.vojnog zbora,
- 3) " II.vojnog zbora
- 4) " III.vojno zbor.
- područja,
- 5) " Vojne Krajine,
- 6) " 6.pješačke di-
 vizije,
- 7) " 4.oružničke pu-
 kovnije,
- 8) " postrojba i zbor.
- nadzor.zašt.pokra-
 jine III.,
- 9) " zračne luke Raj-
 lovac,
- 10) Velikom županu V.Ž.Vrhbosna.

1.— U oblasti Sarajeva: bez promjena i događaja vrijednih spomena.

31.listopada Njemački odjel imao je borbu sa odmetnicima u s.Klancu¹. Nakon borbe zapalio je kuće tog sela i još tri sela (Klek, Tilava i Toplik).

2.— U oblasti Trnova:

Satnija Samostalnog konjaničkog odjela, koja je nakon zauzimanja Trnova od četnika, bila zatvorena, obsjednuta i žestoko na-

¹ Ovu borbu s Nijemcima vodili su partizani Crnovrške čete parti-
zanskog odreda »Zvijezda«.

padana od odmetnika, koristeći noć vješto se izvukla iz vojarne, provukla kroz obruč odmetnika². Zapovjednik satnije doveo je svu momčad sa svim oružjem i opremom preko Bjelašnice planine u Konjic, odakle je vlakom došao u Sarajevo.

3.— U oblasti **Kalinovika**:

27.listopada talijanske čete iz Kalinovika pod zapovjedništvom generala Lusana, došle su pred s.Dobro Polje i nakon neuspjelih pregovora gađano je selo topništvom.

4.— U oblasti **Višegrada**: situacija u kulminaciji krize. Talijani nisu došli. Očekuje se dolazak talijanskih četa danas 4.studenog.

Kod **Goražde** ništa značajnog.

5.— U oblasti **Jajca**:

Željezničke postaje Bravnica i Vjenac³ jače su napadnute⁴ od 4 sata 3.studenog. Uz pomoć pojačanja iz Jajca napadi su do 10 sati odbijeni.

Kod Jezera odmetnici su od svanuća počeli napad na Otomalj, koji je bio posjednut od slabijih ustaških djelova. Od 10 sati Ustaše su u povlačenju i Otomalj izgubljen⁵. Iz Jajca upućena ustaška bojna, ojačana domobranstvom (strojnice i bacači), koja je preotela Otomalj. Odmetnici su se daleko povukli.

Satnija u Doganovcima napadnuta je 3.studenog oko 3,30 sati. Do 6 sati napad je odbijen bez naših gubitaka. Odmetnici su imali 3 mrtva i 1 zaslužjenog⁶.

Zbog pojačane protivničke akcije u oblasti Jajca u pripremi je za pokret u Travnik 1 bitnica IX.topničkog odjela iz Sarajeva, koja će tamo stići tokom sutrašnjeg dana.

6.— Na želj.pruzi **Sarajevo** — **Zavidovići** u dva maha odmetnici su pucali na jutarnji putnički vlak, bez rezultata. Uznemiravanje prometa oživilo je naročito oko Ilijaša.

7.— Na cijelom području zahvaćenom pobunjeničkom akcijom, opaženo je da odmetnici nasilno odvođe mladiće grčko-istočne vjere, vjerojatno da ih uvrste u svoje partizanske odrede, radi popune svojih gubitaka. U D.Vakufu, vjerojatno kao represalija na grčko-istočnjake koji se nisu odmetnuli, zapaljena 1 ciglana i 3 mlina, vlasništvo grčkoistočnjaka.

8.— O **gubitcima** nema podataka. Zapovjednik satnije, koja je došla iz Trnova, cieni gubitke odmetnika koji su ga obsjedali na najmanje stotinu ljudi.

² Pomenuta domobranska satnija bila je opkoljena od jedinica Kalinovičkog NOP odreda.

³ Vjenac

⁴ Željezničke stanice u Bravnici i Vijencu napadale su Druga i Treća četa bataljona »Pelagić« Trećeg krajiškog NOP odreda.

⁵ Ove borbe oko Jajca vodile su Prva, Druga i Treća četa bataljona »Pelagić« Trećeg krajiškog NOP odreda.

⁶ Domobransku satniju u Doganovcima napadale su jedinice Trećeg krajiškog NOP odreda: bataljon »Iskra« i Treća četa bataljona »Pelagić«.

9.— Vrieme je bilo povoljno za upotrebu zrakoplovstva, koje je djelovalo sa uspjehom i to u okolini Trnova (Sarajevo — Kalinovik) i u zoni : Olovo — s.Kamenica — Ivančić⁷ — Romanija — s.Knežina.

ZAKLJUČAK :

Pokušaj pobunjenika u oblasti Jajca, koji je kako izgleda poduzet kao širih razmera i sa jačim snagama, propao je zahvaljujući brznoj i odlučnoj intervenciji naših četa na svim točkama.

Odmetnici nasilno odvođe mladiće grčko-istočne vjere, vjerovatno radi popune svojih gubitaka, i vrše represalijske protivu onih grkoistočnjaka, koji se nisu odmetnuli.

(M.P.)

Zapovjednik, general
Lukić

BR. 133

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE ISPOSTAVE U KALINOVIKU OD 4 NOVEMBRA 1941 GOD. O PALJENJU MOSTA KOD KALINOVIKA

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA

SARAJEVO

Izvještavam da su četnici-komunisti¹ noćas zapalili most koji je udaljen od Kalinovika svega tri kilometra stop

Ovaj most je na cesti između Uloga i Kalinovika kod mjesta Grajsaljići te je saobraćaj sada prekinut između Kalinovika—Nevesinja i Mostara stop

T.broj 716 (M.P.)

Upravitelj ispostave
(Potpis nečitak)

⁷ Ivančici

¹ Most su zapalili partizani Kalinovičke čete Kalinovičkog NOP odreda.

BR. 134

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆE HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 4 NOVEMBRA 1941 GOD. O AKCIJI PARTIZANA NA PRUZI BROD—SARAJEVO

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO
3. HRVATSKE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S.Broj 1537

Naknadno izvješće o napadaju
na brzi vlak na pruzi Brod —
Sarajevo.

ZAPOVJEDNIČTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO

Banja Luka, 4.studenog 1941.

Savezno ovdašnjem izvješću J.S.Broj 1566 od 3. studenog 1941. izvješćujem, da je prilikom napada na jutarnji brzi vlak od strane četničko-komunističke bande 31. listopada 1941. na pruzi Brod — Sarajevo¹, bilo 22 mrtva i više ranjenih. Ovom prilikom poginuo je pratilac vlaka oružnik Paško Copić 4. oružničke pukovnije, 1 njemački vojnik, 11 naših domobrana, 1 poštanski službenik i 8 građana od kojih i jedna ženska. Na strani četnika bila su 2 mrtva i dva ranjena koje je ranio pokusni oružnik Stipo Rašo sa postaje Maglaj i od jednog oduzeo francusku pušku sa tri naboja i donio na postaju.

Ova četničko-komunistička banda napala je na vlak sa tri strojnice pored puščane vatre i vlak opljačkala.«

Naše vojne snage nalaze se na terenu u gonjenju pobunjenika. Prednje dostavljam s molbom na znanje i uvid.—

RAZASLATO:
Vrhov.oruž.zapovjedništvu;
Rvt. za jav. red i sigurnost;
Bosan.Divizij.području, i
Zapovjed.4.oruž. pukovnije.

U.Z.
Zapovjednika,satnik
Crnković

(M.P.)

7.XI.1941

¹ Ovu akciju izvršili su partizani Ozre.iskog NOP odreda.

BR. 135

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVRTE ORUŽNIČKE PUKOV-
NIJE OD 4 NOVEMBRA 1941 GOD. O ZAUZIMANJU TRNOVA
OD STRANE PARTIZANA**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAPOVJEDNIŠTVO

4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Broj 1593/J. S.

Napad četnika na mjesto
Trnovo, kotara Sarajevo.

ZAPOVJEDNIŠTVU III. VOJNOG ZBORA

SARAJEVO

Sarajevo, 4. studenog 1941.

Zapovjednik oružničkog krila Sarajevo od danas brzoglasno izvješćuje:

»Oružnička postaja Trnovo 4 studenog 1941 u 12 sati javlja:

1. studenog 1941 oko 5 sati četnici su napali mjesto i oružničku postaju Trnovo¹. Nakon duže borbe oružnici su se povukli iz oružničke vojarnje u vojarnu 1 satnije u Trnovu gdje su se sa tamošnjom posadom domobrana borili do 2 studenog o.g. 3 sata i zatim zajedno sa tom satnijom napustili vojarnu i preko Treskavice—Umljana na Konjic i došli u Sarajevo. Vojarna u Trnovu napuštena je uslijed nadmoćnog pritiska četnika i njihovog zaokružavanja. Iz vojarnje domobrana i oružničke postaje spašeno je oružje i naboji. Prilikom borbi zarobljen je od četnika oružnički narednik Martinović Ivan i pokusni oružnik Sušić Marko te jedan milicionar. Na strani četnika ima više poginulih.«

Prednje se dostavlja na znanje, savezno brzoglasnog izvješća broj 1593/JS od 4. ov. mjeseca.

Razaslato:

Vrhovnom oružničkom
zapovjedništvu brzo-
javom.

Zapovjednik, pukovnik:
Pavelić

¹ Trnovo su oslobodile Kijevska, Igmanska i Dobropoljska četa Kalinovičkog NOP odreda. Vidi dok. br. 43.

BR. 136

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVRTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 5 NOVEMBRA 1941 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA BISTRICU

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Z A P O V J E D N I Š T V O
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Broj 1595/J.S.

Napad četnika na oružničku postaju Bistrica.

Sarajevo, 5.studenog 1941.

Zapovjednik oružničkog krila Sarajevo brzoglasom od danas izvješćuje:

»Oružnička Postaja Bistrica, krila Sarajevo, sa svojim oružnicima i domobranima priskočila je u pomoć napadnutim satnijama i oružnicima koji su se povlačili iz Prače. Poslije prestanka borbe iskupljeni su ranjeni domobrani njih 8 i isti su prenešeni u Bistricu.

Oko 18 sati tog istog dana t. j. 4 ov. mjeseca četnici su napali oružničku postaju Bistricu¹ sa mnogo nadmoćnijim snagama tako, da su se oružnici i domobrani sa postaje pod zapovjedništvom poručnika Smajilbegovića povukli na Pale.

Gubitaka na strani oružnika ovom prilikom nije bilo. Oružnici su se nakon toga za jedan sat ponovo vratili u pravcu Bistrice»

Prednje se dostavlja na znanje savezno izvješća broj 1594/JS. od danas

Razaslato:
Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu i zapovjedništvu III.Vojnog Zbora u Sarajevu.

Zapovjednik, pukovnik:
Pavelić

¹ Žandarmerijske stanice u Prači i Bistrici likvidirali su partizani Trebevičkog bataljona Kalinovičkog NOP odreda.

BR. 137

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE OLOVO OD 5 NOVEMBRA
1941 GOD. O NAPADU USTANIKA NA CRNU RIJEKU**

BRZOJAVKA

**ZAPOVJEDNIŠTVO 4 ORUŽNIČKE
PUKOVNIJE SARAJEVO**

Zavidović

Vrijeme
prijema
5 u 16 45

Jutros u 6 sati četnici su napali Crnu (Kamenica) Rijeku¹ kotar Sarajevo oružnici i milicija vode borbu stop u 15 sati u Olovo došli su ranjeni 1 oružnik i 2 milicionera u borbi 3 poginula četnici zauzeli školu i crkvu postavili mitraljeze školu i crkvu potrebno je bombardovati potrebna je hitna pomoć

br. 1034

Zapovjednik postaje narednik
Primorac oružnička postaja Olovo
5 studenoga 1941 god u
Olovu

¹ Crnu Rijeku oslobodili su dijelovi Romaniskog NOP odreda.

BR. 138

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE SEMIZOVAC OD 5 NOVEMBRA 1941 GOD. O DIVERZIJAMA OKO SEMIZOVCA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA
Broj: 1341

5 studenog 1941.
SEMIZOVAC

Napad i oštećenje komunikacija od strane četnika

KOTARSKOJ OBLASTI

SARAJEVO

Dana 4 studenog 1941. god. u 10.10 sati prilikom prolaza lokalnog vlaka između Semizovca i Vogošće na Km. 16.300 sa obe strane rijeke Bosne četnici su otvorili pušcanu paljbu na prolazeći vlak, ovom prilikom nije nitko povrijeđen niti poginuo¹. Domobrani koji su se nalazili na osiguranju želj. pruge sa oružnicima sa puščanom paljbom napadaće su odbili, koji su koristeći se gustom šumom razbjegli.

Noću 4—5 studenog 1941 god. četnici su sa lijeve strane rijeke Bosne u Donjoj Vogošći oštetili drveni most na državnom putu i istog zapalili, koji je jedan dio izgorio i onespособljen za svaki saobraćaj².

Noću 5—6 studenog 1941 god. četnici su sa lijeve strane rijeke Bosne na državnom putu u selu Malešićima, općine Rajlovačke, kotara Sarajevskog, porušili most i istog zapalili³ koji je jedan dio izgorio i na istom je učinjena znatna šteta i onespособljen je za svaki saobraćaj. Učinjena šteta na oba mosta je neprocjenljiva, a kolski i pješački saobraćaj prekinut. Odred oružnika i vod postajnih domobrana pokušali su da ovaj čin spriječe ali usljed nadmoćnosti četnika i hrdavog vremena nije se mogla zla namjera četnika spriječiti.

Na području ove postaje na željeznici u Semizovcu nalazi se 3. satnija, 2 pješ. pukovnije sa oko 150 domobrana i 4. g. časnika koji vrše osiguranje željezničke pruge i neodmiču se od iste i ako

¹ Prepad na voz izvršili su borci Crnovrške čete NOP odreda »Zvijezda«.

² Most su uništili partizani Semizovačke čete NOP odreda »Zvijezda«.

³ Ovaj most su uništili partizani Vlakovske čete NOP odreda »Zvijezda«.

se prednje dešavalo skoro uza samu željezničku prugu, a oružnici i odjeljeni domobrani [na] ovoj postaji vrše pretres terena i noćno drže zasjede na važnim objektima i nemoćni smo svako dnevno i noćne napade četnika suzbiti, te je potrebna jača oružana snaga da se četnička banda uništi, kao i sela Malešići i Bioča u kojima se četnici zadržavaju i iz tih sela vrše napade i pljačke.

S molbom na znanje.

Dostavljeno:

Zapovjedništvu 4.oruž.pukovnije
Krilnom zapovjedništvu i oruž-
ničkom vođu Sarajevo.

Zapovjednik postaje
oružnički narednik
Pero I.Marić, v.r.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST SARAJEVO

Broj: 1007/41 Taj.

Sarajevo 10-XI-1941 god.

VELIKA ŽUPA VRHBOSNA

SARAJEVO

Čast mi je prednje dostaviti Vam s molbom na znanje.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik, u z
O. Čohadžić

BR. 139

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG VOJNOG ZBORA OD
6 NOVEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA U ISTOČNOJ BOSNI I
HERCEGOVINI**

ZAPOVJEDNIŠTVO
III. VOJNOG ZBORA
Glavnostožerni odjel
Op. Br. 4
6. studenog 1941.god.
Sarajevo

Predmet: izvješće o stanju
četničko-komunističke akci-
je u vremenu od 5.XI.6 sati
do 6.XI.6 sati

- 1.— Ministarstvu hrvat.domobr.
(Glavni stožer-operativni i
očevidni odjel);
- 2.— Zapovjedniku I. vojnog zbora
(Glst.);
- 3.— " II. vojnog zbora
(glst.);
- 4.— " III. V. Z. P.
(Glst.);
- 5.— " Vojne Krajine;
- 6.— " 6.pješačke divi-
zije;
- 7.— " 4.oružničke pu-
kovnije;
- 8.— " Zrač.luke Rajlo-
vac;
- 9.— Velikom županu župe Vrhbosna.

1. — U OBLASTI SARAJEVA:

— 5.o.mj.oko 21.10 sati čulo se jako puškaranje sa Huma i Gorice, koje je sa povremenim prekidima trajalo do 22 sata. Prema izvještaju zapovjednika straža Hum i Zidani magacin¹, straža je bila napadnuta od strane četnika sa pravca Gorice.

— 5.o.mj. prije podne jedan njemački bataljun sa jednom našom bojnom uz pratnju njemačkih bornih kola poduzeo je akciju u pravcu Bistrice u cilju čišćenja terena oko vodovoda Bistrice.

¹ Zidani Magacin, staro utvrđenje na sjeveroistočnom dijelu Gorice.

Pri ovoj akciji nije se naišlo na odmetnike.

Po završenoj akciji njemačka bojna sa bornim kolima vratila se je u Sarajevo preko Pala, a naša bojna prenoćila je u s.Borovcu i danas se vraća na svoje mjesto — u Pale.

2. — U OBLASTI VIŠEGRADA:

— Bez promjene.

3. — U OBLASTI TRAVNIKA:

Zatišje, izuzev malo čarkanja oko Jajca.

Četnici se utvrđuju kod Busovače. Detalji po ovome još nisu poznati:

4. — U OBLASTI VISOKOG:

U kotaru Visoko, kod Kaknja i Žepča jače prikupljanje četnika². Prema još neprovjerenim podacima ima ih oko 1.500. Izgleda da imaju tendenciju da zauzmu Visoko, Kakanj, Olovo i Vareš, kao i da podignu na pobunu i grčko istočno pučanstvo, koje se je do sada prema našim vlastima držalo korektno.

5. — U OBLASTI ROMANIJE:

Prema izvještaju zapovjednika oružničke postaje Knežina, poslije trodnevne borbe sa četnicima, 28.listopada oko 20 sati pošto je utrošio svo streljivo, sa svojim oružnicima i milicionerima probio je četnički obruč i povukao se u Olovo oko koga su sada skupljeni jači četnički odredi. Čine se napor, da se pomoću milicionera i vojske ovaj obruč probije i ponovno zauzme s.Knežina³.

6. — U OBLASTI NEVESINJA:

— 28.listopada došla je jedna grupa četnika u zaseok Šehovine⁴, kotara Nevesinjskog, kojom su prilikom seljake Hrvate opljačkali Tom prilikom vođa četnika održao je seljacima jedno predavanje upereno protiv naše države.⁵

— 2. studenog oko 20 sati jedna grupa četnika u blizini Kifinog Sela, kotar Nevesinjski napala je na cesti neke naše radnike i opljačkala ih.

7.— VRIJEME U toku 5/6.studenog kišovito sa maglom i nepogodno za rad zrakoplovstva, a od jutros pada snijeg.

² Na ovom terenu nalazile su se jedinice partizanskog odreda »Zvijezda«.

³ Knežinu su oslobodile jedinice Romaniskog partizanskog odreda u saradnji sa četnicima. Dijelovi istog odreda blokirali su i Olovo.

⁴ Šehovinu

⁵ Pljačku su izvršili četnici pod rukovodstvom Petra Samardžića, koji je ubijen na planini Morinama 1949 god. kao odmetnik.

8. — GUBITCI:

— pri povlačenju oružnika i milicionera iz s. Knežine, poginuo je jedan oružnik, a jedan je teško ranjen, a od strane milicionera dva poginula i jedan teško ranjen.

— prema naknadno dobivenom izvještaju, pri jučerašnjem povlačenju sa vodovoda Bistrice poginuo je jedan domobran.

— gubitci kombinirane bojne 7.p.p. na Jahorini nisu još utvrđeni.

ZAKLJUČAK:

Povremeno noćno uznemiravanje SARAJEVA, nastojanje u pogledu zauzimanja okolnih srezova, kao i prikupljanja većeg broja odmetnika daje naslutiti namjeru četnika, da stegnu što više obruč oko Sarajeva u cilju kasnijeg napada.

— Po učestalim napadima u kotaru NEVESINJSKOM, postoji vjerojatnoća da se četničko-komunističke grupe iz Crne Gore po dijelovima prebacuju u HERCEGOVINU.

— Prehrana ljudi slaba, MORAL kod pučanstva u naglom opadanju.

Ovo stanje postaje još teže uslijed atmosferskih prilika — kiše i snijega, koji od jutros vija i u Sarajevu.

Oko Foče i Gorazde avet gladi na pomolu, jer su ovi krajevi komunikativno potpuno odsječeni.

(M.P.)

Zapovjednik, general
Lukić

BR. 140

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE U TAVNI OD 6 NOVEMBRA
1941 GOD. O BORBI PROTIV PARTIZANA KOD GORNJE PILICE**

ORUŽNIČKA POSTAJA

Broj 993

6 studena, 1941 god.

U TAVNI

Izvještaj o rezultatu
borbe dostavlja.

ZAPOVJEDNIKU 4 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE. (J.S.). —

U noći od 3 na 4 studena 1941 godine pojavilo se je na reonu ove postaje u selu Gor.Pilici, kotara Zvorničkog oko 80 naoružanih četnika i komunista. O ovome odmah sam izvjestio oružnički vod i 5 bojnu u Bijeljini¹. Dana 4 studena ov.g. na oružničku postaju Tavna prispeo je pričuvni poručnik gos. Odadžić Stjepan sa 22 domobrana i oružnički poručnik Četušić. Kada je oružnički poručnik Četušić izradio plan za akciju i polaz za selo Gor.Pilicu gde su se nalazili komunisti i četnici krenulo je odelenje sa 22 domobrana, 5 oružnika i to: oružnički narednik Medoš Ivan, razvodnik Dedić Musto, pomoćni oružnici Tunjić J. Benedikt, Valjevac Mustafa i Mujkić Rizvan sa 24 milicionera iz sela Turske Trnave².

Pred sam dolazak pred selo Gor.Pilicu banditi otvorili su na naše odelenje vatru³. Prema jačini strojničke i puščane vatre ocijenjeno je da je ovo odelenje jako od 60 do 80 dobro naoružanih bandita. Naše odelenje je bilo u takvom položaju da mu je odstupanje ili obkoljavanje bilo nemoguće, te je riješilo da se borba prihvati. Održavajući dobroj međusobnoj vezi⁴ uspelo je da se priđe bliže napadačima, da se opkole i tom prilikom u borbi ubijen je vođa jedne isturene komunističke grupe Vičić, Milan, poznati komunista iz Korenite, kotara Bijelinskog, reon postaje Koraj i zarobljeni su trojica dobro naoružani i opremljeni komunisti i to: Gavro Ljubičić, Đoko Radić oba iz Korenite i Đoko Radić iz Srp.Janjara, svi kotara Bijelinskog.

¹ Bijeljini

² Turske Trnove

³ Ovu borbu protiv žandarma i domobrana vodili su dijelovi Majevičkog partizanskog odreda.

⁴ Održavajući dobru međusobnu vezu.

Poslije dobro organizovanog napada od strane poručnika gos. Četušića odmetnici počeli su se povlačiti prema Lokanskoj⁵ Planini ostavljajući iza sebe razne djelove oružja i vojničke spremne, kao i veću količinu sanitetskog materijala. Na mestu borbe nađeno je: 5 komada ručnih njemačkih bombi, tri vojničke puške, jedan revolver Gasser⁶, jedna građanska puška dvocijevka, 10 komada šatorskih krila, 12 komada vojničkih čebadi, 11 komada nahrptnjaka sa raznim prtljagom, 10 komada torbica, 5 komada raznih komunističkih kapa, više preobuke, cokula i opanaka, dva nahrpnjaka sanitetskog materijala, kao vate, zavoja, joda, aspirina, razne masti u kutijama, kao i više paketića i kutija raznih lijekova, klešte za vađenje zuba, brijač i slično, dijelova od automobila (kugellageri, gumelezinga za krpanje šlaufofa i gumenih lepaka za krpanja, i komunističku literaturu, kao i pokrivača seljačkih.

Po tragovima videlo se je da su četnici i komunisti imali veći broj ranjenih, dok među oružnicima, vojnicima i milicionerima neima ni mrtvih ni ranjenih.

Borba je vođena 4 studena od 12 do 18 časa, a uspeh bi bio mnogo veći, ali je bila toga dana gusta magla i kiša⁷ te nam je borbu otežavala.

Sav nađeni materijal na licu mjesta borbe, kao i zarobljenici i ubijeni komunisti prema zapovjedi zapovjednika zdruga u Bijelini predato je u Bijelinu vojnim vlastima.

U ovoj akciji naročito su se istakli oružnici ove postaje kao što su napred navedeni isti su se pokazali odlučni i pouzdani i predlažem ih za pohvalu.

Zajednička saradnja oružnika i vojske postigla je dobar uspeh.

Dostavljeno:

Zapovjedniku 4 pukovnije, krilu
Tuzla, 5 bojnoj u Bijelinu, kotar-
skom predstojniku Zvornik i kon-
cijept⁸ oružničkom vodu u Bijelinu.

11.XI.1941

Zapovjednik postaje
oružnički narednik:
Medoš.

⁵ Lokanjskoj Planini

⁶ Gasser

⁷ Kiša

⁸ Koncept

BR. 141

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE U MOKROM OD 7 NOVEM-
BRA 1941 GOD. O RUŠENJU TELEGRAFSKO-TELEFONSKIH
STUBOVA NA PUTU SARAJEVO — MOKRO**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA

Taj.Broj: 309

7. studenog 1941. g.
u Mokrom (kotar Sarajvo)

14 komada brzoglasnih i brzoglav-
nih stubova od strane četnika po-
sjećeno izvještava. —

KOTARSKOJ OBLASTI

SARAJEVO

Noću 6. na 7. studenog 1941.g. u selu Rogovučiću¹ ispod brda Paklenika, a na cesti Sarajvo—Mokro, od strane četnika posje-
ćeno je 14 komada brzoglasnih i brzoglavnih stubova, ispresjecana
žica i polupani izolatori i time prekinut svaki brzoglasni saobraćaj
sa Sarajevom².—

Obhodnja ove postaje narednik Alija Jazvin sa još 9 oružnika
opravljača b.b. vodova iz Mokrog i uz pripomoć nekolicine mještana,
dana 7.ov.mj. nastavila je opravku posjećene linije, ali usljed osku-
dice u materijalu (stubovima) opravka je samo primitivno izvr-
šena.—

Oko 15 sati sa brda Sokoline, Paklenika, iz sela Brezovice i
brda zvana Kobilja glava³, pojavile su se veće grupe četnika t.j.
grupe po 15. i 20, kojih je svega bilo oko 150 i odotuda posmatrali
opravku brzoglasne linije. Isti su kao u znak protesta ili veselja
rijetko puškarali i najposlije sa brda Sokoline sa dvije strojne puške
otvorili paljbu u pravcu gdje se linija opravljala, vičući: Juriš Ura.
— Zrna od četničkih strojnih pušaka dolazila su u blizinu oružničke
obhodnje i opravljaja linije, ali je rad nastavljen sve do mraka.—

Od strane vojske u Mokrom, nastavljeno je čišćenje sa top-
ničtvom onih mjesta, gdje su se odmetnici pojavili, ali usljed pre-
velikog prostora navedena mjesta ostala su još neočišćena.—

Prema saznanju od jedne povjerljive osobe, većina četnika
skoncentrisala se je u selo Bjelogorice, Jelovce i Sokolinu, kojima je
namjera preseći put Sarajevo—Mokro, odnosno porušiti mostove od
Buloga do Rogovušića i na taj način Mokro opkoliti. Ovi podaci zaista

¹ Rogovušićima

² Ovu akciju izvršili su dijelovi Romaniskog partizanskog odreda.

³ Kobilja Glava

mogli bi se uzeti kao odgovarajući, jer nazad nekoliko dana četnici se slabo pojavljuju sa Romanije na Orlovu i Crvenu Stijenu, a viđaju se oko Sokoline i Bjelogoraca.—

Vojska koja se nalazi u Mokrom, pošto je zauzela položaje oko Orlove, Crvene Stijene, Kračica, Crnog Vrh, Bljuštavca, Prutina i samog Mokrog, u nemogućnosti je vršiti operacije na području kretanja četnika.—

Osiguranje brzoglasne linije od strane oružništva ove postaje, zbog prevelikog prostora i što su se u tim mjestima, odnosno okolini skoncentrisale veće grupe četnika, nije u stanju.—

Prednje se dostavlja s molbom radi znanja.—

Dostavljeno:
4.Oružničkoj pukovnici Sarajvo,
Kotarskoj oblasti Sarajvo
Oružn krilu Sarajvo, redovnim
putem.

Zapovjednik postaje,
narednik:
Jazvin, v.r.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U SARAJVU

Broj: 1015/41 god.

Sarajvo, dne 11. studenog 1941.g.

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA

SARAJEVO

Čast mi je prednje dostaviti Vam s molbom na znanje.

Kotarski predstojnik: uz
O. Čohadžić

BR. 142

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVORTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 7 NOVEMBRA 1941 GOD. O RUŠENJU TELEFONSKO-TELEGRAFSKIH STUBOVA NA PUTU BREZOVO POLJE — BRČKO

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Z A P O V J E D N I Š T V O
4. O R U Ž N I Č K E P U K O V N I J E
Taj. Broj 745 /J.S.

Oštećenje b.b. linije
Brezovo Polje—Brčko
po četnicima.

Sarajevo, 7.studenog 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Brezovo Polje, krila Tuzle sa Taj.Br.188 od 3.studenoga 1941. izvještuje sljedeće:

»Dana 3.studenog 1941. u 2.15 sati čuo je stražar ove postaje pomoćni oružnik Hasan Nuhanović sjeću brzoglasnih stubova u pravcu Brezovo Polje — Brčko, kotara Brčko¹. Odmah jedan milicioner [prešao je] preko rijeke Save u selo Račinovci odakle je izvješteno zapovjedništvo oružničkog voda, kotarska oblast, vojno zapovjedništvo i ustaški logor u Brčkom.

Kako se spomenute noći očekivao napad četnika na Brezovo Polje nije se odmah moglo izaći na mjesto učina, već je to učinjeno oko 8 sati istog dana i to sa oružnicima ove postaje, vojskom i milicijom u jačini od 30 ljudi, a pod zapovjedništvom poručnika g.Stankovića, koji su ustanovili, da je četničko-komunistička banda, kojih je po tragovima bilo po prilici 200 — 300, porušila 30 komada brzoglasnih stubova i to od broja 215 do 245 sa pilom tako da se isti više nemogu upotrijebiti i na istima polupano 240 komada izolatora, 3 upora, 8 vodova isječeno na više mjesta i negdje i na po 2 metra, tako da se i vodovi nemogu više upotrijebiti.

Ovo oštećenje je učinjeno na km 187 i 189 Brezovo Polje — Brčko, kotara Brčko.

Po izvršenom oštećenju četnici su sa posječenim stubovima i žicom zakrčili put, koji je od strane oružnika, vojske i milicije očišćen.

Potjera za četnicima nastavlja se.«

¹ Akciju je izvršila grupa partizana Majevičkog partizanskog odreda.

Prednje predlažem s molbom na znanje, savezno bizzojavnog
izvješća J.S.Br. 1590 od 4.ov.mjeseca.

RAZASLATO:

Vrhovnom Oružničkom Zapovjed-
ništvu, Ravnateljstvu za javni
red i sigurnost i zapovjedništvu
II. Vojnog zbora.

Zapovjednik, pukovnik:
Pavelić

BR. 143

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVORTE ORUŽNIČKE PUKOV-
NIJE OD 8 NOVEMBRA 1941 GOD. O POKRETU PARTIZANA
OD KONJUHA PREMA OZRENU**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Z A P O V J E D N I Š T V O
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. Broj 753/J.S.

Prelaz odmetnika iz pla-
nine Konjuh prema mana-
stiru Ozrenu.

Sarajevo, 8.studenog 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Lukovac¹, krila Tuzla sa Taj.
Br.281 od 4.studenog 1941.izvješćuje sljedeće:

»Dana 4.studenog 1941.obavještena je ova postaja, da je noću
između 2.i 3. studenog 1941.jedna veća grupa odmetnika (po prvom
saznanju njih oko 1500)- prešla iz planine Konjuh, kotar Kladanj
preko planine Vrana i sela Treštenice, općine puračić³,kotara Tuzla
u pravcu manastira Ozrena, općine i područje oružničke postaje
Bos.Petrovo Selo, kotar Graanica. U ovoj grupi odmetnika viđeno
je više lica u odori srpskih častnika sa sabljama, nekoliko strojnica
na konjima, a svi ostali naoružani puškama.

¹ Lukavac

² Odnosi se na jednu grupu partizana Ozrenskog NOP odreda, koja
je pod komandom Todora Panića izvršila nekoliko akcija u okolini Kladnja
u sadejstvu sa Bircanskim NOP odredom, a zatim se povratila na Ozren.
U ovoj grupi bilo je 150 partizana. Opširnije o ovome vidi: Todor Vuja-
sinović: Ozrenski partizanski odred, str. 124.

³ Puračić

Daljnijim provjeravanjem, kao pozitivno doznalo se, da je zaista oko 400 do 500 odmetnika išlo navedenim pravcem, među kojima je bilo i nekolicina u odori srpskih časnika sa sabljama, sa nekoliko strojica na konjima, a ostali naoružani puškama. Pošli su u pravcu manastira Ozren.«

Prednje predlažem s molbom na znanje.

RAZASLATO:

Vrhovnom Oružn.zapovjedništvu,
Zapovjedništvu II.Voj. Zbora,
Zapovjedništvu 4.pješ.divizije i
Oružničkom krilu Doboj.

Zapovjednik, pukovnik:
Pavelić

BR. 144

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVRTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 8 NOVEMBRA 1941 GOD. O OŠTEĆENJU MOSTA NA PUTU LASTVA — VILUSE

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAPOVJEDNIŠTVO
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Broj 1625/J. S.

Oštećenje kamenog mosta
na putu Lastva—Viluse.

Sarajevo, 8. studenog 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Lastva spisom broj 307 od 3. studenog 1941. dostavio je sljedeće:

»Dne 2. studenog 1941. godine oko 2 sata, od strane četnika (komunista), oštećen je zidani (kameni) most na rieci Sušica u mjestu Jazina, na putu Lastva—Viluse.¹

Most je oštećen pomoću eksploziva (dinamita), tako da je most u sredini oko 8 m. ispucao, a ograda sa istog pala te je postao za promet nesposoban.

Dne 3. studenog 1941. Talijanska vojska je taj most popravila tako da je isti za lakši promet usposobljen.«

¹ Ovu diverziju izvršili su dijelovi partizanskog bataljona »Luka Vukalović«.

Prednje se dostavlja sa molbom na znanje.

Zapovjednik, pukovnik:
Pavelić

RAZASLATO:

Ravnateljstvu za javni red i
sigurnost, Vrhovnom oružničkom
zapovjedništvu, zapovjedništvu
III. vojnog zbora i zapovjedni-
štvu vojne Krajine u Sarajevu.

BR. 145

**IZVJEŠTAJ BIVŠE DRINSKE UPRAVE U LIKVIDACIJI OD 8
NOVEMBRA 1941 GOD. O RUŠENJU MOSTOVA NA RIJECI
BOSNI**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
BIVŠA DRINSKA BANSKA
uprava u likvidaciji
Tehnički odjel
V-Broj: 6865/41

Predmet: Zapaljeni i porušeni drv.
mostovi preko rij. Bosne u km. 14+642 i
16+587 ban. ceste br. I/9 Semizovac—Vi-
soko.

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA

u

SARAJEVU

Tehnički odjeljak kod Kotarske oblasti u Sarajevu brzojavom br. 3788/41 od 6. XI. o. g. izvjestio je ovu Upravu, da su noću između 5. i 6. studenog o. g. četnici zapalili i porušili drvene mostove preko rijeke Bosne¹ u km. 14+642 (otvora 74.5 m) i u km. 16+587 (otvora 104.5 m) biv. banovinske ceste broj 9/I, Semizovac—Visoko.

Ujedno Odjeljak izvještava, da radi ugrožavanja terena od četnika i slabe odbrane nije moguće pristupiti mjerama za obnovu tih mostova.

¹ Akciju su izvršili partizani Semizovačke čete NOP odreda »Zvijezda«.

Izvještavajući o prednjem moli se Naslov, da poduzme potrebne korake kod vojnih vlasti kako bi se vojnički osigurao teren u okolini navedenih mostova, te da se o podnjetim mjerama i postignutom rezultatu neposredno obavjesti ova Uprava (tehn.odjel) i Tehnički Odjeljak kod Kotar.oblasti u Sarajevu.

Za dom spreman !

U Sarajevu, 8. studenog 1941 Po nalogu Likvidatora
Zam. Pročelnika tehničkog odjela:
ing. Arsenović
(M.P.)

BR. 146

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE PALE OD 9 NOVEMBRA
1941 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA ŽANDARMERISKU STA-
NICU U HAN DERVENTU**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA PALE
Broj: 1 7 3 3 / 41.

9. studenog 1941 god.
U Palama (kotar Sarajevo)

Izvještaj o napadu odmetnika
na stalnu ophodnju ove postaje
u Han Derventi dostavljam.—

KOTARSKOJ OBLASTI SARAJEVO

7. studenog 1941 god. u 12-30 sati, [u] mjestu Han Derventi gdje se nalazi stalna ophodnja ove postaje i dva roja domobrana 2 satnije 7. pješačke pukovnije, pod zapovjedništvom poručnika Gragorića, napadnuli su odmetnici na oružnike i domobrane, tako da je ova borba između oružnika, domobrana i sa druge strane odmetnika trajala sve do 16—30 sati.

Za vrijeme ove borbe poručnik Gregorić¹ po kuriru izvijestio je zapovjednika posade satnika G. Ljucu Derviša u Palama koji je odmah sa svoja dva roja domobrana, došao u pomoć napadnutim oružnicima i domobranima koji su napadnuti u Han-Derventi, te

¹ Gregorić

pod zapovjedništvom satnika Ljuce borba se je nastavila i u ovoj borbi poginuo je jedan domobran i dva odmetnika, pa kako su odmetnici bili nadmoćniji od oružnika i domobrana, to su se oružnici i domobrani oko 18 sati iz Han-Dervente, povukli ispred odmetnika u Pale.²

U prvom napadu odmetnika je bilo oko 50 do 60, ali za vrijeme trajanja borbe odmetnicima je stalno pristizala pomoć iz sela Sokoline i Bulož, koji su odmah stupali u borbu protivu oružnika i domobrana, zapovjednik posade iz Pala g.satnik Ljuca vidvši³ da su odmetnici od njih nadmoćniji i da im stalno pristiže pomoć, zapovjedio je oružnicima i domobranima da se ispred njih povuku što su tada i učinili.

Na 8.studenog 1941 god. u jutro rano ponovo je stalna ophodnja sa pojačanjem od oružnika upućena na svoju dužnost u Han-Derventu, gdje se sada i nalazi, a osim oružnika od strane zapovjednika posade u Palama g.satnika Ljuce, upućeni su u Han-Derventu i domobrani sa poručnikom Gregorićem i to 2 roja domobrana koji se također sada nalaze u Han-Derventi na dužnosti radi osiguranja puta.—

DOSTAVLJENO:
Zapovjedniku 4.oružničke pukovnije,
Zapovjedniku oružničkog krila Sarajevo
i zapovjedniku oružničkog voda
Sarajevo.—

Zapovjednik postaje
narednik:
Božo M. Čole, v.r.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U SARAJEVU
BROJ: 1 0 3 7 / 41.Taj.

15.studenog 1941 gcd.
Sarajevo.

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA

SARAJEVO

Čast mi je prednje dostaviti Vam s molbom na znanje.
Za Dom spremni!

DOSTAVLJENO:
Ravn.za javni red i sigurnost,
Velikoj Župi Vrhbosna,
Ustaškom Stožeru Velike Župe Vrhbosna,
Župskoj redarstvenoj oblasti,
Zapovjedništvu Vojne Krajine, Sarajevo.

Kotarski predstojnik, u. z.
O. Čohadžić

² Napad je izvršila Bjelogoračka četa Romaniskog NOP odreda.
³ Vidjevši

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE LASTVA OD 9 NOVEMBRA
1941 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA ELEKTRIČNU CENTRA-
LU U PAREŽU I MOST NA PRUZI TREBINJE — BILEĆA**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA LASTVA
Broj 329

9 studena 1941 godine
u Lastvi

Izvještaj o oštećenju
munjare i želj.mosta na
pruzi Trebinje—Bileća
dostavlja.

ZAPOVJEDNIKU 4.ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO.

Dne 6 studena 1941 godine oko 11 sati, od strane četnika i komunista napadnut je putnički vlak na želj.postaji Parež, kojom prilikom je jedan Italijanski vojnik poginuo i 2 teže ranjena i nekoliko civilni lica lakše povređeno, potom se je vlak vratio na želj. postaju Lastva, gdeje sa pruge izglajzao kojom prilikom su 2.vagona potpuno polomljena i nekoliko oštećeno, poslije ovoga komunisti su oštetili i oplačkali električnu munjaru u Parežu, koja je davala osvetljenje [za] Bileće i Trebinje, tako da je postala potpuno onespособljena za rad, isto tako ponovo su oštetili želj.most na mjestu zv. »Korova Luka« a na 32 km. i 500 m.tako da je promjet na pruzi Trebinje — Bileća potpuno prekinut.¹—

Za vrijeme napada oko vlaka zarobljena i oplačkana su oko 7.Italijanski vojnika, kao i naši koji su čuvali električnu munjaru, koje su nakon plačke pustili u životu.— Poslije napada i oštećenja želj.mosta na Korovoj Luci postavljena je Italijanska straža.—

Na 9.ov.mjeseca izaslata je želj.komisija iz Dubrovnika radi utvrđivanja oštete i donošenja rešenja o načinu opravke.—

Ovaj izvještaj nije brzoglasno poslat pošto je Italijanska komanda zabranila uporabu brzoglasa kao i svaki izlaz iz Lastve.—

¹ Navedene akcije izvršili su partizani Grahovskog, Banjsko-rudinskog i bataljona »Luka Vukalović«. Most je do tada bio djelimično oštećen, a tom prilikom je potpuno uništen.

S molbom na uredovanje.

DOSTAVLJENO:

Jadran.div.području,Zapovjed,
mjesto i Bojnoj krajini Bileća,
Kotar.oblasti.oruž Krilu i Vodu.

Zapovjednik postaje
u z.oruž.vodnik,
Vjekoslav Kurešić

BR. 148

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE ALIPAŠIN MOST OD 10 NO-
VEMBRA 1941 GOD, O NAPADU NA RAJLOVAC I BORBAMA
U CRNOTINI, RELJEVU I JOŠANICI**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA ALIPAŠIN MOST

Broj: 2 5 6 6

10. studenog 1941 god.

Alipašin Most (kotar Sarajevo)

Dnevni izvještaj o događajima
na području ove postaje
dostavlja.—

KOTARSKOJ OBLASTI SARAJEVO

Dana 9. studenog 1941 god. u 21-30 sati, odmetnici su napali na ophodju ove postaje u neposrednoj blizini sela Reljeva, a koja se ophoda nalazi na osiguranju željezničke pruge od Rajlovca do Reljeva, odmetnici su na ophodnju iz šume vatru otvorili, a ophoda na odmetnike nije gađala zato što su isti bili prikriveni šumom i nisu se vidili, a od ophodnje nije niko povrijeđen. — U isto vrijeme odmetnici su napali i na rajlovac¹, gdje su bili od strane naše vojske odbijeni bez gubitaka po našu vojsku, borba se vodila na Rajlovcu² oko 1 sat.

Dana 10. studenog 1941 u jutro oko 4 sata iz Sarajeva došlo je u pomoć oko 300 stotine³ Njemačke vojske, sa tri tenka i sa nešto topništva, također je u isto vrijeme došlo u pomoć oko 300 ustaša iz Bojnice Sarajevo. U selu Crnotini, Reljevu i Jošanici, kao i okolini tih sela Nijemci i Ustaše otpočeli su borbu sa odmetnicima oko 7 sati i istaje trajala danas do 15 sati.⁴

¹ Prepad na Rajlovac izvršila je Vlakovska četa partizanskog odreda »Zvijezda«.

² Rajlovcu

³ 3 stotine

⁴ Ovu borbu protiv Nijemaca vodili su partizani Crnovrškog bataljona odreda »Zvijezda«.

Također su odmetnici danas oko 9 sati ne mjestu zv. Reljevski Most sa lijeve strane rijeke Bosne, iz zasjede otvorili vatru na naš potjerni odjel i vođa odjela uspio je, da pređe sa 14 momaka na stranu sa koje četnici otvaraju vatru.⁵— Od navedenog odjela vratili su se pomoćni oružnik Saletović Jusuf i Ahmet Borčak, kojima nije uspjelo da sa ostalim članovima odjela pređu preko mosta.—

U koliko se do sada ima podataka poginulih sa naše strane nema, a lakeš⁶ ranjen je jedan Njemački vojnik i 6 ustaša.—

U borbi je sem potjernog odjela učestvovala i ophoda od 3 oružnika koja se je nalazila na osiguranju željezničke pruge.—

Zapovjednik postaje narednik:

Nikola Sturica, v.r.

DOSTAVLJENO:

zapovjedniku 4. oruž. pukovnije,
zapovjedniku oružničkog krila i
Zapovjedništvu oružničkog voda.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U SARAJEVU

Broj: 1 0 2 1/41. Taj.

11 Studenog 1941 god.

—Sarajevo—

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA

SARAJEVO

Čast mi je prednje dostaviti Vam s molbom na znanje.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik,

O. Čohadžić

DOSTAVLJENO:

Ravn. za javni red i sigurnost,
Velikoj Župi Vrhbosna,
Ustaškom Stožeru Velike Župe Vrhbosna,
Župskoj redarstvenoj oblasti, Sarajevo,
Zapovjedn. Vojne Krajine, Sarajevo.

⁵ Borbu protiv ustaša i Nijemaca kod Reljevskog Mosta vodili su partizani Semizovačkog bataljona odreda »Zvijezda«.

⁶ Lakše

BR. 149

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE PALE OD 10 NOVEMBRA
1941 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA STAMBOLČIĆ**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ORUŽNIČKA POSTAJA PALE

Broj: 1 7 3 9/41.

10.studenog 1941 god.

— PALE —

Izvještaj o napadu odmetnika
na oružnike i domobrane u Stambolčiću¹
dostavlja.

KOTARSKOJ OBLASTI SARAJEVO

Na 8.studencg 1941 god. u jutro rano, odmetnici napadnuli su na oružničke stalne ophodnje i domobrane u mjestu Stambolčiću, pušanom vatrom i ova borba između domobrana, oružnika i odmetnika trajala je cijeloga dana sve do 18 sati.² U ovoj borbi bilo je dva mrtva i 3 ranjena domobrana, a od oružnika nije bilo mrtvih niti ranjenih. Domobrana je bilo u mjestu Stambolčiću i ckolici na položaju jedna bojna 15.pješačke pukovnije.

Odmetnici napad su izvršili sa sviju strana Stambolčića i pucali su iz šuma na domobrane i oružnike, a najači odmetnički napad je bio koji su dolazili od Sjetline, preko šume, tako da su se odmetnici približili mjestu Stambolčiću i sa visova pucali na željezničku postaju Stambolčići, kao i na položaje oko Stambolčića gdje su se domobrani nalazili. Odmetnički napad je dobijen³ tek oko 18 sati i više se odmetnici nijesu pojavljivali.

Prema pucanju pušaka koliko se je dalo zaključiti, da je bilo odmetnika koji su napad na ovo mjesto izvršili za oko 300 do 400 stotine.⁴

Dali je bilo odmetnika mrtvih i ranjenih, to se nije moglo tačno ustanoviti, jer su odmetnici nalazili se za vrijeme borbe na brijegovima koji su zarasli šumom, te i ako je bilo mrtvih ili ranjenih vjerovatno da su njih oni nakon prestanka borbe preko večeri odnijeli.

¹ Stambolčić

² Napad su izveli partizani Glasinačkog i Pračanskog bataljona Romaniskog NOP odreda.

³ Odbijen

⁴ 3 do 4 stotine

DOSTAVLJENO:

Zapovjednik postaje narednik:

Božo Čole, v.r.

Zapovjedniku 4.oružn.pukovnije,
Zapovjedniku oružn.krila Sarajevo
i koncept zapovjedniku voda Sarajevo.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U SARAJEVU
Broj: 1 0 3 9 /41.Taj.

14.studenog 1941 god.
— Sarajevo —

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA
SARAJEVO

Čast mi je prednje distaviti Vam s molbom na znanje.
Za Dom spremni!

DOSTAVLJENO:

Kotarski predstojnik,u.z.

Ravn za javni red i sigurnost,
Velikoj Župi Vrhbosna,
Ustaškom Stožeru Velike Župe Vrhbosna,
Župskoj redastvenoj oblasti,
Zapovjedništvu Vojne Krajine, Sarajevo.

O. Čohadžić

BR. 150

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE UGLJEVIK OD 10 NOVEM-
BRA 1941 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA RUDNIK MEZ-
GRAJU

TELEGRAM

zaporuk¹ sarajevo

1,—SSS bjeljina² 103 47 8 19³: == (postom). ==
== 7 ov mj oko 22 sata napalo je oko 50 cetnika rudnik mezgraju
rejon oružničke postaje lopare kotara tuzla i tom prilikom zapaljene
su i unistene tri barake ljudskih zrtava nije bilo vojska i oruzništvo
poduzelo je potrebno opširan pismeni izvještaj slijedi⁴: == postaja
ugljevik 1103 + +

10. XI. 1941

¹ Zapovjedništvo oružničke pukovnije

² Bijeljina

³ Odnosi se na vrstu, broj i vrijeme predaje telegrama.

⁴ Napad su izvršili borci Druge čete Majevičkog NOP odreda.

BR. 152

**IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARAJEVU
OD 11 NOVEMBRA 1941 GOD. O OŠTEĆENJU JEDNOG AVIONA
NA ROMANIJI OD STRANE PARTIZANA**

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST SARAJEVO.

Prez. broj 2482/41.

Sarajevo, 11. studenog 1941.

Zrakoplovna nesreća. Izvješće.

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA

Sarajevo.

U vezi današnjeg radiograma, čast mi je podnijeti slijedeće izvješće:

Dana 11. o.mj. imao je jedan vojni zrakoplov Hrvatske vojske izviđačku službu u predjelu Romanije, kod mjesta Prače. Pošto je radi izviđanja letio dosta nisko, iznenada je napadnut jakim mitraljeskom vatrom¹. Pogođen je sa šest metaka i to u motor i u rezervoar za ulje. Prisebnošću vozača, manevrišući bez motora, stigao je do predgrađa Novog Sarajeva, gdje se je morao prisilno spustiti. Kod toga spuštanja zrakoplov je oštećen, a posada t.j. vozač i izviđač su ranjeni. Vozač je teško ranjen.

Na lice mjesta izašla je odmah redarstvena i vojna komisija, koja je izvršila uviđaj, te oba ranjenika prevezla u bolnicu.

Gornje se dostavlja s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Upravitelj redarstva:
(potpis nečitak)

Izvješćeno:

Ravnateljstvo za javni red
i sigurnost u Zagrebu,
Zapovjedništvo vojne krajine
i Velika Župa Vrhbosna u
Sarajevu.

¹ Avion su oštetili dijelovi Pračanskog bataljona Romaniskog NOP odreda.

BR. 153

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE U PALAMA OD 11 NOVEMBRA 1941 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA DOMOBRANE IZMEĐU PALA I BISTRICE

ORUŽNIČKA POSTAJA PALE

Br. 1734

11.studenog 1941 god.

u Palama (kotar Sarajevski)

Izvještaj o napadu odmetnika na domobrane dostavlja.

ZAPOVJEDNIKU 4.ORUŽNIČKE PUKOVNIJE.—

Na 10.studenog oko 13 sati, za vrijeme dok su domobrani 2.satnije, 7 pješačke pukovnije iz Pala nosili hranu za domobrane koji se nalaze na službi na Bistrici kod Vodovoda, na putu u mjestu Begovini, odmetnici sačekali su i sa pušćanom vatrom napadnuli domobrane iz zasjede¹. Čim su odmetnici otvorili vatru na domobrane, domobrani su sa sebe odbacili hranu koju su nosili i upustili se u borbu sa odmetnicima, ali kako su odmetnici pucali iz zasjede 2 su domobrana odmah poginula na prvi pucanj pušaka odmetnički i 1 domobran je ranjen.

Domobrani nakon kraće borbe sa odmetnicima, morali su da se povuku ispred odmetnika, pošto su odmetnici bili zauzeli zasjede na visovima brijegova oko puta sa jedne i druge strane, a domobrani su bili u tjesnacu puta, tako da se nijesu mogli probiti putem prema Bistrici, a niti na brijegove odaklen su odmetnici pucali, već im je jedini put slobodan ostao prema Palama kuda su se domobrani i povukli, ostavivši iza sebe i hranu koju su nosili, koju su hranu odmetnici nakon što su se domobrani povukli i odnijeli.

Nakon što su domobrani stigli u mjesto Pale i o događaju izvijestili zapovjednika posade u Palama satnika G.Ljucu, koji je odmah odredio još jedan vod domobrana da sa ovim pođu u potjeru za odmetnicima i da jih proprate do u Bistricu dje su oni i na službi, ali ovoga puta domobrani nijesu bili napadnuti od odmetnika, a niti su odmetnike mogli pronaći jer su pobjegli u nepoznatom pravcu.

¹ Ovaj napad na domobrane izvršili su partizani Trebevičkog bataljona Kalinovičkog NOP odreda.

Poginula 2 domobrana i 1 ranjeni prevezeni su u mjesto Pale, od kuda je ranjeni upućen u Bolnicu u Sarajevo, a također i leševi poginulih domobrana otpremljeni su u Sarajevo radi sahrane.—

Dostavljeno:
Kotarskoj oblasti Sarajevo,
Krilnom zapovjedništvu i Zapovjedniku oruž.voda Sarajevo dostavljeno.—

Zapovjednik postaje:
narednik
Božo M. Čole

BR. 154

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE ILIDŽA OD 11 NOVEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U OKOLINI SARAJEVA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA ILIDŽA
Broj: 5 0 5 Taj.

11. studenog 1941 god.
Ilidža.

Izvješće o čišćenju terena
i borbe sa odmetnicima
na području ove postaje,
dostavlja.—

KOTARSKOJ OBLASTI

SARAJEVO

Dne 10. studenog 1941 god. u 5 sati u jutro, sa vlakom došlo je u Blažuj oko 500 ustaša, koji su odmah krenuli u potjeru za odmetnicima i to: jedna satnija je krenula od Rekovice¹ preko Kobilje Glave i Vele, druga od Rekovice preko Gladnog polja²—Kakrinja—Zenika i Trešnjice spram Bioče i jedna (najveća) satnija krenula je od Blažja³ preko Osijeka—Vinograda—Vlakova spram Crnotine. Sve satnije došle su u sukob i primile borbu sa odmetnicima, a koja je borba trajala djelomično preko čitavog dana.

¹ Rakovice

² Gladnog Polja

³ Blažuja

Satnija koja je otišla od Rekovice preko Zenika i Trešnice⁴ bila je napadnuta u Zeniku od odmetnika iz blizine grko-istočnjačkih kuća, kojom prilikom je jedan ustaša poginuo i dvojica su ranjena, ustaše su pobunjenike potisli i prebacili ih preko Trešnjice za kotar Visoko i pošto je bilo skoro mrak i pošto su izgubili vezu sa ostalim satnijama to su se isti vratili natrag. U ovoj borbi ustaše su zapalili 5 grko-istočnjačkih kuća t.j. onih kuća iz koje se blizine pucalo na iste.⁵

Ostale dvije satnije vodile su mjestimično preko cijelog dana borbu sa odmetnicima, ali nije poznato mi sa kojim rezultatom, jer su iste ostale na položaju preko noći i danas nastavljaju dalje čišćenje terena, o čemu ću pri završetku čišćenja u ovopostajnom području, podnijeti opširan izvještaj.—

Zapovjednik postaje narednik:

Ozimica, v. r.

RAZASLATO:

Zapovjedništvu 4. oružničke
pukovnije i Zapovjedništvu oružničkog
krila u Sarajevu.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U SARAJEVU
PEOJ: 1 0 27-41. Taj.

12. studenog 1941 god.

—Sarajevo—

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA

SARAJEVO

Čast mi je prednje dostaviti Vam s molbom na znanje.
Za Dom spremni:

Kotarski predstojnik, u.z.

O. Čohadžić

DOSTAVLJENO:

Ravn. za javni red i sigurnost,
Velikoj Župi Vrhbosna,
Ustaškom Stožeru Velike Župe Vrhbosna,
Župskoj redarstvenoj oblasti,
Zapovjedn. Vojne Krajine, Sarajevo.

⁴ Trešnjice

⁵ Pomenute domobransko-ustaške satnije vodile su borbe protiv partizana Vlakovske čete NOP odreda „Zvijezda“ i partizana Igmanske čete Kalinovičkog NOP odreda.

BR. 155

IZVJEŠTAJ KRILNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA U TUZLI OD 13. NOVEMBRA 1941. GOD. O BORBAMA U TUZLANSKOJ OBLASTI

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KRILNO ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
TUZLA
Taj. Broj 435.
13. studenog 1941.

Stanje u pogledu suzbijanja
četničkih akcija dostavlja.

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Na osnovi zapovjedi zapovjednika 4. oružničke pukovnije Taj. J.S.Br. 408 od 25. rujna 1941. dostavljam slijedeći izvještaj:

a) DANA 12. STUDENOG:

1. — Prema izvještajima doglasnih organa primjećeno je u toku noći 11. na 12. ov.mj. grupisanje i kretanje odmetnika sa Međednika prema s. Duleru i Grabovici. Jačina njihova nije mogla biti ustanovljena. Vjerojatno su se slabiji odmetnički djelovi i danas zadržali na navedenoj prostoriji, sa ciljem da pred mrak preduzmu kakvu akciju i na samu Tuzlu.

Radi provjere ovog i radi čišćenja terena na označenom pravcu zapovjedbno je, da jedna kopletna satnija I. bojne 8. pješačkog puka sa 1 teškom strojnicom pretrese detaljno teren na pravcu: Josipovac — Bijelo Polje — Gornja Tuzla, sa jačim osiguranjem lijevog boka, koji će se kretati pravcem: Grabovački potok — Mlič¹ — Katolička Grabovica — Žagor² — Hum — Gornja Tuzla.

U slučaju nailaska na neprijatelja, da ga protjera, izvidi i provjeri gornje navode. Žatim da prikupi podatke od seljaštva.

Polazak opremljene satnije iz Tuzle u 11 sati.

2. — Zapovjednik oružničkog voda javlja: 11. studenog t.g. oko 21.15 sati na ulici Adolfa Hitlera u Bijeljini na tratoaru, bačene su dvije ručne defanzivne bombe od kojih je jedna eksplodirala a druga zatajila i od eksplozije 4 brzoglasne žice pokidane su. Ljudskih žrtava nije bilo. Istraga se vodi.

¹ Mlič

² Žagar

3. — Na pravcu Tuzla — Doboj, vojna posada Puračić javlja u 17.15 sati da su odmetnici razbili naše snage u borbi u s. Devetaci³ i ovi su se povukli u s. Puračić gonjeni od odmetnika⁴. Posada traži pomoć, pošto postoji opasnost da odmetnici u toku noći napadnu i Puračić i samu željezničku postaju, zapovjedbno je:

Da se odmah u s. Puračić uputi 1 kopletna Ustaška satnija iz Tuzle vlakom sa zadatkom, da pojača posadu u s. Puračiću, povрати izgubljene položaja jugozapadno od s. Devetaka, i ispostavi red kod milicije, oružništva i 9. satnije. Zapovjednik Ustaške satnije preuzeće zapovjedništvo nad svim snagama u Puračiću, time da neposlušnost pred neprijateljem kažnjava odmah smrću. Ustaška satnija ostaće do daljne zapovjedi u Puračiću.

4. U 14 sati stigla je još jedna Ustaška satnija u Tuzlu i smještena u ovdašnje javne zgrade.

5.—U 18.20 sati primljena je preko Karanovca, telefonom od IV. pješačke divizije, brzojavka slijedećeg sadržaja:

Na vlak Br.478. pucano je od Karanovca prema Boljaniću na 2 klm. Ranjen je srednji kočničar Kaušević Ismet. Zatim je pucano na vlak Br.480. i 432. Stražara Br.1 nedaleko od Doboja, zapaljena i iz nje pucano⁵. Traži se pratinja vlakova po naređenju divizije Doboj.

6.—Na pravcu Tuzla—Zvornik, zapovjednik posade Kalesija javlja. Dana 13.ov.mj. jedna grupa odmetnika dolazećih iz pravca planine Jelice preko sela Dubnice, srušila je oko 4 sata ujutro 6 brzoglasnih stubova između sela Prnjavora i Dubnice.

7.—Kod ostalih posada dan protekao bez promjene.

b) NA NOĆ IZMEĐU 12./13. STUDENOG:

1.—Na pravcu Tuzla — Kladanj, vojna posada Lončić izvještava u 8 sati da se oko 14 i 16 sati dne 12.ov.mj. čula sa pravca Kladnja puščana i strojopuščana vatra.

Po izvješću zapovjednika posade Kladanj, vatra je otvorena na odmetnike, koji su se pokušali približiti Kladnju sa jugozapadne strane.

2.— Na pravcu Tuzla — Doboj, kod posada Petrovo Selo, Karanovac, Duboštica, povremeno puškaranje od strane odmetnika.

3.— Kod ostalih posada noć protekla bez promjene.

Po prednjem se ništa drugo saznati nije moglo.

RAZASLATO:

Zapovjedniku 4.oružničke pukovnije,
Velikoj Župi Usora i Soli Tuzla, i
Velikoj Župi Posavlje Bos. Brod.

Krilni zapovjednik,
Mašek
Oružnički potpukovnik.

³ Devetak

⁴ Selo Devetak oslobodili su partizani Ozrenskog NOP odreda.

⁵ Ove diverzije izvršili su dijelovi Ozrenskog NOP odreda.

BR. 156

**TELEGRAFSKI IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG
KRILA U SARAJEVU OD 13 NOVEMBRA 1941 GOD. O DIVER-
ZIJI NA PUTU TREBINJE — GRAB**

ZAPOR¹

ZAGREB

6 PJEŠAČKOJ DIVIZIJI MOSTAR

13 ovog mjeseca 15 30 sati na cesti Trebinje—Grab Zubci između sela Tuli i Bugovine kotar Trebinje napali su odmetnici samovoz² tehničkog odjeljka iz Dubrovnika stop Ranjen oružnički razvodnik Mirko Katučić i šofer stop

Zaporuk³ J S broj 1677
u 21.20

¹ Zapovjedništvo oružništva tj. Vrhovno oružničko zapovjedništvo

² Napad na ustaški automobil izvršili su dijelovi partizanskog bataljona »Luka Vukalović«.

³ Zapovjedništvo oružničkog krila

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE PALE OD 13 NOVEMBRA
1941 GOD. O RUŠENJU ŽELJEZNIČKOG MOSTA NA PRUZI
KORAN — STAMBULČIĆ**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA PALE
Broj: 1771/41.

13. studenog 1941 god.
U Palama (kotar Sarajevo)

Željeznički most na km.381.6 po od-
metnicima oštećen izviještavam.

KOTARSKOJ OBLASTI SARAJEVO

Na 13. studenog 1941 god. u 4 sata, odmetnici su na km.381.6 željezničke pruge između željezničke postaje Koran i Stambulčići¹. podmetnuli eksploziv pod gvozdeni željeznički most koji su ovim eksplozivom oštetili sa jedne strane u dužini 5 met. na taj način što je eksplozija prekinula dvije strane na kojima je most se držao.²

Most je tako oštećen, da je preko mosta željeznički saobraćaj prekinut i tuda se nemože prevoziti sa vozom, a niti sa kojim drugim sredstvom.

Ovaj most je čuvala domobranska straža koja se je sastojala od 12 domobrana, pa kada su odmetnici najprije na stražu napadnuli sa jačom snagom negoli je bila straža, to su se stražari domobrani od mosta povukli i u tome vrijeme odmetnici su iskoristili priliku te su pod most podmetnuli eksploziv, pa nakon eksplozije most je oštećen.

Nakon što su odmetnici stražu od mosta potjerali i eksploziv pod voz podmetnuli, te kada je most bio porušen djelomično, tada su otišli obližnjoj kući Sulje Mutabdžića te su mu kuću zapalili i otjerali mu 5 petero goveda.

Nakon što se je čula eksplozija oružnici ove postaje odmah su se krenuli u pravcu mosta, ali kada su mostu došli vidjeli su da je most srušen i da nema onih domobrana koji su taj most čuvali, već su došli drugi domobrani 1 satnije 16 pješ. pukovnije, koji su kod mosta stražarčili. A oružnici vršili su pretres terena i pronašli su

¹ Stambulčić

² Most su razrušili partizani Sjetlinske čete Romaniskog NOP odreda.

tragove uz šumu prema ravnoj planini³ kuda su odmetnici i pobjegli, tako da se pronaći mogli nijesu.

Oružnici ove postaje koji su vršili osiguranje željezničke pruge između objekata koje čuva domobranska straža, kada su čuli eksploziju uputili su se ka željezničkom mostu, pa kada su do mosta došli, kod mosta nije bilo domobranske straže, a niti odmetnika, pa kako je bilo samo 4 oružnika i to dvije ophodnje od po 2 oružnika koji nijesu jednovremeno kod mosta došli, jedni i drugi zauzeli su zasjede u neposrednoj blizini mosta, ali se odmetnici više njesu pojavljivali.

Zapovjednik postaje narednik

Božo Čole, v. r.

DOSTAVLJENO:

Zapovjedniku 4. oružničke pukovnije,
Zapovjedniku krila i voda Sarajevo.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U SARAJEVU

Broj: 1059/41. Taj.

17. studenog 1941 god.

—Sarajevo—

VELIKOJ ŽUPI VRHBOSNA

SARAJEVO

Čast mi je prednje dostaviti Vam s molbom na znanje.
Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik
(potpis nečitak)

1

³ Ravnoj Planini

BR. 158

**TELEGRAFSKI IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG
KRILA U SARAJEVU OD 13 NOVEMBRA 1941 GOD. O NAPADU
PARTIZANA NA VAREŠ**

Z A P O R Z A G R E B

13 ovog mjeseca u 22 30 sati jaka grupa četnika napala je Vareš stop Borbe su se vodile sve do jutros 5 sati stop¹ Električna struja prekinuta stop O žrtvama se još nezna stop

Zaporuk J S Broj 1682

III Vojnom zboru Sarajevo Brzoglasno javljeno 1682/41

J.S.Broj 1682/41

14/11.

Zapovjedni.tvu III domobranskog zbora Sarajevo.

Savezno brzoglasnom izvješću o borbi kod Vareša, jedan častnik poginuo i odnešen po odmetnicima stop
jedan domobran ranjen stop

Zaporuk J.S.Br:1682

Primio: satnik Jeržabek

Predao: vodnik Jovko

1682 u 8-45 s.

BR. 159

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVORTE ORUŽNIČKE PUKOV-
NIJE OD 15 NOVEMBRA 1941 GOD. O AKCIJAMA PARTIZANA**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Z A P O V J E D N I Š T V O

4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Broj 1588/J.S.

Oštećenje komunikacija
po četnicima.

Sarajevo.15.studenog 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Semizovac spisom broj 1341
5. studenog 1941. dostavio je sljedeće:

¹ Na Vareš su napadale jedinice NOP odreda »Zvijezda«.

»Dana 4. studenog 1941. god. u 10 sati četnici su otvorili puš-
čanu paljbu na prolazeći lokalni vlak ali bez posljedica. Domobrani
koji su se nalazili na osiguranju željez.pruge sa oružnicima napa-
dače su odbili, koji su se razbježali.

Noću 4—5 studenog 1941.god. četnici su sa lijeve strane rieke
Bosne u Donjoj Vogošći oštetili drveni most na državnom putu i
istog zapalili, od koga je jedan dio izgoreo i time onesposobljen
za svaki saobraćaj.

Noću 5—6 studenog 1941 god. četnici su sa lijeve strane rieke
Bosne na državnom putu u selu Malešićima, kotar Sarajevo, poru-
šili most i istog zapalili, od koga je jedan dio izgoreo i time one-
sposobljen za svaki saobraćaj.

Šteta na oba mosta je velika.

Odred oružnika i domobrana koji su pridodati ovoj postaji na
službu, pokušali su da odbiju ovaj rušilački rad četnika, ali nisu
uspjeli uslijed nadmoćnosti četnika.

Sa ovom snagom ljudstva sa kojim sada raspolaže ova postaja
nije dovoljno da se suzbije četnička akcija na području ove postaje
koja je svakodnevna. Bilo bi potrebno da se sa jačim snagama očiste
sela, Malešići i Bioče¹, kotar Sarajevo u kojima su gnjezda četnika
i ista su na domaku važnijih objekata na području ove postaje.«²

Prednje se dostavlja sa molbom na znanje.

RAZASLATO:

Vrhovnom oružničkom zapovjed-
ništvu, zapovjedništvu III.do-
mobranskog vojnog zbora i Rav-
nateljstvu za javni red i si-
gurnost.

Zapovjednik, pukovnik:

Pavelić

¹ Bioča

² Sve akcije koje se pominju u ovom izvještaju izvršile su jedinice
NOP odreda »Zvijezda«.

BR. 160

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE PALE OD 16 NOVEMBRA
1941 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA ŽANDARME I DOMO-
BRANE NA PUTU PALE — BISTRICA**

ZAPOVJEDNIŠTVU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Sarajevo.

16./11.1941.oružnici i domobrani iz Pala pratili su hranu za domobrane u Bistrici, pa kada su se vraćali, na putu u Begovićima¹, sa brda napali su ih odmetnici² pucajući iz pušaka te je lakše ranjen u glavu pomoćni oružnik Lisić Suljo, a nakon što je Lisić ranjen, pucao je iz puške i ubio jednog odmetnika³.

Kako su odmetnici na oružnike i domobrane pucali iz zaklona sa brda to su se domobrani i oružnici nakon 1 sat borbe povukli. Od strane oružnika i domobrana nije bilo mrtvih.

Predao razvodnik

Ovčina Čamil

16/11.1941, u 17.20 sati.

¹ Begovini

² Napad su izvršili partizani Trebevičkog bataljona Kalinovičkog NOP odreda.

³ Tom prilikom partizani nisu imali gubitaka.

BR. 161

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA U SARAJEVU O DIVERZIJI NA VODOVODU KOD TREBINJA

BRZOJAVNA DEPEŠA

ZAPOR

ZAGREB

Dana 16 ovog meseca u 23 i 30 sati odmetnici su demolirali vodovod Mrkline¹ kotar Trebinje koj[i] daje vodu železničkoj postaji Trebinje i Hum stop Vode sada nema stop Naš vojni i Talijanski zapovjednik u Trebinju obavješteni stop

Zaporuk J S Br 1717

(M.P.)

BRZOGLASNO

III.domobranski zbor:

17.studenog 1941. u 14³⁰ sati

Primio: pukovn. Uhrin

Vojna Krajina:

17.studenog 1941. u 14³⁵ sati

Primio: satnik

Bošek

Predao:

Stožer. narednik

Boris Manževski

Predao

Stožer.narednik

Boris Manževski

¹ Diverziju su izvršili dijelovi partizanskog bataljona »Površ«. U sastavu ovog bataljona bila je grupa muslimana iz Dživera koji su i izvršili ovu akciju.

BR. 162

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE SEMIZOVAC OD 19 NOVEMBRA 1941 GOD. O PALJENJU I PLJAČKANJU SELA OD STRANE USTAŠA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA SEMIZOVAC
Broj: 1465/41.

19. studenog 1941 god.
Semizovac.

Izvještaj o protekloj akciji
i kretanje jedinica.—

KOTARSKOJ OBLASTI

SARAJEVO

Dana 12. studenog 1941 god. u selu Malešići i Boru, občine Rajlovačke, kotara Sarajevo, vršena je akcija ustaške bojne iz Sarajeva, koja je trajala od 7 do 18 sati.

U ovoj akciji učestvovalo je 100 ustaša koji su u navedenim selima palili kuće i pokupili pronađenu stoku i u Sarajevo otjerali.

Dana 14. studenog 1941 god. vršena je akcija na području postaje Gor. Vogošća i postaje Sarajevo uzduž ovo[g] postajnog područja, a na području ove postaje nije vršena nikakva terenska akcija, samo je doputovala vlakom 1 satnija domobrana iz Sarajeva i uputila se prema postaji Gor. Vogošća i Kobilja Glava. Kako je ova akcija završena ovoj postaji nije poznato.—

Dana 14. studenog 1941 god. Doputovao je u Semizovac samovozom zapovjednik 3. Zbora General G. Lukić koji je nakon kraćeg zadržavanja otputovao u pravcu Sarajeva.—

S molbom na znanje.

DOSTAVLJENO:

Zapovjedništvu 4. oružničke
pukovnije, krilnom zapovjed-
ništvu i oružničkom vodu Sa-
rajevo.

Zapovjedni[k] postaje
oružnički narednik:
Pero I. Marić, v.r.

BR. 163

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVIRTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 19. NOVEMBRA 1941. GOD. O NAPADU NA DOMOBRANSKI KAMION

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Z A P O V J E D N I Š T V O
4. O R U Ž N I Č K E P U K O V N I J E
Broj 1679/J.S.

Napad na vojni
samovoz na cesti
Brčko—Čelić.

Sarajevo, 19. studenog 1941.

Zapovjednik oružničke postaje Čelić, krila Tuzla sa Br.1219 od 13. studenog 1941. izvješćuje sljedeće:

»Dana 11. studenog 1941. oko 15 sati napadnut je vojnički samovoz na cesti Brčko—Čelić, kotara Brčko na km 36, koji je prevozio hranu za domobrane 10 satnije 6. pješadijske pukovnije u Čelić. Samovoz je tom prilikom zapaljen sa svom hranom.¹

Samovoz su pratila 2 dočasnika i 4 domobrana, od kojih je domobran Vinko Kujundžić teško ranjen u prsa, razoružan i potpuno svučen od strane napadača, a domobranski narednik Franjo Mađarević je zarobljen i za njegovu sudbinu se ne zna. Ostali domobrani su pobjegli kroz šumu u pravcu sela Dubravica katolička² i sljedećeg dana prijavili se vojničkom zapovjedništvu u Brčkom.

Po ovome djelu 10 satnija, oružništvo ove postaje i milicija istoga dana izašli su na mjesto napada i dali se u potjeru za odmetnicima odnosno napadačima, ali bez uspjeha. Tom prilikom je ustanovljeno da su ovo djelo izvršili sami mještani sela Pukiša i Dubravica sprski³, općine Brezovo Polje, kotara Brčko, jer se prilikom pretresa terena u pomenutim selima nije mogao nitko od mještana pronaći.

12. studenog 1941. prigodom pretresa terena po spomenutoj satniji i miliciji sukobili su se sa pobunjenicima u selu Pukišu, općine Brezovo—Polje, kotara Brčko i u borbi ubijeno je 8 odmetnika, kod kojih je pronađeno 23 komada građanskih naboja od lovačke puške kl. 14. Ovom zgodom zapaljeno je nekoliko kuća u selu Pukišu i Dubravicama sprskim.

¹ Kamion su napali partizani Majevičkog NOP odreda.

² Dubravica Katolička

³ Dubravica Srpska

Potjere za odmetnicima nastavljaju se.
Prednje predlažem s molbom na znanje.

RAZASLATO:
Ravnateljstvu za javni red i
sigurnost, Vrhovnom oružn.zapo-
vjedništvu i zapovjedništvu
II domobranskog zbora.

Zamjenik, podpukovnik:
Djebić Marušić

BR. 164

**PISMO GRUPE MUSLIMANA IZ BANJE LUKE OD 22 NOVEM-
BRA 1941 GOD. MUSLIMANIMA — MINISTRIMA U USTAŠKOJ
VLADI¹**

Gospodi

Džaferbegu Kulenoviću, potpresjedniku vlade N.D.H. i
Ing.Hilmiji Bešlagiću, ministru prometa i javnih radova.

Z a g r e b

Gospodo ministri,

Još od početka uspostavljanja ove naše N.D.H. gledamo mi muslimani s najvećom zabrinutošću kako su neke ustaše i drugi odgovorni i neodgovorni faktori činili najgrublje greške pa i zločine. Najelementarnija prava čovjeka gažena su bez ikakvih skrupula. Sigurnost života i imetka, sloboda vjere i savjesti prestali su da važe za veliki dio naroda ovih krajeva.

Ubijanje svećenika i drugih prvaka bez suda i presude, strijeljanja i mrcvarenje u gomilama često posve nevinih ljudi, žena pa i djece, gonjenje u masama iz kuće i iz postelje čitavih porodica s rokom od jedan do dva časa za spremanje te njihovo deportiranje u nepoznate krajeve; prisvajanje i pljačkanje njihove imovine, te siljenje na prelazak u katoličku vjeru, sve su to činjenice koje su zaprepastile svakoga istinitog čovjeka i koje su i na nas muslimane ovih krajeva djelovale najnezgodnije.

Mi nismo nikada ni očekivali a kamoli želili ovakve metode rada i upravljanja u našim krajevima. U našoj burnoj prošlosti mi se nismo ni pod najteži[m] prilikama služili ovakvim sretstvima i to ne samo zato što nama brani ISLAM nego i zato što smo vazda

¹ Ovakva pisma (rezolucije) izdana su u skoro svim većim gradovima u B i H kao protest na ustaške zločine. Vidi o tome dok. br. 65.

vjerovali i što vjerujemo da ovakve metode rada dovode do rušenja javnoga mira i reda u svakoj državi i ugrožavaju njezin opstanak. Mi smatramo, da se ovakva nasilja ne bi smjela vršiti niti nad najgorim neprijateljima, jer ovo što se kod nas radilo sumnjamo da bi mogli naći primjera u povijesti kojeg bilo naroda.

Rezultati ovakve politike (ako se ovakvi postupci mogu uopće nazivati tim imenom) upravo su grozni, što je svaki pametan čovjek mogao i očekivati. Vjerska snošljivost koja je bila na visini u Bosni i Hercegovini pored vjerske podvojenosti srozala se strahovito. Uvrede i izazivanja jednog dijela naših katolika uzimale su često takvoga maha prema nama muslimanima da nas sile na ozbiljno razmišljanje. Odnos između ova dva dijela našega naroda koji je bio vrlo dobar na putu je da se posve pokvari. Rad onih hrvatskih nacionalista i na jednoj i na drugoj strani koji je išao za tim da dovede do bratstva ova [dva] djela naroda i koji je ovo urodio dobrim rezultatima na putu je da doživi potpuni slom.

Jedan dio katoličkog svećenstva smatra da je došao njegov čas i on ga bez skrupula iskorišćuje. Propaganda za pokršćavanjem je uzela takav mah da potsjeća na špansku inkviziciju. Pod njenim pritiskom je i uz toleriranje javnih organa izvršena su pokatoličavanja hrišćana u masama. I tako su oni kojima se dotle poricala svaka građanska vrijednost i svaka nacionalna srodnost postali i građanski punopravni i nacionalno Hrvati samo zato što formalno primiše katoličku vjeru. Ravnopravnost ISLAMA isticana često pisanim slovima i mnogim izjavama s najviših mjesta dovodi se često u pitanje u životu i praksi. Prelazak na ISLAM koji mi nismo propagirali, nije nikada pružao onu zaštitu kao prelazak na katoličku vjeru. Mnogi intelektualci su takav pokušaj platili i životom kao što je to bio slučaj i u Travniku. Čuju se često i pogrdne pjesme od strane nekih katolika koji vrijeđaju vjerske osjećaje muslimana i proriče im se ista sudbina kao i hrišćanima.

Jedan dio ustaške vojnice i to ne samo »divlji« nego i redovni izvršio je teške ispade i napada ne samo prema hrišćanima nego i prema muslimanima pa je izazvao i u našim redovima zaprepašćenje. Slučaj s groznim ubistvom poludjelog seoskog hodže Edhem-efendije Hodžića ovdje u Banjoj Luci ispred bolničke avlije i u pola dana strašan je primjer razuzdanosti ustaše Jcsipa Babića. I što je najžalosnije ni danas se ne zna da li je zločinac uopće uhapšen i ako je tražilo i traži sve banjalučko pa i ostalo muslimansko stanovništvo.

Ustanak u našim krajevima koji se sve više širi posljedica je gore navedenih postupaka i grešaka. Ovaj ustanak nosi u sebi sve one grozote koje nose ustanci i građanski ratovi i ustan[i]ci pale i ubijaju na zvjerski način ljude, žene i djecu da bi se svetili često i onima koji nisu krivi za njihove nevolje. Ustanak je dopro i do

kapije našega grada i njegove se posledice sve više osjećaju. Već je tri dana bio grad bez vode, a oskudica ogreva i životnih namirnica pritiskuje nas sve više i više, i mi moramo misliti i na druge još gore posledice.

Komunisti su iskoristili nezadovoljstvo jednog velikog dijela naroda i stavili se često na čelo ustanka. Pri proganjanju komunista se čine nepravde nama muslimanima. Nećemo da tvrdimo da i među muslimanima u gradu [nema po] koji komunista ali se na račun ovih hapse i proganjaju i oni muslimani koji nisu bili nikada komunisti, samo ako se izraze nepovoljno protiv raznih nepravilnosti koje se dešavaju. Naprotiv mnogi katolici koji su bili poznati kao komunisti ne samo što se prikrivaju nego se često nagrađuju raznim položajima i sinekurama.

Nas ispunjava naročitim negodovanjem što su oni elementi koji su prouzrokovali ovaj ustanak uvukli u ovu akciju i dio muslimanskog ološa što mi žalimo i osuđujemo. Mi znamo dosta primjera gdje su ustaše pristupile klanju i ubijanju hrišćana pod fesovima na glavi. To je bilo u Bos. Novom gdje su 4 kamiona ustaša došli iz prijeka pod fesovima na glavi udružili se s muslimanskim ološem i izvršili klanje hrišćana u masama. Isto se desilo u Bos. Kostajnici kada je na isti način i za jedan dan poklano 862 hrišćana. I u Kulen Vakufu su to isto uradili i tu se je naročito istakao Miroslav Matijević USTAŠA iz Vrtoča. Tu je poklano oko 950 hrišćana, što je dalo povoda za osvetu četnika od 6 rujna kada je Kulen Vakuf popaljen i gdje je platilo glavom 1.365 muslimanskih ljudi, žena i djece.

Mi znamo slučajeva gdje su neke ustaše katolici udarili na hrišćane s povicima: »udri Mujo, drži Huso, nedaj tamo Meho« i sl. Mi znamo i takvih slučajeva gdje se je šaputalo hrišćanima kako ih ubijamo i koljemo mi »balije« da ih tako istrijebimo. Da smo mi htjeli trijebiti, ubijati i provjeravati Srbe i druge mi smo to mogli lakše činiti prije nekoliko stotina godina kada smo imali više vlasti nego danas i kada se mogao takav postupak lakše pravdati nego danas.

Izazvavši ovako težak sukob između nas muslimana i hrišćana pozvani smo mi kao vojnici da taj ustanak ugušimo, i da tako ubijamo Srbe i oni nas pa da se tako međusobno satiremo i istrijebljujemo ne znajući kada će to prestati ni kakvim će posljedicama uroditi. I tako je ta borba koju mi nismo izazvali uzela toliko maha da su mnoga naša sela popaljena i opljačkana a njihovi stanovnici, ljudi, žene i djeca lutaju goli i bos, gladni i žedni tražeći pomoći i zaštite od pozvanih i nepozvanih i bježeći u naše gradove koji su ih prepuni i gdje im se pomoć teško može ukazati. Zaštita je našega svijeta po selima posve nedovoljna osobito u onim krajevima koji se nalaze pod talijanskom okupacijom. Tamo talijanska vojska će-

sto mirno posmatra kako gore muslimanska sela kao što je to bilo ovih dana po selima ključkog, petrovačkog i sanskog kotara gdje im ni naša vojska ne pruža pomoći.

I što je najgore vinovnici ovih nereda se povlače u pozadinu paradiraju u uniformama zabavljeni dobrim dijelom oko pljačke srpske i jevrejske imovine. To najbolje vidimo mi ovdje u Banjoj Luci gdje je sa imovinom iseljenih i izbjeglih Srba i Židova napravljen izvor pljačke i bogaćenja za pojedince, njihove obitelji i prijatelje. Pri tome se nije vodilo računa o poštenju i prošlosti tih osoba ni o interesima države. Stručne su radnje davane nestručnjacima, imetci ogromne vrijednosti su davani često bez ikakve procjene ili uz bagatelne procjene i bez ikakve garancije i to onima koji nemaju nikakvi posebnih zasluga za Državu Hrvatsku. To su naređivali oni, koji nis[u] imali ovlaštenja za takve odluke, nego su uzurpirali sebi tu vlast. A kad je u interesu države, u interesu javnoga morala i poštenja bila povedena istraga tih neispravnosti, požurio se da je omete baš onaj koji zauzima nažalost najveći položaj u PONOVI i to baš na intervenciju glavnih krivaca za ove radnje. Odbijamo s prezirom podmetanje da se mi želimo dočepati tih radnja. Mi se obraćamo na vas gospodo ministri kao naše pretstavnike u vladi Nez. Države Hrvatske i kao prve savjetnike Poglavnika s molbom da po ovome svemu izvijestite Poglavnika i uložite sav svoj upliv u ovo ozbiljno doba koje proživljujemo da se ovome strašnome stanju učini što prije kraj.

Mi se ovim priključujemo svakoj akciji našoj koja ide sa istim ciljevima a naročito akciji Sarajevskih muslimana od 12 listopada o.g. pa u tu svrhu tražimo i predlažemo s njima zajedno sledeće:

1) Da se što prije zavede stvarna sigurnost života i imet[ka], sloboda vjera svima stanovnicima ove države.

2) Da se nevini svijet zaštititi jačom vojnom obranom.

3) Da se ubuduće ne dozvole nikakve akcije koje će izazivati pobune u narodu.

4) Da se pozovu na sudsku odgovornost svi krivci koji su počinili kakvo bilo nasilje ili zlo djelo bez razlike na položaj i na vjeru kao i oni koji su takva djela naređivali ili p[otstica]li te kazne po zakonu.

5) Da zakone primjenjuju samo redovna vlast i redovna vojska.

6) Da se onemogućiti svaka vjerska netrpeljivost da se što prije pruži dovoljna materijalna pomoć onima koji su postradali u neredima.

Banja Luka 22 studenog 1941

BR. 165

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE PALE OD 23 NOVEMBRA
1941 GOD. O BORBI U PALAMA**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA PALE

Broj: 1903/41.

23. studenog 1941 god.

U Palama (kotara Sarajevo)

Predmet: Izvještaj o napa-
du odmetnika dostavlja.—

KOTARSKOJ OBLASTI SARAJEVO

Na 21. studenog 1941 god. u 21.30 sati, napadnuli su odmetnici na mjesto Pale i okolinu Pala, koji su sa sviju strana u mjestu Palama pucali iz pušaka, strojnih pušaka i pištolja, Ova borba između odmetnika i oružnika, kao i domobrana trajala je do 24 sata, kada su odmetnici bili odbijeni po oružnicima i domobranima, bez gubitaka od strane oružnika i domobrana, a nije ovoga puta bilo niti ranjenih. Drugi napad su izvršili odmetnici 22 studenog 1941 god. u 3.30 sati, koja je borba trajala do 4.15 sati i u ovoj posljednjoj borbi, kako je bila viša navala odmetnika na most željeznički kod Šabanovića pilane na km.382.5 koji su most čuvali domobrani i oružnici ove postaje, te je u ovoj borbi poginuo jedan domobran i 1 je ranjen, poginuli domobran i ranjeni su iz 15 pješačke pukovnije.¹

Nakon kraće borbe između oružnika, domobrana i odmenika napad odmenički je odbijen.—

U odbrani od odmeničkog napada učestvovali su oružnici ove postaje, 2 satnije 15.pješačke pukovnije, 2 roja domobrana 3 satnije 7 pješačke pukovnije i odjel topništva.

Odmetnici ovim svojim napadima nijesu uništili ili oštetili ni jedan objek[t], a niti su ma kakovu drugu štetu nanijeli, osim što je poginuo jedan domobran i 1 ranjen.—

Nije se moglo ustanoviti da li je sa strane odmetnika bilo mrtvih ili ranjenih, jer, i ako je bilo to su oni za vrijeme noći i koristeći se pomrčine odnijeli.—

DOSTAVLJENO:

Zapovjedništvu 4. oružničke pu-
kovnije,
Zapovjedniku oruž.krila i voda
Sarajevo.—

Zapovjednik postaje
narednik:

Božo M. Čole, v.r.

¹ Pale su napadali partizani Pračanskog i Romaniskog bataljona Romaniskog NOP odreda sa jednom grupom Dangićevih četnika.

BR. 166

IZVJEŠTAJ KRILNOG ORUŽNIČKOG ZAPOVJEDNIŠTVA U BANJOJ LUCI OD 24 NOVEMBRA 1941 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA ŽANDARMERISKU STANICU U HRVAČANIMA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KRILNO ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO
BANJA LUKA
Broj: 4980

Izvješće o napadu pobunjenika na oružničku postaju Hrvaćani.

24.studenoga 1941.

Banja Luka.

VELIKOM ŽUPANU ŽUPE LIVAC I ZAPOLJE

Nova Gradiška.

Izvještavam, da su pobunjenici 23.studenoga 1941.god. u 5 sati ujutro otpočeli sa napadom sa svih strana na oružničku postaju u Hrvaćanima. Oružnici su dali otpor sa domobranima, a borba je trajala do 7.15 sati istoga dana.¹

U ovoj borbi su izginuli svi oružnici i domobrani navedene postaje, osim zapovjednika postaje narednika Radoša Bože, koga su pobunjenici uhvatili živoga i sa sobom ga u šumu povelili, za čiju se sudbinu još ne zna. Pobunjenici su rekli učiteljici Palovski Antoniji, koja je jedina od službenika ostala u životu i na postaju Klačnice prispjela, da će narednika Radoša pustiti 25.studenog 1941. god., pošto dovrše neka ispitivanja sa njime.

Svi izginuli oružnici i domobrani nalaze [se] u dvorištu oružničke postaje Hrvaćani izprevrtani jedan preko drugoga, osim jednoga kojega su streljali pred školom, jer su ga živoga uhvatili pošto, je bio uskočio u zahodnu jamu pomenute postaje.

Osim ovih poginulo je više građanskih lica koja su bila naoružana i bila pomoć oružnicima.

U postaju pobunjenici bacili su oko 8 bombi pošto su iz iste iznijeli sav namještaj, oružje i municiju, kao i ostalu svu spremu potom su je zapalili, te je do temelja izgorjela.

Na to su zapalili občinu, poštu i bilježnikovu kuću, koje zgrade su također do temelja izgorjele. Iz škole su odnijeli samo neke stvari.

¹ Napad na žandarmerijsku stanicu u Hrvaćanima izvršili su partizani šestog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda. (Vidi dok. br. 68)

Četnika komunista bilo je u samome mjestu pri ovom napadu naoružanih oko 300, a koliko se moglo doznati bilo ih je još oko 1000 u blizini Hrvaćana, koji su napadače štitili da ne bi ma od koga bili napadnuti dok ne izvrše svoj zadatak.

Oko 12 sati istoga dana povukli su se preko sela Devetine prema Crnom Vrh, a jedan jači odjel ovih pobunjenika prema Prnjavoru odnosno Kokorima. Svu spremu, oružje, municiju i ostali plijen, na kolima su pobunjenici sa sobom odvezli.

Prednji izvještaj dostavljam na znanje.

Krilni zapovjednik
satnik
Potpis.

Nezavisna Država Hrvatska
Velika Župa Livac Zapolje u Novoj Gradiški.

Broj: Prs — 1123—1941. Nova Gradiška, dne 27.XI.1941.

Predmet: Izvješće o napadu pobunjenika na oružničku postaju Hrvaćani.

Ministarstvu Unutrašnjih Poslova
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost

Z a g r e b.

Podnaša se prednje izvješće s molbom na znanje, uz izvješće da je po predmetu dostavljeno izvješće Zapovjedništvu II.Domo-branskog Zbora u Brodu n/S radi poduzimanja potrebnih vojnih mjera.

Za Dom spreman!

Veliki Župan:
(Potpis nečitak)

BR. 167

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA U BILEĆI OD 29 NOVEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA U JUŽNOJ HERCEGOVINI

ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO

Taj Broj 800

29. studenog 1941 god.

U BILEĆU

Izvešće o stanju na području krila dostavlja.—

ZAPOVJEDNIŠTVU 4 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO. —

Na temelju zapovjedi toga zapovjedništva Taj.Br.408. od 23 rujna 1941.god. dostavljam izvješće o stanju na području krila za posljednjih proteklih 24 sata kako slijedi:

27 studenog 1941. u 4 i pol. sata napadnuta je ophodnja od 5 oružnika postaje Grab—Zubci od strane 40 komunista na putu za Trebinje na mjestu Z.Vrač. Povlačeći se u borbi ophodnja je sačekana od druge grupe komunista na vrhu Vukov Dol, gde su nestali Vodnik Hasan Habul razvodnik Omeragić Halil i pomoćni oruž. Sljepčević. Druga dva oružnika u povlačenju sačekani su od treće grupe odmetnika kod Velje Gore ali im je uspjelo povući se u Trebinje. Odmetnici su imali crvene trake oko glave. Po prednjem su obavješteni naši i savezni mjesni zapovjednici u Trebinju.

28 studenog 1941. u 12 i pol. sati napadnut je od strane odmetnika na putu između Kalinovika i Uloga na području kotara Nevesinje i ranjen u desnu nogu oruž.poručnik Ante Glamuzina zapovjednik oruž.voda u Foči kao i Nazif Molčić građanin iz Foče. Detalji nisu poznati usljed nemanja veze.

16 studenog 1941.jedan odjel talijanskih vojnika sa jednim časnikom na čelu izvršili su u saradnji sa dva oružnika postaje Klinja premetačinu u selu Klinje kod Hrvata muslimana i kod istih pronašli i oduzeli kod četvorice puške od kojih jednu lovačku, u svemu pet komada. Ovi građani imali su dozvolu naših vlasti za držanje ovoga oružja. Svih pet muslimana talijani su uhitili i sa sobom odveli.

Istoga dana ovaj odjel Talijana došao je u selo Gerovo,¹ kotar Nevesinje, izvršili su pretres kod tamošnjih Hrvata i katolika u

¹ Cerovo

cilju pronalaska oružja. Tom zgodom izudarali su jednoga hrvata katolika i jednoga hrvata muslimana a potom sedmoricu uhitili i odveli u Kalinik.²

Ovo uredovanje i postupak talijani su izvršili u vezi sa napadom četnika na oruž.vojarnu Klinja 15.studenog kao i povodom sukoba oružnika sa četnicima par dana ranije na području postaje Klinja u kojemu je ubijeno 2 četnika. Izgleda da pod sugestijom grkoistočnjaka Talijani su posumnjali u stvaran sukob i borbu sa četnicima pa sumnjiče muslimane.

27.studenog 1941. nalazio se Alil Ramić sin Jusufa iz Beković Kule³ u sječi drva kod vojnog streljišta garnizona Trebinjskog pod »Leutarom«⁴ dva kilometra od sela Hrupjela. Prišavši mu iznenada dva četnika svukli [su] mu nasilno cipele, ispitivali o jačini naše i Talijanske vojske i naredili mu da saopći maloj hrvatskoj vojsci da donesu municije na Klićanje. Po prednjem su izvještene naše i talijanske vlasti.

28.studenog 1941. talijanska posada u Lastvi povukla se u Trebinje po zapovjedi svojih starešina. To je isto učinila i naša straža u jačini od jedne satnije domobrana kod Hidroelektrične centrale u Parežu po zapovjedi talijanskih vojnih vlasti.

Istoga dana t.j. 28.studenog osoblje pošte i općine i železničke postaje sa oko 70.naših stanovnika hrvata povukli su se iz Lastve u Trebinje. Tako je u Lastvi ostala samo oružnička postaja sa svojim ljudstvom. 29.studenog od 0.30 sati viđena su 3 samovoza da voze cestom od Vilusa u Crnoj Gori do pograničnog sela Klobuka. općine Lastva. Od Klobuka nakon zadržavanja od 20 minuta povratili su se natrag ka Vilusima. Predpostavlja se da su to samovozi koje su komunisti oteli od talijana kod Vilusa 25 ov.mjeseca odjelu Bilečke posade.

29.studenog 1941. u 9 i pol sati napadnuta je oružnička ophodnja postaje Lastva narednika Putice [i] njegovog suhodnika kad su svršili brzoglasni razgovor sa vodom Trebinje u pošti Lastva. Uspjelo je istoj ophodnji da dođe do naše straže na 2 kilometra od Lastve kod Vrela Oka. U isto vrijeme kad je napadnuta ophodnja u pošti udaljena 1 kilometar i pol od vojarne napadnuta je od komunisti i oružnička postaja u Lastvi. Borbe se vode [iz]među oružnika i komunisti celog dana.

U 13.1/2. sati na intervenciju naših vlasti talijani su uputili jedan odjel motorizovan ojačan sa tenkovima u pomoć oružnicima postaja Lastva. Nisu mogli preko rijeke preći jer su komunisti digli u zrak kolski most preko Trebišnjice a niti pružiti potrebnu pomoć.

² Kalinovik

³ Begović Kula

⁴ Leotar

Istoga dana viđeni su komunisti da dolaze sa oko šest motorcikla sa strojnim puškama na mjestu z.Jazina u neposrednoj blizini Lastve. Predpostavlja se da su to motorcikli koji su oti u borbama od talijana.

29.studenog 1941. poslije podne dva oružnika sa postaje Grab-Zubci javila su preko talijanske financijske karaule »Javor Dol« da su komunističke bande opkolile sa sviju strana vojarnu ove postaje.

29 studenog 1941.oružnička postaja Grab-Zubci dobila je ultimativan zahtjev od odmetnika-Komunista da vojarnu predaju bez borbe, a u protivnom da će istu sravniti sa zemljom zajedno sa oružnicima. To je javljeno preko talijanske financijske karaule na Javor Dolu.

27.studenog 1941. uputili su komunisti odmetnici iz Crne Gore pismenu ponudu talijanskom zapovjedništvu Bileće o zamjeni zarobljenika. Pristaju da puste na slobodu podpukovnika Rafaela i 70 vojnika sa 15 časnika koji se nalaze kod njih u robstvu uz uvjet da talijani puste na slobodu sve njihove uhićene ljude. Ovu ponudu potpisao je neki Sava Kovačević u ime »Oslobodilačkog Nacionalnog partizanskog pokreta za Bosnu i Hercegovinu«, dozvolili su da se evakuiraju ranjenici sa mjesta borbe oko Vilusa, te je jedan zdravstveni samovoz talijanski iz Bileća bio upućen koji je dovezao ranjenike njih 22 na broju. Nije poznato kakvu su odluku Talijani donijeli po ovoj ponudi samo se zarobljenici nisu još vratili.

Talijani sada vrše koncentraciju svojih trupa u Trebinju i Bileću i dolaze pojačanja u artiljeriji i pješačtvu i tenkovima. Vjeruje se da će sada preduzeti djelotvorniju akciju protiv komunističkih banda⁵.

Prednje dostavljam s molbom za djelatnost da se što skorije uputi žurno pojačanje u Lastvu i Grab Zubci kako bi se oslobodile oružničke postaje i oružnici u njima — vojarnama opsjednuti i ove bande odbacili. Naše vojne i civilne vlasti u Trebinju i Dubrovniku stalno kod Talijana interveniše u ovome pogledu, kako kod Talijanskih zapovjednika u Trebinju tako i u Dubrovniku.

Zapovjednik, podpukovnik.

Arbanas

⁵ U južnoj Hercegovini djelovali su u to vrijeme crnogorski partizani u zajednici sa hercegovačkim partizanskim jedinicama. Sve ove partizanske snage kasnije su objedinjene pod komandom Operativnog štaba za Hercegovinu.

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA U BILEČI OD 30 NOVEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA NA PODRUČJU BILEČA — TREBINJE

ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO

Taj.Broj 802

30 studenog 1941 god.

U BILEČU

Izvješće o stanju na području krila dostavlja.—

ZAPOVJEDNIŠTVU 4 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO:

Na temelju zapovjedi toga zapovjedništva Taj.Br.408. od 23 rujna 1941. dostavljam izvješće o stanju na području krila za posljednjih proteklih 24 sata, kako slijedi:

29 studenog 1941. talijansko topništvo iz Trebinja tuklo je položaj komunističkih banda s lijeve i desne obale Trebišnjice kod »Vrela Oka« (Arslanagića Most) gdje se nalazi naša vojnička straža za čuvanje vodovoda koji opskrbljuje grad Trebinje sa vodom.

30.ov.mjeseca talijanske bitnice iz Trebinja tukle su iste položaje komunista od 9 do 10 sati kod Arslanagića Mosta.¹ Očevidci pričaju da komunisti imaju dosta žrtava od ove topničke vatre.

Oružnička postaja LASTVA, u zauzetom od komunističkih banda² mjestu Lastva bori se i dalje iz svoje vojarne, jer se sa Arslanagića mosta i sa postaje Jasen čuje strojopuščana vatra kao i puščana iz pravca Lastve danas oko 11 sati.

Sa oružničke postaje Grab-Zubci, koja [je] kako je jučer javljeno opkoljena³, nema nikakove veze niti vijesti. Ta veza nije se danas mogla dobiti ni sa talijanske pogranične straže na Javor Dolu.

¹ Na pomenutim položajima bili su partizani Grahovskog bataljona i bataljona »Luka Vukalović«.

² Lastvu su oslobodili partizani bataljona »Luka Vukalović« pod rukovodstvom Vlade Šegrtića i partizani Grahovskog bataljona pod rukovodstvom Save Kovačevića.

³ Pomenutu žandarmerijsku stanicu opsjedali su partizani bataljona »Luka Vukalović«.

Zamjenik Vodnog zapovjenika [u] Trebinju javlja da mu je talijanski poručnik Braimini saopćio da su oni naredili povlačenje oružnika postaje Grab Zubci iz vojarne u Grab-Zubcima na talijansku pograničnu financijsku karaulu u Javor Dolu. Da li je stvarno to uslijedilo nije se moglo utvrditi i provjeriti zbog po-manjkanja svake veze sa postajom Grab-Zubci. Od strane ovoga zapovjedništva naređeno je da sve postaje imaju izdržati do zadnjega čovjeka u duhu postojećih zapovjedi. Naredio sam da se po ovome izvrši provera putem našeg mjestnog postajnog zapovjedništva u Trebinju.

Preko naših vojnih vlasti poduzeti su koraci da Talijani upute odmah svoja pojačanja u Lastvu i Grab Zubci kako bi se bande odbacile iz pomenutih mjesta i pružila pomoć oružništvu. Talijani su obavješteni o tome da se naše ljudstvo, oružnici u Lastvi, i danas bore i drže vojarnu u svojim rukama te je tom zgodom tražena ova pomoć o čemu rješavaju.

Postaja Jasen javlja da vidi prikupljanje seljaka u selu Budoši ali da nevidi oružje a iz sela Jasena da odlaze sa hranom prema Ljubomiru.

29 na 30 ov.mjeseca ispaljen je jedan svietleći naboj sa istočne strane Bileća u zelenoj boji sa brda prema Bileću.

Prednje dostavljam na uvid i djelatnost.—

Zapovjednik, podpukovnik.
Arbanas

BR. 169

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVRTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 30 NOVEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA U JUŽNOJ HERCEGOVINI

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Z A P O V J E D N I Š T V O

4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Taj. J.S. Broj 974

Stanje na području
krila Bileće.
Sarajevo, 30. studenog 1941.

Zapovjednik oružničkog krila Bileće sa spisom Taj. Br. 797 od 28. studenog 1941. dostavio je sljedeće izvješće:

BR. 168

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA U BILEĆI OD 30 NOVEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA NA PODRUČJU BILEĆA — TREBINJE

ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO

Taj.Broj 802

30 studenog 1941 god.

U BILEĆU

Izvešće o stanju na području krila dostavlja.—

ZAPOVJEDNIŠTVU 4 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO:

Na temelju zapovjedi toga zapovjedništva Taj.Br.408. od 23 rujna 1941. dostavljam izvješće o stanju na području krila za posljednjih proteklih 24 sata, kako slijedi:

29 studenog 1941. talijansko topništvo iz Trebinja tuklo je položaj komunističkih banda s lijeve i desne obale Trebišnjice kod »Vrela Oka« (Arslanagića Most) gdje se nalazi naša vojnička straža za čuvanje vodovoda koji opskrbljuje grad Trebinje sa vodom.

30.ov.mjeseca talijanske bitnice iz Trebinja tukle su iste položaje komunista od 9 do 10 sati kod Arslanagića Mosta.¹ Očevidci pričaju da komunisti imaju dosta žrtava od ove topničke vatre.

Oružnička postaja LASTVA, u zauzetom od komunističkih banda² mjestu Lastva bori se i dalje iz svoje vojarne, jer se sa Arslanagića mosta i sa postaje Jasen čuje strojopuščana vatra kao i puščana iz pravca Lastve danas oko 11 sati.

Sa oružničke postaje Grab-Zubci, koja [je] kako je jučer javljeno opkoljena³, nema nikakove veze niti vijesti. Ta veza nije se danas mogla dobiti ni sa talijanske pogranične straže na Javor Dolu.

¹ Na pomenutim položajima bili su partizani Grahovskog bataljona i bataljona »Luka Vukalović«.

² Lastvu su oslobodili partizani bataljona »Luka Vukalović« pod rukovodstvom Vlade Šegrta i partizani Grahovskog bataljona pod rukovodstvom Save Kovačevića.

³ Pomenutu žandarmerisku stanicu opsjedali su partizani bataljona »Luka Vukalović«.

Zamjenik Vodnog zapovjenika [u] Trebinju javlja da mu je talijanski poručnik Braimini saopćio da su oni naredili povlačenje oružnika postaje Grab Zubci iz vojarne u Grab-Zubcima na talijansku pograničnu financijsku karaulu u Javor Dolu. Da li je stvarno to uslijedilo nije se moglo utvrditi i provjeriti zbog pomanjkanja svake veze sa postajom Grab-Zubci. Od strane ovoga zapovjedništva naređeno je da sve postaje imaju izdržati do zadnjega čovjeka u duhu postojećih zapovjedi. Naredio sam da se po ovome izvrši provera putem našeg mjestnog postajnog zapovjedništva u Trebinju.

Preko naših vojnih vlasti poduzeti su koraci da Talijani upute odmah svoja pojačanja u Lastvu i Grab Zubci kako bi se bande odbacile iz pomenutih mjesta i pružila pomoć oružništvu. Talijani su obavješteni o tome da se naše ljudstvo, oružnici u Lastvi, i danas bore i drže vojarnu u svojim rukama te je tom zgodom tražena ova pomoć o čemu rješavaju.

Postaja Jasen javlja da vidi prikupljanje seljaka u selu Budoši ali da nevidi oružje a iz sela Jasena da odlaze sa hranom prema Ljubomiru.

29 na 30 ov.mjeseca ispaljen je jedan svietleći naboj sa istočne strane Bileća u zelenoj boji sa brda prema Bileću.

Prednje dostavljam na uvid i djelatnost.—

Zapovjednik, podpukovnik.
Arbanas

BR. 169

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVRTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 30 NOVEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA U JUŽNOJ HERCEGOVINI

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAPOVJEDNIŠTVO

4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Taj. J.S. Broj 974

Stanje na području
krila Bileće.

Sarajevo, 30. studenog 1941.

Zapovjednik oružničkog krila Bileće sa spisom Taj. Br. 797 od 28. studenog 1941. dostavio je sljedeće izvješće:

27.studenog 1941. između 18 i 19 sati vidjela se vatra većeg obima između Kličana¹ i Pogače nedaleko Trebinja. Ovakve vatre četničko-komunističke bande pale i služe im kao neki znaci u oči napada.

O prednjem je odmah obavješteno talijansko i naše vojno zapovjedništvo u Trebinju. Odmah nakon toga Talijani su u označenom pravcu ispalili 10 do 12 topovski hitaca, te vatra odmah ugašena.

Zapovjedništvo naše vojske u Trebinju uputilo je radi pretresa područja u označenom pravcu vatre dve satnije domobrana.

27.ov.mjeseca između 17 i 18 sati čula se je sa postaje Lastva pucnjava iz pušaka i strojica iz pravca Most kod Korove Luke — Parež². Usljed nemanja veze podatci se drugi nisu mogli dobiti.

27.ov.mjeseca Talijansko zapovjedništvo u Lastvi zabranilo je oružničkoj postaji Lastva da vrše službu van područja vojarne na terenu. Razlog ovoga nije poznat. Vjerovatno zbog operacija protivu četnika, nedozvoljavaju da mi pratimo ove i izvještavamo starešine.

¹ 27.ov.mjeseca oko 22 sata, čulo se sa postaje Jasen 2 topovska pucnja iz pravca Vilusa u Crnoj Gori.

U sukobu Talijana i komunističkih banda kod Klobuka³ 26.ov. mjeseca ubijena su 3 talijanska vojnika i 5 nestalih.—

Talijani su obustavili davanje brzoglasne veze sa Gackom. Tako potpisati nije mogao dobiti spoj brzoglasni sa vodnikom u Gacku.

Po obavještenju koja su dobili Talijani četničko-komunističke bande koncentrirane su nedaleko Vilusa⁴ u jačini oko 2.000 ljudi i namjeravaju u naskorije vrijeme, a po kazivanju njihovog čovjeka još u toku današnjeg dana odnosno noći ili sljedeći dana izvršiti opći napad na Bileće radi čega su se i prikupili u tolikoj jačini i tako blizu.

U savezu sa ovim poduzete su sve mjere opreznosti od naših i talijanskih snaga kako bi odbile svaki pokušaj napada na Bileće. Ovo krilo sa mjestnom postajom i vodom smješteni su u centru grada u vojarni koja je cokoljena sa dvije strane privatnim zgradama grkoistočnjaka i stanara na udaljenosti od 10 do 20 koraka. Vojarna je ojačana ali nema ni jedne strojnice niti puškostrojnice kao i ni jedne bombe, ma da su zahtjevnice slate i poslate. Obraniti grad samo oružništvom i iz jedne nedefanzivno građene i cer-

¹ Kličani

² Parež

³ Pomenutu akciju na Talijane izvršili su partizani bataljona »Luka Vukalović« i Grahovskog bataljona.

⁴ Odnosi se na sljedeće partizanske jedinice: Grahovski bataljon, Banjsko-rudinski bataljon. bataljon »Luka Vukalović« i dijelove Orjenskog bataljona.

nirano tako vojarne, bez jače i stalne posade u gradu naše ili talijanske vojske biti će teško ako ne i nemoguće izvršiti. Zato molim dodijeliti ova teška oruđa, bombe kao i posadu, koja će sarađivati stalno sa oružništvom u samom gradu.—

Prednje dostavljam s molbom na znanje time, da ću bombe krilu dodijeliti od partije, koju će pukovnija sada primiti. Za strojnice i puško-strojnice zamolio sam III.domobransko zbornu područje.

Razaslato:

Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu, Vojnoj Krajini, Ravnateljstvu za javni red i sigurnost i Gospodarstvenom uredu ove pukovnije.

Zapovjednik, pukovnik:
Pav.

BR. 170

PROGLAS VELIKE ŽUPE KRBAVA I PSAT OD 30 NOVEMBRA 1941 GOD. O POSTUPKU PREMA POBUNJENOM STANOVNIŠTVU¹

VELIKA ŽUPA KRBAVA I PSAT

PROGLAS!

Pozivom na odredbu Poglavnika Nezavisne Države Hrvatske od 3 listopada 1941 godine broj 3437/41 i u sporazumu sa posebnim — od Poglavnika imenovanim — Povjerenstvom za uspostavljanje javnoga mira i poretka ova je Župa svojim proglasom od 8 listopada 1941 god. pozvala sve one osobe, koje su iz kojih bilo razloga ostavile svoje domove, da se nesmetano povrate u svoja sela i na svoje posjede, te da nastave mirno sa obavljanjem svojih redovitih poslova.—

U istom Proglasu naglašeno je:

1) da je svaki povratnik dužan prijaviti se kod općinskog načelnika, kotarskog predstojnika ili oružničke postaje njegovoga kraja, gdje će dobiti propustnicu za ulazak u svoje selo i dolazak na svoj po-

¹ Redakcija raspolaže primjerkom proglašenja otkucanim na pištoljnoj mašini.

sjed, te da će sve ovakove osobe uživati punu zaštitu Nezavisne Države Hrvatske,

2) da je zabranjeno bilo kakovo nasilje nad bilo čijom imovinom ili osobom, a naročito paljenje kuća i slično, jer svaki onaj — bez razlike na vjeru — koji bude dirao u život ili imovinu drugoga, biti će predan Pokretnom priekom sudu i za svako od ovih djela biti će izrečena i izvršena kazna smrti strijeljanjem.—

Po Odredbi Poglavnika ovaj Proglas ima svoju trajnu vrijednost no kako se i nakon toga događaju — iako rijetki — napadaji na domobrane i ustaše, poštanske, suhoputne i željezničke puteve i državne ustanove, to se proglašuje ova

OTVORENA ZAPOVIED
VOJSKOVOĐE:

Ako se u blizini nekog sela dogodi napadaj na domobrane i ustaše, poštanske, suhoputne ili željezničke linije ili državne ustanove, ima se dotično selo pretražiti, pa iz svih domova, u kojima se ne nađu odbjegli muškarci, sve osobe ženske i muške, starce i djecu odvesti kao taoce u koncentracione logore.—

Kuće, blago, žito i ostalo postaje državna svojina.—

Preporučuje se stoga stanovnicima pojedinih sela, da u svojim selima ne primaju sumnjive osobe, nego naprotiv da ih uhite i predadu nadležnim vlastima, ako to nije moguće, onda da im se opru fizičkom silom i po potrebi unište.—

BIHAĆ, dne 30.studen 1941.god.

Veliki župan:
Dr. J. Barišić v. r.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Zapovjedništvo
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S. Broj 967
11155/Taj.

Postupak prilikom
akcija na terenu.

SVIMA JEDINICAMA 4. ORUŽNIČKE
Pukovnije

Sarajevo, 30. studenog 1941.

Vrhovno oružničko zapovjedništvo spisom Taj. J.S. Broj
1155 od 24. studenog 1941. dostavilo je sljedeće:
"Ministarstvo hrvatskog domobranstva sa Oper. Br. 1080/Taj.
od 22. studenog 1941. dostavilo je sljedeće:
Vojskovođa je zapovjedio, da se u buduće prilikom izvo-

djenja akcija na terenu postupe ovako:

1.-Svatko tko na terenu bude nađen sa oružjem, a ne pri-
pada domobranstvu, ustašama, oružništvu i drugim priznatim postrojbama,
ima se odmah smaknuti.

2.-Nenaoružana građanska lica, koja se zateknu bez po-
sebne dozvole na zemljištu van svojih sela, a osobito u šumama i
planinama, imaju se smatrati kao jataci, te ih h o takovo uhititi i
uputiti u koncentracijske logore.

3.-Sela iz kojih bi se pucalovine zapaliti.

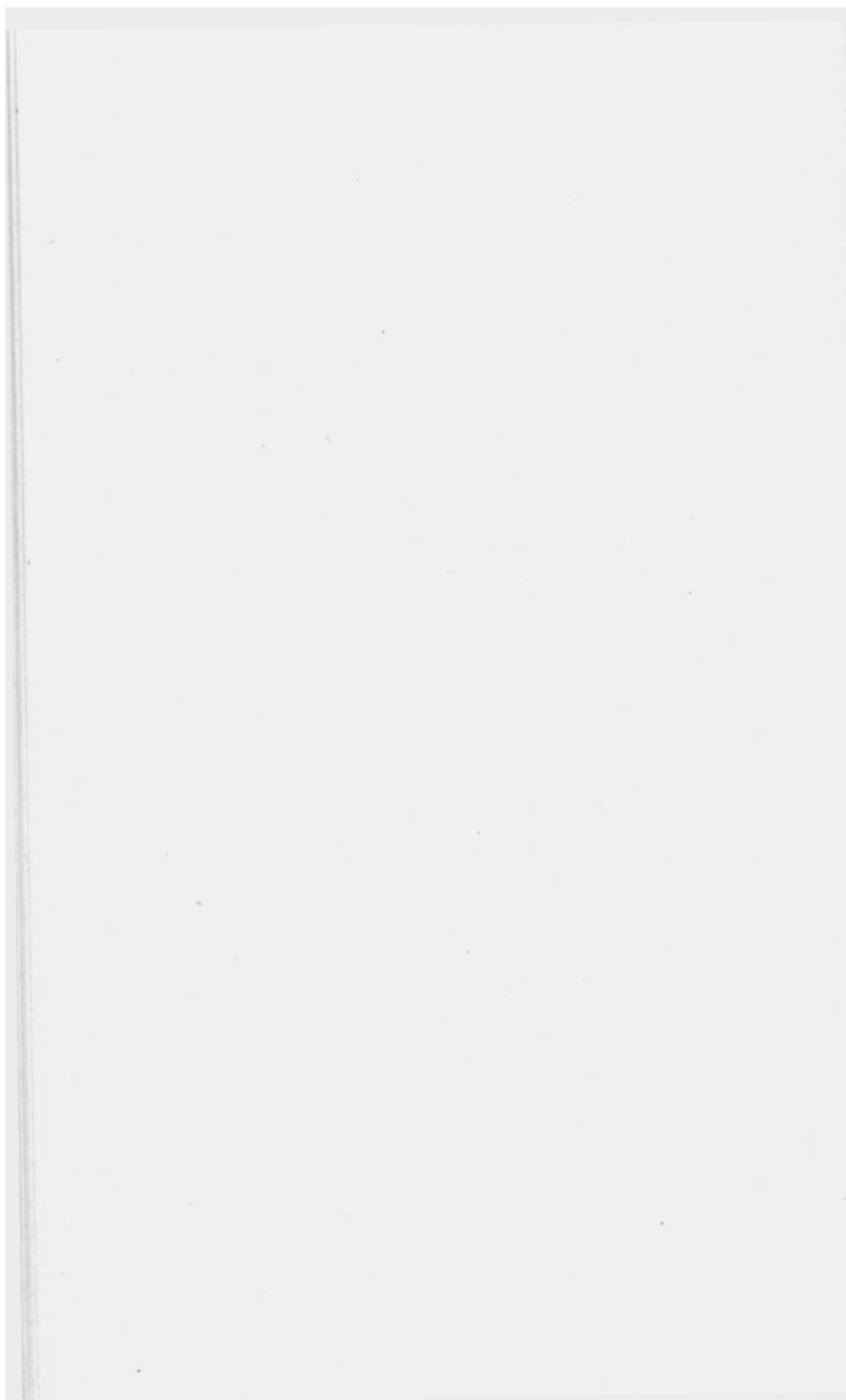
Osim toga putem Velikih Župana objaviti će se i ova Vojs-
kovodjina zapovjedi:

"Ako se u blizini nekog sela dogodi napad na domobranu ili
ustaše, poštanske, suhoputne ili željezničke komunikacije ili države
ne ustanove, ima se dotično selo proutražiti, pa iz svih domova u
kojima se ne nađu muškarci (odbjegli) evci osobe) ženske i muške,
stareci i djeca (odvesti kao taoce u koncentracijske logore.

Ime, blago, žito i ostalo postaje državna svojina."

Što prije objaviti ovo svim područnim zapovjednicima i
u buduć. "Dostaviti se na zahtjev" i točan postupak.

Zapovjednik, pukovnik:

BR. 171

**NAREĐENJE USTAŠKOG VOJSKOVOĐE SLAVKA KVATER-
NIKA ZA POSTUPAK PREMA STANOVNIŠTVU PRILIKOM
AKCIJA NA TERENU**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAPOVJEDNIČTVO

4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

J.S.Broj 967/Taj

**SVIMA JEDINICAMA 4.ORUŽNIČKE
Pukovnije**

Postupak prilikom
akcija na terenu.

Sarajevo, 30.studenog 1941.

Vrhovno oružničko zapovjedništvo spisom Taj.J.S. Broj 1155 od 24.studenog 1941.dostavilo je sljedeće:

»Ministarstvo hrvatskog domobranstva sa Oper.Br. 1080/Taj. od 22.studenog 1941. dostavilo je sljedeće:

Vojskovođa je zapovjedio, da se u buduće prilikom izvođenja akcija na terenu postupa ovako:

1. — Svatko tko na terenu bude nađen sa oružjem, a ne pripada domobranstvu, ustašama, oružničtvu i drugim priznatim postrojbama, ima se odmah smaknuti.

2. — Nenaoružana građanska lica, koja se zateknu bez posebne dozvole na zemljištu van svojih sela, a osobito u šumama i planinama, imadu se smatrati kao jataci, te ih kao takove uhititi i uputiti u koncentracione logore.

3. — Sela iz kojih bi se pucalo na nas zapaliti.

Osim toga putem Velikih Župana objaviti će se i ova Vojskovođina zapovjed:

»Ako se u blizini nekog sela dogodi napad na domobrane ili ustaše, poštanske, suhoputne ili željezničke komunikacije ili državne ustanove, ima se dotično selo pretražiti, pa iz svih domova u kojima se ne nađu muškarci (odbjegli) sve osobe) ženske i muške, starce i djecu(odvesti kao taoce u koncentracione logore.

Kuće, blago, žito i ostalo postaje državna svojina.«

Što prije objaviti ovo svim područnim zapovjednicima i u buduće se po ovome i upravljati.«

Dostavlja se na znanje i točan postupak.

(M.P.)

Zapovjednik, pukovnik:
Pavelić

BR. 172

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE PJEŠAČKE DIVIZIJE O
PORAZU KOMBINOVANE BOJNE SEDME PJEŠAČKE PUKOV-
NIJE NA LINIJI PALJEVINA — GRAHOV DOL DECEMBRA 1941
GODINE**

ZAPOVJEDNIŠTVO
5. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op.Broj 70/taj.
21/I 1942
SARAJEVO

PREDMET: Obća bojna relacija
za mjesec studeni 1941.
DIO PRVI

**ZAPOVJEDNIČTVU III.DOMOBRANSKOG SBORA
(Glavnostožerni odjel)**

Predlaže se dio prvi obće bojne relacije ove divizije, za mjesec
STUDENI 1941. godine.

A) OPERACIJE I AKCIJE:

U toku mjeseca studenog ova divizija zatvarala je prilaze ka
Sarajevu od Prače, preko Pala i od Podromanije (i od planine Ro-
manije) preko sela Mokro.

Na prvom pravcu nalazila se je 15. pješačka pukovnija sa 1.
običkom¹ bitnicom², a na drugom pravcu Zagrebačka konjanička
pukovnija.

U Sarajevu kao pričuva nalazila se je 13. pješačka pukovnija,
sa još neupotrebljenim dijelovima V. i IX. topničkog odjela.

7. pješačka pukovnija sa stožerom u Sarajevu bila je po dje-
lovima upotrebljena za neposredno blisko osiguranje Sarajeva (pod
izravnim zapovjedništvom zapovjednika mjesta Sarajevo, koji je u
operativnom pogledu podređen zapovjedništvu III. domobranskog
sбора) i za [o]siguravanje pojedinih važnih mjesta duž željezničke
pruge (pod izravnim zapovjedništvom sбора).

9. pješačka pukovnija sa 1 bitnicom IX. topničkog odjela u
operativnom pogledu bila je izravno podređena III. domobranskom
sbornom području u Travniku.

1) Pravac od Prače:

Na ovom pravcu 15. p.p. u toku cijelog mjeseca čvrsto je dr-
žala položaj: željeznička postaja Stambulčić — Vitez — Podvitez

¹ Haubičkom

² Baterijom

— k. 1081, sa stožerom i pričuvom³ u s. Pale, zatvarajući i sve prilaze sa Jahorine.

Svi napadi odmetnika u toku mjeseca odbijeni su.

Od točaka koje je držala ova pukovnija napuštena je jedino istaknuta točka k. 1023, kao nezgodna za odbranu i previše iztaknuta.

Dne 1. studenog na ovom pravcu zatekla se je kombinirana bojna 7. pješačke pukovnije (podpukovnik Fritz) u Prači. Pošto je odvojena te je obskrba iste bila nemoguća, zapovjedbno je da se 3. studenog bojna povuče iz Prače preko s. Podgrab i Stambulčić za Pale. Zapovjednik bojne, pod dojmom vijesti dobijenih od mještana (očevidno tendencioznih), nije krenuo preko Podgraba, gdje se je nalazila tog dana 1. bojna 15.p.p. upućena mu u susret radi prihvata, već je izvlačenje poduzeo preko planine Jahorine. U toku 3. studenog pokret bojne je bio neuznemirivan i bojna je zanoćila u selu Kamenici. 4. studenog u produženju pokreta, kad je predhodnica bojne stigla u visinu linije Paljevina (1599) — Grahov dol, napadnuta je od odmetnika, oko 14.45 sati. Oko 16 sati, nastalo je u redovima bojne, bez stvarnog razloga komešanje, koje se je pretvorilo u naglo povlačenje ka Palama i Jasiku, u neredu, što su odmetnici iskoristili. Bojna je pretrpjela osjetne gubitke u ljudstvu (poginuli: 1 častnik, 1 dočastnik i 16 momaka; ranjeno: 12 domobrana; nestalo: 37 domobrana, 2 strojopuške, 36 pušaka, oko 10.000 puščanih naboja, 17 tovarnih konja sa priborom i 2 jahača konja sa priborom.). U toku noći bojna se je prikupljala u Palama i Sarajevu, a 5. studenog ciela -bojna je prikupljena u Sarajevu, gdje je razformirana.⁴

2) Pravac od Romanije:

Ovaj pravac zatvarala je Zagrebačka konjanička pukovnija, koja je čvrsto držala položaje kod sela Mokro i to do 19. studenog uključivo na liniji: Latica — Orlova Stijena — sedlo na Romaniji — Crvena Stijena — Kračice, a od 20. studenog dalje na bližim položajima oko sela Mokro.

Povlačenje na bliže položaje oko sela Mokro, u nižoj zoni, izvršeno je po zapovijedi, jer se zadatak na istima podpuno izvršuje, jednako kao i na ranijim položajima, dok je za ljudstvo, po zimi mnogo izdržljivije u nižoj zoni, nego na ranijim visokim planinskim pločajima.

Svi napadi odmetnika u toku mjeseca odbijeni su sa teškim protivničkim, a minimalnim našim gubicima.

Najveći broj gubitaka bio je od nesretnog slučaja, kad su se našem krilašu odkačile bombe 17. studenog prilikom bacanja izvješća.

³ Rezervom

⁴ Kombinovanu bojnu Sedme pješačke pukovnije napali su i razbili partizani Trebevičkog bataljona Kalinovičkog NOP odreda.

Detalji akcije vide se iz priklopljene relacije Konjaničke pukovnije.

U toku mjeseca odmetnici su u dva maha prekinuli vezu sa konjaničkom pukovnijom i to:

—8. studenog kod Hana Buložića.⁵ Put je razčišćen i promet uzpostavljen akcijom koju su poduzeli dijelovi ove divizije uz pomoć 1. satnije Njemaca sa dva Njemačka pancera (bojna kola).

—10. studenog sjeverno od Ljubogošte, kod k. 821. upućena najprije jedna satnija, a zatim i cijela I./13. bojna, ali zbog jakog otpora odmetnika koji su na dobrim i nadvišavajućim položajima, promet se nije mogao uspostaviti, niti zemljište razčistiti. Zbog toga je 18. studenog poduzeta opsežnija akcija organizirana od III. domobranskog sбора, u kojoj su sudjelovali: I. i II. bojna 13. pješačke pukovnije, 1 obička bitnica, Sarajevska ustaška bojna, 1 Njemačka bojna i 4 Njemačka bojna kola. Akcija je podpuno uspjela, promet je uzpostavljen i zemljište je očišćeno, tako da do kraja mjeseca nije više bilo ozbiljnih —prekida.

3) 13. pješačka pukovnija: sudjelovala je po dijelovima u akcijama koje je organizirao III. domobranski sbor. Detalji akcije ove pukovnije vide se iz priklopljene relacije 13. pješačke pukovnije.

4) 7. pješačka pukovnija: sudjelovala je samo malim djelovima u raznim akcijama, kako se vidi iz priklopljene relacije 7. pješačke pukovnije.

B) IZKUSTVO:

I ovaj period borbe potvrdio je, da je borba sa odmetnicima borba živaca i osobne vrijednosti boraca, a ne broja i naoružanja.

Odmetnici rade većinom malim snagama, ali koriste podpuno i savršeno poznavanje zemljišta. Nastoje vikom larmom i širokim frontovima, kao i pojavom sa više ili i svih strana uticati moralno na našu momčad nastojeći da kod nje izazovu zabunu i utisak o nemogućnosti da se održi. Ako ne uspiju u tome, povlače se i nastoje da stalnim uznemiravanjem pripreme uslove za uspjeh ove metode drugi put. Nastoje da iznure posade stalnim uznemiravanjem preko cijele noći sitnim snagama.

Vrše sistematske napade na promet, da bi došli do strijeliva i hrane.

Potrebno je za to:

1) Starješine-častnici u prvom redu, da su hladni, hrabri i odlučni. Da svojim držanjem uliju podređenim povjerenje i prenesu na njih svoj mir u svima situacijama. Da spriječe svako nepotrebno otvaranje vatre i bezpotrebno uzbunjivanje onih, koji nisu neophodno potrebni za odbijanje napada, ali zato moraju imati zdrav vojnički pogled, tako da su sposobni da ocjene opseg akcije odmetnika.

⁵ Han Bulog

2) U strijelivu sprovoditi načelo krajnje ekonomije. U odbrani uređenih i pripremljenih položaja, ne bi se smio ni jedan naboj uzalud potrošiti. Svaki naboj treba da je pogodak. Naše čete stoje još uvijek daleko od toga, da se ovo postigne. Strjelivo se bez ra una uludo troši u ogromnim količinama, usljed čega dolazi do toga, da se kasnije jaki i pripremljeni položaji moraju napuštati bez borbe, pred mnogo slabijim napadačem — zbog pomanjkanja strijeliva.

3) Biti krajnje obazriv u primanju podataka od mještana. Bez sigurne provjere ne osloniti se ni na jedan podatak, ali mjere opreze preduzimati uvijek.

4) Položaje na kojima se ima ostati treba bezuvjetno dobro urediti. Izraditi zatvorene bunkere, uređene za loženje, sa ostvarenom najvećom udobnosti, ali i najvećom preglednosti. Dano-noćni stražari moraju biti na svojim mjestima i kad je najmirnije i uvijek očekivati bliski iznenadni napad, pa biti spreman na njegovo odbijanje.

Mirnodopski stražari, koji šetaju, treba u zoni djelatnosti odmetnika da nestanu i da ih zamjene stražari-motrioci u bunkerima i osmatračnicama, sigurnim protiv pušcanog zrna.

5) Nastojati svim silama da se inicijativa zadrži u svojim rukama. To će se postići, kada se za držanje položaja upotrijebi najmanji broj ljudi, u sigurnim (protiv pušcanog zrna) bunkerima, koji su u dobroj vatrenoj vezi, a najveći dio čete zadržati u pričuvu, pa se sa pričuvom vrše akcije čišćenja u raznim pravcima.

Za akcije čišćenja upotrebiti dosta jake snage (ne manje od satnije) uz bezuvjetnu potporu topništva a ako je moguće i zrakoplovstva. Akcije čišćenja malim snagama zabraniti jer su obično više štetne nego koristne.

6) Akcije čišćenja treba da se izvode bez ikakve milosti. Ako se neće ostaviti posada, onda treba uništiti sve, što bi odmetnicima moglo poslužiti kao zaklon za smještaj i kao hrana. Razumije se da akciji treba da predhodi opomena obće prirode. Ako napadi i akcije odmetnika i nakon opomene ne prestaju, onda nema više mjesta boječivosti i sućuti. Okolnost da će žene i djeca ostati bez krova ne smiju biti razlog da se poštedi jedan krov, koji služi za sklanjanje odmetnika.

7) Onima koji se pokore vlastima i predadu se sa oružjem u smislu postojećeg objašnjenja treba bezuvjetno zagwarantirati osobnu sigurnost. Dobar postupak prema njima biti će mamac za ostale, dok će loš postupak i nasilje prema njima odvratiti od predaje čak i one koji su se na predaju bili odlučili.

8) Same akcije čišćenja treba vršiti uz predhodno zaokruživanje i obkoljavanje prostori je koja se želi očistiti. Akciju treba izvoditi sve dotle, dok obruč ne bude stegnut toliko, da su djelovi koji sudjeluju došli u neposrednu vezu.

Frontalne akcije ne daju trajne rezultate, jer se odmetnici pred vojskom povuku, a kad se vojska povuče u svoje nastambe, oni se vraćaju i produžavaju sa ranijom akcijom. Ovakve akcije su zbog toga nekoristne.

Prerano završene akcije, izvedene uz predhodno obkoljavanje isto tako ne daju pun rezultat, jer se grupe odmetnika mogu u nepregledanom preostalom djelu zemljišta koje je obkoljeno prikriti i zadržati.

9) Za osiguranje uspjeha akcija čišćenja, a naročito za postignuće sigurnosti prometa na putevima, treba imati bojnih kola (pancera) makar i u najmanjem broju.

Izkušstvo je pokazalo da su i male snage postizavale odlične uspjehe protivu jakih snaga odmetnika, ako su imale asistenciju makar dvojna bojna kola (pancera), dok su i jače snage teško uspjevale protiv slabijih snaga odmetnika (koji redovito posjeduju odlične prirodne položaje), bez takve asistencije.

C) NEDOSTATCI I GRJEŠKE:

1) Kod kombinirane bojne podpukovnika Fritza bila je pogreška što je povjerovao podatcima primljenim od mještana i na njima temeljio odluku da promjeni pravac izvlačenja i ako nije imao mogućnosti da o promjeni pravca izvlačenja izvjesti diviziju, usljed čega je bila uzaludna sva organizacija prihvata, a vrijeme potrebno za izvlačenje do naših dijelova produžilo se od niti pola dana na puna dva dana.

2) Kod četa je slaba vatrena stega. Na jedan protivnički pucanj otvara se vatra skoro iz svih oruđa, koju je teško zaustaviti, sbog čega se uludo troše ogromne količine strjeliva.

3) Obveznici i pričuvni časnici u većini, znajući da se nalaze samo na vježbi ograničenog trajanja, umjesto osjećanja dužnosti i ambicija imaju kao glavnu misao samo želju da se za to relativno kratko vrijeme sačuvaju glave i zdravlje, sasvim suprotno odmetnicima, koji se u masama zalažu svim silama, svjesni da vode borbu na život i smrt. Izgleda da bi ovo moglo odpasti jedino proglašom mobilizacije za određeni broj godišta (prema mogućnostima opreme).

4) Još uvijek veliki broj časnika i pričuvnika uspieva da se pod raznim izlikama izvuče od oružane vježbe, dok su mnogi pričuvnici na vježbi preko tri mjeseca, a pričuvni časnici preko 6 mjeseci.

Potrebno bi bilo ukinuti sva oslobođenja i to zaista i provesti, te one koji su do sada pod raznim izlikama bili oslobođeni, odmah uputiti na vježbu.

5) I pored predočenog stanja u zadnjoj relaciji i ponovljenih traženja u toku studenog, stanje u pogledu časnika i dočasnika djelatnog stališa ostalo je nepromjenjeno.

Pukovnije leže na pričuvnim častnicima i dočastnicima. Broj djelatnih je tako mali da se njihov uticaj skoro i ne osjeća. Ovo daje povoda prigovorima sa strane pričuvnih častnika, koji smatraju da su se djelatni častnici povukli u pozadinu, ostavljajući pričuvne da se bore.

Također i stožer ove divizije popunjen je samo sa 50 % pripadajućih častnika.

Bilo bi potrebno da se što prije ova divizija popuni djelatnim častnicima, na račun divizija u kojima je mir ili koje su manje angažirane.

6) Nedostatak bojnih kola jako se je osjećao i u ovom mjesecu.

Zamjenik zapovjednika
pukovnik
Prohaska

BR. 173

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG PRETSTOJNIKA IZ FOČE OD 1 DECEMBRA 1941 GOD. O AKCIJAMA PARTIZANA NA KOMUNIKACIJAMA FOČA — KALINOVIK I KALINOVIK — MOSTAR

Gospodinu

VELIKOM ŽUPANU
Velike župe Vrhbosna

u

Sarajevu

Dne 23. studenog tg. odputovali smo iz Sarajeva u Mostar u namjeri da nastavimo put za Foču preko Nevesinja i Kalinovika. Sutri dan 24. studenog odputovali smo sa jednom našom vojničkom kolonom sastavljenom od 6 kamiona iz Mostara prema Foči i istog dana stigli u Kalinovik.

Dan ranije tj. 23. studenog pošlo je 6 civilnih kamiona koji su prenosili životne namirnice za kotar Foču i Goražde. Ove kamione na Morinama presrela je jedna četničko komunistička banda i tom prilikom uzela četiri kante petroleuma.

Dne 25. studenog tg. trebalo je nastaviti put iz Kalinovika za Foču, i već su vojnički i civilni auti bili spremni za polazak. Prije polaska ove kolone raspitali smo se brzoglasno kod zapovjedništva bojnice u Goraždu i oružničkog voda u Foči, koji su nam rekli da je put između Kalinovika i Foče ugrožen usljed četničko komunisti-

čkih zasjeda u Vratlu i Borijama, te da ne polazimo sve dotle, dok nam oni ne jave da je put slobodan.

Zapovjednik mjesta u Kalinoviku satnik g. Kramarić izdo je nalog vojničkim kamionima za polazak, dok civilne kamione natovarene životnim namirnicama nismo smjeli pustiti, jer nismo bili dobili izvješće da je put slobodan.

Vojnička kolona, koja je krenula za Foču, napadnuta je u Vratlu od četničko komunističkih zasjeda i kako smo mogli saznati, četničko komunistički banditi uspjeli su onemogućiti prolaz posljednjem kamionu i iz istog opljačkati izvjesne količine municije i namirnica.

Pričalo se je u Kalinoviku, da je opljačkano 13.000 metaka i 500 bombi. Doznali smo i to, da su prilikom te borbe ranjena 3 milicionera i zarobljeno nekoliko civilnih lica po četnicima. Po odlasku ove kolone, (1 sat kasnije), osobno smo čuli veliku pucjavu na Vratlu, koja je trajala do pred večer. O tom smo odmah izvijestili satnika g. Kramarića, koji je osobno otišao sa vojskom na jednom našem civilnom kamionu, do blizu mjesta gdje se vodila borba.

Videći, kakva je situacija, a i prema izvješćima dobivenim od bojnice iz Goražde¹ i oružničkog voda iz Foče, nismo se smjeli sa našim civilnim kamionima uputiti za Foču.

Na žalost nismo se smjeli pouzdati ni u izvješća kako zapovjedništva u Foči tako ni u Kalinoviku, jer smo od njih svakog časa dobijali kontradiktorne informacije, t.j. čas da je put slobodan i da možemo proći, a čas da je ugrožen i da ne polazimo. Naročito nas je utvrđivalo u sumnji i ta činjenica, što se vojni kamioni iz Foče nisu nikako vraćali koji su bili naoružani.

U Kalinoviku smo čekali 4 dana nebi li se put razčistio, ali kada su već četničko komunističke bande zaposjele selo Jelašce (4 km. udaljeno od Kalinovika) i kada su svi pokušaji vojske i milicije, da put razčiste, ostali bezuspješni, odlučili smo istovariti životne namirnice i predati ih kotarskoj ispostavi u Kalinoviku na čuvanje.

Napominjemo da smo 26 studenog na večer oko 20 sati pokušali sa jednom njemačkom kolonom poći za Foču, ali smo na 3 km. od Kalinovika pred selom Jelašce žestoko napadnuti puščanom paljbom od četničko komunističkih zasjeda, tako da smo se morali vratiti zajedno sa njemačkom kolonom u Kalinovik.² Njemačka je kolona bila sastavljena od 4 kamiona i 4 motorcikla i bila je veoma dobro naoružana, a pošla je bila u Foču da iz Foče preveze svoje ljude i materijal, koji se je tamo nalazio. Pošto i njemačkoj koloni nije uspjelo proći u Foču i pošto se je ista povratila u Mostar 27

¹ Goražde

² Na komunikaciji Foča — Kalinovik akcije je vršio Miljeviński bataljon Kalinovičkog NOP odreda.

studenog, to smo i mi konačno odlučili istovariti životne namirnice i vratiti se u Mostar.

Iz Kalinovika smo pošli 28 studenog u 10.30 prema Mostaru. Na putu između Kalinovika i Uloga (kod tunela na toj cesti) napali su četničko komunističke zasjede naše kamione pušćanom paljbom³ i tom prilikom ranili oružničkog poručnika iz Foče g. Glamuzinu i povjerenika radničke komore u Foči g. Malkića. Četničko komunističkoj zasjedi uspjelo je zaustaviti posljednja dva kamiona i tom prilikom opljačkati putnike i šofere. Od mjesta gdje smo napadnuti, bila je talijanska straža u udaljenosti od prilike 200 metara, koja uopće nije intervenirala. U neposrednoj blizini mjesta napadaja nalazilo se je oko 20 radnika koji su radili na cesti.

Kada smo došli u Ulog, preneli smo ranjenike u tamošnju škol. zgradu, gdje im je ukazana prva pomoć od jednog talijanskog liječnika i kot.liječnika iz Foče, koji je s nama putovao. O ovom smo napadu odmah izvijestili talijanskog zapovjednika u Ulogu, kao i kot. ispostavu u Kalinoviku. Talijanski zapovjednik, dok smo mi još bili tamo, nije ništa odredio da se poduzme povodom ovoga napada.

Iz Uloga je toga dana išla jedna talijanska kolona u Mostar, kojoj smo se i mi priključili i bez ikakvih neprilika stigli u Mostar. Ranjenike smo preneli u Mostar i smjestili ih u vojnu bolnicu.

Za vrijeme boravka u Mostaru vidjeli smo Dobroslava Jevđevića bivšeg predsjednika občine iz Prače gdje sjedi u hotel »Neretva« i tu se sastaje sa pojedinim Srbima i jevrejima iz Mostara i drugih mjesta. Među osobama sa kojima se je sastajao Jevđević, prepoznao je gosp. Omer Bisić, upravitelj poreznog ureda u Foči, dva trgovca iz kotara sarajevskog i to jednog iz Hadžića i drugog iz Tarčina.

Prednje izvješće dostavljamo s molbom na znanje.

Za dom— spremni!

Sarajevo, 1.decembra 1941.

/

O. Čohadžić, kot.pretstojnik
Ibrlčević.zam.kot.predstojnika
Ejub A. Čengić, čin. kot.oblasti
iz Foče.

³ Na komunikaciji Kalinovik — Mostar djelovale su jedinice Kalinovičkog NOP odreda.

BR. 174

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE OLOVO OD 2 DECEMBRA
1941 GOD. O BORBAMA U OKOLINI OLOVA**

ORUŽNIČKA POSTAJA

Taj. Broj 335.

2.prosinca 1941 god.

u Olovu

Četnička akcija i stanje
u Olovom, izvještaj dostav-
lja.

ZAPOVJEDNIKU 4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

SARAJEVO.

Na temelju zapovjedi 4.oružničke pukovnije Taj.J.S.br. 841 od 15.studenog 1941 god. izvještavam, da za poslednjih 8 dana u Olovom i okolini nema nikakvih napada i borbi sa odmetnicima, već svugde vlada mir. Što se tiče sjeverne strane od Olova u pravcu Kladanj u opšte nije primjetiti četnika ni u jednom selu, a sa južne strane vide se njihove straže prema selu Gornji i Donji Bakici, a sem toga primjećeno je, da se u manjem obsegu koncentrišu u pravcu sela Musića.

Odjeli oružništva sa milicijom i vojskom drže se na svojim starijim položajima i spremni su u svakom momentu za napad i borbu, a pokreta do sada iz Olova nije moguće vršiti nikakvog dok se ne dobije pojačanja od strane vojske i veće snage. Bilo je rečeno da će doći neka vojska u Vareš i dalje kao i Ustaše radi preduzimanja akcija i čišćenja terena, ali do sada nisu došli ni jedan a niti drugi.

Oružništvo imade do sada pod svojom komandom svega 90 milicijonera i to iz Knežine, Ozrena i nešto iz Olova u koliko nije izbjeglo, a ostatak milicijonera nalazi se pod zapovjedom ovdašnje vojne posade i to 40 u Solunu i Boganovići radi osiguranja željezničke postaje, pruge i okoline.

Danas sam obavješten, da je jedna grupa četnika oko 200 otišla dne 30.XI.t.g. u pravcu sela Okrugljica¹ koja se je sakupila² sa Ustašima od kojih su 2 ranjena i 2 su poginuli.³ Sem toga dne 30.XI.t.g. obavješten sam da je narednik odnosno vodnik Tadija Radič sa 50 milicijonera koji je došao do Crne Rijeke — Kamenica bio u selu Ravnama od strane odmetnika napadnut i da su iste čet-

¹ Okruglica

² Sukobila

³ Pomenutu borbu protiv ustaša kod sela Okruglice vodili su dijelovi partizanskog odreda »Zvijezda«.

nici razterali, da li je ko poginuo ili ranjen nije se moglo doznati, jer nije dostavljen nikakav izvještaj. Ovo je izjavio seljak Balta Alija iz Ravne, koji je ovo lično video.

Sa uporišta Kurjači primljen je izvještaj, da su četnici dne 29.XI.t.g. na konjima donjeli u selo Krivajeviči 12 sanduka naboja, a ovo je lično video seljak Asim Đurić iz sela Sudića, koji je od strane četnika zarobljen, pa je kasnije istima pobjegao i došao u selo Kurjači.

Prema dobivenim informacijama od jedne izbjeglice iz Belih Voda, kotara Vlasenica, pričao je istoj lično četnik to⁴ je njihov vođa Radovan Trivun⁵ iz Belih Voda, da su četnici od 1. pa do 24.XI.t.g. u borbama pri napadima na Olovo i okolini imali oko 240 mrtvih i ranjenih četnika i da se nisu nadali iz Olova takvog otpora.

Dne 1. prosinca 1941 god. na položaju u Kurjači bio je lažje⁶ ranjen milicijoner Salko Imamović iz Knežine u desnu nogu pod kolenom i to od strane četničke straže iz sela Slavanja, koji se je digao — iz zaklona, koje⁷ upućen u bolnicu u Sarajevo.

Što se tiče milicije iz Knežine koja se već nalazi u borbi i na položajima oko 3 mjeseca, mnogo je umorena, bosa, slabo odevena, slabo se hrani od strane općinske uprave u Olovom, sem toga u Knežini i okolini svi su njihovi domovi popaljeni i mjestimično uništeni od strane četnika, pa se vidi na njima da su mnogo gubili volju za daljnu borbu, a općina izgovara se da nema dovoljnih sredstava za prehranu istih, pa bi prema tome po mogućnosti trebalo kod mero-davnih vlasti preduzeti potrebne mjere ako bi se istima zamogla pružiti i kakva pomoć, kako bi se istima i na koji način bilo dalo više pobude i volje do rada i opstanka u borbi. Potpisati svima je prigovarao, da se jave i da stupe u oružničke dobrovoljce kako bi se istima bjeda i kriza olakšala, ali isti ovo neću da čine.

Ujedno izvještavam, da je potpisati izvršio i evidentirao oružje i naboje koje je bilo milicijonerima izdato iz područja postaje Olovo i Knežina, koji se iskazi u prilogu na uviđaj dostavljaju, a za područje postaje Ozren bio je već iskaz dostavljen od strane postaje Olovo pod Taj. broj 328 od 22.XI.1941 god. preko Sarajevskog krila na upotrebu dostavljen.

Razaslato:

Zapovjedniku 4. oružničke pukovnije
zapovjedniku oruž. krila Tuzla i
Sarajevo.

Zamenjuje vodnog zapovjednika

Rettel

Oruž. časnički namjestnik

⁴ Da

⁵ U vrijeme formiranja partizanskih jedinica bio je komandir neke četničke grupe. Partizanima nije prilazio ni tada ni kasnije.

⁶ Lakše

⁷ Koji je

BR. 175

IZVJEŠTAJ KOTARSKO OBLASTI U KOTORIŠĆU¹ OD 2 DECEMBRA 1941 GOD. O DIVERZIJAMA PARTIZANA NA PODRUČJU SREZA

KOTARSKA OBLAST KOTORIŠĆE
Broj 5110/41
od 2 prosinca 1941

PRIEPIS

Predmet: Četničko komunistička
sabotaža na rejonu postaje
izvještava.

VELIKOJ ŽUPI SANA I LUKA

u

Banjoj Luci

Oružnička postaja u Kotorišću pod svojim brojem 1568 od 2 prosinca 1941 godine, dostavila mi je ovo izvješće. Dana 23 studenoga 1941 godine oko 17 sati na putu između sela Skatavice² i Crne Rijeke kotara Kotorišće sačekalo je seljaka Petrušića Miju oko 50 četnika-komunista i od istoga oduzeli dva konja i kola natovarena kukuruza u klipovima i otjerali u pravcu sela Skatavice kotara Banja Luka.

Oštećeni je Petrušić između ostalih nepoznatih četnika prepoznao Topića Ljubu, Topića Marka i Glavaša Vuka iz Skatavice kotar Banja Luka. Pobunjenici su mislili da su kola i konji Kljačić Marijana koji je u svoje vrijeme bio ustaša pa su zato konje i kola otjerali, a pošto su ustanovili da su kola i konji Petrušića to su mu iste, dana 24 studenoga 1941 godine povratili.

Četničko komunistički pobunjenici su noću 27 na 28 studenog 1941 godine, kod sela Šibova na 28 km. od Banja Luke, kotara Kotorišće na rijeci Vrbani presjekli jedan drveni most rudničke državne željeznice te ga onespobili za saobraćaj, na istome mjestu pobunjenici su zbacili sa praga željeznički saobraćaj između Kotorišća i Banja Luke prekinut kao i brzoglasni, na ovome djelu pruge.³

Ovoga puta nanjeta je najveća šteta od strane pobunjenika na području ove postaje ali se ista nije mogla procijeniti.

¹ Kotor Varoš

² Skatovica

³ Ove diverzije izvršili su partizani Jošavačke čete Trećeg krajiškog NOP odreda.

Radu na [uspostavljanju] ovoga saobraćaja pristupljeno je i može se očekivati da će radovi biti završeni u toku od 8 dana. Prednje se dostavlja s mlobom na znanje.

ZA DOM SPREMAN!

(M.P.)

Kotarski predstojnik:
St. Momčinović, v.r.

BR. 176

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ČETVORTE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 2 DECEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA OKO BREZE I VAREŠA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Z A P O V J E D N I Š T V O
4. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj.Broj 976/J.S.

Izvješće sa terena
o čišćenju odmetnika

Sarajevo, 2. prosinca 1941.

Vođa krstarećeg odjela sa područja oružničke postaje Vareš sa spisom broj službeno od 28. studenog 1941. izvješćuje:

»Dana 26. studenog 1941. krenuo sam sa krstarećim odjelom oružnika u sastavu vojske iz Vareša, a kojoj je bio vođa poručnik Papadopala Vjekoslav koji je imao pismeni plan ugovoren sa Ustaškim povjerenikom za Bosnu i Hercegovinu g. Francetićem radi čišćenja područja postaje Vareš i Breza, kotara Visoko.

Sa oružnicima u sastavu vojske i milicije, po zapovjedi navedenog vojnog zapovjednika, krenuo sam lijevim krilom preko šume Zvijezda prema mjestu Zubata¹ Ravne, dok su Ustaše zauzeli sela Brgule, Šikulje, Žižci, Karići, Pajtovići, Letovci,² Čamovine i Toljenak prema Okruglici. Ustaše čim su došli pod selo Brgule, bili su po četnicima kako iz rovova tako i iz kuća pušćanom vatrom napadnuti.

Krstareći odjel oružnika pojačan milicijom i domobranima kojima je zapovjedao poručnik g. Francetić, pretresali su šumu Zvi-

¹ Zubeta

² Letevci

jezda samim grebenom, dok je poručnik Papadop³lo vršio pretres terena dolinom ispod grebena, gdje je naišao na četničku stražu i puščanom vatrom napadnut, našto je i sama vojska vatru iz pušaka i mitraljeza prema četnicima otvorila. Zatim smo krenuli šumom Zvijezda prema ugovorenom mjestu selu Zubeta—Ravne.

Kod samog »vojnog groba« u šumi Zvijezda bilo je ponovo lijevo krilo koje mu su bili na čelu oružnici od četnika jakim vatrom napadnuto. Oružnici, domobrani i milicija, vatrom je odgovorila tako da su se četnici povukli i dali u bjegstvo, prema selu Žubetima³ Okruglica. Ovom prilikom od strane oružnika kao i domobrana mrtvih a niti ranjenih bilo nije.

Krstareći odjel oružnika i domobrana prošavši kroz šumu Zvijezda došao je u selo Žubeta u 15 sati istog dana, od kuda je štitio napredovanje Ustaša.

Ustaše koji su na desnom krilu vodili bitku sa četnicima palili su sve kuće u navedenim selima Grko-istočnog življa, jer su četnici iz kuća na njih pucali i povlačili se prema Okruglici. U noći 27.studenog oko 2 sata napadnuti su Ustaše po četnicima jačim snagama. U toku te borbe Ustaše su imali 2 mrtva i 9 ranjenih.⁴

Sa krstarećim odjelom oružnika krenuo sam kroz sela koja su po Ustaškim organima zapaljena, ali u navedenim selima nije se moglo primijetiti nikoga, jer su ih Ustaše rastjerali i poubijali.

Mnogo stoke od seljaka kojima su kuće i štale pogorjele dotjerano je u Vareš, gdje je predano upravitelju stočarske ispostave.

Selo Zubeta koje je naseljeno samim muslimanima izselilo se u katoličko selo Daštansko, kao i u Vareš, jer prieti opasnost od četnika kojih imade još u šumama i oko Okruglice, da im nebi kuće popalili pa i njih same ubili (poubijali)«.

Prednje se dostavlja sa molbom na znanje.

RAZASLATO:

Vrhovnom oružničkom zapovjed-
jedništvu i Ravnateljstvu za
javni red i sigurnost.

Zapovjednik, pukovnik:
Pav[elić]

³ Zubeta

⁴ Sve borbe pomenute u ovom dokumentu vodili su partizani NOP odreda »Zvijezda«.

BR. 177

**IZVJEŠTAJ STOŽERA SEDME PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 5
DECEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA KOD OLOVA I NA JA-
HORINI**

STOŽER
7. PJEŠAČKE PUKOVNIJE
Br. 1491/taj.
5 prosinca 1941 god.
SARAJEVO

PREDMET: Obća bojna relacija
za mjesec studeni 1941. god.

ZAPOVJEDNIKU 5. PJEŠAČKE DIVIZIJE.—

Na temelju zapoviedi V.T.V. Br. 2055 od 9./IX. t.g. podnosim
bojnu relaciju za mjesec studeni u sljedećem:

Bojne ove pukovnije (I. i II.) nalazile su se u toku mjeseca
studenog u svome privremenom rasporedu po posadama i položa-
jima izvan Sarajeva, te kao cjelina nijesu učestvovala u operaci-
jama i akcijama protiv odmetnika.

Pojedini pododjeli učestvovali su u akcijama i to:

I. BOJNA:

1. satnija: kao posada obrane Vareša uspješno je odbila na-
pade četnika na straže i posadu Vareša noću 12./13., 13./14. i 17./18.
studenj.

Uspjeh je postignut pravilnom organizacijom obrane, opre-
zom straža, dobrom vezom sa milicijom u selima Daščansko¹, Viš-
njici² i Pržići, te brzom intervencijom, odlučnošću i umjetnošću za-
povjednika satnije i odbrane Vareša.

Vlastiti gubici: 1 domobran poginuo i 1 lakše ranjen. Gubici
protivnika su nepoznati.³

24. listopada satnija je preduzela traganje i gonjenje odmet-
nika, koji su napali vlak i opljačkali putnike na prugi kod Pajtov-
Hana uspijevši da ih pronađe i sukobi se sa istima kod s. Žalje ist.
ž.st. Pajtov-Han.⁴

¹ Daštansko

² Višnjici

³ Prepad na Vareš izvršili su partizani NOP odreda »Zvijezda«.

⁴ Borbu sa domobranima kod Pajtova Hana vodile su jedinice NOP
odreda »Zvijezda«.

Akciju je preduzeo vlasitom inicijativom zapovjednik posade Vareš poručnik PAPADOPOLO Vjekoslav, koji je za ovu akciju i za uspješnu odbranu Vareša posebno predložen za pohvalu Vojskovođe (Veze ovoga zapovjedništva Br. 1379/taj. od 24./XI.t.g.).

Vlastitih gubitaka nije bilo, dok je na strani odmetnika nađeno 10 mrtvih, među kojima i vođa odmetnika knez s.Žalje.

26. i 27. studenoga satnija je preduzela akciju pravcem Vareš — Brezik — Smrečevac⁵(k.1196)—s. Zubeta sa zadatkom zaštite lijevog krila Ustaške bojne.

Na odpor protivnika nije satnija naišla.

2. satnija: u sastavu kombinirane bojne po povratku iz Prače 4./XI. t.g. napadnuta od strane odmetnika kod s. Grahov Do⁶ na Jahorini.⁷

Iskustvo: Sistem osiguranja za vrijeme pokreta putevima treba biti razgranatiji, jačim snagama, na većem udaljenju i sa bočnim osiguravajućim dielovima na udaljenju 800—1000 metara najmanje. Rad po planinskom terenu omogućen je jedinicama brdske formacije sa odgovarajućom opremom i sredstvima za život i borbu.

Vlastiti gubitci: 7 nestalih, 3 ranjena i 1 poginuo. Gubitci, kod protivnika neutvrđeni.

II. BOJNA:

7. satnija: 1. studenog t.g. branila je njemački zrakoplov Ju 52, G 6, C, P, koji se zbog nestašice benzina spustio sjever, k. 678 kod Olova i bio napadnut od četnika. Satnija je napadom i zauzimanjem s. Broda⁸ uspjela da omogući obrskrbu i sačuva zrakoplov da ga četnici ne zaplijene ili zapale.⁹

Valstiti gubitci: 6 poginulih od kojih 4 milicionera i 1 oružnik i 13 ranjenih od kojih 1 oružnik i 6 milicionera. Gubitci protivnika neutvrđeni.

5.satnija: učestvovala je u akciji 26. i 27. studenog kao bočna zaštita desnog krila Ustaške bojne pravcem s. Slivno—Neprivaj — Gradec¹⁰ — Debele Međe — Orahovo — Okruglica pojačana sa poluvodom 8. satnije i 20 milicionera.

Do sukoba sa odmetnicima došlo je kod s. Slivna i Debele Međe koji su se pod borbom povukli u pravcu Karaula.

Vlastiti gubitci: 1 milicioner ranjen, dok su gubitci odmetnika nepoznati.

⁵ Smrečevac

⁶ Grahov Dol

⁷ Napad su izvršili partizani Kalinovičkog NOP odreda.

⁸ Brda

⁹ Napad na pomenuti avion izvršila je Knežinska četa Romaniskog NOP odreda zajedno sa jednom grupom četnika iz okoline Olova.

¹⁰ Gradac

13
1491/1492
EVO
PREDMET: Obojna bojna relacija
za mjesec studeni 1941. god.

ZAPOVJEDNIKU 5. PJE. AKKE DIVIZIJE.-

Na temelju zapoviedi V.T.V.Br.2055 od 9./IX.
t.g. podnosi bojnu relaciju za mjesec studeni u eliedećem:
Bojne ove pukovnije /I. i II./ nalazile su se u
toku mjeseca studenog u svode privremenom rasporedu po posadama i polože-
jima izvan Sarajeva, te kao cjelina nijesu učestvovala u operacijama i ak-
cijama protiv odmetnika.

Pojedini pododjeli učestvovali su u akcijama i
to:

I. SATNIJA: 1. satnija kao posada obrane Vareša uspješno je
odbila napade četnika na strahu i posadu Vareša noću 12./13., 13./14. i
17./18. studeni.

Uspjeh je postignut p. evilmom organizacijom ogra-
neoprezom straža, dobrom vezom sa milicijom u selima Dabčansko, Vismjici i
Pržidi, te brzoj intervencijom, odlučnošću i umjetnošću zapovjednika satnije
i odbrane Vareša.

Vlastiti gubitci: 1 domobran poginuo i 1 ran-
jen. Gubitci protivnika su nepoznati.

24. SATNIJA: 24. satnija je preuzela traganje i
gonjenje odmetnika, koji su napali vlak i opljačkali putnike na putu kod
Pajtov-Hana uspijevši da ih pronadje i sukobi se sa istima kod s. Žalje
ist. E. ste Pajtov-Han.

Akciju je predložio vlastitom inicijativom za-
povjednik posade Vareš po učinić PAPAĐOPOLO Vjekoslav, koji je za ovu akci-
ju i sa uspjehom odbran. Vareša poselno predložen za pohvalu Vojskovođe
/Veza ova, a zapovjedništva Br. 1379/taj. od 24./XII. g./.

Vlastitih gubitaka nije bilo, dok je na strani
odmetnika nađeno 10 mrzvih, među kojima i vođa odmetnika knez s. Žalje.

26. i 27. SATNIJA: 26. i 27. satnija je preuzela akciju
pravcem Vareš-Srećevac/4.11.41/s. Žubeta sa zadatkom zaštite lije-
vog krila Ustaške bojne.

Na odpor protivnika nije satnija naišla.

2. SATNIJA: 2. satnija u sastavu kombinirane bojne po povrat-
ku iz Prahe 4./XI. t.g. napadnuta od strane odmetnika kod s. Grahov Do na Jne
horini.

Izmetvo: Siatem osiguranja za vrijeme pokreta
putevima treba biti razgranatiji, jačin snaga, na većem udaljenju i sa
bočnim osiguravajućim dielovima na udaljenju 800-1000 metara najmanje. Rad
po planinskom terenu omogućen je jedinicama brdske formacije sa odgovara-
jućom opremom i sredstvima za život i borbu.

Vlastiti gubitci: 7 nestalih, 3 ranjena i 1 pogi-
nuo. Gubitci kod protivnika neutvrđeni.

II. BOJNA:

7. SATNIJA: 7. satnija 1. studenog t.g. branila je njemački zra-
koplov Ju 52, 6.0.P, koji se zbog nestašice benzina spustio sjev. k. 678 kod
Olova i bio napadnut od četnika. Satnija je napadom i zauzimanjem s. Broda
uspjela da omogući obokrbu i sačuva s. akoplov da ga četnici ne zaplijene
ili zapale.

1. i 1. oružnik i 13 ranjen. Vlastiti gubitci: 6 poginulih od kojih 4 milici-
onera i 2 ranjena od kojih 1 oružnik i 6 milicionera. Gubit-
ci protivnika neutvrđeni.

3. SATNIJA: 3. satnija učestvovala je u akciji 26. i 27. stude-
nog kao obojna zaštita desnog krila Ustaške bojne pravcem s. Slivno-Nepr-
vaj-Oradeo-De-ele s. je-Oranovo-Oružica pojačana sa poluvodom. 3. satnije
i 20 milicionera.

Štrafunska satnija: u sastavu kombinirane bojne po povratku iz Prače 4. studenog t.g. napadnuta od strane odmetnika kod Grahovog Dola na Jahorini.

Vlastiti gubitci: pričuvni nadporučnik Majetić Franjo, dočastnika i domobrana 2 poginula, 7 ranjenih i 8 nestalih. Gubitci kod protivnika neutvrđeni.

Osobe koje bi se naročito trebale istaći i pohvaliti nije bilo, osim Zapovjednika 1./7. p.p.poručnika Papadopola Vjekoslava, za koga je poslat odvojen predlog pod Br. 1379/taj. ove pukovnije od 24./XI.t.g.

ZAPOVJEDNIK, pukovnik
(potpis nečitak)

BR. 178

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA KRIVAJSKOG ZDRUGA OD 9 DECEMBRA 1941 GOD. O ZAUZIMANJU OLOVA OD STRANE USTANIKA

R E L A C I J A

Krivajskog zdruga za mjesec prosinac 1941.godine

Na 1. prosinca jedinice ovoga zdruga nalazile su se kao stalne posade, i to:

u Maglaju: 1. sat¹ Sarajevske doknadne bojne, sa 2 strojnice — pod zapovjedništvom djel. nadporučnika Palinić Hrvoja,

u Zavidovičima: 2. polusat 1. sata Travnčke doknadne bojne — pod zapovjedništvom prič. nadporučnika Lukić Ivana,

Zapovjednik zdruga bojnik Vjekoslav Jurković po specijalnoj zapoviedi stožera 4. pješačke divizije iz Doboja i sa posebnim zadatkom nalazio se je neprekidno od 21. studenog do zaklj. 15. prosinca u Olovu, gdje je rukovodio odbranom Olova, organizaciji milicionera i sl.

U Olovu: 7. sat 7. pješačke pukovnije, pod zapovjedništvom djel. nadporučnika Regent Vladimira; 4. sat Sarajevske doknadne bojne pod zapovjedništvom djel. poručnika Marinkovića Antuna; 2 brdska topa M.6—0.65 m/m II. bojne Vojne Krajine — pod zapovjedništvom djel. Nadporučnika Jelić Vladimira; i odelenje strojnica VI. bojne 1. pješačke pukovnije.

Ljudstvo u posadama upotrebljeno je za spolnje osiguranje pomenutih posada, osim 7. sat. 7. p. p.² čiji je zadatak bio, osigu-

¹ Četa

² Pješačka pukovnija, tj. pješački puk

ranje željezničke pruge i objekata na istoj od Zavidovića — Olova (72 km).

Na 2. prosinca, 6. sat 7. p.p. zamjenio je pod zapovjedništvom djel. nadporučnika Petovara Ivana 7. sat iste pukovnije, sa zadatkom osiguranje željezničke pruge i objekata od Zavidovića — Olova.

— u 20.30 sati izvršen je od strane četnika — komunista napad na položaje oko s. Dolovi. Napad je odbijen, bez gubitaka sa naše strane.

Na 14. prosinca dužnost zapovjednika 4. sata i posade Olovo preuzeo je djel. satnik Sreharski Janko, iz Sarajevske doknadne bojne.

Na 17. prosinca napali su odmetnici oko 7 sati posadu Olova na položajima. Raspored snaga u tome momentu bio je slijedeći:

sjeveroistočne položaje držao je i branio 4. sat Sarajevske doknadne bojne, (166 domobrana) ojačan sa 1 strojnicom;

jugoistočne položaje držao je i branio 17. sat 6. pješačke pukovnije. (bez 1 voda) jačine 70 domobrana;

zapadne položaje držala je i branila je milicija, jačine 130 i 40 oružnika;

Topnički odjel od 2 brdska topa djelovali su sa položaja zapadno od želj. postaje u Olovu;

pričuva, 1 vod 17. sata 6. p. p.,

bočna zaštita u s. Ponjerka bila je milicija iz Olova, od oko 50 ljudi.

Tok borbe:

Četnici su otpočeli napadaj oko 7 sati, topničkom vatrom. Prvo zrno udarilo je preciznim punim pogodkom u stražaru gdje se je nalazila milicija, stražaru uništila i tom prilikom je poginulo ili ranjeno oko 24 milicionera i tako ostalo svega 6 ljudi sposobnih na tome položaju za borbu. Ovaj ostatak se je odmah razbjegao.

Iza ovog četnici su odmah skoncentrisali topničku vatru na najvažniji dio položaja, na takozvanom »Stijena«. Koji je položaj branio 4. sat Sarajevske doknadne bojne, sa jednom strojnicom. Za kratko vrijeme strojnica je onesposobljena za borbu jednim pogodkom, a uskoro i druga koja je bila poslata u zamjenu prvoj strojnici.

Oko 10 sati prestala je topnička vatra i zamjenjena je pušćanom, koja je otpočela sa sviju strana.

Posada na svima položajima davala je žilav otpor sve do 12,30 sati, kada je zbog jake vatre posadu na »Stijeni« tj. 4. sata Sarajevske doknadne bojne i nakon što je ranjen zapovjednik tog sata poručnik Ante Marinković, napustila svoje položaje.

Ova posada je ponova povraćena na Stijenu ojačana sa jednim vodom iz pričuve, no i ova je brzo napustila položaje, usljed nadmoćnosti neprijatelja. Kada su četnici izbili na »Stijenu«, zapalili su gomilu slame sa ciljem, da ostalim njihovim jedinicama daju

znak, da je položaj zauzet. Ovaj znak, dao je ostalim četnicima na svima položajima oko Olova podstreka i podigao moral, da su još energičnije napali na ostale naše djelove i to tolikom žestinom, da su pojedini dijelovi počeli na položajima popuštati i odstupati.

Iz dobivenih izvještaja i po ocjeni jačine vatre utvrđeno je, da su četnici mnogo nadmoćniji i situacija na položajima je bila takova, da se položaji nisu više mogli braniti i održati, jer se obruč sve više i više suzio oko Olova i prietila je sigurna opasnost da bi bila cijela posada zarobljena sa svim oruđima i opremom. U takoj situaciji, zapovjednik posade satnik Janko Streharski zapoviedio je povlačenje na položaje zapadno od s. Solun. Do mraka na ovim položajima skupilo se oko 100 ljudi milicije, većinom bez oružja i oko 100 domobrana.

Sa ovako malom snagom, a k tome još i demoralisanom nije se mogao održati ni ovaj položaj kod Soluna u toliko prije što je i posada na položajima s. Mušići razbijena i odstupila.

18. prosinca izjutra zauzeti su položaji kod Cuništa. Neprijatelj jačim snagama nadirao je dalje i nadkriljavanjem zalazio iza leđa, te je i ovaj položaj uz otpor napušten i u borbi posada se je povlačila do Careve Čuprije.

19. prosinca, zapoviedio je zapoviednik Krivajskog zdruza, da posada Olova zauzme nove odbranbene položaje 20. izjutra na liniji s. D. Vijaka — ž. postaja Kamensko — Magulica. Ovi položaji nisu mogli biti zauzeti, jer su već bili u četničkim rukama.

20. prosinca pristupilo se posedanju i organizaciji položaja za odbranu na liniji s. Rijeka — s. Kamensko.

21. prosinca oko 7 sati, četnici su jednovremeno napali s. Vozuču, s. Krivaju, straže na želj. mostovima na 4. i 14. km. Brzoglasne veze su prekinute od strane četnika.

Kao pojačanje upućena je pomoć i to: iz Zavidovića 1 častnik i 30 oružnika i iz Careve Čuprije 1 častnik i 80 ljudi, što domobrana i milicionera. Pojačanja nisu mogla stići na određeno mjesto, jer su četnici na vrijeme onesposobili željezničku prugu na više mjesta.

Istovremeno izvršen je jači napad i na položaje posade Olova kod s. Rijeka — s. Kamensko, te je ovime ovoj posadi bila odsječena odstupnica i svaka veza sa zapoviedničtvom zdruza. Situacija je opet bila takva, da je posada Olova morala odstupiti u pravcu prema Vareši, gdje je dobiven nalog zapoviednika III. Domobranskog zbora, da se ovaj ostatak posade Olova krene u Zavidovići u sastav Krivajskog zdruza.

U toku ovih borbi,³ bili su sliedeći gubitci:

³ U borbama za oslobođenje Olova učestvovala su Bjelogoračka, Crepoljska i Knežinska četa Romaniskog NOP odreda, Niški bataljon NOP odreda »Zvijezda« i četničke snage kapetana Račića. Po oslobođenju Olova partizanske snage su nastavile gonjenje neprijatelja prema Zavidovićima, dok su četnici ostali da pljačkaju u varoši.

	6.sat 7.p.p.	17.sat 6.p.p.	2./1.s.Tr.d.b.	4.sat.Sar.d.b.
poginulih		4	7	2
ranjenih		2	4	3
zarobljenih	17	—	1	3
nestalih		15	2	
Svega	17	21	14	8

Od milicije ima:

poginulih 26,
ranjenih 30,
nestalih oko 45,

Za gubitke neprijatelja nema točnih podataka, ali se vjeruje da su bili jako osjetni i veliki, jer je svugdje pružen i jaki odpor.

Iskustva:

a.) na odbranu Olova nepovoljno je jako uticalo, naročito u moralnom pogledu:

- što traženo bombardovanje u 9 sati od strane krilaša, uslijedilo je tek oko 13 sati i bez uspjeha,
- što posada nije imala kao pričuvenu, bar 1 sat,
- što nije bilo topništva, bacača bombi i ostalog teškog pješačkog oružja, a neprijatelj je ovima raspolagao,
- što su pričuvnici po godinama stariji od 35, nesposobni tjelesno za štrapace na brdskom zemljištu

Nedostatci:

- oprema za brzoglasnu vezu,
- častnici bez dvogleda i ostalog potrebnog pribora,
- pričuvnici, neobučeni upućuju se odmah u jedinice na teren, odnosno na položaje, umjesto da se prethodno bar 8—14 dana zadrže u sjedištima pukovnija, radi temeljite obuke.

Iskazi poginulih, ranjenika, zarobljenih odnosno nestalih dostavljeni su zasebno, kao i za odlikovanja i nagrade.

Zapovjednik-bojnik,
Jurković

**RELACIJA STOŽERA ČETVORTE PJEŠAČKE DIVIZIJE O TOKU
OPERACIJA PROTIV OZRENSKOG NOP ODREDA U VREMENU
OD 3 DO 11 DECEMBRA 1941 GODINE**

BOJNA RELACIJA

O toku operacija na Ozren planini od 3. prosinca 1941.

U toku noći 2/3. prosinca sve čete zauzele su osnovni raspored za početak napada. Jedino jedna bojna sa 1 haubičkom bitnicom (iz sastava I.grupe¹) zastala je na putu od Tešnja prema Maglaju zbog slabe prohodnosti puta. Njen dolazak očekuje se u toku 3. prije podne.

3. prosinac

Zapovjednik I.grupe izvjestio da će odpočeti napad za uređivanje ishodne postave² čim mu pristigne bojna. Zapovjedbno mu da ovladavanju te postave pristupi odmah ne čekajući bojnu, a potom kada bojna stigne da produži energično nadiranje prema konačnom cilju.

Izvješten je o promjeni rasporeda kod četa III.grupe³ (ustaše).

Zapovjednik I.grupe u 10,30 sati javlja:

— III/1.⁴ napreduje, zauzela k.356. Podilazi k.400 i nailazi na vrlo jak odpor. Nada se da će uskoro ovladati k.400. Zbog toga I. bojna 5.p.p. još stoji u očekujućem rasporedu i čim k.400 padne preduzeti će i ova bojna napad na Šibove i Prav. Pridjel sa zapada, a na Glavicu sa sjevera.

— III/2.⁵ zauzela je s. Maljani (269). Prema Sijelini (267) nailazi se na vrlo jak odpor. Bit će podpomognuti vatrom brdskih topova.

Zapovjednik III. grupe u 10,40 sati javlja:

— Snage su zauzele osnovni raspored za početak napada na vrijeme.

— desnokrilna bojna odbila je žestoku vatru kod s. Kloč. Dje-
lovi te bojne nalaze se kod puta prema s.Kloč.

¹ Prvu grupu sačinjavalo je tri i po domobranska bataljona, 8 haubica, 3 brdska topa i 8 protivoklopnih topova.

² Polazni položaj

³ Treću grupu sačinjavali su četiri ustaška bataljona, 2 haubice i jedna baterija četvrtog topničkog odjela.

⁴ Treća bojna (tj. bataljon) Prve pješačke pukovnije. Ova bojna bila je u sastavu druge grupe formirane za ofanzivu na Ozren. Ovu grupu sačinjavala su tri bataljona, tri pridodate čete, osam haubica, tri brdska topa, osam protivoklopnih topova, dva oklopna voza i troja borna kola.

⁵ Treća bojna Druge pješačke pukovnije. I ova bojna je bila u sastavu druge grupe.

— bojna koja nadire kod Karanovca ima za sada najbolji uspjeh. Zauzela je k.217.

— O dvijema bojnama na lijevom krilu nema se još detaljnijih podataka ali se zna, da su dobili strahovito jaku vatru iz teških strojica sa Velikog Brijega. Preporučeno mu je da obilazi manevrom, slomije odpor pobunjenika na V.Brijegu i Straževici i da se dočepa Kika.

— zahtjeva da mu se uputi potrebna količina kruha u Karanovac. Intendantu je zapovjedbno da preduzme potrebne mjere. U 11 sati Posada Trbuka traži žurnu popunu haubičkom municijom za 2. bitnicu III. topničkog odjela kod Kosove. Tražena municija upućena je samovozom u bitnicu.

Riječica u 11,50 sati javlja: da još nije preduzet napad.

Maglaj u 12 sati javlja da još nije preduzet napad. Čeka se na bitnicu i bojnu. Zapovjedbno da krenu u napad i zauzmu ishodbnu postavu gdje da sačekaju dolazak bojne i bitnice.

Trbuk u 12.sati javlja: akcija je u toku. Ima nekoliko ranjenih.

Ševarlije u 12 sati javlja: Akcija je u toku, 1 teško ranjen. Traži sanitetski vagon. Zapovjedbno Trbuku da uputi sanitetski vagon u Ševarlije.

III. bojna 2.pješ.pukovnije u 12,15 sati javlja: 11. satnija je sa položaja k.269 pobjegla.

Bojnik Marić prikuplja satniju na želj.postaji Boljanić, da bi ju vratio na k.269.

Zapovjednik I.grupe u 13 sati javlja:

— oko k.400 vode se ogorčene borbe.

— ist. rub s.Potočani posjednut.

— Šibovi /330%⁶ zauzeti.

— podilazi se k.266, gdje se čuje jaka paljba, izgleda da pobunjenici daju jak otpor.

— Glavica još nije napadana. Očekuje se pritisak sa zapada.

— III./2. uspostavila situaciju i njena 11. satnija ponovo zauzela k. 269 (kod s. Maljani).

I. bojna 5.p.p. u 13,15 sati javlja: da sa Kamenoloma napada prema Glavici. Napad sporo teče. Traži topničku vatru na Glavicu i zapadnu grupu kuća. Čuje se vatra oko s.Jovak.

III/2. traži topničku vatru na Sijetlinu (567).

Zapovjednik III.grupe u 13,30 sati iz Karanovca javlja:

— bojna satnika Majera između Bos. Petrovog Sela i s. Sočkovac nemože se probiti dalje. Stoje na Velikom Brijegu, jer se pred njima nalazi Stražica (379), koja je jako utvrđena i ima teške strojnice.

— bojna Febauer⁷ nalazi se na pruzi kod Karanovca prema ciglani. Nemože napried jer odmetnici odstupaju ispred bojne Štier

⁶ Omaška, treba da stoji: (k. 330).

⁷ Prezime komandanta bataljona

i nailaze na bojnu Febauer-a, a raspolažu sa 4 strojnice, koje stalno mienjaju mjesto. Ima 1 mrtvog i 15 ranjenih ustaša.

— bojna Štier napada od zapada prema Ležaju (4 km.j.z. od Karanovca) i napreduje. Četnici pred njom povlače se prema Karanovcu.

— bojna Šulentić napada u istom pravcu kao i bojna Štier samo južnije. O njoj nema podataka, ali se čuje pucanje sa toga pravca.

— Traži najžurniju intervenciju zrakoplovstva, koje da tuče neprijateljske strojnice i da otkrije pravac povlačenja.

— Traži sanitetski vlak.

— Traži za topništvo granate, a ne granatšrapnele.

— Traži zavojni materijal.

Iz prednjeg izvještaja vidi se da 2 levokrilne ustaške bojne stoje u mjestu, da srednja ustaška bojna napada i zauzima zemljište prema Visu (323) i da desnokrilna ustaška bojna napreduje najbolje i da podilazi s.Brđani.

Zapovjeđeno da sanitetski vagon ode u Karanovac. Granata nema, upućeni granat-šrapneli. Zrakoplovstvo nemože tući strojnice. Zavojnog materijala ima u previjalištu na želj.stanici Karanovac.

U 14.20 sati zabunom topništvo gađalo prostoriju kod obskrbnog skladišta u Doboju. Štete nije bilo. Poduzet je odmah izvid zbog čega je to rađeno.

Ustaška bojna iz Karanovca u 15. sati javlja: da se u glavnom nalaze na obroncima Boljanića, a kod Rakić šume da nemogu da pređu preko želj. pruge, jer ih tuku protivničke strojnice ubitačkom vatrom. Mole oklopni vlak. Upućen im je oklopni vlak broj 2 u pomoć. Zapovjeđeno da izvjestite točno o dostignutoj crti, do koje su ustaške bojne doprle.

III/2. u 15,05 sati javlja: da se utvrđuje kod s. Maljani na k. 269 i sjev. od Sijeline i da nemogu dalje jer da su protivnici dobro utvrđeni, da mu je 1 brdski top pokvaren, da su mu 1 bacač. uzele ustaše. Zapovjeđeno mu da u toku današnjeg dana bezuslovno ima ovladati s. Orašjem (288). O prednjem je izvješten i zapovjednik I. grupe da i on sa svoje strane zapoviedi potrebno. Osjeća se labavost i pomanjkanje volje kod III/2. za borbu.

Zapovjednik I.grupe iz Maglaja u 15,10 sati javlja: da je zauzeo bez borbe k.334 kod Maglaja, Čerkez, Čolopek, zatim k.558. O situaciji kod Brusnice nema još podataka. Zapovjeđeno mu da izbije na ishodnu liniju u cjelini i da energično prodiđe dalje. Zapovjednik I.grupe moli za kratak odmor I.bojne, koja je imala veliki marševski napor, a potom će produžiti kako je zapovjeđeno i podnijeti izvještaj o situaciji.

U 15,40 sati traženo od Sarajeva da zrakoplovstvo podnese izvještaj dali je preduzelo bombardiranje Siljeva⁸ koji su joj bili označeni, jer do sada od zrakoplovstva nije primljen nikakav izvještaj. Traženo da tuku još odmah vis Jazovac, zatim Gostilj, s.Gor. Paklenicu, Ozren Manastir, s. Brezici i s. Božici, samo da obrate pažnju da ne bombardiraju vlastite čete u koliko bi do tog vremena ove dostigle neku od ovih točaka.

Ševarlije u 17,10 sati javlja: da dielovi 2. satnije 5. pukovnije odstupaju od k.266 preko Musl. Pridjela na želj.prugu, jer je neprijatelj vrlo jak, a naša topnička vatra nema efekta.

Zapovjedbno mu je da se sa satnijom prikupi na Šibovima, da se tamo dobro utvrdi sa svih strana i onda da preduzme sa dielom snaga napad sa juga grebenom na k.266.

U 17,12 sati izvještaj pukovnika Mateše⁹ da se dielovi I.bojne 5.p.p. sporo kreću napried i da dobija neprekidno bočnu vatru sa zapadne strane Glavice. Zapovjedbno da zalomi lievo krilo i da se po padu mraka povuče malo u nazad, kako bi bio osiguran od obuhvatnog napada sa Glavice.

U 17,15 sati zapovjedbno zapovjedniku Tesličkog zdruga, da odmah ukrca III. bojnu 4.p.p. sa prostorije Jelah—Teslić i uputi je u Doboj gdje ima stići u toku noći. Ova se bojna namjerava upotrijebiti 4. u jutro na prostoriji Lipac—Suho Polje.

Zapovjednik I.grupe u 17,30. sati javlja: da je u glavnom dostignuta linija koja je trebala da se prema zapovijesti u toku današnjeg dana posjedne. Na Šibu nalazi se već njegov brdski vod. U toku prodiranja kroz s. Jačlanicu dobijena je vatra iz s.Nedići, koje je odmah stavljeno pod topničku vatru sa dobrim uspjehom. Kota Šib zauzeta i na njoj se nalaze već brdski topovi. Kod Riječice naše snage drže Kolo (312) i k.343.

Zapovjednik III. grupe iz Karanovca u 18 sati javlja: Sve ustaške bojne napustile su dosadanji položaj i povukle se u glavnom na liniju želj.pruge. Upitani za razlog povlačenja satnik iz Karanovca odgovorio je da će sve objasniti zapovjednik grupe pukovnik Rukavina koji se nalazi na putu za Doboj.

Opći zaključak za 3. prosinac:

Napad je odpočeo prema utvrđenom planu. Već od samog početka odmetnici su davali neobično snažan odpor, naročito prema četama III. i II. grupe. I.grupa preduzela je napad oko podne i prema sebi nije naišla na jači odpor neprijatelja. U toku dana I.grupa zauzela je bez teškoća ishodnu postavu.

II.grupa: Na desnom krilu III/1. ovladala je oko 10 sati k.356, ali svi napadi na k.400 nisu u toku celog dana uspjeli zbog žilavog

⁸ Ciljeva

⁹ Komandant druge grupe

odpora pobunjenika. I/5.¹⁰ koja je bila u centru ove grupe nije imala neki naočiti rezultat u svome nadiranju prema Prav.Pridjelu jer je morala čekati na rezultat napada III/1. na k.400. Kako se ovaj uspjeh kod k.400 još ni u toku poslie podneva nije ispoljio morali su se izvjesni dielovi I/5. povući od k. 266 na želj. prugu kroz s.Musl.Pridjel. Napad centra I/5. na Glavicu nije preduziman, jer su četnici odlično utvrđeni na ovoj točci i svaki frontalni napad na Glavicu bio je nemoguć. Lievo krilo II.grupe (III/2). imala je u toku dana većih trzavica. Njena 11. satnija bila je ovladala s.Maljani (269), ali je to selo bez nekog jačeg razlaga napustila i tek poslie na osobnu intervenciju zapovjednika bojne vraćena opet na svoj položaj, gdje se počela utvrđivati.

III.grupa: (ustaše): I ako je imala 4 bojne nije mogla zbog slabog brojnog stanja i nedovoljne opreme da ispolji svoju udarnu moć. Već od samog početka napada ustaše su imali većih gubitaka i nisu mogli da prodiru u neprijateljski odbranbeni položaj koji na svim točkama bio veoma vješto i solidno utvrđen i dobro branjen snažnom puščanom i strojničkom vatrom. Rezultat ove grupe na kraju dana bio je taj, da su izvjestni dielovi koji su i zauzeli neki vis j.z. od želj.pruge, morali da se u sam mrak povuku natrag na liniju želj.pruge između Bos.Petrovog Sela i Boljanića.

Na osnovi ovakve situacije doneta je odluka: da se front III. grupe skрати na polovinu, t.j. da se 4 ustaške bojne u toku noći pregrupiraju i zauzmu front između Krušik Potoka i potoka M. Prenja pa odatle da preduzmu napad općim pravcem preko Gostilja sa težnjom da u toku dana 4.prosinca izbiju na greben D. i G. Kono-pljište—Veliki Brijeg. Zbog ovog skraćivanja fronta III. grupe moralo se je pristupiti i skraćivanju fronta I.grupe i njene snage upotriebiti za pojačanje desnog krila I.grupe, pa da se sa ovako ojačanim desnim krilom I.grupe podpomogne napad lijevog krila II. grupe.

U tom smislu izdata je zapovied broj 1018/taj. (zapoviedniku I. grupe) i zapovied broj 1019/taj. (zapoviedniku III.grupe).

Da bi se ojačao centar II.grupe i slomio pobunjenički odpor na Glavicu zapovjeden je 3.XII. oko 17,15 sati da III/4.¹¹ prebaci iz reona Teslića u toku noći u Doboj. Ova bojna ima da napada obuhvatno na Glavicu sa prostorije Jovak—Suho Polje.

Noć provedena na miru. Vršena su potrebna pregrupisavanja.

4. prosinac.

U 6,45 sati zapovjednik I.grupe pukovnik Mravinac izvještava iz Maglaja da nemože izvršiti zapovjedeni pokret odnosno rokiranje u predviđenom vremenu, pošto nema dovoljno vagona i željezničkog

¹⁰ Prva bojna Pete pješačke pukovnije

¹¹ Treća bojna Četvrte pješačke pukovnije

osoblja, nego se prevoženje mora izvršiti jednim vlakom. Zapovjedbno mu je da svim silama nastane da se prevoženje što prije izvrši a o završenom prevoženju da podnese izvještaj.

U 9,30 sati primljen izvještaj od zapovjednika II. grupe o stanju njegove grupe:

— Kod III/1. stanje u glavnom nepromijenjeno. Vrší se priprema za prepad na k.400 pomoću 1 satnije i bojnih kola.

— Desno krilo I/5. sa Šibova vrši pritisak na sjever ka Prav. Pridjelu.

— centar I/5. pritiskuje sa zapada Glavicu u cilju demonstracije i vezivanja protivničkih snaga za sebe, a lievo krilo (III/4.) vrši napad sa ishodne postave na Glavicu sa istoka.

— O krajnjem lievom krilu ove grupe (III/2.) nema izvještaja jer je telefonska veza prekinuta.

— O desnom krilu I.grupe dobio je izvještaj, da nadire preko Djurkinog Krsta bez nekog naročitog protivničkog otpora. Malo vatre dobrjeno je iz Paklenice.

U 9,35 sati zapovjednik oklopnog vlaka br. 1 izvjestio: U 7,30 sati krstareći na dielu Doboj—Suho Polje naišao je oklopni vlak na postavljenu električnu minu, koja je upaljena sa sjeverne padine Clavice. Mina je eksplodirala ispod oklopljenog vagona i uništila ga. Gubitci 3 mrtva i 4 ranjena domobrana. Brdski top i svu ostalu municiju prenio je u drugi neoštećeni dio oklopnog vlaka. Pruga na mjestu udesa razorena je u dužini od 6—7 metara, a iz šina iskočila je platforma i vagon-kuhinja. Zapovjedbno je predstojniku želj. postaje¹² da pod zaštitom oklopnog vlaka uputi na mjesto udesa pomoćne vagona sa dizalicama i da što prije raskrči prugu i opravi kvar.

Usljed ovog udesa pokidane su i telefonske veze Doboj—Karanovac, te se nalma¹³ podataka o akciji III.grupe. Zapovjedbno predstojniku pošte u Doboju, da uputi potrebno radništvo što prije na zemljište i da se prekinuta veza uspostavi.

U 10,15 zapovjednik II.grupe javlja da je zapovjednik III/4. ranjen u toku napada na Jovak i da njegova bojna nemože dalje usljed snažne vatre pobunjenika sa istočnih padina Glavice. Zapovjedbno da u vezi sa III/2. preduzme energični napad obuhvatno, kako bi se presjekla svaka odstupnica pobunjenika iz trokuta Prav. Pridjel—Glavica—Joševo.

U 10,20 počeo padati snijeg. Vidljivost veoma slaba.

U 10,40 sati zapovjednik II.grupe javlja:

— k.400 zauzeta je po jedinicama III/1. Zarobljeno od pobunjenika 2 teške-strojnice, Borba oko k.400 bila je vrlo krvava i te-

¹² Šef željezničke stanice

¹³ Nema

ška. Napad III/1. sa bojnim kolima produžava se sa linije 356—400¹⁴ općim pravcem put prema s. Ivanovići.

— Lievo krilo I.grupe između Trbuka i potoka Paklenice također uspješno prodire zapovjedenim pravcem.

— Da je zapovjedio da se dielovi I/5. prema Glavici i III/4. prema istočnim padinama Glavice privremeno zadrže i dobro utvrde i na taj način privežu protivnika što jače za sebe, kako bi manevar desnog krila II.grupe i lievog krila I.grupe općim pravcem duž puta Trbuk—Ivanovići mogao presjeći svako odstupanje pobunjenika iz reona Glavice, Lipca i Prav. Pridjela.

U 10,50 zapovjedbno je intendantu stožera divizije da se zbog prekida pruge kod Suhog Polja postara, da ustaške bojne kod Karanovca neostanu bez hrane. U tom cilju da naredi Tuzli da ustaške bojne primi na snabdjevanje. U koliko Tuzla nebi imala brašna, ima se brašno doturati iz Doboja do mjesta udesa kod Suhog Polja, prenositi ga na rukama i ponovno utovariti tamo gdje je pruga ispravna.

U 12,05 zapovjednik III.grupe javlja:

Ustaške bojne napadaju na određenom frontu i momentalno se bore sa pobunjenicima u s.Boljanić.

Lievo krilo domobranaca (III/2.) izbila je 2 1/2 km. j. od želj. pruge gdje se utvrđuje. Ustaše teže da se izravnjaju sa domobrancima.

Traže sanitetski vagon.

Zapovjedbno je da uhvate što prije vezu sa lievim krilom domobranaca i da zajedno sa njima energično prodiru prema određenoj liniji. Jednu patrolu da upute od želj.postaje Karanovac a jednu od želj.postaje Boljanić — sve u pravcu želj.postaje Suho Polje radi uspostavljanja prekinute brzoglasne veze. Sanitetski vagon im se nemože uputiti jer je želj. pruga kod Suhog Polja i kod Petrovog-sela¹⁵ u prekidu. Zbog toga ustaše da se naslone u sanitetskom i obskrbnom pogledu privremeno-dok se pruga ne popravi — na Gračanicu. Zapovjedbno da se što prije prikupe detaljniji izvještaji o trenutnoj situaciji kod ustaških bojni i o dostignutoj liniji.

U 12,20 sati zapovjednik I.1.¹⁶ (lievo krilo I.grupe) izvještava o situaciji:

Dielovi pukovnije iz reona Maglaja uspjeli su da se prebace željeznicom tek do 11 sati.

I. i V. bojna 1. pukovnije napadaju na k.558, jer nije tačno da je ta kota zauzeta u toku jučerašnjeg dana. Sada se nalazi na liniji D. Paklenica—s.Miličići. K.558 je jako utvrđena i branjena dobro upravljenom vatrom strojnica. Sa pravca s.Vajići dobija se snažna neprijateljska vatra.

¹⁴ K. 356 — k. 400

¹⁵ Bos. Petrovo Selo

¹⁶ Prva bojna Prve pješake pukovnije

Obzirom na situaciju kod III/1. (desno krilo II.grupe) zapovjeden je zapovjedniku lijevog krila II.grupe da energično produži napad i ovlada k.558 i Đurkin-Krstom (636). Pošto bude ovladao Đurkin Krstom da na njemu ostavi potrebno bočno osiguranje protiv napada od pravca Krčmarice i Gor.Paklenice, a sa glavnom svojom snagom da se baci u napad preko Njivaca ka s. Gavrići i da na taj način svojim prodiranjem desnom stranom puta podpomogne situaciju desnog krila I.grupe (III/1.) sa kime uhvatiti vezu. Zapovjednik lijevog krila I.grupe da izvesti zapovjednika I. grupe o prednjem s tim da zapovjednik I.grupe prebaci što više snaga iz Maglaja u reon Šaj Kama gdje da smjesti i stožer I.grupe (I.pukovnije).

U 12,50 sati primljen izvještaj od zapovjednika III/4. od Suhog Polja, koji glasi: »Zapovjedniku 4.pješ.divizije Doboj. Situacija III/4. kritična. Bojna se nalazi u obrani. Municijska ponestaje. Nedobijemo li do 2 sata pojačanje—povlačimo se. Zapovjednik bojne ranjen, vojnici ranjeni ne mogu biti transportirani. Šaljite odmah transport kola za ranjene. Molim hitno odredbu i pomoć. Za zapovjednika bojne satnik Andro Marić (potpis nije dovoljno čitak), nadporučnik Pavle Seckar i nadporučnik Ante Čuljat.«

O prednjem je obavješten zapovjednik II.grupe pukovnik Mateša da preduzme potrebne mjere, a ujedno da raspravi ovakav način podnošenja izvještaja, gdje se pored zapovjednika bojne potpisuju na izvještaju još i dva njegova časnika.

U 17 sati primljen je izvještaj od lijevog krila I.grupe:

— I. bojna 1.p.p. napadala je sa 1 satnijom na s.Đ. Paklenicu a sa 1 satnijom na k.558, ali do sada bez vidnijeg rezultata. Nailazi svuda na veoma snažan otpor dobro utvrđenog i ukopanog protivnika. 1 satnija nalazi se na istočnoj ivici s. Tadići, gdje je zastala, jer dobija vrlo jaku vatru sa pravca od s.Baići i sa sjevernih padina k. 558.

— V. bojna 1.p.p. zapela je kod s.Paklenice i nemože napried. Zapovjednik bojne bojnik Hain upitan gdje se nalazi IV. bojna i zapovjednik pukovnije—odgovorio je da još nije stigla, a zapovjednik pukovnije da je još u Riječici. Zapovjeden mu je da odmah obavjesti o tome zapovjednika pukovnije koji da postupi po već dobivenoj zapovijedi da si na Šaj Kamu stvori rezervu i da sa pukovnijom najenergičnije preduzme napad i ovlada k.558, a potom i Đurkin Krstom. Kada ovlada Đurkin Krstom da obezbijedi svoj bok prema istoku sa pravca Krčmarice i da se sa čelom snagom uputi u napad preko Njivica ka s. Gavrići u tiesnoj saradnji sa III/1. koja radi zapadno od puta Trbuk—Ivanovići.

U 17,10 sati tražen je na brzoglas zapovjednik III/1. podpukovnik Krumenacker da dade izvještaj o situaciji kod njegove bojne. Imenovani javio se je telefonom sa želj.postaje Trbuk i izvještava:

— da u dosadanjem napadu nailazi na očajnički otpor pobunjenika;

— da je izgubio ponovno k.400 i da misli da ovog momenta gubi i k.356;

— da je sa svih strana obkoljen i moli saradnju lievog krila I. grupe.

— da će jednu svoju satniju od s.Potočani privući ka Trbuku i privremeno preći u obranu.

— da se neprijateljske 3 strojnice uporno drže u kamenjaru j. od k.400 odakle nemilosrdno tuku svaki pristup. Borna kola da im nemogu ništa.

Upućeno mu je jedno protivoklopno oruđe radi uništenja ovih strojničkih gnjezda u Kamenjaru.

U vrijeme podnošenja izvještaja podpukovnika Krumenackera javio se na telefon i zapovjednik I.grupe pukovnik Mravinac sa želj.postaje Trbuk, kome je zapovjeđeno da pošto poto ovlada Đurkin Krstom a zatim da se pod bočnim osiguranjem na Đurkin Krstu baci u napad na Njivice i ka s. Gavrići sarađujući sa III/1. podpukovnika Krumenackera. Zapovjeđeno mu je još da svoju celu pukovnicu prikupi u zoni želj.stanica Trbuk, potok Paklenica, t. j. da sve svoje snage iz Maglaja što žurnije privuče na Šaj Kam.

U 17,15 sati primljen je izvještaj od zapovjednika II. grupe:

— III/4. stoji još uvijek na svom ishodnom položaju u glavnom duž želj.pruge od istočne padine Glavice do prema s.Joševa;

— III/2. sa 1 satnijom drži se oko Donjeg Suhog Polja t.j. na sjevernim padinama Sijetline (264) a sa ostatkom bojne navodno drži u s. Orašje k. 288. Sa desnim krilom ustaša nema nikakve veze niti se zna gdje se ustaše nalaze.

Željeznička pruga između Doboja i Suhog Polja popravljena, a brzoglasne linije popravljene do želj.postaje Boljanić. Ostaje samo da se poprave između ž. postaje Boljanića i Karanovca.

Zbog teške situacije kod III/1. i kod bojni 1. pukovnije u reonu Trbuka i Paklenice preporučeno je zapovjedniku II.grupe da pritiskom sa sjevera olakša situaciju kod Trbuka, na taj način da uputi III/4. i III/2. u napad sa ciljem da ovladaju s.Jovkom i s. Joševom—Suhim Poljem i Visom Sijetlina (264), a I/5. da pritiskuje sa Kamenjara na Glavicu.

U 18. sati primljen je izvještaj od zapovjednika I.grupe:

— da je situacija kod Trbuka veoma kritična i da se bojna Krumenackera povukla ka želj. postaji Trbuk, t.j. da je bojna Krumenackera izgubila k.400 i k.356.

— usljed toga kao i zbog neprekidnog pridolaska jačih trupa četnika prema bojnama 1.p.p. pita da li da svoje bojne povuče sa padine k. 558 i D.Paklenice ka Šaj Kamenu jer mu prieti opasnost da bude obkoljen, naročito sa sjevera od k.356 koju je bojna Kru-

menacker u pad mraka izgubila. Zapovjedbno mu je da bezuslovno ima držati liniju Šaj Kamen—s. Tadići—Miličići—D. Paklenica; da prikupi svoju pričuvu kod Šaj Kamena i da 5. od svanuća pređe sa svježim snagama pričuve ponovno u napad na k.558.

U 18,16 primljen je izvještaj pobočnika 5.p.p. da je javljeno iz Jelaha o kretanju pobunjenika gredom preko Kerića Brda i Omalske u pravcu Doboja sa namjerom da se Dobo napadne sa zapada. Zapovjedbno je zapovjedniku odbrane Dobo, da uputi 2 — 3 častničke ophodnje u pravcu zapada radi izviđanja prostorije, a da odbrani Doboja zapoviedi najstrožiju pripravnost. II.domobranski zbor zamoljen je da uputi 6. satniju 5.p.p. iz Sl. Broda u Dobo.

Do 19 sati još nije dobijen nikakav izvještaj o radu ustaških bojni u toku toga dana. Brzglasna veza između ž. st. Boljanića i Karanovca još nije uzpostavljena.

U 20,08 sati zapovjednik III/1. (podpukovnik Krumenacker) izvještava da je njegova 9. satnija stigla na želj.postaju Trbuk i da drži još položaj na zapadnim padinama k. 356 — s. Trbuk. Konačni bilans njegove dvodnevne borbe jeste: 2 častnika ranjena, 5 dočastnika mrtvih, 2 domobrana mrtva, i oko 35 domobrana ranjenih. Od materijala izgubio je: 1 brdski top (zatvarač izvađen), 1 strojica (zatvarač izvađen), a 1 borna kola ostala su na putu. Zapovjednik ove bojne moli da mu se upute najžurnije 2 bacača, jer ima namjeru da u toku 5. odpočne napad iz početka i to: na k.356 pa dalje duž puta ka s. Ivanoviću, izbjegavajući k.400.

Naređeno je zapovjedniku III/5. u Doboju da odmah uputi jedan poluvod bacača u sastav III/1. na želj.postaju Trbuk.

U 20,15 sati zapovjednik I.grupe (pukovnik Mravinac) izvještava da je kod njegove pukovnije situacija nepromienjena. Upitan gdje mu je zapovjednik topništva, odgovorio je da se nalazi kod njegovih bitnica na lijevoj obali r.Bosne kod s.Kosova. Zapovjedbno mu da naredi zapovjedniku III. top.odjela da odmah dođe na osmatračnicu zapovjednika I.grupe na Šaj Kamen, jer mu je tamo i mjesto. Zapovjedniku I.grupe skrenuta je pažnja da prije početka sutrašnjeg napada izvrši snažnu koncentraciju vatre na k.558 a po zauzeću ove na k.636 (Durkin Krst). Zapovjedbno mu da stupi odmah u lični dodir sa zapovjednikom III/1. i da se dogovori u detalje o preduzimanju sutrašnjeg napada duž puta Trbuk—Ivanović.

U 20,25 sati tražena je veza sa ustaškim jedinicama kod Karanovca, ali ona nije dobijena, jer brzglasna linija od ž.st. Boljanića do Karanovca još nije uspostavljena. Preko želj.postaje Boljanić dobijena je veza sa zapovjednikom III/2., koji izvještava da njegove jedinice drže s. Maljani (269) i sjeverne padine k.288 kod s.Orašja. Kod Suhog Polja drži samo sjeverne padine Sijetline (264).

Zapovjednik III/2. nije mogao dati podrobnije podatke o stanju ustaških bojni između Boljanića i Karanovca, niti zna gdje se desno krilo ovih snaga nalazi jer sa njima nema veze.

U 21 sat prikupljeni su izvještaji iz posadne ambulante u Doboju:

- ustaše: 20 mrtvih (16 ostalo u Karanovcu), 40 ranjenih.
- III/1:5 dočasnika mrtvih, 2 časnika ranjena i 48 domobrana ranjena.
- I/5:3 časnika ranjena, 6 domobrana ranjena.
- III/2:1 domobran mrtav, 6 domobrana ranjenih.
- III/4: 1 častnik ranjen, 2 domobrana mrtva i 19 domobrana ranjenih.

Ukupni gubitci u toku 3. i 4.XII:6 časnika ranjenih, 28 domobrana i ustaša mrtvih i 119 domobrana i ustaša ranjenih.

U 22.30 zapovjednik II. grupe dostavlja ukupan pregled rada četa njegove grupe koji glasi:

— Kod II/2¹⁷. nisu u toku današnjeg dana vršene nikakve akcije. Lijevo krilo uhvatilo je vezu sa Ustaškom bojom, sa kojom će zajedno sutra 5.XII izvršiti napad na liniju Grebić K.—Gavran—Vis—Gostilj prema dobivenom zadatku od jučer. Veza sa III/4. nije uhvaćena.

— III/4. krenula je u 6.30 sati pod zaštitom oklopnog vlaka do s. Jošave, odakle je trebala preduzeti napad na Glavicu (283) sa ist.strane. Po iskrcavanju bojna je krenula u napad sa ishodne postave osiguravši se na krilima sa po jednim vodom. Oko 9 sati bojna je doprla do s.Jošave i zapalila prve kuće toga sela, kada je dobila vatru sa svih strana. Zapovjednik bojne bio je odmah ranjen. Bojna ulazi u krizu jer se zapovjednik bojne nije držao određenog pravca niti određenih ciljeva. Pošto je bojni upućen oklopni vlak kao pomoć sa municijom i upustvima za rad, predviđalo se da će bojna moći krenuti napred. Međutim bojna nije ni do ovog momenta krenula sa ishodne postave. Imala je 2 mrtva i 20 ranjenih domobrana.

— I/5. vršila je u toku dana pritisak na zapadne padine Glavice i vatrom svojih oruđa tukla protivničke vatrene izvore. Ipak zbog III/4. koja nije pokazala nikakvog uspjeha na istočne padine Glavice, nisu mogli ni djelovi ove bojne da krenu napred, već se zadržali do pada mraka na nekoliko stotina metara zap. od Glavice. Sa padom mraka djelovi ove bojne povukli su se opet na Kamenjar, a jedna njena satnija drži u svojoj vlasti Šibove (330). Kotom 266 ova satnija nije mogla u toku ovog dana da ovlada.

U 22.45 ponovno je tražena veza sa Ustaškim jedinicama ali ista nije mogla biti dobivena. Direktna brzoglasna veza je još uvijek u prekidu, a posredna veza preko Bos. Šamca je toliko slaba da se sporazumjevanje nije moglo izvršiti niti putem prenosnih stanica.

¹⁷ Druga bojna Druge pješačke pukovnije

Opći zaključak za 4.prosinac:

Zapovijeđeno pregrupiranje snaga četa I.grupe izvršeno je sporo i nije bilo završeno na vrijeme, usljed čega je zapovijeđeni napad na prostoriji između Šaj Kama i potoka Paklenice za nešto zakasnio. Napadi 1. pukovnije na toj prostoriji nisu urodili željenim plodom. Protivnik je odlično utvrđen na k.558 i Đurkinom krstu te je svaki napad ove pukovnije bio dočekan snažnom i ubistvenom vatrom. Ova se pukovnija zadržala na liniji: s.Tadići—s.Miličići—s.D.Paklenica.

Desno krilo II.grupe (III/1.) poslije jučerašnjeg lijepog uspjeha na k.356, uspjela je da u toku dana ovlada i jako branjenom k.400 na kojoj se držala do poslije podne. Međutim izgleda da je neuspjeh 1.pukovnije juž.od ove bojne omogućio protivniku koncentraciju jačih snaga prema III/1. i ova je bojna poslije podne poslije ogorčenih borbi izgubila k.400 i k.356 i zadržala se u s. Trbuk i na zap.padinama k.356.

U centru i na lijevom krilu II.grupe uspjeh se ni u toku ovog dana nije ocrtao i pored toga što je lijevo krilo ove grupe bilo u toku noći pojačano sa III/4. (privučene iz Teslića).

O ustaškim bojnama u toku cijelog dana nisu dobiveni nikakvi podaci, te se ne zna gdje su i šta su u toku dana uradili. Sudeći po snažnom pritisku protivnika na desno krilo II.grupe i lijevo krilo I.grupe u reonu Trbuk—Paklenica zaključuje se da željeni pritisak ustaških bojni preko s. Boljanića u pravcu Gostilja nije urodio plodom.

Ukupan rezime današnjeg dana: čete ne samo da nisu postigle postavljeni cilj za drugi dan borbe, nego nisu postigle ni cilj prvog dana, a neke su čak izgubile i one točke ishodne postave kojima su ovladale u toku 3. prosinca.

Naknadni izvještaj:

U 0.15 sati dobijen je izvještaj od zapovjednika III/2. da su se ustaše, koji su bili lijevo od njegove bojne, pred večer povukli u Karanovac, jer su dobili takvo naređenje iz Karanovca. Pokušalo se provjeriti istinitost ovog izvještaja, ali se veza sa Karanovcem nije mogla nikako uzpostaviti. Zapovijeđeno je zapovjedniku III/2. da uputi odmah sada jednu ophodnju u pravcu Karanovca i da odkloni kvar na brzoglasnoj liniji Boljanić—Karanovac.

Primjećuje se, da zapovjednik III. grupe (pukovnik ustaški Juca Rukavina) nije dobio nikakav nalog da svoje bojne povuče u Karanovac. Na ovaj način ostaje lijevo krilo domobranskih snaga kod s. Orašja ogolićeno.

Sve se više potvrđuju vijesti, da pobunjenici pripremaju napad na Doboju sa zapada i sjeveroiztoka. Snaga odbrane Doboja su slabe i zato je zamoljena njemačka divizija u Banjaluci da odobri svojoj

bojni u Maglaju povratak u Doboju. Iznijeto je i stanje kod Doboja i predstavljena sva opasnost, ako bi do takvog napada pobunjenika došlo.

U 0.40 sati dobijen je odgovor od divizije Banjaluka: »Bataillon Major Bertershofen bleibt in Maglaj. General Fortner abreist nach Zagreb.«¹⁸

Zahvaljeno je na pažnji i pomoći koja nije pružena, a bilo bi od velike koristi, da je njemačka bojna došla kao pričuva u Doboju.

U 0.10 sati obaviješten je zapovjednik II grupe o zadatku, da su se ustaše navodno povukli ka Karanovcu. Zapovjedbno mu je da pomoću oklopnog vlaka uputi jednog častnika u Karanovac, koji će izvidjeti stanje kod ustaških bojni i njihove dalje namjere za 5.XII., pa da o rezultatu izviđanja podnese izvještaj još u toku noći.

5. prosinac:

U 6.45 sati dobijen je pismeni izvještaj zapovjednika III.grupe (pukovnika Rukavine), prenijet putem oklopnog vlaka, koji izvještaj glasi doslovno ovako:

»Bojniku gosp. Jovi Mariću, Boljanićj.

Prema zapovijedi divizije nije mi moguće postupiti, pošto mi momčad nije sposobna za napad.— Nastupio je momenat potpune apatije,uslijed velike iznurenosti i prehlade.— Ostavio sam osiguranje, a ostale bojne povukao na odmor.— Tražiti ću smjenu, da nebi došlo do potpunoga rasula i pobune, pošto momčad već 6 mjeseci neprekidno boravi na terenu, lišena svega što je najpotrebnije za čovjeka.—

U 4^h u jutro

Juca Rukavina
ustaš.pukovnik«

U 7 sati, pošto je procjenjena novo stvorena situacija, donijeta je sljedeća odluka: produžiti energičan napad sa desnim krilom II.grupe i sa I.grupom u reonu Trbuk—Paklenica, općim pravcem duž puta Trbuk—Ivanovići. Na ostalom dielu fronta preći odmah u obranu. III/2. i III/4. odmah izvući iz sadanjeg njihovog položaja kod Suhog Polja i s.Maljani i grupirati ih na Kamenjaru radi izvršenja masiranog udara zajedno sa dielovima I/5, na Glavicu i daljeg prodiranja na jug u pravcu s.Ivanovići u susret napried navedenoj napadnoj grupi u reonu Trbuka.

Po prednjem izdate su zapovjednicima I. i II.grupe potrebna brzoglasna naređenja.

¹⁸ »Bataljon major Bertershofen ostaje u Maglaju. General Fortner otputovao u Zagreb«.

U 7,30 javio se je brzoglasom iz Karanovca ustaški pukovnik Juca Rukavina. Veza je bila vrlo slaba i jedva se je moglo razabirati šta govori. U glavnom saznalo se ono isto što je pukovnik Rukavina izvijestio i pismeno. Pošto je u jednom momentu veza bila prekinuta, tražena je iz ovog stožera ponovna veza i pošto je dobijena, javio se je na brzoglasu jedan ustaški častnik koji je izvijestio da ustaške bojne osiguravaju prugu i mostove. Rečeno mu je da izvijesti pukovnika Rukavinu da sa svojim snagama pouzdano čuva prugu i mostove s tim da po mogućstvu izbije na najbliže okolne visove, jer se pruga osigurava na visovima, a ne na samoj pruzi. Jednu ustašku bojnu da još u toku današnjeg prijedpodneva uputi u Doboj kao pričuvenu na raspoloženje stožera divizije. Imenovani častnik je zapovjed shvatio i saopćio da će o tome izvijestiti pukovnika Rukavinu.

U 9.30 sati ponovno se javio Karanovac (ustaški satnik Stir), kome je izdata slijedeća brzoglasna zapovijed: »Sve Vaše snage koncentrirajte oko Gračanice i Karanovca, s tim da osigurate željezničku prugu i mostove na dijelu od ž.st. Boljanića do Bos. Petrovog Sela. Bojnu, koja je određena za Doboj ne slati«. Ovu zapovijed ima prenijeti ustaškom pukovniku Juci Rukavini (zapovjedniku III.grupe).

Satnik Stir izvijestio je, da su napadani od pobunjenika kod Karanovca. Moli upućivanje oklopnog vlaka. Priopćeno mu je, da se oklopni vlak sada ne može uputiti, jer ima drugi zadatak, ali čim bude moguće, poslat će se u Karanovac.

U 10 sati primljen je izvještaj, da je 6.satnija 5.p.p. stigla iz Slav.Broda. Ova je satnija odmah stavljena na raspolaganje zapovjedniku odbrane Doboja, s tim da je privuče na greben Krčevina (zapadno od Doboja za 1 km) kao pričuva.

U 10.10 sati zapovijedeno intendantu divizije, da žurno nabavi 3 hektolitara rakije i vina i da prihvati čete III/2. i III/4., koje se imaju prikupiti u Doboju radi akcije sutra preko Kamenjara na Glavicu i dalje ka s.Ivanovići.

U 10.35 javlja zapovjednik I grupe (pukovnik Mravinac) i zapovjednik III/1. (podpukovnik Krumenacker) da su odpočeli napad. Napada se na k.356 i k.400. Topništvo dobro podpomaže. K.558 stavljena je pod jaku koncentričnu topničku vatru, a potom će se preduzeti napad i na ovu kotu, Borna kola su spašena i nalaze se opet u našim rukama.

Zapovijedeno, da energično idu naprijed određenom zonom ka s.Ivanovići i da svakog sata izveštavaju stožer divizije o stanju četa.

Priopćeno im, da se na sjeveru kod Kamenoloma vrši pregrupiranje snaga i da će sutra biti preduzet masirani napad preko Glavice u pravcu s.Ivanovići.

U 10.50 sati javio se preko brzoglasa zapovjednik III/4. i izvijestio da se nalazi razvijen između s.Jovak i Joševa duž pruge, s tim što mu desno krilo drži obronke sela Jovak (oko 50 metara udaljen je od kuća iz kojih dobija uvijek jaku vatru). Naprijed ne može, jer su kuće utvrđene kao bunker. Zapovijeđeno mu je, da svoje ljudstvo povuče za nekoliko desetina metara unazad i da tako stvori uslove za gađanje svojih bacača na kuće sela Jovak. Isto tako da poruši vatrom bacača i kuće s. Joševa. Inače da se drži obrane, dok ne dobije drugu zapovijed. Obaviješten je, da se III/2. sa njegovog lijevog krila smjenjuje i odlazi na drugi pravac i da će i njegova bojna biti upućena na drugo mjesto, kada mu to bude zapovijeđeno.

U 12.25 sati zapovj.III/1.p.p (podpukovnik Krumenacker) izvještava da je ponovno ovladao k.356 i da napada k.400.

Pukovnik Mravinac (zapovjednik I.grupe) izvještava da još nije preduzeo napad na k.558 jer da ga topništvo slabo potpomaže pošto nema veze sa njime. Zapovijeđeno mu da najenergičnije preduzme napad na pomenutu kotu a za vezu sa topništvom da se pobrine sam, kako bi mogao dobiti željenu pomoć od pridatih bitnica.

Zapovjednik satnije sa Šibova (k.330) izvještava da sa jednim vodom drži Šibove a sa ostatkom satnije da napada na sjever grebenom od Šibova ka k.266 sa uspjehom. U tom napadu vrlo uspješno ga potpomaže posada Ševarlije vatrom njenih strojica. Ima odličnu brzoglasnu vezu sa ovom posadom. Na pitanje dali je ovladao k.266 izvještava da još nije primio izvještaj, ali se nada da će uskoro i ova kota pasti. Zapovijeđeno mu je da što energičnije prodiरे ka Prav.Pridjelu. U cilju ohrabrenja i pohvale izjavljeno mu da od njegove akcije mnogo zavisi i da bezuslovno teži da ovlada k.266 i s. Prav.Pridjel, a sa ostatkom posade da odsudno brani u sve strane ako treba Šibove (330).

U 16.50 zapovjednik II.grupe izvještava, da se je 2.satnija 5.pp. povukla sa Šibova i ispred Prav.Pridjela, zbog nadmoćnosti protivnika.

III/2. stigla je do 16 sati u Doboj, a III/4. bit će prebačena u Doboj sa padom mraka.

1/5. (bez 2. satnije, koja se prikuplja na željezničkoj postaji Ševarlije poslije povlačenja) vršila je u toku dana pritisak na Glavicu, ali nije napadala.

U 17 sati dobijen je izvještaj pošte, da su brzoglasne veze sa Trbukom između Ševarlija i Trbuka prekinute. Zapovijeđeno, da se odmah organizira veza jednom linijom po lijevoj obali Bosne, na koju da se veže ž.postaja Trbuk. Istovremeno da radnici izađu na mjesto prekida pomoću oklopnog vlaka i da prerezane žicom povežu i uspostave vezu.

U 18 sati javio se oklopni vlak sa ž.st. Ševarlije, odakle javlja: 2. satnija 5.pp. prikuplja se kod postaje i zaposjela želj.prugu. Jedan bacač sa 10 granata pobunjenici su zarobili i sa njime tukli ž.postaju. Tri bombe su pale u blizini postaje. Inače situacija je uzpostavljena. Zapovjedbno je zapovjedniku oklopnog vlaka, da uzpostavi brzoglasnu vezu, da sa svojim bacačima podpomogne gađanje topništva na Šibove (330) i da ostane na licu mjesta dok potreba traje, s tim da se javlja s vremena na vrijeme.

U 18.05 javio se zapovjednik III/1 (podpukovnik Krumenaker) iz Trbuka: k.356 zauzeta; na k.400 vrši se jaka topnička vatra; desno od njega čete 1.pp. napadaju na k.558 poslije jako izvedene top. pripreme. Krumenaker misli, da će pukovnik Mravinac uspjeti da ovlada k.558. Zapovjedbno je da izvjesti pukovnika Mravinca, da se po zauzeću k.558 zaustavi i dobro i sa jakim snagama utvrdi preko noć kako ne bi mogao biti odbačen.

U 18.25 zapovjednik okl.vlaka iz Ševarlija javlja: da su pobunjenici zarobili svega 4 granate sa bacačem, a ne 10 granata, kako je prvobitno bio javio. Od toga da su dvije već izbacili na ž. postaju Ševarlije, ali bez efekta.

U 19 sati glavar operativnog odjela govorio je sa glavnom glavnog stožera brzoglasno i ovomu je obećao da će u toku 6. prosinca prije podne stići kao pojačanje iz Sarajeva 2 kompletne bojne. Iskrne postaje da odredi ovaj stožer prema potrebi.

U 20.30 sati zapovjednik III/1. pozvan brzoglasno izvjestio je sa željezničke stanice Trbuk u glavnom slijedeće:

Da se drži na k.356 na kojoj je po padu mraka već u tri maha odbio žestoke napade pobunjenika.

— Upitan o situaciji kod 1.p.p. izjavio je da je stanje kod ove pukovnije veoma kritično t.j. da je IV/1¹⁹. oko 16 sati krenula konačno u napad na k.558, sa koje je dobila neznatnu vatru uslijed čega je cijela bojna odbacila oružje i demonstrativno napustila položaj.

Da je on (podpukovnik Krumenaker) sa svojim legijonarima tjerao ljudstvo ove bojne napred i svojom vlastitom vatrom ubio oko 15 ljudi ove bojne.

Da je I/1. također pošla u 16 sati u napad.

Upitan kako je stanje 1.p.p. sada odgovorio je da se 2 bojne ove pukovnije nalaze na zap. padinama Šaj Kamena (t.j. na putu između Šaj Kamena i r.Bosne), a jedna bojna da se nalazi kod želj.postaje Trbuk. Zapovjednik pukovnije (pukovnik Mravinac) da se nalazi sa dva brdska topa i jednom satnijom na Šaj Kamenu radi odbrane ovog.

Podpukovnik Krumenaker izvještava da mu je zbog ovakvog postupka 1.p.p. ogoličen desni bok na k.356.

¹⁹ Četvrta bojna Prve pješačke pukovnije

Zapovjedbno mu je:

- da svima silama i sredstvima uspostavi red kod 1.p.p.;
- da zapovjedi zapovjedniku IV. bojne bojniku Biočiću da sa svojim ljudstvom krene prema k.558 pod zaštitom jedne bojne 1.p.p. i bornim kolima i povrati oružje koje su vojnici njegove bojne odbacili;

- da podpukovnik Krumenaker upotrebi najdrastičnije mjere radi pokretanja IV/1. unapred. Ako se bojniki Bičić²⁰ suprostavi izvršenju prednje zapovjedi da ga po zapovjedi zapovjednika divizije na licu mjesta strijelja. Isto da uradi i sa ljudstvom IV. bojne u koliko se nebi pokorili izdatoj zapovjedi.

Da prvim vlakom podnese jasniji kratak pismeni izvještaj o stanju 1.p.p. i njegove bojne.

- Da stupi u vezu sa pukovnikom Mravincem kome da prenese prednju citiranu zapovjed na izvršenje.

Podpukovnik Krumenaker moli da mu se uputi jedna satnija radi sutrašnje akcije preko s.Potočani u pozadinu k.400. Odgovoreno mu je da će odluku po ov[o]me dobiti.

U 21. 35 sati zapovjednik I.grupe (puk.Mravinac) kada je bio potražen na brzoglas, jer se sam uopće nije javljao ovom stožeru i upitan o situaciji kod svoje pukovnije odgovorio je da se njegova pukovnika nalazila u napadu sa IV. bojnima prema k.558 i da je ta bojna zbog udara 1 topovske granate pobjegla u Trbuk i bacila oružje. Razlog tome jeste što je bilo ranjeno i mrtvo oko 10 ljudi te bojne i uslijed toga da je nastala panika. Ovaj slučaj da se je desio oko 18 sati. Da je molio zapovjednika III/1.p.p. (podpukovnika Krumenackera) da prikupi IV. bojnu i da ju vrati na položaj.

Upitan da razjasni točnu situaciju gdje se njegove bojne nalaze nije mogao dati precizan odgovor, već je rekao u glavnom da se njegova 1. bojna nalazi između s.Vajići i s. Vukelje, a njegova V.bojna kod kuća na jugozap.padinama k.558 sa povijenim desnim krilom ka dolini pot. Paklenice.

Zapovjedbno mu je da uspostavi red; da vrati IV. bojnu natrag na položaj; da preduzme najdrastičnije mjere za izvođenje ove zapovjedi i da svakog domobrana koga zatekne bez oružja na mjestu strijelja; da priopći zapovjedniku IV. bojne da će biti na mjestu strijeljan ako ne izvrši prednju zapovjed i ako domobrani njegove bojne ne povrate oružje; da pukovnik Mravinac podnese detaljan pismeni izvještaj o situaciji kod njegove pukovnije sa točnim naznačenjem rasporeda njegovih snaga, kojega do sada uopće još nije dostavio.

Napomena: Sve ovo slušao je na brzoglasu iz Trbuka i p.puk. Krumenacker. Kada je bio brzoglasni razgovor sa puk. Mravincem

²⁰ Biočić

završen javio se je puk. Krumenacker u 21,40 i rekao da je cijeli razgovor slušao. Kaže da se je bojnič Biočić Zapovjednik IV. bojne u Trbuku sakrio u jedno bure, odakle su ga izvukli njegovi legionari; da je natjerao IV. bojni l.p.p. da se prikupi na putu juž. od Šaj Kama — ispod slova M od Kam; da nigdje nema nijednog časnika u satniji; da je od²¹ zadržala svoje oružje samo jedna satnija, a ostale satnije odbacile su oružje; da će sa onom jednom satnijom, i sa svojim legionarima i sa bornim kolima natjerati IV. bojni l.p.p. da krene unapred i da zauzme svoje položaje.

U 21,55 ponovno je pozvat brzoglasno puk.Mravinac koji se nalazi na Šaj Kamu i upitan je za imena zapovjednika satnija IV. bojne l.p.p. Imenovani nije mogao dati podatke jer veli da ih ne pozna i kada prikupi podatke o njihovim imenima da će nazvati stožer divizije. Upitan dali se je zaista jedna njegova bojna nalazi između s. Vaići i s.Vukelje odgovorio je da se tamo nalazi njegova I.bojna, našto mu je skrenuta pažnja da ovo svoje tvrđenje provjeri, jer da p.puk.Krumenacker javio da se njegovi vojnici nalaze na padinama Šaj Kamena.

U 22,30 sati pročelnik operativnog odjela Glavnog stožera puk.g. Dragojlov izvjestio je brzoglasno Glavara glavnog stožera generala Laxu o situaciji kod l.p.p., kako je naprijed navedeno i o preduzetim mjerama.

General Laxa odgovorio je da iz Sarajeva dolaze u toku sutrašnjeg dana 2 Ustaške bojne. Zapovjedio je da se one točke koje su teško osvojene ne napuštaju.

Obći zaključak za 5.prosinac o.g.

— Na sjevernom frontu: ustaške bojne na odmoru oko Grčanice. Toga dana nisu preduzimale ništa.

— na dijelu Boljanić — Doboj III./2 i III./4 u toku prebacivanja na odmor i retabliranje u Doboj. I./5. bez 1 satnije na starom mjestu na Kamenjaru i na zap. padinama Glavice.

— 2. satnija 5.p.p. koja je bila na Šibovima k.330 napadajući na k.266 nije uspjela da osvoji ovu kotu, a pored toga izgubila je i položaj Šibovi na kome je ostavila 1 bacač sa 4 granate. Sada se nalazi prikupljena kod želj.postaje Ševarlije nesposobna za akciju.

— III./1.p.p. uspjela da ponovno ovlada k.356. Napad na k.400 nije uspio.

— 1.p.p. čekala je na svojoj ishodnoj postavi rezultat topničke pripreme. Izbačeno je na ovu kotu oko 2.000 granat šrapnela i granata. Kada je konačno krenula u napad i bilo izgleda da se osvoji k.558, IV. bojna ove pukovnije zahvaćena panikom naglo je popu-

²¹ Ovdje je omaškom ispušteno nekoliko riječi, vjerovatno treba da stoji: »cijele bojne«.

stila, najvećim dijelom odbacila oružje i povukla se na put zap. od Saj Kamena, povlačeći za sobom i ostale 2 bojne ove pukovnije.

Ovaj dan nije donio nikakove rezultate i pokazao da se sa jedinicama koje imaju ovakav moral nemogu vršiti napadne akcije ni pored najbolje topničke pripreme.

Odluka za rad u toku 6.o.mj.

Zauzeti k.400 i k.558 pa se u vezi sa k.356 i Saj Kamenom dobro utvrditi na ovome položaju, preći u odbranu i najveći dio snaga izvući na odmor i retabliranje.

Na ostalom dijelu fronta izvršiti pregrupiranje snaga i izvršiti pripreme radi ovlađivanja položajem: Kardovac—Šibovi—Brdice—Bresnati Br.—s.Ivanovići—Grebić K.—Kamenak—Sijelina—s. Lužani.

Gubitci u toku današnjeg dana prema podacima iz ambulate.

Oko 5 mrtvih i oko 40 ranjenih. U ovaj broj nisu uračunati gubitci kod četa o kojima čete još nisu dostavile izvještaj.

6. prosinac.

U 1,15 sati zapovjednik III/1. (podpukovnik Krumenacker) moli da mu se dade jedna satnija i jedna strojica kao pojačanje pošto je do sada izgubio oko 100 ljudi iz svoje bojne. U protivnom ne garantira da će se održati na k.356 jer da dobija užasnu vatru sa svih strana. Izvještava da je rad sa 1.pukovnijom nemoguć. Ako dobije traženu satniju da će se zadržati na k.356 i ovladati sa k.400 i 558. Saopćeno mu je da je odluka za današnji dan sljedeća: Zauzeti k.400 i 558, a potom preći u odbranu na dostignutoj liniji. Podpukovnik Krumenacker traži da i 1.pukovnja bezuslovno krene u napad i da mu se dadu odriješene ruke u pogledu primjenjivanja zakonskih mjera radi natjerivanja dielova te pukovnije na posluh. Izjavljuje da ta pukovnja nije ni zašta i da mu ne može poslužiti niti za pričuvu. Veli da bi trebalo sve častnike te pukovnije postrijeliti; da je zapovjednik pukovnije (pukovnik Mravinac) mek i da zapovjednici bojni rade šta hoće; da je najviše kriv za sinoćnu paniku zapovjednik IV. bojne (bojnik Biočić) za koga kaže da su ga njegovi legionari pronašli sakrivenog u buretu. Isti navodno da mnogo priča i da mnogo rezonira zašto da ide u napad, što je sve štetno za moral njegovih satnija.

U 1,45 sati zapovjedbno je zapovjedniku posade Doboja da uputi 6.satniju 5.pukovnije u punoj opremi u Trbuk posebnom kompozicijom. Satnija ima krenuti iz Doboja u 4 sata i po dolasku u Trbuk ima se staviti pod neposredno zapovjedništvo podpukovnika Krumenackera.

U 2 sata zapovjedbno je zapovjedniku II.grupe (pukovniku Mateši) preko pobočnika da iz sastava III/2. uputi jedno odjeljenje strojnica sa poslugom, bez konja sa dosta municije i pod zapovjedništvom 1 častnika u Trbuk gdje da se javi podpukovniku Krumenackeru. Pokret u 4 sata zajedno sa 6.sat.5.p.p.

U 2,10 sati podpukovnik Krumenacker izvješten da će mu stići jedna satnija i odeljenje strojnica u Trbuk najkasnije do 6 sati u jutro.

Podpukovnik Krumenacker moli da mu se I/1. koja radi desno od njega stavi pod njegovo neposredno zapovjedništvo.

U 2,20 sati zapovjedbno zapovjedniku I.pukovnije (pukovniku Mravincu) da I/1. stavi na neposredno raspolaganje podpukovniku Krumenackeru i da o tome izda zapovjedniku ove bojne pismenu zapovied.

Na pitanje što je sa njegovom IV.bojnom, pukovnik Mravinac odgovara da se je IV.bojna vratila na položaj i povratila odbaćeno oružje.

Pošto je brzoglasno sporazumjevanje sa pukovnikom Mravincem gotovo nemoguće traženo je da podpukovnik Krumenacker prenosi izvještaj pukovnika Mravınca: da su I. i IV.bojna na svojim ishodnim položajima. O rasporedu 5.pukovnije podpukovnik Krumenacker nije mogao dati nikakve podatke jer veli da se nalazi daleko od njega, vjerojatno desno od IV. bojne.

U 4,15 sata primljen izvještaj nadzornog častnika na želj.postaji Doboj da je 6.sat.5.p.p. i odjeljenje strojnica III/2. krenula sa ž. postaje Doboj u 4,15 sati, za Trbuk.

U 8,10 sati javio se je podpukovnik Krumenacker i izvjestio da je pojačanje primio i da će preduzeti najmeravani napad na k. 400 i to sa k.356, a sa pridatom I/1. na k.558 i to sa sjeverne strane. Moli da pukovnik Mravinac krene sa ostatkom I.bojne u napad na k. 558 sa zapada. Pošto se nije moglo govoriti sa pukovnikom Mravincem, zapovjedbno je podpukovniku Krumenackeru da u ime zapovjednika Divizije prenese zapovied pukovniku Mravincu da krene u napad na k.558 i da podpomaže napad četa podpukovnika Krumenackera.

U 8,20 javlja se podpukovnik Krumenacker da ako l.p.p. ne krene napried, neće moći imati uspjeha. Zapovjedbno mu da obustavi dalju ofanzivnu akciju dok zapovjednik divizije osobno ne dođe na Šaj Kamen radi procjene situacije i donošenja definitivne odluke.

U 9,45 zapovjedbno podpukovniku Krumenackeru da sa pukovnikom Mravincem sačeka zapovjednika divizije na osmatračnici podpukovnika Krumenackera. Ovu zapovied primio je službujući telefonista u Trbuku, pošto je podpukovnik Krumenacker na osmatračnici. Tom prilikom službujući telefonista izvještava da izgleda da su čete l.p.p. opet napustile položaj, jer viđa domobrane l.p.p. na putu zapadno od Šaj Kamena.

U 9,55 sati primljena brzjavka glavnog stožera Oper. broj 1225 koja glasi: »Stavljam Vam na raspoloženje za akciju 2 ustaške bojne sa bacačima i strojnicama. Njihov dolazak u Riječicu odnosno u Trbuk javiti će Vam III.domobranski sbor. Bojne upotriebiti pravcem Trbuk—Striježevica, prostor Ivanović—Grebić k—Jazovac. Vašu odpočetu akciju imadete produžiti. General poručnik Laxa«. —

U vezi sa ovim brzjavom javio se je jutros u 8 sati u stožeru ove divizije ustaški bojnič Francetić i izjavio da odmah polazi za Sarajevo gdje će prikupiti svoje jedinice. Misli da će moći sa svojim bojnama stići u Doboj najranije u ponedjeljak poslije podne. Zamoljen je da prikupljanje svojih četa izvrši tako da bude spreman za akciju već u ponedjeljak u jutro. Odgovorio je da mu to neće biti moguće obzirom na dosta rastureni raspored njegovih četa. Upitan koliko su mu jake satnije odgovorio je da su mu satnije kompletne i da broje oko 140 ljudi svaka. Bacaće dobiti će od domobranskih jedinica u Sarajevu.

U 10 sati zapovjednik divizije krenuo je oklopnim vlakom za Trbuk na osmatračnicu Šaj Kamen da na licu mjesta procjeni situaciju. Sa njim je pošao i pročelnik operativnog odjela Glavnog stožera pukovnik Dragojlov.

U 10,05 sati izvještava pobočnik 5.p.p. da je prim[io] obavijest od posade Ševarlije: porodice iz Musl.Pridjela iseljavaju se u pravcu Ševarlija. Noćas su četnici iz Musl.Pridjela nasilno odveli nekoliko Muslimana u pravcu s.Striježevice. Iseljavanje musl.porodica iz Musl.Pridjela produžava se i dalje. U toku jučerašnjeg napada na k.266 dobijena je vatra i iz sjevernih kuća, kao i istočnih s.Musl. Pridjel. Zapovjednik posade Ševarlija traži uputstva što da radi sa iseljenim musl.porodicama. Zapovjedbno da im se omogući prebacivanje na lijevu obalu r.Bosne ka s.Šije.

Zapovjednik II.grupe (pukovnik Mateša) izvjestio je da je III/4. izvučena sa položaja kod s.Jovka i Joševe vlakom preko želj.postaje Suho Polje za Doboj u miru i bez gubitaka.

Jednovremeno izvjestio je da je povukao i I/5. sa Kamenjara u Doboj, a na Kamenjaru da je ostavio samo stalnu posadu t.j. 24/3. sa strojnicama. Međutim primjećeno je prikupljanje pobunjenika sa Glavice i njihov pokret u pravcu Kamenjara. Pušteni su da se približe na 700—800 met. a potom je na njih otvorena koncentrična topnička vatra i oni su se pretrpjevši gubitke povukli u nazad. Zapovjednik I. grupe odmah je uputio I/5. na Kamenjar kao pričuvu.

U 15.45 sati traženo preko Glavnog stožera da se odmah uputi jedan zapovjednik bojne, jer je zapovjednik V/1.²² ranjen i ta bojna ostala bez i jednog djelatnog častnika. Novi zapovjednik bojne da odputuje odmah i da se javi u zapovjedništvu divizije u toku 7. o.mj.

²² Peta bojna Prve pješačke pukovnije

U 15,30 sati primljen je pismeni izvještaj zapovjednika III/1. podpukovnika Krumenackera o situaciji 5/6.XII., koji u prepisu glasi:

Prema dobivenoj naredbi zapovjednika Dobojskog zdruga izvršio sam u toku 3. i 4.o.mj. sa pridatim vodom bojnih kola napadaj na k.356 i k.400 i iste osvojio. Budući da je moja 10.satnija i dvojica bojna kola ostala na tim kotama, potpunoma osamljena te je dobila uopće bočnu i leđnu vatru radi nenapredovanja ostalih dielova, koji su trebali zauzeti prema dobivenim zapoviedima svoje položaje, doživjela je moja 10.satnija potpuni poraz (prvi) sa 50% svoga ljudstva i morala je odstupiti pod zaštitom bojnih kola na zapadne padine Šaj Kamena.

Dana 5.ov.mj. izvršio sam ponovni napad na k.356 sa 9. i 11. satnijom i istu ponovno osvojio i izbavio 1 bojna kola, koja su u toku 4. na 5.o.mj. ostala na padinama položaja k.356 i koja će se u toku današnjeg dana (6.) izvući u Trbuk.

Čete povjerene mi bojne Hrvatske legije odbili su u toku 5.ov.mj. pod sam mrak 3 žestoka napada odmetnika i održali položaj.

Grupa I., koja je trebala da napada k.558 u toku 3.ov.mj. i 4.ov.mj. uopće nije došla do izražaja, niti se znalo za njihov raspored, te je prema tome moja 10. satnija dobivala bočnu i zaleđnu vatru sa te kote, što je i uzrok bio, da je moja 10. satnija pod teškim gubicima morala napustiti i nije mogla spasti brdski top i njenu strojnicu.

U toku 5.ov.mj. izvršio sam napad na k.356 sa 9. i 11. satnijom i istu zauzeo u 12 sati. Lično sam promatrao sa k. Šaj Kamen rad l.pješ. pukovnije i ustanovio, da bojne te pukovnije uopće nišu sposobne za borbu. Bojne l.p.p. prešle su istoga dana u 8 sati u napad i čim su naišle na slabu neprijateljsku vatru razbježale su se i odstupile u Trbuk. Bio sam primoran, da naredim stožeru moje bojne (legionarske), da te domobrane prikupi i da ih pod prietnjom decimiranja povratim natrag u polazne položaje i da posjednem položaj na pruži prema Maglaju, da bi spriječio bježanje domobrana l.p.p. u Trbuk.

Napominjem da je IV. bojna l.p.p. usprkos povraćaja u toku 5.ov.mj. ostala u pozadini padina Šajkamena naprama rijeci Bosni.

III/1. prešle su u napad na k.558 istom u 15 sati i to [ne] u potpunom bojnom rasporedu, nego pojedinačno. Upliv časnika kod tih bojna se nije osjećao.

Lično sam osmotrio IV/1. kako se kukavički uklonila pozadi k. Šajkamen. Na povratku sa k. Šaj Kamena, moje osmatračnice, našao sam u pozadini moje 10. satnije na padinama Šajkamena satniju l.p.p. pod zapovjedništvom nadporučika Pavlekovića, koja uopće nije sudjelovala u napadu.

Izvjestio sam o tome pukovnika Mravinca, zapovjednika l.p.p. koji je izdao potrebno naređenje te je ta satnija u 17 sati pošla u

borbu, napredujući ispred moje 10. satnije u s. Konopci na podnožju k Šajkamen. U 19 sati 5.ov.mj. javio mi se zapovjednik IV. bojne, bojnik Biočić i izvijestio me je, da se njegova bojna nalazi na položaju k.558 i da je on morao sa svojim stožerom da odstupi, jer je navodno dobio zalednu vatru iz bacača, te uopće taj častnik nije znao, gdje se njegova bojna nalazi.

U 20 sati javljeno mi je da se cela IV.bojna 1.p.p. nalazi na istom izlazu iz s.Trbuka, te da je napustila, djelomično pobacavši oružje i ovako se pokupila u Trbuku. O tome sam izvijestio pukovnika Mravinca i diviziju. Po dobivenom nalogu iz divizije prikupio sam IV. bojnu 1.p.p. i izdao zapovjedniku, bojniku Biočiću zapovied, da sa svojom bojnom krene odmah na položaj, gdje su domobranci ostavili djelomično oružje. Kada sam se kasnije lično uvjerio, dali je moja zapovied izvršena, našao sam celu IV. bojnu 1.p.p. u Trbuku, a bojnika Biočića u jednoj bačvi za kupus ležeći i bio sam primoran da naredim zapovjedniku bojnih kola, da ga izvuku i predvode i da ga sa svojom bojnom pod prijetnjom pucanja iz bojnih kola i moga stožera uputim da zauzme položaje, koje je trebao da drži.

Po izvještaju zapovjednika bojnih kola IV. bojna 1.p.p. pošla je na položaje padina k.558. Da li je zauzela svoje prvobitne položaje, do sada nisam provjerio.

Ujedno izvještavam, da sam na želj.postaji Trbuk zatekao 1 vod pod zapovjedništvom narednika Bečira Janakovića iz 2. satnije 1.p.p. koji je izbjegavao već prije podne borbu i koga sam lično vidio na položaju Šajkamen po povratku, te sam istoga lišio čina i uhapsio, a njegov vod uputio u moju 10.satniju, kako bi mogla sudjelovati u sutrašnjem napadu (6.) na k.558.

Molim za dalja naređenja. Zapovjednik podpukovnik Krumenacker«.

U 17,05 sati predata je brzojavna krugovalna zapovied zapovjedniku 1.pješ.pukovnije na Šaj Kamenu sljedećeg sadržaja:

»Po padu mraka pregrupirajte V. bojnu do dosadanjeg pravca tako da se postavi iza I.bojne kod s.Tadići, potom pred svanuće podići k.558 na jurišno odstojanje. U svanuće 7.prosinca sa osloncem na Šajkamen i k.356 izvršiti bez pješačke i topničke pripreme iznenadni prepad sa I. i V. bojnom na k.558. Na ovoj koti utvrditi se u sve strane.

Osigurati svoj desni bok i krilo prema selu D.Paklenica.

14. satniju uputiti željeznicom u Doboj.«.—

Prednja brzojavka predata je pukovniku Mravincu u 17,15 sati, na njemačkom jeziku brzoglasno, jer se krugovalna postaja Krumenacker nije odmah javila. Pukovnik Mravinac je zamoljen da naredi krugovalniku da odmah potraži vezu sa krugovalnom postajom ovog stožera, kako bi se prednja brzojavka mogla primiti i krugovalom na našem jeziku.

Pukovnik Mravinac upitan o trenutnoj situaciji izvjestio je da se njegova IV. bojna nalazi sada na 300—400 met. od same k. 558 i da se nada da će ta bojna po padu mraka uspjeti da ovlada ovom kotom. Preporučeno mu je da ako zaista ovlada ovom kotom još odmah po padu mraka, da se na njoj solidno utvrdi. U protivnom da postupi kako mu je prednjom brzopletkom zapovjedbom zapovjedbom.

Pukovnik Mravinac izvjestio da se jedna njegova satnija nalazi još u Maglaju zajedno sa 14. satnijom. Zapovjedbom mu da satniju još u toku noći prebaci željeznicom iz Maglaja u Trbuk, a 14. satnija da uputi 7. u jutro željeznicom za Doboj.

U 17.45 sati javljeno II. domobranskom zboru o toku operacija u trouglu Karanovac—Doboj—Trbuk.

U 18.05 sati tražena veza sa pukovnikom Rukavinom, koji se cijelog dana 6. prosinca nije javio.

U 18.15 sati javio se neki ustaški častnik i javio da se pukovnik Rukavina nalazi vjerovatno u Gračanici. Zapovjedbom da se pukovnik Rukavina javi stožeru divizije.

U 18.30 sati pukovnik Mravinac javlja da je zauzeo k. 558. Zapovjedbom mu je, da istu drži bezuslovno, da je posjedne jakim snagama, a bokove da dobro osigura.

U 18.35 sati javio se pukovnik Rukavina iz Gračanice i javlja:

— 1 bojna osigurava od ž. postaje Karanovac lijevom obalom Spreče do V. Brijega;

— 1 bojna osigurava od Karanovca desnom obalom Spreče do Boljanića;

— 1 satnija nalazi se sa posadom Boljanića;

— 1 bojna u Karanovcu, kao pričuvna;

— 1 satnija na lijevom krilu osigurava cestu, koja vodi od Gračanice do Bos. Petrovog Sela i pozadinu Gračanice;

— 1 satnija na ž. postaji Karanovac u pričuvu;

— navodi da kod ljudstva ima mnogo upale pluća, upale porrebrica i da se je pojavio mums.

Izvjšten je u glavnim crtama o situaciji, naročito kod Tuzle i upitan dali bi mogao tamo uputiti jednu bojnu kao pojačanje odbrane Tuzle. Odgovorio je, da su njegove bojne rashodovane i da nisu sposobne za akciju. Uostalom da će doći u toku 7. XII. osobno u stožer divizije da izloži stanje.

Opći zaključak za 6. prosinca:

Na sjevernom dielu fronta od Karanovca do Doboja zatišje. Ustaške čete pukovnika Rukavine na odmoru u reonu Gračanice i Karanovca. III/2., III/4. i dielovi I/5. na odmoru u Doboju i kod Ševarlija.

Na zapadnom frontu od Ševarlija do Maglaja postignut je uspjeh zauzećem k. 558.

Odluka za 7.prosinac: pouzdano držati točke kojima se sada vlada; vršiti temeljito izviđanje protivnika i njegovih položaja radi otkrivanja rasporeda. Vršiti samo lokalne akcije. Sačekati dolazak obećanih dviju ustaških bojni iz reona Sarajeva.

7. prosinac:

U 8,30 javio se iz Sarajeva ustaški bojniš Francetić i izvjestio da obećanu satniju za Trbuk nemože poslati još danas, jer mu satnija nije spremna za pokret.

U 8,40 sati pukovnik Mravinac izvještava da drži položaj od jučer i da se utvrđuje. Kod Riječice je sve u redu.

Zapovjedbno je pukovniku Mravincu da izvjesti podpukovnika Krumenackera da nemože dobiti danas obećanu ustašku satniju, pa prema tome da se dobro utvrdi na svojim položajima, i da se ne pušta u nikakve avanture, već da teži ovladati samo još k.400 na koju treba izvršiti koncentraciju topničke vatre svih triju bitnica. Ovom koncentracijom vatre da rukovodi zapovjednik III. top.odjela podpukovnik Telarević, sa kojim da se utvrdi detaljan plan i sat početka i završetka otvaranja topničke vatre. Zapovjedbno je da podpukovnik Telarević dobro osigura svoje bitnice sa sviju strana, a osobito sa leđa.

U 10,35 sati podpukovnik Krumenacker javlja da u toku izvršenja napada na k.400 dobija vatru u desni bok sa k.384. Izvještava da se četnici spuštaju sa k.400 kosom na zapad prema želj. pruzi i da ga sa te kote tuku leđnom vatrom; da ima velike gubitke i da će privremeno preći u obranu. Traži intervenciju brdskih topova sa Šajkamenom na k.384. Zapovjedbno je pukovniku Mravincu da sa svojim brdskim topovima što žurnije podpomogne podpukovnika Krumenackera gađajući k. 384, a sa svojim bitnicama da upravi svoju vatru na gredu koja se od k.400 spušta na zapad prema želj. pruzi. Pukovnik Mravinac moli topničko streljivo-granate M. 28 ili M.15. Pošto istih nema (nisu još stigle) upućeni su mu granatšrapneli na svaku bitnicu po 300 kom.

U 12.20 sati zapovjednik divizije zvao je brzoglasno podpukovnika Krumenackera da se obavijesti o trenutnoj situaciji kod III/1, jer da je izviješten da Krumenackerova bojna trpi jake gubitke.

Podpukovnik Krumenacker izvještava:

— da je pošao u napad u pravcu k.384 kako bi obišao k.400, sa koje dobija jaku vatru;

— moli da se sa Kardovca izvrši napad na k.400 radi degažiranja njegove bojne;

— da je u toku protivnapada četnika dobio vatru sa svih strana i da sada ove napade odbija.

— da četnici imaju velikih gubitaka; da je zarobio 25 pušaka i 2 strojnice;

— da mu je poginuo zapovjednik satnije konjič. nadporučnik Bukvić i da ima njegova bojna dosta gubitaka.

Zapovjednik divizije mu je opet zapovijedio da se odrekne svakog napada i da pređe u obranu, kako mu je već u nekoliko mahova zapovjedbno i da pouzdano drži položaj k.356 sa povijanjem krila (lijevog) u nazad na Gradinu.

U 12.25 zapovjednik divizije zvao brzoglasno pukovnika Mravina, da se i kod njega orijentira o trenutnoj situaciji 1.pp. i kod III/1.

Pukovnik Mravinac izvještava:

— da ne vrši nikakve napadne akcije, već da se na zauzetom položaju utvrđuje;

— da izviđa prema Đurkinom Krstu;

— da je kod III/1 (Krumenaker) jako puškaranje. Detalje ne zna. Njegova dva brdska topa gađaju k.384, kako je tražio podpukovnik Krumenaker

— da Krumenaker dobija najjaču vatru sa k.400 i Kamenjara južno od te kote.

Pukovnik Mravinac moli granate najhitnije. Odgovoreno mu je, da su upućene granat šrapneli, dok se ne dobiju granate. Neka podpomaže podpukovnika Krumenackera, vatrom sa svojih položaja.

U 13,30 sati tražena je od Rajlovca žurna intervencija zrakoplovstva, s tim da bombardira k.400, k.384 i s.Prav.Pridjel. Na sek-ciji 1:100000 točno je označeno gdje se nalaze naše čete t.j. da su na k.558, 356 na Kardovcu i da će se pri nailasku naših zrakoplova obilježiti našom zastavom i puštanjem bijelih raketli ravno u vis.

O prednjem izvještene su naše čete na Kardovcu (narednik Kalaj), na k.356 (podpukovnik Krumenacker) i na k.558 (pukovnik Mravinac), s tim da obavijeste svoje čete radi obilježavanja kako je napried navedeno.

U 14,05 sati ponovno je nazvat Rajlovac i dopunjen izvještaj o položaju naših četa u toliko što je rečeno da naše čete drže i s. Trbuk između k.356 i k.400 i da se pazi da ovo selo nebude zahvaćeno bombama.

Zrakoplov ima da leti lijevom obalom Bosne, pa kad dođe do u visini Prav.Pridjela da okrene na istok i potom odpočne bombardiranje pravcem sjever—jug i to najprije s.Prav.Pridjel, potom k.384 i najzad k.400. Naročito ovu posljednju i Kamenjar j. od te kote da se snažno tuče bombama i strojničkom vatrom.

U 14.25 javlja zračna luka Rajlovac da je zrakoplov odletio i da će za oko 30—40 minuta biti nad protivničkim položajima; da kotu 400 nesmije tući bombama, jer da su naše čete suviše blizu, već da će kotu 400 obasuti snažnom strojničkom vatrom. Preporučeno je, da onda bar tuče s. Brežići na istočnim padinama kote 400.

O dolasku zrakoplova izvještene su naše čete.

U 15.10 sati zrakoplov doletio i bombardirao s.Prav.Pridjel. Ovo se dobro vidjelo iz stožera divizije. O rezultatu bombardiranja ostalih točaka još se nema podataka.

U 15.30 odluka zapovjednika divizije: prva stvar zauzimanje k.400 sa tri pravca i to sa k.356, preko Trbuka—Baići; zatim preko puta zapadno od k.400 i od Kardovca—preko bezimenog visa G od G. Brezići— na k.400. Snage za ovo—pored toga što se već ima — još jedna bojna, 3 bitnice i u koliko lpp. može da potpomaže vatom sa sadanjen položaja.

Prema tome III/4. (bez jedne satnije) da napada sa pravca od Kardovca a jedna satnija 5.pp. od puta u pravcu k.400. Oklopni vlak štiti akciju. 3.bitnica III.topničkog odjela da se premjesti kod škole Šije. Zapovjednik X. top. odjela izlazi na Debelu Meju (525) i prima pod svoje zapovjedništvo 3.bitnicu III.topničkog odjela i jednu bitnicu svog topničkog odjela kod Šija.

Zapovjednik III. topničkog odjela zapovjeda svojim bitnicama kod s. Kosova i učestvuje u koncentraciji vatre na k. 400 po zapovjedi zapovjednika II.grupe (pukovnika Mateše).

Početak akcije 9.prosinca. Čas početka odredit će zapovjednik II.grupe.

8.prosinac upotriebiti za detaljno rekognosciranje zemljišta, podizanje veza i t.d.

U 16.20 sati dobijen je brzoglasni izvještaj iz njemačke divizije u Banjaluci slijedećeg sadržaja: »An das Kroatische Kor Doboj. — Abgabestelle Deutsche Division, 7. XII,16.10. Inhalt: Auf Befehl hoheren Kommandos muss Abteilung Bertershoffer weiter nach Suden verlegt werden. Major Dr. Erich.«²³

U 16.30 sati došao je u stožer divizije ustaški pukovnik Juca Rukavina i izjavio, da njegove bojne nisu sposobne za akciju. Iznijeo je njihovo slabo stanje i jačinu protivničkih utvrđenja i rekao da sa svojim bojnama ne može napadati ako ne dobije bojna kola. Putuje u Zagreb na referat, poslije čega će se vratiti, a veli da će se vratiti tek onda kada bude dobio sve što bude tražio.

U 20 sati javlja pukovnik Mravinac i podpukovnik Krumenaker, da su imali mali neprijateljski protivnapad na k.558 i 400. ali da je odbijen.

Pukovniku Mravincu je aviziran dolazak tekljica²⁴ sa zapovješću i rečeno mu, da stupi u vezu sa pukovnikom Matešom. To je isto priopćeno i podpukovniku Krumenakeru.

Opći zaključak za 7. prosinac: dan prošao relativno mirno. Jedinice se utvrđivale na osvojenim točkama i pripremaju se za predstojeću akciju.

²³ »Hrvatskom korpusu Doboj. — Šalje njemačka divizija, 7. XII, 16. 10. Sadržaj: Po naredenju više komande mora odred Bertershoffer da se premjesti dalje na jug. Major Dr. Erich«

²⁴ Kurira

Naknadni izvještaj primljen u toku noći:

U 20,30 sati zapovjednik odbrane pozadine javlja: Prema odsjeku Kr. evine na odstojanju oko 600 met. ispalili su četnici oko 100 metaka. Računa se da je bilo oko 30—40 pušaka.

Patrole su se povukle, a od naše strane ispaljeno je u tom pravcu 2 metka iz brdskog topa.

U 23,45 sati posada Ševarlija javlja: Kad je bolnički vlak ulazio u stanicu Ševarlije, u 23,40 sati, na putu za Trbuk, na isti su četnici ispalili oko 10 metaka, ali bez uspjeha.

8. prosinac

U toku ovog dana vršene su pripreme za predviđenu akciju. Bilo je povremenih manjih borbi i puškaranja. Trupe su radile na podizanju zaklona i utvrđivanju svojih položaja.

Utvrđeno je sa zrakoplovstvom koji će se ciljevi u toku 9. bombardirati i uglavljena je detaljna saradnja četa sa zrakoplovstvom.

U toku poslije podneva nastupilo je južno vrijeme sa oblacima i izgledalo je na kišu. Prije pola noći odpočeo je padati gust, težak i mokar snieg, koji je za vrlo kratko vrijeme prekinuo i onesposobio gotovo sve brzoglasne veze. Kako je barometar bio u padanju, a veze nisu funkcionirale cijela je akcija za 9. prosinac na vrijeme obustavljena i njeno izvršenje odloženo dok se ne oprave brzoglasne veze i koliko toliko ne popravi vrijeme. O prednjoj odluci izvješćene su sve čete i zrakoplovstvo.

9. prosinac.

Ustaška bojna Francetić stigla je jutros iz Sarajeva. Zbog obustavljene akcije bojna je smještena u kantonman na Usori.

Upućeni oklopni vlakovi u pravcu Maglaja i u pravcu Karanovca radi opravke brzoglasnih veza.

Prema prikupljenim izvještajima iz posadne ambulante i poljske bolnice u Doboju dosadnji gubitci su slijedeći:

a) Kod domobranstva:

poginulih: častnika 1, dočastnika 2, domobrana 29 i 16 nepoznatih za koje se nezna dali su domobrani ili ustaše.

ranjenih: častnika 10, dočastnika 14 i domobrana 185.

b) Kod ustaša:

poginulih: 5

ranjenih: 38.

U prednje brojeve nisu uračunati eventualni mrtvi i ranjeni u bolnicama u Gračanici i u Tuzli od kojih su traženi podatci.

Primljeno je jedno pismo, koje prikazuje odnos zapovjednika 1.pp. (pukovnika Mravinca) sa zapovjednikom III/1. (ppukovnik Krumenaker). Ovo pismo je slijedeće sadržine:

»Dok Trbuk i Šaj Kam ne budu složno radili i dok između Trbuka i Šaj Kama ne prestanu trvenja u pogledu nekog jačeg vojničkog prestiža i branja lavorika između g.pukovnika (ŠajKam) i podpukovnika (legionari) dotle po mom mišljenju jačih uspjeha oko Trbuka nećemo imati. Slušam na telefonu i vidim kontradiktorne izvještaje Šajkama i Trbuka.

Kota 400 osvaja se, pa opet gubi, pa opet osvaja, pa opet gubi. To je očito da nema složne akcije, a na taj način se bezpotrebno žrtvuju životi mnogih.

G.podpukovnik (legionari) nebi trebao na položaju kao što je Trbuk imati nikakvih flaša ni flašica kod sebe po cijeli dan i noć, jer ovo je gerilski rat, a ne obični rat. Potrebna je i te kakova opreznost, svježina i staloznost. G. pukovnik (Šajkam) je vojnik sa mnogo srca.

Meni je teško jasnije govoriti, pa i ovo što činim, činim jer mi je žao da badava ginu Hrvati, a i onako nas je malo, a i sramota me je da nekoliko stotina »njih« drže u šahu skoro tri domobranske pukovnije.

Još jedno opaženje.

Moje je duboko uvjerenje da sa vojnicima, koji su skoro svi nekoliko puta očevi, a i boležljivi, mogu se postići vrlo rđavi rezultati. Bojim se nereda u vojsci, a onda da u zemlju propadnemo. Ovdje moraju doći mladi, svježiji ljudi, koji nesmiju čak ni da se sastanu sa starim sadašnjima. Ali oni trebaju da dođu, makar radi podizanja morala kod ljudi. Naša artiljerija je veoma dobra, a ljudi je rado gledaju kao svoju zaštitu.

Ne zamjerite mi gospodine pukovniče, nisam mogao da prećutim«.—

U 11 sati primljen je izvještaj zapovjednika 1.pješ. pukovnije Op.br.43/taj. koji glasi:

»4.prosinca pošto su I. i V. bojna zauzele izlazne postave pravcem Šaj Kam-Miličići—Đurkin Krst, krenule su u napad. Lijevo od njih napadala je bojna Hrvatske legije koja pripada II. grupi.

Napredovanje I. i V. bojne bilo je uspješno i određeni cilj za taj dan je postignut.

Bojna Hrvatske legije zauzela je bila k.356. No četnici su izvršili kontranapad i odbacili bojnu hrvatske legije, koja se povratila u Trbuk. Pri tome je bilo izvjestan broj mrtvih i dosta ranjenih. Sve to su vidjeli domobranci I. i V. bojne, te je to i na njih djelovalo, i napustili su zauzete položaje, vrativši se na izlazne postave, a neki i u Trbuk.

5.prosinca, pošto je i IV.bojna dobila zadatak da na označenom pravcu napada k.558, i zauzela ishodnu postavu, bojne su pod zaštitom topništva pošle lagano napried.

Prije podne pokret je bio spor, kako se moglo utvrditi i osjećalo iz razloga: nenaviknutost na borbu, velik zamor od nespavanja, štrapa, lošeg smještaja i neredovna ishrana predhodnih dana. Osim toga na domobrane se osjećao loš uticaj povlačenja predhodnog dana i glasovi među njima da četnici kolju i masakriraju ako koga domobrana uhvate.

Predveče domobrani su se počeli nešto življe kretati napried, jer su izgleda i sami uvidjeli, da je mali broj četnika, te da ih je prošao prvi strah poslije uticaja zapovjednika bojne, bojnika g. Franje Biočića, jedinog djelatnog časnika te bojne.

Oko 18 sati desila se je nesreća, da je jedna granata udarila među domobrane IV.bojne. Ovo je na njih veoma loše djelovalo tako, da su neki rojevi počeli izmicati. Prisebnost i uticajem zapovjednika bojne, bojnika g. Franje Biočića, ti su rojevi vraćeni na svoja mjesta, a ostali zadržati na dostignutoj liniji, gdje se i zanoćilo.

6.prosinca napredovanje je nastavljeno i kad je bilo tačnije utvrđeno gdje se četničke grupe nalaze, topništvo je svojom vatrom uspjelo pokolebati četnike koji su napuštali svoje dotadanje položaje, vjerovatno sa dosta gubitaka.

Oko 17 sati djelovi pukovnije stigli su na oko 400 m. same k.558. Na tim položajima zadržali su se do pada mraka, a onda ponova krenuli koti 558, koja je time pokretom i zauzeta.

Pri ovoj operaciji svi su se časnici svojski zalagali, utičući na domobrane, te su doprinijeli uspjehu.

O bacanju oružja o čemu je zapovjednik izvješten nemože biti govora, jer to nije ni bilo.

Prilažu se pismena dokumenta nađena kod mrtvih četnika.

U 12 sati uspostavljena je veza Doboj—Maglaj.

U 12,30 sati podpukovnik Krumenacker javlja, da se pobunjenici povlače i da bi trebalo preći u napad. Moli da se naredi zapovjedniku l.p.p. (pukovniku Mravincu) da i on krene u napad. Javlja da je na njegovom odsjeku vrijeme veoma vedro i vidno. Ovo potvrđuje i zapovjednik l.p.p. (pukovnik Mravinac).—

Zapovjeđeno je, da se odmah krene napried radi izviđanja i utvrđenja gdje se protivnik nalazi.

U 12,45 zapovjednik l.p.p. (pukovnik Mravinac) javlja: da je odbio jedan žestoki napad sa Đurkinog Krsta. Kod četnika su bila 4 mrtva, ostavili su 3 puške, a ostale mrtve i ranjene su odvukli. Traži da mu se pošalje sljedeći materijal: Daske, štafle, pile, lopate, krampovi i ekseri, koji materijal mu je potreban za izradu baraka. Traženi materijal mu je odpremljen.

Pošto je dobijena ustaška bojna iz Sarajeva (Bojnik Francetić) donijeta je za 10.XII. ova odluka: Napad na k.400, kako je jučer uglavljeno, s tim da ne učestvuje zrakoplovstvo, ali zato ustaška

bojna napada na Šibove (330) i čisti zemljište preko k. 266 i Prav. Pridjela. Po ovladivanju Šibova I/5 (bez 1. i 3. satnije) posjeda Šibove. Posada Kardovca ostaje na svom mjestu. Napad na Glavicu ima izvršiti III/2. Posada Kamenjara bit će 24/3. Detaljna uputstva data su zapovjedniku II. grupe (pukovniku Mateši), zapovjedniku ustaške bojne (bojniku Francetiću) i zapovjedniku III/2. (bojniku Mariću). Napad sa Kardovca ima odpočeti u 8 sati, napad na Šibove ima početi u 10 sati, a napad na Glavicu ima odpočeti u 12 sati, ako se za ovo posljednje drugačije naknadno ne zapovjedi.

Iz sastava Derventskog zdruga dobijen je šančani materijal. daske iz Doboja, zapovjedbno je formiranje pionirskih vodova—sve u cilju, da se zauzeti položaji solidno utvrde i izrade zakloni za ljudstvo i stoku na položaju.

Opći zaključak za 9.XII:

Dan prošao u glavnom mirno. Rađeno na utvrđivanju i pripreme za sutrašnji napad.

10.prosinac:

Pred svanuće čete su zauzele svoj polazni raspored za napad po planu osim ustaške bojne (bojnik Francetić) koji nije postupio prema izdatoj zapoviedi i uputstvima, koje je dobio t.j. da odpočne napad u 10 sati na Šibove. U 8 sati izviestio je podpukovnik Krumenacker iz Trbuka da se ustaška bojna nalazi sa njegovom bojn timer na k.356. Upitan zašto se nalazi tamo, podpukovnik Krumenacker izvještava da mu je bojnik Francetić rekao da misli da je ovdje zgodnije. Ovakav postupak u osnovi remeti stvoren i pripremljen plan i zbog toga je naredeno da ustaška bojna odmah izvrši pokret sa k.356 preko Trbuka i Ševarlija radi napada na Šibove kako je to bilo ugovoreno i zapovjedbno.

U 9,45 sati pukovnik Mateša javlja da je napad njegovih četa sa Kardovca u pravcu k.400 odpočeo po planu, bez topničke pripreme. Do sada je ovladao bezimenom kotom između Kardovca i k.400 i čete preduzimaju napad preko Jajin potoka na k.400. Pukovnika Mateša je izvješten da je ustaški bojni zapovjedbno da se pregrupira za napad na Šibove (330).

U 10,20 sati podpukovnik Mifek javlja: Napad teče do sada dobro I/5. je za 800 met. izbila istočno od pruge, a III/4. napreduje postepeno sjednog visa na drugi potpomagana od strane strojnica i topništva.

Sa 1 vodom domobrana i 1 strojnicom zaposjesti će položaj na kosi j.i. od ž.postaje Ševarlije, da bi mogao tući u slučaju da bi se odmetnici spuštali sa Šibova i Brdice.

U 10,27 potpukovnik Mifek javlja: da je ustaška bojna ukrkana i da je ovog momenta krenula za Ševarlije.

U 10,30 podpukovnik Krumenacker javlja: da je ustaška bojna ukrčana i da polazi.

Izvještava da izgleda da su četnici napustili k.400. U cilju osvjetljavanja i utvrđivanja toga izvještaja poslao je ophodnje u pravcu k.400 i o svemu će najžurnije podnijeti izvještaj.

U 10,45 sati podpukovnik Mifek javlja: napad teče normalno. III/4. nalazi se za oko 800 met.s.z. od k.400 (kod raskrsnice konjskih staza).

1/5. nalazi se oko 800 met.z. od k.400.

Jedan vod sa 1 strojnicom nalazi se j.z. od želj. postaje Ševarlije.

Pukovnik Mateša sa Kardovca tuče sa brdskim topom i bacačem k.400 i ima utisak da četnici napuštaju k.400.

U 11,25 sati podpukovnik Krumenacker javlja: da 1/5. III/4. izbijaju na k.400. Da dobija vatru sa pravca k.384.

Ustaška bojna stigla je u Ševarlije i sada će krenuti napried.

U 11,30 sati iz Ševarlije nadzornik Štimac prenosi: javljaju iz Kardovca da javljaju iz Šija da se pošalje 300 granata u Šije.

U 12 sati podpukovnik Krumenacker javlja: k.400 je zauzeta.

U 12,05 sati podpukovnik Mifek javlja: ustaška bojna nalazi se 700—800 met.j.z. od Šibova (330), a iza nje se kreće 3/5.

III/4. i 1/5. izbile su na k.400.

U 12,20 pukovnik Mateša javlja: desno krilo III/4. zauzelo je k.400. Na koti je izvješena Hrvatska zastava. Ljevo krilo za sada neide napried jer dobiva bočnu vatru od pravca na karti pokazano gdje je slovo »S« do »G«. Zapovjednik bojne je naredio da bacači tuku neprijatelja koji se nalazi u šumici od slova »S« do »G«, te se nada da će bojna kroz kratko vrijeme doći na k.400, te će se izravnati sa desnim krilom koje je uspjelo prvo doći na k.400.

U 12,30 sati zapovjednik III/2. (bojnik Marić) sa Kamenjara izvještava da je spreman i da samo čeka zapovied za napad.

U 12,35 sati zapovjednik II.grupe (pukovnik Mateša) javlja da su ustaše bez vatre izbile na Šibove i malo sjevernije od Šibova. Na k.330 da se vije Hrvatska zastava. Ljevo krilo III/4. izbilo na k.400.

U 13,10 sati zapovjednik oklopn.vlaka (nadpor.Kovačić) javlja se i traži novi nalog, pošto je satnija čiji rad je trebao pomagati već izbila na k.400. Zapovjedbno da dođe u Ševarlije.

U 13,15 sati javlja p.puk. Krumenacker p.puk. Mifeku da je satnija koja je izvjesila zastavu na k.400, već pred Kamenjarom. Moli da se kod zapovjednika divizije ishodi da se može 2 dana nalaziti u Usori pošto se je razbolio, a da ga zastupa najstariji častnik u njegovoj bojni.

U 13,25 zapovjednik II.grupe (pukovnik Mateša) je zapoviedio podpukovniku Krumenackeru da posjedne k.400 sa 2 satnije a sa jednom k.356.

U 13,45 Zapovjednik III/2. ponovno traži odobrenje da može krenuti u napad. Javlja da je primjetio prikupljanje četnika u s.Lipac.

U 13,57 Pukovnik Mateša javlja: k.400 zauzela III/4. pred 2 sata. 1 mrtav i 10 ranjenih.

Zapovjedniku III/1. (podpukovniku Krumenackeru) zapovijedio sam da se 1 satnijom drži k.356, a na k.400 da uputi 2 satnije. Pošto sa istim nema neposrednu vezu molim da se izda nalog u prednjem smislu.

Zapovjedbno zastupniku zapovjednika III/1. da bezuslovno izvrši zapovjed zapovjednika II.grupe i da se dobro utvrdi.

Nadalje javlja da je III/4. i 1/5. obećao da će po zauzeću k.400 biti smjenjeni sa III/1. i da će se vratiti u Doboj. Moli da se obećanje održi, jer ove čete to zaslužuju. Rečeno mu je da će smjenjivanje biti tek kada se legionari utvrde. Jedinice III/4. ušle su u s.Breziće i zapalile zapadni dio kuća toga sela. Ustaška bojna izbila na k.266.

U 14,50 sati zapovjedbno da III/2. krene sa Kamenoloma u napad na Glavicu. Zapovjednik topništva da otvori vatru na Prav. Pridjel.

U 17,40 podpukovnik Mifek javlja: — pukovnik Mateša moli da se vrati u Doboj pošto je zadatak završen

— da se od svake bitnice po 1 vod vrati u Usoru, te bi kod Šija i kod škole ostala samo po pola bitnice.

U 18 sati bojnič Marić (III/2.) sa Kamenoloma izvještava da je sa desnim krilom i centrom bojne dostigao zapovjedbnu liniju, a sa lijevim krilom da je podišao Glavici. Navodi da zbog gustog mraka nemože više te večeri izbiti na samu kotu, već da ovo ostavlja za sutra dan pred svanuće. Na dostignutoj liniji utvrdit će se. Stavljen mu je na raspoloženje po 1 vod iz 24. satnije 3.p.p. kao pričuva iza desnog i lijevog krila, s tim da 1 vod ove satnije bezuslovno ostavi kao posadu Kamenoloma.

Opći zaključak za 10.XII.:

Ciljevi postavljeni za današnji dan u glavnom su postignuti. Zauzeta je k.400, Šibovi (330) i spaljena su sva sela kod Striježevice, Prav. Pridjela i Brđana. Jedino nije se zauzela još Glavica. Čete su ovladale padinama Glavice i zbog gustog mraka su morale prekinuti dalji napad, koji će se produžiti 11.XII pred svanuće.

11.XII:

U 1.30 sati dobijen je izvještaj, da je Tešanj napadnut od pobunjenika. Pošta Tešanj napustila dužnost. Odmah je o tome izvješten Teslički zdrug da uputi u Tešanj sve raspoložive snage,

a iz Doboja se upućuju dvije satnije III/4. automobilima, autobusima i teretnim samovozima u Tešanj, pod zaštitom bojnih kola. Ostatak se upućuje od Jelaha željeznicom, a odatle, pješke. Zapovjednik ekspedicije je zapovjednik III/4., kome su izdate ustmene instrukcije.

Četnička akcija na Tešanj dolazi najvjerojatnije kao represalija našeg napada na k.400 i Šibove, kako bi se rasteretio naš pritisak na ovom dijelu i privukle snage ka Tešnju. Račun pobunjenika međutim došao je za nešto prekasno, jer je napad na Tešanj uslijedio poslije naše završene akcije, kada su naše snage koje su učestvovala u napadu djelomično već bile oslobođene i vraćene u Doboju.

Napad na Glavicu produžen je i u toku današnjeg dana, ali bez vidnog rezultata. I pored jake topničke pripreme, čete lijevog krila nisu mogle napredovati. Tako je donijeta odluka da se III/2 pojača i da ovako pojačana izvrši prepad na samu kotu Glavice, koja se mora svakako zauzeti.

Do 18 sati još nije primljen izvještaj o zauzimanju Glavice.

Na ostalim sektorima, na kojima se jučer vodila borba, vlada podpun mir. Prema svima znacima pobunjenici su se povukli dublje u Ozren planinu. Nažalost, snage kojima se sada raspolaze, nisu za dublju akciju u Ozren planinu, sposobne, obzirom na velike napore, koje su imale izdržati u toku prošlih dana. Osim toga i veoma hladno vrijeme, slaba odjeća i obuća ne dozvoljavaju da se produži sa istim četama započeto čišćenje Ozren planine. Za sada se moramo zadovoljiti držanjem točaka sa kojih se može željeznička pruga Doboju—Maglaj pouzdano čuvati. Na ovim točkama ostavit će se potrebne posade, a ostatak snaga povući natrag u posadna mjesta na odmor i retabliranje.²⁵

²⁵ Prema zapovjesti Četvrte pješačke divizije od 29 novembra 1941 god., u ovoj ustaško-domobranskoj ofanzivi protiv partizana Ozrenskog odreda učestvovala su, pored ustaško-domobranskih jedinica koje su bile u sastavu prve, druge i treće grupe (vidi primjedbe broji 1, 3 i 4) još i 12 haubica koje su bile u sastavu »glavnine topništva« formirane za ovu operaciju, zatim oko 2 domobranska bataljona, 2 brdska topa i 8 protivoklopnih topova (ovi dijelovi imali su zadatak da osiguravaju pozadinu ustaško-domobranskih jedinica). U toku same ofanzive stigle su iz Sarajeva još neke ustaške jedinice. Ovdje nisu uračunate sve posade koje su još i prije priprema ofanzive bile stacionirane u Doboju, Maglaju, Gračanici, itd.

Koliki je bio zamah te neprijateljske ofanzive, vidi se i iz toga što je za vrijeme ovih borbi, prema ustaško-domobranskim izvještajima, bila utrošena od strane ustaša i domobrana sljedeća količina municije:

raznih topovskih granata — — — —	6 727
mina za bacače 80 mm — — — —	1 395
ručnih bombi — — — — —	2 324
pušanih metaka — — — — —	373 998

I pored svega toga, uspjeh je bio skoro nikakav: zaposijedanje nekoliko tačaka od kojih ni jedna nije bila udaljena više od 800 metara vazdušne linije od željezničke pruge Tuzla—Doboju.

Ustaške bojne pukovnika Rukavine nalaze se još uvijek oko Gračanice i na osiguranju željezničke pruge između ž.postaje Bo-ljanić i Petrovo Selo. U navedenoj akciji nisu učestvovala, jer su prema izjavi pukovnika Rukavine nesposobne za akciju uslijed ma-log brojčanog stanja, slabe opreme i naoružanja i što su već dugo vremena bile prije ove akcije u akciji.

Ustaška bojna Francetić, pošto je uspješno završila svoju si-noćnu akciju, odputovala je na jug, vjerojatno ka Varešu.

BR. 180

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE PALE OD 12 DECEMBRA
1941 GOD. O BORBAMA KOD PALA**

PREPIS:

12 prosinca 1941 god.

ORUŽNIČKA POSTAJA PALE
Broj: 2102

U Palama (kotar Sarajevo)

Izvještaj o napadu odmetnika na
mjesto Pale i okolicu, dostavlja.

KOTARSKOJ OBLASTI

SARAJEVO

Na 11 prosinca 1941 god. u 14 sati, napadnuli su odmetnici na mjesto Pale i Kalovita Brda, koje se mjesto nalazi od mjesta Pala pa i željezničke postaje Pale gdje se nalazi stožer 13 pješačke pu-kovnije svega dva i po do tri kilometra.

Na ovaj napad oružnici ove postaje pomognuti sa miliciona-rima i sa dva roja domobrana iz 3. satnije 7 pješačke pukovnije, pod zapovjedništvom zapovjednika 3 satnije 7 pješačke pukovnije satnika gosp. Derviša Ljuce, odmah su izašli na Kalovita Brda gdje je bio najviši odmetnički napad, te su stupili u borbu sa odmetni-cima. U kojoj je borbi poginuo milicionar Šaćir Zukobašić iz Bogo-vića, pa kako su odmetnici bili nadmoćniji od oružnika, domobrana i milicionara to su se domobrani, oružnici i milicionari po zapovi-jedi gosp. satnika Ljuce povukli ispred odmetnika nazad, jer po-moć nijesu imali niti ma od koga i ako u mjestu Palama nalazi se 13 pješačka pukovnija, 6 satnija, 15 pješačke pukovnije i odjel topništva.

Istoga dana u 19,30 sati, nakon što su se domobrani i oružnici ispred odmetnika povukli. Odmetnici¹ su napali na cijelo mjesto Pale sa sviju strana koji je napad trajao sve do 12 ov.mj.t.g. do 2 sata i ovom prilikom odmetnici su zauzeli mjesto Kalovita Brda, gdje su cijelo vrijeme borbe pucali iz pušaka, strojnih pušaka i pištolja, to su pjevali i vriskali stalno.

U mjestu Kalovitim Brdima, nalazio se je kloster časnih sestara gdje su stanovale časne sestre, 4. dječiji dom za oporavilište u kojemu se je nalazila djevojčica Vesna Petrić i Roza Telenek, a u klosteru osim ove četiri časne sestre nalazio se je i svećenik rimo katolički, u svojim kućama nalazili su se i to: Josip Pavičević, Marica Telenek, Marija Vidmar, Marija Šens, Štefica Presjenek i Šimo Pavičević koji su svi vjere rimokatoličke.

Odmetnici nakon što su zauzeli mjesto Kalovita Brda, opljačkali su sve privatne kuće mještana, katolika, Dječiji dom i kloster časnih sestara a nakon izvršene pljačke stvari iz klostera zapalili su jednu zgradu klostera koja je potpuno izgorjela.

U klosteru časnih sestara nalazila se je domobranska straža od 12 domobrana, koja se straža kod prvog napada odmetnika na oružnike 11 ov.mj.t.g. oko 15 sati povukla iz klostera u stožer 6 satnije 15 pješačke pukovnije, čiji se stožer također nalazi u mjestu Kalovitim brdima u zgradi pučke škole, a koja je zgrada od klostera udaljena svega za 300 metara.

Na 12.ov.mj.t.g. zapovjednik ove postaje narednik Božo Čale, primio je zapovijed od zapovjednika 3 satnije 7 pješačke pukovnije gosp. satnika Derviša Ljuce, s tim da je zapovjednik 13 pješačke pukovnije zapovijedio, da zapovjednik ove postaje sa svojim oružnicima izađe u mjesto Kalovita Brda i da izvrši pretres terena i da ustanovi šta su sve odmetnici u Kalovitim Brdima preko noći učinili i šta su zapalili.

Po primljenoj prednjoj zapovijedi, zapovjednik ove postaje narednik Čale, sa svojih 20 oružnika, javio se je gosp. satniku Ljuci koji mu pridodao još 4 roja domobrana iz 6 satnije 15 pješačke pukovnije i zapovijedio mu da pod zapovjedništvom zapovjednika 6 satnije nadporučnika čije ime neznam, izvršim zapovijed dobivenu od zapovjednika 13 pješačke pukovnije.

Oružnici sa 4 roja domobrana 6 satnije, vršeći pretres terena u Kalovitim Brdima je ustanovila slijedeće:

Zgrada klostera časnih sestara u Kalovitim Brdima je potpuno izgorila, u drugoj zgradi klostera vidili su da su stvari sve isprevtane časnih sestara a niti svećenika u klosteru nema, a niti se moglo ustanoviti šta je od ovih bilo. U Dječijem domu sva su vrata na domu izatvarana, stvari u domu isprevtane, a vidi se i da su opljačka također u svima kućama pučanstva rimokatoličke

¹ Napad na Pale vršile su jedinice Romaniskog NOP odreda.

vjere sve je isprevrtano i više stvari opljačkano, a još se u klostoru, Domu dječijem i svima kućama nalazi raznih stvari vrijednosti za 200—300 hiljada Kuna. Osim stvari koje su opljačkane u ovim kućama je živilo 12 osoba, za čiju se sudbinu nije ništa moglo doznati te je vjerovatno, da su odmetnici ovih dvanaest osoba sa sobom odveli.—

Za vrijeme vršenja daljnjeg pretresa terena, oružnici su pronašli lješ Šime Pavičevića, kojega su odmetnici ubili. Lješ Šime je pronađen u Kalovitim Brdima u šumi neposrednoj blizini državne ceste, koja vodi Pale—Mokro—Sarajevo, na lješu se vidi da je glava sva krvava lješ je položen na prsa legnuti po zemlji, a ruke drži u đepovima.

I dalje vršeći pretres terena, odmetnici su napadali iz šume na oružnike i domobrane, te na prvi pucanj pušaka, domobrani bez i najmanje davajući otpora odmetničkom napadu dali su se u bjekstvo bježeći nazad prema zgradi pučke škole gdje su na stanu u stožeru satnije.

Ovom prilikom oružnički narednik Božo Čale, pozivao je domobrane da ne bježe i zapovijedio im da stupe u borbu sa odmetnicima ali toj zapovijedi domobrani nijesu slušali već su i dalje bježali, tako da je vidio svog razvodnika Petra Severa opkoljena od odmetnika, koji puca na odmetnike iz strojne puške i tada je narednik Čale domobranima uperenom puškom na njih zapovijedio: »Tko bude dalje pokušao bježati na njega ću pucati« i na taj način izvestan broj domobrana koji već nisu bili pobjegli zaustavio, koji su primili borbu sa odmetnicima kada se između odmetnika mogao povući i razvodnik Petar Sever da ga odmetnici nisu zarobili.

I ovoga puta oružnicima i 4 roja domobrana u pomoć nije niko došao, a kako je noć nastupila tako da su se iz Kalovitih brda morali povući, bez da su mogli sa sobom ponijeti lješeve poginulog milicionara Zukobašića i Šime Pavičića koji su od odmetnika ubijeni.

U ovoj borbi lakše je ranjen jedan domobran, oružnika nije bilo mrtvih a niti ranjenih.

Mjesto Kalovita brda su pokrivena šumom ali ova velika i gusta šuma nije prostrana, te sam mišljenja da bi sa 2 do 3 satnije domobrana, mogla se opkoliti i odmetnici na taj način poubijati ili prisiliti na predaju.

Dostavljeno:
Zapovj. 4 oružn. pukovnije,
krila i Voda u Sarajevu.

Zapovjednik postaje,
Narednik:
Božo Čale v. r.

(M.P.)

BR. 181

IZVJEŠTAJ KOTARSKJE ISPOSTAVE U KALINOVIKU O PREGOVORIMA IZMEĐU ČETNIKA I ITALIJANA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA ISPOSTAVA
V. T. broj. 49/1941
13. prosinca 1941 god.
KALINOVIK.

Predmet: Izvještaj o pregovorima
između zapovjednika
Italijanske vojske i komu-
nista četnika.—

•
VELIKOM ŽUPANU VRHBOSNA
(Osobno)

SARAJEVO.

Dana 7 prosinca 1941 god. seljak Šćepan Klarić iz sela Borijsa, upućen je od strane komunista — četnika iz sela Borijsa u Kalinovik kod Zapovjednika Italijanske vojske, da bi četnici želili pregovarati sa istim, te je zapovjednik Italijanske vojske na to pristao i sa istim zakazao sastanak 8. ov. mjeseca u mjestu Kalinoviku.

Dana 8. ov. mjeseca poslao je jedan svoj zatvoreni kamion sa pratnjom Italijanske vojske kod sela Jelašaca udaljeno od Kalinovika oko 3 km. i pregovarače od strane četnika dovezao u Kalinovik u kuću Save Cabića radi pregovora, te je sa istim održao pregovore koji su trajali svega oko 20 minuta nakon čega je iste sa istim kamionom vratio na isto mjesto.

Koliko se je moglo doznati, pregovarača je bilo svega 4 među kojima je bio Aleksandar Pecelj bivši gruntovni činovnik, iz Kalinovika koji je prije izvjesnog vremena odbjegao u četnike.

O vođenim pregovorima između italijanskog zapovjednika i četnika nije se moglo saznati, pošto to Italijanski zapovjednik drži u tajnosti.

Dana 10. ov. mjeseca ponovo su četnici poslali Klarića radi nastavljanja pregovora, četnici pregovarači došli su iz Foče sa jednim luksuznim autom do sela Jelašaca udaljeno od Kalinovika 3 km., odaklen su preveženi Italijanskim kamionom u Cabićevu kuću u Kalinoviku oko 12 sati i ponovo nastavljeni pregovori, koji su trajali do 14 sati, te su ponova vraćeni kamionom do na određeno mjesto, gdje su četnici-pregovarači produžili put prema Foči. Ovoga

puta bilo je 5 pregovarača među kojima je bio navedeni Aleksandar Pecelj, i jedan uniformisani bivši Jugoslovenski kapetan, a dočim jedan od pregovarača koji je imao poveću bradu ostao je u Cabićevoj kući, te nakon nekoliko vremena t.j. istoga dana sa jednim Talijanskim bolničkim autom odvežen u Mostar radi pregovora sa Talijanskim Zapovijednikom vojske u Mostaru i dana 12 ov.mjeseca vraćen je sa jednim Talijanskim kamionom u Kalinovik, iz Kalinovika drugim malim automobilom do sela Jelašaca.

O vođenim pregovorima u koliko se je moglo saznati četnici su tražili, da im Talijanska vojna vlast ustupi civilnu vlast u mjestu Kalinoviku, pa kako se vidi iz predostrožnosti mjera od strane Italijanske vojne vlasti u Kalinoviku, jer je ograničeno kretanje civilnim licima poslije 18 sati i pojačane sve posade oko Kalinovika, izvlačenje topovske i pušćane municije na zauzete položaje, da nije pristao na tražene zahtjeve koje su mu postavili pregovarači-četnici.

Kako prvi put tako i posljedni put kada su vođeni pregovori u Cabićevoj kući postavljene su straže Talijanskih vojnika i nikom nije bio pristup dozvoljen.

(M.P.)

ZA DOM SPREMAN!

UPRAVITELJ ISPOSTAVE
Sulejman Jakić

BR. 182

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA VOJNE KRAJINE O STANJU
U ISTOČNOJ BOSNI U VREMENU OD 1 DO 14 DECEMBRA
1941 GODINE**

1386/12

ZAPOVJEDNIŠTVO
VOJNE KRAJINE
Vojni odjel
Očev. Broj 1383/Taj.
14 prosinca 1941 g.
SARAJEVO

Vojskovođi — Doglavniku	1,
Predstojniku Poglavnika voj. ureda	3,
Minist ¹ (Glavni ² očevidni odjel)	2,
Zapovjed. II. i III. Domobrans. sbora	1,

Predmet: Očevidni
izvještaj za prvu
polovinu mjeseca
prosina 1941.

Prema zapovjedi Očev. Br. 4163/taj. od 17. studenog t.g. dostavlja se slijedeći očevidni izvještaj za prvu polovinu mjeseca prosinca t. g. od 1 do 15. XII. 1941. godine.

I— OBĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

1.) Raspoloženje naroda obzirom na vanjske i unutrašnje prilike i događaje:

a.) HRVATI:

U toku prve polovine mjeseca prosinca stanje se na području Vojne krajine nije ni u koliko poboljšalo, već na suprot pogoršalo. Iz tog razloga ni raspoloženje Hrvatskog naroda nije pretrpjelo promjene. Zabrinutost, kako kod katolika, tako i kod muslimana zbog neprekidne neprijateljske akcije sve više se povećava. Očekivanja da će se pobune sti-

¹ Ministarstvo domobranstva

² Glavni stožer

šati početkom zime nisu se ispunila; neprijateljska akcija produžuje se — osobito u Bijeljinskom kotaru i u cijeloj Hercegovini.

Gubimo po redu i ona sela, koja su do sada stajala po strani, a to se proširuje onda na čitave općine, pa i kotareve.

Hrvatski elemenat osjeća se previše ugroženim i malo po malo dolazi do uvjerenja da se ovim pobunama ne pokonja^a dovoljno brige od strane mjerodavnih vlasti. Često dolaze deputacije, koje traže bilo vojnu zaštitu, bilo oružje za samoobranu.

Jedan dio hrvatskog pučanstva postao je potpuno apatičan. Čeka samo svoju sudbinu.

Ogorčenost na savezničke talijanske čete postaje sve veća, jer iz pojedinih njihovih akcija narod stiče uvjerenje da su više naklonjeni pobunjenicima, nego našima. Takav jedan nepromišljeni akt bila je i premetačina u stanu kotarskog predstojnika u Trebinju od strane Talijana.

Nezadovoljstvo se povećava i zbog slabe skrbi i male pomoći, koju državne vlasti u gradovima pružaju izbjeglicama, koje su izgubile ne samo sav svoj imetak, već i svoje rođake.

Akcija za prijelaz grčko istočnjaka na katoličku vjeru nije na ovom području ni preduzimana, a nebi bilo potrebno istu ni preduzimati. Stoga na području Vojne krajine, izim nekoliko rijetkih slučajeva prijelaza, ne može biti posmatranja raspoloženja prelaznika — katolika.

U stvari najveće žrtve na ovom području podnose muslimani. Pa ipak ima još nesvjesni ljudi, koji stvaraju neko neraspoloženje prema muslimanima navodeći da su muslimani naučeni na pljačku, nerad, lagan život i da to nije čestit, lojalan i pošten život. Poslije pada Goražde i napuštanja Foče nastalo je panično raspoloženje oko Kalinovika. Na 1. prosinca sastali su se stariješine

svih sela sa područja Kalinovačke ispostave i donijeli, bezobzira dali su sela grčko-istočnjačka, katolička ili muslimanska zajedničku rezoluciju:

— da na području ispostave zavlada red i mir da se seljaci međusobno neubijaju, da prestanu razna pljačkanja i potajna paljenja;

— da se omogući slobodan put svima putnicima, koji putuju kroz područje ove ispostave.

No ovi zaključci za sada nemaju uspjeha, jer nisu primljeni od strane odmetnika.

Ima neprovjerenih podataka da i u Višegradskom, Rogatičkom, Fočanskom i t.d. kraju viđeni ljudi nastoje formirati posebne komitete, bez obzira na vjeru i onda pregovarati sa odmetnicima, kako bi se stvorio neki red. Nije isključeno da je to opet samo obećan⁴ komunistički trik, sa kojim politički komesari partizanskih odreda nastoje zadobiti u svoje ruke sela, a potpuno istisnuti četnike iz istih.

Ulaskom Japana u rat, kao i govorom vođe njemačkog naroda, Hitlera poboljšala se je malo zabrinutost kod katolika i muslimana u nadi da će ipak svršetak rata biti povoljan za nas i naše saveznike.

b.) Grčko-istočnjaci:

Grčko-istočni živalj — bar na ovom području — ostaje skroz nepomirljiv prema N.D.H. Poglavniku i ustaškom pokretu. Mnogo očekuju od Američke objave rata i vjeruju i dalje u konačnu pobjedu Londona i nekom uskrsnuću velike Srbije.

Neprekidni nemiri, neuspjesi naše akcije i teško stanje prehrane samo još više bodre iste.

Odredbe o primanju grčko-istočnjaka u vojsku N. D. H., akcija u drugim krajevima

⁴ U srezovima koji su imali veliku teritoriju, u pojedinim udaljenijim mjestima, osnivane su za vrijeme bivše Jugoslavije sreske ispostave koje su obavljale sve hitne administrativne poslove. NDH preuzima taj isti sistem administracije.

⁵ Običan

o prijelazu grčko-istočnjaka na katoličku vjeru Srbi smatraju samo našom slabošću.

Odluka prijekog suda u Zagrebu, po kojoj je streljan Andrija Buljan, logornik ustaški iz Alipašinog Mosta kod Sarajeva — zbog krvoprolića dne 7. rujna ove godine smatra se isto kod većine kao slabost, a ne kao pravda.

Vijesti da Talijanska posada napušta pojedine postaje u Hercegovini izazivale su zabunu među seljacima onih vjera, koje su u tom kraju u manjini; ti seljaci dolaze u obližnje varošice i samo povećavaju i onako teško stanje u gradovima.

Grčko-istočnjaci u glavnom nemogu steći uvjerenje da je potrebno da se primire. Kod nekih pregovora bilo im je obećano da će im se zagarantirati život, sloboda, imovina, neispitivanje krivica i nepozivanje na odgovornost onih koji su se protiv vlasti odmetnuli u šumu, pa napokon i državna materijalna pomoć oko podizanja kuća i opskrbe hranom. Oni uto nevjeruju, a nekima je i to malo, te traže povratak u državnu i samoupravnu službu, mirovine udovicama poginulih i t.d.

c.) Židovi:

Stanje bez promjena. Oni koji su se odmetnuli van gradova igraju sada važne uloge, većinom kao politički komesari u partizanskim odredima.

d.) Manjine:

Bez promjena.

e.) Komunisti:

Komunisti dobijaju sve više pristalica, blagodareći vješto uvaženim lozinkama o solidarnosti sa Sovjetskom Rusijom. Njihova promičba radi vrlo živo i još uvijek je dirgirana iz Srbije. Veliki broj letaka proturaju se iz ruke u ruku kod mnogobrojnih simpatizera i slavenofila. Još uvijek poglavito apeliraju na muslimane, nastojeći tako da ih odvoje od katolika.

Partija grozničavo radi na organizaciji partizanskih odreda u cijeloj Bosni i Hercegovini, ali vrlo blagim načinom, pri čemu

pazi da nedode između partizana i četnika do trvenja, koji su bili slični razmjericama između ovih grupa na području Srbije.

Izdate su »Parole svesavezne komunističke partije povodom 24-godišnjice oktobarske revolucije« (Vidi oče. br. 1380/Taj.), kao i pod istim brojem dostavljeni nekrolozi o ubijenim komunističkim velikanima: Avgustu Cesarcu, koji je streljan u Zagrebu; Voji Kovačeviću, crnogorskom komunisti, koji je pogubljen u Zagrebu; Pavlu Papu, koji je streljan u Skradinu od Italijana; Franji Vrunču, koji je streljan u Celju; Sonji Marinković, streljanom u Petrogradu i Vukašinu Antiću — Dodiću koji je poginuo u Beogradu.

Komuniste u glavnom žele se domoći veleobrtnih središta, u kojima ima mnogo radnika, njihovih ranijih simpatizera.

Ojačani tada sa ideinim svojim pristalicama nastojali bi prekinuti promet železnicom i putevima prema većim centrima, te u gradovima izazvati nezadovoljstvo. Računajući da u gradovima imaju veliki broj svojih pristalica koje bi im priskočile u pomoć. Padom pojedinih gradova domoglibi se i većeg broja inteligencije, koja bi im vrlo mnogo koristila kao organizatorj u vojničkom smislu i propagatori političkih ideja. Osim toga te nove mase izvrsno bi poslužile kao protivteža nedovoljno svjesno[m] seljačkom življu, koji za sada ima brojnu nadmoćnost u odredima.

Stoga i toliki naponi u pravcu Zenice, Vareša, Doboja a u posljednje vrijeme nastojanje ugrožavanja puta Nevesinje — Mostar, čime bi se onemogućila opskrba Gacka i Bi-leča preko Nevesinja.

Iz istih razloga ruše vodovodne instalacije u Sarajevu i Trebinju.

Promi. ba o dolasku Englesko-Sovjetskih zrakoplova na Romaniji nije za odbaciti, tim više, što je stvarno iz zrakoplova i osmotreno partizansko uzletište sa velikom Sovjetskom zvijezdom na Luburić polju (pravac Sarajevo — Han Pjesak), kao i po jednom nađenom slobodnom balonu.

Pored sve strogosti redarstva, još uvijek se pronalaze komunistički suradnici:

— u Sarajevskoj gimnaziji (I. muška realna — III. a razred) nađene su komunističke »Radio novine« broj 14 od 1. prosinca, sa izvodom tajnih krugovalnih postaja, što dokazuje da i među omladinom ova promičba napreduje.

— redarstvo u Sarajevu uhitilo je Abiturientkinju⁶ Slavicu Kujundžić, koja je imala krive isprave pod imenom Narcise Čemalović. Ona je pripadala trojici: Branki Blažek i Hidajeti Tamburija i sakupljala crvenu pomoć, kao i priloge za partizane. Uhićeno je još 5 devojaka pod istom sumnjom.

— željezničko redarstvo u Sarajevu uhitilo je Vojka Stevića iz Zenice, koji je po materijalu pronađenim kod njega svakako bio komunistički kurir, jer je češće putovao iz Zenice u Beograd, Zagreb, Mostar, Sarajevo it.d.

— Cvetan Pešaljević⁷, krojač šumadskog odjela iz Niša, za kojeg je javljeno prije izvjesnog vremena putem Beogradske štampe, da je na čelu jedne, velike komunističke bande poginuo negde oko Čačka, poslao je 7. prosinca jedno pismo našoj finansiskoj straži u Bataru kod Janje (dopis Očev. Br. 1382/taj.)

Čete i vođe: Od jednog partizana koji se je predao saznalo se je da partizanski štab na Podromaniji vrši najaču akciju radi likvidiranja četnika i uvlačenja istih u partizansko komunističke odrede. Naročito je agilan njihov vođa »Čiča«⁸, za kojeg se sada tvrdi da je to profesor Čolaković iz Sarajeva. Ovaj Čiča da ima prijatelja među Hrvatskim zrakoplovnim častnicima koji da namjerno štede partizanske logore na Romaniji. Stožer

⁶ Abiturijentkinju, tj. maturantkinju

⁷ Cvijetin Pešaljević, seljak-komunist iz Semberije, poginuo 1942 godine.

⁸ O Narodnom heroju Slaviši Vajneru širile su se legende, a ustaše i pored svih nastojanja nisu mogle da doznaju ko je komandant Romaniskog NOP odreda-Čiča, čije je ime bilo simbol hrabrosti, pravednosti i velikih pobjeda romaniskih partizana.

ovih odreda nalazi se u selu Podromaniji, gdje se nalazi i oko 150 zarobljenih domobrana. U jednom podrumu imade 15 — 20 buradi benzina od po 200 litara za pogon 5 teretnih i 1 luksuznog samovoza, kao i velikog autocbusa od 40 sjedišta i 3 motorcikla, sa kojima saobraćaju prema Srbiji. Tu treba da su i 2 tenka negde sakrivena u šumi. U selu Sokolcu je postajno zapovjedništvo, čiji je zapovjednik Novaković Grujo, student iz tog sela. U Sokolcu ima još i parni mlin, kao i velika pekara. U selu Zeččima ima veliki magazin hrane. Na cesti kod sela Crkvine postoji partizanska štamparija i krugovalna postaja. Imadu i 2 topa. U neprekidnoj su vezi sa Srbijanskim partizanima i njima prebacuju stoku, žito i ovce, u zamjenu za municiju.

Politički komesari drže neprekidna predavanja. Ima ih po svim četama. Jedan od najglavnijih jeste ing. 5. željezničke sekcije i Sarajevu Mladen Katić, koji je ovih dana postao zapovjednik novoformirane Sarajevske partizanske čete.

Tvrde da na području Bosne postoji samo partizanska organizacija, pošto da je i vođa četnika Aćim Babić priznao vrhovno zapovjedništvo ČICE.

— dobiveni su podatci, koji se nemogu provjeriti, o sastavu četa, koje rade oko Trnova, Vođa Danilo Veljo,⁹ ranije oružnički dočasnik, rodom iz Trnova; Dušan Dašić¹⁰ iz Kasin Dola; Špiro Jošilov¹¹ iz Alipašinog mosta—bivši željeznički činovnik; Antonije Mičić — putar iz sela Vojkovića; Vojko Sinanić iz sela Kijeva. Ovi bi trebali primiti djelimično nove čete a djelimično otići u neki kurs koji se za vođe partizana formira na Romaniji.

U.z. zapovjednika Vojkre
pukovnik
Jakovljević

⁹ Poginuo kao komandir partizanske čete na Trnovu 1941 godine.

¹⁰ Poginuo kao komandant artiljerije, Desete hercegovačke brigade na Prozoru 1943 godine.

¹¹ Vjerovatno Živko Jošilo

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE PALE OD 14 DECEMBRA
1941 GOD. O BORBAMA NA PODRUČJU POSTAJE**

ORUŽNIČKA POSTAJA PALE

Broj: 2126

14. prosinca 1941 god.

U Palama (kotara Sarajevo)

Izvještaj o općoj situaciji
događajima koje vladaju u
Palama dostavlja.—

KOTARSKOJ OBLASTI SARAJEVO.

U posljednje vrijeme, učestali su češći napadaji odmetnika na mjesto Pale. Ovim svojim napadajima odmetnika baš na mjesto Pale, zauzeli su i pojedina mjesta Pala, gdje odmetnici svakodnevno iz tih obližnjih mjesta pucaju na mjesto Pale, te od njihova pucanja više nije slobodno ni putem kroz mjesto Pale prolaziti, a što se tiče ostalih sela ovog-postajnog rejona sve je u rukama skoro odmetnika.—

Odmetnici u najbližim selima oko Pala koncentrišu svoje snage i slobodno se kreću kroz ta sela.

Pučanstvo, koje [je] vjere Grko-istočne, kako su odmetnici zauzeli skoro sva sela, pa i pojedine dijelove mjesta Pala, prešlo je sve kod odmetnika, a koliko sam mogao ustanoviti, da odmetnici ovo pučanstvo vjere Grkoistočne, iz obližnjih sela Pala, izseljavaju i ušeljavaju jih u selo Bogovići, Rakite, Hotočina,¹ Stajna, Koledići, Sinanivice, a neko i u Careve vode².

Domobrani pa i oružnici ove postaje, sada jedino drže u svojim rukama samo jedne dijelove mjesta Pala iz toga mjesta odbijaju svakodnevno odmetničke napade.

U mjestu Plama³ sada se nalazi 13 pješačka pukovnija koja imade jednu bojnu na položaju u Stambolčiću⁴, i vijencom do Viteza i jedan deo sela Gorovića drži, ostali domobrani ove pukovnije nalaze se u mjestu Palama, a izvjestan broj domobrana ove pukovnije osigurava željezničku prugu od Pala, do Stambolčića, odnosno željezničke objekte.

¹ Hotičina
² Careve Vode
³ Palama
⁴ Stambulčić

Osım ove pukovnije nalazi se i 6.satnija 16 pješačke pukovnije, koja stanuje u zgradi pučke škole u Kulovitim brdima,⁵ 2 voda domobrana 3 satnije 7 pješačke pukovnije i odjel topništva od 2 topa, koji su postavljeni kod željezničke postaje u Palama.

Odmetnici drže u svojim rukama mjesto zv., Kalovita brda, koje je mjesto odaljeno od željezničke postaje Pale svega 2.5 km., a osım ovog mjesta odmetnici su u selu Pribnju, odaklen su 13 ov.mj.t.g. pucali na oružnike koji su se nalazili na osiguranju željezničke pruge i tom prilikom ranili su pomoćnog oružnika Mahlbatića.

Noću između 13 i 14 ovog mjeseca t.g. iz mjesta Pala trojica muslimana nijesu⁶ familije ostale u selu Hotočini gdje se sada nalaze odmetnici otišli su preko šume do u selo Hotočinu preko noći iz sela Hotočine izbavili su svoje familije, žene i djecu te su ih doveli u Pale.

Kod povratka ovih lica saslušao sam ih o njihovom odlasku u selo Hotočinu i povratku koji su mi izjavili sljedeće: Da su oni u selo Hotočinu išli sve preko šuma skrivajući se od odmetnika, a da su tamo išli da od odmetnika izbave svije familije, što su i učinili a osım toga izjavili su da u selu Bogovići, Rakit Zečići, Hotočina, Koledići, Sinanovići i Stajni imade mnogo odmetnika i da su ti odmetnici u posljednje vrijeme došli iz Srbije.

U Stajni da im se nalazi glavna komanda, kao da imadu jedan top kojega su 13 o.mj.t.g. odveli u mjesto zvano »Majdane« odaklen će pucati u mjesto Pale⁷ što se je stvarno danas u 16 sati i ostvarilo, pa su odmetnici iz toga topa pucali u Pale 6 puta.

Također su izjavili da se odmetnici koncentrišu u tim selima i da pripremaju jedan veći napad na mjesto Pale. U tu svrhu od tamošnjih seljaka lekvedirali⁸ sva kola i sanke, koje bi ima[le] da iz Pala prevoze za stajnu⁹ plijen, kojega bi oni u Palama imali.

Časne sestre koje su odmetnici iz mjesta Kalovita brda sa sobom odveli, da su ih proveli kroz selo Hotočinu, sa još nekim djevojčicama, i da su ih odveli prema Sjetljini.¹⁰

Osım naprijed svega izloženog izjavili su mi da su odmetnici 10/XI.1941. prilikom napada na mjesto Pale imali veliki broj mrtvih i ranjenih, koje svakoga dana na sanjkama prevoze do u Stajnu, mrtve radi sahrane a ranjene radi liječenja.

Kako odmetnici drže u svojim rukama skoro sva sela ovog rejona postajnog, a posljednjih dana zauzeli su izvjesne djelove samoga mjesta Pala, odakle vrše svakodnevne napadaje na oru-

⁵ Kalovito Brdo

⁶ Čije su

⁷ Pale

⁸ Vjerovatno: rekvirirali

⁹ Stajna

¹⁰ Sjetlina

žnike i domobrane, kao i mještane, nije isključena stvar, da jednom odmetnici sa jačim snagama udare te zauzmu mjesto Pale, gdje bi odmetnici iskoristili veliki plijen, a naročito u odječnoj i posteljnoj opremi, jer u mjestu Palama nalaze se ljetovališta (vile) gdje i sada imade velika vrijednost u stvarima, a osim toga ako bi odmetnici zauzeli mjesto Pale, prijetila bi opasnost za češće napadaje i na sami grad Sarajevo, koji se nalazi od Pala udaljen svega 17.km. Također ako bi mjesto Pale odmetnici zauzeli, prema terenu u kojem se Pale nalaze, kasnije bilo bi ih teško istjerati iz Pala.

Prema sve naprijed izloženu, mišljenja sam da bi bilo potrebno čim prije preduzeti potrebne mjere, kako bi se odmetnici iz Pala i obližnje okoline očistili, jer na ovaj način svaki čas prijeti opasnost od njihovog oduzimanja samoga mjesta¹¹.—

DOSTAVLJENO:

Zapovjedniku 4.oružničke pukovnije
krila i voda dostavljeno i koncept
u pismohrani ove postaje.—

Zapovjednik postaje
narednik:
Božo M.Čole,v.r.

BR. 184

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE VAREŠ OD 16 DECEMBRA
1941 GOD. O AKCIJAMA PARTIZANA U OKOLINI VAREŠA**

Vareš dne 16 prosinca 1941 god.

Oružnička postaja Vareš
Broj: taj.456/41.god.

Izveštaj o napadu četnika
na voz i na domobransku stražu
na uspinjači dostavlja.—

Upravitelju kotarske ispostave u Varešu.—

15. prosinca 1941.god. u 11 sati između Pajtov Hana i Vareša, općina ista, kotar Visoko, na kilometru 18+500, napali su četnici na više mjesta sa brda na voz,¹ te je prilikom napada bio ranjen u butinu desne noge domobran Ivan Bojanić, koji je odmah prevezen u državnu bolnicu u Sarajevo na liječenje.—

¹¹ Na području žandarmerijske stanice Pale djelovali su partizani Paljanskog bataljona Romaniskog NOP odreda.

¹ Na pruzi Vareš—Pajtov Han akcije su vršili partizani NOP odreda »Zvijezda«.

Istog dana u 21 sat napali su četnici² na domobransku stražu iz šume sa više mjesta, na mjestu zv. Velika uspinjača, koja se nalazi nad fabrikom u Vareš-Majdanu, općina Vareš, kotar Visoko, te se je borba vodila do 16. stud. 1941. god. do 3 sata, na što su bili četnici odbijeni i isti su pobjegli, a kod željezničke postaje Pajtov Han su četnici bili odmah odbijeni.—

Ovom prilikom od strane domobrana i milicionera nema ranjenih, a ni mrtvih, dok se je u šumi našao jedan četnik mrtav i sa njega skinuto odijelo, a koliko ima ranjenih nije se moglo ustanoviti.

Za četnicima je odmah otišla potjera u pravcu sela Pržići, ali se je moralo uslijed jake puščane vatre od strane četnika, povući natrag do Velike uspinjače.—

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska ispostava u Varešu
Prez. Broj: 428/41.

Vareš dne 19. prosinca
1941. god.

Ministarstvu Unutarnjih Poslova Zagreb
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost Zagreb
Velikom Županu Travnik
Ustaškoj Bojnici Sarajevo

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMAN!

(M.P.)

Upravitelj kotarske ispostave
(Potpis nečitak)

² Partizani NOP odreda »Zvijezda«

BR. 185

**IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U BANJOJ LUCI
OD 17 DECEMBRA 1941 GOD. O DIVERZIJAMA OKO BANJE
LUKE**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST BANJA LUKE

Broj: Taj.632/41.

Banja Luka, 17.XII.1941.

Predmet: Napadaj četnika na most u
Gornjem Šeheru.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA

Z A G R E B

Dne 17 prosinca oko 4 sata ujutro napadnut je puščanom paljbom most u Gornjem Šeheru, 3 kilometra udaljen od Banja Luke. Paljba je bila jaka, trajala je oko 20 minuta a ispaljeno je po prilici 100 metaka. Pucnjava je dolazila iz lijeve Novoselije¹.

Osim toga je istoga dana prokopan put u Bukvaleku, udaljenom 3 kilometra od Banja Luke u dužini oko 3 kilometra i posječeno je 15 telegrafskih stupova². Napadača je bilo oko 200 na konjima.

Prednje se izvještava znanja radi.

ZA DOM SPREMNI!

(M.P.)

REDARSTVENI UPRAVITELJ:
Potpis nečitljiv

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA
Tajništvo ministra

Broj: Taj-I-A-1207-1941.
Predmet: kao gore.

Zagreb, 21 prosinca 1941.

¹ Dio mjesta Novoselije koje se nalazi na lijevoj obali Vrbasa.

² Sve diverzije pomenute u ovom dokumentu izvršili su borci voda za vezu Banjalučkog partizanskog bataljona.

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST

Z A G R E B

Na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Po ovlaštenju
Ministra unutarnjih poslova
odjelni savjetnik
(potpis nečitak)

BR. 186

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE PALE OD 17 DECEMBRA
1941 GOD. O BORBAMA U PALAMA I OKOLINI

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ORUŽNIČKA POSTAJA PALE
Broj: 2132

17.prosinca 1941 god.
U Palama (Kotara Sarajevo)
Izvještaj o napadu odmetnika
na mjesto Pale i okolicu
dostavlja.—

KOTARSKOJ OBLASTI SARAJEVO.—

Na 15.prosinca 1941 god. u 6.15., odmetnici napadnuli su na mjesto Pale. Ovaj napad odmetnički¹ izvršili su najprije na željezničku postaju u Palama, a pucali su iz sela Pribnja i Radonića, te su ovom prilikom za vrijeme borbe postavili dinamit na željezničku prugu pod šine na km.384.5 čime je manje oštećena pruga, a također su na istom mjestu presjekli i brzoglasnu žicu.

Kako je ovo manje oštećenje pruge i žice bile, te se je odmah opravka izvršila kako brzoglasne žice tako i željezničke pruge.

Ovaj odmetnički napad sa pripuckivanjem iz naprijed navedenih sela i šuma okolni trajao je sve do 16.prosinca t.g. do 24 sata, kada je pripuckivanje odmetnika prestalo.

Na 16.prosinca 1941 godine u 5.45 sati, odmetnici su na istom mjestu sa jačim snagama iz navedenih sela i šuma udarili i pucali na željezničku postaju Pale, te su odmetnici i ovoga puta iskoristili priliku te su na istom mjestu na km.387.5 također manje oštetili željezničku prugu i presjekli brzoglasnu žicu, ali i ovoga puta je odmah opravljena pruga i brzoglasna žica.

¹ Odmetnici

Odmetnici su najprije napad izvršili na željezničku postaju Pale, pa taj njihov napad protekao se je kasnije na Kalovita Brda², Selište i na samo mjesto Pale, koji je napad trajao sve do 17 sati, kada su odmetnici odbijeni, sa sviju strana od kuda su napadali³.

16.prosinca t.g. u 7 sati iz Sarajeva u Pale došlo je za oko 450 ustaša, tri satnije, koji su odmah po dolasku u Pale krenuli u potjeru za odmetnicima preko sela Pribnja i na vijencu sela Pribnja sukobili su se sa odmetnicima, ali u kratko vrijeme ustaše, odmetnički napad su slomili našto su odmetnici ispred ustaša dali se u bjegstvo, gdje su im ustaše tri odmetnika ubili i 2 uhvatili živa, od kojih je jedan uhvaćen sa strojnom puškom napunjenom, tako kada je bio od strane ustaša opkoljen da nije smio niti pucati iz strojne puške i ako mu je bila ispravna i napunjena.

Ustaše su odmetnike protjerali od sela Pribnja koje se selo nalazi do same željezničke postaje Pale, vijencem sve do Kaloviti brda i ovoga puta taj su teren od odmetnika pročistili a nakon toga nijesam mogao ustanoviti kuda su dalje ustaše otišle.

Ustaše kuda su prošle kroz selo Pribanj od kuda su odmetnici pucali na željezničku postaju Pale i na ustaše, izvjestan broj kuća su spalili, a to su spaljene samo one kuće iz kojih je ustanovljeno, da su iz tih kuća odmetnici pucali.

Od strane ustaša nije bilo mrtvih, a bila su dva ranjena, od strane domobrana i oružnika nije bilo mrtvih ni ranjenih.

Odmetnici ovoga puta pucali su i iz jednoga topa brckog, sa šrapnelama, ali ovo njihovo pucanje iz topa nije tako opasno jer izgleda, da odmetnici za svoj top nemaju granata, već samo šrapnele, koje neznaju tempirati, te kada padne na zemlju od nje ne prijeti opasnost skoro niti u najbližoj okolini njena pada, već se šrapnel samo zadije u zemlju, a bilo je izvjestan broj šrapnela koje su eksplodirale i u zraku, ali do sada njihovim pucanjem iz toga topa nije niko stradao, a niti bilo ranjen, pa nije bilo ni oštećenja na nekim zgradama. Odmetnici su do sada iz svoga topa ispucali za oko 30 šrapnela.

Kod ovoga odmetničkog napada može se jedino zahvaliti dolaskom ustaša i njihovom akcijom, a naročito njihovom zapovjedniku, koji je prvi pred ustašama sve vrijeme i trajanje borbe išao. Ova postaja stavila je zapovjedniku ustaša 8 mještana pouzdanih muslimana, koji su im služili kao vodiči.—

Dostavljeno:
Zapovjedniku 4. oružničke pukovnije,
krila i voda Sarajevo.

Zapovjednik postaje
narednik:
Božo M.Čole, v.r.

² Kalovito Brdo

³ Ove borbe vodili su partizani Glasinačkog i Pračanskog bataljona Romaniskog partizanskog odreda.

BR. 187

IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA PROMETA I JAVNIH RADOVA
NDH OD 18 DECEMBRA 1941 GOD. O PREKIDU TELEGRAF-
SKO-TELEFONSKIH LINIJA

MINISTARSTVO PROMETA I JAVNIH RADOVA
DRŽAVE HRVATSKE
Odio pošta, brzojava i brzoglasa
Z A G R E B.

Prs.broj 207/41.

18.XII.1941.

Predmet: Sabotažom oštećeni b.b.vodovi.

USTAŠKO REDARSTVO

Z A G R E B.

Na području p.b.b.¹ravnateljstva u Zagrebu na dan 2-9 XII./41.

1.) Prekid vodova 3492, 1215, 1214, 3089, 4922, 1237 na potezu Slunj — Rakovica, D.Lapac — Kulen Vakuf, D.Lapac — Srb, Vel. Kladuša — Topusko traje.

2.) U noći 29.XI.1941. oko 22 h 30 napadnuta je po četnicima pošta Žirovac, poštanski ured djelimično je uništen, privremenom upravljaču pošteđen je život.

3.) Prekid vodova 3828 na potezu Pudinhan² Vrhpolje trajao je od 1.XII. 9^h — 1.XII. 15ⁿ uz posjećenih 13 km stupova.

4.) Prema brzojavu b.b.građureda u Karlovcu od 4.XII. o.g. sabotažom četnika i komunista porušeno je na potezu Karlovac—Tušilović oko 100 km.stupova. Isto tako porušeni su mnogobrojni stupovi na potezu Tušilović — Vojnić — Vrginmost.

U pošti Tušilović b.b. uređaj je demoliран, poštarica u Krnjaku napustila je ured.

5.) Dne 2.XII. na potezu Rudopolje — Javornik posječeno je 4 stupa i svi vodovi prekinuti.

Brzoradna grupa upućena je radi odstranjenja poremećenja pod talijanskom pratnjom, za vrijeme rada otvorili su četnici vatru na radnike i pratnju, tako da su se ovi povukli.

Prekid linija 3498 i 3061 odstranjen je 2.XII. 18 h.

6.) Prekid voda 3057 na potezu Batajnica — Zemunsko Polje trajao je uslied sabotaže od 2.XII. 15^h 35 — 2.XII. 23 h.

¹ Poštanskog brzoglasno-brzojavnog

² Pudin Han

7.) Prekid vodova 1214 i 1215 na potezu Primišlje — Siunj trajao je od 2.XII. 7 h — 17 h zbog 9 km. posječenih stupova.

8.) Prekid vodova 3035, 3060, 3583, 1307, 1308, na potezu Prijedor — Omarska trajao je usljed sabotaže do 3.XII. 13. —

9.) Prekid voda 1308 na potezu Bos.Novi — Blatna nastao je 5.XII. 7 h zbog sabotažom posječenih 28 stupova.

10.) Prekid vodova 215, 224, 255, 1321, 1329, N.Klj. 3089, 4922, 3035, 3060, 3959, 3584, 3840, 3829, 3995, 1344, 3847, 3851, 3801, 3060, na potezu Banja Luka — Skender Vakuf, Banja Luka — Sitnica, Bihać, — Drvar, Ripač — Krnjeuša, B.Petrovac — Kulen Vakuf, Banja Luka — Travnik, Slatina, B.Dubica — Bos.Kostajnica, Sl.Majdan³, Budimlić — Japra⁴, Lušci — Palanka⁵, Kamengrad, Banja Luka Kotorišće, Banja Luka — Hrvaćani, traje.

Na području p.b.b. Ravnateljstva Sarajevo: Prema brzojavu od 1.XII.:

Brzoglasni vodovi 3035 i 3584 bili su u smetnji od 28.XI. 20 h — 29.XI. 9 h 30 usljed posječenih stupa.

Brzovjavni vod 1317 bio je u prekidu na potezu Dabrovine⁶ Vareš do 29.XI. 11 h 20 i to zbog pucnjave na tom dielu.

Brzovjavni vod 1301 bio je u prekidu na potezu Maglaj—Doboj od 30.XI. 7 h 30 — 1.XII. 7 h i to zbog pucnjave.

Prema brzojavu od 2.XII.brzogl.vodovi 3822 i 3055 prekinuti su na potezu Stolac — Ljubinja od 1.XII. 8 h 50 zbog posječenih 45 stupova kod Žegulje.

Prema brzojavu od 3.XII.o.g.: Brzoglasni vod 3838 bio je u prekidu 2.XII. od 14 h — 16,50 na potezu Rajlovac — Semirovac⁷ zbog pucnjave.

Brzoglasni vod 3585 bio je u prekidu na potezu Kiseljak—Busovača od 2.XII. 12 h 30 — 15 h usljed pucnjave.

Brzovjavni vod 1320 bio je u prekidu na potezu Hadžići — Pazarić od 2.XII. 10 h 30 — 17 h zbog pucnjave.

Prema brzojavu od 4.XII. Kod⁸ 5022 bio je na potezu Kakanj—Lašva u prekidu od 3.XII. 7 h — 4.XII. 11 h zbog pucnjave.

Vodovi 220, 1319, 5004 na potezu Mostar—Nevesinje prekinuti su od 4.XII. usljed četničke razorne akcije.

Vodovi 3908 i vojni vod prekinut je na dielu Zvornik — Kalesija 4.XII. sa istog uzroka.

Prema brzojavu od 5.XII.o.g. Prekid brzoglasnog voda 3964 trajao je na potezu Reljevo — Semirovac usljed pucnjave do 4.XII. 9 h.

- ³ St. Majdan
- ⁴ Budimlić Japra
- ⁵ Lušci Palanka
- ⁶ Dobrovine
- ⁷ Semizovac
- ⁸ Vod

Prema brzojavu od 6.XII.o.g.

Prekid voda 3036 na potezu Globanica⁹ — Bradici¹⁰ trajao je od 3.XII. 4 h do 5.XII. 9 h.

6.XII. — 1 h tokom četničkog napadaja južno od Zavidovića zapaljena je želj.postaja Begov Han.¹¹

Stanje ostalih vodova u glavnom je nepromijenjeno.

Na području p.b.b. ravnateljstva Makarska:

Noću između 30.XI. i 1 XII. na pravcu Dubrovnik—Trebinje posjekli su četnici 40 km. stupova 4.XII.posjekli su četnici na potezu Borova Glava — Suica¹² 18 kom stupova.

Talijanska vojska provizorno je uspostavila promet.

Prema brzojavu od 6.XII. svi glavni vodovi osim 3055 u radu su.

Dopis istoga sadržaja odaslan je Ministarstvu unutarnjih poslova, Ministarstvu Hrvatskog domobranstva, ravnateljstvu za javni red i sigurnost i Zapovjedništvu hrv.Oružništva.

V.d.Pročelnika odjela:

Galjer

(M.P.)

⁹ Globalica

¹⁰ Bradici

¹¹ Ovu akciju izvršili su partizani NOP odreda »Zvijezda«.

¹² Šujica

BR. 188

**IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U TUZLI OD
19 DECEMBRA 1941 GOD. O AKCIJI PARTIZANA NA ŽELJE-
ZNIČKU STANICU U KAKMUŽU**

Tuzla 19 prosinca 1941 g.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST U TUZLI
Broj:9308/41.

Predmet: Izvješće o paljenju že-
ljezničke postaje u Kamužu¹ od stra-
ne četnika.—

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST

Z A G R E B

Kotarska oblast u Gračanici svojim aktom Br.5267/41 od 13 prosinca 1941 god. izvješćuje:

Oružnička postaja u Bos. Petrovom Selu pod brojem: 1154/41 od 6 prosinca t.g. izvješćuje:

»Da su 3. prosinca t.g. oko 18 sati četničko-komunističke bande zapalile željezničku postaju u Kamužu, na pruzi Doboj—Tuzla. Istovremeno zapaljena je i državna željeznička zgrada, koja je služila za stanovanje desetara pruge, a nalazi se u neposrednoj blizini željezničke postaje Kamuž u pravcu prema Karanovcu.²

Obje zgrade su sasvim sagorele.

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Zamjenik
redarstvenog upravitelja:
Š. Muftić

¹ Kakmuž

² Akciju su izvršili partizani Ozrenskog NOP odreda.

BR. 189

IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE SJENČINE OD 21 DECEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA U SELU RAVNIMA

Prepis:

ORUŽNIČKA POSTAJA
SJENČINE
Broj: 1219

Predmet: Izvješće o sukobu i borbi
sa komunističko-četničkoj bandi
dostavlja.—

KOTARSKOJ OBLASTI

Sjenčine 21.prosinca 1941.

Mostar

Dana 17 prosinca 1941.godine oko 8 sati prije podne bila je napadnuta od komunističko-četničke bande oružnička ophodnja ove postaje¹ koja je bila sastavljena od 5 oružnika i to: Oružnički vodnik Mate Glamuzina bio je vođa ove ophodnje sa suhodnicima Mirkom Marićem, Franjom Markotom, Perom Bošnjakom i Jozom Regićem.

Imenovani su bili napadnuti u selu Ravnima, na zvanom mjestu »Breslica« obćine Bijelo polje², kotara Mostara, Velike Župe Hum.

Ophodnja³ se je nalazila u 29 redovnoj službi obilazak Br.2 te je sa napadačima održala borbu bez gubitaka sa strane oružnika na njihovoj t.j. komunističko-četničkoj bandi gubitci nisu poznati. Istog dana potpisati nesluteći ničemu imao je da izvidi slučaj ubistva pok.Blaške Kreze iz Ravna, obćine Bijelo polje, kotara Mostarskog Velike Župe Hum, koji je također poginuo od komunističko-četničke bande na 16. prosinca t.g. ponovo je potpisati sa ostalim oružnicima oko 11 sati prije podne primio borbu sa komunističko-četničkim bandama, te je i ovoga puta napad uspješno odbijen.

Istoga dana u 15,17 i 20 sati primljena je borba sa njima koja je uspješno bez gubitaka odbijena. Njihovi gubitci nisu poznati.

18.prosinca t.g. oko 10 sati prije podne potpisati je imao da blokira i razoruža selo Ravno malu⁴ Lojpurovu, te je prilikom do-

¹ Ove borbe protiv žandarma vodila je jedna grupa radnika koja je izašla iz Mostara sa ciljem da se priključi partizanima.

² Bijelo Polje

³ Ophodnja, tj. patrola

⁴ Mahalu, tj. zaselak

laska sa oružnicima i domobranima u momentu blokiranja sela napala velika magla i počeli iz sela bježati u prevcu⁵ planine svakako lica koja su sa komunistima u radu i napadaju ophodnije učestvovala. I ovom je prilikom oružje bez gubitaka sa strane oružnika upotrebljeno.

Njihovi gubici nisu poznati.

19. prosinca t.g. napadnuta je odnosno napadnuti su mještani Hrvati od strane komunističko-četničke bande 3 puta i to: oko 9 sati prije podne, oko 17 sati poslije podne i oko 22 sata, i tom prilikom napad je sa uspjehom odbijen. Gubitaka sa strane oružnika nije bilo. Materijalna šteta građanima pričinjena je u manjoj količini, a to je se sastajala u lupanju cigla [p]o domovima.

19 i 20 prosinca t.g. potpisati je pozvao starješinu sela Ravni koji je sa stanom u Ledenicama, da se sa svima mještanima predi i da mještani koji imaju oružje isto predaju, te da im je život zagarantovan. Starješina sela je javio da će da javi rezultat do 10 sati prije podne koji nije ništa preduzeo, a komunisti koji se skupa sa njima nalazili javili su da se selo predati neće i da će oni poništiti sve Hrvate do mora.

Potpisati je sa svima oružnicima i domobranima izašao u selo Ravno zvano »Ledenice« odaklen sam zaista bio napadnut od strane komunističko-četničke bande. Borba je primljena oko 10 sati i trajala je sve do 16 sati poslije podne. Gubitaka a niti povreda od strane oružnika domobrana nije bilo. Gubici od strane komunističko-četničke bande nisu prođeni⁶, pošto je velika mećava-vrijeme sa vjetrom i snijegom. Tragovi krvi našlo se je na nekoliko mjesta odaklen su komunisti napadali.

Goneći se sa komunističko-četničkom bandom do mjesta Skravce gdje⁷ ponovno zauzeli položaje i dali jak odpor ranjena je nečija djevojka koju su bili sa ostalim ranjenicima ponjeli, te su je usljed jake navale ostavili, a ostale ranjenike su odnijeli i pobjegli u pravcu Zimalja.

Ranjenoj djevojki nije ukazana nikakva pomoć od strane oružnika pošto⁸ su je ostavili na jednome brijegu gdje su oni mogli zauzeti jake položaje i dati jake odpore. O ovome su izvješteni Golubovići i to: ženske a neke se također nalaze u odmetništvu. Od koga je djevojka ranjena nije poznato pošto se je našla u među borbom, a svakako je njima kao kurir služila.

Broj utrošeni metaka za sve vrijeme borbe oko 2.500 komada. Dostavlja se prednji izvještaj s molbom radi znanja.

⁵ Pravcu
⁶ Pronađeni
⁷ Gdje su
⁸ Pošto

Ranjena djevojka ostala je na licu mjesta. Naređeno je Golubovića ženama da se odmah prebaci u bolnicu radi ukazivanja pomoći. Potpisati je sa momčadi i dalje borbu nastavio u gonjenju komunističko-četničke bande.—

D O stavljeno: Prilog pismo u prepisu.

Zapovjedniku 2.oružničke pukovnije
Knin, Krilu i Državnom Tužiocu Mostar

Zapovjednik postaje
narednik:
Marko Blažević,

BR. 190

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA DRUGOG DOMOBRANSKOG
ZBORA OD 22 DECEMBRA 1941 GOD. O PARTIZANSKIM AKCI-
JAMA U BOSNI U VREMENU OD 1 DO 15 DECEMBRA 1941
GODINE**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO II. DOMOBRANSKOG ZBORA
Glavnostožerni odjel
Br 1684/tajno

U Brodu n/S, dne 22-XII.1941

Predmet: doglasni izvještaj
za vrijeme od 1.-15.tek.mj.
Spoj: Očev.br.4163/Taj.-41.

GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA (Očev.
odjel).
ZAPOVJEDNIŠTVU I. DOMOBRANSKOG SBORA
ZAPOVJEDNIŠTVU III. DOMOBRANSKOG SBORA
ZAPOVJEDNIŠTVU VOJNE KRAJINE

Sastavak u spise

Prema zapovjedi Očev. Br. 4163/tajno od 17. studenog t.g. dostavlja se slijedeći doglasni izvještaj za vrijeme od 1.do 15. prosinca 1941.godine sastavljen iz prikupljenih podataka i primljenih dopisa.

I. — OBĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

2. — Četnička akcija i poduzete mjere:

Predviđanja, da će se četničko-komunistička akcija nastupom zime — ako ne obustaviti — a ono barem smanjiti nisu se obistinila.

Naprotiv ta akcija, koja svakim danom postaje sve šira i snažnija i koja postiže sve značajnije uspjehe — u prvoj polovici mjeseca prosinca u nekim kotarevima poprimila je upravo znake pobune, te se može već govoriti o »narodnom ustanku«.

Da je pobunjenička akcija uzela najširi zamah i da je poprimila karakter obće narodne pobune grkoistočnjaka vidi se po tome, što pobuna istom žestinom plamti na sve strane: kotari Bijeljina i Brčko, dalja okolica Doboja, gdje zvona na crkvama zvone na ustanak, kotar Kladanj i područje Olova, okolina Tuzle i Ozren planina, kod Teslića i Tešnja, kotar Bos.Dubica, na Motajici i Kozari planini, kotar Prnjavor, a da o predjelima južno i zapadno od Banja Luke i ne govorimo.

Sve to jednovremeno vri i vrši se mobilizacija i diže se na ustanak protiv nas.

Ovom se ustanku pridružili i oni grkoistočnjaci, koji su do sada stajali po strani i prividno bili lojalni.

Tako se npr. prema selima Mrtvice, Tutnjevcima, Ražljevo i Obarska (kotari Brčko i Bijeljina¹) morala već primieniti zapovjed Vojskovođe Op. Br. 1080/tajno.

Nakon neuspjele akcije naših i njemačkih snaga 25. i 26. studenog t.g. u Kozari i Prosari planini, nakon naše samo djelimično uspjele akcije čišćenja pobunjenika na Ozren planini, nakon pada Foče, Goražda i Olova, te nakon što su pobunjenici osim drugog materijala zaplieni čak i savezničke (talijanske) tenkove — njihov je moral upravo podvostručen i u tom pogledu ne treba očekivati neke promjene, pa i nastupom najoštrije zime.

Koliko je ta četnička akcija jaka i organizirana vidi se najbolje kad su oni bili u stanju da nam razbiju celu jednu bojnu u Mrakovici² i to baš na terenu, kojeg smo mi ranije bili očistili. Vidi se po odporu, kojeg su oni bili u stanju pružiti prilikom naše akcije na Ozren planini, te su se na istoj planini i održali izgubivši samo visove na desnoj obali Bosne, i ako je sa naše strane za ovu akciju bila upotrebljena tolika snaga, da veću snagu od ove naša vojska nije u stanju ostvariti ni u kojoj drugoj akciji.

¹ Na ovoj prostoriji djelovao je Majevički partizanski odred.

² Ustašku bojnu na Mrakovici likvidirali su partizani Drugog krajiškog odreda.

Naše posade, koje se u svim mjestima na području južno od r. Save nalaze, traže pomoć i pojačanje, pri svakom jačem napadu odmetnika.

Glavni centri pobunjenika ostaju i nadalje oni navedeni u ovd. izvještaju br. 1127/tajno-1941., koji se dopunjuju sa sljedećim četničko-komunističkim logorima i to:

- a) logor u Poljanama (iznad Krupe n/V.) kotar Banja Luka;
- b) logor u Grabovici (kotar Kotorišće);
- c) logor u Jošenovcu, u Lisica Ravnici i u Skradašu u Manjača planini;
- d) više Dubice (kotar Ključ);
- e) u Dujakovcima na desnoj obali Vrbasa u planini Osmači —Tisovcu;

f) u Čemernici planini — gdje se nalazi i bolnica, i

g) u Kozjaku iznad Vrbasa između Aljinog Sela i Krupe.

Glavni vođa ovih 10 logora je Uroš Drenović bivši učitelj sa sjedištem u Čemernici. Vođe ostalih logora jesu: Jozo Madžar³, Milan Branković, jedan musliman, Jozo zv. Kozac⁴ iz Banja Luke, koji je komesar svih logora.

h) Na sjevernim padinama Ozren planine glavni stožer pobunjenika nalazi se u s.Nišići, bolnica u s. Šabanici i skladište u s. Visovići.

Kao važnije momente u ovoj četničko-komunističkoj akciji iznosim sljedeće događaje:

1.XII.— Pobunjenici zapalili zaseok Grgiće u selu Kmećanima (kotar Banja Luka).

Kod s. Stanari (kotar Tešanj) napadnut vojni samovoz i vod osiguranja; vod uništen, poginuo obdškrbni častnik (poručnik Kolombatović) 2 šofera ranjena.

Kod s. Obarska (na putu s. Crnjelovo—Bijeljina) napadnuta su kola sa hranom, poginula 2 domobrana.

Odmetnici upali u s. Vrelo (kotar Teslić) i pljačkali po kućama.

2.XII.— Grupa od oko 60 pobunjenika (u odorama jugoslaven-skih častnika i vojnika) napala i zapalila obćinsku zgradu Bekteže (kotar Požega) i odnijeli 5 pušaka i 200 naboja.

U okolini rudnika Banovići (jug.zap. od Tuzle) odmetnici opljačkali činovnike i radnike rudnika.

Pobunjenici napali vlak br. 2476 kod postaje Rudice (kod Banja Luke), koji je prevozio novake.

Kod s. Maslovara (zap. od Teslića) napadnut 1 odjel domobrana (1 poginuo, 13 zarobljeno, izgubili smo 1 strojopušku i 17 pušaka⁵).

³ Narodni heroj Josip Mažar-Šoša

⁴ Vjerovatno Muhamed Kazaz

⁵ Ovu akciju su izvršili partizani Trećeg krajiškog odreda.

Četnički napad na željez. postaju Hadžimehtić (na pruzi Banja Luka — Sunja).

Na putu Bos. Gradiška — s. Turjak odmetnici porušili jedan most.

Izvršena likvidacija rudnika Maslovare shodno rješenju Ministarstva šumarstva i rudarstva radi stalnih četničkih napadaja na istog.

Napadnuto s. Kakmuž (kotar Gračanica) razorena željeznička pruga i potrgana b.b. linija tako, da je svaka veza između Bos. Petrova Sela i Doboja bila prekinuta⁶.

3.XII.— Četnici upali u s. Jasikovac i Sniježnicu j.z. od Bijeljine), klali narod i palili kuće.

Napadnut željeznički vlak između s. Boljanića i Suhog Poljana (na pruzi Doboj — Tuzla).

Izvršen napad na s. Sniježnicu i Teočak (kotar Zvornik) — popaljeno oko 150 kuća.

4.XII.— Zapaljena škola u s. Čadavici (kotar Bijeljina) i pre-sječena brzoglasna linija prema Brezovom Polju.

Električnom minom dignuta u zrak prva i oklopna kola oklopnog vlaka na 3½ km. istočno od Doboja⁷ (3 mrtva, 6 ranjenih).

5 km istočno od željezničke postaje Karanovac pokidana željeznička pruga.

5.XII.— Prekinuta brzoglasna linija kod s. Dragoljevac⁸ (kotar Bijeljina).

Napadnuta Slatina Ilidža i nekoliko kuća zapaljeno.

6.XII.— Napadnuta posada rudnika Banovići⁹ (kod Tuzle); 23 domobrana zarobljeno. Odmetnici demolirali rudničke uređaje i činovničke i radničke stanove.

7.XII.— Odmetnici razorili željez. prugu između postaja Miovičina¹⁰ i Bos. Petrovo Selo na pruzi Doboj—Tuzla.

Zapaljeno je selo Muslimanski Rašljani (19 km jug. zap. od Brčkog) i škola u s. D. Crnjelovo (12 km sjev. zap. od Bijeljine).

8.XII.— Izvršen napad na s. Ugljevik i na stražu kod mosta kod s. Modrana (kotar Bijeljina).

Zapaljen most kod s. Kakmuži¹¹ (j. i. od Karanovca).

Na željezničkoj postaji Brd n/S. sudarila se 2 vlaka. 4 ranjena.

⁶ Akciju su izvršili partizani Ozrenskog odreda.

⁷ Diverziju su izvršili partizani Ozrenskog odreda.

⁸ Dragoljevac

⁹ Ovu akciju je izvršila grupa partizana Ozrenskog odreda pod rukovodstvom Miloša Kupresa.

¹⁰ Miričina

¹¹ Kakmuž

9.XII.— Napadnuta željeznička pruga Bos. Novi—Banja Luka. Željeznička postaja D. Dragotinja izgorila; 2 propusta eksplozivom porušena. Straža u jačini od 9 domobrana zarobljena.¹² Brzglasna veza Sunja — Bos. Novi prekinuta.

10.XII.— U Krivoj Bari (kotar Bijeljina) odmetnici opljačkali seljake; odnijeli im 61.000 Kuna.

U s. Brodac (sjev. od Bijeljine) grupa odmetnika izvršila razna nasilja.

U s. Lisičine (kotar Podravska Slatina) upala jedna četnička banda i prisiljavala grkoistočnjake da se odmetnu. Na neke seljake koji to nisu htjeli, otvarali bi vatru.

11.XII.— Napadnuta željeznička postaja Dragotinja (na pruzi Bos. Novi—Prijeđor).

12.XII.— Napadnut vlak 1 km zap. od postaje Karanovac.

13.XII.— Pobunjenici zauzeli sela: Podorašje (13 km s.z. od Tuzle), Humci, Jasenica i Lisovići.

Na željezničkoj postaji Sibirj (na pruzi Zagreb—Brod) eksplodirao pakleni stroj i oštetio željezničku prugu.

Oštećen eksplozivom betonski most na 3 km istočno od željez. postaje Poljana (na pruzi Banova Jaruga—Pakrac). Na postaji Poljana odmetnici razoružali našu stražu.

14.XII.— Manja grupa odmetnika otvorila vatru na stražu kod vile Adem-Age Mesića — Doglavnika u Tešnju.

Stanovnici grkoistočnjaci sela Jasenica, Srbska Tinja i Podpeći (kotar Tuzla) digli se na ustanak i priključili pobunjenicima.

Napadnuta posada Maglaja.

15.XII.— Napadnuta naša posada kod Križa (na putu Jelah—Dragolovci).

Napadnut Turjak i zapaljen. 33. satnija 1. p.p. i oružnička postaja zarobljena.¹³

Detaljni izvještaji o tome, kao i odgovarajuće akcije naših snaga iznieti su u svakodnevnim izvještajima o radu operativnih jedinica.

U prvoj polovini mjeseca prosinca (3. o.mj.) poduzeta je bila akcija većeg stila čišćenja pobunjenika na Ozren planini. Odpor pobunjenika je bio žilav i jak na cijeloj fronti, a osobito kod Bos. Petrovog Sela, s. Boljanića, s. Lipca i s. Striježevice, kod Glavice i na k. 400.

Neprijatelj je bio utvrđen (imao je dosta strojnica) i branio se odlučno. Njegov sistem utvrđivanja bio je veoma dobro prilagođen zemljištu, a utvrde su bile rasprostrte kako po širini, tako i po dubini.

¹² Akciju su izvršili partizani Drugog krajiškog odreda.

¹³ Trideset treću satniju Prve pješačke pukovnije likvidirali su partizani Drugog krajiškog odreda.

Akcija je prekinuta kada se ovladalo visovima na desnoj obali Bosne. Točnih podataka za neprijatelja još nema cieni se oko 500 gubitaka.

Ova i ovakva četnička akcija, osim žrtava u ljudstvu i milijonskih šteta (po nekoliko desetaka milijona svakog polumjeseca) — u najvećoj mjeri šteti našem ugledu i državnim probitcima.

Upravo je nevjerovatno kako se u vezi toga, pa čak i od naših saveznika, na razne načine štetne po naš ugled komentariše naš položaj.

U vlaku Zagreb—Brod doznao je naš izvještajni izvijestitelj od jednog talijanskog industrijalca da se u Milanu govori kako je Hrvatska nesposobna za život i da ne bi trebala biti nezavisna, kada nakon 8 mjeseci njezinog obstanaka nije u stanju na polovici svoga teritorija ispoljavati svoj suverenitet, ali da su zato Hrvati sposobni za ubijstva i pljačku. Dalje je isti Talijan rekao, da Talijani sada vrše ekshumaciju lješeva u Hercegovini. (Navodno u Rimu se nalaze dvije grkoistoč. iznakažene djevojčice — jedna od njih je čak 14 puta ubodena — koje sada Talijani liječe i njeguju i koje će biti prikazane za zelenim stolom, kada će se stvarati Nova Europa).

3. — O komunistima:

Komunistička akcija od posljednjeg izvještaja ostala je nepromijenjena. Primjećuje se samo, da se sve veći broj grkoistočnjaka priključuje toj akciji.

Komunistička partija, koja se kod svih ovih nereda i pobuna koristi u svoje partijske svrhe, stavila se na čelo četnika, sa kojima u cjelosti surađuje.

Nesporazumi i nesuglasice koje se među njima i nadalje pojavljuju mogu se označiti samo kao pitanje prestiža, jer se komunisti u većini slučajeva, kao intelektualno jači, žele nametnuti pobunjeničkim masama za vođe, što im u većini slučajeva i uspijeva. U glavnom takozvani nacionalni četnici gube svuda na terenu, a komunistička ideja uzima sve više maha.

O promičbi komunista vrijedi iznijeti ono u ovd. izvještaju broj 1127/tajno-1941.

Oni u glavnom i nadalje agitiraju među pučanstvom svih vjeroispovjesti o navodnim uspjesima Sovjetske Unije u sukobu sa Njemačkom, i da će ova borba u najskorije vrijeme donijeti slobodu porobljenim narodima bivše Jugoslavije i čitave Europe.

Na zauzetom prostoru uspostavljaju vojne vlasti, kojima su na čelu ponegdje bivši časnici jugoslavenske vojske, — komunistički orijentirani. Osim toga nastoje svugdje uspostaviti i građanske vlasti: seoske, obćinske i kotarske starješine, koje odmah obrazuju komitete za prehranu ljudi i organiziraju zajednička skladišta.

U prigibu se dostavlja pismo, kojeg je nepoznati komunista sa pravca Stupari napisao zapovjedniku I. bojne 3. pješačke pukovnije (prilog 1); jedan komunistički letak (prilog 2), koji je ubačen u vlak na putu od Karanovca prema Doboju na mjestu gdje vlak ide polagano, kao i izkaze Muje Ombašića i Sali Helje (ovd.br. 1462/tajno-1941. sa 2 časopisa »Borba« (prilog 3), kao i letake (prilog 4, 5 i 6).

Došlo se do otkrića, da postoji jača komunistička akcija i organizacija u tvornici Bata u Borovu. Uhićene osobe sprovedene su Župskoj redarstvenoj oblasti u Vukovar, te se tamo istraga vodi.

Odkrivena je jedna komunistička organizacija u Osijeku, u koju su umiešane i neke osobe domobranstva.

Poznati komunisti, koji su ostali u domašaju naših vlasti uhićeni su i internirani, a nad sumnjivim osobama vrši se strog nadzor.

...

II. — STANJE U VOJSCI:

Moral i vojnički duh kod domobrana je slab.

5-) XII. od III. bojne 11. pješačke pukovnije vratilo se iz borbe u Kozarcu oko 250 ljudi, od kojih samo 100 sa oružjem, a 6.XII. kod Doboja domobrani 3. satnije 1. p. pukovnije napustili su bez ozbiljnih razloga položaje. Postoji kod podređenih postrojbi nadalje dosta slučajeva odricanja poslušnosti. Razlozi ovome su mnogostruki i poznati su nam. Jedan dio tih razloga izniet je i u ovd. izvještaju broj 1127 / Tajno — 41. kao i u zapoviedi Gl. st. dom. Oper. br. 7.700/Tajno/1941.

Iako vidimo, da mnogo toga što smo mi trebali pružiti domobranima nismo im dali, ipak kod ovakovih i sličnih slučajeva mora se pristupiti drastičnim mjerama, a kao prva mjera trebalo bi odmah zavesti na celom području vojne prike sudove, jer smo u ratu.

...

ZAPOVJEDNIK
general, Iser

IZVJEŠTAJ KOTARSKO OBLASTI U VISOKOM OD 22 DECEMBRA 1941 GOD. O DIVERZIJI NA ŽELJEZNIČKOJ PRUZI VAREŠ—BREZA

Visoko, 22 prosinca 1941

KOTARSKA OBLAST VISOKO
T.broj: 662/41

Izvještaj o prekidu pruge
po četnicima.—

RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST

Z A G R E B.

Oružnička postaja u Brezi pod brojem 1335/41 dostavlja:

18 ov.mj.t.g. između 5 i 6 sati naišla je viša grupa odmetnika komunista i četnika na želj.prugu Breza — Vareš na km. 10.700 niže sela Dabrovina¹ pa su ovom prilikom četnici na ovom mjestu prekinuli želj. prugu u dužijini od 100 metara i onemogućili uslijed prekida redovan želj. saobraćaj dotičnog dana sve do 16 sati dok nije pruga uspostavljena.²

Na lice mjesta izaslata je vojska iz Breze kao i dva oružnika ove postaje koji su radnicima omogućili rad pod zaštitom vojske od eventualnog napada od četnika.—

Kod mjesta gdje su četnici raskinuli prugu nalazi se kuća seljaka Jovana Ristića grko-istočnjaka, ali su četnici istog za vrijeme rada na rušenju pruge u kući pod stražom zatvorili ali je on po njihovu odlasku kada je imao ići vlak iz Vareša u Brezu preda nj izašao i istog zaustavio tako da nije došlo do nesrećnog slučaja.—

Ovom prilikom četnicij su otjerali čuvara pruge Šabanovića Osmana um. Alije iz Smrekovice, kot.Visoko u selo Neprivaje kod četničkog komandanta, gdje su ga zadržali kod sebe istog dana do 9 sati i nagovarali ga da ostane sa njima jer da tamo ima još muslimana u njihovu društvu oko 150 te kada on na ovo nije pristao, pustili su ga kući.—

Prema izjavi uhićenog po četnicima čuvara Šabanovića kaže da je u selu Neprivaju bilo oko 70 četnika, koji su išli za rušenje pruge.—

Tako isto 17 na 18 ov.mj. četnicij su nasilno otjerali Jevrića Vidoju p.Riste Jevrića Sretka p. Milana, Milića Radovana kao i

¹ Dabrovina

² Diverziju su izvršili partizani odreda »Zvijezda«.

Lekića Novicu sina Nikolina sva četiri iz sela Seoca, kotar visočki, reon ove postaje.—«

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.—

Za Dom spreman!

Za Kotarskog predstojnika:
(Potpis nečitak)

(M.P)

BR. 192

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U BOS. DUBICI OD 23 DECEMBRA 1941 GOD. O BLOKADI BOS. DUBICE

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST U BOSANSKOJ DUBICI
Broj: 5936/41

U bos.dubici, dne 23.XII.1941.

PREDMET: Putnika pljačkanje od strane četnika na putu za sedmični sajam u Bos. Dubicu.

**RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST ZAGREB
VELIKOJ ŽUPI LIVAC—ZAPOLJE — NOVA GRADIŠKA**

Oružnička postaja Draksenić svojim dopisom od dne 20. prosinca 1941. broj: 311/41. izvještava sljedeće:

Dana 20. prosinca 1941. godine oko 9 sati ujutro jedna grupa četnika njih oko 20 na broju, a koje je predvodio Šiljegović¹ dočekala je više sela JOŠIKA prema DRAKSENIĆU u šumi sve putnike koji su putovali u Bosansku Dubicu na sedmični pazar koji su gonili stoku kao i razne peradi iz ORAHOVA, kao i iz ovdašnjih sela, te su sve sa svom imovinom koju su sa sobom nosili zaplićenili i počerali prema KOZARI preko sela KLEKOVACA, među ovim putnicima nalazila su se i dva domobrana sa posade iz ORAHOVA koji su putovali za Bosansku Dubicu kao teklići, te su i njih četnici razoružali i sa sobom povelili u KOZARU.

¹ Miloš Šiljegović

Pošto su stigli u KLEKOVCE kod SEREFLIJA² četnici su sve putnike koje su zarobili pustili da idu kućama i kola i konje vratili im, sem što su sasobom zadržali i povelu prema KOZARI dva domobrana koja su zarobili i razoružali, jednoga občinskoga redara iz DRAKSENIĆA i čuvara šuma iz DRAKSENIĆA kojima su saobćili da imaju s njima ići do njihove više vlasti (starješine) pa da će onda biti i oni četiri pušteni kućama. Ovo su izjavili oni putnici koji su bili zarobljeni pri povratku iz Klekovaca kroz Draksenić.

Jedan vod domobrana sa oružnicima sa posade iz Draksenića po saznanju za ovaj slučaj išao je za četnicimado blizine Klekovaca pa pošto se je čula četnička paljba pušaka i mitraljeza nasve str[aj]ne i prietila je opasnost, da bi mogli biti zarobljeni isti su se povratili natrag u Draksenić radi držanja položaja.

Kod ovih četnika kojih je bilo na broju dvadeset nalazila suse dvije strojne puške, većim dielom bili su uniformirani u domobrandku odoru, a neki su imali i četničke kape, a neki franceske sa znakom »crvena zvijezda« na kapi.³

Prednji se izvještaj dostavlja s molbom na nadležnost⁴

ZA DOM SPREMNI!

KOTARSKI PREDSTOJNIK:
(Potpis nečitak)

(M.P.)

² Sereflije

³ Ove akcije oko Bos. Dubice vršili su dijelovi Drugog krajiškog narodnooslobodilačkog partizanskog odreda.

⁴ Nadležnost

BR. 193

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG DOMOBRANSKOG
ZBORA OD 23 DECEMBRA 1941 GOD. O RASPOLOŽENJU NA-
RODA NA PODRUČJU BOSNE I HERCEGOVINE**

ZAPOVJEDNIČTVO
III. DOMOBRANSKOG ZBORA
GLAVNOSTOŽERNI ODJEL
OČ.Br.145/taj.

23.prosinca 1941.godine
Sarajevo

Predmet: Očevidni izveštaj
za prvih 15 dana mjeseca pro-
sinca 1941.godine.

- 1.—Mindom(očevidni odjel);
- 2.—Predstojniku Poglav.Vojnog ureda;
- 3.—Zapovjedniku III.Dom.zbor.područja;
- 4.—Zapovjedniku 5. i 6. pješačke divizije;
- 5.—Zapovjedniku Vojne Krajine.

Prema zapovjedi Očev.Br.4163/taj.od 17.studenog 1941.godine,
dostavlja se sliedeći očevidni izvještaj za prvih 15 dana mjeseca
prosinca 1941. godine.

I. — OBĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

**1) Raspoloženje naroda ob-
zirom na vanjske i unuta-
rnje prilike i događaje:**

a) HRVATI:

Raspoloženje hrvatskog i muslimanskog
diela stanovništva na području ovog zbora,
može se reći NEZADOVOLJAVAJUĆE. Ovo
nezadovoljstvo potencirano je naročito kod
hrvatskog i muslimanskog stanovništva, koje
se nalazi na području pod talijanskom vlašću,
jer Talijani da li iz bojazni od četnika ili su
dobili takove instrukcije iz Rima, paktiraju
sa četnicima, naročito u Hercegovini na štetu
interesa Nezavisne Države Hrvatske.

Stanovništvo katoličko tako i musliman-
sko, izgubilo je povjerenje u vlast, jer uviđa

da ova nije u mogućnosti da uspostavi red i zavede bolje stanje. Do sada se je polagala velika nada u naše domobranstvo i njegovo vodstvo, ali poslije gubitka 6 kotareva (Srebrenica, Vlasenica, Višegrad, Rogatica, Goražda i Foča) i nemanja mogućnosti sa naše strane da se isti povrate, narod je izgubio vjeru u moć naše oružane sile.

Naše pučanstvo ostavljeno na milost i nemilost četnicima i partizanima, a u cilju da sačuva gole živote, počelo je obrazovati komitete, koji pregovaraju sa četnicima i partizanima, da se u njihovim krajevima prestane sa ubijanjem, paljenjem i pljačkom s tim, da će oni — naši seljaci i građani priznati vlast četnika odnosno partizana.

Naročito je mučan utisak ostavilo kod našeg stanovništva i naših domobrana napuštanje Goražde i Foče tako, da je bez borbe četnicima i komunistima palo u ruke izvješan broj naših samovoza, velik broj oružja, municije i hrane, koje se je nalazilo po pomenutim posadama. **Ovo pitanje trebalo bi da se raspravi diplomatskim putem**, jer su navodno Italijani zahtjevali da naša posada napusti ova mjesta.

Zabrunutost i nezadovoljstvo stanovništva postaje svakim danom sve veće i veće, na jednoj strani neumanjena četničko-komunistička akcija, a na drugoj strani nemanje najpotrebnijih životnih namirnica, kao drva i ugljena, a nastale su velike hladnoće. Ima žalosnih primjera, koji se mjestimično viđaju po sarajevskim ulicama i drugim manjim mjestima. Tako na pr. nastale su pljačke i otimanje životnih namirnica, dalje viđaju se pojedine izbjeglice, a i siromašniji stanovnici sa periferije Sarajeva u bjednom stanju, skoro podpuno goli i bosí po snijegu i ledu, a što je najgore pojavio se je pjegavi tifus među izbjeglicama. Sve ovo povoljno utiče na dalji razvoj četničko-komunističke akcije, te jednog dana možemo biti iznenađeni i sa ozbiljnim unutarnjim događajima, odnosno javnim revoltom pučanstva bez razlike vjere.

Istina je, da narod ne shvaća teško ratno stanje koje je zahvatilo ne samo našu zemlju, nego i cijelu Evropu, a sada i ostale kontinente ulaskom u rat Japana i S.A.D. Oni zamišljaju, da je to slabost državnih vlasti, a ne osvrću se na obće stanje u svijetu. Ovdje dosta igraju ulogu kako strana promičba, tako i unutarinja od strane nezadovoljnih elemenata, kojima ne ide nikako u račun, da se naša Država podigne i stanje konsoliduje, a osim toga i to, što u Državi nije objavljeno ratno ili »izuzetno« stanje, te narod misli da treba da živi mirnodopskim životom. Ovaj mirnodopski život pučanstva prenosi se i na domobranstvo u posadama i negativno utiče na borbeni duh domobranstva, a osobito pričuvnih¹ časnika i pričuvnika.

Povodom proglasa Vlade putem dnevne štampe da je Nezavisna Država Hrvatska stupila u rat na strani njezinih saveznika Njemačke i Italije protiv Engleske i S.A.D. pronose se razna alarmanantne vesti među stanovništvom kao:

— da će se objaviti mobilizacija u N.D.H. i uputiti naše domobranstvo u rat protiv Rusije,

— da će jedan dio Njemačkih snaga biti povučen sa Ruskog ratišta i upućen na Tursku, jer Njemačka ne može da trpi Tursku neutralnost i neodređenost, a zamjenice ih naše Mađarske i druge trupe,

— da će odlazak naših trupa, četnici i komunisti iskoristiti priliku i zaposjednuti cijelu Bosnu i Hercegovinu u sporazumu sa Talijanima i izvršiti pokolj muslimana i katolika.

U posljednje vrijeme osjeća se kod muslimana kolebanja, a uzroci su u tome:

—što su muslimani najviše izloženi osvetama četnika, pa smatraju da nisu dovoljno zaštićeni.

—komunisti, kojih među muslimanima ima mnogo, nastoje da ih što više odstrane od Hrvatskog utjecaja, i

¹ Rezervnih

—što neki talijanski zapovjednici muslimane ne smatraju Hrvatima, već jednom posebnom narodnom grupom. Tako je u Bi-leću, talijanski general Luzano izjavio, da su talijanske vlasti poslale u Zagreb izvješće da Muslimani rade na sporazumu sa Srbima i da ga je Sarajevski muftija zvao da dođe u Sarajevo i napravi red, pa da će i otići. Zatim zapovjednik 22.divizije u Mostaru general Pivano, u razgovoru sa našim zapovjednikom, pomenuo je: Muslimane, Hrvate i Srbe i naglasio da Muslimani u Mostaru čine 50% stanovništva i da o tome treba voditi računa. Po izvjesnim znacima i sami Talijani rade na tome da se Muslimani i Srbi sporazumiju u krajevima gdje su izmješani.

Obći ustanak u Bosni i Hercegovini, a osobito gubitak 6 kotareva u istočnoj Bosni u kojima je ostalo 130.000 muslimanskog pučanstva dovelo je muslimane na muke kakve Bosna nije doživjela, iako je u svojoj povjesti mnogo patila. Stoga moral kod njih mora da opada, a osim toga izgleda mi da naši protivnici jako iskorišćuju njihovu vjersku osjetljivost za svoju propagandu.

Tako na pr. od strane školskih vlasti u ovdašnjim školama diele se djeci — đacima, među kojima ima veliki dio muslimana, letci sa Poglavnikovim govorom, gdje je rekao, da je »bolje ako je u Državi jedna vjera« (prigodom govora prelaznicima sa grčko-istočne na katoličku vjeru iz Velike župe Baranje, koji je govor bio odštampan na prvoj strani sviiju naših listova) i razumije se time se agituje.

Dalje se govori, da postoji jak pokret za iseljavanje muslimana u Tursku, zatim da je o problemu muslimana kod nas bilo govora i na Ankarskoj krugovalnoj postaji. Dalje, da je Turska vlada učinila pitanje Njemačkoj i Italiji, kao okupatorskim silama bivše Jugoslavije zbog stanja muslimana u Bosni i Hercegovini. Sve ovo može biti vjerojatno, jer se je u Tursku za vrijeme Austrije i Jugoslavije iselilo iz Bosne oko 400.000 muslimana. Mnogi od bosanskih mu-

slimana sada zauzimaju u Turskoj
kaže se, da je sadašnji Turski poslanik u
Berlinu rodom iz Bosne.

Konačno se među muslimanskim kru-
govima govori, da nije bilo dosta razumije-
vanja za prelaz grčko-istočnjaka na Islamsku
vjeru, pa da je i to kod muslimana stvorilo
povod neraspoloženju.

Uobće rečeno, među narodom svih slo-
jeva osjeća se potištenost, nezadovoljstvo i
bojazan od četničko-komunističkih osveta, a
što je najglavnije bojazan od gladi i nema-
štine, koja neminovno mora da nastupi, ako
se mjerodavne vlasti ne pobrinu za ishranu
stanovništva i opskrbe sa gorivom još dok
nije kasno. Nema brašna, jer usljed slabog
pretovara u Bosanskom Brodu, a i radi nesta-
šice vagona nastaju veliki zastoji. Štaće tek
nastati kada se prekine saobraćaj?

b) SRBI:

Neraspoloženje grčko-istočnjaka prema
Hrvatskoj datira još od prvih dana osnutka
N.D.H.. Oni se nikako ne mogu pomiriti sa
sudbinom koja ih je snašla, a naročito njho-
vu braću po krvi u Srbiji. Stalno i podmuklo
rovare protiv Države i podpomažu četničku
akciju svim mogućim sredstvima, jer sma-
traju da će time u mnogome doprinijeti svo-
jem oslobođenju. Sa prezirom posmatraju sve
što se zove Hrvatsko i kažu da će biti lojalni
tek onda kada im se dadu sva prava i vlast
kao katolicima i muslimanima.

Oružje neće da predaju dotle dok im se
ne zagarantuju životi, sloboda i imovina i
uklone ustaše. I pored tih njihovih izjava, da
će biti lojalni prema Hrvatskoj ipak prema
njima trebamo biti veoma oprezni, jer oni sa-
mo čekaju zgodan i pogodan momenat za
osvetom pa makar ona kada i sa koje strane
došla. Oni vide jedini svoj spas u Rusiji i
Engleskoj. Ulazak S.A.D. u rat protiv save-
znika Njemačke, Japana i Italije, još više im
je dao nade, da će se rat ranije završiti, sa
pobjedom Engleske, Rusije i S.A.D., jer po-
bjedom njihovom bit će i oni oslobođeni. Go-

vore da će njihova osveta biti teška a naročito prema ustašama.

Dobro su o svemu informirani i obaviješteni o čemu izvještavaju četnike i komuniste. Tu ulogu obavještavanja ne samo da vrše stariji i odrasli ljudi, već djeca i žene, koji silom iz bojazni moraju da to čine ili uz nagradu. Bilo je slučajeva gdje je djeteta od 15 godina služilo kao četnički teklić², ali pod prijetnjom smrti, dok nije uhvaćen i priznao svoje dijelo. Nekoji pak podpomažu ih u hrani, kupovini duhana, cigareta pa i soli u kojoj jako oskuđevaju, jer jedu neslani kruh.

Ima ih koji su se pomirili sa sudbinom i mirno rade svoj posao, ali to su većinom oni gdje je brak mješovit i u pitanju je žena i djeca.

c) ŽIDOVİ:

Ono malo što je ostalo, to su većinom manji trgovci čije su radnje pod povjerenstvom i zanatlije, koji se bave samo radom. Za sada su mirni i povučeni. Nezadovoljni su današnjim uređenjem N.D.H. isto kao i Srbi, ali to javno ne ispoljavaju.

d) KOMUNISTI:

Njihov rad je ponovno oživio. Prošlo je skoro 2 mjeseca, da se nije pojavio nijedan jedini letak do 13.t.m., kada su po svima ulicama u Sarajevu u blizini državnih zgrada nađeni komunistički letci, koji se u prigribu dostavlja. Za počiniteljima se traga od strane Sarajevskog redarstva.

Predmišlja se, da je njihov broj članova sada u Sarajevu i drugim mjestima na području ovog zbora porastao, obzirom na stanje koje vlada sada u Bosni i Hercegovini, a naročito u Hercegovini gdje talijanske vojne vlasti sa njima paktiraju i dozvoljavaju im da rade što hoće. Njihova glavna organizacija teško se može otkriti, jer uhvaćeni komunisti nipošto neću da priznaju da su članovi ove organizacije a još manje da izdaju svoje drugove komuniste.

² Kurir

U sadašnjem, pobunjeničkom ustanku, može se reći, oni vode glavnu riječ, jer su u većini slučajeva kao intelektualno jači uspjeli nametnuti se pobunjeničkim masama za vođe, služeći se pri tome poznatim komunističkim metodama i terorom komunističkih komesara.

Oni agitiraju među pučanstvom svih narodnosti i vjeroispovjesti o navodno velim³ uspjesima Rusije u ratu sa Njemačkom, koja će u najkraće vrijeme doneti slobodu svima narodima, a napose narodima bivše Jugoslavije-Srbima.

Iz nađenih letaka upućenim našim časticima, dočasticima i domobranima vidi se da žele poljuljati duh, moral i disciplinu, dok međutim iz letaka naslovljenih Muslimanima vidi se, da im je tendencija da muslimanske mase odvoje od Države i pridobiju ih za sebe.

Zapovjednik general
Lukić

▪ Veliki

BR. 194

**IZVJEŠTAJ KOTARSKJE OBLASTI U BOS. GRADIŠCI OD 31
DECEMBRA 1941 GOD. O BORBAMA U GRADIŠKOM SREZU**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST
Taj. broj 404-41
dana 31. prosinca 1941 g.
Bos.Gradiška

Predmet: Akcija pobunjenika na području
kotara Bos.Gradiška.

VELIKOJ ŽUPI LIVAC ZAPOLJE

Nova Gradiška.

Savezno sa već prije podnošenim usmenim i pismenim izvještajima o ovome predmetu, a kao bilansa svega rada na suzbijanju djelatnosti pobunjenika izvješćuje se slijedeće:

Nakon pada Turjaka u ruke pobunjenika naš se položaj stalno pogoršao tako, da je situacija danas više nego kritična. Do pada Turjaka pobunjenici su bili — ako se može upotrijebiti taj izraz — mirniji i povučeni, a nakon toga postaju svaki dan sve objesniji i bezobrazniji. U Turjaku su došli do većeg broja pušaka i nekoliko strojnih pušaka, te su im se nakon toga priključili mnogi grčko-istočnjaci iz sela zapadne polovice kotara t.j. iz gorskih sela u Kozari. O pripremanom napadaju na Turjak bilo je obaviješteno zapovjedništvo Domobranstva u Banjoj Luci i zamoljena hitna pomoć, ali bez ikakvog uspjeha. Da je, kojom srećom bila upućena ovamo barem jedna satnija domobrana, uvjeren sam, da Turjak ne bi pao u ruke pobunjenika i oni bi radi toga neuspjeha bili prisiljeni povući se dalje u Kozaru. Ovako se situacija pogoršala na našu štetu, a posljedice toga još se ne mogu predvidjeti, ali pobunjenici — partizani postaju svakim danom sve drskiji.

Iza zauzeća Turjaka uslijedili su najprije manji pojedinačni napadaji prema Gor. Podgradcima. Da ne bi satnija domobrana, koja se nalazila ondje kao posada, doživjela istu sudbinu kao i posada u Turjaku, odredio je zapovjednik I.bojne 10. pješ. pukovnije u Bos. Gradiški, da se ova satnija povuče iz Gor. Podgradaca bez ikakve borbe i došlo im je tako u ruke sve ono što je još ostalo iza napadaja od 23. listopada 1941. i što nije uspjelo prevesti u Bos. Gradišku. Na redu u Podgradcima nije ostala ni jedna lokomotiva te se pobunjenici ne mogu poslužiti prugom. Međutim ostale su ve-

like količine građevnog materijala i ogrjevnog drveta, što je sve palo u ruke pobunjenicima.

Iza osvojenja Podgradaca odnosno nakon povlačenja vojničke posade iz Podgradaca započeli su pobunjenici sa svojim akcijama na sve strane. Iz Turjaka i Podgradaca uslijedili su pobunjenički napadaji na područje općine Orahovo i Bistrica, koje se prostiru na obroncima Kozare uz desnu obalu Save. Iz Grbavaca i Dragelja uslijedili su isto takvi napadaji na područje općine Romanovci, Windthorst¹ i Cerovljani. Rezultat ovih akcija jeste slijedeći:

a) U Orahovu nalazi se jednasatnija domobrana kao stalna posada. Da ne bi pala u ruke pobunjenicima, povučena je ova satnija u Bos. Gradišku. S tom satnijom povukla se i oružnička postaja također u Bos. Gradišku.

27 prosinca u noći došli su pobunjenici u Orahovo. Iz općine su odnijeli 15 vojničkih i 2 civilne puške. Knjige i općinsku arhivu iznijeli su pred zgradu i spalili. Iz općine su pored toga iznijeli Poglavnikovu Sliku, sve štambilje i pečatnjak. Iz pošte u Orahovu odnijeli su 130 Kuna državnog novca. Oružničku postaju podpuno su opljačkali, odnijeli su sve, što se moglo odnijeti, a među ostalim jedan zidni brzoglasni aparat. Sa zgrade su poskidali vrata i prozore i odnijeli. Privatnicima nijesu učinili ništa, nego su im odnijeli sve civilno oružje, koje su kod njih našli.

b) 24. prosinca u jutro na Badnjak upali su pobunjenici u Kolonu—Dubravu,² gdje se nalazi sjedište općine Cerovljani. Općinsku pismohranu i sve knjige su spalili, a sa sobom su odnijeli sve općinske štambilje i pisaću mašinu. Ujedno su odnijeli ključeve zgrade, gdje je bio smješten općinski ured. Privatnicima nijesu učinili ništa na žao, nego su pokupili sve oružje koje su pronašli.

Za slučaj Kolana — Dubrava naglašujem, da su svi Nijemci — kolonisti — napustili svoje domove još dva dana prije napadaja, a svima je u tome prednjačio općinski načelnik, koji je otišao čak u Staru Pazovu svojoj rodbini. Nijemci su se u ovom slučaju vrlo kukavički ponijeli.

Međutim pobunjenici se nijesu mogli zadržati u Kol. Dubravama jer ih je napala vojska, te se sada tamo nalazi jedna satnija, a kao zaštita određena je jedna bitnica,³ koja se nalazi u blizini Čatrnje.

Radi zaštite i osiguranja velikih količina hrane, koja je zaoptala u Kol. Dubravama, odredio sam, da se sva hrana preveze u Bos. Gradišku i spremi u magacine. To ću prema mogućnosti sprovesti i iz drugih sela, koja su jače ugrožena od napadaja pobunjenika.

¹ Takav naziv dali su Nijemci za vrijeme okupacije Novoj Topoli.

² Koloniju Dubravu

³ Baterija

c) 27. prosinca 1941. napali su pobunjenici selo Mašiće gdje se nalazi sjedište općine Romanovačke. To je bilo oko 3 sata popodne. Pobunjenika je bilo samo 20, od kojih dvojica nijesu imali oružje, a drugi su bili dobro oboružani. Prvo im je bilo napasti zgradu u kojoj se nalazi ured općine, te su je zapalili. Tom prilikom izgorile su sve općinske knjige i pismohrana, a namještaj je potpuno uništen. U to vrijeme nije se nalazio nitko od činovnika. Nakon toga upala su dvojica činovnika⁴ u osnovnu školu u stan učitelja Ribarića, od koga su odnijeli krugovalni⁵ prijemnik i lovačku pušku.

Općinski novac i blagajna s knjigama nalazila se u drugoj zgradi te je to ostalo neoštećeno.

28. prosinca otišla je satnija domobrana iz Windthorsta u Mašiće, ali nije naišla na nikoga od pobunjenika. Međutim nakon odlaska domobrana došla je grupa pobunjenika njih oko 25 naoružanih u selo Mašiće i Gor. Windthorst, te su od nekoliko seljaka pokušali civilno oružje i nešto odijela.

Napominjem da je načelnik općine romanovačke još 8 dana prije toga napustio svoju kuću i općinu te sa obitelji otišao u Banja Luku, gdje se i sada nalazi.

Radi nastavka rada ove općine odredio sam općinskom bilježniku i blagajniku da pređu u Adolfstag, gdje ćemoći pomalo raditi bar najhitnije i najnužnije poslove, dok[se]ne bude ovaj kraj očistio od pobunjenika, kada će se općine morati potpuno ispočetka organizirati, jer je sve izgorilo.

Sadašnje stanje izgleda ovako:

U rukama pobunjenika nalaze se općine Turjak, Gornji Podgradci, i Orahovo, gdje su sve općinske knjige i pismohrana uništene.

Uništeni su općinski uredi općine Cerovljani i Romanovci ali se te općine ne nalaze u rukama pobunjenika.

Neposredno su ugrožene općine Windthorst i Bistrica, te sam odredio, da pripreme sve potrebno za eventualno preseljenje općin. ureda u Bos. Gradišku.

Brzjav broj 9261/1941 od danas u savezu je sa ovim izvješćem pa molim, da se po istome postupi odmah, jer inače prijeti opasnost da će se pobunjenici [prebaciti] preko Save i pobuniti do sada mirna sela na slavonskoj strani. Na taj način moglo bi se dogoditi, da napadnu prugu Zemun—Zagreb i time ugroze sigurnost prometa, a kako bi to odjeknulo, nije potrebno ni spominjati.

Iz svega ovoga zaključujem slijedeće:

Akcija za suzbijanje pobune vodi se potpuno pogrješno. U tu svrhu upotrebljava se teški i slabo pokretni aparat — domobranstva koje nije dovoljno elastično za četničko ratovanje. Za uspješno

⁴ Treba: pobunjenika

⁵ Radio aparat

suzbijanje pobune bit će potrebno organizirati manja brzo i lako pokretna potjerna odjeljenja, koja moraju biti vrlo dobro oboružana — najbolje strojnice. Ova odjeljenja bit će sposobna da pobunjenike iznenade i rasprše istovremeno na više mjesta. Za vođe tih odjeljenja treba postaviti mlađe i energične ljude te im prepustiti da slobodno po svom najboljem znanju uređuju na određenom području. Klin se klinom izbija, pa tako moramo i mi primijeniti isti način ratovanja, ako želimo što prije uspješno izvršiti čišćenje naše domovine od pobunjenika.

Savezno sa ovim izvještajem dodajem još jednu vrlo značajnu činjenicu:

U općini orahovo⁶ najavili su skoro svi grčko istočnjaci prije kratkog vremena prijelaz na katoličku vjeru. Međutim kada je iz Orahova otišla vojska i oružništvo, oni su bili prvi, koji su o tome obavijestili pobunjenike-partizane i najsrdanije su ih dočekali.

Molim da se ovaj izvještaj uzme na znanje i o njemu obavijeste sve mjerodavne više vlasti, koje molim da što prije energično pristupe čišćenju ovoga lijepoga kraja naše domovine, kako bismo u najkraće vrijeme i ovdje mogli pristupiti konstruktivnom radu.⁷

Prepis ovoga izvještaja dostavljen je
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost.

Za Dom Spreman!

(M.P.)

Kotarski predstojnik:
Potpis.

⁶ Orahovo

⁷ Sve akcije navedene u ovom izvještaju izvršili su partizani Drugog krajiškog NOP odreda.

BR. 195

**IZVJEŠTAJ STOŽERA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE O BOR-
BAMA NA TERENU HERCEGOVINE U MJESECU DECEMBRU
1941 GODINE**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
STOŽER 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op.Broj 46/Tajno

I DIO

U Mostaru dne 7-I-1942 god.

Predmet: OBĆA BOJNA

RELACIJA za mjesec

prosinac 1941.godine —

ZAPOVJEDNIČTU III. DOMOBRAN-
SKOG ZBORA

(Glst.)

Spoj: Zapovied Glavnog
stožera Op. Br.1242/Taj.
od 9.XII.1941.godine.

Preustrojtstvom divizijskih područja prestalo je 1. studenog 1941. godine teritorijalno djelovanje stožera Jadranskog divizijskog područja i njegova taktička nadležnost nad četama koje mu niesu bile neposredno podređene, ali to je bilo samo u formalnom pogledu. Stvarno, stožer 6. pješačke divizije zadržao je cijelo vrijeme, silom prilika, svoju teritorijalno — taktičku nadležnost, dok god nije ovo pitanje uređeno zapovieđu III. domobranskog zbora Op. Br. 482 od 8. prosinca 1941 godine.

Zapovieđu III. domobranskog zbora Op.Br.23/Tajno od 1. studena 1941. naređeno je stožeru 6.pješačke divizije prikupljanje izvješća o taktičkom stanju za jedinice na teritoriju bivšeg Jadranskog divizijskog područja, a sa Op.Br.190/Tajno od 19. studena zapovieđeno je stožeru vođenje operacijskog dopisivanja za isto područje. Sa Op.Br. 482/Tajno od 8. prosinca III. domobranski zbor povjerala stožeru 6. pješačke divizije taktičko zapoviedanje, prikupljanje i dostavljanje izvješća o četničko — komunističkoj akciji u operacijskoj zoni II. Ova zona obuhvata cijele velike župe: Hum i Travunje, Dubrava, Cetina, a od Velike župe Pliva i Rama kotareve Livno, Duvno, Prozor, Kupres i Glamoč.

U operativnom pogledu sve domobranske čete na ovom području spadaju pod zapovjednike talijanskih posada u dotičnim mjestima. Prema tome, moj utjecaj može se pokazati samo posrednim putem.

Dne 1. prosinca raspored domobranskih četa na zoni II bio je u glavnom ovakav.

1) Posada Trebinje: 14. pješačka pukovnija, stožer, 13., 14 i 15. sat,¹ I. bojna² bez 2. sata; jedna satnija I. Bojkra³. Vod brdskih topova 14. p. pukovnije 65/06 nalazi se pod zapovieđu 5. pješačke divizije, još od mjeseca kolovoza.

2) Posada Bileća: I. bojna Vojkra⁴ (stožer, jedan streljački sat i strojnički sat, vod brdskih topova 65/06).

3) Posada Gacko: 1 sat I. Bojkra.

4) Posada Dubrovnik: 2. sat I. bojne 14. p. pukovnije, raspoređen: po 1 vod u Trstenom i Slanom, a u Dubrovniku svega 1 vod. Stožer satnije u Trstenom.

Sve ove posade su u zahvatu zapovjedne zone 32. talijanske divizije »Marche«. Zapovjednik: general Giuseppe Amico, stožer Dubrovnik. Ova divizija ima posade u: Dubrovniku, Slanom, Metkoviću, Trebinju, Bileći, Avtovcu, Plani, Gackom.

5) Posada Mostar: Mostarska doknadna⁵ bojna stožer, 1., 2., 3., i 4. sat); 6. povozna satnija; 7. samovozna satnija.

6) Posada Nevesinje: 5. sat Mostarske doknadne bojne.

Ove posade su u zahvatu zapovjedne zone 22. talijanske divizije »Cacciatore delle Alpi«, čiji su dijelovi početkom prosinca zamijenili neke dijelove 32. divizije »Marche«.

Zapovjednik general Alberto Pivano. Talijanske posade su u: Mostaru, Konjicu, Jablanici, Prozoru, Plužinama, Nevesinju, Stocu, Ljubinju.

7) Posada Sinj: 5 sat Kninske doknadne bojne.

8) Posada Glamoč: Trebinjski prekobrojni sat.

OPAZKA: U Livnu 1 vod 5. sata Kninske doknadne bojne za vršenje etapne službe prema Glamoču.

Ove posade spadaju u zahvat 25. talijanske divizije »Bergamo« čiji je stožer u Sinju, a koja ima posade u: Sinj, Livno, Glamoč, Kupres, Duvno, Imotski, Makarska, Omiš, Zadarje (jugistočno Omiša).

OPĆI PREGLED NA TAKTIČKE OPERACIJE U TOKU MJESECA PROSINCA 1941. GODINE.

Promatrajući događaje u okviru naše suradnje sa talijanskim četama, pod njihovim zapovjedništvom, izlazi, da su u taktičkom pogledu bili u mjesecu prosincu važni ovi odsjeci:

a) Trebinje — Bileća — Gacko, t.j. odsjek prema graničnoj fronti Crnogorskoj. U ovom odsjeku događaji u prosincu tekli su u glavnom:

¹ Satnija, tj. četa

² Bataljon

³ Bojna Vojne Krajine

⁴ Vojna Krajina

⁵ Dopunska

—U početku mjeseca prekidanje brzoglasno — brzojavnih veza i cestovnog prometa na putu: Trebinje — Bileća — Gacko,

—Operacije talijanskih i naših četa iz Trebinja i Bileće za uspostavljanje veze ova dva mjesta.

—Pokušaj komunističkih bandi da zauzmu Arslanagića most⁶ (istočno od Trebinja), pošto su još krajem studena uspjeli zauzeti oružničke postaje Lastva i Grab Zubci, kao i strujnu središnjicu⁷ kod Pareža.⁸

VAŽNIJE AKCIJE BILE SU:

1/ 1. prosinca komunisti prekidaju brzoglasnu vezu između Trebinja i Bileća.

2. prosinca napali su talijansku samovoznu preselicu⁹ koja je išla iz Bileće preko Jasena u Trebinje. Napad bio u 11 sati. 4 talijanska samovoza probili se borbom do Trebinja, ostala 4 zaslužnjeni zajedno sa talijanskim i našim vojnicima.¹⁰

Komunisti strijeljali stožernog narednika Barišića Jozu i pričuvnog domobrana Odobašić Đemala iz II. bojne 14.p. pukovnije.

Poslije ovog napada Bileća je posve odsječena od Trebinja, posada i stanovništvo u vrlo teškom stanju u pogledu opskrbe, sve do 22. prosinca.

2/3.XII.komunisti su napali oružničku postaju Jasen¹¹ (sjeverno od Trebinja). Oružnička postaja povlači se po zahtjevu Talijana.

3/5.XII. noću komunisti su napali domobransko osiguranje na položaju kod Arslanagića most, istočno od Trebinja, koji zatvara pristupe Trebinju od Lastve, preko s. Necvije i od s. Konjsko i Grab. Osiguranje je bilo jako 1 sat 14. p. pukovnije sa 1 strojnicom, 1 bacačem 81 mm., 1 protuoklopni topom 37 mm.; pojačano u toku borbe sa 1 satom i 1 strojnicom iz Trebinja.

Napad uspješno odbijen (noćna borba od 1—7 sati). Talijansko topništvo koristno pomagalo. Na našoj strani jedan domobran lako ranjen, kod napadača vjerojatno veći gubitci.

Istoga dana pojačana je talijanska posada Gacko dijelovima iz Mostara.

Zapovjednik 32. talijanske divizije izrazio je povodom ove borbe priznanje našoj posadi.

⁶ Arslanagića Most

⁷ Centralu

⁸ Električnu centralu u Parežu porušili su partizani Grahovskog i Banjsko-rudinskog bataljona u zajednici sa partizanima bataljona »Luka Vukalović«.

⁹ Kolona kamiona

¹⁰ Napad na talijansku kolonu izvršili su partizani iz Ljubomira pod rukovodstvom Ljube Miljanovića.

¹¹ Žandarmerijsku stanicu Jasen likvidirali su partizani iz Ljubomira, Zavodjana, Lastve i Grahova.

4/11. prosinca jedan sat I. Bojkra, u saradnji talijanskog sklopa od 2 sata i 4 tenka, sudjelovalo je u pretresu puta Bileće — Trebinje do Gračanice (506), oko 9 km. južno od Bileće, i u rušenju mosta preko r. Trebišnjice kod s. Miruše (most je srušen radi prekida veze komunističkih bandi preko ove rijeke). Kolona je bila napadnuta samo puščanom vatrom, ali je uspješno izvršila zadaću. Zapovijednik 32. talijanske divizije izrazio priznanje našem satu na uspješnom radu.

5/ Od početka prosinca jedan domobranski sat nalazi se na položaju Drakulica (487) — južno Bileće, radi zatvaranja pravca od s. Mosko. Noću 13./14. prosinca komunisti su pripremali obuhvatni napad na ovu satniju, ali je talijansko topništvo spriječilo njihove pokušaje, te je došlo samo do vatroboja¹² na veće udaljenje. Gubitaka sa naše strane nije bilo.

6/15. prosinca jedan sat II. bojne 14. p. pukovnije iz Bileće, u sastavu jedne talijanske kolone, vršio je čišćenje brda Vlahinje (jugoistočno Bileće). Akcija je završena bez borbe.

7/ Odlučna akcija za otvaranje puta Trebinje — Bileća poduzeta je od strane talijanskih četa iz Trebinja 15. prosinca, a završena je 22. prosinca. Talijani su krenuli iz Trebinja u dvije kolone, svaka je bila jaka jedna bojna sa brdskim topovima i tenkovima. Jedna kolona istočno od ceste Trebinje — Bileća, preko Kravice k. 803 i Kipina k. 633; druga kolona išla je preko Gljiva (1038).

Komunisti su davali vrlo jak otpor kod s. Jasen i s. Mosko, gdje su se talijanske čete zadržale sve do 21. prosinca, djelujući poglavito topništvom. Sva uzputna sela spaljena su.

Što se tiče Bileće, 19. prosinca imala je biti poduzeta odluka akcija talijanskih i domobranskih četa u pravcu Trebinja ali je ovo odloženo za 22. prosinac. Od naše strane sudjelovao 1 sat. U 18 sati ovoga dana put je bio otvoren i talijanske čete iz Trebinja ujediniše su se kod Bileća sa zajedničkim snagama posade Bileća.

8/19. prosinca kod s. Gornje Čičevo, južno od Trebinja sukob oružnika sa jednom jakom komunističkom bandom.

9/ Noću 19./20. prosinca oko 20 sati napad komunista na domobransku posadu kod Arslanagića mosta. Došli su na pojedinim mjestima naših postava na dohvat ručnih bombi. Posada je u toku noći pojačana sa jednim vodom i jednom strojnicom iz Trebinja. Talijansko topništvo uspješno pomagalo obranu. Napad je odbijen. Na našoj strani 4 lako ranjena. Napadača je bilo oko 300 sa 4—5 strojopušaka.

10/ Noću 20./21. prosinca komunisti su napali domobransku stražu kod Vrelo Oko (u sastavu domobranske posade Arslanagića most) sa oko 30 pušaka i dvije strojopuške. Napad odbijen uz pomoć talijanskog topništva, bez naših gubitaka.

¹² Puškaranje

ZAKLJUČAK:

Iz ovoga se vidi da su domobranske čete posade Trebinje i Bileća bile u toku prosinca stalno zauzete borbenim akcijama i držale velike napore. Posada Bileća imala je tešku krizu u pogledu opskrbe od 1—20 prosinca — bez mesa, ulja i masti. Veza sa Mostarom bila je jedino krugovalom. Krugovalna postaja Mostar izvršila je ogromnu zadaću prenoseći Bileći i sve talijanske krugovale.

Što se tiče Gackog većih borbenih akcija nije bilo. Posljednih dana prosinca stižu vesti o prikupljanju komunista kod s. Korita (južno Avtovca) i o napredovanju četnika od Foče u donji tok r. Sutjeske, gdje su zauzeli sva sela. Pošto ovom dolinom vodi prirodan pravac prema Gackom, to postoji opasnost, da četnici pokažu svoje djelovanje i sa ove strane prema Gackom. Jaka zaprijetka nadiranjju četnika kako prema Gackom tako i prema Nevesinju je predio Borač (grupa Muslimanskih sela u izvornom dielu r. Neretve), gdje ima nekoliko stotina mještana dosta dobro naoružanih, samo bi ih što prije trebalo organizirati na milicionerskoj osnovi. Za ovo je mjerodavno zapovjedništvo vojne Krajine; učinio sam prijedlog III. domobranskom zboru u ovom smislu.

b/ **Dubrovnik, Hum, Zavala.** Ovaj odsjek važan je zbog željezničke veze Mostar — Dubrovnik, Mostar—Trebinje, Dubrovnik — Trebinje, ova veza prekinuta je 19. prosinca razaranjem željezničke pruge između Zavale i Huma. Prilikom ovih akcija komunisti su istočno od Zavale zarobili oko 40 talijanskih vojnika.

22. prosinca komunisti napali željezničku postaju Uskoplje i zapalili željeznički magazin. Vatrom napali oružničku postaju Ivanica (2 km. južno od Uskoplja).

Povodom napadaja kod Uskoplja zapovjednik 32. talijanske divizije uputio je jedan vod drugog sata 14. p.pukovnije iz Trstenog na Ivanicu, radi pojačanja oružničke postaje.

Talijani osiguravaju cestu Trebinje — Dubrovnik sa jedinicama na kamionima, ali samo u dane kada su povoljne atmosferske prilike i kada idu njihove preselice. Snježne nepogode koje su počele 27. prosinca, opet su prekinule cestovni promet.

Željezničke veze, do 31. prosinca nisu popravljene. Talijanske vlasti rade da to bude što prije. Imaju svoje čete kod Huma i u Zavali. Povodom napadaja na pruge u ovom odsjeku Talijani su iz zraka bombardirali neka sela u zahvatu napadaja, a djelovali su protiv njih i topništvom.

Ovaj odsjek je vrlo osjetljiv, kako sa talijanskog tako i našeg vojničkog gledišta, jer odmetnici imaju svoja pribježišta u planinama sjeverno i južno od Popovog polja¹³ i mogu željezničku vezu lahko presjeći. Mogu se spustiti i prema morskoj obali kod Slanog

¹³ Popovo Polje

(put Zavala — Slano) Trsteno, Zatona. Zatvaranje i nadzor ovi pravaca povjereni su (osim Slanog) 2. satu 14. p.pukovnije bez jednog voda. U Slanom je jedna talijanska jača straža.

c/ ULOG (ZAKLJUČNO) — PLUŽINE—NEVESINJE—MOSTAR—KONJIC

Ovaj odsjek postao je u mjesecu prosincu vrlo važan zbog toga što preko Konjica i preko Kalinovika vode vrlo važne veze iz Bosne u Hercegovinu, i to od Kalinovika preko Uloga u Nevesinjsko polje, a preko Konjica i planinskog prijedjela istočno od Konjica opet prema Nevesinju i prema Mostaru.

Padom Foče u ruke odmetnika opasnost po Kalinovik je porasla i on je posve opkoljen od četnika, koji, prema neprovjerenim vjestima, krajem prosinca pripremaju jednu veću akciju prema predjelu Borač.

Događaji oko Kalinovika u toku prosinca tekli su u glavnom ovako:

U početku prosinca posada Goražde (II. bojna Vojkra) napustila je ovo mjesto i povukla se u Foču, odakle je preko Borača došla u Gacko). Iz Gacka je došla u Mostar 14. prosinca. Ova bojna, uz koju je bilo oko 200 oružnika, nije se vratila preko Kalinovika, niti je iskorišćena da pokuša otvoriti put Foča — Kalinovik, koji su odmetnici zatvorili kod s. Jelašće i kod Drače. Pokušaj da se ova bojna uputi iz Foče u Kalinovik i tamo zadrži, nisu uspjeli.

Pošto je jedan most kod Ulcga pokvaren, to je promet jako otežan, jer se na tom mjestu morao vršiti pretovar.

Talijani nas nisu pomogli u otpremi hrane iz Mostara u Kalinovik i dalje za Foču.

Po dolasku četničkih jedinica u Foču, palo im je u ruke 6 teretnih samovoza 7. samovozne satnije, koji su prije napuštanja Foče od strane naših četa donieli tamo hranu i strijeljivo. Ovim je stožer 6. pješačke divizije došao u vrlo tešku situaciju, jer samovozi 7. samovozne satnije obskrbljuju gotovo sve posade na području, od Sinja i Glamoča do Gacka i Nevesinja, a za vrijeme prekida željezničke pruge Mostar — Dubrovnik (ak i do Dubrovnika. Od toga vremena, t.j. od početka prosinca, nije se u Kalinovik mogao poslati ni jedan samovoz.

19. prosinca dobijeni su podatci, da vođe četnika iz Foče dolaze nesmetano u Kalinovik i vode razgovore sa talijanskim zapovjednicima. Navodno su tražili da naša domobranska posada napusti Kalinovik. Talijanski zapovjednik izjavio je zapovjedniku naše posade satniku Kramariću da oni Kalinovik neće napustiti.

25. prosinca izjavio mi je osobno zapovjednik 22. talijanske divizije u Mostaru, da misli povući talijansku posadu iz Kalinovika, zbog vrlo teške obskrbe. Rekao sam mu da nas o eventualnom od-

lasku ranije izvesti, a ja da imam obavijest iz Zbora da Talijani neće otići iz Kalinovika.

U vezi sa ovim naređeno je zapovjedniku naše posade Kalinovik da misli i pripremi sve za eventualnu evakuaciju.

28. prosinca došao je kod zapovjednika domobranske posade Kalinovika općinski načelnik toga mjesta i saopćio mu ultimatum četnika da ima otići iz Kalinovika, a ako ne bude mogao otići zbog prometnih teškoća, četnici će njegovu posadu hraniti dok ne ode. Svu opremu da ima prebaciti u s. Jelašca. Ako ultimatum ne prihvati četnici će ga napasti. Navodno je ovaj ultimatum bio predat sa znanjem zapovjednika talijanske posade. O ovome je 29. prosinca izvješten zapovjednik 22. divizije u Mostaru od moje strane i od strane zapovjednika III. domobranskog zbora sa molbom da spriječi četničke namjere, a zapovjedniku naše posade zapovjedbom da Kalinovik ima držati po svaku cijenu u zajednici sa savezničkom talijanskom vojskom tako dugo dok se ista tamo nalazi.

30. prosinca saopćeno mi je, da je zapovjednik VI. talijanskog korpusa naredio, da u slučaju napada četnika na Kalinovik, talijanski zapovjednik posade prima komandu i nad našom posadom Kalinovika. U svakom drugom pogledu i dok do ovoga napada ne dođe, odnos između talijanskih i hrvatskih četa je onakav, kao što je predviđeno u III Zoni.

Poslije toga, došlo je do uže saradnje između naše i Talijanske posade i zajedničkih mjera utvrđivanja.

Sve ovo iznio sam podrobnije, jer je držanje Kalinovika od ogromne vojničke važnosti, kako obzirom na djelovanje četnika prema Nevesinju — veza sa Hercegovinom, tako i prema Sarajevu.

Inače u području Nevesinja nije bilo većih akcija. 7. prosinca jedna odmetnička grupa kod zaseoka Paljev Dol, zapadno od Nevesinja, napala je domobransku obhodnju.¹⁴ Naši gubitci: 2 domobrana poginula; ranjeni 1 pričuvni vodnik i 6 pričuvnih domobrana; nestali: jedan djelatni domobran i 11 pričuvnih domobrana. Nestalima nije se još ušlo u trag. Povodom ovog napadaja pojačao sam posadu Nevesinja sa jednim vodom od 40 ljudi i 4 strojopuške iz Mostarske doknadne bojne. Molba upućena Talijanima da se poduzme akcija čišćenja u području Bišina — Nevesinje, nije do sada ispunjena.

DOGAĐAJI OKO KONJICA:

5. prosinca pojavljuju se prvi jači znaci pojave četnika u blizini Konjica i željezničke pruge (kod željezničke postaje Drežnica).

8. prosinca napadaj odmetnika na s. Špiljane (7 km. jugoistočno Konjica). Nekoliko Hrvata ubijeno i nekoliko odvedeno. Talijani iz Konjica nisu intervenirali.

¹⁴ Akciju su izvršili partizani bataljona »Nevesinjska puška«.

13. prosinca demolirana željeznička postaja Prenj. Talijani iz Jablanice intervenirali ali kasno.

18. prosinca pojačao sam sa po jednim rojem¹⁵ domobrana oružničku postaju Bielo Polje (zbog sve češće pojave odmetničkih grupa sjeveroistočno od ovog sela) i oružničku postaju Sjenčina kod Drežnice. Odmetničke skupine pojavljuju se i na cesti Konjic Ostrožac. Pojedine skupine dolaze iz Bosne.

22. prosinca napad odmetnika (komunista) na putnički vlak Sarajevo — Mostar. Od putnika 2 mrtva 4 ranjena. Intervenirala talijanska posada iz Konjica, Ustaška bojna iz Sarajeva i naše oružništvo. Željeznički promet uspostavljen 23. prosinca ali je put Konjic — Ostrožac ostao neprolazan. Odlučna akcija za čišćenje zemljišta nije poduzeta, do kraja prosinca manje čarke talijanskih i naših ophodnji sa odmetničkim grupama.

24. prosinca Talijani su preuzeli vlakopratnju na relaciji Konjic — Mostar i obratno.

e) OSTALI DIO TAKTIČKOG PODRUČJA: ZAPADNO OD LINIJE KONJIC — r. NERETVA.

U toku prosinca utvrđeno je živahnije kretanje četnika u području Dinare planine, Svilaje pl., između Vrljke — Drniša i Knina i između Bosanskog Grahova i Vrljke.

Bilo je nekoliko odvođenja ljudi i pljačke stoke, napadaji na oružničku postaju Panj, gdje je poginulo dva oružnika, a ranjeno 3 pričuvnika; 15 oružnika odvedeno. 22. prosinca morala je biti napuštena oružnička postaja Panj.

Domobranske čete nisu u mjesecu prosincu vršile kakvu taktičku akciju.

U području Glamoča bilo je mirno.

ZAKLJUČAK:

1/ Domobranske čete na zoni II, i ako vrlo malo brojne i pod vrlo teškim uslovima, izvršile su podpuno taktičke zadatke koje su im bile povjerene.

Nedostatak djelatnog starješinskog osoblja nepovoljno utječe na održavanje stege i obavljanje upravnih poslova.

2/ Problem veze i opskrbe jedan je od najtežih na ovoj zoni, naročito u zimsko vrijeme. Krugovalna veza od ogromne je koristi, za sada Mostar ima ovu vezu samo sa Bilećom i Gackim. Sa Br. 880/Tajno od 13. prosinca predložio sam organizaciju krugovalne mreže na zoni II.

Pitanje transportnih sredstava (samovoza) treba riješiti što prije dodjeljivanjem potrebnih samovoza 7. samovoznom satu.

¹⁵ Odjeljenjem

3/ Naročitih napomena i iskustava, koji nebi bili već poznati, nemam.

U prigibu izkaz rasporeda u zoni II.

ZAPOVJEDNIK, PUKOVNIK,
Pacak

BR. 196

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA DRUGOG DOMOBRANSKOG
ZBORA O AKCIJAMA USTANIKA NA TERITORIJI BOSNE U
DECEMBRU 1941 GODINE**

I. DIO

A — 3 PJEŠAČKA DIVIZIJA:

1. — OPERACIJE:

U toku prosinca 1941. g. sve poduzimane akcije bile su manjeg obsega.

Svrha ovih akcija bila je čišćenje pojedinih predjela od odmetničkih bandi.

U glavnom sve ove akcije vođene su na području kotareva: Bijeljina, Brčko, Pakrac, Požega i Nov. Gradiška.

Odmetnici su bili osobito aktivni u kotaru Bijeljina i Brčko, gdje su se neprekidno ponavljali njihovi napadi na ugljenokope Ugljenik¹ i Mezgraja, te željezničku prugu Mezgraja — Rača kao i na selo Teočak, Čelić, Koraj, Tutnjevaca, Sandići, Piperći, G. i D. Bukovica, Zbrđe,² Rašljevo,³ Crnjelovo, Ljeljenča,⁴ Hase, Pušile, Potkovača,⁵ Amajlija i dr.⁶

Akcije su sa naše strane poduzimane samo manjim snagama, većinom pojedinim satovima. Cielim bojnama (Vink. dok. b.) vršena je akcija oko Teočaka 6. i 8. prosinca i na prostoru Brčko, Čelić — Koraj sa III/ 6. p.p. u toku.⁷

¹ Ugljevik

² Zabrđe

³ Rašljevo

⁴ Ljeljenča

⁵ Potkovača

⁶ Pomenute akcije vršili su partizani Majevičkog NOP odreda pod rukovodstvom narodnih heroja Ivana Markovića-Irca i Fadila Jahića-Španca.

⁷ Ove akcije, koje su bile bez uspjeha, vršene su protiv partizana Majevičkog NOP odreda.

2. — ISKUSTVO:

Odmetnici se ne upuštaju u odsudne borbe. Pred jačim snagama izbjegavaju borbu i povlače se.

Ali zato su vrlo aktivni i energično provodaju svoje akcije prilikom napadaja na nezaštićene objekte i na slabije naše snage.

U više slučajeva naše čete koje su bile upućene u čišćenje nisu uopće naišle na otpor, na pr.

6/XII — — — — — V.D.B. i 1/6.p.p.

7/XII — — — — — 1./O.D.B.

8/XII — — — — — V.D.B-3, i 11/6.p.p.

13/XII — — — — — 1./6.p.p.

17/XII — — — — — 3./6.p.p.

18/XII — — — — — 2./6.p.p.

Ovo potvrđuje činjenicu da odmetnici pravu borbu izbjegavaju, što je u ostalom sasvim razumljivo i pravilno. No istovremeno ovo nas dovodi do uvjerenja, da su odmetnici dosta dobro obavješteni o našim namjerama, bilo na taj način što odmah saznaju za pokrete naših četa, bilo da prisluškuju neoprezne brzoglasne razgovore.

Potrebno je usljed toga:

- Akcije preduzimati samo jačim snagama,
- prostoriju obkoliti i spriječiti odmetnicima bijeg,
- ograničavati se na čišćenje samo manjih prostorija, jer za veće nemamo snaga,
- pokrete u vezi sa nekom akcijom izvoditi iznenadno noću pred sam početak akcija,
- brzoglasne razgovore ograničiti.

3. NEDOSTATCI I POGRIEŠKE:

Najkorisnije bi bilo, ako bi se pojedinim, bar većim posadama odredio izvjestan broj samovoza radi brzog prebacivanja četa.

Svi pokreti četa imaju se vršiti sa jakim osiguranjem; pokrete na opasnim mjestima vršiti čak u borbenom rasporedu. Pokrete vršiti i van puteva, kako bi se obišle i izbjegle namještene zasjede.

B — 4. PJEŠAČKA DIVIZIJA:

1. — OPERACIJE:

DOBOJSKI ZDRUG:

3. prosinca odpočela je akcija »Ozren« o kojoj se dostavlja zasebna relacija u prilogu.

Osim manjih noćnih napadaja na Glavicu, koji sa uspjehom odbijeni, nije se dogodilo ništa značajno.

TUZLANSKI ZDRUG:

3. prosinca napali su četnici i raztjerali posadu Kakmuža⁸.

6. prosinca napala je grupa odmetnika posadu rudnika Banovići, kojom je prilikom poslije ogorčene borbe izgubljeno 23 naših domobrana.⁹

13. prosinca upala je veća grupa odmetnika u s. Podorašje, koji su navodno imali namjeru da iza leđa napadnu naše djelove duž pruge: Dobošnica — Gračanica. U 16. sati napadnut je putnički vlak kod postaje Karanovac.

16. prosinca poslata je u pravcu s. Podorašje 1 satnija koja je prilikom ozbiljne borbe raztjerala odmetnike.

17. prosinca napadnut je Kladanj.

18. prosinca odmetnici su produžili napad na Kladanj, svi napadi uspješno su odbijeni sa teškim gubitcima za odmetnike.¹⁰

30. prosinca izvršili su odmetnici jak napad na s. Banovići, odbijeni su sa krvavim gubitcima.

ZVORNIČKI ZDRUG:

Osim mjestimičnih napada i vatrenih prepada, kojima je očigledno bio cilj uznemiravanja, četnici nisu vršili nikakove jače akcije.

TESLIČKI ZDRUG:

15. prosinca izvršen je žestok napad na posadu Križa¹¹ (2 vod 6. sat. 4. p.p.). Napad je odbijen zaslugom poručnika Korova Stjepana, koji je poginuo na čelu svoga voda, vršeći protiv napad. Do konca prosinca osim manjih vatrenih prepada i slabijih napada nije bilo znatnijih događaja.

DERVENTSKI ZDRUG:

Početkom mjeseca prosinca primjećeno je izvjesno kretanje četnika u selima: Pojezni, Sočanici, Bos. Kobašu, D. Lupljanici i t.d. i podizanje naroda na ustanak. Naoružavanjem dobrovoljaca milicionara u ugroženim selima nastalo je izvjesno smirenje.

Okolo polovine mjeseca prosinca primjećena je življa djelatnost pobunjenika u predjelima Motajice planine kao i da su se neka

⁸ Akciju su izvršili partizani Ozrenskog NOP odreda.

⁹ Napad je izvršila grupa partizana Ozrenskog NOP odreda pod rukovodstvom Miloša Kupresa.

¹⁰ Napad su vršili partizani Birčanskog odreda zajedno sa četnicima.

¹¹ Napad je izvršila Rastuška četa Trećeg krajiškog NOP odreda.

sela kao: G. i D. Lepenica i Sitneš odmetnula i stanovnici otišli u četnike. Naređena je akcija, koja je izvršena 21-XII. i kojom prilikom je uhvaćeno oko 40 četnika. Originalna relacija zapovjednika II. i VI. bojne dostavlja se u prigibu.

Na željezničku prugu i postrojenja nisu vršeni nikakvi napadi.

KRIVAJSKI ZDRUG:

14. prosinca napadnut je Maglaj,¹² ali je napad odbijen bez gubitaka.

17. prosinca Olovo je napadnuto nadmoćnom snagom odmetnika, koji su bombardirali mjesto i željezničku postaju vatrom iz topova. Poslje duge borbe naša posada napustila je Olovo i povukla se na položaje kod postaje Solun.

19. prosinca posada Olova pretrpivši znatne gubitke povukla se na položaj Vijaka — Kamensko. Zapovjednik grupe odmetnika, koja je vršila napad na Olovo je bivši Jugoslavenski borac Boško Todorović. Pritisak na Kamensko je popustio.

21. prosinca odmetnici su napali selo i željezničku postaju Vozuća gdje su zarobili posadu. U 15. sati četnici zauzeli s. Krivaju. Posada na Kamenskom još se drži.

22. prosinca dijelovi koji su bili na položaju Vijaka — Kamensko povukli su se prema Varešu, ostavivši na položaju 2 brdska topa nesposobna za upotrebu.

2. — ISKUSTVO:

Upotreba bornih kola bila bi vrlo korisna.

Prilikom napada na utvrđene i dobro branjene položaje, kao što je to bilo kod akcije »Ozren« treba izbjegavati frontalne napade i uopće direktne napade na jako utvrđene točke. U mjesto toga treba tražiti slabe točke položaja i njih zauzimati, pa odatle nastavljati napredovanje. Najbolji dokaz za ovo jeste napad koji je konačno poduzet na k.400 od Kardovca preko bezimenog visa, koji je odmah uspio i omogućio konačan rezultat akcije »Ozren«.

Osim ovoga sve što je izneseno kod 3. pješačke divizije.

3. — NEDOSTACI I POGREŠKE:

Treba nam više sredstava za vezu.

Trebaju nam razorne granate za topništvo, pošto je učinak granat — šrapnela vrlo slab.

Trebaju nam razorne granate za protuoklopne topove, a ne probojne.

Naše čete treba obilježiti naročitim znacima, jer se odmetnici oblače u naše odore.

Osim ovoga sve što je navedeno kod 3. pješ. divizije.—

¹² Napad su izvršili dijelovi Ozrenskog partizanskog odreda.

C. BANJALUČKI ZDRUG:

1. — OPERACIJE:

2. prosinca pobunjenici napadali posadu u Maslovarima.

3. prosinca prekinuta je brzoglasna i brzojavna linija Banja Luka — Prijedor; izvršen napad na odjeljenje koje je sprovodilo hranu iz Maslovara u Obodnik; napadi na željezničku prugu kod Hadži Mehtića; posječeni brzoglasni stubovi te prekinuta veza sa Prijedorom.¹³

4. prosinca napad pobunjenika na s. Čelinovac.

5. prosinca II. bojna 11 p.p. vodila je borbu sa grupom odmetnika oko 1000 — 1200 ljudi kod s. Mrakovica. Poslije borbe bojna raspršena, sa većim brojem ranjenih i mrtvih i oko 190 zarobljenih domobrana, koji su se poslije kraćeg vremena vratili razoružani u s. Kozarac i Prijedor.¹⁴

Vršena je akcija čišćenja kod Slatine u kojoj se je naročito istakao zrakoplovni nadporučnik Knez, umješnim bombardiranjem i mitraljiranjem pobunjenika.

Istog dana preduzeta je akcija čišćenja prema Maslovarima, gdje su neprijateljske snage razbijene. Naročiti otpor pobunjenici su pružili kod s. Pavlovići, ali snagom dviju satnija sa bacačima, poslije teške borbe selo je zauzeto i zapaljeno. Naša strana bila je bez gubitaka, a kod pobunjenika bilo je većih gubitaka.

6. prosinca preduzeta je akcija u cilju oslobođenja posade u Krupi n/V, koja je bila obkoljena od pobunjenika. Akcija je potpuno uspjela. U istoj su učestvovali i njemačke snage.

7. prosinca napad pobunjenika u 1.30 sati na Kotorišće.¹⁵ Poslije dvosatnoga napada pobunjenici odbijeni bez gubitaka na našoj strani.

Istog dana napadnut je od pobunjenika Skender Vakuf. Upućen je zrakoplov radi izviđanja, koji je javio da nije mogao zapaziti spomenuti napad.

8. prosinca napadi pobunjenika na vodovod kod Subotice.

9. prosinca akcija čišćenja prema selima Peći, Prhovo, r. Sana. Pobunjenici su pružili jak otpor, ali unatoč toga naše su čete potpuno izvršile zadatak bez gubitaka.

Napadnuta željeznička postaja Dragotinja, intervencijom oklopnog vlaka napad je odbijen. Pobunjenici su ipak uspjeli oštetiti prugu na tri mjesta.¹⁶

¹³ Pomenute akcije izvršili su dijelovi Drugog krajiškog NOP odreda.

¹⁴ Borbu sa domobranima kod s. Mrakovica vodio je Drugi krajiški NOP odred.

¹⁵ Kotor Varoš

¹⁶ Napad na Dragotinju i akciju na pruzi izvršile su jedinice Drugog krajiškog NOP odreda.

Napad na selo Debeljaci;¹⁷ upućeno pojačanje kasno je stiglo, te su odmetnici uspjeli opljačkati selo.

Izvršen je jak napad odmetnika na G. Sanicu.¹⁸ Napad je odbijen.

Ovoga dana 30 domobrana iz posade Svinjar¹⁹ svojevoljno su napustili posadu i htjeli su se prebaciti u s. Davor u čemu su osuđeni.

10. prosinca bombardiranje s. Mrakovice i Gomjenice.

Ovoga dana zapovjednik talijanskih snaga iz Ključa zapovjedio je našem zapovjedniku posade u Sanskom Mostu da razoruža sve naoružane građane. Talijanski zapovjednik obavješten je da su ti građani vršili oružničku službu, i da u nedostatku vojne opreme nose građansko odjelo sa bijelom pantljikom i pečatom na njoj, na lijevoj nadlaktici.

Izvršen napad na željezničku postaju Dragotinja. Oklopni vlak protjerao napadače.

11. prosinca upućena je iz Bos. Gradiške jedna kombinirana satnija (50 domobrana i 50 ustaša) u Bos. Svinjar radi izvidanja. Ista satnija na svom putu oko sela Lepenice naišla je na pobunjeničke izvidnice, koje su se povukle u planinu Motajicu.

Istoga dana vršena je akcija čišćenja prema s. Grbavci sa tri pravca: iz Turjaka, Gornjih Podgradaca i Bos. Gradiške. Naišlo se na jak otpor kod s. Karanovca. Snage koje su napadale iz G. Podgradca isto su se morale povući da ne budu opkoljene. Vod koji je vršio napad od Bosanske Gradiške isto je naišao na vrlo jak otpor, te se je i on povukao. Tokom tih operacija izgubljeno je sa naše strane 2 strojopuške, 7 pušaka, 2 konja, jedna brdska kuhinja i jedna kola.²⁰

Puškaranje kod željezničke postaje Dragotinja. Posada napustila postaju i povukla se u sastav svoga sata u Svodnu. Posada je vraćena, a kolovođe predati pokretnom prijekom sudu.

Istog dana napadnuta željeznička postaja Hadži Mehtići i eksplozivom srušena dva mosta na pruzi Prijedor — Kozarac.²¹

13. prosinca posada iz G. Sanice vršila je akciju čišćenja prema Međeđem Brdu i Jelašinovcu.²² Zrakoplovi koji su učestvovali u istoj akciji bombardirali su Jelašinovac sa uspjehom. Pobunjenici su imali veliki broj mrtvih i ranjenih, ali su ih sve odveli sa sobom.

¹⁷ Napad su izvršili dijelovi Drugog krajiškog NOP odreda.

¹⁸ Napad je izvršila Sedma sanska četa Prvog krajiškog NOP odreda.

¹⁹ Bos. Svinjar

²⁰ Pomenute domobranske akcije vršene su protiv jedinica Drugog krajiškog NOP odreda.

²¹ Ovaj napad i diverzije izvršili su dijelovi Drugog krajiškog NOP odreda.

²² Jelašinovci

16. prosinca napad od strane pobunjenika sa jačim snagama na posadu Turjak, koja se je poslije dvosatne borbe i najsavjesnijeg otpora morala predati i zarobljena je sa tri časnika. Detaljnih podataka o toj borbi nema, jer su časnici još u zarobljeništvu, ali domobranci koji su se izvukli iz robstva kažu da se je posada borila do zadnjega naboja, pa je tek poslije toga zarobljena. Čim se je saznalo za taj napad odmah se je poslao zrakoplov radi izviđanja. U radu zrakoplova naročito se je istakao nadporučnik Knez koji je višekratnim bombardiranjem i mitraljiranjem pobunjenika, pričinio istima velike gubitke (oko 300 mrtvih). Zrakoplov nadporučnika Kneza imao je više pogodaka a jedan od njih u pričuvni rezervoar benzina kao i među noge sjedišta, te ga je samo slučaj spasio.²³

U pomoć posadi Turjaka upućeni su dijelovi iz Bos. Gradiške, ali bilo je već kasno, pošto se je posada Turjaka već predala. Poslije kraćih borbi pojačanje se je vratilo natrag u B. Gradišku.

17. prosinca napad odmetnika na posadu G. Podgradci,²⁴ ista se je povukla u Karađorđevo, gdje je ostala kao posada.

Istoga dana odmetnici su napali Ključ iz kog su otišli Talijani u Sanski Most, ali napad je odbijen bez vlastitih gubitaka.

18. prosinca preduzeto je izviđanje iz Karađorđeva u pravcu G. Podgradaca. Vod koji je vršio izviđanje napadnut je jakom vatrom, te se je povukao u Karađorđevo.

Istoga dana izviđano je selo Romanovci, iz kog su svi seljaci pobjegli u Kozaru ispred izvidničkih djelova.

Istog dana napadnuta je željeznička postaja Dragotinja. Okolopni vlak odbio je napad.

19. prosinca izvršeno je nasilno izviđanje s. Romanovci koje je ponovno nađeno prazno. Pobunjenici su otvorili vatru na naše dijelove, ali poslije izvršene vatre razbjegli su se.

Iz Banja Luke izvršena je akcija čišćenja u pravcu s. Hrvančani, koja nije uspjela uslijed tehničkih smetnji kod prevoženja. Učestvovala su i borna kola, koja su djelovala zapaljivim zrnima.

Istoga dana zapaljena je oružnička postaja, koja je bila prije toga napuštena, kod Blagaja.

23. prosinca zapaženo je veliko kretanje odmetnika u okolici Bos. Gradiške i da isti uspostavljaju svoju vlast u selima Trbovljani,²⁵ Karađorđevo i Vrbaškoj.

24. prosinca odmetnici su napali selo Dubrava²⁶ koje su opljačkali.

²³ Napad na Turjak izvršili su partizani Drugog krajiškog NOP odreda. Vidi dok. br. 86.

²⁴ G. Podgradce su oslobodili partizani Drugog krajiškog NOP odreda.

²⁵ Trebovljani

²⁶ Napad na s. Kolonija Dubrava izvršili su partizani Drugog krajiškog NOP odreda.

Istoga dana zauzeta su [sela] Bukvik, Gazin Lug i Bukovac od strane odmetnika.²⁷

Srušena su 4 mosta na putu s. Dubrava — Windhorst.

Pobunjenici napreduju prema Bos. Gradiški. Topništvo vrši bombardiranje pobunjenika iz Bos. Gradiške.

26. prosinca povučena je posada iz s. Orahova i postavljena kod Karadorđeva.

27. prosinca izvršeno čišćenje iz Bos. Gradiške pravcem: Bos. Gradiška — Bukovac — Lužani — Gazin Lug — Kolonija Dubrava — Aginci.

Manji napad na željezničku postaju Ivanjska,²⁸ koji je odbijen.

Istog dana izvršen je napad na željezničku postaju Šušnjari. Uz pomoć oklopnog vlaka napad je odbijen.

Pobunjenici su navalili na selo Orahovo i opljačkali ga.

28. prosinca opažena je grupa pobunjenika oko 200 ljudi kako su se prebacili sa Grmeča na Kozaru kod željezničke postaje Šušnjari.

Osiguranje vodovoda Banja Luke jačine jedan častnik i 60 domobrana, odvedeno po četnicima.

Upućeno pojačanje za Bronzani Majdan.

Odmetnici su pokušali napasti na Koloniju Dubrava, ali su odbijeni.

30. prosinca napadnuto sprovodno odjeljenje između Starog Majdana i Sanskog Mosta, koje je dijelom zarobljeno a dijelom se razbjeglo.²⁹

Istog dana napadnuta posada u Budimlić Japri. Poslato pojačanje usljed jake vatre pobunjenika nije stiglo do Budimlić Japre.³⁰

31. prosinca upućene su dvije kolone (po jedan sat) za oslobođenje Budimlić Japre, koje su jakom vatrom pobunjenika spriječene u tome i vratile se natrag u svoje posade.

2. — ISKUSTVO:

a) Prilikom akcija treba upotrebljavati cjelokupnu snagu pri susretu sa neprijateljem. Pričuve u ovim operacijama skoro nisu ni potrebne. Postepeno zalaganje snaga (slično zalaganju prethodnica) nije preporučljivo, jer pobunjenici vrše kratke ali snažne napade, na koje treba odgovarati najjačom vatrom.

²⁷ Pomenuta sela oslobodili su partizani Drugog krajiškog NOP odreda.

²⁸ Napad su izvršili partizani Drugog krajiškog NOP odreda.

²⁹ Ovu akciju je izvršila jedna četa Prvog bataljona »Petar Škundić« Prvog krajiškog NOP odreda.

³⁰ Napad su izvršili partizani Drugog bataljona Prvog krajiškog NOP odreda.

b) Kod naših posada, u slučaju prepada pobunjenika treba od strane častnika primorati domobrane da prebrode krizu, koju rijetko koja posada izdrži. Jedanput kad se prihvati borba od naših domobrana ista se vodi žilavo.

c) Transporti nisu dovoljno osigurani, po nekad nije dovoljan ni jedan sat. Dobro bi bilo da se sa transportima upućuju taoci, pa bi možda to suzdržalo pobunjenike od napada, jer bi se bojali ubiti svoje ljude.

Za osiguranje željezničkih transporata potrebno bi bilo imati oklopljene (barem improvizirane sa vrećama od pijeska) vagone, u protivnom pratnja nije u stanju ništa naškoditi odmetnicima, koji napadaju vlak.

3. — NEDOSTATCI I POGREŠKE:

a) Osiguranje posada je nedovoljno. Primjećeno je nedovoljno znanje iz oblasti utvrđivanja. Ima slučajeva gdje su prepreke od bodljikave žice podignute na par metara od rova, tako da napadač može nesmetano baciti bombu u rov.

b) Dijelovi koji osiguravaju ne isturaju se na dovoljnu daljinu, tako da jednovremeno sa njima podpada pod vatru napadača i glavnina. Svi pokušaji, zapovijedi i kazne ne mogu dovoljno poučiti — naročito pričuvne častnike, da se osiguraju na većem udaljenju.

Ovo je primjećeno kako kod osiguranja na mjestu, tako i prilikom pokreta.

c) Nedostaci u opremi:

— rublje, kožni pribor, cipele i topla odjeća;

— specijalna oprema za akciju zimi: skije, krplje, saonice za prevoženje strojnica, streljivo, bacači;

— šatorski listovi i logorsko tvorivo uopće;

d) Sadanji pričuvnici su starijih godišta i kao takovi slabo upotrebljivi za akcije, koje zahtjevaju brz i energičan rad.

(M P.)

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG DOMOBRANSKOG
ZBORA O AKCIJAMA USTANIKA NA TERITORIJI BOSNE I
HERCEGOVINE U DECEMBRU 1941 GODINE**

OBĆA BOJNA RELACIJA

o operacijama, u kojima su učestvovala čete na području III. DOMOBRANSKOG SBORA U PROSINCU 1941. GODINE.

Opaska: Operacije će se izlagati po zonama.

Ovaj sbor ima devet zona i to: Zona grada Sarajeva, I., II., III., IV., V., VI., VII, i VIII zona.

ZONA GRADA SARAJEVA.

Čete u zahvatu zone grada Sarajeva zauzele su i drže položaje oko Sarajeva sa zadatkom:

— zatvaranje pravca — prilaza i sprečavanje eventualnog nadiranja pobunjenika ka gradu Sarajevu i

— osiguranje vodovoda Sarajevo — Bistrica.

Čete i posade oko Sarajeva vrše svoj zadatak načelno obrambeno, jer posjeduju dielom razne utvrde oko Sarajeva a dielom vodovodni spoj Sarajevo — Bistrica (na Jahorini pl.).

Slanjem ophodnji u razne pravce u cilju dobijanja podataka o broju, mjestu i namjerama pobunjenika, dobija se na sigurnosti obrane kao i mogućnost za pravodobne svrsishodne mjere.

a.) Operacije 1 akcije.

Naročite borbe sa pobunjenicima u razdoblju mjeseca prosinca nisu vođene.

U preduzetim razviđanjima, neke ophodnje imale su samo vatrene dodire sa pobunjenicima bez osobitog značaja.

b.) Iskustva.

Osobitih zapažanja za iskustva nema.

c.) Nedostaci sa pogreškama.

1.— Pošto je nastupila velika hladnoća, momčad trpi zbog vrlo loše obuče i nedostatka zimskog rublja. Također hrana nije dostatno masna za napore po većoj hladnoći.

2.— Čete imaju vrlo malo brojčano stanje te se pojedine posade vrlo rietko ili nikako ne zamenjuju.

3.— Domobranj — pričuvnici zadržavaju se na vježbi duže od 3 mjeseca (na koliko su pozvani) te se zbog toga kod njih zapaza neraspoloženje i velika težnja za kućom. Ovakvo stanje ima pak i jak negativni utjecaj na moral i borbeni duh posade.

I. ZONA :

a.) Operacije i akcije.

1.— Dne 1. prosinca vođena je borba između pobunjenika i ustaške satnije Mostarske bojne na Liskovici (8 km s. i. od V. Vakufa¹), sa svrhom da se taj kraj pročisti od pobunjenika.

Uspjeh: zapaljeno je nekoliko kuća, a pobunjenici su rastjerani.

2.— Dne 2. prosinca, posada V. Vakufa (vod poručnika Derviševića) izašla je u pravcu s. Gustovara (3 km s. i. od V. Vakufa) gdje pobunjenici nisu dozvoljavali seljacima da donose hranu i drva u V. Vakuf.

Vođenom borbom sa pobunjenicima ovaj vod omogućio je, da seljaci prenesu obskrbu za V. Vakuf.

3.— Dne 5. prosinca pobunjenici su napali na našu posadu na k. 630 (3 km s. z. od Jezera, na putu ka V. Vakufu).

Napad je odbijen.

(Ovog dana zapaljena je željeznička postaja Begov Han od strane pobunjenika).

4.— Dne 11. do 18. prosinca jedan naš vod iz s. Gostilja (15 km s.z. od Travnika) vršio je akciju čišćenja terena oko s. Koričani (6 km sjev. od Gostilja), jer su u to selo upali pobunjenici, opljačkali ga, nekoliko kuća zapalili i odveli 46 muškaraca.²

U toku 11. prosinca vod je stigao do r. Ugar, gdje je zadržat od pobunjeničke paljbe.

U toku 12. i 13. prosinca vod je produžio hod i bez uzne-
miravanja stigao je do linije: s. Baltići — s. Šišava — s. Mudrike — s. Ponir.

U toku 14. prosinca vod je stigao do linije: s. Modri Do — s. G. Koričani — Grlić (k. 1135). Borba se je vodila samo na desnom krilu, gdje je otpor slomljen topovima i bacačima.

U toku 15. prosinca vod je stigao do linije: Crni Vrh (k. 1226) — Djekin Dol. Sukob je bio samo na desnom krilu sa pobunjeničkim stražama. Poginula su 4 pobunjenika i zaplijenjeno 9 kabanica, 2 gunja i nešto hrane.

U toku 16. prosinca vod je stigao do linije: s. Ponorci — s. Makarići³ naišavši samo na mjestimični otpor.

¹ Mrkonjić Grad

² Odnosi se na partizane Šestog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda.

³ Makarići

U toku 17. i 18. prosinca vod se je povratio u Travnik, jer na pobunjenike nije više nailazio, a bio se i suviše izmaknuo od ostalih naših posada.

Uspjeh ove akcije djelimičan, jer grupa pobunjenika nije pronađena.

5.— Dne 12. prosinca grupa pobunjenika izvršila je napadaj na željezničku postaju Bravnice (2 km j. z. od Jajca).

Pristigla pojačanja, uz topničku paljbu, rastjerala su pobunjenike.

Željeznička postaja je izgorela. Pobunjenici su zarobili 2 domobrana i odneli 3 puške, 11 šatorskih listova, 11 pokrivača, 12 ranaca, 12 kaciga, 12 pari rublja i gorsku kuhinju.⁴

6.— Dne 16. prosinca pobunjenici su napali na vod naše posade u V. Vakufu.⁵

U nastaloj borbi poginulo je 6 pobunjenika i zaplijenjeno nešto stoke.

Naši gubitaka nisu imali.

7.— Dne 18. prosinca pobunjenici su napali s. Magaljdol⁶ (6 km j. i. od V. Vakufa). Paljbom ustaškog sata sa Liskovice i sata sa Majdana, pobunjenici su otjerani.

Gubitaka nije bilo.

8.— Dne 30. prosinca ophodnja našeg voda iz V. Vakufa sukobila se sa grupom pobunjenika.

U toku nastale borbe ranjena su 2 domobrana.

9.— Dne 31. prosinca poduzeta je akcija čišćenja sa odjeljenjima sa pravaca: od Travnika, od Viteza i od Zenice, sa ciljem da se pretresu s. Grahovčići i Osojnica (oba 8—9 km ist. od Travnika), u kojima su selima pobunjenici oduzeli seljacima nešto oružja.

Pobunjenici nisu pronađeni, ali se je doznalo da su se izdavali za komuniste.

b.) Iskustva.

a.) Razviđanju treba posvetiti osobitu pozornost;

b.) Starješine i momčad više žele krenuti u akcije ofanzivne nego štajati na hladnoći, biti vezani u obrani i izloženi inicijativi pobunjenika.

c.) Mještane dobrovoljce — milicionere pri akcijama staviti podpuno pod vojne propise i zakone i primieniti -drakon-ske mjere.

d.) Napadati uvijek energično, drsko i odlučno, jer se pobunjenici toga boje. Kod koljebljive vojske postaju drski.

⁴ Napad na željezničku stanicu Bravnica izvršili su partizani Prvog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda.

⁵ Mrkonjić Grad su blokirali dijelovi bataljona »Pelagić« i bataljona »Iskra« Trećeg krajiškog NOP odreda.

⁶ Ovaj napad izvršili su dijelovi bataljona »Iskra« Trećeg krajiškog NOP odreda.

U obrani treba imati hladnokrvnosti i odlučnosti u prvom redu starješine.

e.) Čišćenje zemljišta vršiti zaokružavanjem, izbjegavati široke frontove.

U hodanju koristiti dominantne grede a ne prieko pravce.

c.) Nedostatci i pogreške.

a.) Momčad neobučena — neizvježbana za veće štrapace i slabo nacionalno odgojena.

Starješine malobrojne, većim dielom slabo obučene, nedovoljno sviesne svojih dužnosti i nedovoljno energične.

b.) Momčad ima slabo odielo i obuču. Po planinskom terenu čete ostaju bez cipela, što ograničava manevarsku sposobnost i slabi borbeni duh.

c.) Nema dovoljan broj gorskih kuhinja, koje su neophodno potrebne kod ovakvih operacija, jer pobunjenici su u planinama u šumama.

d.) Nema teretnih samovoza, koji bi mogli poslužiti za brzo manevriranje četama i podpomaganje u teškim stanjima pojedinih posada.

e.) Smjena pričuvnika morala se vršiti na samom položaju, jer se nije imalo vremena za predbežnu cbuku. Tako su pričuvnici ulazili u borbu bez ikakve obuke i bez poznavanja starješina i drugova, što je jako štetilo čvrstoći čete.

II. Z O N A :

Opaska: U operativnom pogledu sve domobranske čete na ovoj zoni spadaju pod zapovjedništvo zapovjednika talijanskih posada u dotičnim mjestima. Prema tome, utjecaj zapovjednika ove zone (zapovjednik 6. pješačke divizije) na operacije može se pokazati samo posrednim putem — preko talijanskih vojnih vlasti.

a.— Operacije i akcije.

1.— Dne 1. prosinca pobunjenici prekidaju brzoglasnu liniju između Trebinja i Bileća.

2.— Dne 2. prosinca oko 11 sati pobunjenici napali na talijansku samovoznu preselicu, koja je išla iz Bileća preko Jasen u Trebinje.

Od 8 talijanskih samovoza 4 su se probila borbom do Trebinja a ostala 4 su zasušnjena zajedno sa talijanskim i našim domobranima.⁷

Od zasušnjelih domobrana pobunjenici su streljali stožernog narednika Barišića Jozu i pričuvnog domobrana Odošačić Demala iz II. bojne 14. p.p.

⁷ Pomenuti napad izvršili su partizani iz Ljubomira na mjestu Rogošina, pod rukovodstvom Liube Milianovića.

Sve do 22. prosinca posada i građanstvo u Bileći žive pod teškim okolnostima, jer je Bileće odsječeno od Trebinja.

3.— U noći 3. prosinca pobunjenici su napali na oružničku postaju Jasen (4 km s. i. od Trebinja).

Po zahtjevu Talijana oružnička postaja se povlači.

4.— U noći 5. prosinca pobunjenici su napali domobransko osiguranje na položaju Arslanagića Most (ist. od Trebinja), koji zatvara pristupe Trebinju od Lastve, preko s. Necviece i od s. Konjsko i Grab.

Borba je trajala 6 sati i napad je odbijen. U borbi je naša posada izdašno podpomagana talijanskim topništvom.

Gubitci: 1 domobran lako ranjen.

Zapovjednik 32. talijanske divizije izrazio je povodom ove borbe priznanje našoj posadi.

5.— Dne 7. prosinca jedna veća grupa pobunjenika napala je domobransku ophodnju kod s. Paljev Do (2,5 km zap. od Nevesinja).

U nastaloj borbi poginula su 2 naša domobrana, ranjeno 7, nestalo 11.⁸

6.— Dne 8. prosinca pobunjenici su napali na s. Špiljane (7 km j. i. od Konjica).

Nekoliko Hrvata ubijeno i nekoliko odvedeno iz sela.

Talijani iz Konjica nisu intervenirali.

7.— Dne 11. prosinca vršena je akcija čišćenja duž puta Bileće — Trebinje.⁹

U akciji su učestvovala sljedeće čete: 1 sat. I. bojke¹⁰ i 2 sata sa 4 tenka talijanske vojske.

Prilikom akcije, kolona je bila napadnuta od pobunjenika puščanom vatrom, ali je akciju uspješno izvršila. U planu akcije bilo je i rušenje mosta kod s. Miruše (6,5 km od Bileća preko Trebišnjice), preko koje su se pobunjenici prebacili iz Crne Gore. Rušenje je izvršeno.

Gubitaka nije bilo.

Zapovjednik 32. talijanske divizije izrazio je povodom ove akcije priznanje našem satu.

8.— Dne 13. prosinca pobunjenici su demolirali željezničku postaju Prenj (3,5 km juž. od Jablanice na pruzi Konjic—Mostar).

Talijani iz Jablanice su intervenirali, ali kasno.

⁸ Napad na Paljev Do izvršili su partizani bataljona »Nevesinjska puška«.

⁹ Ove akcije su vršene protiv bataljona »Luka Vukalović«, Grahovskog bataljona i partizana iz Ljubomira. U tim akcijama domobrani n'su imali uspjeha: partizanske snage su i dalje ostajale na tom terenu i one-mogućavale njihove pokušaje da prodru iz Trebinja prema Bileći. Tek 22. decembra uspjeli su, uz pomoć motorizovanih jedinica, da izvrše pro-boj drumom.

¹⁰ Bojna, tj. bataljon Vojne Krajine.

9.— Noću 13./14. prosinca pobunjenici su pripremali obuhvatni napad na domobranski sat na položaju Drakulića k. 487 (4 km juž. od Bileća), koji je imao zadatak zatvaranja pravca od s. Mosko (iz Trebinje).

Ovaj napad spriječilo je talijansko topništvo, te je došlo samo do daljnog vatroboja.

Gubitaka nije bilo.

10.— Dne 14. prosinca posada u Goražda (II.bojna Vojne Krajinje) došla je preko Foče, Borača i Gackog u Mostar, pošto je napustila Goraždu.

Pokušaji da se bojna iz Foče probije za Kalinovik i tamo privremeno zadrži nisu uspjeli.

Po dolasku pobunjenika u Foču, palo im je u ruke 6 teretnih samovoza iz 7. samovozne satnije.

11.— Dne 15. prosinca jedan sat. II. bojne 14. pješ. pukovnije iz Bileća, u sastavu jedne talijanske kolone, vršilo je čišćenje brda Vlahinja (2,5 km juž. od Bileća).

Akcija završena bez borbe.

12.— Dne 22. prosinca napuštena je oružnička postaja Panj, jer je ova nekoliko puta napadana od pobunjenika te je u tim napadima poginulo 2 oružnika a ranjeno 3 pričuvnika.

Opaska: Domobranske čete u ovoj zoni nisu u mjesecu prosincu vršile taktičke akcije.

b.) Iskustva.

Naročitih iskustava nema.

Krugovalna veza u ovakvim akcijama je od ogromne koristi.

c.) Nedostatci i pogreške.

1.) Nedostatak djelatnog starešinskog osoblja nepovoljno je uticalo na održavanje stege i obavljanje upravnih poslova.

2.) Problem veze i opskrbe je u ovoj zoni bio najteži, naročito u zimsko vrijeme. Opskrbljivanje posada u mjestima, koja su van željezničke pruge je bez teretnih samovoza bilo skoro nemoguće.

III. Z O N A:

a.) Operacije i akcije.

1.— Radi zaštite pravca od Jahorine pl. ka Palama određen je 1. prosinca jedan sat 13. pješ. pukovnije kod s. Bare (1 km j.z. od Pale).

Uz pripomoć haubičke bitnice, ovaj je sat odbio sve napadaje pobunjenika ka Palama.

2.) Radi zaštite pravca od Romanije, odakle su pobunjenici sve češće napadali na naše istaknute položaje kod Stambul.ica, Pale i Pustopolje i preko s. Rakovac ka Palama, određen je 1. prosinca jedan sat 13. pješ. pukovnije kod s. Selište (1 km s. i. od Pale).

3.) Noću 9./10. prosinca pobunjenici su izvršili jak napad sa sjevera na naše čete kod s. Selište i Haljeg (k.971), sa zapada na naše čete kod s. Pribanj, pošto su predbježno prekinuli cestovni, željeznički i brzoglasni-brzoglasni promet Pale sa Sarajevom, rušenjem pruge, mostova i stubova.¹¹

Protunapadajima dielova u pričuvi kod Pale, i ojačanjem iz Sarajeva (1 sat 15.p.p. i njemačkog oklopnog vlaka) kao i točnom i jakom paljbom haubičke bitnice sa Pale pobunjenici su do noći 10. prosinca dielom zaustavljeni a dielom odbijeni.

Pobunjenici su imali velike gubitke.

4.) U toku 11. prosinca po svim znacima moglo se je zaključiti, da pobunjenici privlače snage za ponovni napad.

Prvo su izvršili napad kod s. Bljuštavac (3 km zap. od Mokro — vjerojatno kao demonstracija) a oko 18 sati napali su sa svih strana na Pale i prekinuli ponovo sve prometne veze.¹² Ovaj je napad odbijen. U 23 sata napad je ponovljen još češće ali je i on odbijen uz teške gubitke po pobunjenike.

5.) U toku noći 13./14. prosinca pobunjenici ponavljaju napad na Pale i prekidaju željeznički promet.

Napad je odbijen a pruga popravljena.

6.) Dne 15. prosinca u 3 sata pobunjenici vrše napad na Pale.

Borba je vođena do 5 sati, kada se je osjetilo da pobunjenici popuštaju, jer su dotle pretrpjeli teške gubitke. U toku dana bila su samo djelomična puškaranja, što je bio dovoljan znak da je i ovaj napad odbijen.

7.) Dne 16. prosinca poduzeta je akcija čišćenja zemljišta sjeverno i zapadno od Pale na pravcima s. Pribanj — s. Klokočevik i Klokočevik — Haljeg (971).

Akciju je vršila ustaška polubojna iz Sarajeva i 1 sat 15. pješ. pukovnije, podpomognute izdašno paljbom haubičke bitnice od Pale.

8.) Dne 18. prosinca vršena je jača akcija naših četa na pravcu Haljeg (k.971) — Alino Brdo — Rakovac i na pravcu Paklenik — s. Lipa — s. Odžaci i podpomognuta ispadima ka s. Selište — s. Podrakovac, ka s. Begovine i s. Radonići.

U akciji su sudjelovali: dva sata 15.p.p., 1 sat Zagrebačke konjaničke pukovnije i 1 vod haubica sve pod zapovjedništvom bojnika Ivana Maričića.

¹¹ Ovaj napad izvršile su jedinice Romaniskog i Kalinovičkog NOP odreda.

¹² Pale su napadali partizani Romaniskog NOP odreda.

Akcija je podpuno uspjela i pobunjenici su natjerani na obće povlačenje u pravcu Romanije i Jahorine pl.

U napadima na Pale koji su vršeni u ovom mjesecu, bilo je oko 800 mrtvih i ranjenih pobunjenika, 7 zasužnjenih, zaplijenjeno 1 strojopuška i 1 puška i dosta tvoriva.

Naši gubitci bili su minimalni.

b.) Iskustva.

1.— Izviđanjem pred frontom, hvatanjem zarobljenika i kritičkim ispitivanjem izbjeglica, treba neprekidno prikupljati i sređivati podatke o rasporedu i namjerama pobunjenika.

2.— Prema najvjerojatnijim protivničkim namjerama treba u najvećoj tajnosti poduzimati žurne protivmjere.

Među protumjerama, svakako treba izvršiti na vrijeme promjenu rasporeda svojih dielova, jer se time postiže iznenađenje. Na Palama je ovo izvršeno pred sam napad pobunjenika, pa su isti bili iznenađeni jer su našli naše čete na položajima umjesto u pričuvi u samom mjestu, kako su se nadali, pošto su tamo bile sve do pred sam napad.

3.— Novo zauzete položaje treba najžurnije i što jače utvrditi.

Popunu streljiva treba izvršiti na vrijeme, a pripremiti sve da se u slučaju potrebe može najbrže osigurati dotur i popuna.

4.— Prekinute spojeve i prometne komunikacije sa pozadinom treba sa četama iz pozadine najvećom energijom i sa dostatnim osiguranjem, što žurnije uzpostaviti.

5.— Pri očekivanju jačeg protivničkog napada treba kod svih četa na položajima i u pričuvi opreznost i službu osiguranja udvostručiti, a stupanj pripravnosti pričuva pooštriti.

6.— U toku borbe, svaki zastoj protivničkog napada treba izkoristiti za brzi protunapad, pa makar ispad vršili i najmanji dielovi.

7.— Upotreba topničke vatre treba biti svestrana i efikasna pri odbijanju napada, pri podpomaganju protunapada i ispada i pri gonjenju odbijenog protivnika.

8.— Vatra pješaka mora se držati pod strogom, rukom zapovjednika, te pri manjim prepadima i pripremnim napadima štediti, a pri odbijanju jakih napada izdašnije je angažirati.

9.— Streljivo uvijek prema utrošku treba popunjavati iz pozadine, a ne čekati da se traži i dotura streljivo, onda kad je ono kod četa već utrošeno.

10.— Međusobno obavještavanje iztaknutih djelova i pričuva mora biti neprekidno. Zato spojeve treba trajno održavati svim sredstvima i načinima.

Treba se suzdržati od pretjeranih izvješća, jer to može dovesti do zabluda i pogriješaka pri upotrebi pričuva i donošenju

važnih odluka. Provjera i procjena svakog primljenog podatka treba da bude načelo, koje se ne smije zaboraviti.

c.) Nedostatci i pogriješke.

1.— Utvrđivanje položaja nije dosta ozbiljno shvaćeno. Pješачki dijelovi naginju posjedanju samo kuća od tvrde građe, pa makar time front položaja postane izvijugan i oslabljen, bilo da se front položaja time razvuče, bez mogućnosti dobrog međusobnog pomaganja vatrom, bilo da se front zgusne, samo oko grupa kuća ili nekih zgrada, dok neki veći dijelovi ostaju uopće nebranjeni i nezaklonjeni.

Treba podučavati niže starješine, zapovjednike vodova i sata, da osim obrane pojedinih kuća izrade desno i lijevo od njih potrebne zaklone (bunkere), prema stvarnim borbenim zahtjevima.

Kuće se mogu upotrebiti za smještanje pričuva, ali i pokraj njih treba urediti »bunkere«, da bi se osigurala čvrsta obrana u sve strane, za slučaj obilaznog napada na same pričuve.

2.— Vatrema stega strielaca nije u ruci nižih zapovjednika. Utrošak streljiva je zbog toga često nepravilan i nerazmjeran. Na svaki manji prepad i uznemiravanje troši se zbog toga mnogo streljiva, kojeg onda nema dosta u kritičnim trenucima, kad je baš potreban najveći intenzitet vatre.

Niži zapovjednici bi trebali svom energijom zavesti vatrema stegu. Kao mjera da se to postigne bilo bi zapovjedanje otvaranja vatre sa ograničenim brojem naboja, tako da između svakog otvaranja vatre bude prekid u kojem ne odjekuje ni jedan pucanj. Ovako to radi redovito topništvo, a može se i kod pješništva postići.

Otvaranje vatre od pojedinih strielaca inicijativno smije biti samo od određenih strielaca — stražara na stražarskim mjestima i položajima, no nikako od cijelog roja bez zapovjedi rojnika ili cijelog voda bez zapovjedi vodnog zapovjednika.

3.— Obćenita je karakteristika da pozadnji oboskrbni dijelovi i zapovjednici uopće se ne interesiraju za popunu svojih istaknutih dijelova, prema angažiranosti i intenzitetu borbe inicijativno, već čekaju u tom pravcu samo predhodne zahtjevnice ili čak zapovjedi.

Pomoćnici zapovjednika pukovnija, sa svojim oboskrbnim častnicima, skladištima i ostalim pozadinskim organima, moraju na prvom mjestu imati pred očima operativne potrebe i sve ostale upravne poslove ovim poslovima podređivati i prilagoditi.

Svakog trenutka, ili od vremena do vremena moraju se sami interesirati, bez požurnica sa strane viših, za potrebe četa na borbenim položajima, pa čim čuju da vode jače borbe moraju iz toga zaključiti da im treba utrošak streljiva na vrijeme popuniti, pa sve drugo trebaju ostaviti a ovo odmah poduzeti, najvećom energijom, ne čekajući ma kakvo drugo naređenje.

Ovako treba da postupaju i obškrbni organi te da svoje rasporede streljiva i ostalih borbenih potreština vrše, ili prilagođavaju ranije šablonske ravnomjerne rasporede, prema intenzitetu borbenih događaja kod pojedinih četa na području. Ovo se naime tako sada ne vrši, već su većinom zapovjedništva prinuđena da pokraj vođenja borbe sa pobunjenicima, vode i borbu oko pravodobne popune i obškrbe svojih četa.

IV. Z O N A:

a.) Operacije i akcije.

1.— Dne 5. prosinca pojavila se je u s. Višnjici¹³ grupa od 15 pobunjenika.

Dio 1. satnije 7. pješačke pukovnije upućen je iz Vareša u potjeru.

Došlo je do kratke borbe poslie koje su se pobunjenici povukli. Poginuo je jedan pobunjenik, a vlastiti gubitaka nije bilo.

2.— Dne 10. prosinca u 6,30 sati pobunjenici su počeli sa obćim napadom na Vareš, koji je izvođen istodobno iz s. Zabrežje, Grablje, Draškovac, Diknići, Mir, Pržići, Tisovci, Kralupi, Pajtov Han, i Dabravina.¹⁴ Predhodno su pobunjenici porušili željezničku prugu između Pajtov Han i Dabravina u dužini 120 m.

U ovome napadu pobunjenici su uspieli u toku 10. prosinca zauzeti s. Zabrežje, a 11. prosinca s. Daštansko, Višnica i Uspinjača.

Posada Pajtov Han izdržala je sve napade pobunjenika i ako su ovi bili u velikoj premći.

U toku 12. prosinca odbijeni su svi napadi na Vareš sa uspjehom.

U toku ovih borbi poginuo je 1 vodnik i 1 domobran, nestalo 7 domobrana i izgubljena 1 strojna puška. Ubijena su 4 pobunjenika.¹⁵

3.— Dne 10. prosinca upućen je u Pajtov Han 1 vod 5. satnije 7.p.p. sa vodom strojnica sa ciljem da pojača tamošnju posadu i izvrši akciju čišćenja u okolici Pajtov Hana.

U borbi koja se razvila u blizini Pajtov Hana¹⁶ ubijeno je 9 pobunjenika, a oko 25 ih je ranjeno. Od naših ranjen je 1 vodnik.

4.— Dne 12. prosinca poduzeta je akcija čišćenja na pravcu Vareš — Bielo Polje — Vienac — k.1111 — s. Tisovići¹⁷ — s. Pržići.

¹³ Višnjici

¹⁴ Dabravina

¹⁵ Vareš su napadali partizani NOP odreda »Zvijezda« i dijelovi Romaniskog NOP odreda. Vidi dok. br. 82.

¹⁶ Ovu borbu vodili su partizani NOP odreda »Zvijezda«.

¹⁷ Tisovci

Akciju je vodila IV. bojna Vojne Krajine.

U izvođenju ove akcije bojna je na Bielom Polju dočekana jakim vatrom iz s. Mír. Posle jednosatne borbe, pobunjenici su razbijeni i povukli su se manjim grupama u razne pravce.

U daljem nadiranjju bojna je zauzela Vienac, s. Pržići, s. Tisovci i s. Daštansko.

U borbi je nađeno 7 ubijenih pobunjenika, a po tragovima krvi i izjavama mještana bilo je kod njih mnogo ranjenih.

Bojna nije imala nikakvih gubitaka.

5.— Dne 13. prosinca poduzeta je akcija čišćenja desnom obalom potoka Stavnja a u cilju da se oslobodi i popravi željeznička pruga na dielu Pajtov Han — Vareš, koja je bila porušena u noći 12./13. prosinca u dužini 120 metara.

Akciju je vodila IV. bojna Vojne Krajine.

U naprednom hodu bojna se je kretala pravcem: Podjavor — Planinica — Poljanica — Striževu — Pajtov Han. Kod Podjavora bojna je dočekan paljbom iz kuća — iz zasjede.

Posle kratke borbe pobunjenici su potisnuti. U daljem pokretu, borbe nije bilo, jer su pobunjenici na ovome pravcu već razbijeni.

Na našoj strani gubitaka nije bilo. Nađeno je 7 ubijenih pobunjenika.

6.— Dne 15. prosinca poduzeta je akcija, sa ciljem, da se povрати s. Uspinjača, koja je 14. prosinca pala u ruke pobunjenika.

Akciju je poduzela IV. bojna Vojne Krajine.

Sam napad na s. Uspinjaču počeo je u 9 sati sa vatrenom pripremom bacača sa položaja Vareš — Majdan. U 12 sati selo je zauzeto. Na mjestu borbe nađeno je 7 mrtvih pobunjenika, a bilo je dosta ranjenih.

Bojna nije imala gubitaka ni u ljudstvu ni u tvarnom.

7.— Dne 16. prosinca poduzeta je akcija u cilju čišćenja na pravcu: s. Uspinjača — s. Mír — s. Stupni¹⁸ — Vareš.

Akciju je poduzela IV. bojna Vojne Krajine.

Po prelasku s. Uspinjače, bojna je napadnuta vatrom sa Vienca i k. 1111, ali je napad brzo suzbijen. U daljem nadiranjju pobunjenici su davali jak odpor iz s. Mír. Nakon višesatne borbe selo je zauzeto.

(U borbi kod pobunjenika je bilo nekoliko njih odieveno u domobranske odore, što je u prvo vrijeme unielo zabunu).

Gubitaka kod naše bojne nije bilo. Nađena su 3 mrtva i 1 ranjeni pobunjenik.

8.— Dne 19. prosinca poduzeta je akcija čišćenja na pravcu Vareš — s. Diknići.

¹⁸ Stupni Do

Akciju je poduzela IV. bojna Vojne Krajine.

Poslije kratke borbe, pobunjenici su napustili s. Diknici i povukli se u pravcu s. Brezik i Pržići.

Vlastitih gubitaka nije bilo. Na mjestu otpora nađeno je 18 mrtvih — ubijenih pobunjenika.

Pored gore navedenih akcija i borbi, svakodnevno su upućivane ophodnje, od svih posada ove zone, u razne pravce radi razviđanja i čišćenja zemljišta od pobunjenika. Rad ovih ophodnji nije bio od osobite važnosti, da bi bilo vrijedno pomena.

b.) Iskustva.

1.— Utvrđivanje zemljišta i primjena prepreka svih vrsta je od osobite važnosti, što je mnogo niže čašće izgubilo iz vida. Mnogo bi manje žrtava bilo da je utvrđivanje bilo svugdje primijenivano.

2.— Pobunjenici se mnogo plaše od bacača mina, jer nisu u stanju da izdrže njegovu vatru. Zbog toga ovo oružje trebalo bi dodijeliti svim jedinicama.

3.— Domobranstvo bi moglo imati više uspjeha u borbama sa pobunjenicima, da je bolje opremljeno za terensku borbu u zimi i po šumama. Isto tako hrana treba da bude jača i češća u toku dana.

c.) Nedostatci i pogreške.

Nema.

V. Z O N A:

a.) Operacije i akcije.

Dne 31. prosinca izvršena je akcija čišćenja-pretresanja s. Osojnica (7 km zap. od Zenice), jer su se imali podatci, da se u ovome kraju pojavljuju pobunjenici i uznemiravaju mirno pučanstvo okolnih sela.

Ovu akciju izvršila je polusatnija Travničke doknadne bojne sa poluvodom strojnica i 1 bacačem, sve pod zapovjedništvom nadporučnika Cabelja Georgija. Hod je poduzet od Zenice 31 prosinca u 4 sata pravcem: Zenica — s. Janjac¹⁹ — s. Osojnica. Od sela Janjca četa se je podijelila u dva diela koji su krenuli ka s. Osojnicu i istu obkolili.

Pretres je izvršen, ali se nije našao nijedan pobunjenik. Po saznanju od mještana, manje grupe pobunjenika dolazile su u obližnja sela i tražila streljivo i oružje, ali su se odmah udaljili.

Uspjeh: Zadatak izvršen ali bez željenog rezultata.

Gubitaka nije bilo

¹⁹ Janjaci

b.) Iskustva.

Po pojedinim pojavama pobunjenika teško je ući u trag i pronaći ih, jer brzo mijenjaju svoja boravišta.

c.) Nedostatci i pogreške.

Nema.

VI. Z O N A:

a.) Operacije i akcije.

U ovoj zoni nije bilo akcija.

b.) Iskustva.

Osiguranje pruge i objekata treba izvršiti uz širu plan-sku organizaciju, gdje treba iskoristiti i mještane okolnih sela za dojavnu službu, jer se pobunjenici ne usuđuju izvoditi akcije, ako dođu, da je organizacija osiguranja i opreze dobro izvedena.

c.) Nedostatci i pogreške.

Izdavanje oružja i streljiva mještanima ne treba vršiti na stalnu upotrebu već oružje držati prikupljeno i mještanima izdavati samo onda kada se ukaže za to potreba. Inače se dešavaju zloupotrebe.

...

Zapovjednik, general
Lukić

ОБЈАШЊЕЊЕ СКРАЋЕНИЦА

Б

Б. и Х. — Босна и Херцеговина
БХНООС — Босанско-херцеговачки
народноослободилачки омладински
савез

В

Војкра — Војна Крајина

Д

II Д.З.П. — Друго домобранско
зборно подручје

З

Зап. Бос. див. подручје — Запо-
вједништво Босанског дивизијског
подручја
„Здр“ — Здруг
Запор — Заповједништво оружни-
штва тј. Врховно оружинчко за-
повједништво
Запоруц — Заповједништво оружни-
чког крпла

К

комп. — компаније

М

М.Х.Д. Глст. — Министарство хрват-
ског домобранства — Главни сто-
жер
НОПВ — Народноослободилачка пар-
тизанска војска

П

ПОБ — Партизански обавештајни
биро

С

СССР — Савез Совјетских Социјали-
стичких Република

У

у. з. — у замјени

Х

хауб. — хаубица

РЕГИСТАР

А

Абдулрајмовић Сабит — 349;
 Авдаловић Мирко — 178;
 Автовац — 550;
 Адемага — 100;
 Агинци — 564;
 Албахари Нисим — 20;
 Алексина Међа — 197;
 Алексић Иван — 313;
 Алија — 316;
 Алино Брдо — 572;
 Алипашин Мост — 229, 244, 265, 326;
 Амајлија — 557;
 Америка — 8, 9, 39, 71, 122, 132, 167, 168, 217;
 Амико (Amico Giuseppe) — 300, 550;
 Антић — Додић Вукашин — 512;
 Арбанас — 439, 441;
 Арсланагића Мост — 295, 440, 551, 552, 570;
 Аћимовић Љубан — 190;
 Аћимовић Милан — 72, 131;
 Ахметово Брдо — 384;

Б

Бабић Аћим — 232, 267, 329, 514;
 Бабић Бранко — 191;
 Бабић Јосип — 431;
 Бабић Љубо — 67;
 Бабић Миле — 191;
 Бабићи — 161;
 Баићи — 476, 495;
 Бајина Башта — 232;
 Бајкановић Т. Јован — 156;
 Бајрић Мухамед — 290;
 Бакић (Г. и Д.) — 412, 456;
 Балтићи — 567;
 Бановић Славко — 190;
 Бановићи — 186, 530, 531, 559;
 Бања Лука — 25, 29, 70, 96, 101, 127, 128, 140, 141, 160, 161, 170, 173,

188, 275, 279, 281, 284, 286, 291, 338, 339, 345, 347, 366, 375, 376, 388, 431, 433, 458, 480, 481, 495, 519, 523, 529, 532, 545, 547, 561, 563, 564;
 Бања Стијена — 331, 334, 335;
 Баре (Г. и Д.) — 42, 119, 120, 277, 318, 330, 335;
 Баре (код Кладња) — 247;
 Баре (код Пала) — 571;
 Баришић Ј. Др. — 443;
 Баришић Јозо — 551, 569;
 Барух Јаков — 13, 17;
 Батајница — 522;
 батаљон Бањалучки — 519;
 батаљон Бањско-рудински — 407, 442, 551;
 батаљон Први ударни за Босанску Крајину — 67;
 батаљон „Владимир Гаћиновић“ — 245;
 батаљон Гламочки — 65, 298;
 батаљон Гласиначки — 410, 521;
 батаљон Граховски (Црна Гора) — 197, 407, 440, 442, 551, 570;
 батаљон „Искра“ — 386, 568;
 батаљон Кнежински — 202;
 батаљон III (Коњци) — 17, 19, 196;
 батаљон III Другог крајишког НОП одреда — 190;
 батаљон Први III крајишког НОП одреда — 568;
 батаљон Шести III крајишког НОП одреда 567;
 батаљон „Лука Вукаловић“ — 403, 407, 421, 440, 442, 551, 570;
 батаљон Миљевски — 454;
 батаљон Мокрањски — 32, 60, 202, 273, 312;
 батаљон „Невесинска Пушка“ — 555, 570;
 батаљон Нишићки — 467;

- батаљон Ударни озренског НОП одреда — 137, 181, 185, 203;
 батаљон IV Озренског НОП одреда — 197, 182;
 батаљон Орјенски — 198, 442;
 батаљон Паљански — 517;
 батаљон „Пелагић“ — 386, 568;
 батаљон „Петар Шкундрић“ — 564;
 батаљон „Површ“ — 427;
 батаљон Прачански — 40, 108, 109, 110, 115, 116, 119, 120, 123, 125, 202, 353, 362, 410, 415, 434, 521;
 батаљон Рибник — 47, 64, 98, 283;
 батаљон Рогатички — 32, 60, 125;
 батаљон Романиски — 31, 59, 60, 63, 202, 242, 329, 333, 434;
 батаљон Семећки — 382;
 батаљон Семизовачки — 175, 268, 409;
 батаљон I „Слобода“ — 10, 11, 23, 24, 30, 45, 46, 52, 63, 65, 66, 82, 83, 280, 282, 283, 284, 285, 286, 341;
 батаљон III „Соко“ — 279;
 батаљон Требевићки — 41, 202, 261, 273, 327, 329, 360, 361, 362, 373, 390, 416, 426, 449;
 батаљон Црновршки („Звијезда“) — 408;
 батаљон I Црногорски — 219;
 Батар — 513;
 Башлагих — 131;
 Бегов Мост — 268;
 Бегов Хан — 524, 567;
 Беговима види Беговина
 Беговина — 261, 273, 426, 572;
 Беговић Кула — 295, 297, 438;
 Беговић — 353;
 Бектеже — 530;
 Беле Воде — 457;
 Белша Нано — 258;
 Бенковић — 369;
 Београд — 226, 232;
 Бераји — 161;
 Берковић — 297;
 Берлин — 217;
 Бесаровић Саво — 229;
 Бехмен Шефкија — 222;
 Бешлагих Хилмија — 430;
 Бијелић Јово — 190;
 Бијело Брдо — 225;
 Бијелопоље — 247;
 Бијело Поље (код Вареша) — 575, 576;
 Бијело Поље (код Мостара) — 253, 254, 298, 305, 306, 556;
 Бијело Поље (код Тузле) — 419;
 Бијелогорци — 399, 400;
 Бијељина — 72, 359, 397, 398, 411, 419, 531, 557;
 Билећа — 20, 177, 198, 298, 299, 309, 364, 407, 439, 440, 441, 442, 541, 550, 551, 552, 553, 569, 570, 571;
 Билићи — 247, 512;
 Билчар Момчило — 233, 234;
 Биљег — 160;
 Биоска (Г. и Д.) — 381;
 Биоча — 273, 393, 417, 425;
 Биочинић Фрањо — 485, 486, 487, 491, 498;
 Бирач — 267;
 Бистрица (водовод на Јахорини) — 41, 108, 202, 244, 261, 273, 390, 394, 396, 416, 426, 566;
 Бистрица (р. Сарајево) — 40, 41;
 Бистрица (село код Бања Луке) — 97;
 Бистрица (код Бос. Лубице) — 546, 547;
 Бистрик (код Сарајева) — 312, 369;
 Биџаћ — 24, 30, 47, 64, 70, 101, 189, 190, 279, 280, 283, 285, 289, 342, 347, 366, 443, 523;
 Бишина — 245, 270, 272, 273, 294, 295, 304, 360, 362, 555;
 Бјелај — 38;
 Бјелајци — 161, 190;
 Бјелашница (пл.) — 88, 264, 386;
 Бјелемић (Оцак) — 17, 19, 258;
 Бјелиша — 242;
 Благај (код Приједора) — 140;
 Блажевић Марко — 528;
 Блажек Бранка — 513;
 Блажуј — 245, 246, 265, 269, 271, 417;
 Блатна — 70, 523;
 Блатница — 173;
 Бљуштавац — 276, 400, 572;
 Богановић — 456;
 Богдашић — 331;
 Боговић — 318, 503, 515, 516;
 Богутово Село — 269;
 Божић — 472;
 Бонћ — 372;
 Бојовић Алекса-Брко — 273;
 Бока Которска — 17;
 Бокан Марко — 161;
 Бокан Симеон — 161;
 Бокан Стеван — 161;
 Бокшаница — 328;

- Бољанић — 138, 154, 186, 208, 227, 420, 470, 471, 473, 475, 477, 478, 480, 481, 482, 486, 492, 503, 531, 532;
 Бор — 428;
 Борач — 17, 553, 554, 571;
 Борачко Језеро — 257;
 Борија — 454, 506;
 Борика — 330;
 Бориловић — 296;
 Борице — 180, 182, 244;
 Борја (пл.) — 279, 338, 344;
 Борковић — 97;
 Борова Глава — 524;
 Боровац — 395;
 Борово — 534;
 Борци (предео) — 20, 21, 257;
 Боршек Маријан — 363;
 Бос. Брод — 202, 251, 255, 256, 347, 388, 542;
 Бос. Градишка — 101, 140, 141, 161, 279, 338, 374, 375, 531, 546, 562, 563, 564;
 Бос. Грахово — 45, 47, 77, 556;
 Бос. Дубица — 140, 141, 161, 211, 285, 289, 366, 523, 536;
 Бос. Кобаш — 559;
 Бос. Костајница — 140, 141, 187, 209, 285, 366, 432, 523;
 Бос. Крупа — 30, 101, 140, 161, 190, 285, 523, 532;
 Бос. Петровац — 12, 45, 47, 63, 64, 66, 67, 70, 83, 84, 165, 279, 282, 283, 286, 348, 366, 523;
 Бос. Петрово Село — 133, 137, 155, 182, 203, 256, 284, 285, 420, 470, 473, 475, 482, 492, 503, 525, 531, 532;
 Бос. Рача — 557;
 Бос. Свињар — 562;
 Бос. Шамац — 479;
 Босанска Крајина — 23, 30, 83, 100, 163, 201, 217, 336;
 Босанчић Мићо — 194;
 Босна (р.) — 255, 256, 351, 392, 404, 409, 425, 483, 484, 489, 494, 529, 533;
 Босна — 7, 8, 39, 70, 74, 75, 87, 148, 200, 201, 204, 214, 215, 219, 220, 221, 225, 226, 231, 232, 354, 366, 394, 508, 512, 514, 528, 538, 541, 556, 557, 566;
 Босник — 325;
 Боснић Рајко — 47;
 Ботић Стеван — 181, 182, 187;
 Бравница — 386, 568;
 Бравски Ваганац — 10, 83;
 Бравско — 23, 47, 64, 68, 83, 279, 285, 286, 289, 343, 347, 348;
 Брадина — 258;
 Браднић — 254, 524;
 Брајић Саво — 295;
 Бранковић Милан — 132, 284, 342, 243;
 Бранковић (село) — 335;
 Бргуле — 175, 247, 384, 459;
 Брда (код Сарајева) — 248;
 Брда (код Вареша) — 462;
 Брдар Јово — 190, 211;
 Брдице — 487, 499;
 Брђани (село) — 471, 501;
 Бреза — 175, 245, 371, 362, 363, 459, 535;
 Брезик — 462, 577;
 Брезнић — 472, 494, 501;
 Брезичани — 140, 141, 161, 209, 280;
 Брезјак — 317;
 Брезовац — 317;
 Брезовача — 265, 266;
 Брезовице — 399;
 Брезово Поље — 360, 401, 531;
 Бреница — 281;
 Бреснати Бр. — 487;
 бригада Босанско-херцеговачка — 17, 19, 40, 67, 90, 329;
 бригада Дрварска — 12, 26, 31, 46, 47, 48, 52, 55, 63, 66, 74, 82;
 бригада VI Источно-босанска — 208;
 бригада V Козарска — 190;
 бригада Прва крајишка — 98;
 бригада Прва пролетерска НОВ — 218, 233;
 бригада X Херцеговачка — 514;
 Бризгаћ — 63;
 Брњесница (Г. п. Д.) — 179, 180, 182, 186, 203;
 Бркић Душан — 211;
 Брковић — 165;
 Брод н/С види Слав. Брод
 Брод (код Фоче) — 330;
 Бродац — 532;
 Бројнић — 335;
 Бронзани Мајдан — 96, 97, 564;
 Брчко — 150, 311, 324, 325, 326, 364, 365, 383, 384, 401, 429, 557;
 Брусница — 325, 471;
 Бубњарица (водовод) — 209;
 Буговина — 421;
 Бугојно — 173;
 Будак — 131;
 Будаци — 318;

Будимлић Јапра — 23, 64, 82, 279,
284, 342, 345, 366, 523, 564;
Буднић Трифко — 296;
Будожель — 175;
Будоши — 441;
Буквалек види Буквалук
Буквалук — 95, 519;
Буквик — 564;
Буков Врх — 160;
Буковац — 564;
Буковик — 271;
Буковица (Г. и Д.) — 227, 557;
Булози — 119, 122, 246, 273, 313, 399,
406;
Буљан Андрија — 511;
Бунаре — 10, 47, 83, 282;
Бурати — 331;
Бусија (к. 847) — 325;
Бусовача — 395, 523;
Бућма Бранко — 190;
Бушатлија Махмут — 363;
Буштруњић Урош — 339;

В

Вагањ — 298;
Вајићи (село) — 485;
Вајнер Славиша-Чича — 35, 63, 90,
116, 120, 214, 219, 513;
Вакуф (код Брчког) — 325;
Вакуф Д. — 170, 386;
Ваљево — 225;
Вардиште — 225, 332, 364;
Вареш — 174, 175, 193, 202, 213, 245,
251, 271, 362, 363, 395, 424, 456,
459, 460, 461, 462, 467, 503, 512,
517, 518, 523, 535, 575, 576;
Вареш-мајдан — 518, 576;
Варцар Вакуф види Мркоњић Град
Вела — 417;
Велетово — 331, 332;
Велика Кладуша — 522;
Велика Стијена — 317;
Велики Бријег — 470, 473, 492;
Велики Криж види Крст
Велико Брдо — 244;
Веља Гора — 437;
Вељо Данило — 514;
Верихи — 211;
Веркић Миленко — 60;
Вијака (Г. и Д.) — 467, 560;
Вијачани — 340;
Вијенац — 40, 41, 386;
Вијенац (к. 1111) — код Вареша —
575, 576;
Викић Рудолф — 101;

Вилић Милан — 190;
Вилусе — 403, 438, 439, 442;
Вилуси — 97;
Виноград — 318;
Виногради — 417;
Вис (код Добоја) — 471, 479;
Висовићи — 530;
Високо — 273, 395, 404, 435;
Витез (карта Сарајево) — 41, 125,
353, 448, 515;
Витез (карта Травник) — 568;
Витловска — 160;
Вичић Милан — 397;
Вишеград — 119, 204, 213, 220, 225,
231, 232, 241, 251, 269, 316, 323,
329, 330, 332, 333, 334, 335, 364,
365, 368, 382;
Вишњићи — 461, 572;
Влајиња (Влахиња) — 271, 552, 571;
Влајин Мићо — 181;
Влаково — 351, 417;
Власенца — 121, 143, 147, 231, 251,
364, 367, 368, 457;
Влатково види Влаково
Влаховићи — 197;
Вогошћа (Г. и Д.) — 158, 361, 381,
392, 425, 428;
Водичево — 187, 209, 211;
Вођеница — 47, 64, 84;
Возућа — 467, 560;
Војковићи — 263, 264, 273;
Војнић — 522;
Војскова — 161;
Вокић Ратко-Вељко — 133;
Волиња — 140, 285;
Волујац — 197;
Враголови — 321, 331, 334, 335;
Вражалице — 42, 119, 120;
Вражелице види Вражалице
Вранић Стево-Брко — 150, 181, 227;
Вратило — 247;
Вратник (код Сарајева) — 158;
Вратло (код Фоче) — 454;
Врач — 437;
Врбања (р.) — 284, 458;
Врбас (р.) — 173, 343, 519, 530;
Врбашка — 563;
Вргин Мост — 522;
Врело Бистрине (карта Сарајево) —
41;
Врело Босне — 265;
Врело (село) — 362, 530;
Вркљан — 332, 333, 335;
Врлика — 556;
Врста — 280;
Вртлићи — 152;

Врточе — 24, 64, 282, 284, 341, 432;
 Врунч Фрањо — 512;
 Врхлазје — 318, 321;
 Врховни штаб НОП одреда Југославије — 103, 104, 135, 204, 218, 233;
 Врхпрача — 41, 108, 115, 120, 121, 125, 356;
 Врхпоље — 522;
 Вујановић Бранко — 190;
 Вујасинових Тодор — 133, 137, 181, 185, 191, 192, 203, 207, 226, 231, 402;
 Вујовић Ратко — 52;
 Вукаловић Лука — 196;
 Вукеље — 485;
 Вукељић Јован — 227;
 Вуков Дол — 437;
 Вуковар — 534;
 Вуковић Војин — 171;
 Вуковић Марко — 40;
 Вукојевић Стево — 194;
 Вукмановић Светозар-Темпо — 9, 13, 25, 107;
 Вукосавци — 236;
 Вучево (пл.) — 330;
 Вучеловић Ђуро — 190;
 Вучићевић Михајло — 190;
 Вучја Лука — 381;
 Windhorst види Нова Топола

Г

Гавран — 479;
 Гавранов Вис — 192;
 Гаврићи — 476, 477;
 Газин Луг — 564;
 Галеж — 125;
 Гаљер — 524;
 Гареж — 245, 248, 270;
 Гарић Манојло — 42, 134;
 Гацко — 18, 245, 248, 270, 294, 298, 301, 309, 331, 442, 512, 550, 551, 553, 554, 571;
 Гебеле Халил — 263, 264;
 Гиг — 161;
 Главатицево — 19, 252, 253, 258, 304;
 Главаш Вуко — 458;
 Главница — 191, 192, 469, 470, 472, 473, 474, 475, 477, 479, 481, 482, 486, 489, 499, 501, 502, 532, 559;
 Главни штаб НОП одреда Босне и Херцеговине — 7, 25, 29, 82, 89, 95, 103, 109, 139, 143, 147, 149, 159, 162, 169, 178, 187, 201, 231;
 Главни штаб ПО Југославије — 13, 20;
 Гладина — 247;

Гладно Поље — 417;
 Глагојевићи — 247;
 Гламоч — 258, 298, 308, 550, 554, 556;
 Гламузина Анте-Мате — 437, 455, 526;
 Гласинац (предео) — 328;
 Глибић Душан — 243;
 Глигићи — 159;
 Глобарица — 524;
 Глумина (пл.) — 297;
 Глуховићи — 318;
 Гљиве — 552;
 Гњатић Васко — 17;
 Гњила — 332;
 Гол Стјепан — 286;
 Гола Јахорина види Јахорина
 Гола Планина — 160;
 Голеша — 95, 97;
 Голо Брдо — 198;
 Голубача — 160;
 Голубићи — 77;
 Голубовићи — 527;
 Гомјеница (село) — 97, 562;
 Горажде — 42, 90, 119, 120, 214, 277, 315, 316, 321, 333, 352, 364, 368, 382, 386, 396, 453, 454, 509, 529, 554, 571;
 Горанин Павле-Илија — 120;
 Горица (код Сарајева) — 394;
 Горња Пилица — 397;
 Горња Тузла — 324, 363, 419;
 Горњи Шехер — 519;
 Горовић — 515;
 Гостиљ (код Добоја) — 472, 473, 479, 480;
 Гостиљ (карта Травник) — 567;
 Граб — 197, 198, 326, 327, 421, 437, 439, 440, 441, 551, 570;
 Грабље — 575;
 Грабовица — 41, 93, 294, 419, 530;
 Градац — 462;
 Градина (карта Тузла) — 494;
 Граисалићи види Грајсалићи
 Грајсалићи — 387;
 Гранић Млађен — 190;
 Граовац Дукица — 17;
 Граф Ернст — 332;
 Грахов Дол — 448, 449, 462, 465;
 Грахово (Црна Гора) — 551;
 Граховчићи — 568;
 Грачаница (карта Дервента) — 150, 155, 475, 482, 486, 492, 496, 502, 503, 525, 559;
 Грачаница (р.) — 318;
 Грачаница (Билеће) — 552;
 Грачаница (карта Приједор) — 160;

Грчаница (карта Кладањ) — 271;
 Грбавци — 208, 209, 546, 562;
 Гргићи — 530;
 Грдановац — 140;
 Грдоњ — 380;
 Гребак — 272, 273, 295, 360, 362;
 Гребенац — 365;
 Гребин К. — 479, 487, 489;
 Грегорић — 322;
 Гривци — 331;
 Грилић — 567;
 Грмеч — 23, 24, 68, 84, 279, 289, 338, 344, 564;
 Гружа — 225;
 Густовара — 567;
 Гушин Љубомир — 324;

Д

Дабар (карта Приједор) — 64;
 Дабар (р.) — 345;
 Дабравина — 174, 175;
 Давор — 562;
 Далмазо (Dalmazzo) — 364;
 Далмација — 17, 70, 87, 215;
 Дангић С. Језда-Јездимир — 9, 121, 143, 144, 147, 148, 149, 213, 219, 226, 232;
 Даниловић Угљеша-Чокалија — 19;
 Данон Оскар — 60;
 Датељи — 119;
 Дашић Душан — 514;
 Даштанско — 460, 461, 575, 576;
 Дебеле Међе — 462, 495;
 Дебељаци — 562;
 Деветак Пл. — 137, 138, 328;
 Деветак (село) — 420;
 Деветаци — 209;
 Деветина — 436;
 Дедић Фикрет — 227;
 Делић Мујо — 98;
 Дерала — 77;
 Дервент — 122;
 Дервишевић — 567;
 Десница Илија — 47, 52, 63, 66;
 дивизија Крајишка (Крајинска) — 83;
 Дивљан Ранко — 330;
 Дидић Филип — 257;
 Диздаревић Мухарем — 313;
 Дикнићи — 202, 575, 576, 577;
 Дилић — 352;
 Динара Пл. — 556;
 Добој — 154, 202, 226, 227, 233, 254, 255, 256, 310, 347, 365, 420, 465, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477,

478, 479, 480, 481, 482, 483, 486, 487, 489, 491, 492, 495, 496, 498, 499, 501, 502, 512, 523, 525, 529, 531, 534;
 Добошница — 559;
 Добравине — 523, 535, 575;
 Добрљин — 140, 141, 190, 209, 211, 285;
 Добро Поље — 333, 386;
 Добровина види Добравине
 Добромани — 296;
 Добрња — 97;
 Добрун — 225, 332, 333;
 Довлић — 371;
 Догановци — 386;
 Докнић Перо-Петар — 227;
 Долац (код Сарајева) — 361;
 Долерсхајм (Dollersheim) — 70, 71;
 Долови (село) — 466;
 Доњи Рујани — 372;
 Допасци (Г. и Д.) — 247;
 Дорчић Драгомир — 384;
 Дошен Божо — 152;
 Дошен Илија — 11, 42, 46, 66, 67, 82;
 Драгањевац — 531;
 Драганић Јован — 14;
 Драгељи — 546;
 Драгојлов — 486, 489;
 Драгиновац — 247;
 Драготиња (Д.) — 161, 190, 209, 532, 561, 562, 563;
 Драксенић — 140, 141, 279, 283, 341, 536, 537;
 Дракуљица — 552, 571;
 Драпшин Петар — 13, 19;
 Драче — 197, 554;
 Драшковац — 575;
 Дрвар — 10, 11, 12, 23, 26, 29, 30, 31, 36, 37, 39, 63, 70, 74, 77, 78, 83, 164, 165, 166, 278, 280, 366, 523;
 Дрвеница — 247;
 Дрежница — 555, 556;
 Дреновић Урош — 99, 530;
 Дрина (р.) — 8, 42, 212, 219, 220, 330, 332;
 Дринић — 45, 83, 98, 165;
 Дрља Јозо — 259, 260;
 Дрљевић — 203;
 Дрниш — 299, 556;
 Дубица (код Кључа) — 530;
 Дубница — 420;
 Дубова — 248;
 Дубовик (Ср.) — 194;
 Дубошница — 137, 420;
 Дубрава — 269;
 Дубравица (Кат. и Српска) — 429;

Дубровник — 70, 197, 309, 364, 439,
524, 550, 553, 554;
Дувно види Томиславград;
Дујаковци — 97, 530;
Дулер — 419;
Думанцић — 78, 368;

Б

Бебић Драгутин — 242;
Бебић-Марушић — 315, 430;
Бева — 125;
Бедина — 384;
Бедојевић — 332;
Бекин Дол — 567;
Берић Владо — 17;
Богих Ђоко — 258;
Богих Лука — 258;
Богих Тодо — 258;
Бокић Војислав — 330;
Борћевих Љ. Ненад — 116, 117, 123;
Бујић Момчило — 165;
Букановић Перо — 9, 232;
Бурашковић Милутин — 20, 233;
Бурћевик — 247;
Бурих Љубан — 187;
Буркин Крст — 474, 476, 477, 478,
480, 494, 497, 498;
Бурово Точило — 241;

Е

Европа — 8, 37, 75, 132;
Елета Стево — 42, 117, 119, 120, 331;
Енглеска — 8, 9, 39, 71, 132, 148, 167,
168, 217;
Ерих Др (немачки мајор) — 495;
Ерић Драго — 257;
Ефендић — 332;

Ж

Жагар — 419;
Жаља — 174, 175, 363, 461, 462;
Ждрела — 40, 41;
Жегуља — 523;
Жепче — 395;
Живинце — 233, 248;
Жижак Илија — 130;
Жижци — 459;
Жировац — 522;
Жујевица — 209;
Жупанчић Бранимир — 376;

З

Забрђе — 243, 359, 361, 363, 557;
Забрежје — 575;

Завала — 553, 554;
Завале — 282;
Завидовић — 156, 186, 243, 256, 270,
271, 382, 386, 391, 465, 466, 467, 524;
Завођани — 551;
Заглавица — 52;
Загора — 297;
Загреб — 101, 157, 158, 189, 275, 299,
307, 345, 353, 366, 372, 373, 379,
380, 421, 427, 430, 436, 481, 495,
511, 519, 520, 522, 525, 533, 535,
547;
Задварје — 550;
Задње види Жаља
Закмур — 333;
Запланик — 197;
Затон (Херцеговина) — 554;
Заушје — 294;
Зафировски Наум — 125;
Звијезда (пл.) — 459, 460;
Зворник — 213, 246, 247, 270, 311,
325, 365, 384, 420, 523;
Зелена Коса — 325, 383;
Зеленгора (пл.) — 119;
Зеленика — 197;
Зељковић — 167;
Земун — 547;
Земунско Поље — 522;
Зеник — 417, 418;
Зеница — 202, 512, 568, 577;
Зенковић — 345;
Зечева Пећина — 317;
Зечић — 353, 514, 516;
Зимаљ — 527;
Зло Село — 271;
Зовик — 242, 246, 271, 382;
Зоља Зајко — 244;
Зорановић — 263;
Зубета — 459, 460, 462;
Зубци — 196, 421, 437, 439, 440, 441,
551;
Зух (Зук) — 265, 322, 370;
Зујани види Зујевина
Зујевина (р.) — 245, 259, 269;
Зукић — 248, 384;
Зуновица — 265;
Зураловић — 318;

И

Ибричевић — 455;
Иваница — 553;
Ивановић — 475, 478, 481, 482, 487,
489;
Иванчић — 121, 243, 387;
Ивањска — 564;

Ћман (пл.) — 94, 123, 158, 265, 266, 271, 272;
Ћњатовић Миша — 180, 270;
Ћлијаш — 245, 269, 351, 366, 386;
Ћлица (карта Сарајево) — 263, 265, 266, 270;
Ћлице (карта Бихаћ) — 342;
Ћловице — 326, 327;
Ћмотски — 550;
Ћсер Ђуро — 293, 310, 534;

Ј

Јабланица (код Коњица) — 258, 550, 556, 570;
Јабланица (код Маглаја) — 235, 472;
Јабланица (код Приједора) — 161;
Јабланица (код Сарајева) — 246;
Јабунка (карта Вишеград) — 119, 330, 332;
Јабунка (карта Сарајево) — 41, 87, 123, 124;
Јавор — 198;
Јавор Дол — 439, 440, 441;
Јаворник — 522;
Јагић — 301;
Јагодина — 331;
Јадранско Море — 70, 71;
Јазвин Алија — 276, 399, 400;
Јазина — 439;
Јазовац — 472, 489;
Јајин (поток) — 499;
Јајце — 10, 96, 169, 201, 279, 281, 338, 347, 382, 386, 395;
Јакић Сулејман — 507;
Јаковљевић — 334, 514;
Јакуповић — 160;
Јањари Муслимански — 362;
Јањаци — 577;
Јапан — 217, 510;
Јаржани — 153;
Јарчев Дол — 312;
Јасен — 198, 317, 440, 441, 442, 551, 552, 569, 570;
Јасеница — 532;
Јасеница-Луг — 198, 296, 305;
Јасеновац — 127, 140;
Јасеновача — 160;
Јасик — 449;
Јасиковац — 64, 83;
Јафимовић Перо-Пеља — 133;
Јахић Фадил-Шпанац — 236, 557;
Јахорина (пл.) — 41, 329, 330, 396, 449, 461, 462, 465, 566, 571, 573;
Јевђевић Добросав — 455;
Језеро — 169, 386;
Јелах — 384, 472, 478, 502, 532;

Јелачић Милан — 259;
Јелачићи види Јелечићи
Јелашиновци — 23, 562;
Јелашице — 454, 506, 507, 554;
Јелечићи — 247;
Јелић Владимир — 465;
Јелица (пл.) — 420;
Јеловац — 160;
Јеловци — 399;
Јерковић Звонко — 257;
Јефтић Каменко — 219, 225, 226;
Јовак — 470, 473, 474, 477, 483, 489;
Јованић Ђоко — 279;
Јовановић Арсо — 218;
Јовановић Димитрије — 186;
Јовановић Драгољуб — 233;
Јовановић Исо-Стари — 20, 158;
Јовановић Јосип — 207, 208, 227;
Јовић Душко — 47;
Јовичић Богдан — 179;
Јовић Никола — 379;
Јосиповац — 419;
Јосиповић — 154;
Јосип Стјепан види Марковић Иван-Ирац
Јошавка — 290;
Јошаница — 271, 408;
Јошева — 474, 477, 479, 483, 489;
Јошеновац — 530;
Јошника — 536;
Јошило Живко — 514;
Југовић Божо — 118;
Југославија — 7, 8, 11, 38, 39, 76, 80, 148, 204;
Јукић Марко — 259;
Јурковић Вјекослав — 465, 468;
Јутрогоста — 161;

К

Каблар Обрен — 41;
Кадина Вода — 170;
Казаз Мухамед — 132, 530;
Какањ — 395, 523;
Какмуж — 182, 185, 525, 531, 559;
Какриње — 417;
Калесија — 246, 247, 311, 325, 384, 420, 523;
Калиновић — 20, 158, 233, 241, 251, 258, 263, 329, 330, 332, 335, 364, 382, 386, 387, 437, 438, 453, 454, 455, 506, 507, 554, 555, 571;
Каловито Брдо — 503, 504, 505, 516, 521;
Каљани — 318, 321;
Камарић Драго — 257;

Каменак — 477, 479, 481, 486, 487, 489, 499;
 Каменград — 523;
 Каменица (код Дрвара) — 37;
 Каменица (Жегче) — 243;
 Каменица (карта Зворник) — 387, 456;
 Каменица (карта Сарајево) — 449;
 Каменолом (Добој) — 470, 482, 501;
 Каменско — 467, 560;
 Каменџар види Каменак
 Капетановић Исмет — 191, 192;
 Капор Чедо — 13;
 Карађорђево — 563, 564;
 Карановац — 133, 155, 310, 311, 420, 470, 471, 472, 474, 475, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 492, 496, 525, 531, 532, 534, 559;
 Карановић Никола — 289;
 Карановићи — 562;
 Карачић Винко — 257;
 Карачићи — 156, 179, 180, 181, 186, 321;
 Карловац — 487, 493, 494, 499, 500, 560;
 Карићи — 459;
 Карловац — 522;
 Касандол види Касиндо
 Касатићи — 265, 266;
 Касиндо — 108, 118, 243, 326, 327, 360, 361, 362;
 Катић Младен — 514;
 Католичка Шпioniца — 150;
 Каштијељ — 247;
 Кватерник Др — 127;
 Кватерник Славко — 38, 69, 71, 100, 131, 216, 447;
 Карића Брдо — 478;
 Кецман Јово — 65;
 Кивачи види Кривачи
 Кијево (код Сарајева) — 246, 263, 264, 270, 271, 273, 332;
 Кијевци — 211;
 Кик — 470;
 Кипина — 552;
 Кисељак (карта Кладањ) — 248;
 Кисељак (код Сарајева) — 270, 523;
 Кисин Милош — 198;
 Кифино Село — 300, 307, 362, 395;
 Кладањ — 213, 233, 241, 246, 247, 325, 364, 365, 384, 402, 420, 456;
 Кладе — 318;
 Кладуша — 189;
 Кладуша В. — 338;
 Кланац — 115, 327, 373, 385;
 Кларић Шћепан — 506;
 Клашнице — 435;
 Клек (пл.) 41, 42;
 Клек (село) — 361, 362, 373, 385;
 Клековци — 536, 537;
 Клиња — 437, 438;
 Кличањ — 438, 442;
 Клобук — 438, 442;
 Клоковчаник — 572;
 Клоч — 469;
 Клупе — 282, 338, 339;
 Кљајић Филип-Фићо — 218;
 Кљевци — 345;
 Кључ — 96, 169, 170, 202, 337, 366, 562, 563;
 Кмећани — 530;
 Кнежак — 294;
 Кнежина — 356, 387, 395, 396, 456, 457;
 Кнежица — 289;
 Кнез — 561, 563;
 Книн — 298, 299, 302, 305, 306, 307, 308, 347, 372, 556;
 Кобиља Глава (карта Гацко) — 294;
 Кобиља Глава (карта Коњиц) — 417;
 Кобиља Глава (карта Сарајево) — 243, 399, 428;
 Кобиљо Брдо види Кобиља Глава (карта Сарајево)
 Ковань — 321, 332;
 Ковачевић Богдан — 40;
 Ковачевић Борниша-Шћепан — 110, 117;
 Ковачевић Видак — 18;
 Ковачевић Витан — 187;
 Ковачевић Војо — 512;
 Ковачевић Мара — 194;
 Ковачевић Сава — 439, 440;
 Козара (пл.) — 25, 65, 159, 160, 161, 162, 187, 188, 189, 190, 191, 195, 211, 275, 279, 283, 289, 338, 349, 373, 375, 376, 529, 536, 537, 545, 546, 563, 564;
 Козара Бањалучка — 141, 338;
 Козарац — 159, 188, 190, 209, 534, 561, 562;
 Козаревићи — 93, 123, 124;
 Козила — 64, 67, 83;
 Кознице — 283;
 Козија Гуприја (код Сарајева) — 312;
 Козјак (пл.) — 530;
 Козлук — 247;
 Кокори — 436;
 Кокурш Мићо — 174;
 Кола — 96, 286;
 Колашинац Ристо — 327;
 Коледићи — 515, 516;

- Коло (к. 343) — 472;
 Колунић — 280;
 Колонија — 202;
 Колонија Дубрава — 546, 563, 564;
 Комране — 119;
 Конопини — 491;
 Конопљинште (Г. и Д.) — 473;
 Коњевини Ибро — 331;
 Коњиц — 19, 20, 21, 87, 94, 117, 257, 385, 389, 550, 554, 555, 556, 570;
 Коњско — 551, 570;
 Корај — 268, 557;
 Коран — 251, 317, 318, 422;
 Корита (Херцеговина) — 294, 553;
 Коричани — 567;
 Корен (пл.) — 356;
 Косова — 470, 478, 495;
 Косоње види Кусоње
 Котор Варош — 190, 279, 284, 338, 339, 344, 458, 523, 561;
 Которац (Г. и Д.) — 273;
 Коториште види Котор Варош
 Кохнин — 265;
 Кочарин — 331;
 Кошево (Сарајево) — 380;
 Коштарина — 190;
 Кравица — 552;
 Кравин Душан — 191;
 Кравин Јован — 191;
 Кралупи — 273, 575;
 Краљевин Др — 302;
 Краљевин Новица — 178, 364;
 Крам — 88;
 Крамарин — 454;
 Крамер Село — 329, 331, 335;
 Крачнице — 449;
 Крачуле — 361;
 Кргарин Јурај — 244;
 Кремна — 284;
 Креца — 165;
 Крецо В. — 68;
 Крива Бара — 532;
 Крива Драга — 330, 332;
 Криваја (р.) — 156, 203;
 Криваја (село) — 245, 467, 560;
 Кривајевини — 457;
 Кривачи — 247;
 Криж види Крст
 Крмине — 26, 343;
 Крњак — 522;
 Крњеуша — 24, 64, 84, 366, 523;
 Крст (карта Дервента) — 532, 559;
 Крст (к. 784 карта Сарајево) — 361, 362;
 Кртова — 179, 180, 181, 182, 185, 186, 203;
 Круменакер — 325, 365, 476, 477, 478, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 490, 491, 493, 494, 495, 496, 498, 499, 500, 501;
 Крупа на Врбасу — 96, 97, 99, 281, 339, 343, 530, 561;
 Крупањ — 225;
 Крупац — 264;
 Крупин — 189;
 Крушево — 412;
 Крушик Поток — 473;
 Крушковски Андрија — 186;
 Крчевине — 482, 496;
 Крчин — 298;
 Крчмарица — 476;
 Кујунџин Славина — 513;
 Кукавице — 333;
 Кукари види Кукорине
 Кукорине — 247;
 Кулаши — 181, 281, 284;
 Кулен Вакф — 24, 45, 52, 63, 64, 66, 83, 366, 432, 522, 523;
 Куленовин Цафер — 131, 222, 430;
 Куљко — 332;
 Кумичин Иво види Веркин Миленко
 Куњевин Велимир — 211;
 Купрес — 173, 550;
 Купрес Милош — 181, 182, 186, 531, 559;
 Курешин Вјекослав — 408;
 Курјачи — 457;
 Кусаче — 271;
 Кусоње — 246, 365;

Л

- Лакин Радојка — 229;
 Лакса — 486, 489;
 Ламовита — 160, 161;
 Лапац Д. — 522;
 Ластва (Требњска) — 197, 198, 295, 403, 407, 438, 439, 440, 441, 442, 551, 570;
 Латиновин Стево — 289;
 Латина — 449;
 Лах Филип — 356;
 Лашва — 523;
 Леденице — 527;
 Лежаја — 471;
 Лењинград — 39;
 Леотар — 438;
 Лепеница (Г. и Д.) — 560;
 Лепеница (код Прњавора) — 562;
 Летевци — 459;
 Лето Иво — 257;
 Лето Шућрија — 257;

Либерат Дефар — 70;
 Либија — 217;
 Ливањско Поље — 372;
 Ливно — 307, 308, 372, 550;
 Лика (предео) — 39, 70, 74, 75, 215;
 Лика (село) — 247;
 Липа (код Билећа) — 282;
 Липа (код Пала) — 572;
 Липа (код Тузле) — 155;
 Липац — 186, 191, 207, 472, 475, 532;
 Липник — 291;
 Липовац — 190;
 Липовице (Г. и Д.) — 325, 326;
 Лисина (пл.) — 338;
 Лисица види Лусићи
 Лисичине — 532;
 Лисковница — 567, 568;
 Лисовићи — 532;
 Личко Петрово Село — 284;
 Лојаш Матај — 260;
 Локањска Планина — 398;
 Локвари — 97, 98;
 Лондон — 122, 148;
 Лончић — 247, 384;
 Лопаре — 241, 325, 364;
 Лопашница — 271;
 Лорковић — 216;
 Лохово — 283;
 Лубурић Поље — 512;
 Лужани — 271, 487, 564;
 Лукавац — 402;
 Лукић Иван — 465;
 Лукић Михајло — 383, 387, 396, 428, 544, 578;
 Луње — 119, 120;
 Лупљаница (Г. и Д.) — 559;
 Лупоглав — 138, 384;
 Лусано (Luzano — итал. генерал) — 301, 305, 386, 541;
 Лусићи — 97, 530;
 Лушци Паланка — 523;

Љ

Љељенча — 557;
 Љешњани — 140, 190, 211;
 Љешовик — 243;
 Љотић Димитрије — 72, 131, 203;
 Љубија (рудник) — 190;
 Љубиње — 197, 523, 550;
 Љубичић Гавро — 397;
 Љубогошта — 450;
 Љубомир (предео) — 441, 551, 569, 570;
 Љубомир (село) — 295;
 Љуца — 370, 406, 416, 503, 504;

М

Магаљдол — 568;
 Магдић Антун — 242;
 Маглај — 254, 255, 256, 465, 469, 470, 471, 473, 475, 477, 481, 490, 492, 496, 498, 502, 523, 532, 560;
 Маголица — 467;
 Мадрашинца — 324;
 Мажар Јосип-Шоша — 530;
 Мајдан (карта Јајце) — 568;
 Мајдан (карта Кладањ) — 247;
 Мајдани — 125, 353, 516;
 Мајевица — 60, 150;
 Мајер — 471;
 Мајетић Богдан — 278, 336, 376;
 Мајетић Фрањо — 465;
 Мајић Јосип — 175;
 Мајкићи — 341;
 Макарићи — 567;
 Макарска — 297, 524, 550;
 Мала Гостиња — 332;
 Мала Градина — 247, 384;
 Мала Прења (поток) — 473;
 Малешини Д. — 350, 351, 359, 360, 361, 362, 392, 393, 425, 428;
 Мали Кусач — 161;
 Маљани — 469, 470, 471, 473, 478, 481;
 Маљевићи — 321;
 Мандић Никола — 360;
 Мандић Пашага-Мурат — 203, 227;
 Мањача — 95, 96, 279, 338, 341, 530;
 Мањкаловић Томо — 42, 90, 331;
 Марини — 211;
 Маринковић Антун — 465;
 Маринковић Соња — 512;
 Марић Андро — 476;
 Марић Јово — 470, 481, 499, 500, 501;
 Марић Перо — 393, 428;
 Маричић Иван — 572;
 Марјановић Војин — 180;
 Марковац Брдо — 318;
 Марковић Иван-Ирац — 150, 236, 557;
 Мартинић Маријан — 335;
 Маслин Банр — 160;
 Масловаре — 170, 530, 531, 561;
 Матагић Иван — 279;
 Матерић Илија — 66, 137;
 Матеша — 472, 476, 488, 489, 495, 499, 500, 501;
 Матијевић Мирослав — 432;
 Матијевићи — 247;
 Матић Марко — 259;
 Матковић — 189;
 Матово Брдо — 321;
 Маторо Брдо види Матово Брдо

- Мачковац — 235, 325, 360;
 Мацо Стипо — 130;
 Машек — 311, 384, 420;
 Машићи — 547;
 Медено Поље — 47;
 Медих Омер — 356;
 Медњак — 160;
 Медош — 398;
 Мефедник — 324, 419;
 Међеџа — 218, 219, 220, 225, 332, 333, 382;
 Међеђе Брдо — 562;
 Међумурје — 215;
 Мезграја (рудокон) — 271, 411, 557;
 Мелина — 97;
 Мелниовац — 282, 286;
 Месни — 321, 331, 332, 333;
 Метаљка — 212, 214;
 Метаљнице — 318;
 Метковић — 295, 550;
 Мешковић Сејдо — 361;
 Мизлер — 380;
 Милано (Италија) — 533;
 Милас Маријан — 304;
 Милатовић Драгоја — 190;
 Милашиновић Драгија — 23;
 Милашиновић Остоја — 95;
 Милино Село — 137, 138, 179, 180, 182, 186;
 Миличићи — 475, 478, 480, 497;
 Милишић Б. Петар — 155;
 Милотина — 125;
 Милошево Брдо — 189;
 Миљанићи — 295, 297;
 Миљановић Љубо — 551, 569;
 Миљановићи — 363;
 Миљацка (р.) — 312, 313;
 Миљевина — 119, 124;
 Минђуре — 353, 354;
 Миоче — 334;
 Мир — 575, 576;
 Миричина — 531;
 Мируше — 552, 570;
 Мискин Васо-Црни — 20, 233;
 Митров Данко — 23, 174;
 Мифек — 499, 500, 501;
 Михаиловић Дража — 148, 149, 213;
 Михаиловић Сергије — 9;
 Мичије — 210;
 Мичић Антоније — 514;
 Мишевић Јован — 178;
 Младеж — 317;
 Млиништа — 10;
 Млић — 419;
 Мљечаница — 160, 161, 291;
 Модран — 272, 531;
 Модри До — 567;
 Мокро — 118, 122, 214, 246, 271, 276, 317, 322, 323, 399, 400, 448, 449, 505, 572;
 Мокроноге — 165, 335;
 Момчиловић Ст. — 459;
 Морача Владо — 47, 52, 63, 66;
 Морача Милутин-Мића — 11, 12, 31, 46, 48, 84;
 Морача Петар — 23;
 Моремиле — 330;
 Морине — 395, 453;
 Москва — 39, 87, 122;
 Моско — 552, 571;
 Мост на Лиму — 330, 332, 382;
 Мостар — 242, 244, 245, 246, 251, 252, 254, 257, 259, 260, 270, 271, 295, 298, 305, 306, 308, 365, 382, 387, 453, 454, 455, 507, 512, 523, 526, 541, 550, 553, 554, 555, 556, 570, 571;
 Мотајница (п.л.) — 529, 559, 562;
 Мотка — 248;
 Моштаница — 160;
 Мравинац — 473, 477, 478, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 498;
 Мравица (Српска) — 343;
 Мразовци — 211;
 Мраковица — 159, 161, 188, 190, 210, 529, 561, 562;
 Мраморје — 330;
 Мркине — 197, 427;
 Мркоњић Град — 169, 281, 338, 339, 366, 567, 568;
 Мртвица — 268, 529;
 Мршине — 198;
 Мудрике — 567;
 Мурковић — 324, 372;
 Мусићи — 412, 456, 467;
 Мусолини Бенито — 7, 39, 215, 216, 221;
 Мутин Јован — 291;
 Муфтић Ш. — 525;
 Мушићи види Мусићи

Н

- Надаков Гај види Нацаков Гај
 Нађ Коста — 29, 66;
 Нацаков Гај — 317;
 Нашић — 331;
 Нашћење — 330;
 Невесиње — 20, 300, 304, 306, 309, 387, 453, 512, 523, 550, 553, 554, 555;

Недић Милан — 37, 58, 69, 71, 72, 126, 131, 203, 225, 231, 232;
 Недићи — 472;
 Неимаровић Живота — 14;
 Немец Драго — 98;
 Ненадић Војин — 41, 87, 88, 94, 117;
 Непривај — 462;
 Неретва (р.) — 17, 305, 556;
 Нецвијеће види Нецвијеће
 Нецвијеће — 551, 570;
 Нечајевић види Ночајевићи
 Никшић — 225;
 Нишевићи — 190;
 Нишићи — 530;
 Нова Градишка — 435, 545;
 Нова Топола — 546, 547, 564;
 Новак — 376;
 Новакова Пећина (карта Сарајево) — 317;
 Новаковић Грујо — 514;
 Новаковић Нико-Лонго — 71, 165;
 Ново Сарајево (Сарајево) — 415;
 Новосел Милорад — 175;
 Новоселије — 519;
 Ночајевићи — 247;

Њ

Њемачка — 71, 122, 141, 216;
 Њивице — 476, 477;

О

Обарска — 529, 530;
 Ободник — 561;
 Обреновац — 225;
 Обртићи — 231;
 одред партизански Бањско-рудински — 296;
 одред партизански Билећки — 296;
 одред НОП Бирчански — 240, 246, 268, 312, 365, 402, 559;
 одред партизански Бишински — 273, 294, 295, 306, 362;
 одред партизански Бравски Ваганац — 45, 47, 64;
 одред партизански (III) Бвнаре (Шековац) — 10, 11, 31, 45, 64, 67, 82, 83;
 одред партизански Вакуфски — 289;
 одред партизански (IV) Волга — 31, 83;
 одред партизански Вођеничко-сувајски — 31;
 одред партизански Врточки — 31, 84;
 одред партизански Гламочки — 65;
 одред НОП Дурмиторски — 212, 214;

одред НОП „Звијезда“ — 121, 158, 202, 213, 240, 245, 269, 271, 362, 363, 382, 395, 412, 424, 425, 456, 460, 461, 517, 518, 524, 535, 575;
 одред партизански Јапра — 23, 64;
 одред партизански Јелашиновачки — 23, 31, 45, 64, 342;
 одред НОП Калиновички — 17, 87, 89, 93, 108, 109, 115, 116, 123, 151, 158, 202, 213, 240, 241, 386, 455, 462, 572;
 одред НОП Козарски види II Крајишки
 одред НОП Коњички — 298, 306;
 одред НОП I (Први) Крајишки — 107, 151, 162, 211;
 одред НОП II (Други) Крајишки — 100, 139, 159, 187, 195, 208, 275, 283, 291, 340, 341, 374, 529, 532, 537, 548, 561, 562, 563, 564;
 одред НОП III (Трећи) Крајишки — 169, 211, 279, 290, 339, 435, 530;
 одред партизански Летећи — 23, 31, 138;
 одред партизански Липа — 64;
 одред партизански Лушци Паланка — 23, 64;
 одред партизански Љубомирски — 296;
 одред НОП Мајевички — 150, 236, 240, 268, 325, 359, 360, 361, 365, 397, 401, 411, 529, 557;
 одред партизански III Мањача — 98, 279;
 одред партизански „Милашиновића Драгије“ — 47, 64;
 одред партизански „Муња“ — 83;
 одред НОП Озренски — 133, 150, 179, 181, 185, 191, 192, 202, 207, 233, 240, 256, 268, 269, 285, 310, 311, 365, 388, 402, 420, 469, 502, 525, 531, 559, 560;
 одред партизански „Петар Шкундрић“ — 64, 84;
 одред партизански Прекајски — 10, 47;
 одреди партизански Рибнички види Рибнички батаљон
 одред НОП „Романија“ — 31, 32, 59, 63, 88, 118, 119, 120, 121, 202, 213, 224, 240, 269, 315, 352, 356, 360, 382, 391, 395, 399, 504, 572;
 одред партизански В. Рујишка — 31, 46, 47;
 одред партизански Требевићки — 88;

- одред НОП Херцеговачки — 13, 57, 176, 178, 248;
 одред партизански V (батаљона „Слобода“) — 11, 24, 45, 47, 64;
 одред партизански VI (батаљона „Слобода“) — 45;
 Одобашић Ђемал — 569;
 Озерковић — 318;
 Озимица Стјепан — 264, 265, 418;
 Озрен (код Добоја) — 133, 138, 185, 203, 208, 233, 234, 256, 285, 338, 402, 456, 469, 502, 529, 532;
 Озрен (код Сарајева) — 248, 457, 530;
 Озрен Манастир — 138, 402, 403, 472;
 Око (Врело) — 438, 440, 552;
 Округлица — 174, 175, 244, 245, 269, 459, 460, 462;
 Окучани — 161, 279, 345;
 Оловац Зора види Холовац Зора
 Олово — 121, 156, 202, 203, 233, 234, 242, 243, 270, 271, 382, 383, 387, 391, 395, 412, 456, 457, 461, 462, 465, 466, 467, 468, 529, 560;
 Омањска — 478;
 Омарска — 160, 161, 291, 523;
 Омиш — 550;
 Оперативни штаб за Херцеговину — 439;
 Опсјечко — 339;
 Ораховица — 41, 42, 119;
 Орахово — 141, 462, 536, 546, 547, 548, 564;
 Орашје — 471, 472, 477, 478, 480;
 Орешчнх Цвијо — 372;
 Орјен — 198;
 Орлић Иван — 316;
 Орлова Стијена — 118, 122, 244, 276, 400, 449;
 Орловача — 160;
 Осијек — 534;
 Осијек (код Сарајева) — 270, 417;
 Осијечани — 120, 321;
 Осјечани — 181;
 Османогнх — 275;
 Осмаци — 311, 365;
 Осмача (п.л.) — 98, 279, 338, 530;
 Осојница — 226, 227;
 Осојница (карта Травник) — 568, 577;
 Острожац — 290, 556;
 Оташевац — 23, 47, 67;
 Отока — 340;
 Отомаљ — 169, 386;
 Оџаци — 572;
 Оштрељ — 10, 11, 12, 31, 37, 45, 47, 63, 64, 70, 83, 278, 289;

П

- Павелић Анте — 7, 8, 10, 37, 38, 39, 58, 68, 69, 71, 72, 74, 126, 131, 148, 166, 167, 176, 193, 203, 215, 216, 217, 221, 291;
 Павелић (пуковник) — 277, 326, 354, 389, 390, 402, 403, 404, 425, 443, 447, 460;
 Павић — 97;
 Павловац — 41;
 Павловић Марјан — 316;
 Павловић — 561;
 Пазарнх — 259, 260, 265, 271, 382, 523;
 Паја — 311, 326, 384;
 Пајтов Хан — 174, 202, 245, 270, 363, 461, 517, 518, 575, 576;
 Пакленик — 399, 572;
 Пакленица (Г. и Д.) — 138, 472, 474, 476, 478, 480, 481, 485, 491;
 Пакленица (поток) — 475, 477, 480;
 Пакрац — 557;
 Паланчиште — 160;
 Пале — 40, 41, 118, 122, 202, 214, 241, 261, 273, 312, 317, 321, 322, 323, 353, 369, 370, 371, 381, 390, 395, 406, 416, 417, 422, 426, 434, 448, 449, 503, 504, 505, 515, 516, 517, 520, 521, 571, 572, 573;
 Палеж — 331;
 Палинић Хрвоје — 465;
 Паљев Дол — 555, 570;
 Паљевина — 448, 449;
 Паљево — 273;
 Пандур Омер — 243;
 Панић Тодор — 133, 138, 181, 402;
 Пањ — 556, 571;
 Пањик — 138;
 Пап Павле — 512;
 Попадопало Вјекослав — 459, 460, 462, 465;
 Парез — 297, 407, 438, 442, 551;
 Патковача — 557;
 Пауновац — 68;
 Пацак — 557;
 Пашин Мидхат — 334;
 Пашин Мурат-бег — 72, 73;
 Пајић Мићан — 185;
 Пељешац — 20;
 Перван — 96, 97;
 Перић Ратко — 236;
 Перковић Твртко — 263, 264, 273;
 Перовић Лепа-Сека — 13, 20, 21;

- Перућница — 19;
 Пети Бор — 330;
 Петковић Ђетко — 294;
 Петовар Иван — 466;
 Петриња — 212;
 Петров Гај — 161;
 Петрово Село види Бос. Петрово Село
 Пећанац Коста — 71, 126, 131, 203, 213;
 Пећи — 561;
 Пешаљевић Цвијетин — 513;
 Пива (р.) — 330;
 Пивано Алберто (итал. генерал) — 541, 550;
 Пигнателли (Pignatelli — итал. пуковник) — 302;
 Пилић — 334, 335;
 Пипери — 235;
 Пиперци — 325, 557;
 Пискавица — 160, 161, 317;
 Плавањац Милан — 194;
 Плана (Херцеговина) — 550;
 Плање — 318;
 Планиница — 175, 576;
 Племић Божо — 119;
 Плећа — 330;
 Плоча — 36, 76;
 Плужине — 550, 554;
 Пљевља — 225;
 Пљешевница (село) — 321;
 Пљешивци види Пљешевница
 Побрежје — 348;
 Површина — 324, 383;
 Погача — 442;
 Пограб види Подграб
 Подборогово — 365;
 Подбрда — 297;
 Подбрђани — 190;
 Подвitez — 317, 362, 448;
 Подгајеви — 248;
 Подгорница — 225;
 Подграци — 69, 141, 142, 160, 161, 166, 210, 338, 373, 374, 375, 376, 379, 545, 546, 562, 563;
 Подграб — 318, 322, 323, 369, 449;
 Подервента — 318;
 Подјавор — 576;
 Подлозник — 318;
 Подлугови — 245, 251, 362;
 Подобарак Поди — 315;
 Подорашје — 532, 559;
 Подпећ — 532;
 Подраковац — 572;
 Подроте — 121;
 Подроманија — 448, 514;
 Појезна — 559;
 Полача — 327, 362;
 Полић Милош — 65;
 Пољавница — 187;
 Пољак Мато — 290;
 Пољана (Бан. Јаруга) — 532;
 Пољанац Бранко-Станко — 175, 233;
 Пољане — 530;
 Пољанице — 576;
 Поље — 290;
 Пољице (жељ. станица) — 198, 305;
 Понир — 567;
 Понор — 169, 318;
 Понорци — 567;
 Попара Мир — 13, 18;
 Попић Саво — 243;
 Попова Кула — 317;
 Поповић — 265;
 Поповић Коча-Перо — 233;
 Поповић Лазо — 210;
 Поповић Љубан — 180;
 Поповић Марко — 178;
 Поповић Милош — 138, 180, 185, 187, 203;
 Поповић Паја — 299;
 Поповић Света — 233;
 Поповићи (код Рогатнице) — 334;
 Попово Поље — 297, 553;
 Поткалнје — 167;
 Потоци — 47;
 Поточани — 470, 477;
 Прача (р.) — 318, 329;
 Прача — 40, 42, 93, 117, 118, 123, 244, 322, 323, 331, 332, 333, 334, 335, 362, 364, 369, 390, 415, 448, 449, 455, 462, 465;
 Превила — 41, 93, 123, 124, 356;
 Пређа Саво — 380;
 Прењ — 556, 570;
 Пресјека — 198;
 Преслица — 227;
 Пржићи — 202, 461, 518, 575, 576, 577;
 Прибањ — 516, 520, 521, 572;
 Прибилић — 283;
 Придворци — 302;
 Придјел (Прав. и Мусл.) — 191, 192, 208, 469, 472, 473, 474, 475, 483, 489, 494, 495, 499, 501;
 Приједор — 10, 23, 30, 101, 140, 141, 160, 161, 187, 209, 275, 285, 337, 343, 347, 348, 523, 532, 561, 562;
 Приммишље — 523;
 Приморац Иван — 412;
 Принцип Слободан-Сељо — 9;
 Присоје — 318;

Прњавор — 173, 379, 436;
 Прњавор (карта Тузла) — 420;
 Продановић Никола — 121;
 Продић Новак — 342;
 Прозор — 514, 550;
 Просара (пл.) — 349, 529;
 Просјеница — 264;
 Прохаска — 453;
 Прскало Петар — 257;
 Прхово — 561;
 Пудин Хан — 522;
 Пук Романиски — 41, 42;
 Пук (уст. мин.) — 216;
 Пукиш — 429;
 Пурачић — 137, 244, 402, 420;
 Пустопоље — 572;
 Путица — 438;
 Пуцар Буро-Старн — 30, 99;
 Пучиле — 557;

Р

Равна Гора (карта Зеница) — 243;
 Равна Њива — 317;
 Равна Планина — 40, 41;
 Равне (код Кладња) — 247, 456, 459, 460;
 Равница (Мањача) — 530;
 Равнице — 209;
 Равно (Херцеговина) — 14, 251, 363, 526, 527;
 Радачићи — 318;
 Радић Ђоко — 397;
 Радојевићи види Глагојевићи
 Радонићи — 520, 572;
 Рађено Брдо — 344;
 Ражјево — 529, 557;
 Рајловац — 408, 494, 523;
 Ракит Шума — 471;
 Раките — 269, 515, 516;
 Ракитница — 32;
 Ракић Шума види Ракит Шума
 Раковац — 572;
 Ракове Ноге — 125;
 Раковница — 270, 417, 418, 522;
 Ранчићи — 125, 318;
 Ратково (Г. и Д.) — 97, 286;
 Рафаели (нтал. потпук.) — 439;
 Рача види Бос. Рача
 Рачиновци — 401;
 Рачић Драгослав — 233, 467;
 Рачићи — 283;
 Рашево — 247;
 Рашљани (Мусл.) — 531;
 Ребац — 127;
 Регент Владимир — 465;
 Рекавице — 96, 97, 99, 281, 339, 342;

Релић Радован — 186;
 Рељево — 408, 523;
 Рељевски мост (код Сарајева) — 409;
 Реновица — 42, 318, 321, 331, 334, 335;
 Репашница (р.) — 317;
 Ресеновци — 161;
 Ретел (Rettel) — 457;
 Речица — 273;
 Рибник (Г. и Д.) — 98, 99, 341;
 Ријека (карта Кладан) — 467;
 Ријека (карта Приједор) — 344;
 Риље — 360, 362;
 Рим — 217;
 Рипач — 282, 283, 285, 289, 290, 366, 523;
 Рипачки Кланац — 282, 289;
 Рисовац — 24, 47, 61;
 Рнстић Гојко — 210;
 Рјечица — 255, 256, 472, 476, 489, 493;
 Рогатица — 93, 219, 220, 225, 231, 316, 321, 323, 329, 331, 332, 333, 352, 367;
 Рогој (пл.) — 333;
 Рогоушићи — 399;
 Рогошина — 569;
 Родић Душан — 64;
 Роквић Душан — 47, 64, 67;
 Роквић Мане — 10, 52, 63, 66;
 Романија (пл.) — 20, 31, 59, 88, 95, 115, 116, 117, 118, 121, 179, 219, 233, 244, 267, 276, 317, 318, 328, 334, 353, 359, 387, 400, 415, 449, 513, 572, 573;
 Романовци — 547, 563;
 Рудине (карта Зворник) — 384;
 Рудице — 530;
 Рудник (карта Зворник) — 365;
 Рудо — 219, 220, 225, 332, 333, 335;
 Рудо Бр. — 318;
 Рудопоље — 522;
 Ружиште — 19, 252, 253, 304, 306;
 Рукавина Јуца — 472, 480, 481, 482, 492, 495, 503;

С

Сава (р.) — 401, 530, 546, 547;
 Сањак Мујо — 327;
 Салкади Мустафа — 242;
 Самар — 270;
 Самарџија — 244;
 Самарџић Петар — 18, 178, 308, 395;
 Сана (р.) — 84, 561;
 Сандићи — 557;

- Саница (Г.) — 344, 562;
 Сански Мост — 30, 70, 279, 337, 562, 563, 564;
 Санџак — 207, 219, 225, 232, 329;
 Сарајево — 20, 40, 41, 93, 116, 117, 119, 157, 202, 213, 214, 219, 228, 229, 232, 239, 241, 242, 244, 245, 246, 248, 251, 254, 255, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 269, 270, 271, 273, 276, 277, 314, 316, 324, 326, 327, 329, 332, 347, 350, 353, 354, 362, 364, 365, 367, 371, 380, 382, 386, 388, 389, 396, 399, 400, 401, 402, 403, 411, 415, 417, 424, 426, 428, 429, 437, 441, 447, 448, 449, 453, 455, 456, 459, 461, 472, 484, 489, 493, 496, 498, 502, 503, 505, 506, 513, 517, 520, 523, 555, 556, 566, 572;
 Сарајевско Поље — 213;
 Сарајво види Сарајево
 Сарацин Сава — 95;
 Саставци — 160;
 Сашовић Ахмед — 243;
 Свилаја Пл. — 556;
 Сводна — 69, 140, 141, 275, 340, 562;
 Својат — 271;
 Седло — 125;
 Секулић Гојко — 152;
 Селиште — 521, 572;
 Семећ — 330, 331, 335;
 Семнзовац — 243, 248, 351, 356, 361, 366, 382, 392, 404, 424, 428, 523;
 Сеоца — 536;
 Серефлије — 537;
 Сибињ — 532;
 Сижје — 179, 180, 185, 186, 244;
 Сијелина — 469, 470, 471, 477, 478, 487;
 Сијерча — 333;
 Симин Хан — 383;
 Симовић Милан — 40, 41;
 Синанић Војко — 514;
 Синановићи — 353, 354, 516;
 Синь — 298, 305, 306, 308, 550, 554;
 Сисак — 161, 188;
 Ситнеж — 560;
 Ситница — 97, 170, 201, 202, 279, 285, 341, 366, 523;
 Ситница (пл.) — 301, 304;
 Сјенчине — 526, 556;
 Сјетлна — 40, 41, 42, 241, 317, 331, 332, 333, 334, 353, 369, 370;
 Скавац — 84;
 Скакић — 165;
 Скатовица — 458;
 Скендер Вакуф — 366, 523, 561;
 Скочај (Вел. и Мал.) — 282, 286, 341;
 Скочигрм — 268;
 Скрадаш — 98, 530;
 Скроботно — 296;
 Скуцани Вакуф — 340;
 Слабиња — 211;
 Слав. Брод — 436, 478, 482, 531, 533;
 Слав. Пожега — 557;
 Слано — 550, 553, 554;
 Слал — 362;
 Слатина — 523;
 Слатина Илице — 531, 561;
 Сливно — 344, 462;
 Словеначка види Словенија
 Словенија — 194;
 Слуњ — 552, 523;
 Сљеме — 248;
 Смиљан — 64;
 Смиљанић Дмитар — 67, 68, 82;
 Смољана — 84;
 Смрчевац — 462;
 Снагово — 384;
 Сњижевница — 531;
 Совујак — 189;
 Совињ Ђуро — 375;
 Совјетска Русија (СССР) — 8, 9, 39, 58, 71, 73, 132, 148, 167, 168, 176, 198, 200, 217, 290, 337, 344, 511;
 Соколац — 514;
 Соколина (брдо) — 399, 400, 406;
 Соколово — 97, 283, 342;
 Солун (код Олова) — 467, 560;
 Сопотница — 315;
 Сочаница — 559;
 Сочица Мујо — 304;
 Сочковац — 470;
 Спасојевић Божо — 138, 185;
 Спахић Реља — 271;
 Спахо Мехмед — 222;
 Сплит — 20, 64, 70, 364;
 Спреча (р.) — 284, 492;
 Срб (Г. и Д.) — 522;
 Србија — 72, 131, 176, 194, 207, 213, 224, 225, 331, 512, 514, 516;
 Срдић Марко — 47;
 Сребреница види Сребрница
 Сребрница — 364, 367, 368;
 Средње — 242, 356;
 Средојевић Милан — 210;
 Средница — 321;
 Срећарски Јанко — 466, 467;
 Сријетеж — 318;
 Срнетица — 10, 45, 64, 65, 289, 347;
 Ст. Дубрава — 281;
 Ставња (р.) — 576;

Стајна — 515, 516;
 Стакина Страна — 283;
 Стамбулчић — 118, 125, 214, 269, 317,
 318, 323, 333, 353, 370, 371, 410,
 422, 448, 449, 515, 571;
 Станић Млађен — 190;
 Станишић Душан — 182, 185;
 Станишић Ратко — 119;
 Стари Мајдан — 345, 366, 523, 564;
 Старо Слано — 296, 297;
 Стачење — 318;
 Стевић Гојко — 513;
 Стечења види Стачења
 Стијепановић Васкрсије — 180;
 Стишовић Обрад — 212;
 Стог — 156;
 Стојановић — 98;
 Стојановић др Младен — 162, 191,
 212, 379;
 Стојнић Вељо — 51, 52, 57, 67, 107;
 Столац — 523, 550;
 Столице — 103;
 Стражевица — 470;
 Стражница — 470;
 Стране — 318;
 Стригово — 187;
 Стрижево — 576;
 Стријежевица — 182, 489, 501, 532;
 Стричић — 97, 286;
 Ступари — 325, 326, 365, 384, 534;
 Ступни До — 576;
 Стурлић Никола — 265;
 Суботица (водовод код Бања Луке)
 — 561;
 Суботићи — 159;
 Суваја — 64, 84;
 Сувача — 190;
 Суво Поље види Сухо Поље
 Судићи — 333, 334;
 Суљетовић Мехмед — 101, 103;
 Свња — 347, 532;
 Сурови — 321;
 Сутјеска (п.) — 553;
 Сухо Поље — 155, 191, 310, 311,
 472, 473, 474, 475, 476, 477, 481,
 489, 531;
 Сушак — 70;
 Сушец Стеван — 243;

Т

Табакова Чесма — 317;
 Тавна — 397;
 Тадићи — 476, 478, 480, 491;
 Тамбурија Хилајет — 513;
 Тара (р.) — 397;
 Тарчин — 244;

Твичијак — 119;
 Тврдковац — 243;
 Текућица — 208;
 Теларевић — 493;
 Теочак — 531, 557;
 Теслић — 173, 279, 472, 473, 480, 529;
 Тешањ — 469, 501, 502, 529;
 Тешевућ Спасоје — 41;
 Тијесно — 170;
 Гилава — 362, 373, 385;
 Тиња (Српска) — 532;
 Тисовац (пл.) — 530;
 Тисовци — 202, 575, 576;
 Тодић Цвијетин — 138, 185, 208, 227;
 Тодоровић Бошко — 219, 231, 560;
 Тодоровић Војо — 29;
 Тодоровић Јово — 346;
 Тољ Иван — 72, 73, 229;
 Томиславград — 550;
 Томић Јозо — 327, 362;
 Томић Станко — 21, 258;
 Топић Љубо — 458;
 Топић Марко — 458;
 Топла Коса — 10, 47;
 Топлик — 373, 385;
 Топуско — 338, 522;
 Точioniк — 32;
 Травник — 256, 347, 366, 382, 448,
 523, 568;
 Трбвк — 181, 254, 255, 256, 470, 475,
 476, 477, 478, 480, 481, 483, 484,
 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491,
 492, 493, 494, 495, 496, 497, 499;
 Требава (пл.) — 208;
 Требевић — 41, 95, 329;
 Требиње — 20, 197, 198, 248, 295,
 297, 298, 299, 309, 364, 407, 421,
 427, 437, 438, 439, 440, 441, 442,
 447, 512, 524, 550, 551, 552, 553,
 569, 570;
 Требишница (р.) — 297, 438, 440,
 552, 570;
 Требовљани — 563;
 Трескавица (пл.) — 117, 389;
 Трешњица — 417, 418;
 Тржачка Раштела — 342;
 Тријебово — 97;
 Трикић Васо — 63;
 Трифковић Слободан — 87, 124, 151;
 Тркуља Станко — 211;
 Трмиш — 307;
 Трнова (Мусл.) — 397;
 Трнова (Ср.) — 362;
 Трново — 115, 116, 117, 213, 326,
 333, 362, 382, 386, 387, 389, 514;
 Трогир — 70;

Трпковић Златко — 60;
 Трстено — 550, 553, 554;
 Трубар — 47;
 Тубић Стана — 187;
 Тузла — 101, 150, 154, 186, 233, 246,
 254, 298, 310, 311, 324, 325, 326,
 347, 363, 364, 365, 383, 384, 419,
 420, 475, 492, 496, 502, 525, 531;
 Тукелић Фердо — 159;
 Тули — 421;
 Тупковићи — 271, 325;
 Турја — 137, 138;
 Турјак — 141, 209, 210, 338, 376, 531,
 532, 545, 546, 562, 563;
 Турменте — 196;
 Турска Свињашница — 156;
 Тутјевац — 359, 529, 557;
 Тушиловић — 522;

Ћ

Ћелић Никола — 182, 227;
 Ћетковић Владо — 29;
 Ћиргуз Драгутин — 190;
 Ћуп Свето — 257;

У

Увац — 334, 335;
 Угар Р. — 567;
 Угљевик — 531, 557;
 Удрежње — 294;
 Ужице — 40, 88, 219, 232;
 Украјина — 70;
 Улићи — 317;
 Улог — 274, 333, 387, 437, 455, 554;
 Уметаљка — 211;
 Умка — 225;
 Умљани види Умољани
 Умољани — 258, 389;
 Умци — 532;
 Уна (р.) — 141;
 Унешини — 307;
 Ускопље — 197, 553;
 Усора — 255, 496, 501;
 Успињача (В. и М.) — 518, 575, 576;
 Устиколина — 41, 119, 124, 332, 352;
 Устипрача — 41, 119, 219, 331;

Ф

Ферзановић Војислав — 174;
 Фликер Лео-Лука — 203;
 Фликер Мориц-Мика — 88, 119, 122;
 Фојница (Гацко) — 360;
 Фортнер (нем. генерал) — 481;
 Форцан Ристо — 331;
 Форчацци — 384;

Фоча — 41, 87, 123, 124, 212, 213,
 277, 334, 364, 367, 368, 369, 396,
 437, 453, 454, 455, 506, 529, 553,
 571;
 Францетић (вст. повереник за Б. и
 Х.) — 459;
 Францетић (вст. пор.) — 459, 489,
 493, 496, 498, 499;
 Фритз — 452;

Х

Хаверић Цавнд — 229;
 Хазини — 97;
 Ханн — 476;
 Хакија — 100;
 Хаљег (к. 971) — 572;
 Хамовић Раде — 42, 87, 93, 94, 108,
 110, 114, 115, 118, 124, 151;
 Хан Булог — 450;
 Хан Дервент — 312, 313, 359, 405,
 406;
 Хан Кола — 170, 286, 344;
 Хан Пијесак — 512;
 Хан Стијенице — 329, 331;
 Хасе — 557;
 Хасета Рамо — 258;
 Хаџалић Аснм — 242;
 Хаџи Мехтић види Хаџимехтић
 Хаџимехтић — 187, 531, 561, 562;
 Хаџини — 259, 260, 265, 266, 271, 523;
 Хвар — 307;
 Херкићи — 247;
 Херцеговина — 7, 13, 57, 58, 59, 87,
 148, 177, 198, 200, 201, 215, 293,
 354, 394, 396, 437, 441, 509, 512,
 533, 538, 541, 555, 566;
 Хилмија — 100;
 Хитлер Адолф — 7, 39, 76, 215, 221,
 291, 510;
 Холовац Зора — 324, 363;
 Хотичко Поље — 317;
 Хоточина — 353, 515, 516;
 Хоџа (пл.) — 40, 41, 125;
 Хоџић Едхем — 431;
 Хоџини — 17;
 Храњен (пл.) — 120, 277;
 Хрватска — 70, 71, 72, 194;
 Хрваћани — 173, 435, 436, 523, 563;
 Хргар — 283;
 Хргуди — 297;
 Хрупјела — 438;
 Хум — 197, 305, 427, 553;
 Хум (карта Сарајево) — 394;
 Хум (карта Тузла) — 419;
 Хумо Авдо — 19, 158;

Ц

Цабелџа Георгије — 577;
 Цавтат — 303;
 Цазин — 70;
 Цапарди — 246, 247, 311, 325, 365;
 Царева Ђуприја — 467;
 Цареве Воде — 125, 317, 353, 354, 515;
 Цветковић — 219;
 Цвитковић Младен — 118;
 Цвјетановић Грујо — 42, 120;
 Церовљани — 546, 547;
 Церово — 437;
 Цесарец Август — 512;
 Цетиње — 225;
 Цопић Пашко — 388;
 Црвена Стијена — 118, 122, 244, 276, 400, 449;
 Крепљани — 266;
 Цријевићи — 247;
 Црквине — 514;
 Црљени — 97, 99;
 Црљивац — 321;
 Црљивица — 165;
 Црна Гора — 18, 194, 198, 204, 213, 225, 232, 268, 330, 396, 439, 442, 570;
 Црна Ријека (карта Зворник) — 121, 391, 456;
 Црна Ријека (код Бања Луке) — 173, 458;
 Црна Ријека (код Трнова) — 124, 151;
 Црни Врх (к. 1226 карта Травник) — 567;
 Црни Врх (код Бања Луке) — 290, 436;
 Црни Врх (код Сарајева) — 245, 248, 270, 400;
 Црковић — 388;
 Црнобрња Ђурђе — 187;
 Црнотина — 408, 417;
 Црњелово (Г. и Д.) — 531, 557;
 Чуништа види Чуништа

Ч

Чађавица (карта Бијељина) — 531;
 Чајнице — 214, 367;
 Чакловица — 383;
 Чамил Овчина — 426;
 Чамовина — 356, 459;
 Чапљић Рагиб — 186;
 Чатари види Чатори
 Чатори — 317;
 Чатрња — 546;

Чвор Манојло — 42;
 Чеко Душан — 10;
 Челар Здравко — 12, 24;
 Челик Зејмил — 362;
 Челиновац — 561;
 Челић (код Брчког) — 268, 360, 429, 557;
 Чемерница Пл. — 279, 530;
 Ченгић А. Ејуб — 455;
 Ченгић Ибро — 157;
 Черкез — 471;
 Чесма види Табакова Чесма
 Чесма на кланцу — 330;
 чета Бањалучка — 95;
 чета Бјелогорачка — 32, 122, 246, 271, 313, 406, 467;
 чета Браиначка — 365;
 чета 5 Варешка — 175;
 чета Височка — 174, 175;
 чета Витешка — 40, 41, 42, 93, 94;
 чета Влаховска — 270, 273, 351, 392, 408, 418;
 чета Влахињска — 174, 175;
 чета Вражаличка — 117, 331, 333;
 чета Врхпрачанска — 119;
 чета Гласиначка — 32;
 чета Горовичка — 40, 41, 42, 43, 94;
 чета Гучевска — 32;
 чета Добропољска — 241, 333, 389;
 чета Дринићка — 286;
 чета Ђевска — 32;
 чета Зеничка — 202;
 чета Зубачка — 196, 197, 198;
 чета Игманска — 21, 242, 244, 245, 246, 259, 266, 269, 270;
 чета Јабучка — 87;
 чета Јахоринска — 41, 42, 87, 88, 93, 123, 124, 151;
 чета Јошавачка — 279, 458;
 чета Калиновичка — 387;
 чета Кијевска — 94, 115, 244, 246, 263, 273, 327, 332, 333, 389;
 чета Кнежинска — 32, 412, 462, 467;
 чета Копитска — 32;
 чета Костајничка — 182;
 чета Кртовска — 186;
 чета Ластванска — 197;
 чета Липачка — 191, 192;
 чета Мањачка — 341, 342, 343, 344;
 чета Месићка — 119;
 чета Мокрањска — 32, 122, 244;
 чета Озренска — 32, 182, 185, 186;
 чета Осјечанска — 182, 186;
 чета Оџачка — 32, 60;
 чета Паљанска — 41, 95, 108, 115, 241;

чета Прачанска — 32, 40, 42, 90, 117, 119, 123, 241, 244, 277, 331, 332, 333;
 чета Прибинићка — 339;
 чета Приморска — 198;
 чета Прњаворска — 279, 340;
 чета Растушка — 559;
 чета Романиска — 31, 32, 331;
 чета Сарајевска — 514;
 чета Семећка — 32;
 чета Семизовачка — 175, 392, 404;
 чета Сјетлинска — 422;
 чета Сочинско-месићка — 32, 119;
 чета Стублинска — 174, 175;
 чета Ступарска — 247;
 чета Требевићка — 115, 243;
 чета Трновска — 124;
 чета Фочанска — 87;
 чета Храњенска — 94;
 чета Хусинско-зеничка — 181, 182;
 чета Црепољска — 32, 273, 380, 381, 467;
 чета Црновршка — 243, 246, 270, 271, 385, 392;
 чета Црновршка (Бања Лука) — 290, 382;
 чета Шипска — 32;
 чета IV Шумска — 194;
 чета Прва за Босанску Крајину — 130, 281, 284, 286, 339, 343;
 чета Прва партизанска Дрварско-оштрељска — 134;
 чета Прва I батаљона Озренског НОП одреда — 156;
 чета Друга нишићка — 175;
 чета Трећа бољанићка — 133;
 чета Седма санска — 562;
 чета I Приједорска — 139, 140;
 чета II Дубичка — 139, 140, 141;
 чета III Новско-љешњанска — 139, 140, 154;
 чета IV Костајничка — 139, 140, 141, 161;
 чета V Градишко-омарска — 139, 140, 141;
 чета VI Моштаничка — 139, 140, 141, 162;
 чета VII Сјевернобањалучка — 139, 141, 162;
 чета VIII Прњаворска — 140, 141;
 Чехајић Ређеп — 210;
 Чечава — 170, 342;
 Чидић — 254;
 Чићево Г. — 552;

Човка — 279, 340;
 Чолаковић Родољуб-Гојко — 9, 107, 121, 231, 234;
 Чоле Божо — 262, 406, 411, 417, 423, 434, 504, 505, 517, 521;
 Чолопек — 471;
 Чохаџић О. — 260, 262, 264, 393, 400, 406, 409, 411, 418, 455;
 Чуништа — 467;
 Чуп Александар — 190;
 Чурковић Милан — 95;

Ц

Цанкићи — 331;
 Цебарска Градина — 247, 384;
 Цивер — 427;
 Цидара — 98;

Ш

Шабанићи — 530;
 Шабина Вода — 41;
 Шај Кам — 476, 477, 478, 480, 484, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 493, 497;
 Шанац — 317;
 Шараба Милош — 198;
 Шаренац Бошко — 22, 331;
 Шахбеговићи — 276;
 Шеварлије — 255, 256, 470, 472, 483, 484, 486, 489, 492, 496, 499, 500;
 Шегрт Владо — 196, 440;
 Шехер (Г. и Д.) — 99;
 Шехерџик види Шехершик
 Шехершик — 247;
 Шеховина — 395;
 Шеховићи — 97;
 Шеховци — 341;
 Шибеник — 70;
 Шибовачка шума — 281;
 Шибови — 458, 469, 470, 472, 474, 479, 483, 484, 486, 487, 499, 500, 501, 502;
 Шибошица — 325;
 Шије — 489, 500;
 Шикуље — 459;
 Шиљак Енвер — 101, 103;
 Шиљековић Милош — 536;
 Шиљци — 42;
 Шимић — 322;
 Шип — 42, 93, 318;

Шиповица — 331;
Шипово — 347;
Широки Бријег — 306;
Шишава — 567;
Шкундрић Петар — 23. 64;
Шљиванац Милош — 99;
Шљивно — 97;
Шмитрани — 159;
Шолаја Снмо — 169;
Шпановић Томо — 190;
Шпиљани — 555, 570;

штаб НОП одреда за Босанску Кра-
јину — 25, 26, 30, 46, 52, 54, 57,
68, 83;
Штимац — 266, 351;
Штрбци — 343;
Шћепан Поље — 330;
Шујица — 524;
Шуко Милован — 41, 117;
Шуме (село) — 296, 297;
Шућур Богдан — 361;
Шушњари — 564;

САДРЖАЈ

БОРБЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 1941 ГОДИНЕ

I

Документа партизанских јединица и партиских организација

	Страна
Проглас Главног штаба НОП одреда Босне и Херцеговине и Команде војно-четничких одреда од 1 октобра 1941 год. за заједничку борбу против окупатора и усташа — — — —	7
Наређење штаба Првог батаљона „Слобода“ од октобра 1941 год. команди Трећег одреда за примјену партизанске тактике у борби против непријатеља — — — — —	10
Обавјештење штаба Првог батаљона „Слобода“ од октобра 1941 год. команди Петог одреда о евакуацији Дрвара и Оштреља и наређења за прелазак на партизански начин борбе — —	11
Извјештај штаба Херцеговачког одреда од 2 октобра 1941 год. о војно-политичкој ситуацији у Херцеговини — — — —	13
Наредба командира Игманске чете од октобра 1941 год. о вршењу стражарске службе и унутрашњем реду у јединицама — —	21
Извјештај команде Летећег партизанског одреда Првог батаљона „Слобода“ од 3 октобра 1941 год. о нападу на Будимлић Јапру и о припремама за акције на прузи Приједор—Бравско — — — — —	23
Извјештај команде Петог партизанског одреда од 4 октобра 1941 год. штабу Првог батаљона „Слобода“ о нападу на усташе код Бињаћа и о распореду водова — — — — —	24
Извјештај секретара Обласног комитета КПЈ за Босанску Крајину од 4 октобра 1941 год. о предузетим мјерама за отклањање недостатака у партизанским јединицама и о раду партиске организације у Бањој Луци — — — — —	25
Извјештај штаба Првог батаљона „Слобода“ од 4 октобра 1941 год. штабу НОП одреда за Босанску Крајину о војно-политичкој ситуацији на подручју Дрвара — — — — —	30
Обавјештење штаба Романиског НОП батаљона од 5 октобра 1941 год. о формирању Народно-ослободилачког партизанског одреда „Романија“ — — — — —	31
Проглас Народно-ослободилачког комитета Босне и Лике од октобра 1941 год. српском и хрватском народу поводом евакуације Дрвара од стране партизанских јединица — — —	36

	Страна
Наредба штаба Босанско-херцеговачке НОП бригаде од 6 октобра 1941 год. о формирању Прачанског батаљона, распореду и задацима његових чета — — — — —	40
Наређење штаба Првог батаљона „Слобода“ од 6 октобра 1941 год. команди Петог партизанског одреда за одбрану села и појачан политички рад — — — — —	45
Извјештај штаба Првог батаљона „Слобода“ од 6 октобра 1941 год. штабу Дрварске бригаде о стању и наоружању подручних одреда — — — — —	46
Упутство политичког комесара Дрварске бригаде од 7 октобра 1941 год. за политички рад у јединицама и у позадини — — — — —	48
Обавјештење штаба Дрварске бригаде од 7 октобра 1941 год. штабу Првог батаљона „Слобода“ о издајничком раду Мане Роквића, Илије Деснице и Владе Мораче — — — — —	52
Упутство политичког комесара Дрварске бригаде од 7 октобра 1941 год. о коришћењу штампе у политичком васпитавању бораца — — — — —	55
Писмо штаба НОП одреда за Херцеговину од октобра 1941 год. борцима и командирима устаничких чета у Херцеговини — — — — —	57
Наредба штаба Романиског НОП одреда од 8 октобра 1941 год. о наименовању војног и војнополитичког кадра у батаљонима — — — — —	59
Извјештај штаба Првог батаљона „Слобода“ од 8 октобра 1941 год. штабу Дрварске бригаде о изведеним акцијама подручних одреда и издајничком раду Илије Деснице и Мане Роквића — — — — —	63
Извјештај штаба Гламочког батаљона Дрварске бригаде од 9 октобра 1941 год. штабу Првог батаљона „Слобода“ о формирању Гламочког батаљона — — — — —	65
Наређење штаба Дрварске бригаде од 10 октобра 1941 год. о постављењу новог политичког комесара у батаљону „Слобода“ и обавјештење о противнародном раду Мане Роквића, Илије Деснице и Владе Мораче — — — — —	66
Извјештај команде Трећег партизанског одреда од 10 октобра 1941 год. штабу Првог батаљона „Слобода“ о смјењивању команданта одреда и ситуацији насталој послје уласка Италијана у Босански Петровац — — — — —	67
Проглас штаба НОП одреда за Босанску Крајину од октобра 1941 год. хрватским домобранима за заједничку борбу против окупатора и усташа — — — — —	68
Проглас штаба НОП одреда Среза бијељинског од октобра 1941 год. Србима и муслиманима за заједничку борбу против окупатора и усташа — — — — —	72
Проглас штаба Дрварске бригаде од октобра 1941 год. поводом уласка Италијана у Дрвар — — — — —	74
Наређење штаба Првог батаљона „Слобода“ од 12 октобра 1941 год. команди Трећег партизанског одреда за склањање вишка оружја и припрему за покрет према Будимлић Јапри — — — — —	82
Извјештај штаба Првог батаљона „Слобода“ од 12 октобра 1941 год. штабу Крајишке дивизије о саставу, распореду и задацима потчињених одреда — — — — —	83
Наређење штаба Калиновичког НОП одреда од 13 октобра 1941 год. командиру Јахоринске чете за пружање помоћи при формирању Фочанске и Јабучке чете — — — — —	87
Писмо штаба Романиског НОП одреда од 15 октобра 1941 год. командиру Јахоринске чете о снабдијевању чете оружјем и муницијом — — — — —	88

	Страна
Текст заклетве Босанско-херцеговачких партизана од октобра 1941 године — — — — —	89
Обавјештење штаба Калиновичког НОП одреда од 16 октобра 1941 год. о промјени назива Босанско-херцеговачке бригаде у Калиновички одред и упутство команди Прачанске чете за рад са муслиманима — — — — —	90
Наређење штаба Калиновичког НОП одреда од 16 октобра 1941 год. командиру Јахоринске чете за ликвидацију жандармериских станица Козаревићи и Првила и упутство за политички рад са муслиманима — — — — —	93
Извјештај политичког делегата Трећег партизанског одреда у Мањачи од 17 октобра 1941 год. штабу Прве бањолучке чете о политичком раду у селима на подручју одреда — — —	95
Извјештај команде Трећег партизанског одреда — Мањача од 18 октобра 1941 год. командиру Прве чете о успостављању везе са Рибничким одредима, сарадњи са народним одборима и политичком раду у позадини — — — — —	98
Проглас Козарског НОП одреда од октобра 1941 год. муслиманима поводом убиства муслиманских омладинаца од стране усташа	100
Обавјештење Главног штаба НОП одреда за Босну и Херцеговину од 19 октобра 1941 год. потчињеним штабовима о закључцима војног савјетовања у Столицама — — — — —	103
Наређење штаба Калиновичког НОП одреда од 22 октобра 1941 год. команданту Прачанског батаљона за затварање правца Би-стрица — Врхпрача због напада усташа на Паљанску чету —	108
Наредба штаба Калиновичког НОП одреда од 28 октобра 1941 год. штабу Прачанског батаљона о полагању заклетве, ознакама и начину поздрављања у партизанским јединицама — — —	109
Наређење штаба Калиновичког НОП одреда од 30 октобра 1941 год. за реорганизацију потчињених јединица — — — — —	110
Наређење штаба Калиновичког НОП одреда од 2 новембра 1941 год. командиру Паљанске чете за одбрану положаја код Кланца — — — — —	115
Обавјештење командира Паљанске чете Требевићког батаљона од 3 новембра 1941 год. команданту Прачанског батаљона о борбама у Трнову — — — — —	115
Обавјештење штаба Калиновичког НОП одреда од 3 новембра 1941 год. команданту Прачанског батаљона о ослобођењу Трнова	116
Упутство штаба Романиског НОП одреда од 5 новембра 1941 год. Команди отсека Стамбулчић у вези напада на Стамбулчић —	118
Наређење штаба Романиског НОП одреда од 8 новембра 1941 год. команданту Прачанског батаљона за чишћење од усташа територије око Горажда — — — — —	119
Наређење штаба Романиског НОП одреда од 8 новембра 1941 год. штабу Прачанског батаљона за снабдијевање муницијом јединица које припремају акцију према Луњама, Барама и Горажду — — — — —	120
Наређење штаба Романиског НОП одреда од 8 новембра 1941 год. команданту Рогатичког сектора за упућивање муниције јединицама које воде борбе око Олова — — — — —	121
Наређење штаба Калиновичког НОП одреда од 9 новембра 1941 год. команданту Прачанског батаљона за ликвидацију жандармериских станица Козаревићи и Првила и формирање нових јединица око Фоче и Јабуге — — — — —	123

	Страна
Извјештај штаба Рогатичког НОП батаљона од 10 новембра 1941 год. штабу Прачанског батаљона о распореду јединица око Стамбулчића — — — — —	125
Проглас Окружног комитета КПЈ за Бањалучки округ од 10 новембра 1941 год. поводом насиља усташких власти — — — — —	126
Писмо команде Другог одреда Прве чете за Босанску Крајину од новембра 1941 год. хрватским сељацима у централној Босни — — — — —	130
Извјештај командира Треће бољаничке чете од 11 новембра 1941 год. команданту Озренског НОП одреда о заузимању Карановца — — — — —	133
Наређење партизанске Команде мјеста у Прачи од 14 новембра 1941 год. о оптицају новчаница — — — — —	133
Упутство политкомесара Прве партизанске Дрварско-оштрељске чете од 14 новембра 1941 год. за политички рад у водовима — — — — —	134
Извјештај команданта Ударног батаљона Озренског НОП одреда од 15 новембра 1941 год. команданту одреда о борбама код Милина Села — — — — —	137
Извјештај штаба Другог крајишког НОП одреда од новембра 1941 год. Главном штабу НОП одреда за Босну и Херцеговину о бројном стању, наоружању и секторима дејства чета — — — — —	139
Отворено писмо Главног штаба НОП одреда за Босну и Херцеговину од новембра 1941 год. заведеним четницима о издајничком раду мајора Дангића — — — — —	143
Писмо Главног штаба НОП одреда за Босну и Херцеговину од новембра 1941 год. партизанским јединицама поводом састанка претставника народа у Власеници — — — — —	147
Писмо команданта Мајевничког одреда од 23 новембра 1941 год. штабу Озренског одреда о потреби успостављања међусобне везе — — — — —	150
Наређење штаба Калиновичког НОП одреда од 23 новембра 1941 год. командиру Јахоринске чете за упућивање људства у Црну Ријеку — — — — —	151
Проглас Пријеког војног суда Првог крајишког НОП одреда од 23 новембра 1941 год. поводом пресуде тројници издајника и шпигуна — — — — —	151
Позив Украјинцима, Русинима и Пољацима од новембра 1941 год. за прикључење Ослободилачкој борби народа Југославије — — — — —	153
Извјештај политичког комесара Треће чете Ударног батаљона Озренског НОП одреда од 26 новембра 1941 год. Штабу одреда о уништењу оклопног воза и снази непријатељских посада на прузи Добој—Тузла — — — — —	154
Извјештај командира Прве чете Првог батаљона Озренског НОП одреда од 27 новембра 1941 год. команданту одреда о извршеном претресу кућа у Турској Свињашници у Стогу — — — — —	156
Извјештај делегата Покрајинског комитета КПЈ за Босну и Херцеговину од новембра 1941 год. о расположењу муслимана, масовном хапшењу и прослави Октобарске револуције у Сарајеву — — — — —	157
Десетодневни извјештај штаба Другог крајишког НОП одреда од 1 децембра 1941 год. о војним акцијама и политичком раду — — — — —	159
Проглас штаба Првог крајишког НОП одреда од 2 децембра 1941 год. борцима и народу на подручју одреда — — — — —	162
Извјештај штаба Трећег крајишког НОП одреда од 3 децембра 1941 год. Главном штабу НОП одреда за Босну и Херцеговину о изведеним акцијама у новембру 1941 године — — — — —	169

	Страна
Извјештај Оперативног штаба Варешког сектора од децембра 1941 год. командирима Височке и Стублинске чете за напад на Пајтов Хан	174
Проглас штаба Херцеговачког НОП одреда од 7 децембра 1941 год. народу Херцеговине	176
Наређење штаба Четвртог батаљона Озренског НОП одреда од 9 децембра 1941 год. за формирање Прве и Друге чете —	179
Извјештај штаба Ударног батаљона Озренског НОП одреда од децембра 1941 год. о материјалном стању и наоружању батаљона	181
Извјештај штаба Ударног батаљона од децембра 1941 год. команданту Озренског НОП одреда о стању на положајима —	185
Десетодневни извјештај штаба Другог крајишког одреда од 11 децембра 1941 год. о изведеним акцијама, политичком раду и неуспјеху непријатељске офанзиве на Козари —	187
Извјештај политичког комесара Липачке чете од децембра 1941 год. штабу Озренског НОП одреда о ситуацији на положају Главница	191
Извјештај политичког комесара Липачке чете од 12 децембра 1941 год. штабу Озренског НОП одреда о повлачењу чете са положаја испод Главнице	192
Проглас Оперативног штаба опсаде Вареша од 14 децембра 1941 год. становништву Вареша	193
Проглас војног суда Првог крајишког НОП одреда од децембра 1941 год. поводом извршења смртне казне над двојицом зликоваца	194
Наређење штаба Другог крајишког НОП одреда од децембра 1941 год. сеоском становништву о забрани ношења земљорадничких производа у окупиране градове	195
Похвале и саопштење штаба Трећег батаљона Херцеговачког НОП одреда од 16 децембра 1941 год. поводом извршених акција	196
Чланак из билтена Покрајинског комитета КПЈ за Босну и Херцеговину од 18 децембра 1941 год. о стварању Босанско-херцеговачког омладинског народно-ослободилачког савеза —	199
Саопштење Главног штаба НОП одреда за Босну и Херцеговину од 18 децембра 1941 год. о борбама и акцијама босанских партизанских одреда	201
Извјештај штаба Ударног батаљона Озренског НОП одреда од 19 децембра 1941 год. о ослобођењу Олова —	203
Писмо штаба Оперативне групе НОП одреда опсаде Вишеграда од 20 децембра 1941 год. четничкој команди код Вишеграда —	204
Извјештај Јосипа Јовановића од децембра 1941 год. команданту Озренског НОП одреда о резултату борбе на Липцу —	207
Извјештај штаба Другог крајишког НОП одреда о изведеним акцијама и политичком раду у времену од 10—20 децембра 1941 године	208
Писмо команданта Романског партизанског одреда од 22 децембра 1941 год. штабу Црногорског НОП одреда —	212
Проглас партизана Санског, Крупског и Новског среза од децембра 1941 год. припадницима хрватског домобранства —	214
Наређење Врховног штаба НОП одреда Југославије од децембра 1941 год. штабу Прве пролетерске НОУ бригаде за пребацивање јединица бригаде у Источну Босну и обавјештење о ситуацији на територији Романског одреда —	218

	Страна
Проглас Покрајинског комитета КПЈ за Босну и Херцеговину од децембра 1941 год. муслиманима Босне и Херцеговине — —	221
Саопштење штаба Романиског НОП одреда од децембра 1941 год. о војно-политичкој ситуацији у Србији и Источној Босни —	224
Извјештај политичког комесара Првог батаљона Озренског НОП одреда Штабу одреда од децембра 1941 год. о стању на локалитетима код Осојнице — — — — —	226
Проглас Мјесног комитета КПЈ — Сарајево од децембра 1941 год. грађанима Сарајева — — — — —	228
Извјештај Родољуба Чолаковића од 31 децембра 1941 год. Главном штабу НОП одреда за Босну и Херцеговину о издајничком држању четничких вођа у Источној Босни — — — — —	231
Позив штаба Мајевичког НОП одреда од децембра 1941 год. борцима и народу ослобођене територије за борбу против партичара — — — — —	234

II

Усташко-домобранска документа

Извјештај заповједништва Четврте оружничке пуковније од 2 октобра 1941 год. о борбама на територији Источне Босне у времену од 21 до 30 септембра — — — — —	239
Извјештај заповједништва оружничког крила у Мостару од 2 октобра 1941 год. о повлачењу посаде са оружничке постаје Рујиште — — — — —	252
Извјештај котарске области у Маглају о акцијама партизана на жељезничкој прузи Маглај—Добој у времену од 28 септембра до 4 октобра 1941 године — — — — —	254
Извјештај котарске области у Коњицу од 4 октобра 1941 год. о ситуацији у околини Коњица и нападу на усташко-жандармериску патролу код села Борци — — — — —	257
Извјештај оружничке постаје Пазарић од 4 октобра 1941 год. о партизанској диверзији на прузи Сарајево—Мостар — — —	259
Извјештај оружничке постаје Пале од 17 октобра 1941 год. о борби између партизана и домобрана на путу Пале—Бистрица — — —	261
Извјештај оружничке постаје Илица од 7 октобра 1941 год. о нападу на домобранску стражу у Војковићима — — — — —	263
Извјештај заповједништва оружничког крила у Сарајеву од 7 октобра 1941 год. о борби код села Брезоваче на планини Игману — — — — —	265
Извјештај заповједништва Четврте оружничке пуковније о борбама у Источној Босни и Херцеговини у времену од 2 септембра до 6 октобра 1941 године — — — — —	267
Извјештај Заповједништва оружничког вода у Приједору од 9 октобра 1941 год. о нападу партизана на Сводну — — — — —	275
Извјештај оружничке постаје Мокро од 10 октобра 1941 год. о борби против партизана на Бљуштакцу — — — — —	276
Извјештај оружничког крилног заповједника у Горажду од 12 октобра 1941 год. о нападу партизана на сталну жандармериску патролу у Барама — — — — —	277
Извјештај стожера Врбаског дивизиског подручја о акцијама партизана у Босанској Крајини у времену од 1 до 10 октобра 1941 године — — — — —	278
Извјештај заповједника Јадранског дивизиског подручја од 14 октобра 1941 год. о акцијама устаника у Херцеговини у времену од 1 до 10 октобра — — — — —	293

	Страна
Извјештај заповједника оружничког крила Тузла од 15 октобра 1941 год. о посљедњим акцијама партизана — — — — —	310
Извјештај оружничке постаје Сарајево од 17 октобра 1941 год. о акцијама партизана код Козје Ђуприје и Хан Дервента — — — — —	312
Наређење заповједништва Босанског дивизиског подручја од 10 октобра 1941 год. за сузбијање вијести о добром поступку партизана према заробљеницима — — — — —	314
Извјештај оружничке постаје Горажде од 18 октобра 1941 год. о принудном спуштању једног авиона погођеног пушчаном ватром партизана — — — — —	315
Заповјест заповједништва Босанског дивизиског подручја од 21 октобра 1941 год. за чишћење просторије око прекинутих саобраћајних линија Сарајево—Рогатица—Вишеград — — — — —	316
Извјештај заповједништва оружничког крила у Тузли од 18 октобра 1941 год. о стању у Тузланској области — — — — —	324
Извјештај оружничке постаје Алипашин Мост од 23 октобра 1941 год. о борбама против партизана код Иловнице, Граба и Касиндола — — — — —	326
Извјештај заповједништва Четврте оружничке пуковније од 24 октобра 1941 год. о стању у Сарајевској области — — — — —	328
Извјештај стожера Врбаског дивизиског подручја од 24 октобра 1941 год. о војничкој и политичкој акцији устаника у Босанској Крајини у времену од 11 до 20 октобра — — — — —	336
Извјештај заповједника оружничког вода Сарајево од 24 октобра 1941 год. о борби против партизана код села Доњи Малешићи — — — — —	350
Телеграфски извјештај претстојника Котарске области у Горажду од 24 октобра 1941 год. о паду Рогатице у руке партизана — — — — —	352
Извјештај заповједништва Четврте оружничке пуковније од 25 октобра 1941 год. о чишћењу подручја општине Пале од партизана — — — — —	353
Из десетодневног извјештаја заповједништва Четврте оружничке пуковније од 26 октобра 1941 год. о акцијама устаника на територији Источне Босне и Херцеговине — — — — —	354
Обавјештење Министарства промета и јавних радова НДХ од 28 октобра 1941 год. о оштећењу телефонско-телеграфских стубова на територији Босне — — — — —	366
Извјештај велике жупе Врхбосна од 28 октобра 1941 год. о војно-политичком стању на подручју жупе — — — — —	367
Заповјест заповједништва Босанског дивизиског подручја од 28 октобра 1941 год. за осигурање жељезничке пруге Би-стрик—Прача и пута Пале—Прача — — — — —	369
Извјештај заповједништва Друге оружничке пуковније од 28 октобра 1941 год. о нападу на жандармериску станицу Доњи Рујани — — — — —	372
Телеграфски извјештај заповједника оружничког крила у Сарајеву од 31 октобра 1941 год. о нападу партизана на Нијемце у селу Кланцу — — — — —	373
Извјештај котарске области у Бос. Градишци од 1 новембра 1941 год. о нападу партизана на Горње Подградце — — — — —	373
Извјештај Врховног оружничког заповједништва од 1 новембра 1941 год. о акцијама партизана у предграђима Сарајева — — — — —	380
Извјештај заповједништва Трећег војног збора од 2 новембра 1941 год. о борбама у Сарајевској области — — — — —	381

	Страна
Извјештај крилног оружничког заповједништва у Тузли од 2 новембра 1941 год. о борбама у Тузланској области — — —	383
Извјештај заповједништва Трећег војног збора од 4 новембра 1941 год. о борбама у Сарајевској области и Босанској Крајини	385
Извјештај котарске испоставе у Калиновику од 4 новембра 1941 год. о паљењу моста код Калиновика — — — — —	387
Извјештај заповједништва Треће хрватске оружничке пуковније од 4 новембра 1941 год. о акцији партизана на прузи Брод—Сарајево — — — — —	388
Извјештај заповједништва Четврте оружничке пуковније од 4 новембра 1941 год. о заузимању Трнова од стране партизана	389
Извјештај заповједника Четврте оружничке пуковније од 5 новембра 1941 год. о нападу партизана на Бистрицу — — — — —	390
Извјештај оружничке постаје Олово од 5 новембра 1941 год. о нападу устаника на Црну Ријеку — — — — —	391
Извјештај оружничке постаје Семизовац од 5 новембра 1941 год. о диверзијама око Семизовца — — — — —	392
Извјештај заповједништва Трећег војног збора од 6 новембра 1941 год. о борбама у Источној Босни и Херцеговини — — —	394
Извјештај оружничке постаје у Тавни од 6 новембра 1941 год. о борби против партизана код Горње Пилице — — — — —	397
Извјештај оружничке постаје у Мокром од 7 новембра 1941 год. о рушењу телеграфско-телефонских стубова на путу Сарајево—Мокро — — — — —	399
Извјештај заповједништва Четврте оружничке пуковније од 7 новембра 1941 год. о рушењу телефонско-телеграфских стубова на путу Брезово Поље—Брчко — — — — —	401
Извјештај заповједништва Четврте оружничке пуковније од 8 новембра 1941 год. о покрету партизана од Коњуха према Озрену — — — — —	402
Извјештај заповједништва Четврте оружничке пуковније од 8 новембра 1941 год. о оштећењу моста на путу Ластва—Вилусе	403
Извјештај бивше Дринске управе у ликвидацији од 8 новембра 1941 год. о рушењу мостова на ријеци Босни — — — — —	404
Извјештај оружничке постаје Пале од 9 новембра 1941 год. о нападу партизана на жандармериску станицу у Хан Девенту	405
Извјештај оружничке постаје Ластва од 9 новембра 1941 год. о нападу партизана на електричну централу у Парезу и мост на прузи Требиње—Билећа — — — — —	407
Извјештај оружничке постаје Алипашин Мост од 10 новембра 1941 год. о нападу на Рајловац и борбама у Црнотини, Рељеву и Јошаници — — — — —	408
Извјештај оружничке постаје Пале од 10 новембра 1941 год. о нападу партизана на Стамбулчић — — — — —	410
Извјештај оружничке постаје Угљевик од 10 новембра 1941 год. о нападу партизана на рудник Мезграју — — — — —	411
Извјештај оружничке постаје Олово од 10 новембра 1941 год. о борбама у околним Олова — — — — —	412
Извјештај Жупске редарствене области у Сарајеву од 11 новембра 1941 год. о оштећењу једног авиона на Романију од стране партизана — — — — —	415
Извјештај оружничке постаје у Палама од 11 новембра 1941 год. о нападу партизана на домобране између Пала и Бистрице	416
Извјештај оружничке постаје Илиџа од 11 новембра 1941 год. о борбама против партизана у околини Сарајева — — — — —	417

	Страна
Извјештај крилног оружничког заповједништва у Тузли од 13 новембра 1941 год. о борбама у Тузланској области — — —	419
Телеграфски извјештај заповједништва оружничког крила у Сарајеву од 13 новембра 1941 год. о диверзији на путу Требиње—Граб — — — — —	421
Извјештај оружничке постаје Пале од 13 новембра 1941 год. о рушењу жељезничког моста на прузи Коран—Стамбулчић —	422
Телеграфски извјештај заповједништва оружничког крила у Сарајеву од 13 новембра 1941 год. о нападу партизана на Вареш	424
Извјештај заповједништва Четврте оружничке пуковније од 15 новембра 1941 год. о акцијама партизана — — — — —	424
Извјештај оружничке постаје Пале од 16 новембра 1941 год. о нападу партизана на жандарме и домобране на путу Пале—Бистрица — — — — —	426
Извјештај заповједништва оружничког крила у Сарајеву о диверзији на водоводу код Требиња — — — — —	427
Извјештај оружничке постаје Семизовац од 19 новембра 1941 год. о паљењу и пљачкању села од стране усташа — — — —	428
Извјештај заповједништва Четврте оружничке пуковније од 19 новембра 1941 год. о нападу на домобрански камион — — —	429
Писмо групе муслимана из Бање Луке од 22 новембра 1941 год. муслиманима-министрима у усташкој влади — — — —	430
Извјештај оружничке постаје Пале од 23 новембра 1941 год. о борби у Палама — — — — —	434
Извјештај крилног оружничког заповједништва у Бањој Луци од 24 новембра 1941 год. о нападу партизана на жандармериску станицу у Хрваћанима — — — — —	435
Извјештај оружничког крилног заповједништва у Билећи од 29 новембра 1941 год. о борбама у Јужној Херцеговини — —	437
Извјештај оружничког крилног заповједништва у Билећи од 30 новембра 1941 год. о борбама на подручју Билећа—Требиње —	440
Извјештај заповједништва Четврте оружничке пуковније од 30 новембра 1941 год. о борбама у Јужној Херцеговини — —	441
Проглас велике жупе Крбава и Псат од 30 новембра 1941 год. о поступку према побуњеном становништву — — — — —	443
Наређење усташког војсковође Славка Кватерника за поступак према становништву приликом акција на терену — — — —	447
Извјештај заповједништва Пете пјешачке дивизије о поразу комбиноване бојне Седме пјешачке пуковније на линији Паљевина—Грахов Дол децембра 1941 године — — — —	448
Извјештај котарског претстојника из Фоче од 1 децембра 1941 год. о акцијама партизана на комуникацијама Фоча—Калиновик и Калиновик—Мостар — — — — —	453
Извјештај оружничке постаје Олово од 2 децембра 1941 год. о борбама у околини Олова — — — — —	456
Извјештај котарске области у Которишћу од 2 децембра 1941 год. о диверзијама партизана на подручју среза — — — —	458
Извјештај заповједништва Четврте оружничке пуковније од 2 децембра 1941 год. о борбама око Брезе и Вареша — — — —	459
Извјештај стожера Седме пјешачке пуковније од 5 децембра 1941 год. о борбама код Олова и на Јахорини — — — — —	461
Извјештај заповједништва Кривајског здруга од 9 децембра 1941 год. о заузимању Олова од стране устаника — — — —	465

	Страна
Релација стожера Четврте пјешачке дивизије о току операција против Озренског НОП одреда у времену од 3 до 11 децембра 1941 године — — — — —	469
Извјештај оружничке постаје Пале од 12 децембра 1941 год. о борбама код Пала — — — — —	503
Извјештај котарске испоставе у Калиновику о преговорима између четника и Италијана — — — — —	506
Извјештај заповједништва Војне Крајине о стању у Источној Босни у времену од 1 до 14 децембра 1941 године — — — — —	508
Извјештај оружничке постаје Пале од 14 децембра 1941 год. о борбама на подручју постаје — — — — —	515
Извјештај оружничке постаје Вареш од 16 децембра 1941 год. о акцијама партизана у околини Вареша — — — — —	517
Извјештај Жупске редарствене области у Бањој Луци од 17 децембра 1941 год. о диверзијама око Бање Луке — — — — —	519
Извјештај оружничке постаје Пале од 17 децембра 1941 год. о борбама у Палама и околини — — — — —	520
Извјештај Министарства промета и јавних радова НДХ од 18 децембра 1941 год. о прекиду телеграфско-телефонских линија — — — — —	522
Извјештај Жупске редарствене области у Тузли од 19 децембра 1941 год. о акцији партизана на жељезничку станицу у Какмужу — — — — —	525
Извјештај оружничке постаје Сјенћине од 21 децембра 1941 год. о борбама у селу Равнима — — — — —	526
Извјештај заповједништва Другог домобранског збора од 22 децембра 1941 год. о партизанским акцијама у Босни у времену од 1 до 15 децембра 1941 године — — — — —	528
Извјештај котарске области у Високом од 22 децембра 1941 год. о диверзији на жељезничкој прузи Вареш—Бреза — — — — —	535
Извјештај котарске области у Бос. Дубици од 23 децембра 1941 год. о блокади Бос. Дубице — — — — —	536
Извјештај заповједништва Трећег домобранског збора од 23 децембра 1941 год. о расположењу народа на подручју Босне и Херцеговине — — — — —	538
Извјештај котарске области у Бос. Градишци од 31 децембра 1941 год. о борбама у Градишском срезу — — — — —	545
Извјештај стожера Шесте пјешачке дивизије о борбама на терену Херцеговине у мјесецу децембру 1941 године — — — — —	549
Извјештај заповједништва Другог домобранског збора о акцијама устаника на територији Босне у децембру 1941 године — — — — —	557
Извјештај заповједништва Трећег домобранског збора о акцијама устаника на територији Босне и Херцеговине у децембру 1941 године — — — — —	566
Објашњење скраћеница — — — — —	579
Регистар — — — — —	581

Рукойис предай у шшамйу сейшембра 1951 год.

Шшамйање завршено децембра 1951 год.

Тираж 7000 примерака